BEKNOPT

NEDERDUITSCH TAALKUNDIG

WOORDENBOEK.

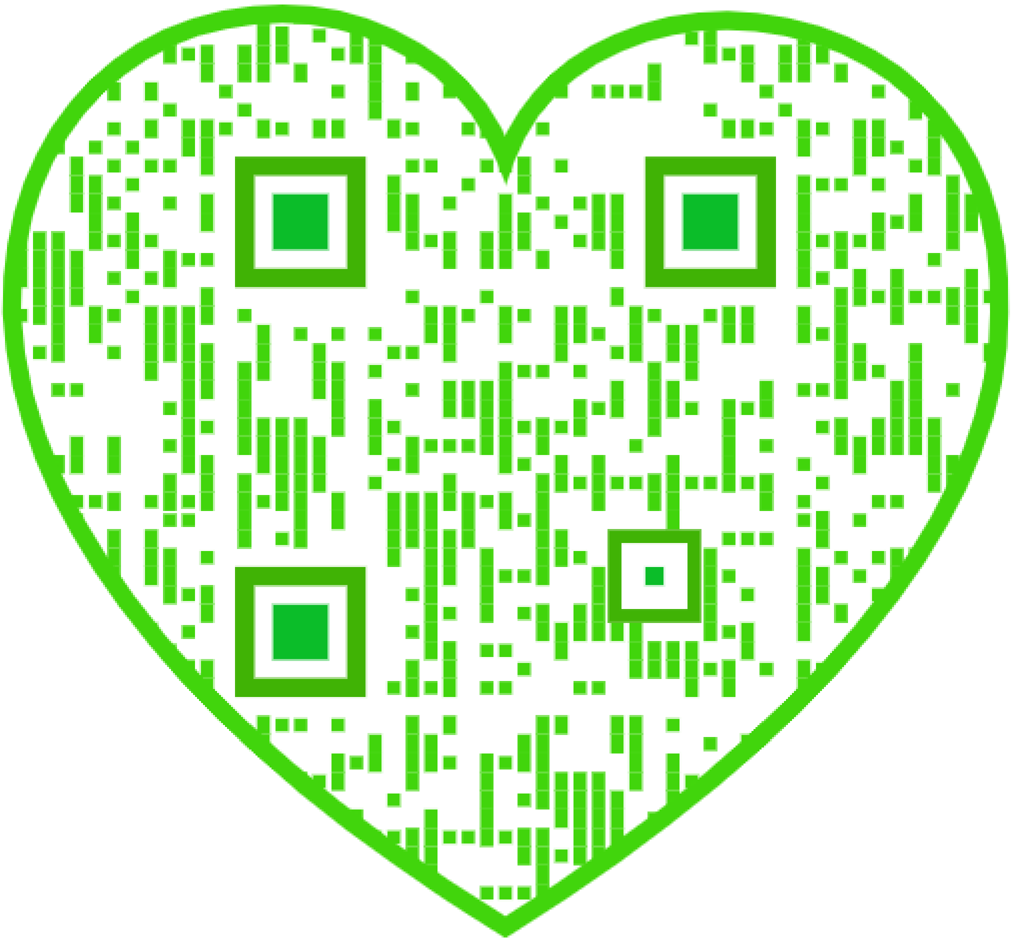

BEKNOPT

NEDERDUITSCH TAALKUNDIG

WOORDENBOEK,

DOOR

P. WEILAND.

R—U.

*

TE DORDRECHT,

BIJ BLUSSÉ EN VAN BRAAM.

1829.

R.

R is de zestiende letter van het Nederduitsche ABÉ, behoorende tot de tongletters. Zij is naauw verwant aan L., zie L.; als ook aan S., blijkens de verwisseling van *ara* en *asa*, in het lat., de afleiding van *puer* uit het gr. παις, die van *vir* uit het hebr. איש; zoowel als de verbuiging van *mas*, *maris* enz.; terwijl onze eigene taal die verwantschap even zeer, als die van de L. en R. bewijst. Immers, wij verwisselen *keur* en *keus* met elkander, en bezigen *gekoren*, *verkoren*, evenzeer als *gekozen*, *verkozen*. Ja, wij vormen van *verliezen* zelfs geen ander deelw., dan *verloren*; wij zeggen *ik was*, en daarentegen *wij waren*. Het geluid van deze letter, dat door eene trillende beweging van de tong tegen het gehemelte voortgebragt wordt, en voor menig mensch zeer moeijelijk valt, ja door menig volk niet geuit worden kan, werd door Romeinsche taalkenners met het grimmen van eenen woedenden hond, hetwelk zij door het werkw. *hirrire* uitdrukten, vergeleken. Hierom bestempelden zij de R met den naam van de *hondsche letter*. Overigens verplaatste men haar van ouds her dikwijls. Dus bezigde men in het lat. *acris* in plaats van *acer*, *germen* in plaats van *gramen*. Dus gebruikte men, volgens Kil., oulings in plaats van *gras*, *gars*, *ghars*, angels. *gaars*, waarvan het Vriesche *gaes* afstamt, en in plaats van *christ*, of *krist*, *kerst*, in *kerstijd*, enz. Ja men verwisselt nog hedendaags *barnen* en *branden*, hoogd. *brennen*, *born* en *bron*, *gort* en *grut*, en *borst* beantwoordt bij ons aan het hoogd. *Brust*, *korst* aan het hoogd. *Kruste*, eng. *crust*, fr. *croute*, ital. *crosta*, enz. Nog kan men aanmerken, dat de R. oulings veelal de uitgang van den derden naamval der vrouwelijke bijvoegelijke naamwoorden in het enkelv., en van den tweeden naamval in het meerv. was: *der eerbaarder*, *godvruchtiger*, *ootmoediger maget Christi gruete*. Cl. Spieg. — *In*

den

den lande der levendiger — dat opverrijsen der dooder. CL. SPIEG.

RA, v., meerv. *raas.* Eene lange, ronde steng, kruiselings aan de masten van groote schepen hangende, en dienende, om derzelver zeilen uit te spannen: *de zeilen aen de rae te slaen.* VOND. *Van de groote ra vallen,* van eene der nokken van die ra in zee geworpen worden; eene zware straf onder het zeevolk. Zamenstell. *raketting, ratouw, ravanger, razeil, raschip,* een groot schip, waarvan de zeilen aan raas gespannen zijn — *bezaansra, bramra, fokkera.*

RA, ook *ree*, beteekende oulings een doodkleed; en van hier was *reeroof*, ook *reeuwroof*, of *raroof*, het schenden en berooven van graven en lijken. Zie *reeuw.*

RAAD, m., meerv. *raden;* in eenige gevallen. Bepaling van hetgeen te doen staat. *Gods raad is altijd wijs en goed. Ik weet raad voor u en mij. Raad geven. Naar goeden raad luisteren. Iemand met raad en daad bijstaan. Ergens raad toe weten. Buiten raad, ten einde raad zijn,* radeloos, hopeloos zijn. *Met iets, of iemand te rade gaan. Veel raad, weinig baat; goede raad is duur; komt tijd, komt raad;* alle gemeenzame spreekwijzen. Ook voor den persoon, die raad geeft: *Achitophel, Davids raet.* BIJBELV. In dezen zin heeft het een meervoud: *een van 's Konings raden.* Alsmede eene vergadering van zulke personen: *de raad is gespannen, de raad van staten, de raad der gemeente. Raad plegen, raad slaan,* waarvan *raadpleging, raadslag.* Zamenstell. *raadsbesluit, radeloos,* buiten raad, *raadgeving, raadgever, raadsheer, raadsheerlijk, raadhuis, raadkamer, raadsman, raadpensionaris, raadschrijver, raadslag, raadsvergadering,* enz. — *Bloedraad, geheimraad, hofraad, kamerraad, kerkeraad, krijgsraad, kroosheemraad, rijksraad, staatsraad,* enz.

RAADSEL, zie *raden.*

RAAF, *rave*, v., meerv. *raven.* Zeker slag van vogelen. *Zoo zwart, als eene raaf. Ik zal de krassende rave opwekken.* VOND. Spreekw.: *het is eene witte rave,* een zeldzaam verschijnsel. *Stelen als raven,* alles wegslepen. Zamenstell. *ravenaard, ravenaas, ravengekras, ravengekrijsch, ravenkost, ravenzwart,*

zeer

zeer zwart. De naam van dezen vogel is van zijn geschreeuw ontleend.

RAAI, bij KIL. *raeye*, *radie*, lat. *radius*, fr. *rayon*, veroud. z. n., v., meerv. *raaijen*. Straal: *en uyt d'ooghen zchieten raeyen* GESCHIER. Van hier is het werkw. *raaijen*, voor stralen gevormd: *die op Pactolus strant het goud in d'oogen raeit*. VOND.

RAAIJEN, zie *raai*.

RAAK, v. Het treffen van het doel, — geluk: *ic sal lichte hebben de rake*. M. STOKE. Thans wordt het als bijw. gebezigd: *raak slaan*, *raak spelen*. Bij KIL. *raek*, *val*, *geval*. En hier van het bekende *lukraak*.

RAAK, v., meerv. *raken*. Het gehemelte: *eer kleeft de tong mij spraeckloos aen de raeck*. CAMPH.

RAAM, zie *ramen*.

RAAM, v. en o., meerv. *ramen*. Een bekend werktuig, om iets op te spannen. *De schilder spijkert zijn doek op de raam*. Voorts, vensterraam: *in dat raam zijn twee ruiten gebroken*. Zamenstell. *borduurraam*, *deurraam*, *glasraam*, *haspelraam*, *lakenraam*, *spiegelraam*, *vensterraam*, enz.

RAAP, v., meerv. *rapen*. Een bekend plantgewas, welks naam men veelal met dien van knol verwisselt: *witte rapen*, *gele rapen*, *lange*, *fransche rapen*. Zamenstell. *raapakker*, *raaphoen*, bij KIL. veldhoen, *raapkruid*, *raapland*, *raaploof*, of *rapenloof*, *raapkoek*, *raapolie*, *raapzaad*, enz. — *meirapen*, *ronkelrapen*, mangelwortels, *stoppelrapen*, *tuinrapen*, *zandrapen*, enz.
Hoogd. *Rübe*, neders. *röve*, boh. *ripa*, slavon. *rippa*, zweed. *rofva*, eng. *rape*, ital. *rava* en *rapa*, lat. *rapa* en *rapum*, gr. ῥαφυς, is de aloude benaming van dit plantgewas in alle westersche landen.

RAAR, bijv. n. en bijw., *raarder*, *raarst*. Zeldzaam, zonderling: *dat boek wordt raar*. *Dit is een raar man*. Het stamwoord van *raar*, eng. en fr. *rare*, ital. *raro*, is het lat. *rarus*.

RAASMAANDAG, zie *koppermaandag*.

RAAT, v., meerv. *raten*. Zie *honigraat*.

RAAUW, bijv. n. en bijw., *raauwer*, *raauwst*. Al, wat onbewerkt, onbereid, onbekookt is. In het gebruik is *raauw* bijzonderlijk ongezoden, of ongebraden: *raauw*

 spek

spek ; — honger maakt raauwe boonen zoet. Oulings werd het voor *rauw* gebezigd: *want de lieden waren noch rauw en wilt.* VEL. CHRON. V. HOORN. Overdragt. is *een raauw voorstel* zoodanig een, dat, uit hoofde van vorm of inhoud, ongeschikt is, om ingang te vinden. Van hier *raauwachtig*, *raauwachtigheid*, *raauwelijk*, *raauwheid.*

Hoogd. *roh*, neders. *rau*, angels. *hreaw*, eng. *raw*, zweed. *ra*, ijsl. *rha*, finl. *raaca*, wend. *frow*, fr. *crud*, ital. *crudo*, lat. *crudus.*

RABARBER, v. De wortel van eene plant, welke aan de noordelijke grenzen van Sina groeit. De oorsprong van dezen naam is onbekend.

RABAUW, *rabouw*, m., meerv. *rabauwen.* Zeker slag van appelen: *enkele*, *dubbele rabauwen.* Van hier *rabauwenboom*, ook wel eens kort weg *rabauw* genoemd.

RABBELEN, o. w., *ik rabbelde*, *heb gerabbeld.* Zoo schielijk spreken, dat men onverstaanbaar wordt: *hij rabbelt er zoo wat heen.* Van hier *gerabbel*, *rabbelaar*, *rabbelaarster*, *rabbelarij*, *rabbeling*, *rabbeltaal.* De oorsprong ligt in het middeleeuwsch latijnsche *rabulare*, den regter met ijdel geklap ophouden, en om den tuin leiden, van *rabula*, een pleitbezorger van kwade zaken.

RABBIJN, m., meerv. *rabbijnen.* Een leeraar der Joden, onder hen den eertitel van *rabbi* voerende, welke evenveel als *mijn heer* beteekent. Van hier *rabbijnendom*, *rabbijnsch*, enz.

RABRAKEN, zie *radbraken.*

RAD, o., meerv. *raden*, of *raderen.* Een platachtig rond ligchaam, doorgaans uit eene naaf, spaken, en een cirkelvormigen omtrek zamengesteld, of ook wel uit een enkel stuk gemaakt, en geschikt, om zich rondom eene as te bewegen: *de gedaante der raderen — ende haer maecksel, als oft ware een radt in het midden van een radt.* BIJBELV. Zamenstell. *molenrad*, *uurwerksrad*, enz. Van de verblindende beweging van zulk een rad is waarschijnlijk de spreekwijs ontleend: *iemand een rad voor de oogen draaijen*, hem verbijsteren. Op een molenrad doelende, zegt men: *hij draait het rad*, hij is de bewerker van al wat voorvalt; van waar *raddraaijer.* Tot een wagenrad behoort de spreekw.: *onder het*

rad raken, zich geweldig in de klem bevinden. Voorts beteekent *het vijfde rad*, of *wiel*, *aan eenen wagen*, iets, dat niet slechts overtollig is, maar zelfs hindert. Zamenstell.: *radbeslag*, *rademaker*, *raderwerk*, *radnave*, *radspaak*, *radvelge*, enz. — *Kroonrad*, *lierrad*, *spinrad*, enz.

Hoogd. *Rad*, fr. *roue*, ital. *ruota*, lat. *rota*, schijnt, door zijn' klank, het snelle snorren van een rad uit te drukken, overeenkomende met het volgende:

RAD, bijv. n. en bijw., *radder*, *radst.* Snel, vlug, gezwind: *hij is rad in al zijn doen. Loop eens wat radder.* Bij KIL. *rade*, *radde.* Van hier *radheid*, *raddigheid.*

RADBRAKEN, (*rabraken*), b. w., *ik radbraakte*, *heb geradbraakt.* De zamenvoeging der beenderen van een' misdadiger, op een rad uitgestrekt, vermorzelen, of ze op eene andere wijze verpletteren. Fig., iets verminken, in den grond bederven: *dat werk is ellendig geradbraakt. Het Hollandsch* (de Hollandsche taal) *radbraken*, geheel bedorven Hollandsch spreken.

RADELOOS, zie *raad.*

RADEN, b. w., *ik ried*, (*raadde*) *heb geraden.* Door gissing ontwaar worden, hoe het met eene of andere zaak gelegen is, of wat daarin gedaan moet worden: *heb ik het geraden?* Wijders, voor een ander gissen en bepalen, wat er gedaan moet worden: *wat raadt gij mij? Laat u toch raden.* Van hier *beraad*, *raad*, *raadsel*, *raadzaam*, *rader*, *rading*, enz. De oorsprong is onzeker.

RAF, v. De rugvinnen van zeker slag van heilbot, die met het vet diep uit den rug van dien visch gesneden en gedroogd worden.

RAFEL, v., meerv. *rafels.* Zeker gebrek aan eene geweven stof, anders *gleed* genaamd. En van hier het w. *rafelen*, waarvan *rafeling*, uitgerafelde draden.

RAG, o. Het weefsel der spinnen — spinneweb: *zoo fijn als rag.* Van hier *ragen*, van spinrag zuiveren: waarvan *raging* en de zamenst. *raagbol*, *raagshoofd*, enz.

RAGCHEL, m., meerv. *ragchels.* Eene taaije fluim; van *ragchelen*, en dit van het geluid ontleend. Ook *ragchebel.*

RAK, o., meerv. *rakken.* Eene genoegzaam regtuit voortloopende streek van eenen weg, eene vaart, enz.: *een rak in*

den wind. *'t Rak van den langen weg.* HOOFT. Van hier *damrak*, eene vaart uit het Y naar den dam, te Amsterdam. Spreekw.: *daar komt ligt een rakje in den wind*, het loopt ligt eens tegen. Voorts een schotelrak; ook ander latwerk in een hoenderhok. *Een huis in rak en dak gehouden*, d. i. van alle verval vrij gehouden, *aedificium sartum tectum.*

RAKEL, m., meerv. *rakels.* Bij KIL. *raeckelstok.* Een werktuig, om de brandstof in den oven te roeren, en daar uit te schrapen.

KIL. heeft *raecke*, *reke*, *rastrum*, en *raeckuil*, bij ons kolk.

RAKEN, b. en o. w., *ik raakte*, *heb* en *ben geraakt.* Bedr., treffen: *den bal wel raken.* Overdragt.: *wat is hij ligt geraakt!* Betreffen: *dat raakt mij niet.* Aanraken: *twee huizen, die elkander van achteren raken.* Tot iemand behooren, aan iemand vermaagschapt zijn: *dat self mijne bloedverwanten, en dien ik door houwelijck rake.* H. DE GR. Onzijd., met *zijn.* Geraken: *binnen raken*, *buiten boord raken*, *buiten westen raken*, *dood raken*, *in brand raken*, *in ongemak raken*, *in ongunst raken*, *uit het geheugen raken*, *in zee raken*, *op eene droogte raken*, *van zijn stuk raken*, *vast raken*, *weg raken*, — *om lijf en goed raken.* HOOFT. In al deze en meer andere zegswijzen komt *raken* eigenlijk voor *geraken*, en is *raken* onzijdig. Oulings bezigde men in den onvolm. verleden tijd *rocht*, gelijk nog in de gemeenzame verkeering te Rotterdam plaats heeft: *die uwe teerste met haer coralen lippekens rochte.* CONST. DER MINN. *Eindelijk rocht hij aan 't spreken.*

RAKET, v. Anders *rakette.* Zeker kruid.

RAKET, o., meerv. *raketten.* Een kaatstuig, of kaatsnet. Van hier *raketten*, met het raket spelen, *raketmaker*, *raketspel.* Anders ook *ranket.*

Van het ital. *rachetta*, en dit van het lat. *rete*, een net.

RAKKER, m., meerv. *rakkers.* Een diefleider; een beul. Van *racken*, pijnigen, bij KIL.

RALLEN, o. w., *ik ralde*, *heb gerald.* Anders *rellen*, snappen, klappen: *clappende, rallende, ende sijnes monts*

monts niet waernemende. CLAR. SPIEG. Van hier eene *ralle*, een snapachtig wijf.

RAM, m., meerv. *rammen.* Het mannetje van een schaap. Overdragt., het eerste sterrenbeeld van den dierenriem: *de zon doorkruipt den ram.* DE DECK. En een werktuig, om muren te breken. Fig., een wellustig mensch: *die oude ram.* Zamenstell. *ramshoofd*, *ramshoorn*, *ramskooi*, *ramsvacht*, — *oorlogsram*, *stormram*, enz.

Van het oude *rammen*, hoogd. *rammen*, eng. *ram*, bij herhaling stooten; beuken: *en ramt de poorten open.* J. DE MARR. Ook bepaaldelijk heijen, en in den scheepsbouw, het instooten of inheijen van wiggen onder het achterste gedeelte van een schip, om het te ligten en van stapel te doen loopen. Van dit *rammen* is ook *rammeijen.*

RAMEN, b. w., *ik raamde*, *heb geraamd.* Naar eene afgemetene rigting bepalen: *wie zou een ieders aert en eigenschappen raemen.* VOND. Oulings ook toeschikken, toewijzen: *soo is dan son en maen oock aen den hemel gheraemt.* MOERM. *Het vonnisse raemen.* KIL. Ook wordt het onz. gebezigd voor eene rigting aannemen, om iets te grijpen, of te treffen: *tweemaal raamde de hond*, *eer hij toeschoot.* Van hier *raam*, voor *raming.* *Sterrekundige raming*, bij OUD., *beramen*, enz.

Ramen, hoogd. *rahmen*, is van ouds her in Duitschland in gebruik geweest. Men vindt reeds in den ZWABENSPIEGEL: *einez vogels ramen*, naar eenen vogel ramen.

RAMMEIJEN, *rammen*, zie *ram.*

RAMMELAAR, m., meerv. *rammelaars*, *rammelaren.* Het mannetje van een konijn, van *rammelen*, de vermenging van de mannetjes der konijnen en hazen met de wijfjes aanduidende.

RAMMELEN, o. w., *ik rammelde*, *heb gerammeld.* Geraas maken. Overdragt. veel en rad spreken. Van hier *rammelaar*, ook een kinder speeltuig, *rammeling*, *gerammel*, enz.

RAMP, v., meerv. *rampen.* Ongeval, ongeluk: *ik acht vooral dit d'allergrootste ramp.* VOND. Van hier *rampen*, *rampeneren*, bij KIL. vloeken, schelden, enz.

enz. Zamenstell. *rampbejager*, *rampbescheer*, *rampgunstigheid*, *rampvallig*, alle bij CAMPH. — *rampspoed*, *rampzalig*, enz.

RAMPZALIG, bijv. n. en bijw., *rampzaliger*, *rampzaligst*. Door rampen overstelpt. Van hier *rampzaligheid*, *rampzaliglijk*, enz. *Zalig* heeft hier dezelfde kracht, als in *arbeidzalig*, *armzalig*. Zie *arbeiden* en *zalig*.

RAND, m., meerv. *randen*. De omtrek van eenig ding, welke buiten deszelfs eigenlijk ligchaam uitsteekt: *in den rand*. HOOFT. *Op den rand van het graf staan*, ook fig. groot gevaar van sterven loopen. Van hier het deelwoord van *randen*, *gerand*, van eenen rand voorzien, en *aanranden*, *afranden*, enz. Zamenstell. *randschrift*, *randteekening*, enz.

Rand, hoogd., neders., eng., zweed., ijsl. *round* en *rond*, schijnt vermaagschapt aan *rond*, en eigenlijk den buitensten omtrek van een platachtig rond ligchaam aan te duiden.

RANG, m., meerv. *rangen*. Eene rij van verschillende dingen; overdragt., eene bijzondere soort van dingen, die naar hun aanzien in verschillende soorten verdeeld worden: *een ondermeester van den derden rang*. Bijzonder, de aanzienlijkste van die verschillende soorten: *een man van rang*. Zamenstell. *bovenrang*, *voorrang*, enz.; — *rangschikken*, *rangschikking*, *rangzucht*, enz.

RANK, v., meerv. *ranken*. Listen, booze trekken: *honger zoekt ranken*, spr., armoede zoekt list. *Wie port haer aen tot zulke ranken*. VOND.

Rank schijnt oorspronkelijk eenen krommen sprong aan te duiden, of eene snelle buiging en wending van het ligchaam; in welken zin *ranka* in het zweed., *ranken* in het zwab., en *ranken* bij KIL., voorkomt.

RANK, v., meerv. *ranken*. Een scheut van meer dan een plantgewas: *druiven aan een taeie rank*. VOND. Zamenstell. *boonenrank*, *druivenrank*, *erwtenrank*, *wijngaardrank*, enz.

Rank schijnt, uit hoofde van de dunte en tengerheid, ontleend van het volgende *rank*. Ook leidt men het van het gr. ῥαχίς, een scheut, of van ῥαχαι, *wijngaardranken*, af.

RANK,

RANK, bijv. n. en bijw., *ranker*, *rankst*. Dun, tenger: *een rank meisje*. *Een rank schip*, dat te weinig breedte heeft. Van hier *rankheid*.

RANKET, o., meerv. *ranketten*. Evenveel als *raket*, kaatsnet: *hij zal dien bal wel keeren, zoo Vrankrijk hem het ranket leenen wil*. HOOFT.

RANONKEL, m., meerv. *ranonkels*. Zeker slag van lentebloem, van het lat. *ranunculus*.

RANS, *ransig*, bijv. n., *ransiger*, *ransigst*. Sterksmakend, garstig: *ranse*, of *ransige boter*. Van hier *ransheid*, *ransigheid*, van het lat. *rancidus*.

RANSEL, m., meerv. *ransels*. De knapzak van eenen soldaat. Fig., de rug, het lijf: *ik zal hem wat op zijnen ransel geven*. Van hier *ranselen*, voor kloppen, slaan.

Ransel zou, volgens WACHTER, van het gr. ῥινος, een vel, afstammen; maar anderen beschouwen het als in verband met het chald. *rawzel*, arab. *razamon*.

RANTSOEN, o., meerv. *rantsoenen*. Het losgeld, waarmede men iemand van krijgsgevangenschap of slavernij vrijkoopt: *op dat er aan 't rantsoen geen mangel viele*. HOOFT. Oulings ook brandschatting, en geld, dat tot afkoop van plundering werd opgebragt.

Volgens WACHTER, uit het oude *ran*, roof, en *soen*, zamengesteld, welk laatste, volgens KIL., door sommige Vlamingen, in plaats van *ransoen*, of *rantsoen*, gebezigd werd.

RANTSOEN, o., meerv. *rantsoenen*. Eene hoeveelheid van spijs of drank, welke aan matrozen of soldaten toegedeeld wordt, of van voeder voor de paarden der ruiters, enz. *Elck nuttight zijn rantsoen*. VOND. Zamenstell. *rantsoenhouten*, twee gelijke stukken hout, de rondte van den achtersteven uitmakende. Uit het fr. *ration*. Van hier *rantsoeneren*, op rantsoen stellen, en ook voor losgeld vrij koopen.

RAP, bijv. n. en bijw., *rapper*, *rapst*. Vlug, gezwind: *het rappe volk*. J. CATS. *De leden schoon van leest, in 't roeren rap en gaeuw*. VOND. Voor *rap* heeft HOOFT *rapsch*: *rapsche gasten*. Van hier *rapheid*.

RAPEN, b. w., *ik raapte*, *heb geraapt*. Schielijk naar zich halen, wegnemen: *alles naar zich rapen*. Voorts, over het algemeen, inzamelen: *hout rapen; daar is*

geen vreugde te rapen. Zamenstell. *oprapen, voddenraper, vuilnisraper,* enz.

Verwant aan het lat. *rapere*, arab. *rafad.*

RAPIER, *rappier*, o., meerv. *rapieren.* Zijdgeweer. Zamenstell. *moordrapier, rapierband, rapiergordel,* enz.

Middeleeuw. lat. *rapperia*, schijnt een zeer oud noordsch woord te wezen.

RAPPIG, bijv. n. en bijw., *rappiger, rappigst.* Schurftig: *rappige schapen.* Van hier *rappigheid.* Van het fr. *raper*, wrijven.

RAPSCH, zie *rap.*

RAS, o., meerv. *rassen.* Zekere gemeene kleedingstof. Van hier het bijv. n., *rassen*, dat van ras gemaakt is. Zamenstell. *raswever, kroonras*, enz.

Dus genoemd naar Arras, waar men het weven van ras uitgevonden heeft.

RAS, o., meerv. *rassen.* Bij HALMA een draaikolk: *al, wat dat ras naderde, werd door hetzelve weggesleept.*

RAS, o., meerv. *rassen.* Een tuk, eene soort, een geslacht, van dieren en menschen: *die hond is van een uitmuntend ras. Hij is van goed, eerlijk ras.* In de gemeene volkstaal, een verachtelijk slag van menschen: *het is ras van volk.*

RAS, bijw. Gezwind, snel. *Ik was daar zoo ras, als hij.* Van hier *rassen*, zich spoeden, *ras heen.* VOND. *De zee werd weder cleijn, en elck revier zich rast na hunne palen toe.* Z. HEIJNS.

RASCH, bijv. n., *rasscher, raschtst.* Gezwind, snel, vlug: *rasch in al zijn doen.* Spreekw.: *rasch ter hand, rasch ter tand*, die vlug in zijn werk is, zal het ook in zijn eten zijn. Van hier *raschheid, rasschelijk, — rasschen*, bij KIL. haasten, spoeden: *ik sal mij rasschen.* K. v. MAND. Van den klank gevormd.

RASP, v., meerv. *raspen.* Een werktuig, waarmede men raspt. Van hier *raspen*, iets met de rasp vermalen. Zamenstell. *rasphuis, rasphuisboef, rasphuisvader, raspzaag — tuchtrasp*, enz. Van het geluid ontleend.

RASTER, m., meerv. *rasters.* Breede, grove lat, tot zeker einde alleen gebruikelijk, waarvan *rasterwerk*, eene omheining of beschutting van grof paal- en latwerk.

RAT,

RAT, *rot*, v., meerv. *ratten*. De algemeene naam van verschillende onderdeelen van zekere klasse van zoogdieren: *muskusrat*, *veldrat*, *huisrat*, *waterrat*, *bergrat*, *boschrat*, *buidelrat*, enz. Bijzonderlijk, eene huisrat. Spreekw.: *eene oude rat in de val krijgen*, een geslepen mensch in het naauw brengen. *Een oolijk ratje*, een schalkachtig kindje. *Zoo kaal als een rat*, zeer behoeftig. Zamenstell. *rattenknip*, *rattenkruid*, *rattennest*, *rattenstaart*, *rattenval*, enz.

Rat, hoogd. *Ratz*, deen. *rotte*, ital. *ratto*, sp. *raton*, fr. en eng. *rat*, middeleeuw. lat. *ratus*, *raturus*, schijnt afkomstig van het geluid, hetwelk de ratten in het knagen plegen te maken.

RATEL, m., meerv. *ratels*. Een werktuig, waarmede men ratelt. Van hier *ratelen*, zulk een geluid verwekken, als men met den ratel maakt, enz. Zamenstell. *ratelman*, *ratelslang*, eene bekende slang, die met haren staart ratelt, *ratelwacht*, enz.

Van het geluid, hetwelk dit werktuig maakt, ontleend.

RATIJN, o., meerv. *ratijnen*. Zekere kleedingstof, genopt laken. Van hier het onverbuigb. *ratijnen*, van ratijn gemaakt: *een ratijnen mantel*.

RAVELIJN, o., meerv. *ravelijnen*. Een bolwerk, dat eene halve maan, of twee zijden van een driehoek, vertoont, en op zich zelf, door de gracht van den wal eener vesting afgescheiden, gemeenlijk voor eene poort aangelegd wordt, om dezelve te dekken: *om 't ravelijn te beuken*. Hooft. Dit woord is in het nederd., hoogd. en eng. uit het fr. overgenomen.

RAVENAAS, *galgenaas*, zie *raaf*.

RAZEN, o. w., *ik raasde*, *heb geraasd*. Een luid onstuimig getier maken: *kind! is dat razen! Zij razen als bezetenen*. Van hier *razend*, *razer*, *razernij*, of *razerij*, *geraas*, enz. Zamenstell. *raasbol*, *raasbollen*, *raaskallen*, *raaskop*, *raasmaandag*, enz.

Razen, hoogd. *rasen*, eng. *rage*, is verwant aan het fr. *rage*, lat. *rabies*, en van het geluid eenes razenden en deszelfs getier ontleend.

REAAL, m., meerv. *realen*. Een spaansch woord, van het lat. *regalis* afstammende en *koninklijk* aanduidende, gebruikt, om meer dan eene soort van koninklijke munt te beteekenen; zoo als een stuk gouds, dat nagenoeg eenen hal-

halven dukaat bedroeg: *op peene van een' gouden reaal.* HOOFT. Een stuk van achten, dat acht kleine realen bedroeg; en een kleine reaal, die nagenoeg zes Hollandsche stuivers waardig was. Eindelijk is *reaal* onder ons in gebruik geweest voor vierdehalve stuiv.

REDDEN, b. w., *ik reddede, heb gered.* Eigenlijk, ijlings uit een dringend gevaar uitrukken: *uit den brand, uit het water redden.* Voorts, uit allerlei ongelegenheid en verwarring uithelpen: *die boedel laat zich niet gemakkelijk redden. Zich redden*, zich uit eene ziekte, of eenig toeval helpen. *Alles redt zich schoon in dat stuk*, schilders kunstterm, alles staat goed uit een, is door licht en bruin wel onderscheiden. Ook zegt men: *ik kan mij daarmede redden*, het daarmede stellen. Van hier *reddeloos, redder, redderen*, voortdur. w. van *redden*, — *redding*, enz. Zamenstell. *redmiddel, boelredder, uitredden*, enz.

REDE, v., meerv. *reden.* Een reeks van aaneengeschakelde woorden, een gesprek, vertoog: *let wel op den draet van uwe rede.* VOND. *Die rede schijnt bekleet met schijn van rijpe reden.* VOND. Zamenstell. *redekunst, redekunstenaar, rederijk, rederijkheid, redestrijd, redetwist, redetwisten, redevoering, redewisselen, redewisseling, redeziften.* — *Bewijsrede, klaagrede, lasterrede, leerrede, lijkrede, lofrede, narede, puntrede, schimprede, slotrede, sluitrede, smaadrede, spotrede, strikrede, tafelrede, treurrede, voorrede*, enz.

Rede, hoogd. *Rede*, bij KERO *reda*, ULPHIL. *raeda*, stamt met *reder, redinghe*, bij KIL., af van *reden*, spreken, waarvoor wij thans veelal *redenen*, enz. gebruiken; gelijk als wij *redenaar* in plaats van *reder* bezigen.

REDE, v. Denkvermogen, verstand: *rede en openbaring vereenigen zich.* Van hier *redekavelen, redekaveling, redekunde, redelijk, redeloos, redeloosheid, redemagtig, redematig, redematigheid, redeneren, redenering*, enz.

Rede, eng. *reason*, fr. *raison*, ital. *ragione*, lat. *ratio*, is verwant aan *ratum*, *reor*, en *raad, raden*, zie *raad.*

REDEN, v., meerv. *redenen.* De drijfveer van iemands doen: *hij had geene reden, om zoo te spreken.* Eene ont-

ontwikkeling van die drijfveren: *hij bekleedt zijn zeggen met bondige redenen.* Zamenstell. *beweegreden*, *drangreden*, enz.

REDERIJKER, m., meerv. *rederijkers.* Verbastering van *rhetoriker*, onder welken naam er zich, weleer, door gansch Nederland een aantal lieden in gezelschappen vereenigde, om zich in de redekunst, *rhetorica*, te oefenen; anders ook *rhetrosijnen.* Zamenstell. *rederijkerskamer*, ook *rederijkkamer*, de plaats, waar de Rederijkers vergaderden.

REE, *reede*, v., meerv. *reeën*, *reeden.* Eene ligplaats voor zeeschepen, niet ver van de kust, waar zij een' goeden ankergrond hebben, en tegen wind en storm genoegzaam beveiligd zijn: *de vloot zal op de reede leggen.* VOND.

Ree, *reede*, hoogd. *Rehde*, zweed. *redd*, eng. *road*, fr. *rade*, ital. *rada*, is een oud woord van noordschen oorsprong.

REE, *reed*, bijv. n. en bijw., *reeder*, *reedst.* Gereed, klaar, vaardig: *hij spant zijn vleugels uit*, *en maekt zijn zeilen ree.* VOND. *Reede gelde* was oulings, hetgeen wij thans noemen *gereed geld*, *nummi praesentes. Ree!* roepen de schippers hunnen knechts toe, wanneer deze zich gereed moeten maken, om het schip te doen wenden. *Reede* wordt ook als bijw. gebezigd, anders *alreede*: *reede op handen.* VOND. Zamenstell. *kampreede*, oulings, gereed ten strijde. Dit woord is ten naauwste verwant aan het werkw. *reeden.*

REEDEN, b. w., *ik reedde*, *heb gereed.* Vervaardigen, toestellen: *linnen reeden. Zich kunnen kleeden en reeden*, voor kleeding en opschik kunnen zorgen. Bijzonderlijk, een schip doen timmeren en uitrusten. Van hier *reeder*, *reederij*, *reeding*, *reedschap*, *reedsel*, *gereed*, *uitreeden.* Zamenstell. *linnenreeder*, *linnenreederij*, *zijdereeder*, enz.

REEF, o., meerv. *reven.* Eene strook van een zeil: *een reef inbinden.* Spreekw.: *een reef in het zeil doen*, *een reef inbinden*, zijnen staat verminderen. Van hier *reven.* Zamenstell. *reefbanden*, *reefgat*, enz.

REEK, v., meerv. *reken.* Oulings evenveel als *herk*, *hark.* Eene kleine egge. Van hier het werkw. *reken*, evenveel als *harken.* Van den klank ontleend.

REEKS,

REEKS, v., meerv. *reeksen*. Eene rij van in orde nevens elkander geplaatste dingen: *eene reeks van bewijzen*. Bij KIL. en anderen *reke*. *Daer vruchtbaar houtgewas op reken is gestelt*. CATS. Zamenstell. *sleutelreeks*. *Gij draeght de sleutelreeks van kluister en van kercker*. VOND. Van het oude *reek*, verzameling.

REEP, m., meerv. *reepen*. Eene lange en smalle strook van een vel, of eenige linnen of wollen stof: *ergens eenen reep afsnijden*. Voorts een touw, dat in lengte en dikte aan eenen reep gelijkt: en inzonderheid een touw, waaraan een schuit of pont vastgemaakt is, om langs hetzelve van den eenen kant naar den anderen over te varen: *Zommige rukken den reep af*. HOOFT. Zamenstell. *reepangel*, een vischangel, die aan eenen reep gebonden wordt, *reepdans*, *reepdanser*, koordedanser, bij KIL., *reepmaker*, *reepslager*, — *angelreep*, *klokreep*, waarmede men de klok trekt: *iets aan den klokreep hangen*, alom bekend maken, — *stegelreep*, *teugelreep*, *valreep*, enz.

REEP, m., meerv. *reepen*. Een hoepel: *met eenen reep spelen*, waarvoor men, bij KIL., het werkwoord *reepen* vindt. Zamenstell. *reephout*, hoephout, hout, waarvan men hoepels maakt.

REET, v., meerv. *reten*. Eene scheur, eene spleet: *daar is eene reet in die plank*. *Door de reete der tweedragt*. HOOFT. Van hier *retig*, vol reten. Het stamwoord is *rijten*.

REET, *rete*, v., meerv. *reten*. Een werktuig, waarvan men zich bij de toebereiding van het vlas bedient: *eene vlasrete*, *vlasreute*. Van *reten*, het vlas toebereiden, te rotten leggen, neders. *raten* en *röthen*, fr. *rouir*, vermaagschapt aan *rotten*.

REETREKKER, m., meerv. *reetrekkers*. Een metselaar, of timmerman, die aangesteld is, om de afscheiding van naast elkander staande gebouwen aan te wijzen. Misschien is het voor *reentrekker*, van het oude *reen*, een paal, afscheiding, waarvan nog *reengrippen*, die tusschen de landerijen ter afscheiding gedolven worden. Zoo was *reenboom*, een scheidboom, en *reengenoot*, een buurman op het veld.

REEUW, o. In het Vriesch, allerlei gereedschap en huisraad, alles, zegt WASSENBERGH, wat tot den inboedel, voor-

vooral des landmans, behoort. Slecht gereedschap noemt men, in Vriesland, *ratelmans reeuw*, zoo als *ratelmans tabak* is. Zamenstell. *boerenreeuw*, waardoor inzonderheid koeijen verstaan worden. Dit woord is zekerlijk verwant aan *ree*, *reed*, en *reede*, en verschilt grootelijks van

REEUW, o. Doodschuim: *het reeuw komt hem uit den mond*. Van hier *reeuwen*, een lijk van doodschuim en verdere onreinheden zuiveren, ook een lijk bekleeden, en die dit werk verrigt, *reeuwer*, *reeuwster*, ook *raauwer*, *raauwster*. Zamenstell. *reeuwplek*, *reeuwroof*, *reeuwzweet*, enz. Dit *reeuw* staat in verband met *ree*, *ra*, een doodkleed, en het angels. *reeuwe*, een lijk.

REEUWSCH, bijv. naamw. en bijw., *reeuwscher*, *reeuwscht*, *zeer reeuwsch*. Bij KIL. *coitu acer. Dicitur de columbo admodum salace*. Geil: *als een reeuwsche doffer*. SIX VAN CHANDEL.

REFEREIN, *refrein*, o., meerv. *refereinen*. Zekere soort van gedicht, bij de oude Rederijkers gebruikelijk; van het lat. *referre*, wederbrengen, omdat men aan het einde van ieder koppelvers denzelfden regel herhaalde, even als in het zoogenoemde *rondeel*. Fr. *refrein*.

REGEL, m., meerv. *regelen* en *regels*. Eigenlijk een werktuig, langs hetwelk men regte lijnen trekt, een liniaal. In het gebruik, fig., evenveel welke bepaling van iemands handelwijze. *Met den regel der nature*. HOOFT. Eene bepaling, hoe men zich in deze of gene taal moet uitdrukken: *de regelen der spelling en woordvoeging*. Eene bepaling van de leefwijze van geordende geestelijken: *die orde heeft strenge regels*. Voorts, een aantal woorden, die in eene linie nevens elkander geschreven of gedrukt worden. Eindelijk, in Amsterdam en misschien elders, een aantal van aaneen gebakken platte broodbollen: *een regel wittebrood*. Van hier *regelen*, enz. Zamenstell. *regeldraads*, regtstreeks, *regelloos*, *regelmaat*, *regelmatig*, *regelmatigheid*, *regelmatiglijk*, *regelregt*, — *eetregel*, *grondregel*, *kloosterregel*, *leefregel*, *maatregel*, *schrijfregel*, *slotregel*, *sluitregel*, *spelregel*, *stelregel*, *stokregel*, *taalregel*, *zetregel*, enz.

Regel, hoogd. *Regel*, fr. *règle*, sp. *regla*, ital. *regula*, lat. *regula*, stammen alle gelijkelijk af van het lat. *regere*.

REGEMENT, o., meerv. *regementen.* Een krijgswoord, in het nederd., eveneens als in het hoogd., eng., ital. en meer andere talen, uit het fr. *regiment* overgenomen, en eene schaar van krijgslieden aanduidende, die uit verschillende bataljons of eskadrons bestaat, welke alle een gemeenschappelijk opperhoofd hebben, die den naam van *Kolonel* voert: *het zeeusche regement.* HOOFT. De oorsprong dezer benaming is gelegen in *regime;* en het stamwoord is het lat. *regere.*

REGEN, m., meerv. *regens.* Een bekend natuurverschijnsel: *die, ons genegen, de wolken zwanger maakt van regen.* L. D. S. P. *Vroege en spade regens. Gouden regen*, zekere bloem. Van hier *regenachtig*, *regenig*, enz. Zamenstell. *regenbak*, *regenbeek*, *regenboog*, *regenbui*, *regenhoek*, de luchtstreek, van waar de meeste regen komt, *regenkleed*, *regenmantel*, *regenpomp*, *regenscherm*, *regenvlaag*, *regenvogel*, *regenvorsch*, *regenwater*, *regenwind*, *regenwolk*, *regenworm*, enz. — *Aschregen*, *bloedregen*, *dagregen*, *goudregen*, *kikvorschenregen*, *landregen*, *plasregen*, *steenregen*, *stofregen*, *stortregen*, *vuurregen*, *zandregen*, enz.

REGENEN, onpers. w., *het regende*, *heeft geregend.* Er valt regen. *Het regent als of het met emmers uit den hemel gegoten wierd.* Fig. bezigt men dit woord, met eenen vierden naamval, wegens eenen grooten toevloed van evenveel welke dingen: *het regende schotschriften.* ' *Ende regende op hen het Man om te eten.* BIJBELV. *Ende die here regende haghel ende vuer.* BIJB. 1477. Zamenstell. *beregenen*, *doorregenen*, *inregenen*, enz.

Waarschijnlijk van *rijgen*, *ordine nectere*, *ligare*, omdat de *regen* als bij *rijgen*, nedervalt. Het gr. βρεχειν, nat maken, en ῥαινειν besproeijen, komt hier in aanmerking.

REGENT, m., meerv. *regenten.* Regeerder en bestuurder over het algemeen: *vaderlandlievende regenten.* Bijzonderlijk bestuurders van godshuizen: *de regenten van het weeshuis.* Allerbijzonderst, hij, die, als voogd over eenen minderjarigen Kroonprins, deszelfs rijk bestuurt: *toen de regent met John Law heulde.* Van hier *regentes*, *regentschap.* Zamenstell. *regentenkamer*, *regentenlijst*, enz.

Dit woord is in het holl., hoogd., eng., ital., en meer andere talen, van het fr. *regent* ontleend.

REGEREN, b. w., *ik regeerde*, *heb geregeerd.* Van het lat. *regere.* Oppermagtig besturen, beheerschen: *God het aardrijk zal regeeren.* L. D. S. P. In bedwang houden: *hij regeerde die paarden meesterlijk. Waerover hij, als wettigh graef, regeert.* VOND. Overdr., *de wijn regeerde hem.* Ook als onz., in het gemeene leven, de overhand hebben: *de kinderziekte regeert aldaar.* Van hier *regeerder*, *regeerster*, *regering*, *regeringloos.* Zamenstell. *regeerkunde*, *regeerlust*, *regeerzucht*, enz.

REGISTER, o., meerv. *registers.* Van het middeleeuw., *registrum.* Eene beknopte aanteekening van al, wat tot eenige zaak behoort: *de registers der handelingen van de plaatselijke regering.* Bijzonderlijk, de bladwijzer van een boek: *sla het register maar eens op.* Voorts, de verschillende pijpen van een orgel: *het fluitregister. Al de registers uithalen;* ook overdr. zijne stem zoo veel verheffen, als mogelijk is. *Op het zwarte register staan*, ter kwader naam en faam staan; omdat men de namen der ballingen weleer op zulk een register stelde. Van hier het basterdstaartige *registreren.* Zamenstell. *dagregister*, *geslachtregister*, *schuldregister*, enz.

REGLEMENT, o., meerv. *reglementen.* Ond. w. van het fr. *reglement.* Voorschrift, verordening.

REGT, bijv. n. en bijw. *regter*, *regtst.* Het tegendeel van gebogen of krom: *een regte boom*, *paal*, enz.: *zoo regt als eene kaars. Een regte weg*, die zonder kromten regtuit loopt. *Iemand op den regten weg brengen*, op den weg, die tot zijn oogmerk dienstig is; fig., hem tot de betrachting van zijnen pligt — tot deugd en godsvrucht opleiden. Echt, waar: *dat is zijne regte meening niet. De regte erfgenamen. Regt ter snede*, eigenl. als de maaltijd begint, als men begint te snijden, fig. regt van pas. Overeenkomstig met de voorschriften der deugd: *dat is niet regt. Die wagen gaat niet regt*, spreekw., die handelwijs strijdt met deugd en wetten. *Regt uit*, langs den kortsten weg; ook voor onbewimpeld: *iets regtuit zeggen.* — *Regtevoort*, tegenwoordig, nu: *naa 't gunt rechtevoort*, enz. H. DE GR. — Van hier *regts*, *regtsch*, *regtte*, enz. Zamenstell. *regtdraads*,

 regt-

regtgeloovig, *regthoekig*, *regtschapen*, *regtschapenheid*, *regtstandig*, *regtstreeks*, *regtstreeksch*. — *Lijnregt*, *loodregt*, *regelregt*, enz.

Regt, hoogd. *Recht*, eng. *right*, goth. *raihts*, angels. *riht*, KERO, OTFRID., en anderen, *reht*, fr. *droit*, ital. *dritto* en *retto*, lat. *rectus*, stammen alle af van *rijgen*, volgens TEN KATE.

REGT, o., meerv. *regten*. In het gebruik, al wat met de inspraak der billijkheid overeenkomt: *doe regt en zie niet om! Geen oordeel velt g', of 't steunt op recht en reden*. L. D. S. P. Al wat door uitdrukkelijke voorschriften bepaald is, in beschrevene wetten aanbevolen wordt: *het regt handhaven*, *het regt der volken*. *Leeraar in de beide regten*, d. i. *het romeinsche* en *het kanonieke regt*. De gezegde voorschriften en wetten zelve: *het regt der jagt*. Eene aanspraak op eenig ding, welke op zulke wetten en voorschriften, of op de inspraken der billijkheid, gegrond is: *dat regt zal niemand mij betwisten*. Eene uitspraak over voorkomende dingen, welke naar wetten, enz. afgemeten is: *het strengste regt is dikwerf de grootste onregtvaardigheid*. De uitvoering van zulk eene uitspraak, van een geslagen vonnis: *daar zal regt gedaan worden*. *Salomons eerste regt*. Evenveel als *geregt*, of *regter*: *iemand voor het regt roepen*. Van hier *regten*, voor regt maken, regt spreken en het vonnis uitvoeren, ook de uitspraak van het regt inroepen; *regter*, enz. Zamenstell. *bloedregt*, *boschregt*, *burgerregt*, *dijkregt*, *erfregt*, *gijzelregt*, *gilderegt*, *grondregt*, *halsregt*, *havenregt*, *hofregt*, *jagtregt*, *krijgsregt*, *landregt*, *leenregt*, *offerregt*, *onregt*, *oorlogsregt*, *schoolregt*, *stadsregt*, *strandregt*, *voorregt*, *wagenregt*, *wisselregt*, *zeeregt*, enz. — *Regtbank*, *regtboek*, *regtdag*, *regtdoener*, *regtelijk*, *regthuis*, *regtkamer*, *regtkunde*, *regtspleging*, *regtsban*, *regtsbode*, *regtsdwang*, *regtsgebied*, *regtsgebruik*, *regtsgeding*, *regtsgeleerde*, *regtsgeleerdelijk*, *regtsgeleerdheid*, *regtshandel*, *regtskosten*, *regtspraak*, *regtspreking*, *regtsvorderaar*, *regtsvordering*, *regtvaardig*, *regtvaardigen*, *regtvaardigheid*, *regtvaardiging*, *regtvaardiglijk*, *regtvaardigmaking*, *regtzaak*, *regtzinnig*, *regtzinnigheid*, enz.

REGTEN, zie *regt*, o.
REGTER, zie *regt*, o.
REGTER, bijv. n. Eigenlijk de tweede vergrootingstrap van *regt*. Het tegenovergestelde van *linker*: *de regter hand, aan de regter zijde*. Voor *regter* leest men ook *regte*, even als voor *slinker slinke*: *laet uwe slinke hand niet weten, wat uwe regte doet*. Bijbelv. Somwijlen vindt men *regter* aan het woord gekoppeld, waarbij het gevoegd is, en dus *regterhand* geschreven.
REGTZINNIG, bijv. n. en bijw., *regtzinniger, regtzinnigst*. Regt van zin, van gevoelen, van geloof, regtgeloovig. Voorheen werd dit woord ook in eenen ruimeren zin genomen, voor opregt, billijk, bij Kil. *integer, aequus*, en bij Hooft: *kunnende geen rechtzinnigh* (onbewimpeld) *antwoord uit hem trekken*. Van hier *regtzinnigheid, regtzinniglijk*, enz.
REI, m., meerv. *reijen*. Eene rij van dansers, zangers, of zangeressen: *in 't midden van den maegdelicken rei*. Vond. Van hier het onz. w. *reijen*, dansende zingen: *gij hebt mijn last en klaaglijck schreijen verwisselt in een vrolijck reijen*. Camph. *Reit dan hant aan hant gereder met de geele Ceres weder*. Poot. In Rotterdam draagt dit hand aan hand geschaard dansende zingen den naam van *ruijen*. Zamenstell. *dansrei, maagdenrei, tooneelrei, zangrei*.
REIJEN, zie *rei*.
REIKEN, b. en o. w., *ik reikte, heb gereikt*. Rekken, uitrekken: *reik mij de hand*, rek, strek de hand uit ten mijnen behoeve. Toereiken: *zij reikte hem een stuk brood*. Oulings werd het ook voor *bereiken* gebezigd: *dat hi sterren in den hemel sien soude ende reijken mochte*. Bijb. 1477, Onzijdig, zich uitrekken, uitstrekken: *de verschansingen reikten niet ver genoeg*. Van hier *aanreiken, bereiken, handreiking, overreiken, toereiken, toereikend*, enz.

Reiken, hoogd. en bij Notk. *reichen*, Kero, *kerehhan*, Willeram. *rachan*, neders. *raken* en *reken*. angels. *raecan*, eng. *reach*, ital. *recare*, is verwant aan *rekken*, lat. *regere*, van waar *porrigere, arrigere, erigere* en *rectus*.
REIKHALZEN, o. w., *ik reikhalsde, heb gereikhalsd*. Den hals reiken, rekken, uitstrekken, om iets te gemoet

te zien, en dus een sterk verlangen naar zoodanig iets betoonen: *ik reikhalsde naar dat geluk.* Van hier *reikhalzing.* SIX VAN CHANDEL. en anderen bezigen *rekhalzen.*

REIN, bijv. n. en bijw., *reiner*, *reinst.* Onbesmet, onbevlekt: *rein lijnwaad*, *reine handen.* Bijzonderlijk, vrij van melaatschheid, en andere besmettelijke krankheden: *reine schapen*, die vrij van schurft zijn. *Daarom sal de Priester hem reijn verklaren.* BIJBELV. *Eene reine maagd. Een rein geweten* is, dat iemand geene misdrijven verwijt. Van hier *reinheid*, *reinig* oulings voor *rein*, waarvan *reinigen*, *reinigheid*, *reiniging*, *reiniglijk*, *reinlijk*, *reinuit*, bij KIL. naakt en bloot, ook opregt: *'t quaet reijnuit voor u beleden.* CAMPH. Zamenstell. *onrein*, enz. *ontreinigen*, enz. — *reinoogd*, voor *rein geoogd: reinoogde Rechter!* SCHIM. Deze zamentrekking zegt Z. H. ALEWIJN, dient den dichteren niet ontnomen te worden.

REIS, *reize*, v., meerv. *reizen.* De handeling, waardoor men zich van de plaats, waar men is, naar eene afgelegener plaats begeeft: *eene reis doen. Eene reis ondernemen. Van de reis komen. Zich op reis begeven.* Een keer, een maal: *het is de tweede reis dat hij mij bedriegt.* Eene gewone scheepslading: *twee reizen turf*, *hout*, *kolen*, enz. Spreekw.: *eene verloren reis doen*, in het oogmerk van zijnen togt niet slagen. *De reis aannemen*, sterven. Van hier *reijsigh*, bij KIL. ook gebruikelijk voor *reizend*, in de BIJBELV. — *reijsenaar*, bij VAN HASS., en *reiziger.* Zamenstell. *afreis*, *dagreis*, *heenreis*, *landreis*, *marktreis*, *postreis*, *speelreis*, *tehuisreis*, *terugreis*, *zeereis*, enz. — *Reisapotheek*, *reisbeschrijving*, *reisboek*, *reisbroeder*, *reisgeld*, *reisgenoot*, *reisgezel*, *reisgezelschap*, *reisgoed*, *reishoed*, *reiskelder*, *reiskist*, *reiskleed*, *reiskoffer*, *reiskosten*, *reiskousen*, *reislaarzen*, *reismaal*, *reismakker*, *reismantel*, *reispenning*, *reisrok*, *reistuig*, *reisvaardig*, *reiszak*, enz. Van hier *reizen.*

REK, o., meerv. *rekken.* Een werktuig, waarop de vrouwen haar linnen droogen, enz. anders ook *rak.* Zamenst. *hoenderrek*, *linnenrek*, *schotelrek*, enz.

REK, m., zie *rekken.*

REKEL, m., meerv. *rekels.* Het mannetje van eenen hond: *is het een rekel, of eene teef? Houdt den rekel kort aan bant, of hij bijt.* VOND. Een buffelachtig mensch: *hij is een regte rekel.* Bij KIL is *rekel* ook een gierig mensch. Van hier *rekelachtig.* Zamenst. *bandrekel*, een groote hond, die steeds aan den band ligt: *hij ligt daar als een bandrekel*, in eene luije houding.

Rekel, hoogd. *Rekel*, zweed. *rakel*, schijnt verwant aan het fr. *raccaille*, eng. *rascality*, en aan *rakker*, in de beteekenis van een' hond.

REKENEN, b. w., *ik rekende, heb gerekend.* Met asch bedekken: *zij rekent het vuur.* Zamenstell. *inrekenen, oprekenen.* De eigenlijke beteekenis is klouwen, harken; en het stamwoord is *reek*, *raak.* Zie *reek.*

REKENEN, b. en o. w., *ik rekende, heb gerekend.* Eigenlijk op eene reek brengen, bijeen tellen, waarin het begin van alle rekenkunst bestaat. *Wat rekent gij voor den wijn?* Bijzonderlijk, elk ding bij zijne eigene soort optellen: *honden, wolven, hijenas, vossen en jakhalzen, worden onder een en hetzelfde geslacht gerekend. En hij is met de misdadige gerekent.* BIJBELV. Voorts, een ding beoordeelen en waarderen: *dat zou ik zonde rekenen.* En met een voorzetsel: *het sal hem tot eenen vloek gerekent worden.* BIJBELV. Onzijdig: *ik reken, dat zulks mijn pligt is.* De rekenkunst beoefenen: *zij rekent al heel wel.* Een wel gewikt en berekend vertrouwen opvatten en koesteren: *reken steeds op mijne vriendschap.* Den tijd der bevalling eener zwangere vrouw bepalen: *wanneer rekent zij?* Van hier *rekenaar*, *rekening*, *rekenschap.* Zamenstell. *aanrekenen*, *afrekenen*, *doorrekenen*, *mederekenen*, *misrekenen*, *narekenen*, *oprekenen*, *overrekenen*, *toerekenen*, *uitrekenen*, *verrekenen*, enz. — *rekenboek*, *rekenbord*, *rekenfeil*, *rekenlei*, *rekenkamer*, *rekenkunde*, *rekenkundig*, *rekenkunst*, *rekenkunstig*, *rekenmeester*, *rekenpenning*, *rekenschool*, *rekentafel*, *rekentuig*, enz.

REKKELIJK, zie *rekken.*

REKKEN, b. en o. w., *ik rekte, heb* en *ben gerekt.* Een ding van weerskanten aanhalen: *linnen rekken. Dat leder is te veel gerekt.* Verlengen, in de figuurlijke

lijke gezegden: *den tijd rekken, een gesprek, vertoog*, enz. *rekken*. *'t Verlangen de uuren rekt*. VOND. Onzijd. langer en wijder worden: *dat touw rekt geweldig*. Het onz. *rekken* wordt ook voor hard loopen wegens paarden gebezigd, die zich uitrekken, en als met den buik op den grond loopen: *en deed de paarden rekken*. VOND. Fig., van menschen: *hij ging rekken*, loopen. Van hier *rek*, de daad van rekken: ook voor rekking, uitrekking: *er is geen rek in dat leer*; *rekkelijk*, toegevend, *rekkelijkheid*. Zamenstell. *rekbank*, *rekdraad*, *reklaars*, *rekleer*, leer, dat uitrekt, laarzenleer, — *rektuig*, — *uitrekken*, enz.

RELLEN, o. w., *ik relde*, *heb gereld*. Evenveel als *rallen*, snappen, klappen: *zij zit den ganschen dag te rellen*. *En men hoorde dapper rellen*. GESCH. Van het oude *rel*, m., geraas, gesnap, *Sust uwen rel*. SPEL. V. SINN., nog overig in het verkleinw. *relletje*, telkens herhaald vertelseltje: *hebt gij dat relletje al gehoord?* en het onderwerp waar van men relt: *hij is het relletje van de gansche stad*. Voorts *gerel*, *relling*.

REMONSTRANT, m., meerv. *remonstranten*. Eene onduitsche benaming van Christenen, die te onregt dikwijls met den naam van *Arminianen* bestempeld worden, aangezien zij zich juist daarin van anderen onderscheiden, dat zij aan geene menschelijke leeringen en voorschriften eenig verbindend gezag toekennen: *de echte remonstrant laat zich door geene formulieren kluisteren*. Van hier *remonstrantendom*, *remonstrantsch*. De benaming is ontleend van eene *remonstrantie*, weleer door eenige Remonstranten bij 's Lands bestuur ingeleverd.

REN, *run*, m., meerv. *rennen*. Een snelle loop: *met vollen ren*. VOND. *Met vollen run*. HOOFT. Bepaaldelijk, het loopen in eene renbaan: *hij struikelde in den eersten ren*. Het stamwoord is *rennen*.

RENBAAN, *renbode*, *rendier*, enz., zie *rennen*.

RENEGAAT, ond., m., meerv. *renegaten*. Van het middeleeuw. lat. *renegatus*, *renegare*, verloochenen. Bijzonder gebruikelijk van Christenen, die de Mahomedaansche godsdienst omhelzen. Van hier de spreekwijs: *een turk is nog beter, dan een renegaat*.

REN-

RENNEN, o. w., *ik rende*, *heb gerend.* Snel loopen: *wie rent daar naar ons toe?* Van hier *ren*, *renbaan*, loopbaan, *renbode*, postbode, *renloop*, *renperk*, renbaan, *renprijs*, *renspeer*, *renspel*, *renstrijd*, *renwagen*, bij OUD. enz. *Aanrennen*, *overrennen*, *uitrennen*, *voortrennen*, *wegrennen*, enz. VOND. bezigt *rennen* voor vliegen. Oul. was de onvolmaakt verleden tijd *ran: wat daar ut ran*, bij LOD. VAN VELTH., eigenlijk: wat daaruit voortsproot.

RENTE, v., meerv. *renten.* De opbrengst van vaste goederen en uitgezette gelden: *dat land brengt zijne renten zeer wel op. Van zijne renten*, ook *op zijne renten* leven: *dat ghij op uwe renten leeft.* GESCH. Ook bezigt men het hiervan gemaakte werkw. *renten*, voor aan renten opbrengen: *wat dat Ingelent renten mochte.* L. V. VELTH. *Rentende*, *drie gulden ten honderd.* Van hier, *renteloos*, zonder rente, zonder winst, *rentenier*, bij HOOFT *rentier*, *rentenieren*, van zijn inkomen leven, *rentenierster.* Zamenstell. *erfrente*, *grondrente*, *leenrente*, *lijfrente*, *losrente*, enz. — *rentebrief*, *renthefer*, *renthefster*, *rentkamer*, *rentmeester*, ontvanger, penningmeester, *rentmeesterschap*, *rentschuld*, enz.

Rente, hoogd. *Rente*, fr. *rente*, eng. *rent*, zweed. *ranta*, sp. *renta*, ital. *rendita*, schijnt van het lat. *rendere*, voor *reddere*, terug geven, af te stammen.

RENTENIER, enz. Zie *rente.*

REP, *in rep en roer*, zie *reppen.*

REPEL, m., meerv. *repels.* Een vlashamer. Van hier *repelen*, vlas beuken, of schillen. In Overijssel bezigt men *reppelen: vlas reppelen;* en daar beteekent het: vlas over een plank met ijzeren pennen halen, om er de zaadknoppen af te trekken.

REPPEN, b. w., *ik repte*, *heb gerept.* In sterke beweging brengen: *de handen reppen.* Zich *reppen*, haastig werken. Ook vindt men *de trommel reppen*, voor roeren, — *'t geweer reppen*, voor behandelen. Van hier *gerept* en *ongerept*: *eene ongerepte maagd.* Overdragt., tot het onderwerp van een gesprek maken: *die zaak werd niet gerept.* Ook met van: *men repte daarvan niet.* Van hier *rep en roer*, volle beweging, algemeene opschudding.

REST, v., meerv. *resten.* Al, wat er van eenig ding overschiet, of achterblijft: *de rest van het eten*, enz. *De rest te verhaalen.* HOOFT. *De reste koomt vergeefs om hulp en troost.* VOND. *Duizend gulden, en de rest*, of 't geen er meer is. *Iemand de rest geven*, hem ten volle afmaken, of bederven. Van hier *resten*, overblijven, overschieten: *twee van drie, rest een.*

Rest, hoogd., eng. *rest*, fr. *reste*, ital. *resto*, sp. *resta*, stamt af van het lat. *restare.*

REU, m., meerv. *reuen.* Een rekel, het mannetje van eenen hond. Spreekw.: *hij bijt reuen en teven*, hij laat niemand onaangerand. In de gemeenzame verkeering, een geil mensch: *hij is een regte reu.*

REUK, m., meerv. *reuken.* Eene fijne uitwaseming uit verschillende dingen, welke de zenuwen van den neus aandoet; *dat heeft eenen liefelijken reuk. Dewijl gij uwen reuk onder een mengt.* VOND. *De reucke uwer kleederen is als de reuke van Libanon.* BIJBELV. Overdragt.: *ik riek den zoeten reuck van vrede die hij baert.* VOND. *Ik heb er den reuk van weg. Hij is in geen goeden reuk*, men vertrouwt hem niet, men spreekt met geen lof van hem. Het vermogen, om die fijne uitwasemingen te bemerken en te onderscheiden: *scherp van reuk zijn.* Van hier *reukeloos*, van het gezegde vermogen ontbloot, of zonder geur. Zamenstell. *reukaltaar, reukbal, reukdoos, reukfleschje, reukmenger, reukpeer, reukpoeder, reukstof, reukvat, reukwater, reukwerk, reukwerker*, enz. *Muskusreuk*, enz.

Reuk, hoogd. *Geruch*, stamt af van *ruiken*, en is verwant aan *rook* en *rooken.* Zie deze woorden. Het hebr. רֵיחַ *reuk*, komt hier mede in aanmerking.

REUKELOOS, zonder reuk. Zie *reuk.*

REUS, m., meerv. *reuzen.* Een ongemeen lang mensch: *de reus Goliath. In die dagen waren der reusen op der aerde.* BIJBELV. Overdragt., al, wat in vergelijking van iets anders groot is: *de olifant is een reus onder de dieren.* Van hier *reusachtig, reusachtigheid, reuzin.* Zamenstell. *reuzenaard, reuzenbeeld, reuzenhand, reuzenkind, reuzenkracht, reuzenschrede, reuzenstrijd, reuzenvoet, reuzenwerk*, enz. Stamt waarschijnlijk af van *rijzen.*

REU-

REUTEL, m. Het geluid der ademhaling van een mensch, welks longpijpen met bloed of slijm aangevuld zijn, zoo als dit het geval bij stervenden is: *hij heeft den reutel al in de keel.* Van hier *reutelen.* Van den klank gevormd.

REVELEN, o. w., *ik revelde*, *heb gereveld.* Suffen: *hij is ellendig aan het revelen.* Dwaas, beuzelachtig praten: *wie dwaes hier tegens revel.* JOH. VAN VOLLENH. Van hier *revelaar, revelaarster, reveling*, sufferij: *en bant met al uw macht, dees revelinge uijt uw besighe gedacht.* HOOFT. Beuzelpraat: *somtijds doorkneden ze haar redenen met ontijdige revelingen.* OUD. Het zamengestelde *revelkallen* komt bij SPIEGHEL voor. Dit woord schijnt verwant aan het fr. *rêver.*

RIB, *ribbe*, v., meerv. *ribben.* Een der bogtige beenderen, die bij menschen en zoogdieren van weerskanten uit den ruggegraat voortkomen, hart en longen omringen, en de borst vormen. *Tusschen de derde en vierde rib.* HOOFT. Overdragt., een stuk vleesch, dat aan de ribben van een slagtbeest gegroeid is: *gerookte rib.* Een dunne balk: *hout tot ribben zagen.* De kromme inhouten, die den buik van een schip vormen: *de ribben kraakten van dien schok.* De vezelen van kruiden, bladeren, enz.; ook de afdeelingen van meloenen. Spreekw.: *dat kleeft aan de ribben*, daar wordt men vet van. Zamenstell. *ribbestuk*, *kalfsrib*, *osserib*, *varkensribbetjes*, enz. Voorts komt van *rib* nog *ribbezakken*, in de gemeene verkeering, voor met slaan en stooten aandrijven: *men moet hem onophoudelijk ribbezakken.*

RID, m., meerv. *ridden.* *Rid* is eigenlijk voor *rijd*, van *rijden.* Een der onderscheidene wedloopen van een paard, dat naar den prijs dingt: *het volgende rid moet alles beslissen.* *Dit is een klein ridje.* Dit verkleinw. gebruikt men ook voor de daad van rijden: *willen wij eens een ridje doen?* Voorts moet *rid* oulings een bepaald getal van rijders hebben aangeduid. Want deze beteekenis schijnt het nog te hebben in de zamenstell. *ridmeester*, *ridmeesterschap.* Veelal zegt men ook *rit*, met eene *t*: *de paarden liepen twee ritten.* En daarvan dan het onzijd. werkw. *ritten*, voor wild en woest op en neer, en langs de straat loopen.

RIDDER, m. meerv. *ridders.* Eigenlijk, iemand, die tot een rid, een bepaald getal van rijders, behoort; bijzonderlijk iemand, die in den krijg te paard dient; iets, hetwelk oudtijds enkel door lieden van hoogen en lagen adel gedaan werd. Onder het gebied der Frankische Koningen trokken Edelen en Vrijlingen te velde; en zij, die iets dappers bedreven, werden verhoogd, de edelen tot ridders, de vrijlingen tot edelen, elk met nieuwe wapenschilden vereerd, tot onderscheiding van het gemeen. Daar nu zulke ridders zich in hunne steekspelen door bijzondere kleuren, of andere teekens, van elkander onderscheidden, kreeg de naam van *ridder* welhaast de beteekenis van iemand, die met een onderscheidend eereteeken versierd is: *ridder van het gulden vlies*, *van den kouseband*, *van den adelaar*, enz.; of die tot eene orde behoort, welke zulk een eereteeken draagt: *ridder van de koninklijke orde van verdiensten.* Oulings werd *ridder* ook voor *rijder* genomen: *die te peerde dikwils sitten*, *hoe goe ridders datse zijn*, enz. Gesch. Van hier *ridderlijk*, ook voor kloek, dapper, *ridderschap.* Zamenstell. *ridderhof*, *ridderleen*, *ridderorde*, *ridderspel*, *ridderspoor*, *ridderstand*, *ridderteeken*, *riddertogt*, enz.

RIDSELEN, o. w., *ik ridselde*, *heb geridseld.* Voortdur. werkw. van *ridsen.* Eene ligte beweging der bladeren, die een ligt geruisch verwekt: *er ridselt geen blad. Gelijk een booswicht schrikt op 't ritslen van een blad.* J. D. Marr. Van hier *ridseling*, eene kleine beweging, ligte aanraking: *een leefbre ritseling doorkruipt haar 't ingewand.* Hooft. Ook *geridsel.* Dit woord is van het geluid der ridselende bladeren ontleend.

RIDSELING, zie *ridselen.*

RIDSEN, b. w., *ik ridste*, *heb geridst.* Prikkelen, in beweging brengen, aanzetten. Het zamengestelde *aanridsen* is meest in gebruik. Zie dit woord.

Ridsen, hoogd. *reitzen*, zweed. *reta*, lat. *irritare*, gr. ἐρέθειν, ἐρεθίζειν, is zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

RIDSIG, bijv. n. en bijw. *ridsiger*, *ridsigst.* Tot paren geneigd, verhit: *eene ridsige teef*, ook voor een geil vrouwspersoon. In Vriesland bezigt men gemeenlijk *ridsch.* Van hier *ridsigheid.* Het stamwoord is *ridsen.*

RIE-

RIEKEN, o. en b. w., *ik rook*, *heb geroken.* Onzijdig, fijne uitwasemingen, die den neus prikkelen, van zich geven: *en rieckende violen*, VOND. Bedrijv., de gezegde uitwasemingen met den neus inademen, zoo dat dezelve daardoor geprikkeld wordt: *hij rook er amberlucht en dronck er neckterdranck.* VOND. In beide beteekenissen gebruikt men intusschen hedendaags veelal *ruiken*; gelijk als men *ruiker* in plaats van *rieker* bezigt, schoon men zich in *welriekend* aan *rieken* houdt. Zie *ruiken.*

RIEM, m., meerv. *riemen.* Eigenlijk, genoegzaam even hetzelfde als *reep*; eene lange, smalle strook, van eenig ding afgesneden. In het gebruik, eene lederen strook: *hij gordt eenen riem om zijn lijf.* Overdragtelijk, een breede lederen gordel, geschikt om er eene aanmerkelijke hoeveelheid gelds in te bergen: *bezwijkt gy niet onder het gewigt van uwen riem?* Eene roeispaan: *een galeiboef aan zijnen riem gekluisterd. Rept u toch wat met de riemen. Aan den riem vallen.* VOND. Spreekw.: *eerst in de boot, keur van riemen*, die ergens het eerste komt, heeft keur uit het voorhanden zijnde. *Men moet roeijen met de riemen, die men heeft*, men moet zich op de best mogelijke wijze van de voorhanden zijnde hulpmiddelen bedienen. *Iemand op zijne eigene riemen laten drijven*, bij HALMA, hem aan eigen bestuur en eigene krachten overlaten. *Ik steek u een hart onder den riem*, bij VOND., ik geef u moed. *Uit eens anders leder is goed riemen snijden*, voegt men aan lieden toe, die van geene spaarzaamheid weten, wanneer zij iets voor eens anders rekening doen. *Iets aan riemen snijden*, kort en klein snijden. Wijders *een riem papier*, of zoo vele boeken, als met eenen riem van bepaalde lengte kunnen zamengebonden worden. Zamenstell. *riembank*, *riembeslag*, *riemgat*, *riemmaker*, enz. *Achterriem*, *buikriem*, *geldriem*, *gordriem*, bij KIL. *jukriem*, *schoenriem*, *sleutelriem*, *spanriem*, *staartriem*, *tongriem*, *wagenriem*, enz.

Van het lat. *remus*, dat, volgens SERVIUS, niet slechts eene roeispaan aanduidt, maar ook eenen lederen riem.

RIET, o., meerv. *rieten.* Een bekend gewas: *uit de biezen, uit de rieten.* VOND. Eene rieten fluit: *met riet, en Duitsche fluit.* VOND. Spreekw.: *hij zit in het riet en maakt pijpjes*, hij maakt zich de voorko-

men-

mende gelegenheid wel te nutte. *Hij laat alles in het riet loopen*, hij bestuurt zijne zaken even slecht, als een schipper, die zijn vaartuig in het riet stuurt. Van hier het onverbuigb. *rieten*, van riet gemaakt: *een rieten dak*, enz. Zamenstell. *rietakker*, *rietband*, *rietbinder*, *rietbos*, *rietdak*, *rietdekker*, *rietdijk*, *rietgras*, *rietkolf*, de knobbel, waaruit het riet voortspruit, *rietmusch*, *rietpijp*, *rietsnep*, *rietsnijder*, *rietstok*, anders *rotting*, *riettop*, *rietvink*, *rietvorsch*, enz. *Bamboesriet*, *papierriet*, *suikerriet*, enz.

Riet, hoogd. *Riet*, *rieth*, *ried*, eng. *reed*, angels. *hrood*. ULPHIL. *raus*, middeleeuw. lat. *rausea*, fr. *roseau*.

RIF, zie *reef*.

RIF, o., meerv. *riffen*. Een lange, smalle zandbank in zee: *gesloopt*, *verzant*, *gestrant op riffen*, *en op scheeren*. VOND.

RIF, o., meerv. *riffen*. Een geraamte: *laet mijn onbegraven rif geen aerde gebrek hebben*. VOND. Van hier *middelrif*, enz.

RIGTEN, b. w., *ik rigtte*, *heb gerigt*. Eigenlijk, hetzelfde als *regten*, zie *regten* en *afrigten*. In het gebruik, bijzonderlijk, zulk eene strekking aan eenig ding geven, dat het regtuit, op een ander ding aan, of langs hetzelve henen, loopt: *hij rigt zijn geweer juist naar het doel*. *Ach*, *wierd mijn weg naar uw geboon gericht*. L. D. S. P. *Het geschut rigten*. Van hier *rigter*, *rigtig*, *rigting*, enz. Zamenstell. *afrigten*, anders *afregten*, *berigt*, *berigten*, *inrigten*, *inrigting*, *onderrigt*, *onderrigting*, *oprigten*, *verrigting*, *verrigten*, enz. *Rigtsnoer*, enz.

RIJ, v., meerv. *rijen*. Reeks: *eene rij van boomen*, *huizen*, *soldaten*, enz. *Duizent vlaggen op een rij*. VOND. Voorts ook eene lat, waarvan zich de metselaars bedienen, om de steenen op eene rij te plaatsen.

RIJDEN, o. en b. w., *ik reed*, *ben* en *heb gereden*. Onzijd. Op den rug van eenig dier, of ander voertuig, vervoerd worden: *rijdende op een ezel*. BIJBELV. *Op eenen wagen — op een kar rijden*. Voorts zegt men ook: *op schaatsen rijden*, *op stelten rijden*, *op eenen bezemstok rijden*, en figuurlijk, *op de tong rijden*, het onderwerp der gesprekken zijn. *Voor anker* en *ten an-*

anker rijden, voor anker liggende door de zee geschokt worden. *Een koude koorts rydt over myn leen.* VOND. *Nieuw Carthago rijdt op stelten*, London is vol onrust. VOND. Eindelijk wordt *ryden* wegens de paring der visschen en andere dieren gebruikt: *het is thans de tijd, dat de snoek rijdt. Mer als die achterste* (schapen) *reden, soe si ontfinghen.* BIJB. 1477. Maar het wordt ook bedrijv. gebruikt: *ik heb hem drie uren ver gereden. De kleederen van het lijf rijden.* Oulings zeide men: *een paard* enz. *rijden*, voor *op*, of *met een paard* enz. *Die reden tseuentich ezelinnen.* BIJB. 1477. Nog zegt men: *hij rijdt vier blessen*, enz. Van rijden komt *rijder* en *rijdeling*, of *rijeling*, een rijdpaard, *gerij, gerid.* Zamenstell. *rijbaan*, *rijknecht*, *rijkussen*, *rijmantel*, *rijpaard*, *rijrok*, *rijschool*, *rijtuig*, *rijweg*, enz. *Aanrijden*, *afrijden*, *berijden*, *berijder*, *doorrijden*, *heenrijden*, *inrijden*, *overrijden*, *postrijder*, *schaatsrijden*, *schaatsrijder*, *uitrijden*, *voorrijden*, *voorrijder*, *wegrijden*, enz.

RIJF, zie *rijven.*

RIJFELEN, o. w., *ik rijfelde*, *heb gerijfeld.* Zeker dobbelspel. Van hier *rijfelaar*, *rijfelbord*, *rijfelbeker*, *rijfelspel*, *rijfeltrechter.* Dit woord schijnt even als het eng. *raffle*, van het fr. *rafle* af te stammen.

RIJGEN, b. w., *ik reeg*, *heb geregen.* Eigenlijk, doorboorde dingen, op eene rij aan een snoer vast maken: *parels aan eenen zijden draad — koralen rijgen. Rijgen* wordt ook voor het toerijgen der keurs gebezigd: *maekt uwe borstkens met rijgchen ront en hert.* CONST. DER MINN. *Zich rijgen. Iemand aan een degen rijgen*, doorsteken. Fig., *men rijgt den ommekreits met schanssen van reduiten.* VOND. Zamenstell. *rijglijf*, *rijgnaald*, *rijgnestel*, *rijgsnoer*, *rijgveter*, enz. Van hier het eenigzins verouderde *rijge*, nu *rij*: *vier rijgen steenen*; *eene rijge van een sardis*, enz. BIJBELV.

RIJK, bijv. n. en bijw., *rijker*, *rijkst.* Eenen overvloed van aardsche goederen bezittende: *Abram was zeer rijk in vee, in silver*, enz. BIJBELV. *Dat land is rijk. En rijcken overvloet met volgepropten hoorne.* VOND. Men noemt een schip *rijk geladen*, als het *eene rijke lading* inheeft. *Een rijk* (kostbaar) *geborduurd kleed.*

kleed. Overvloedig met allerlei goede dingen begiftigd: *rijk in verdiensten, in deugden, in verstand, in woorden. Eene rijke taal.* Van hier dat dit woord zich met allerlei zelfst. naamwoorden laat zamenvoegen, als in: *aalrijk, bladerrijk, bloedrijk, bloemrijk, boomrijk, eerrijk, geestrijk, hulprijk, kunstrijk, leerrijk, liefderijk*, enz. Ook wordt het zelfst. gebruikt: *de rijken. Hij neemt het aangezigt der rijken niet aan.* Dit *rijk* wordt, als men het nevens *arm* plaatst, meermalen niet verbogen: *hij zorgt voor rijk en arm.* Van rijk stamt af: *rijkaard, rijkdom, rijkelijk, — rijkheid*, oulings ook voor rijkdom, enz. *Rijken*, voor rijk maken, vindt men bij Spieg., Coornh. en anderen: *dien nooddruft rijkt.* Spieg.

RIJK, o., meerv. *rijken.* Heerschappij, regering: *hij verkiest ballingschap voor 't rijk.* Hooft. In de gemeenzame verkeering: *zijn rijk is uit*, zijne heerschappij neemt een einde, of zijn gezag en invloed is weg. Voorts, al wat gezamenlijk aan eene bijzondere heerschappij onderworpen is: *het rijk van Nijmegen*, het grondgebied van die stad; maar bijzonderlijk al, wat aan eene gekroonde mogendheid toebehoort: *het rijk van Engeland*, enz. En allerbijzonderst, al wat onder de opperheerschappij van den Keizer van Duitschland plagt te staan: *de zevenstar des rijx, om 't rijxgeschil t' ontwarren.* Vond. Dezen zin heeft het woord in eene reeks van zamenstellingen; zoo als: *rijksadel, rijksbaron, rijksgraaf, rijksvorst*, enz. Eindelijk is *het rijk der natuur* al, wat de natuur oplevert, inzonderheid al, wat men op onzen aardbol vindt, hetwelk wederom in drie kleinere rijken, *het dierenrijk, het plantenrijk*, en *het rijk der delfstoffen*, onderscheiden wordt. In navolging van deze uitdrukkingen bezigt men ook wel eens die van *het rijk der schoone kunsten, het rijk der wetenschappen*, enz., om al, wat onder derzelver invloed staat, aan te duiden. Zamenstell. *rijksadelaar, rijksambt, rijksappel, rijksbestuur, rijksbewind, rijksburger, rijksburggraaf, rijksdaalder, rijksdag, rijksgebied, rijksgenoot, rijkskreits, rijkskroon, rijksleen, rijksleger, rijksoorlog, rijksopperhoofd, rijksopvolger, rijksopvolging, rijksraad, rijksschepter, rijksstaf, rijksstad, rijksstenden, rijksvergadering,*

ring, *rijkszorge*, enz. *Aardrijk*, *dierenrijk*, *geestenrijk*, *hemelrijk*, *keizerrijk*, *koningrijk*, *oostenrijk*, *plantenrijk*, enz.

Rijk, hoogd. *Reich*, ISIDOR. *riih*, KERO *rihh*, OTFRID. *rich*, angels. *rice*, zweed. *rike*, deen. *rign*, fr. *règne*, eng. *reign*, ital. *regno*, stamt van het latijnsche *regnum* af.

RIJKDOM, m., meerv. *rijkdommen*. Wordt in plaats van *rijkheid* gebruikt, voor het bezit van eenen overvloed van aardsche goederen: *de rijcke beroeme sich niet op zijnen rijckdom*. BIJBELV. *Arm bij den rijkdom*. VOND. Voorts, die overvloed zelf: *aan welken Godt rijckdom ende goederen gegeven heeft*. BIJBELV. En een overvloed van evenveel welke dingen: *om den rijkdom van volk*. HOOFT. *Hij bezit eenen onuitputtelijken rijkdom van schoone invallen*. Ook wordt *rijkdom* voor de bezitters van aardsche goederen gebezigd: *er was veel rijkdom in de kerk*.

RIJM, m. Ligte uitslag, waarmede alles door een zacht vorstje bedekt wordt: *hij strooit den rijm als assche*. BIJBELV. Dit woord heeft zoo veel gemeens met het vries. en neders. *riem*, zweed. *rim*, eng. *rime*, angels. *hrim*, fr. *frimas* en *bruine*, ital. *brina*, dat het met dezelve van het lat. *pruina*, gr. *κρυμός*, schijnt af te stammen.

RIJM, o., meerv. *rijmen*. De overeenstemming van den eindklank van dichtregels: *men magh om het rijm de tael niet vervalschen*. VOND. *Beveelt men mij dan 't rijm, 'k beveel u 't rijmeloos*. VOND. *Rijm* en *rijmpje* bezigt men ook voor een vers zonder dichterlijke verdiensten. Van hier *rijmen* enz., *rijmeloos* enz. Zamenstell. *rijmdicht*, *rijmdichter*, *rijmklank*, *rijmslag*, *rijmwerk*, *rijmwoord*, enz., *onrijm*, enz.

Rijm, hoogd. *Reim*, ital. *rima*, lat. *rythmus*, schijnt ons met REITZ van het gr. *ῥυθμος* af te stammen.

RIJMEN, o. en b. w., *ik rijmde*, *heb gerijmd*. Onz., in eindklank overeenstemmen: *hemel rijmt op gewemel*. *Dat rijmt niet*. Fig. overeenstemmen: *dat rijmt niet met welvoegelijkheid*. Bedr., woorden zamenvoegen, welker eindklank overeenstemt: *men rijmt daarom op waarom*. Verzen maken: *wie heeft dat gerijmd?* Van hier *rijmelen*, *rijmelaar*, *rijmelarij*, *rijmer*, *rijmerij*,

merij, *gerijm*. Zamenstell. *berijmen*, *rijmkunst*, *rijmlust*, enz. *Gerijmd* heeft HOOFT, bij overdr., voor passend, welovereenstemmend: *met gerijmt bescheid.* Meestal wordt het voor betamelijk gebezigd, en hier tegenover staat het nog gebruikelijke *ongerijmd.*

RIJN, m. De naam van eene bekende rivier. Van hier *rijnsch*, enz. Zamenstell. *rijnbezie*, *rijnbloem*, *rijngraaf*, *rijnland*, *rijnlander*, *rijnlandsch*, *rijnschip*, *rijnschipper*, *rijnschuit*, *rijnstroom*, *rijnwater*, *rijnwijn*, *rijnwilge*, *rijnzwaluwe*, enz.

RIJP, m. Rijm, bevrozen dauw. *De boomen zitten vol rijp.* Van hier *rijpen.*

RIJP, v., zie *rups.*

RIJP, bijv. n. en bijw., *rijper*, *rijpst.* Een gewas, of eene vrucht, tot eene genoegzame volkomenheid geraakt, om ingeoogst, of geplukt, te worden: *die appelen zijn nog niet rijp. Vroeg rijp, vroeg rot*, spreekw. Fig., tot manbare jaren gekomen: *een kint, nu rijp en huwbaer.* VOND. Tot zekere volkomenheid geraakt: *die zweer schijnt rijp te wezen. In rijpere jaren handelt men meer naar een rijp overleg. Die onderneming is rijp*, ter uitvoering geschikt. Van hier *rijpelijk*, *rijpen*, rijp worden, *rijpheid*, *rijping.* Zamenstell. *doorrijp*, *onrijp*, *onrijpheid*, enz.

RIJPEN, onpers. w., *het rijpte*, *het heeft gerijpt.* Ligtelijk vriezen: *het had een weinigje gerijpt.*

RIJS, o., meerv. *rijzen.* Een jonge dunne en lenige boomspruit: *er moet nog meer rijs van dien boom weggesnoeid worden. De brant wordt in het rijs gesteecken.* VOND. Plantsoen: *ik wil dat land met rijs bezetten.* Spreekw.: *jong rijs kan men buigen, maar geene oude boomen*, de mensch is in zijne jeugd buigzamer, dan naderhand. Zamenstell. *rijsbank*, *rijsbezem*, *rijsboompje*, *rijsbos*, *rijsbosch*, *rijsbundel*, *rijshout*, *rijswaard*, *rijswerk*, enz. *Bandrijs*, *bindrijs*, *erwterijs*, *teenrijs*, enz. Het stamwoord van *rijs* is, volg. KIL., *rijzen;* gelijk als *surgere* dat van *surculus;* en hiermede vereenigt zich ADELUNG.

RIJST, v. Een zeer wit, half doorschijnend en voedzaam slag van koren, dat in warme landen veel gebouwd wordt: *men eet in Oostindie gekookte rijst in plaats van brood. Er wordt arak van rijst gestookt.* Ook

voor

voor de plant: *de rijst bemint eenen lagen en vochtigen grond.* Zamenstell. *rijstakker*, *rijstebrood*, *rijstebrij*, *rijstemeel*, *rijstkoekjes*, *rijstland*, *rijstoogst*, *rijststroo*, *rijsttaart*, ook *rijstetaart*, *rijstveld*, *rijstvogel*, *rijstwater*, enz.

RIJTEN, b. en o. w., *ik reet*, *heb* en *ben gereten.* Bedr., scheuren, van een rukken. Onz., bersten, splijten. Van hier *reet*, *rijting*, enz.

RIJTUIG, o., meerv. *rijtuigen.* Allerlei voertuig op wielen: *het rijtuig wacht mij.* *Rijtuig houden.* In de zeevaart is *rijtuig*, al wat tot een schip behoort, om in storm te gebruiken, als kabels, plegtankers, enz.

RIJVEN, b. w., *ik reef*, *heb gereven.* Harken: *het vuil bijeen rijven.* Van hier *rijf*, v., voor hark. Zamenstell. *oprijven*, enz.

RIJZEN, o. w., *ik rees*, *ben gerezen.* Hooger worden: *het water rijst.* Opstaan: *hij rijst ijlings overeinde.* Opkomen, ontstaan: *daar rees een storm.* *Geschillen in eenige religie rijzende.* H. D. GR. In prijs klimmen: *de boter rijst geweldig.* Wanneer men zegt, dat *de markt rijst*, verstaat men door *markt* den prijs der goederen, die daarop verkocht worden. Zie *markt.* Eindelijk gisten: *het deeg begint te rijzen.* *Te berge rijzen* is omhoog stijgen: *het haar rees mij van schrik te berge.* *De rijzende zon aanbidden*, de bovendrijvende partij vleijen. *Rijzende wijn* is wijn van eenen rijnschen smaak. Oulings werd *rijzen* ook bedrijv. gebezigd: *uw segen rijst de pluim nu in de locht.* HOOFT. Van *rijzen* komt *rijzing*, *rijzig*, wel uitgewassen, lang. Zamenst. *oprijzen*, *verrijzen*, enz.

RIKKEKIKKEN, o. w., *ik rikkekikte*, *heb gerikkekikt.* Klanknabootsend woord, ontleend van het geluid der kikvorschen: *hoor de kikvorschen eens rikkekikken.*

RILLEN, o. w., *ik rilde*, *heb gerild.* Beven, van schrik en vrees, van koude, of van afkeer. Van hier *rilling*, *grillen*, *trillen*, waarin het daardoor aangeduide beven door den klank wordt uitgedrukt, *Rillen* is eigenlijk voor *riddelen* van *rijden.*

RIMPEL, m., meerv. *rimpels.* Eene plooi in een buigzaam ding: *parkement vol rimpels.* *Rimpels in het aangezigt.* Overdr.: *sonder vlecke ofte rimpel.* BIJBELV. Om eene koude huivering aan te duiden, waar-

bij het vel als rimpelt, zegt men: *de rimpel slaat mij.* Van hier *rimpelen*, *rimpelig*, *rimpeling*.

RINDE, veroud., v., meerv. *rinden.* Schors, eigenlijk bast van den eikenboom, anders *rin* en *run* genaamd. TEN KATE brengt het tot *rennen*, *rinnen*, *concurrere*, als de bast, die om den boom loopt.

RING, m., meerv. *ringen.* Eigenlijk hetzelfde als *kring*, een ronde omtrek: *er is een ring om de maan.* Voorts een ding van metaal, hout, enz., hetwelk de gedaante van eenen kring heeft: *hij maeckte ook twee goudene ringen daer aen.* BIJBELV. *Zij had eenen schoonen ring aan den vinger. Naar den ring steken*, een weleer zeer gebruikelijk renspel. Van hier *ringen*, *omringen*, enz. Zamenstell. *ringband*, *ringbout*, *ringduif*, *ringkolder* en *ringkraag*, *ringmuur*, *ringrups*, *ringsloot*, *ringswijze*, *ringvinger*, *ringworm*, enz. *Ankerring*, *armring*, *deurring*, *gordijnring*, *hoepring*, *neusring*, *oorring*, *schotelring*, *sleutelring*, *tafelring*, *tooverring*, *zegelring*, enz.

RINGELEN, b. w., *ik ringelde*, *heb geringeld.* Veroud. voortd. w. van *ringen.* Bij KIL. met eenen ring omgeven, insluiten, ook temmen, bedwingen: *geen beter handt hebben van de Nederlanders te ringelen.* HOOFT.

RINGELOOREN, b. w., *ik ringeloorde*, *heb geringeloord.* Van *ringelen.* Eigenlijk, bij de ooren omleiden. In het gebruik, iemand op allerlei wijze naar zijn hand zetten: *wat laat hij zich van haar ringelooren!* Tergen: *eer wij van 't Spaansch geweld ons laten ringelooren.* J. DE MARR.

RINKEL, m., meerv. *rinkels.* Een blikken, ijzeren, of koperen plaatje, of ringetje, waarmede men een geluid maakt, dat door dit woord uitgedrukt wordt. Van hier *rinkelen*, met rinkels spelen; ook *rinkelrooijen*, onder veel geraas rondzwieren. Bij KIL. *ringelen.* Zamenstell. *rinkelbel*, *rinkelbom*, *rinkelrooijer*, enz.

RINKINKEN, b. en o. w., *ik rinkinkte*, *heb gerinkinkt.* Onz., een sterk gerinkel, geraas, maken: *vreesselijk rinkinken die losbollen.* Bedr. iets met zulk een geraas vernielen: *zij hebben al de glazen aan stukken gerinkinkt.* Van het geluid ontleend.

RIOOL, o., meerv. *riolen.* Eene vuilniszijp.

Riool,

Riool, fr. *rigole*, middeleeuw. lat. *rigula*, schijnt van het lat. *rivus*, *rivulus*, af te stammen.

RISPEN, o. w., *ik rispte*, *heb geripst*. Hetzelfde als *oprispen*.

RIST, oulings *reessem*, v., meerv. *risten*. Een uitspruitsel van eenen aalbezieboom of wijnstok, waaraan de bezien, of druiven zitten: *de gele risten zijn beter, dan de groene*. De gezamenlijke beziën, met de rist: *de beste risten uitzoeken*. Uijen, aan een stroobosje vastgemaakt, noemt men *eene rist uijen*. Een vlasbundeltje: *dat vlas schijnt reeds in risten verdeeld*. Eene hoeveelheid van op haren kant gezette leijen, welke acht voeten in de lengte bedraagt: *er zullen verscheidene risten leijen aan dien toren verbruikt wezen*. Fig.: *de erffenisse eener riste van Vorstendommen*. HOOFT. Van hier *risten*, tot risten maken: *geriste uijen*; — *zoo vol als geriste uijen*, zeer vol, digt op een gepakt.

RITS, klanknabootsend tusschenwerpsel: *hij scheurt het, rits! aan flarden*.

RITTEN, o. w., *ik rittede*, *heb gerit*. Sterk loopen en draven, zoo als dartelende kinderen doen: *langs de straat loopen ritten*. Zamenstell. *inritten*. In eenen bedrijvenden zin is: *de kleederen van het lijf ritten*, evenveel als: *die van het lijf rijden*.

RIVIER, v., meerv. *rivieren*. Een vloed van binnenwater. Zamenstell. *rivierdijk*, *rivierkreeft*, *rivierpaard*, *riviervisch*, *rivierwater*, enz.

Eng. *river*, fr. *rivière*, ital. *rivo*, sp. *rio*, stamt af van het lat. *rivus*, uit het gr. ῥέειν, *vloeijen*. Ook is het verwant aan het chaldeeuwsche רְוָא *bevochtigen*.

ROB, m., meerv. *robben*. Eene klasse van zeedieren: *robben zijn zeedieren, die zich somtijds wel mede te land begeven*. ZORGDRAG. Ook wordt het voor de maag van groote visschen gebezigd: *zou God mij in den rob en in de holle dermen van dit woest zegedrocht wel sien?* FR. V. DORP. Zamenstell. *robbehuid*, *robbejagt*, *robbespek*, *robbetraan*, *robbevel*, *robbevellen*, onverb. bijv. n. van robbevel gemaakt, enz. — *Zeerob* wordt ook voor een' zeeman gebezigd.

ROBIJN, m., meerv. *robijnen*. Een edelgesteente van eene

roode kleur: *zoo vat metael den edelsten robijn.* VOND. Voor den erts, of de stof, is *robijn* onzijd.: *'t Robijn der lippen deed hem branden.* DE DECK.

RODEN, zie *roeijen*, *rooijen.*

ROEDE, *roe*, v., meerv. *roeden.* Eigenlijk, eene dunne, buigzame boomspruit: *berkenroede*, *hengelroede*, *spitsroede*, *vogelaarsroede*, *wigchelroede*, enz. Een maatstaf van eene bepaalde lengte: *vierhonderd vierkante roeden groot.* Twee tegen elkander overstaande wieken van eenen molen: *molenroede.* De staart van eene komeet: *een staartstar*, *die haare roede uit het Weste naa het Ooste strekte.* HOOFT. Het mannelijk teeldeel van menschen en beesten, en verschillende soorten van houten, ijzeren, koperen, en andere staven; zoo als eene *tooverroede: Circe sloeg den Koning met haar gouden roede.* VOND. *Bedroede*, *glasroede*, *gordijnroede*, *vensterroede.* Eindelijk is *roede* een geesel uit eene enkele roede, of uit eenige zamengebondene rijzen, bestaande: *de roede ende bestraffinge geeft wijsheid.* BIJBELV. En overdragt. alle tuchtiging: *die uwen arm bevolen heeft de roede.* D. DECK. *De roede kussen* is, zich aan de tuchtiging onderwerpen. Van hier *roeden*, of *roeijen*, *roedmeester*, of *rooimeester*, erfscheider, *roeder*, nu *roer*, enz. Zamenstell., behalve de reeds opgenoemde: *geeselroede*, *meetroede*, *molenroede*, *tuchtroede*, enz. *roedrager*, *roedrig*, geregtsbode, enz.

ROEDEN, zie *roeijen* en *rooijen.*

ROEIJEN, o. en b. w., *ik roeide*, *heb geroeid.* Onzijd., heen en weer bewegen, om daardoor een zwaar ligchaam in eene vloeistof voort te schuiven. De zwanen en alle watervogels *roeijen* met hunne pooten, hetwelk ook eenige vogels onder het vliegen in de lucht doen. VOND. zegt: *de vogel*, *eer hij roeit*, enz. In het dagelijksche gebruik is *roeijen*, een vaartuig door eene gestadige beweging van deszelfs riemen, voortstuwen. *Men moet roeijen met de riemen*, *die men heeft*, men moet zich schikken naar de gelegenheid. Bedrijv.: *de boot naar den wal roeijen.* Van hier *roeijer.* Zamenstell. *roeibank*, *roeibark*, *roeidol*, *roeischip*, *roeischuit*, *roeislaaf*, *roeispaan*, enz. *Galeiroeijer*, *sloeproeijer*, enz.

Van

Van *roede*, *roei*, *roe*, bij KIL., riem, afkomstig; en de bron van *roer*.

ROEIJEN, *rooijen*, b. w., *ik roeide*, *heb geroeid*. Wijn peilen: *wijn roeijen*. Van hier *roeijer*, *roeistok*, *wijnroeijer*, enz. Uittrekken, uithalen: *onkruid roeijen*, thans meest *uitroeijen*. Voor *roeijen* was oulings *roeden* in gebruik: *die sal uit den volcke uitgeroedet worden*. ALDEG. Ook *roden*. *Het is een tijt te planten ende tijt te roden, dat gheplant is*. BIJB. 1477.

ROEK, zie *roekeloos*.

ROEKELOOS, bijv. n. en bijw., *roekeloozer*, *roekeloost*. Zorgeloos, vermetel, al te stout: *een roekeloos bedrijf*. Van hier *roekeloosheid*, — *verroekeloozen*, enz. Het stamwoord is *roek*, toezigt, *ruaca* bij KERO; *roeck nemen op eenighe saecke*, daarop letten; van waar *roeken*, bekommeren: *hem en roeckt niet*, *wat hij seijdt*, het bekommert hem niet, wat hij zegt. MAERL. Dus is de regte spelling *roekeloos*, en niet *reukeloos*, dat zonder reuk zou zijn, hetwelk VOND. echter bezigt.

ROEKEN, zie *roekeloos*.

ROEKKOEKEN, o. w., *ik roekkoekte*, *heb geroekkoekt*. Klanknabootsend woord, ontleend van het geluid der duiven: *ik roekkoek als een reeuwsche doffer*. SIX VAN CHANDEL.

ROEM, m. Eene luide verkondiging van iemands eer: *verbreid zijn roem de gansche wereld door*. VOND. *Hij draagt daar roem op*, hij beroemt zich zelven daar op. *Naar roem staan*. Van hier *roemachtig*, bij KIL. Zamenstell. *roemgierig*, *roemgierigheid*, *roemrijk*, *roemruchtig*, *roemruchtigheid*, *roemruchtiglijk*, *roemwaardig*, *roemwaardigheid*, *roemwaardiglijk*, *roemzucht*, *roemzuchtig*, enz.

Verwant aan het zweed. *rom*, dat eene juichende goedkeuring aanduidt. Het stamwoord is het volgende:

ROEMEN, b. en o. w., *ik roemde*, *heb geroemd*. Bedr., luid verheffen, prijzen: *hij wordt van iedereen geroemd*. *Hij had ze schoonst geroemt*. VOND. Ook *zich van iets roemen*: *al roemt zich Mentz van zulk een vont*. VOND. Onzijd. ergens roem op dragen: *op zijn geslacht*, *op zijn verstand*, *roemen*. Van hier *roemer*, *roeming*, *beroemen*, enz.

Roemen, hoogd. *ruhmen*, is verwant aan het angels. *hrÿman*, roepen, en het zweed. *roma*, luidkeels toejuichen.

ROEP, m. Eigenlijk, de daad van roepen. In het gebruik, een luid gerucht: *er gaat een slechte roep van hem uit.* Van *roepen.*

ROEPEN, b. en o. w., *ik riep, heb geroepen.* Onz., zich met eene luide stem laten hooren: *zij roepen, ende de Heere hoort.* BIJBELV. *Om hulp, om bijstand, om wraak roepen.* Bedr., iets uitschreeuwen: *hij roept moord en brand.* VOND. Iemand met of zonder verheffing van stem bij zich vorderen: *wie roept mij daar?* Noodigen, over het algemeen: *ga, waar de eer u roepen mag.* Van hier *roeper,* die roept, en eene spreektrompet, — voorts een lokvogel, en bij KIL. de strot; ook tegenwoordig nog de keel, maar in den gemeenen spreektrant, *roeping, roepster.* Zamenstell. *roepstem, aanroepen, aanroeper, aanroeping, afroepen, afroeper, afroeping, beroep, beroepelijk, beroepen, beroeper, beroeping, geroep, inroepen, inroeping, oproepen, oproeper, oproeping, uitroepen, uitroeper, uitroeping, verroepen,* enz. — Klanknabootsend woord.

ROER, o., meerv. *roeren.* Eigenlijk, een werktuig, om te roeijen, een riem. Bijzonderlijk, een zware breede riem, waarmede men een bootje van achteren zoowel voortroeit, als bestuurt. In het gebruik, een werktuig, hetwelk aan groote, en ook aan menige kleine, vaartuigen de plaats van zulk een riem vervangt: *dat schip luistert niet naar het roer.* Overdragt., het bestuur van evenveel welke dingen: *aan het roer van staat zitten.* Spreekw.: *hij is het roer van het schip,* hij bestuurt alles. *Die hunne pooze te roer gestaan hebben.* HOOFT. *Het roer vasthouden,* het bestuur van zaken niet verlaten. Van hier *roerloos, roerpen, roertouw,* enz.

Stamt af van *roeyen,* bij KIL. *roeden, roeder,* bij zamentrekking *roer.* Zie *roeijen.*

ROER, o., meerv. *roeren.* Eigenlijk, eene rieten pijp, en voorts evenveel welke pijp. In het gebruik, de pijp van een schietgeweer, en zulk een schietgeweer zelf, zoo haast het eene aanmerkelijke lengte heeft, en dus geen pistool; maar een snaphaan. Zamenstell. *roerband, roer-*

roerloop, *roermaker*, *roerschutter*, *ganzeroer*, *jagtroer*, *vogelroer*, *vuurroer*, *windroer*, *zinkroer*; *het zinkroer in de vuist*. HOOFT.

ROER, *roere*, v. De daad van roeren, beweging: *al in roere stellen*. KIL. *Alles in rep en roer brengen*, in volle beweging en opschudding. Zie *reppen*. Zamenstell. *oproer*. Het stamwoord is *roeren*.

ROERDOMP, m., meerv. *roerdompen*. Zeker slag van reigers.

Roerdomp, hoogd. *Rohrdommel*, oul. *hordommel*, waarschijnlijk van *hor*, drek, en *dompelen*, of *dompen*, omdat hij den bek in het slijk steekt, als hij het bekende geschrei aanheft. In de BIJBELV. van 1477 heet hij *roesdommer*.

ROEREN, b. w., *ik roerde*, *heb geroerd*. In beweging brengen: *den brij roeren*. *Den trommel roeren*. Overdr.: *dat verhaal heeft mij innig geroerd*. Oul. werd *roeren* ook voor betreffen gebezigd: *wat andere zaeken roert*. H. DE GR. Ook voor aanroeren, melden: *want hier (in dit boek,) worden gheroert namen ende historien*. BIJB. 1477. Van hier *roerbaar*, *roerend*, *roerlijk*; *roerende goederen*, in tegenoverstelling van *vaste goederen*. Voorts *roer*, *roere*, *roering*, enz. Zamenstell. *roerkruid*, *roerspaan*, *roervink*, enz. *Aanroeren*, *beroeren*, *beroerder*, *beroerdheid*, *beroering*, *beroerster*, *beroerte*, *omroeren*, *ommeroer*, of *roerom*, een koek, die aan brokken uit de pan komt, bij HOOFT voor een mengelklomp: *tot eenen roerom*, enz.

Roeren, hoogd. *ruhren*, angels. *hreoran*, eng. *rear*, ISIDOR. *hriran*, ULPHIL. *reiran*, gr. ὀρωρεῖν.

ROEROM, zie *roeren*.

ROERVINK, m., meerv. *roervinken*. Eigenlijk, een vink, die andere vinken in het net lokt. In het gebruik, een verleider van de menigte tot oproer: *de voornaamste roervinken werden bij den kop gegrepen*.

ROES, m. Bedwelming door sterken drank: *eenen roes hebben*, of *aanhebben*. *Zijnen roes uitslapen*. Van hier is *bij den roes*, onberaden: *het gaat daar alles bij den roes*, zonder genoegzaam overleg. *Roezemoezen*, ook *roezeboezen*, is tieren en krioelen, als of men door ster-

sterken drank bedwelmd was. *Roezig* is, door den drank bedwelmd: *hij zag er heel roezig uit.* In Vriesland is het vol ongeordende beweging: *het is daar altijd even roezig.*

ROEST, m. Ruw uitslag aan ijzer, enz.: *daerse noch motte noch roest en verderft.* BIJBELV. Van hier *roestachtig*, *roestig*, *roestigheid: doet die roesticheit van den silver.* BIJB. 1477, enz. Zamenstell. *koperroest*, *ijzerroest*, enz. Van hier *roesten*, met roest bezet zijn, of daardoor verteerd worden.

ROESTEN, o. w., *ik roestte*, *heb geroest.* Bij KIL. rusten; van vogelen gesproken, die op hunne rust, op hunne stokken, gaan zitten.

ROET, o. Eene donker bruine of zwarte zelfstandigheid, welke door het vuur uit verscheidene brandstoffen voortgebragt wordt, en zich aan de rookleiders vasthecht: *het roet uit den schoorsteen vegen.* Van hier *roetachtig*, *roetig*, *roetigheid.* Zamenstell. *roetkleur*, *roetkleurig*, enz., *kagchelroet*, *ovenroet*, *schoorsteenroet*, enz.

Roet, neders. *root*, hoogd. *Russ*, is een oorspronkelijk duitsch woord, hetwelk ook ongel, smeer, aanduidt: *ende dat ruet van vette beesten.* BIJB. 1477. *Sijn oog en sagh niet op het ossenvleijs, niet op het smeer, niet op het roet.* J. CATS.

ROFFEL, v., meerv. *roffels.* Eene schaaf, waarmede men het ruwste van het hout afschaaft; anders *roffelschaaf.* *Hij loopt er met de roffel over heen*, is, fig., hij gaat daarmede los en slordig te werk. Van hier *roffelen*, *roffelig*, *roffeling.* Zamenstell. *afroffelen*, *geroffel*, *roffelschaaf*, *roffelwerk*, enz. Ontleend van het geluid.

ROFFEL, v., meerv. *roffels.* Het rommelen met eene trom: *men sloeg eene roffel.* Voorts, de kastijding van eenen soldaat, die onder het gezegde gerommel door de spitsroeden loopt: *hij kreeg eene duchtige roffel.* Van hier *roffelen*, enz.

ROFFIAAN, m., meerv. *roffianen.* Een hoerewaard: *'t zij woeckenaer, 't zij dief, 't zij vuijle roffiaan.* F. v. DORP. Dit woord is van het fr. *rufien*, of liever van het ital. *ruffiano*, of sp. *rofian*, ontleend.

ROG, m., meerv. *roggen.* Zekere soort van platvisch: *haai-*

haairog, *kaardrog*, *spiegelrog*, *trilrog*. Spreekw.: *was er slimmer rog in zee*, *hij zou mij aan boord komen*, was er erger onaangenaamheid voor mij mogelijk, ik zou dezelve niet ontwijken. Zamenstell. *rogsaus*, *rogstaart*, enz.

ROGCHEL, v., meerv. *rogchels*. Hetzelfde als *ragchel*, eene fluim: *hij kon geene rogchels meer opbrengen*. Van hier *rogchelachtig*. Zamenstell. *rogchebel*, een rogchel, en een morsig vrouwmensch, en *rogchelpot*, hetzelfde als *rogchelaar*, bij KIL. *rocheler*, en *rochaert*, in het CONST. TH. JUW.: *het is een ouden rochaert*, *alsoo ick gae vermoen*. Het stamwoord van dit alles is het volgende

ROGCHELEN, o. w., *ik rogchelde*, *heb gerogcheld*. Hetzelfde als *ragchelen*. Van hier *rogchelaar*, *rogchelaarster*, *rogcheling*. Klanknabootsend woord.

ROGGE, v. Een bekend slag van koorn: *met vette rogge te voeden*. VOND. *De rogge staat slecht*. Zamenstell. *roggebloem*, *roggebrood*, *roggemeel*, enz.

ROK, m., meerv. *rokken*. Een kleedingstuk van verschillenden aard, voor mans en vrouwen. Voorts duidt *rok* in de zamenstell.: *borstrok*, *hemdrok*, *nachtrok*, *overrok*, *pelsrok*, enz. nog andere soorten van kleedingstukken aan. *Een slip van den rok scheuren*. HOOFT. Spreekw.: *een rokje uittrekken*, vermageren. *Zijnen rok omkeeren*, van de eene partij tot de andere overgaan. *Iemand den rok uitvegen*, hem lustig bekijven, of slaan. *De rok maakt den man*, het uiterlijke zet hem waarde bij. *Het is wel een rokje kouder*, zoo veel kouder, dat men een kleedingstuk te meer dient aan te trekken. Zamenstell. *apenrok*, *bovenrok*, *krijgsrok*, *lijfrok*, *livreirok*, *onderrok*, *reisrok*, *rijrok*, *winterrok*, enz. *Rokkeband*, *rokkebont*, *rokslijf*, keurslijf, *rokslijfmaker*, *roksmouwen*, *rokspand*, *roksvoering*, enz.

Rok, hoogd., zweed., neders. *rock*, angels. *rocc*, fr. *froc*, WILLERAM. *rocche*, NOTK. *rokk*, gr. ῥακος, syr., samarit. *rakua*, is een zeer oud woord, waarvan het fr. en eng. *rochet*, ital. *rochetto*, span. *roquetto*, verkleinwoorden zijn, en welks oorsprong voor ons verborgen ligt.

ROKKEN, v., meerv. *rokkens*. Het werktuig waarom men het

het vlas, of de wol, windt, die men spinnen wil: *En houdt haer handen stil; aan 't rokken d'een en d'ander aen de spil.* H. DE GR. Voorts het vlas, of de wol, waarmede het rokken omwoeld is: *hij wenscht, eer 't rocken dunt, het mes door uwen draed.* D. DECK. Zamenstell. *rokkenblad, rokkenpapier, rokkenshoofd, rokkenstok*, enz. *Spinrokken*, in plaats van hetwelk men oulings niet dan *spinrok* bezigde: *hare hantpalmen vatten den spinrock.* BIJBELV. *Bij den spinrok.* VOND.

Rokken, of *rok*, eng. *rock*, *rack*, ital. *rocca*, hoogd. *Rocken*, is een noordsch woord van eenen onzekeren oorsprong.

ROKKEN, b. w., *ik rokte, heb gerokt.* Eigenlijk, vlas, of wol, op een spinrokken winden: *'t is fijn gerockt, maar grof gesponnen.* VOND. Overdragt., ontwerpen: *want dat gherockt is moet volsponnen sijn.* BIJB. 1477. Van hier *berokken*, dat insgelijks het laatste aanduidt: *maer kerkgeschil berockt onsterfelijke krijgen.* DECK. Het stamwoord van *rokken* is *rok*; even als *rokken* dat van het volgende:

ROKKENEN, b. w., *ik rokkende, heb gerokkend.* Hetzelfde als *rokken: is het vlas al gerokkend?* Bijzonderl., veroorzaken: *waar de gierige eigenbaat uw val niet rokkende.* J. DE MARR. Vijandschap stichten: *den broeder tegens broeder te rokkenen.* HOOFT. Van hier *rokkenaar, rokkenaarster, rokkenarij, rokkening, rokkenster*, enz. Zamenstell. *berokkenen, oprokkenen*, enz.

ROL, v., meerv. *rollen.* Een cilinder van hout, of andere stof, waarvan men zich tot verschillende einden bedient: *de rollen van eenen mangel*, enz. Eene ronde schijf, welke zich rondom eene as beweegt: *de rollen van eenen rolwagen*, enz. Verder: *een rol papier, stokvisch, lood, matten, tabak, varinas*, enz. Bijzonderlijk, een geschrift, op parkement, of papier, dat op eene rol gewonden, of cilindersgewijze opgevouwen wordt: *in de rolle des boeks is van mij geschreven.* BIJBELV. En, daar men, om zulk een geschrift te lezen, het papier, of parkement moest ontrollen, of over de rol halen, ontstond de spreekwijs *iets over de rol halen: de vorige eeuwen over de rol halen.* OUD. *Hij is op de rol*

(der

(der soldaten) *geplaatst.* Wijders: *iemand op de rol zetten*, dagvaarden. *Zijne rol opzeggen. Eene rol spelen*, zich anders aanstellen, dan men is, of een of meer bijzondere bedrijven verrigten. Van hier *rollen*, bedr. en onz., enz. Zamenstell. *rolblok*, *rolbroek*, *rolkousen*, *rollaag*, *rolpaard*, anders *roopaard*, affuit, geschutwagen, *rolpens*, *rolrond*, *rolsteen*, *rolstoel*, *rolstok*, *rolstuk*, *rolvast*, die vast op zijne rol is, *rolwagen*, enz.; — *mangelrol*, *monsterrol*, *naamrol*, *parkementrol*, *pleitrol*, *schepensrol*, *schoutsrol*, *schrijfrol*, *tabaksrol*, *tooneelrol*, *wagenrol*, enz.

ROMAN, m., meerv. *romans.* Evenveel welk verdicht geschiedverhaal, maar bijzonderlijk zulk een, waarin de liefde de hoofdrol speelt, en haar doel, door eene reeks van allerlei verwarringen henen, zoekt te bereiken. *Een staatkundige*, *historische*, *wijsgeerige roman.* Van hier het basterdw. *romanesk*, dat naar eenen roman zweemt, en *romanzucht*, eene groote zwakheid van onzen leeftijd.

Roman is, volgens sommigen, een bastaardwoord, uit het fr. *roman* ontleend; en dit beteekent eigenlijk een verhaal in de *romanische taal* beschreven, dat is in de de landtaal van Frankrijk, Spanje, en Italie, die zich in de middeleeuwen uit een mengelmoes van latijn, gothisch, frankisch, en meer andere talen, vormde. Volgens WACHT. is *roman* een in rijm geschreven werk, van het teuton. *riman*, *reiman*, *metrice scribere*, gelijk de meeste oude fabelgeschiedenissen, of *romans*, zoowel bij de Engelschen, Franschen, Hoogduitschers, als bij ons, in rijm zijn zamengesteld; terwijl men, schoon naderhand deze werken in onrijm geschreven werden, dezelve met den naam van *roman* heeft blijven bestempelen. Van hier *romance*, insgelijks een bastaardwoord, aanduidende eene kleine avontuurlijke geschiedenis, op eenen gemeenzamen trant in dichtmaat beschreven: *wie leest niet gaarne de romancen van Feith*, *Tollens*, enz.

ROME, o. De eigennaam van eene bekende stad: *'t Aeloude Rome*, enz. VOND. Gemeenlijk acht men *Rome* afkomstig van *Romulus;* anderen zoeken den oorsprong van dit woord in de eigennamen van *Romanus*, *Romus*, of *Roma;* anderen in het gr. ῥώμη, dat volgens eene reeks van oude geschiedschrijvers de naam was van een

slot,

slot, hetwelk er, omstreeks den Trojaanschen krijg, op den Palatijnschen berg gesticht werd, door EVANDER, die daarom bij VIRGIL. *Romanae conditor arcis* heet. Van hier *romein*, *romeinsch*, — *roomsch*.

ROMER, *roemer*, m., meerv. *romers*. Een wijnglas, kelk, met eenen langen voet: *de Heer van Schaagen magh hem wel een' fraaien roemer op de hand zetten*. HOOFT.

Volgens ADELUNG is *romer* met *ruim* ten naauwste verwant, en moet oorspronkelijk ieder hol en ruim vat aangeduid hebben, en naderhand tot de bijzondere beteekenis van een wijd drinkglas overgegaan zijn.

ROMMEL, zie *rommelen*.

ROMMELEN, o. w., *ik rommelde*, *heb gerommeld*. Een dof geluid geven: *de donder rommelt*. Zulk een geluid verwekken bij het doorsnuffelen en door elkander werpen van deze en gene dingen: *wat rommelt gij daar in dat goed?* Ook zegt men bedr.: *alles door elkander rommelen*. Van hier *rommelarij*, *rommeling*, *rommelkruid*, gemengde kruiderijen, *rommelpot*, *rommelschuit*, *rommelzo*, alles onder elkander, — *gerommel*, enz. Klanknabootsend woord.

ROMP, m., meerv. *rompen*. Een menschelijk ligchaam zonder uitstekende deelen, als hoofd, handen, en voeten: *van eenen dooden romp*. D. DECK. Een ligchaam, waarvan ten minste een der gezegde deelen afgeknot is: *den romp, van hooft en kroon geknot*. VOND. *Iemand het hoofd van den romp slaan*. Het eigenlijke ligchaam van een gebouw, of schip: *de vlam vermeesterde den geheelen romp*. VOND. Afgebroken brokken van kruidnagelen en muskaatnoten worden ook *rompen* genoemd.

ROMPELEN, *rompelig*, zie *rimpelen*.

ROMPSLOMP, bijw. Slordig: *hij werkt altijd even rompslomp*. Ook wordt het zelfst. gebezigd, voor een boel, die overhoop ligt: *het is daar altijd een regte rompslomp*. Oulings was *slomphose* hetzelfde als *slodderkous*.

ROND, bijv. n. en bijw., *ronder*, *rondst*. Kogelvormig: *zoo rond, als een kloot*. Cirkelvormig: *eene ronde tafel*. *Hij renn', wien 't lust, om 't starlicht ront*. VOND. *Een ronde dans* is een dans, hand aan hand en in de rondte. Overdragt., opregt: *hij is rond in al*

zijn

zijn doen. De ronde waarheid zeggen. Dat d'al te ronde Ridder gaf. HOOFT. *Goed rond goed Zeeuwsch*, spreekw., doelende op de oude opregtheid der Zeeuwen. *Een rond jaar* is een geheel jaar. *Een rond getal*, dat uit enkele tientallen bestaat. Als voorz. voor *rondom: rond de kerk bouwt hij een voorhof.* N. VERSTEEG. *Rond schieten*, met zijne rekening wel uitkomen. Van hier *rondachtig*, *rondas*, *ronde*, *rondeel*, *rondelijk*, *ronden*, rond maken, *rondheid*, *rondigheid: een antwoord smaakende naar de Hollandsche rondigheit.* HOOFT. — *Rondte: in de rondte*, in eenen kring, *zitten*, enz. Zamenstell. *rondborstig*, *rondborstigheid*, *rondhout*, *ronduit*, *rondvisch*, enz. *Appelrond*, *bolrond*, *cirkelrond*, *eirond*, *halfrond*, *klootrond*, *kegelrond*, *rolrond*, *schijfrond*, enz.

Rond, hoogd. *rund*, enz., schijnt van het lat. *rotundus* af te stammen.

ROND, o., meerv. *ronden.* Eigenlijk het bijv. *rond*, als zelfstandig gebruikt: *eer de groote gront ontworpen was van dit geweldig rond.* D. DECK. *Zij dansen, drinken, enz. in het rond.* Zamenstell. *hemelrond*, *wereldrond*, enz.

RONDAS, v., meerv. *rondassen.* Een rond schild: *met de rondas aan den arm.* HOOFT. Van het fr. *rondache.*

RONDE, v., meerv. *ronden.* Een omgang: *terwijl hij de ronde deed.* HOOFT. Bijzonderlijk, in het krijgswezen, een omgang, die vooral des nachts gedaan wordt: *de ronde kwam mij tegen.* Van het fr. *ronde*, ital. *ronda*; van hier *ronden*, de ronde doen.

RONDOM, voorzetsel en bijw., zamengetrokken van *rond* en *om.* Voorz.: *een kring rondom de maan.* Bijw.: *zij liepen den ganschen dag rondom.*

RONKEN, o. w., *ik ronkte*, *heb geronkt.* Zwaar slapen, en daarbij snurken: *is dat ronken!* Pogchen: *en pronkt en ronckt op uw verguld gewaed.* JONKTIJS. Van hier *ronking*, *geronk.* Klanknabootsend, als het lat. *ronchissare*, gr. ῥέγκειν, ῥογχάζειν.

ROOD, bijv. n. en bijw., *rooder*, *roodst. Roode wijn. Roode lippen. Rood worden*, ook van de menschen, anders *eene kleur krijgen*; *rood worden van schaamte.* Zelfst. de roode kleur: *het eerbaar rood der schaam-*

schaamte. Zoo ook *avondrood*, *morgenrood.* Van *rood* komt *roodachtig*, *roodheid*, *roodsel*, enz. Zamenstell. *roodbaard.* *Roodbont*, *roodborstje*, *roodgrond*, *roodharig*, *roodkleurig*, *roodkop*, *roodkoralen mond*, bij HOOFT, — *roodkrijt*, *roodstaartje*, *roodverwer*, *roodverwig*, *roodvonk*, ook *roodgrond* genoemd, — *roodvos.* *Bloedrood*, *donkerrood*, *hooggrood*, *koperrood*, *ligtrood*, *rozenrood*, *scharlakenrood*, enz.

Rood, hoogd. *roth*, eng. *red*, lat. *rutilus*, gr. ερυθος, is verwant aan *ros.*

ROOF, m. De daad van rooven: *van roof en plundering leven.* *Heet op roof en moort.* VOND. Het geroofde, — buit: *den roof deelen.* *Hij zou een roof voor de hel van daan halen* is een gemeene spreekwijs, beteekenende: hij is zoo onversaagd, dat hij het gevaarlijkste zelfs ondernemen zou. Van hier *roofachtig*, *roofachtigheid.* Zamenstell. *roofdier*, *roofgierig*, *roofgierigheid*, *roofgoed*, — *roofhoek*, *roofhol*, *roofkuil*, *roofnest*, *roofschip*, *roofvogel*, *roofziek*, *roofzucht*, *roofzuchtig*, enz. *Kerkroof*, *maagdenroof*, *zeeroof*, *zeeroof*, enz.

Roof, hoogd. *Raub*, eng., fr. *rapine*, lat. *rapina*, behoort, met *rooven*, tot ons *rapen*, lat. *rapere.*

ROOF, *rove*, v., meerv. *roven.* De korst van eene zweer: *de roof is er afgevallen.* In Vriesland is *roof* ook een streng, van garen, saaijet, enz. gesproken. Hiertoe betrekt men ook *roof* voor *vellus* — als: *roof van 't schaap*, vlies, bij KIL., en *roofgarens*, *spira filacea.*

Is verwant aan het hoogd. *raude*, en het nederd. *ruidig.*

ROOI, m. De daad van rooijen, het aanleggen en mikken op iets: *hij houdt geenen rooi.* Van hier *rooischieten*, wel mikken, treffen. De oorsprong is.

ROOIJEN, b. w., *ik rooide*, *heb gerooid.* Bij KIL. ook *roeijen.* Op eenig doel aanhouden, en hetzelve bereiken: *ik kan den paal niet rooijen.* Voorts, regelen, schikken: *dat huis is niet regt gerooid*, het komt buiten de rei der andere huizen uit. Afmeten: *wijn roeijen.* Voorts komt van *rooijen*, *rooi*, *rooijing*, *rooimeester*, die den stand der gebouwen regelt en schikt, erfscheider.

ROOIJEN, b. w., *ik rooide*, *heb gerooid.* Ook *roden*, *roei-*

roeijen, *roeden*; hetzelfde als het hoogd. *reuten*. Uitgraven, uittrekken: *aardappelen rooijen*. Van houtgewas en wortels zuiveren: *eenen akker rooijen*. Ook zegt men van eenen doodgraver, dat hij *de graven rooit*, wanneer hij die van doodsbeenderen zuivert. Zamenstell. *oprooijen*, *opruijen*, aanzetten, *uitrooijen*, *uitroeijen*. Van *roede*, oul. *rode*.

ROOIMEESTER, zie *rooijen*.

ROOK, v., meerv. *roken*. Een hooistapel: *dat hooi staat reeds op roken*.

ROOK. m. Eene bekende uitwaseming uit brandende dingen: *rook ging op van sijner neuse*. BIJBELV. *Gemengt in roock, en vlam en zwavel*. VOND. *Vleesch in den rook hangen*. *Naar den rook smaken*. Spr.: *die zaak verdwijnt in rook*, als een ijdele nevel. Van hier *rookachtig*, enz., *rookerig*, *rookig*, *rookigheid*, enz. Zamenstell. *rookaltaar*, *rookgat*, *rookhok*, *rookleider*, *rooknest*, *rookpilaar*, *rookscherm*, *rookvenstertje*, *rookverdrijver*, *rookvleesch*, *rookzolder*, enz. *Tabaksrook*, *wierook*, enz.

ROOKEN, o. en b. w., *ik rookte*, *heb gerookt*. Onz., rook van zich geven: *het rookt in de keuken*. *Siet, daer was een roockende oven*. BIJBELV. Ook *de schoorsteen rookt*. Wasemen: *het eten staat op de tafel te rooken*. *Het rookt er geweldig*, er heerschen geweldige twisten. Bedr., doen rooken: *tabak rooken*. In den rook hangen: *vleesch* enz. *rooken*. Van hier *rooker*, *rookerij*, *rooking*, enz. *Berooken*, *doorrooken*, *uitrooken*, enz.

Rooken, hoogd. *rauchen*, angels. *reean*, eng. *reek*, zweed. *rijka*, is verwant aan *rieken* en *ruiken*.

ROOM, m. De vette deelen der melk: *lust u honigh, kaas of room?* VOND. Voorts ook melk, over het algemeen: *de koe belooft meer rooms uit haar gespannen uijer*. VOND. Van hier *roomen*, den room afscheppen; *afroomen* Zamenstell. *roomkaas*, *roomtaart*, enz.

Room, hoogd. *Rahm*, eng. *cream*, fr. *créme*, ital. *cresima*, schijnt aan het lat. *cremor* verwant.

ROOMSCH, zie *Rome*.

ROOPAARD, zie *rol*.

ROOS, v., meerv. *rozen*. Eene prachtige, welriekende bloem: *het purper van de roos* D. DECK. *Op rozen tre-*

treden, voorspoed genieten. *Slapen als een roos* wordt verkeerd gebezigd, voor *slapen als in roos*, dat is, als op rozen. Overdragt., bloemen van eenen anderen aard: *de Geldersche*, *de Sinesche*, *roos*, enz. Verschillende dingen, welker gestalte eenigzins aan die van eene roos gelijkt, zoo als: *een roosje van linten*, *eene roos van diamanten*; de knop, waarin de verschillende naden van een Gothisch gewelf plagten zamen te loopen: *aen de Slotroos van uw kerkgewelf.* VOND. Van hier is *onder de roos*, bij HOOFT, en elders, in eene zaal, waar men vriendschappelijk onder zulk eene roos bijeen zit, en vertrouwelijk zamenspreekt. Eene maagd in het bloeijen van hare jaren: *geluckig*, *die soo schoon een roos bejegent.* VOND. Allerlei genoegens: *er is geene roos zonder doorn. De tijd baart rozen*, spreekw.: de tijd baart verandering ten goede. Van hier *rozelaar*. Zamenstell. *rooskleur*, *rooskleurig*, *roosverwig*, waarvoor men oulings *roselic* bezigde: *mer mitt haren roseliken*, *aensichte*. BIJB. 1477. *Rozenbed*, *rozeblad*, *rozenboom*, *rozenedik*, *rozengaard*, *rozengeur*, *rozenhoed*, een krans van rozen, *rozenhonig*, *rozenknop*, *rozenkrans*, paternoster, *rozelaurier*, anders *oleander*, *rozenobel*, *rozenolie*, *rozenrood*, *rozenstruik*, *rozenwater*, *rozenwijn*, *rozewortel*, enz. *Duinroos*, *klaproos*, *korenroos*, *stokroos*, *winterroos*, enz. De Dichters nemen het zamengestelde *rozemond* ook persoonlijk: *Hier heeft mij Rozemont bescheiden*, enz. POOT.

Roos, hoogd., neders., angels., eng. en fr. *rose*, lat. *rosa*, gr. ῥόδον, schijnt aan *rood* verwant, even als *ros*.

ROOS, v. Eene ontsteking aan de oppervlakte van het menschelijke ligchaam. Van hier *roosachtig*, *rozig*. Zamenstell. *belroos*. Het stamwoord is ongetwijfeld *ros*, of *rood*.

ROOSTEN, b. w., *ik roostte*, *heb geroost*. Op een werktuig, dat hier van den naam van *rooster* heeft, braden: *geroost ossevleesch*. Van hier *rooster*, *roosting*, *roostpan*, eene pan, waarvan men zich somwijlen in de plaats van eenen rooster bedient.

Roosten, hoogd. *rösten*, NOTK., TATIAN. *rostan*, zweed. *rosta*, eng. *rost*, ital. *rostire*, fr. *rôtir*, is evenzeer een klanknabootsend woord, als *snerken*, *opsnerken*.

ROOSTER, m., meerv. *roosters*. Het keukentuig, waarop

op men iets roost; van het vorige *roosten.* Menigerlei ander traliewerk van dezelfde gedaante draagt dezen naam. Vastgestelde orde, volgens welke regeringsposten en andere ambten bekleed of begeven worden; ook eene lijst, waarop ieders beurt ter waarneming van het een of ander berekend is: *naar den rooster moet N. N. het eerst aftreden. Men heeft van die beurten eenen rooster gemaakt.* Spreekw.: *het geld wordt daar op den rooster geteld*, het geld moet daar met gevaar gehaald worden. *Het ging er heet van den rooster*, er werd hevig gevochten. Zamenstell. *roosterwerk*, *roosterswijze*, enz. *Kerkrooster*, enz. Van dit *rooster* heeft men ook *roosteren*, voor *roosten*, op den rooster braden, of bakken.

ROOVEN, b. w., *ik roofde*, *heb geroofd.* Iets op eene onregtvaardige en geweldige wijze wegnemen. Fig. onttrekken: *iemands hart rooven*, deszelfs genegenheid op eene onwederstaanbare wijze tot zich trekken. Van hier *roof*, *roover*, *rooverij*. Zamenstell. *roofgoed*, *roofnest*, *berooven*, *boschroover*, *eerroover*, *kerkroover*, *naamroover*, *straatroover*, *struikroover*, *zeeroover*, enz.

Rooven, hoogd. *rauben*, eng. *reave* en *rob*, fr. *rober*, sp. *derober*, ital. *robbare*, lat. *rapere*, gr. ἁρπαζειν, arab. *rabaa*, perz. *rubaden*, is verwant aan *rapen.*

ROS, o., meerv. *rossen.* Een vlug en moedig paard: *Het ebbend zeeschuim wascht het ros van zant bestoven.* VOND. Van hier *rossen*, enz., *roskam*, enz. *Rostuischer*, paardenkooper. *Rosvolk* werd oulings voor ruiterij gebezigd: *want al u rosvolck, soldaten en knechten* HOUW.

Ros, oulings ook *hors* en *ors*, hoogd. *Ross*, NOTK. *ross*, angels. *hors*, eng. *horse*, schijnt de vlugheid van het beest door den klank aan te duiden.

ROS, bijv. n. en bijw., *rosser*, *rost.* Roodachtig: *een rosse leeuw.* Van hier *rosachtig*, *rosbaard*, *rosharig*, *roskleurig*, enz.

Oulings bezigde men ook *rosen*, (*rozen*) voor ros, of rood zijn.

ROSBAAR, v., meerv. *rosbaren.* Een draagzetel: *rijden in rosbaar of karos.* ZEEUW.

ROSBEIJER, m., meerv. *rosbeijers.* Eigenlijk *rosbaijaard*, het paard der vier heemskinderen, dat den naam

van *baijaard* voerde. Overdragt., een wild schepsel: *het is een regte rosbeijer.*

ROSKAM, m., meerv. *roskammen.* Een ijzeren werktuig, waarmede men de rossen, of paarden, schraapt, om ze van stof te zuiveren. Overdragt., eene scherpe beoordeeling: *men havent hem deerlijk met den roskam.* Van hier *roskammen*, anders *rossen*, ook voor scherp doorhalen: *hij werd daar wakker geroskamd*, — *roskammer*, paardenkooper, *roskammerij*, paardentuischerij, paardenhandel.

ROSKAMMEN, zie *roskam.*

ROSMOLEN, m., meerv. *rosmolens.* Een molen, die door een paard omgedreven wordt, Voorts ook een handmolen: *de Romeinen straften hunne slaven met het werk van den rosmolen.* Spreekw.: *hij loopt in den rosmolen*, hij is aan het malen, hij is half gek.

ROSSEN, b. en o. w., *ik roste*, *heb gerost.* Bedr., paarden met eenen roskam schrapen. Fig., afkloppen: *iemand rossen;* ook *ros geven; ros krijgen*, *gerost worden.* Onzijdig, hard rijden, of loopen, *rijden en rossen.* Bij HOOFT leest men: *'t gerucht rotst door de stad;* en bij DE DECK. *wat koopman werd ooit zat van rotzen uit en in.* Van hier *afrossen.* Het stamwoord is *ros.*

ROT, zie *rat.*

ROT, o., meerv. *rotten.* Een getal van bijeen zijnde personen: *'t Priesterlijke rot*, *'t rot der wichelaren.* VOND. Een bepaald getal van soldaten: *bij rotten vuren.* Voorts een getal van menschen, die zich met slechte oogmerken vereenigen: *een Godloos rot*, *beducht voor wraak noch straf*, *omringde mij.* L. D. S. P. Van hier *rotten*, *zamenrotten*, enz. Zamenstell. *rotgezel*, *rotmeester*, *rottenvuur*, *rotswijze*, enz. — *bedelrot*, *dievenrot*, *moordrot*, enz.

Rot, hoogd. *Rotte*, eng. *rout*, angels. *rijd*, *cread*, *cruth*, ital. *frotta*, arab. *rottaon*, *rotaon*, *rotuon*, is van eenen onzekeren oorsprong.

ROT, bijv., n. en bijw., *rotter*, *rotst.* Tot bederf overgegaan: *rotte appelen.* Als zelfstandig, bederf: *daar is rot aan dien appel.* Spreekw.: *hij is niet rot*, niet ongeschikt, op alles wel gevat. *Vroeg rijp*, *vroeg rot.*

rot. Van hier *rotachtig*, *rotachtigheid*, *rotheid*, *rotten*, enz. — *rottig*, *rottigheid*.

ROTGANS, v., meerv. *rotganzen*. Een bijzonder slag van ganzen. Deze naam, en de Iersche *rodgees*, is ontleend van het geschreeuw der rotganzen, dat *rod* of *rot* klinkt.

ROTS, v., meerv. *rotsen*. Eene steenige verhevenheid, welke boven de oppervlakte der aarde, of den bodem der zee, door natuur gevormd, of door kunstige nabootsing der natuur daargesteld is: *onwrikbaar, als eene rots*. Doorgaans onderscheidt men *rots* en *klip* derwijze, dat men het eerste woord bij het drooge, het laatste bij de zee, bepaalt. Voorts gebruikt men *rots* ook wel voor de delfstof, waaruit eene rots gevormd is: *uit louter rots geklonken*. VOND. Overdragt. is *rots* een vaste steun, of veilige toevlugt, even als de zamenstell. *rotssteen* of *steenrots*: *God is mijn rots. Zoo is Godt de rotzsteen mijns harten.* BIJBELV. Van hier *rotsachtig*, *rotsachtigheid*, *rotsig*, *rotsigheid*, enz. Zamenstell. *rotshol*, *rotsspelonk*, *rotssteen*. *Arduinrots*, *granietrots*, *steenrots*, enz.

ROTTEN, o. w., *ik rottede*, *ben gerot*. Tot bederf overgaan: *de appelen beginnen te rotten. Het vlas, de hennip rot*, ligt in het water, om voor bereiding vatbaar te worden. En hieromtrent bezigt KIL. *rotten* en *rootten* ook in eenen bedrijvenden zin, voor te rotten leggen, welken zin het hoogd. *rösten* nog hedendaags heeft. Van *rotten* komt *rotting*, bederving. Zamenst. *afrotten*, *doorrotten*, *inrotten*, *verrotten*, *wegrotten*, enz. Het stamwoord is *rot*.

ROTTIG, zie *rot*.

ROTTING, m., meerv. *rottingen*. Eigenlijk, een rietachtig plantgewas, dat bij de kruidkenners den naam van *rottang* voert, en verschillende soorten heeft. In het gebruik, een staf, die van dit plantgewas genomen wordt, een wandelstok. Zamenstell. *rottingband*, *rottingknop*, *rottingolie*, dat al schertschend gebezigd, hetzelfde is, als *rottingslag*, enz.

ROUW, m. Van *rouwen*. Droefheid over het algemeen: *'t Is kunst, de blijdschap intetoomen, zoo wel als rouw te matigen*. VOND. Droefheid over eenig bedrijf, of berouw: *hij zal spoedig rouw krijgen*. Droefheid

over iemands overlijden: *De nevel van den vaderlijken rouwe.* VOND. De Kleeding, waarmede men zijnen rouw aan den dag legt: *in den rou verschijnende.* HOOFT. *Eenen deftigen rouw aan de dienstboden geven.* In dezen zin heeft *rouw* een meervoud: *twee rouwen kort na elkander ontvangen.* De tijd van rouw dragen: *hoe lang duurt die rouw?* Weeklagt over een lijk: *ende hij maekte sijnen vader eene rouwe van seven dagen.* BIJBELV. Van hier *rouwig*, droevig, treurig, ook berouw hebbend: *zijt daar niet rouwig over. Och mi rouwighe moeder.* GULD. TR. Zamenstell. *rouwband*, *rouwbedrijf*, *rouwbeklag*, *rouwbrief*, *rouwdrager*, *rouwgedicht*, *rouwgespen*, *rouwgewaad*, *rouwgoed*, *rouwhoed*, *rouwkamer*, *rouwklager*, *rouwklagt*, *rouwkleed*, *rouwkoets*, *rouwkoop*, *rouwlied*, *rouwlint*, *rouwmaal*, *rouwmantel*, *rouwschoenen*, *rouwsleep*, *rouwstatie*, *rouwwinkel*, enz. Het boven genoemde *rouwkoop* is in gebruik voor het berouw, of de verandering van zin, omtrent eenig aangegaan verdrag van koop; en men zegt: *rouwkoop hebben*, of berouw hebben over zekere koop, en *rouwkoop geven*, d. i. bij onderlinge overeenkomst, eene koop voor zekeren prijs vernietigen.

ROUWEN, o. en b. w., *Ik rouwde*, *heb gerouwd.* Onzijd., rouwgewaad dragen: *over iemand rouwen.* Bedr. met rouw en leedwezen bezielen: *die zaak zal u rouwen. Ik zie, het rouwt u niet.* VOND. Van hier *rouw*, enz., *berouw*, *berouwen*, *onberouwelijk*, enz.

Rouwen, hoogd. *reuen*, eng. *rue*, OTFRID. *riuan*, beteekent eigenlijk weeklagen, even als *riuuuon* bij OTFRID. en schijnt een klanknabootsend woord.

ROUWKOOP, zie *rouw.*

ROZEMOND, zie *roos.*

RUCHTBAAR, bijv. n. en bijw. *ruchtbaarder*, *ruchtbaarst.* Wereldkundig: *ruchtbaar maken*, — *ruchtbaar worden*, enz. Van hier *ruchtbaarheid.* Het stamwoord is *rucht*, bij KIL. gerucht.

RUG, m., meerv. *ruggen.* Dat gedeelte van een menschelijk of dierlijk ligchaam, dat zich van de schouders tot de lenden uitstrekt: *toen lieten de Spaanschen den rug zien.* HOOFT. *Terug loopen.* Overdragt., dat gedeelte van eenig ding, hetwelk zich, even als de rug van een dier, boven op hetzelve in de lengte uitstrekt: *de*

rug

rug van een' berg, *van een mes*, enz. Het achterste gedeelte van eenig ding: *den vijand in den rug vallen*, van achteren aangrijpen. *Den vijand in den rug*, achter zich, *hebben*. Spreekw.: *ik heb eenen breeden rug, daarop kan veel afstuiten*, ik stoor mij weinig aan berisping. *Hij zeide het achter mijnen rug*, buiten het bereik van mijne opmerking. Voor achter den rug, zeiden de ouden *after*, of *achter rugge: voer ende achter* (ook *after*) *rugghe*. BIJB. 1477. *Iemand den rug toekeeren*, hem met verachting verlaten. Van hier *ruggelings*. Zamenstell. *ruggebeen*, *ruggegraat*, *ruggemerg*, *ruggepijn*, *ruggepijp*, *ruggespraak*, *rughout*, *rugkleed*, *rugkorf*, *rugmand*, *rugsteen*, *rugsteun*, *rugstuk*, enz. — *terugreis*, *terugtogt*, *terugwijzing*, enz.

RUGCHELEN, o. w., *ik rugchelde*, *heb gerugcheld*. Het geluid der ezels, balken: *ruchelt oock de woud-esel*. BIJBELV.

RUGGELINGS, zie *rug*.

RUGGEN, b. w., *ik rugde*, *heb gerugd*. Eigenlijk, ten rugsteun geven: *acht honderd Francoische ruiters, gerugt met drie vanen ligte paarden*. HOOFT. Wijders, een boekbinders kunstw. Een boek van achteren bekleeden: *dat boek is scheef gerugd*, de ribben van den band hebben eene scheeve rigting.

RUI, v., meerv. *ruijen*. Hetzelfde als *rei*, eene rij van zingende dansers. *Op ruij brengen* heeft HOOFT, *op ruij helpen*. VOND. Van hier *ruijen*, hetzelfde als *reijen*, zingende dansen.

RUIDIG, bijv. n. en bijw. *ruidiger*, *ruidigst*. Met schurft bezet: *ruidige schapen*. Van hier *ruidigheid*, schurft. Oul. was het zelfst. *ruit* voor schurft in gebruik, en men zeide *ruit doet wel klouwen*. Zie *ruig*.

RUIF, v., meerv. *ruiven*. Bij KIL. *ruiffel*, rimpel, eng. *rivel*, van waar *ruifelen*, rimpelen. In het gebruik, een traliewerk, waarin men het voeder voor de paarden doet: *de paarden aan de ruif zetten*.

RUIG, bijv. n. en bijw., *ruiger*, *ruigst*. Met haar, wol, vederen, enz. bedekt: *vogelen met ruige pooten*. *De ruige kant van eene schapenvacht*. Fig.: *men loopt er thans wat ruiger*, onachtzamer, *overhenen*. J. D. DECK. Voorts wordt *ruig* dikwijls met *ruw* verwisseld:

ruig, liever *ruw*, *in het eten*, *spreken*, enz. *Het vriest ruig*. Zelfst. is *het ruig*, de ruige kant: *het ruig naar buiten keeren*. Alle oneffenheid: *mijn ampt eischt*, *dat ik 't ruigh besnoeie en dan beschaaf*. VOND. *Het is overal even ruig met onkruid bewassen*. Van hier *ruigheid*, *ruigte*. Zamenst. *ruigschaaf*.

Ruig, KIL. *ruygh*, *ruydigh*, hoogd. *rauch*, eng. *rough*, is van eenen noordschen oorsprong, even verwant aan *ruw*, als het hoogd. *rauch* aan *rauh*.

RUIGTE, v., meerv. *ruigten*. Eigenlijk het ruige van eenig ding: *de ruigte van een beerenvel*. Voorts, bijzonderlijk, allerlei wild gewas: *Deze hadden machtige moeite*, *om door de ruigte te raaken*. HOOFT. Overdragtelijk, slecht volk, gepeupel: *wat woont daar eene ruigte!*

RUIJEN, o. w., *ik ruide*, *heb geruid*. Van vederen verwisselen: zoo als de vogelen jaarlijks doen: *de hoenders zijn aan het ruijen*. Overdragt. ook van andere beesten, die hunne haren verliezen: *wat ruit die kat!* Van hier *ruijing*. Zamenstell. *ruitijd*. Is verwant aan *ruidig*, *ruig* en *ruw*.

RUIKEN, zie *rieken*.

RUIKER, m., meerv. *ruikers*. Eigenlijk, al, wat reuk van zich geeft. In het gebruik, eenige zamengebondene bloemen: *die poëzij als bloemen t'zamen leest*, *en 't eelste puik tot eenen ruiker schikt*. VOND. Van hier *ruikerflesch*, enz.

RUILEBUITEN, o. w., *ik ruilebuitte*, *heb geruilebuit*. Van *ruilen* en *buiten*, bij KIL. en in Groningen, voor ruilen, verwisselen, waarvan *ombuiten*, van *buite*, oulings *buichte*, *commutatio mercium*. Ruilen, bij ruiling verwisselen. Van hier *ruilebuiter*, *ruilebuitster*, iemand, die gaarne iets verruilt, of het althans dikwijls doet.

RUILEN, b. w., *ik ruilde*, *heb geruild*. Verwisselen: *alle koopmanschap bestond aanvankelijk slechts in ruilen*. *Hij ruilde dat boek voor een ander*. Van hier *ruiling*. Zamenstell. *inruilen*, *verruilen*, *verruiling*, *ruilebuiten*, enz.

RUIM, bijv. n. en bijw., *ruimer*, *ruimst*. Geschikt, om veel te bevatten: *een ruim vertrek*. *Is dat kleed niet al te ruim?* Overdr. *een ruim geweten*, een geweten, dat zich niet ligt bezwaart. *Ik kan het met een ruim gemoed verklaren*, met een gemoed, dat daardoor niet be-

bezwaard wordt. Voorts onbekrompen: *eene ruime bedeeling. Een ruim inkomen.* Onbelemmerd: *de handen ruim krijgen.* Rijkelijk: *ruim een jaar geleden.* Als zelfst.: *het ruim van het schip; het ruim der Kerke.* HOOFT. Van hier *ruimelijk*, *ruimen*, ruim maken, ontledigen, — *ruimheid*, *ruimte.* Zamenstell. *ruimbaan*, *ruimschoots*, *ruimschotig*, *ruimschotel*, *ruimspraak*, *ruimstooms*, bij CAMPH., enz.

RUIMEN, zie *ruim.*

RUIN, m., meerv. *ruinen.* Een gesneden hengst.

RUISCHEN, o. w., *ik ruischte*, *heb geruischt.* Zulk een geluid van zich geven, als door dit woord zeer natuurlijk wordt uitgedrukt: *de toppen der abeelen ruischen. Het ruischt geweldig in mijne ooren.* Van hier *ruisching*, *geruisch*, enz. HOOFT bezigt ook *ruiselen.*

RUISVOREN, *ruisvoorn* (in Noordholland doorgaans enkel *ruis*), m., meerv. *ruisvorens.* Een bekende visch.

RUIT, v., meerv. *ruiten.* Elk vierkant; bijzonder glasruit. Van hier *ruiten*, in ruiten verdeelen; ook het onverbuigb. bijv. n. *ruiten: ruiten aas*, enz. in het kaartspel.

RUITEN, o. w., *ik ruitte*, *heb geruit.* Plunderen: *nu komt den tijdt, om moorden, rooven, ruiten.* VLAARD. REDENR. Zie *rooven.* Bij KIL. ook uitplukken, uitroeijen, vernielen. In het hoogd. *reuten.* Van hier *ruiter*, even als het hoogd. *reuter* van *reuten*, dat evenzeer aan *reissen* verwant is, als *ruiten* aan *rijten.*

RUITER, m., meerv. *ruiters.* Eigenlijk een plunderaar, in welken zin men bij VAN HASS. *aanteek. op* KIL. vindt: *dat geen ruyteren oft vagabonden, en sullen mogen gaen teeren op den huysman.* Vervolgens, dewijl het krijgsvolk, inzonderheid dat te paard diende, oulings vrij algemeen stroopte, zoo ging deze benaming welhaast tot het paardenvolk over, zonder het denkbeeld van plundering of roof; en al wat te paard diende, werd *ruiterij* genoemd: *het peert ende zijnen ruiter heeft hij in zee geworpen.* BIJBELV. Van hier *ruiterij*, krijgsvolk, dat te paard dient, — *ruiterlijk*, *ruitersch*, *ruiterschap.* Zamenstell. *ruiterbende*, *ruiterkracht*, *ruiterspaard*, *ruitertrom*, *ruiterwacht*, enz. *Roerruiter*, *speerruiter*, *strikruiter*, *zandruiter*, een ruiter, die van zijn paard valt, enz.

RUK, zie *rukken.*

RUKKEN, b. en o. w., *ik rukte, heb gerukt.* Bedr. iets met geweld van zijne plaats bewegen: *zich de haren uit het hoofd, en de kleederen van het lijf rukken.* Onz. met *zijn*, zich zelven op de gezegde wijze verplaatsen: *het schip rukte van het anker. De legers rukten te velde.* Van hier *ruk*, m., de daad van rukken: *met eenen ruk.* Zamenstell. *rukwind*, enz. *Aanrukken, afrukken, inrukken, nederrukken, oprukken, tegenrukken, verrukken, wegrukken*, enz. Van den klank gevormd.

RUL, bijv. n. en bijw., *ruller, rulst.* Ongelijk, hobbelig: *het ijs is nog verbaasd rul.* Misschien ontleend van het gevoel, hetwelk wij, bij het aanraken, of betasten van ruwe hobbelige dingen, hebben.

RUL, v., meerv. *rullen.* Driftige toeloop: *met dezelve rul loopen ze naar 't huis.* HOOFT. Van hier *rul*, voor het ongemeen vertier van zekere koopwaren, wanneer men als driftig toeloopt, om te koopen, uit vrees voor het stijgen van den prijs: *er is eene rul in den tabak.*

RUMOER, o., meerv. *rumoeren.* Opschudding, verwarde, luidruchtige beweging: *wat rumoer, wat ijsselijk geweld.* J. DE MARR. In het hoogd. *Rumor*, ital. *rumore*, lat. *rumor*, dat een gerucht aanduidt. Van hier *rumoeren*, opschudding veroorzaken.

RUN, m. De daad van rennen, snel loopen: *met vollen run.* HOOFT. Anders *ren.*

RUN, v. Gemalen bast van eiken hout voor de leerlooijers en tuiniers. Zamenstell. *runmolen*, in Vriesland *eekmolen*, enz.

RUND, o., meerv. *runderen.* Een bekend slag van viervoetige dieren: *daer na sal hij 't jonge runt slachten.* BIJBELV. Zamenstell. *runderharst, runderrib, runderstal, rundvee, rundvleesch*, enz.

RUNEN, veroud. o. w., bij KIL. anders *ruunen, ruenen, roenen, ruijnen.* Mompelen, fluisteren. In het angels. *runian*, hoogd. *raunen.* Van hier *runer*, oorblazer: *nu en sultste niet heeten een runer* (in de Staten overzetting *oorblazer*). BIJB. 1477.

RUNNEN, zie *rennen.*

RUNSEL, o. Stremsel. Bij KIL. ook *rensel, rinsel*, van *rennen, rinnen, runnen*, waarvan ons deelw. *geronnen.*

RUPS,

RUPS, *rupse*, ook *rijp*, v., meerv. *rupsen*. Een wormpje, dat met den tijd in een kapelletje verandert: *wat de rupse heeft overgelaten, heeft de sprinckhaen afgegeten*. BIJBELV. Zamenstell. *rupsedooder*, zeker insekt, hetwelk zijne eijeren in het doorboorde lijf van eene rups legt, — *rupsenest*, *rupseschijter*, een vlinder, uit wiens eijeren rupsen voortkomen, *rupsevangst*, enz. *Koolrups*, *ringrups*, *zijderups*, anders *zijdeworm* genoemd, enz.

Volgens ADEL., verwant aan *kruipen*, neders. *krupen*; in welke laatste taal men een kind, dat nog niet gaan, maar slechts kruipen, kan, *eene rups van een kind* noemt.

RUS, m., meerv. *russen*. Een bewoner, of inboorling van Rusland. Van hier *russisch*. Zamenstell. *rusland*, *rusleder*, enz.

RUST, v., meerv. *rusten*. Eigenlijk, bewegingloosheid: *de zee geraakt in rust*. Fig., de toestand van iemand, die door geene gemoedsbewegingen verontrust wordt: *mijne rust wordt door geene bange vooruitzigten gestoord*. Vrijdom van twist en krakeel: *in rust en vrede leven*. *Daar alle rust verstuijft, en 't all van onrust klinkt*. OUDAAN. De eeuwige zaligheid: *de hoop der aenstaende rust*. VOND. Verpoozing van moeite, verdriet, of smart: *ik moet wat rust hebben*. De tusschenpoozing van een gezang: *er zijn in dien Psalm twee rusten*. Voorts, de slaap: *hij is nog in rust*. Dood: *hij is reeds in de rust*. Zeker deel van het slot van een schietgeweer: *de haan staat in de rust*. Ook van een schip: *de ijsschotsen reikten tot aan de rusten van 't schip*. ZORGDRAG. Van hier *rusteloos*. Zamenstell. *gemoedsrust*, *gewetensrust*, *nachtrust*, *zielsrust*, *zorgrust*, enz.

Rust, OTFRID. *resto*, angels., eng. en vries. *rest*, hoogd. en zweed. *Rast*, gr. ῥαστώνη, van het volgende werkwoord.

RUSTEN, o. w., *ik rustte*, *heb gerust*. Verpoozing van beweging en arbeid genieten: *na gedaan werk is het goed rusten*. Slapen: *hebt gij wel gerust?* Van werkzaamheid ophouden: *hij rust niet, voor dat hij zijnen vijand geheel ten onder heeft gebragt*. Ergens op steunen: *hij rust op zijnen staf*. *Rustend* betee-

 ken-

kende oulings ook *gerust: Ende si quamen te Lais ten rustende volke.* BIJB. 1477. In eenen bedrijvenden zin, voor laten rusten: *hij rust de moede leden in de uitgeholde rots.* VOND. Nog zegt men *rust uw hoofd maar;* ook oulings: *die in 't minnen wil de waarheijt weten, die ruste sijn hooft en blijve in muijten.* CONST. DER MINN. Van hier *rust*, *rustig*, *gerust*, enz. Zamenstell. *rustbank*, *rustbed*, *rustdag*, *rustplaats*, *rustpunt*, *rusttijd*, *rustuur*, enz. *Berusten*, *uitrusten*, enz.

Rusten, KERO, *kirestan*, ISID. *chirestin*, eng. *rest*, vries. *resten*, hoogd. *rasten*, gr. ῥαστωνεύειν, is van onzekeren oorsprong.

RUSTEN, b. w., *ik rustte*, *heb gerust.* Eigenlijk, bereiden: *Ter vlught zich rust, en reckt, en wackert zijne wiecken.* VOND. Bijzonderlijk, door aanschaffing van het noodige, bereid maken: *men rust zich van weerskanten ten oorloge.* Van hier *rusting.* Zamenst. *rustkamer*, een vertrek waar men krijgsgereedschap bewaart, *rustmeester*, een opziener over dat gereedschap, enz. *Toerusten*, *toerusting*, *uitrusten*, *uitrusting*, *wapenrusting*, enz.

Rusten, hoogd. *rusten*, zweed. *rusta.* OTFRID. *rustan* en *girustan*, is een oud woord van noordsche afkomst.

RUW, bijv. n. en bijw., *ruwer*, *ruwst.* Eigenlijk, oneffen van oppervlakte, met puntige of andere verhevenheden bezet. het tegenoverstaande van *glad*, even als *ruig*, dat eigenlijk slechts een en hetzelfde woord is. Zie *ruig. Hij heeft een ruw vel.* Ongebleekt: *ruw garen*, *ruw linnen.* Ongeverwd: *ruwe zijde.* Onaangenaam, van weder, en dergelijke dingen, gesproken: *wat is dat ruw weder!* Onbeschaafd, ongemanierd, onzedelijk: *hij is een ruw mensch.* Ook als zelfstandig: *in het ruwe.* Van hier *ruwelijk*, *ruwheid.* Zamenstell. *ruwharig*, *ruwsmid*, *ruwwerker*, enz.

RUWAARD, m., meerv. *ruwaarden.* Van *ruwe*, rust, en *waren*, bewaren, derhalve evenveel als rustbewaarder. In het gebruik, een bestuurder van zeker landschap, zoo als dat van Voorne en Putten, dat eenen zoogenoemden *Ruwaard* plagt te hebben: *Jan de Wit, en zijn broeder de Ruwaard, werden beide even moorddadig omgebragt.*

S.

S.

S is de zeventiende letter van het Nederduitsche ABÉ, de dertiende in orde onder de medeklinkers, en de eerste tandletter. Zij wordt gevormd door het geluid sterk door de tanden te laten sissen. En dit is het onderscheid tusschen haar en de z, welke met eene zachte sissing wordt uitgesproken. Zie verder mijne Nederd. spraakk., D. I § 44.

De s en de z zijn zeer na aan elkander verwant, waardoor zij, in verscheidene talen onderling verwisseld worden; eene aanmerking, welke men in het navorschen der afleidingen wel heeft in het oog te houden. Want in eene menigte woorden, welke thans algemeen met de s geschreven worden, gebruikten de ouden, of gebruiken nog hedendaags andere volken, de z, en omgekeerd. Zoo hebben de Hoogduitschers hun *Zucker* voor ons *suiker*; en in tegendeel wordt het bij ons met de z gebruikelijke woord *zak*, in bijna alle talen met de s geschreven.

De s wordt niet alleen voor de klinkletters, maar ook voor de medeklinkers gebruikt, echter niet voor de w, voor welke zij een al te hard geluid zou veroorzaken.

Oul. werd s achter aan een werkwoord vast gehecht, en beteekende dan eens *des*, dan eens *hem*, dan eens *het*: *wij en wetens niet*, d. i. wij weten des niet. FLORIAN. *Ic sal hem vast houden en latens* (en laten hem) *niet gaan.* CLAR. SPIEG. *Gode moets* (moet het) *gheclaecht sijn.* CL. SPIEG.

SA, een tusschenwerpsel, hetwelk gebruikt wordt, om moed en ijver aan te wakkeren. *Sa, lustig, mannen!*

SAAI, o.; het meerv. *saaijen* wordt gebruikt, om onderscheidene soorten aan te duiden. Eene soort van wollen stof. *Luiksche saai.* Van hier het onverbuigb. *saaijen*, dat van *saai* gemaakt is; fig., iemand, die niet vlug is, ook langzaam in het spreken: *hij is een saaijen*

jen vent. Zamenstell. *saaihal*, de plaats waar de stukken saai gelood worden; *saaifabrijk*, enz. Van hier *saaijet*, *saaijetten*.

SAARD, *saart*, veroud. bijv. naamw., bij KIL. en anderen, voor zacht, teeder gebezigd: *soo kuijs en saert is sij gemaniert.* BREDERO.

SABBAT, m. De rustdag der Joden, zijnde de zevende der week, van het Hebreeuwsche שבת, rusten. *Die den heiligen Sabbat breekt.* VOND. Sommige Christenen hebben het woord overgenomen, om er den eersten dag der week, den zondag, ook rustdag genoemd, mede te beteekenen. Zamenstell. *sabbatdag*, *sabbatjaar*, bij de Israëlieten ieder zevende jaar, wanneer alle velden moesten braak liggen, enz., een rustjaar; voorts *sabbatschender*, *sabbatsreis*, eene bepaalde lengte van weg, welke de Joden, tegen de bedoeling der wet van MOZES, waanden op eenen Sabbat te mogen afleggen; *Sabbatsvrouw*, eene onjoodsche vrouw, bij de hedendaagsche Joden gebruikt wordende, om op den Sabbat hen te bedienen. Oul. zeide men voor *sabbat* ook zaturdag: *en is deze mensche van Gode, die de zaterdach niet en viert.* LEVEN J. C. *Want het is des heren saterdach.* BIJB. 1477. Bij de overneming van het oorspronkelijke woord, laten wij de eindletter *h* achter, even gelijk de schrijvers van het N. V. in hun σάββατον, σάββατα.

SABEL, v., meerv. *sabels.* Een breed gekromd zwaard, hetwelk oorspronkelijk bij de Turken en Hongaren te huis behoort. *Heer vader verfde nooit de sabel in zijn bloet.* VOND.

WACHTER leidde het af van het Arabische *seif*, een degen, een zwaard, waarschijnlijk een krom zwaard; want dat het begrip van eene kromheid in dit woord het heerschende is, blijkt uit het nieuw-Grieksche ζαβος, krom, ζαβυνη, *eene sabel.* Wij hebben dit woord, zoowel als de zaak zelve, ongetwijfeld uit Hongarije en Turkije ontvangen, dewijl kromme zwaarden bij onze voorvaderen in geen gebruik waren. Zamenstell. *sabelboonen*, *sabelkling*, *sabelslag*, enz. Van hier *sabelen*, met de sabel houwen, alleen gebruikelijk in *nedersabelen*, *neersabelen*.

SABEL, m., meerv. *sabels.* Een zoogend dier, behoorende tot het geslacht der wezels. De fraaiste zijn die, wel-

welke donkere, zwart bruine vellen hebben, en in Siberie gevonden worden. Het bewoont de digte bosschen van de noordelijke deelen der aarde. Een van het vel van dit dier gemaakt halsdeksel der vrouwen, draagt insgelijks dezen naam. Van hier worden alle andere, van welk bont ook vervaardigde, halsdeksels der vrouwen, *sabels* genoemd. *Sabel*, hoogd. *zobel*, eng. *sable*, fr. *zibelline*, ital. *zibellino*.

SADDUCEER, m., meerv. *Sadduceërs*. Eene bekende sekte onder de Joden, voor en in den leeftijd van Jezus Christus. Het woord is afkomstig van den Hebreeuwschen eigennaam *Sadok*. Van hier het bijv. n. *Sadduceesch*.

SAFFIER, m., voor den steen, en o., voor de erts, meerv. *saffieren*. Een edelgesteente: *een hemelsblaauwe saffier*. Zamenstell. *saffiersteen*. Van hier het onverbuigbare *saffieren*, van saffier gemaakt.

SAGEN, o. w., *ik saagde*, *heb gesaagd*. Een eenigzins verouderd woord, beteekenende: met eene sterke vrees bevangen zijn. Zamenstell. *versagen*, waarvan *versaagd*, bevreesd, *onversaagd*, enz.

SAIZOEN, o., meerv. *saizoenen*. Een van de vier getijden des jaars: *naar het saizoen*. VOND. De afleiding is, waarschijnlijk, van het latijnsche *satio*, fr. *saison*, eng. *season*. Oorspronkelijk heeft het dan de beteekenis van *zaaitijd*, maar wordt in eenen uitgebreider' zin voor alle jaargetijden genomen. Overdragt., wordt het ook gebruikt, voor een' bekwamen tijd.

SAK, m., meerv. *sakken*. Een lang vrouwekleed, een losse japon. Waarschijnlijk is het oorspronkelijk hetzelfde als *zak*, doch hetwelk het gebruik in deze beteekenis met de scherpe *s* wil uitgesproken hebben. De engelschen gebruiken hun *sack* eveneens. Het hebreeuwsche שׂק en het latijnsche *sagum* schijnen hiermede verwant.

SAKRAMENT, o., meerv. *sakramenten*. Eene meer of min geheimzinnige, plegtige, godsdienstige handeling, waarbij men, door middel van een uiterlijk teeken of zinnebeeld, een geestelijk goed verkrijgt. In dezen zin is het woord thans bij de meeste protestantsche Christenen in gebruik. Het is een latijnsch woord, hetwelk oorspronkelijk beteekende een onderpand, dat door degenen, die een regtsgeding aanvingen, bij eenen priester gebragt werd, om door denzelven aan de winnende partij afgegeven

ven te worden; alsmede den krijgseed der soldaten. In de eerste eeuwen der Christelijke tijdtelling noemde men alle zinnebeeldige teekenen van goddelijke en geestelijke zaken een sakrament. In volgende tijden werd het woord alleen gebruikt voor zekere uiterlijke handelingen, waardoor men geloofde de goddelijke genade te verwerven; in dezen zin heeft de roomsche kerk zeven sakramenten. De meerderheid der Protestanten noemt den doop en het avondmaal sakramenten: en het laatste wordt inzonderheid het sakrament des altaars, of alleen het sakrament geheeten. In de roomsche kerk draagt de gewijde hostie dezen naam: *Tot de verheffing van 't sakrament.* Hooft. *Van 't hoogwaardigh sakrament.* Vond. Veel godgeleerde schrijvers vertalen het thans door *bondzegel.* Zamenstell. *sakramenthuisje*, *sakramentschender*, *sakramentsdag*, enz. Van hier met eenen bastaarduitgang *sakramenteel.*

SAKRISTIJ, v., meerv. *sakristijen.* Een vertrek bij de roomsche kerken, alwaar de kerkelijke gereedschappen bewaard worden, en de geestelijken hunne ambtskleederen aantrekken. *In de sakristij.* Hooft. Het is een woord uit het monnikenlatijn der middeleeuwen, in plaats van *sacrarium.* Zamenstell. *sakristijmeester.* Sommigen noemen den koster eener roomsche kerk den *sakristijn.*

SALADE, v. Alle spijs, die koud met olie en azijn gegeten wordt: *haringsalade*, *uijensalade;* en meer bepaald alle kruiden, die raauw op deze wijze gebruikt worden: *kropsalade*, *latuwsalade*, enz.

SALAMANDER, m., meerv. *salamanders.* Een tweeslachtig viervoetig dier, tot het geslacht der hagedissen behoorende. Zamenstell. *meersalamander*, *watersalamander;* voorts *salamanderboom*, een oostindische boom, dus genoemd, uit hoofde dat zijn dikke bast het vuur zeer lang kan wederstaan; gelijk men van ouds beuzelde, dat de salamander in het vuur kon leven. Het eerste gedeelte van het gr. woord, waaruit het ontleend is (σαλα), beteekent water, vochtigheid.

SALET, o., meerv. *saletten.* Die kamer in een huis, waar men gezelschap ontvangt. Door eene zeer gemakkelijke overdragt beteekent *salet* dikwijls het gezelschap, hetwelk in datzelve vergadert: *buiten het salet der maegh-*

maeghden. VOND. Zamenstell. *saletjonker*, *saletjuffer*, *saletpop*, *zijsalet*, enz.

SAMEREUS, m., meerv. *samereuzen.* Een lang platgebodemd schip, hetwelk op den Rijn wel gezien wordt. Fr. *Samoreux.*

SAMMELEN, o. w., *ik sammelde*, *heb gesammeld.* Langzaam voortgaan in het uitvoeren van eenig werk; den tijd onnuttelijk verspillen. Talmen. Van hier *gesammel*, *sammelaar*, *sammelaarster*, *sammelarij.*

SANHEDRIN, m. Eene aanzienlijke raadsvergadering bij de oude Joden, bestaande uit zeventig leden, en in welke de hoogepriester voorzat. *Kaifas waerschuuwt den Sanhedrin.* VOND. Het is een grieksch woord, συνεδριον, hetwelk vergadering beteekent.

SAP, o., meerv. *sappen.* Het omloopende vocht in alle levende ligchamen van het planten- en dierenrijk; ook het vocht of water in boom- en veldvruchten. Het schijnt een oorspronkelijk woord, naar het geluid gevormd. De Engelschen gebruiken hun *sap* alleen voor de vochtigheid in planten, kruiden en vruchten. Zamenstell. *aalbeziensap*, *druivensap*, *grondsap*, *heulsap*, *limoensap*, enz. Van hier *sappeloos*, *sappeloosheid*, *sappig*, die of dat veel sappen heeft, *sappigheid*, *sapverw*, enz.

SAPPIG, zie *sap.*

SARDIJN, v., meerv. *sardijnen.* Eene soort van kleine haringen, die in groote menigte in de middellandsche zee nabij Sardinie gevangen wordt, en van daar dezen naam ontleent. Ook vangt men hem in de noordzee, en gerookt zijnde verkrijgt hij den naam van *sprot.*

SARGIE, v., meerv. *sargiën*, *sargies.* Zekere wollen stof: *Engelsche sargie.* Van hier het onverbuigb. *sargiën: een sargiën rok.* Het is van het fr. *sarge*, ital. *sargia*, eng. *serge*, middeleeuw. lat. *sargium*, van het lat. *sericum*, zijde, dewijl de sargie vermoedelijk, weleer, eene zijden stof geweest is.

SARP, veroud. bijv. n., bij KIL., *acerbus*, wrang, zuur. BREDERO heeft *sarpe wijn;* en SIX V. CHAND. zegt: *vrij sarp van koperroot.*

SARRACEEN, m. meerv. *sarracenen.* De naam van een oud en magtig volk in Arabie. De oorsprong van den naam is duister. POCOCK leidt dien af van een arabisch woord *sharkun*, *oosterlingen* beteekenende, gelijk de afri-

afrikaansche arabiërs, ten westen van Egypte wonende, *westerlingen* werden genoemd. Anderen houden *arraceen* en *sarraceen*, door voorzetting van de sissende *s*, voor denzelfden naam, afgeleid van *arra*, eene stad in Arabie, bij de oude landbeschrijvers bekend. KILIAAN leidt den naam *sarasijn*, gelijk hij schrijft, af van Sara, Abrahams huisvrouw, van welke dit volk zich zou beroemen afkomstig te zijn: maar men weet, dat de sarracenen van Ismael, Hagars zoon, hunnen oorsprong rekenen. In latere tijden, voornamelijk sedert de bekende kruistogten, heeft men de mahometanen in het algemeen, en in het bijzonder de turken, sarracenen genoemd. Van hier *sarraceensch*.

SARREN, b. w., *ik sarde*, *heb gesard.* Tergen, den toorn gaande maken: *beveelt hij de aanstreevende koningschen te sarren.* HOOFT. *En sarden haren wrock door stramen en door smert.* VOND. De oorsprong van dit woord is duister, en zal misschien alleen te vinden zijn in de nabootsing van een geluid, waardoor vechtende dieren aangehitst worden. In geene der verwante talen is een dergelijk woord bekend, behalve in het oude frankduitsche *seran*, *seeran*, hetwelk *wonden* beteekent.

SAS, o., meerv. *sassen.* Eene sluis; ook eene reede, of ligplaats voor schepen. *Het sas van Gent.* De oorsprong van dit woord is waarschijnluk te vinden in den vervoegden tijd van het werkwoord *zitten.* Van hier *sasser*, een sluiswachter, of een toeziener bij de sluizen, welk woord in eenige gewesten nog gehoord wordt. Zamenstell. *sassenheim*, anders *sassem*, een dorp tusschen Leide en Haarlem.

SATAN, m., meerv. *satans.* Een booze geest; of bepaaldelijk de opperste van de booze geesten. In beide beteekenissen komt het woord in de heilige schrift voor: *Indien de satan den satan uitwerpt;* en ook: *de Heer zeide tot den satan: van waar komt gij? en de satan antwoordde: van om te trekken op de aarde.* Overdr. *hij is een regte satan.* Van hier *satansch.*

Het is een hebreeuwsch woord שׂטן, en beteekent een' *vijand*, een' *tegenstrever.*

SATER, m., meerv. *saters.* Een boschgod, volgens de verziering der dichteren een gedrogt, met een menschenhoofd

hoofd en bokspooten. Overdr., een geil mensch. Zamenstell. *satersbek*, enz.

Het is een grieksch woord σάτυρος, in het latijn *satyrus*, en in alle europische talen overgenomen. De beteekenis van geilheid ligt in het oorspronkelijke, hetwelk afkomstig is van σάθη, de mannelijkheid.

SATIJN, o., meerv. *satijnen*. Eene glanzige zijden stof: *gebloemd satijn. Gedoscht in wit satijn.* Van hier het onverbuigb. *satijnen*, van satijn gemaakt.

Satijn, fr. *satin*, it. *satino*. Het woord is afkomstig van het bastaardlatijnsche en italiaansche *seta*.

SAUCIJS, v., meerv. *saucijzen*. Eene dunne worst, van varkensvleesch, met zout en specerijen. Fr. *saucisse*, eng. *sausage*, it. *salciccia*, sp. *salcicia*, van het lat. *salsum*.

SAUS, v., meerv. *sausen*. Allerlei sap of vocht, hetwelk bij of over de spijs gebruikt wordt, om die smakelijker te maken. *Alle spijs zal te beter smaak hebben met die zaus.* HOOFT. In eene oneigenlijke beteekenis wordt dit woord genomen voor alles, wat de aangenaamheid van eenig genot verhoogt: zoo zijn een vrolijk hart, een goed geweten en werkzaamheid *de saus van het leven*. Van hier het bedr. werkw. *sausen*, in een' eigenlijken en oneigenlijken zin, ergens den regten of eenen beteren smaak aan geven. Zamenstell. *sauskom*, *sauslepel*, *sauspan*. — *Biersaus*, *eijersaus*, *melksaus*, *mosterdsaus*, *wijnsaus*, *zuringsaus*, enz.

Dit woord is reeds vroeg overgenomen uit het fr., waarin het *sauce* heet, eng. *sauce*, it. *salsa*, hoogd. *Sosze*; alle niet duisterlijk van het lat. *salsum*.

SAUSIER, o., meerv. *sausieren*. Eene kom, waarin saus toegediend wordt. Van *saus* met den bastaarduitgang *ier*. Dit woord is in onze taal zeer oud; in de *Bijencorf* van ALDEGONDE vindt men reeds: *met de Cannekens ende het saucierken daar op.* In Noordholland hoort men het heden ten dage nog dikwijls gebruiken. Verkleinw. *sausiertje*.

SCH, een letterteeken, hetwelk in onze taal zeer oud is en in de oorspronkelijkste wortelwoorden voorkomt, als in *schap*, *scheid*, enz. Ook is het in woorden van uitheemschen oorsprong, die in hunne eigen taal met *sc* geschreven worden, bij ons aangenomen, als *schabel*,

 voet-

voetschabel, *schavot*, *schepter*, enz. Behalve voor de klinkers, wordt het slechts voor éénen medeklinker, namelijk de *r*, gebruikt. Aan het einde eeniger woorden komt het als een zachtstaartige uitgang voor, waardoor zelfstandige tot bijvoegelijke naamwoorden gevormd, of bijwoorden in bijvoegelijke naamwoorden veranderd worden, als: *heidensch* van *heiden*, *trotsch* van *trots*, *rotterdamsch* van *rotterdam*, *grootsch* van *groot*, *dagelijksch* van *dagelijks*, *vergeefsch* van *vergeefs*, enz.; welke uitgang *sch* eigenlijk eene verkorting is van *isch*, oulings *ig*, hetwelk met het latijnsche *icus* en het fr. *ique* eene onmiskenbare gelijkheid heeft.

SCHAAF, v., meerv. *schaven*. Een werktuig, waarmede men de ruwe oppervlakte van hout effen maakt. In een' overdragtelijken zin komt dit woord in eenige spreekwijzen voor, als een werktuig of middel, of als het bedrijf zelf, der beschaving of verbetering: *eer hij de schaef zijns woords aan hun te wercke leit.* DE DECK. *De grove schaaf over iets laten loopen*, iets met overhaasting en slordig afmaken. *De fijne schaaf over een werk strijken*, eenen arbeid met orde en netheid volbrengen; of een werk veel verbeteren. Van hier *schaven*, *beschaven*, *beschaafd*, *onbeschaafd*, enz. Zamenstell. *blokschaaf*, *boorschaaf*, *kraalschaaf*, *rijschaaf*, *roffelschaaf*, *ruigschaaf*, — *schaafbank*, *schaafijzer*, *schaafmes*, *schaafspaanders*, enz.

TEN KATE leidt dit woord af van den wortel *schap*, waarvan eene menigte woorden van onderscheiden beteekenissen, in onze en de aanverwante talen, afstammen.

SCHAAK, v. Roof, maagden- of vrouwenroof. Een verouderd woord, waarvan bij ons het werkwoord *schaken* met het afgeleide *schaker*, enz. nog in gebruik is.

SCHAAK, een woord van uitheemschen oorsprong, en bij ons buiten de zamenstellingen alleen als een bijwoord in gebruik. Het komt voor in het bekende schaakspel: *schaak de koning!* Eene waarschuwing aan het voornaamste stuk in dit spel, de *koning* geheeten, dat hij zich verplaatsen moet, om niet vastgezet te worden. *Een spel schaak spelen.*

Velen hebben dit woord van het vorige *schaak*, *roof*, willen afleiden, als of het schaakspel zoo veel beteekende als rooversspel, gelijk het bij de oude romeinen ook onder

den

den naam van *ludus latronum*, of *latrunculorum* bekend was. Maar de onverbuigbaarheid van het woord doet deszelfs uitheemschen oorsprong reeds vermoeden, die ook door de geschiedenis van het schaakspel ontwijfelbaar bevestigd wordt. Hetzelve wordt namelijk door geheel Azie gespeeld, en is, volgens het eenstemmige berigt der oosterlingen, in Indie uitgevonden. De oorsprong des naams is te vinden in het arab. woord *scha* of *schach*, hetwelk *koning* beteekent. De oppervorsten van Perzie zijn nog onder den naam van *Schach* bekend. *Schach*, naar onze uitspraak in *schaak* veranderd, beteekent nu, bij de oosterlingen, in dit spel, den koning, dat is het eerste of voornaamste stuk, waarvan het geheele spel afhangt. *Schaakspel* zou dus in onze taal eigenlijk zijn *koningsspel;* en het bij ons en alle westersche volken gebruikelijke *schaak de koning* is derhalve uit onkunde van de eigenlijke beteekenis des woords, in zwang gekomen. De oosterlingen gebruiken daarvoor *Schach Roech*, d. i. *de koning wordt door het kasteel* enz. *bedreigd.* Van hier *schaken*, *schaker.*

SCHAAKMAT, bijv. n., en bijw. Een woord in het schaakspel gebruikelijk. De koning is *schaakmat*, wanneer alle toegangen zoo bezet zijn, dat hij geenen stap meer kan doen. Bij overdragt wordt het woord ook gebruikt, om eene volkomene uitputting of krachteloosheid te beteekenen. *Schaakmat zijn.* Het is meest als een bijwoord in gebruik, maar komt enkele malen ook als bijv. naamw. voor: *een schaakmatte koning.*

Schaakmat, it. *scacco-matto*, fr. *echec et mat*, beter *echec est mat*, de koning (de schaak) is *mat*, d. i. *dood.* De eerste helft van dit woord is het arab. *schach* (zie boven), en de andere helft het niet min oostersche *mat*, *dood*, hebr. מת. Als de koning in dit spel tot dien staat van onvermogen gebragt is, dat hij zich niet meer verroeren kan, zeggen de arabieren, *schachmat*, de perzianen *scia-mat*, d. i. *de koning is dood.* Van daar is dat woord met het schaakspel in Europa gekomen.

SCHAAL, v., meerv. *schalen.* Dit woord schijnt oorspronkelijk de beteekenis te hebben van *schel*, of *schil*, zijnde de buitenste oppervlakte, die ligtelijk van een ligchaam wordt afgescheiden. TEN KATE leidt hetzelve af van *scheiden*, *scheidelen*, *schedelen*, waarvan *haarsche-*

schedel, *hoofdschedel.* In deze eerste beteekenis is dit woord *schaal* weinig bij ons in gebruik, behalve voor de eerste of buitenste plank of deel, wederzijds van eenen boom afgezaagd; en voorts in de zamengestelde woorden *schaaldier*, *schaalvisch*, een dier, een visch, die eene harde, ligt van hun ligchaam scheidbare huid hebben, als een schild tot bedekking der inwendige zachtere deelen. Verder beteekent *schaal* eenen eenigzins hollen schotel, hetzij om de schelvormige gedaante, hetzij omdat de basten van boomen enz. oulings dienden om drinkbekers van te maken: *eene drinkschaal. Ik zal u eene overoude schael schenken.* VOND. Men zet de toespijzen in *schalen*, of *schaaltjes* op. Voorts: een werktuig, waarvan men zich bedient om te wegen: *de schaal gelijk houden. In de schaal hangen* heeft HOOFT, voor in evenwigt hangen. *Uw leven*, *ryck en rust als op de waegschael brengen.* DE DECK. Fig.: *in de schael van een bezadight oordeel opgewogen.* VOND. Nog, een bord, waarmede armbezorgers liefdegaven inzamelen: *met de schaal omgaan.* Van daar met eenen klemstaartigen bastaarduitgang *schalist*, die met de schaal voor de armen omgaat. Van hier *verschalen*, *verschaald*, dat, door te lang in eene schaal te staan, de fijne geesten heeft verloren; van waar dan ook *koudschaal.* ADEL. brengt dit woord tot het neders. *schälen*, spoelen. Zamenst. *schaalboter*, boter, die bij het kleine gewigt verkocht wordt, *schaaldier*, *schaalvisch.* — *Drinkschaal*, *eyerschaal*, *fruitschaal*, *goudschaal*, *notenschaal*, *weegschaal*, enz.

SCHAAL, v., meerv. *schalen.* Eene figuur, in lijnen, even gelijk de sporten eener ladder, afgedeeld, en welke men gebruikt, om de evenredigheid tusschen teekeningen en de geteekende voorwerpen af te malen. *Eene schaal van twintig roeden of mijlen.* Zamenstell. *mijlschaal.* De oorsprong van dit woord, welks beteekenis met het vorige niets gemeen schijnt te hebben, zal te vinden zijn in het fr. *échelle*, *een ladder;* de engelschen gebruiken hun *scale*, gelijk wij *schaal*, zoowel in deze als in de boven aangewezene beteekenissen.

SCHAAMACHTIG, *schaamrood*, enz. Zie *schamen.*

SCHAAMTE, v. De onaangename aandoening, gepaard met blozen, veroorzaakt door de zigtbaarheid van onze naakt-

naaktheid, en overdragtelijk, van onze onvolmaaktheid. *Hij kon van schaamte zijne oogen niet opslaan.* Eerbaarheid: *dat de vrouwen met schaemte haer selven vercieren.* BIJBELV. Datgene, waarover men zich te schamen heeft: *met schaamte de laetste plaetse behouden.* BIJBELV. De naaktheid van het ligchaam: *zijne schaamte bedekken. De schaemte ontdecken.* BIJBELV. Van hier *schaamtelijk*, met schaamte, *schaamteloos*, zonder schaamte. Zamenstell. *schaamteblos.*

TEN KATE oordeelt, dat het denkbeeld van naaktheid of blootheid in de vorming van dit woord het heerschende is, en dat hetzelve met de woorden *schemer, schimmel, schaduw*, enz. van denzelfden oorsprong afstamt.

SCHAAMTELOOS, zie *schaamte.*

SCAAAP, o., meerv. *schapen.* Een bekend woldragend dier. Onder deze algemeene benaming komen de ram, de hamel en het lam voor. Zeer dikwijls wordt dit weerlooze dier als een zinnebeeld van zachtmoedigheid en eenvoudigheid gebruikt: *een goed, geduldig schaap*, d. i. zulk een persoon. Men heeft verscheidene spreekwijzen, in welke dit dier te pas komt: *er gaan veel tamme schapen in een hok. Men moet de schapen scheren, naar dat zij wol hebben. Hij scheert de schapen en ik de varkens*, hij alleen heeft de voordeelen. Maar het spreekw.: *hij heeft zijne schaapjes op het drooge*, is misschien eene verbastering van: *hij heeft zijne scheepjes op het drooge. Schaap blijven*, of *schaap zijn*, blijken, een onvermogend kooper te wezen. Van hier *schaapsch: hij is zoo schaapsch niet*, d. i. zoo gek niet. Zamenstell. *schapenband, schapenbout, schapenhok, schapenkaas, schapenkeutel, schapenlever, schapenlong, schapenmarkt, schapenmelk, schapennat, schapenongel, schapenvacht, schapenvel, schapenvet, schapenwei, schapenwol;* voorts *schaapherder, schaapherderin, schaapherders-hut, staf*, enz. *Schaapluis, schaapschot, schaapshoofd, schaapskooi, schaapsleder (schaapleder, schapenleder,) schaapstal (schapenstal)*, enz. Voor *schaapherder* bezigt MOONEN, naar het hoogd., *Schaper: een schaper van den Nijl* enz. Zoo ook KIL.

TEN KATE leidt het woord af van den wortel *schaep, schep, schiep*, waarvan het nog gebruikelijke *scheppen*, als-

alsmede *schaven*, van dezelfde beteekenis als afscheren; en gist, dat hetzelve in het onz. geslacht gebruikt wordt, omdat men oulings daaronder het algemeene woord *beest* verstond, zoo dat *schaap* zoo veel zal beteekend hebben als het *scheerbeest.*

SCHAAR, v., meerv. *scharen.* Eene verzameling van een meer of min aanzienlijk getal gelijksoortige voorwerpen. In dezen algemeeneren zin is het woord niet meer in gebruik, maar wordt nu alleen van levende voorwerpen, en bepaaldelijk van menschen gebezigd: *ende vele scharen volghden hem.* BIJBELV. Oul. voor kudde: *ontellike scaren der scapen.* BIJB. 1477. Zamenstell. *heerschaar, legerschaar, vierschaar.*

In zijnen oorsprong schijnt dit woord klanknabootsend te zijn, uitdrukkende het geruisch, dat er door eene menigte bijeen verzamelde levende voorwerpen gemaakt wordt.

SCHAAR, v., meerv. *scharen.* Een werktuig, uit twee op elkander draaijende scherpe bladen bestaande, waarmede men knipt: *tot dat hij eens de schaer op de kin en koonen gebruikt.* DE DECK. *Daar hangt de schaar uit*, men moet daar ten duurste betalen. *Eenen lap door het oog van de schaar halen;* dit zegt men van de kleermakers, die van het goed hunner kalanten iets afhouden. De *schaar* aan eene ploeg. De *scharen* van den kreeft en andere dieren zijn meer of min scherpe werktuigen.

TEN KATE leidt dit woord, zoowel als het vorige, van *scheer*, den wortel van *scheren*, af. Oulings zeide men ook *schaarmes*, voor *scheermes*: *soe en sal gheen scaermes op sijn hooft comen.* BIJB. 1477.

SCHAAR, zie *schaard.*

SCHAARD (*schaarde*), v., meerv. *schaarden.* Eene ingekorvene scherpe breuk in een mes of ander snijtuig. *Dat mes is vol schaarden.* Men zegt doorgaans *schaar.*

SCHAARS, bijw. Naauwelijks, op eene bekrompene wijze: *het geld komt schaars bij dien man om.* Zelden: *schaars worden de verdiensten beloond.* Van hier *schaarsch*, bijv. n., het tegendeel van overvloedig.

SCHAARSTOK, m., meerv. *schaarstokken.* Een dik en smal stuk hout, tot steviging van den overloop van een schip. Volgens ADELUNG beteekent dit woord in het

hoogd.

hoogd. een stuk hout, dat van onderen tot bevestiging van den mast dient, en denzelven insluit; en zal hetzelve van den wortel *schar*, eene uitholing of verbinding beteekenende, af te leiden zijn.

SCHAARWACHT, v., meerv. *schaarwachten*. Eene bende wachters. Eene ronde. Van hier *schaarwachter*, een enkel man, tot eene schaarwacht behoorende.

SCHAATS, v., meerv. *schaatsen*. Eene soort van schoeisel, met gladde en scherpe ijzers voorzien, om op het ijs te rijden: *hij rijdt eene goede schaats*, hij verstaat de kunst van het rijden op schaatsen zeer wel. Fig. *eene vaste schaats rijden*, op goede gronden te werk gaan. Van hier het werkw. *schaatsenrijden* (*schaatsrijden*), en voorts *schaatsenrijder*.

SCHABEL, *schabelle*, v., meerv. *schabellen*. Voetbank, meest gebruikelijk in het zamengestelde *voetschabel: voor hare voetschabel*. VOND. Van het lat. *scabellum*.

SCHACHT, v., meerv. *schachten*. Ook *schaft*. Deze benaming wordt aan vele langwerpige, regt opgaande dingen gegeven, als: *de schacht van eene pen*; van hier voor de pen zelve: *een bos schachten*. Voor den vleugel van eenen vogel: *de duif blijft op hare schacht hangen*. VOND. Voor den steel van eene piek; en voor de piek zelve, bij MEL. STOK. De *schacht* van eene zuil is derzelver regt opgaande deel tusschen het voetstuk en het kapiteel. Van hier dat het gedeelte tusschen den voet en de kap van eene laars, *schacht* genoemd wordt. Wijders wordt een kleerstok *schacht* genoemd: *het linnen hangt op de schachten* (*schaften*) *te droogen*; zoo ook de stok van een anker; alsmede de mannelijke roede. Zamenstell. *ankerschacht*, *kleerschacht*, *penneschacht*, *pilaarschacht*, *zwaneschacht*, enz. Hoogd. *Schaft*, eng. *scaft*, lat. *scapus*.

SCHADDE, v., meerv. *schadden*. Eene groene zode. Reeds eenigzins verouderd. Bij KIL. *cespes*, *gleba*.

SCHADE, v. Van het werkw. *schaden*. Nadeel, hinder, verlies: *schade lijden*, enz. — *Schade aan zijnen goeden naam lijden*, door eigen onvoorzigtigheid, of door kwaadsprekendheid, enz. *Men moet leeren met schade of schande. Door schade wordt men wijs, maar niet rijk*. Voor *schade* zegt men ook, bij verkorting, *scha*, bijzonderlijk in de zamenstellingen *scha-*

vergoeding, schaverhaling: schavergoeding geven, vragen. Buiten mijne schade. Van hier *schadelijk;* zoo ook het w. *schaden*, voor schade toebrengen.

Schade wordt ook somwijlen als een tusschenwerpsel gebezigd: *schade, dat hij niet eerder gekomen is!* voor, het is jammer. De in de gemeenzame verkeering gebruikelijke uitdrukking *schabaat!* is denkelijk eene verkorting van *schade baat: kan ik geen geld van hem krijgen, schabaat! (schade baat!)* d. i. ik zal mij deze schade nog getroosten; want zij kan mij in 't vervolg nog *baat*, of voordeel, aanbrengen.

WACHT. leidt het van 't gr. ἀτη af. Nader komt het bij het gr. ἀσχηθη, hetwelk, bij de scholiasten van Homerus, voor schadeloos, onbezeerd, voorkomt.

SCHADELOOS, bijv. n. en bijw., *schadeloozer, schadeloost.* Geene schade hebbende, onbeschadigd, zonder schade: *iemand schadeloos houden, stellen. Gij zult van die onderneming niet schadeloos afkomen.* Dit woord heeft in de scheepvaart en den koophandel nog eene andere, en wel tegengestelde beteekenis gekregen, namelijk, die van beschadigd, reddeloos: *de schepen zijn zeer schadeloos geschoten. Het schip kwam schadeloos binnen.* Ook spreekt men van een *schadeloozen lap laken.* Insgelijks bezigt men *schadeloos* voor werkeloos, of zonder werk: *hij heeft den ganschen winter schadeloos (schaloos) geloopen.* Het is echter waarschijnlijk, dat dit *schadeloos* eene verbastering van *schadelijk* is. *Het schip is schaloos binnen* zegt dan zoo veel als: het schip heeft door storm of andere ramp zoo veel schade geleden, dat het moest binnen loopen, om de bekomene schade te herstellen. De Heer F. v. LELIJVELD gist, dat dit *schaloos* eigenlijk *schaalloos* moet zijn, d. i. zonder schaal, of huid. Van de spreekwijs *schadeloos houden* is het zamengestelde zelfstandig naamw. *schadelooshouding*, en van *schadeloos stellen*, is *schadeloosstelling.*

SCHADUW, v., meerv. *schaduwen.* Eigenlijk het donkere beeld eens ligchaams, in zoo ver hetzelve door het ontvangen der lichtstralen ontstaat: *zijne schaduw in het water zien. De schaduw volgt het ligchaam. Voor zijne eigene schaduw* (anders *schim*) *bang zijn*, overdr., zonder reden bevreesd zijn. Fig., een zwak beeld, een

aan

aan een ander slechts onvolkomen gelijk ding, voorbeeld, zinnebeeld: *welke zijn een schaduwe der toekomende dingen.* BIJBELV. Schijn: *daar is geene schaduw van waarheid in.* Diepsel in eene schilderij: *fraai van licht en schaduw.* Bescherming, verkwikking, zijnde eene oostersche figuur, alwaar de schaduw, in de brandende hitte eene grootere weldaad is, dan in gematigder luchtstreken. *Verberg mij onder de schaduw uwer vleugelen.* BIJBELV. Oul. werd het ook voor afgestorven ziel, spook, geest genomen: *so antwoorde die scaduwe weder en seyde.* CLAR. SPIEG. Van hier *schaduwachtig*, voor lommerig: *schaduwachtig geboomte*, en voor zinnebeeldig: *de schaduwachtige wet*, in de godgeleerdheid.

Oul. zeide men ook *schade: Te Hamerte onder die scade rusten*, MEL. ST. Van hier *schaduwen*, in de teeken- en schilderkunst gebruikelijk. Zamenstell. *schaduwhoed*, anders zonnehoed, *schaduwrijk;* ook *schaduwmild: schaduwmilde boomen.* HOOFT.

Ten aanzien van de afleiding dezes woords komen hier *schouwen*, *schijnen*, en het gr. σκοτία duisternis, in aanmerking.

SCHADUWBEELD, o., meerv. *schaduwbeelden.* De afbeelding van een ligchaam, of van een aangezigt, naar de schaduw gemaakt. Fr. *silhouette.*

SCHAFFEN, b. w., *ik schafte*, *heb geschaft.* In het gemeene leven zegt men ook *schaften.* Maken, dat iets tegenwoordig zij, of tot dadelijkheid gebragt worde: *iemand geld schaffen. Raad schaffen.* Zie *aanschaffen*, *verschaffen.* Maken, doen: *Gij hebt hier niets te schaffen.* Opdisschen: *in die herberg wordt goed geschaft.* Van hier heeft het de beteekenis van eten gekregen: *hij kan lustig schaffen.* Doch in dezen zin bezigt men ook *schaften.* Van hier *schaffer*, *schaffenaar*, bij KIL., *oeconomus*, iemand, die schaft, die de huishouding, in naam van een' ander, waarneemt, *schaffing* (*schafting*), *schafgat* (*schaftgat*), een gat in de deur eener gevangenis, waardoor het eten gegeven wordt, *schafklok*, (*schaftklok*), die geklept wordt, als het tijd is om te eten, *schaflijst*, (*schaftlijst*), eene lijst van de spijzen, die gegeten worden, *schafmeester* (*schaftmeester*), *schaftijd*, tijd om te eten.

SCHAFT, zie *schacht.*

SCHAFTEN, zie *schaffen.*

SCHAGCHEREN, b. w., *ik schagcherde*, *heb geschagcherd.* In het gemeene leven alleen gebruikelijk, voor eenen gewinzuchtigen handel drijven, woekeren. Van hier *schagcheraar*, woekeraar, *schagcherij*, woekerwinst. Hoogd., neders. *schachern*, zweed. *skackra.* Het is waarschijnlijk van de gemeene joden ontleend, die dit woord, bij hunnen handel, veelal in den mond hebben. Het komt met het chald. סחר en het hebr. שכר koopen, handelen, overeen.

SCHAKEL, v., meerv. *schakels.* Een schalm, of ring, van eene keten: *er is eene schakel van die keten los.* Eene maas in een net; van hier wordt zeker vischnet *schakel*, of *schakelnet* genoemd, elders *kleefgaren. Met de schakels visschen.* Overdragt., het verband en vervolg eener rede: *de schakel zijner rede werd ongelukkiglijk afgebroken.* Van hier *schakelen.* Zamenstell. *schakelnet.*

SCHAKELEN, b. en o. w., *ik schakelde*, *heb geschakeld.* Bedr., hechten, verbinden: *als men eenige ringen schakelt*, *heeft men eene keten.* Overdragt.: *zijne reden schakelen*, in orde op elkander laten volgen. *Het krijgslot schakelt staagh een reex van ongelukken.* Vond. Onzijd., met *hebben.* Met schakels visschen. Van hier *schakeling.*

SCHAKEN, b. en o. w., *ik schaakte*, *heb geschaakt.* Bedr. met geweld wegvoeren: *een meisje schaken.* Rooven: *dat zij* (de wolven) *de kinderen uit de wieg of der ouderen armen schaakten.* Hooft. Onzijd., met *hebben*, op het schaakbord spelen. Van hier *schaker*, vervoerder van een meisje, ook roover, dief: *en waarmede verdiende die schaker het Paradijs?* Guld. Tr.; en *schaker*, schaakspeler, — *schaking*, enz.

SCHAKEREN, b. w., *ik schakeerde*, *heb geschakeerd.* Mengelen, verdeelen: *de kleuren in die bloemen zijn verwonderlijk geschakeerd.* Van hier *schakeersel*, *schakering.* Ook wordt het gebezigd ten aanzien van de toonen in de muzijk: *uw tongmuzijk met snarenspel schakeert.* Vollenh. *Schakeere zangk met snaar.* Vond. Ten Kate' brengt dit basterdstaartig werkwoord tot *schaken*, uit hoofde dat de perken der schaakborden en

en de stukken van verschillende kleur zijn. Anderen leiden het af van het oudduitsche *schach*, *schacht*, een vierkant veelkleurig veld; doch het schijnt veelmeer met het ijsl. *skackr*, ongelijk, *skacki*, ongelijkheid, *skeckia*, ongelijk maken, verwant te zijn.

SCHAL, m. Geluid, galm, thans gewoonlijk *geschal*. Zamenstell. *wederschal*, weerklank, echo. Van hier het werkw.: *schallen*, *schalde*, *geschald*, klinken: *dat luider schalt*, *dan 't schallend veld*. SIX V. CHAND.

SCHALIE, v., meerv. *schalien*. Lei, deklei: *een dak met schalien beleggen*. Van hier het onverbuigbare *schalien*: *een schalien dak*. Zamenstell. *schaliedak*, *schaliedekker*, *schrijfschalie*, schrijflei. Lat. *scandula*, middeleeuw. *scaglia*.

SCHALK, m., meerv. *schalken*. Eigenlijk, slaaf, knecht: *Heer*, *ik ben uw schalk*, leest men in eene oude berijming der psalmen. Van hier het oude *Godsschalk*, voor Gods knecht. In dezen zin was het oudtijds gebruikelijk niet alleen ten aanzien van knechts, of geringe bedienden, maar ook van aanzienlijke dienaren, hofbedienden. Zoo wordt het zamengestelde *maarschalk*, eigenlijk paardenknecht, oul. ook hoefsmit, voor eene zeer aanzienlijke bediening gebezigd. Thans wordt het woord gebruikt in den zin van een loos mensch, en iemand, die de vaardigheid bezit van anderen, bij een onschuldig schijnend gedrag, te benadeelen, een loosaard, bedrieger: *hij is een regte schalk*. *Die veinsers ende die scalke*. BIJB. 1477. Van hier het bijv. naamw. *schalk*, *schalker*, *schalkst*, *zeer schalk*, voor loos: *dit wilt die Biscop echter wreken*, *op tie wesen met schalken treken*. L. V. VELTH. *Een schalk oog* bezigt HOOFT voor achterdocht: *binnen Antwerpen kreegh men een schalk oogh op den graaf van Meeghen*. Zoo ook *schalkachtig*, *schalkelijk*, *schalkheid*: *de schalkheid ziet hem ten oogen uit* — *schalknar*, hofnar. Van *schalk* is ook het zamengestelde *verschalken*.

WACHT. en TEN KATE brengen het tot *sollen*, bij ons *zullen*, oul. *schullen*, schuldig, verpligt zijn; zoo dat *schalk* zoo veel zou beteekenen als iemand, die alles schuldpligtig doet.

SCHALM, m., meerv. *schalmen*. Schakel: *hang den ketel twee schalmen hooger*.

SCHALMEI, v., meerv. *schalmeijen.* Zeker blaasinstrument, zamengesteld uit *schal*, geluid, en *mei*, *meije*, een afgehouwen boomtak, als zijnde weleer uit zoodanigen uitgeholden tak vervaardigd.

Hoogd. *Schalmeije*, zweed. *skalmeja*, eng. *shalm*, ital. *sciarmela*, fr. *chalumeau*, misschien van het lat. *calamus.*

SCHAMEL, bijv. n. en bijw., *schameler*, *schamelst.* Eigenlijk naakt; en van daar beschaamd, verlegen: *cleederkens om sijn scamel ledekens daer mede te decken.* CLAR. SP. Arm: *schamel volk*, *schamele lieden. Als u schamel ondersaten.* HOUWAERT. Gering: *onder 't schamel dak.* MOON. *En, daar ik, schamel dichter.* H. HOUTAM. Eerbaar: *een heilich wijf en scamel.* BIJB. 1477. Van hier *schamelheid*, voor de schaamdeelen: *hij sal sijn scamelheid bedecken met linen broken.* BIJB. 1477. Ook eerbaarheid: *scamelheit en goede sede.* DOCTRIN. *Alle schamelheit der maachden.* CLAR. SPIEG. Zamenstell. *onschamel*, dat echter niet veel in gebruik is: *voor die onscamele oogen.* CLAR. SPIEG.

SCHAMEN, wederk. w., *ik schaamde mij*, *heb mij geschaamd.* Schaamte gewaar worden, beschaamd en verlegen worden: *ende sij waren beide naeckt*, *ende sij en schaemden haar niet.* BIJBELV. *Zich voor iemand schamen*, verdriet gevoelen, verlegen worden, daarover, dat hij onze omstandigheden ontdekt heeft, of zal ontdekken. *Schaemt u niet der getuigenisse onses Heeren.* BIJBELV.

SCHAMP, m. Eigenlijk een zijdelings uitgeweken houw, of snede, van een mes, bijl, bijtel, of iets diergelijks, van *schampen*, *afschampen.* Van daar, bij overdragt, zijdelingsche aantijging, verachting, nog overig in *schampschoot*, *schampscheut*, een schoot, die niet geheel treft: *hij kreeg een schampschoot aan den arm*, overdragt., eene zijdelingsche aantijging, berisping: *iemand een' schampscheut geven.* Van *schampen.*

SCHAMPEN, o. w., *schampte*, *is geschampt.* Eigenlijk even raken en afglippen: *de bijl schampte;* doch in dezen zin bezigt men meestal *afschampen*, *uitschampen.* CAMPH. zegt: *zijn pijl moet stomp terugge schampen.* MOON. gebruikt het, in den zin van vlugten, wegloopen: *die*

die deze peste schampen en hielen lichten doet. VOND. heeft *schampen uit het worstelperk*, voor wijken. In de zeevaart bezigt men het woord *schampdek*, voor één dek aan de poorten van het geschut, waarop alles *afschampt*, dat dezelve zoude kunnen beschadigen; waarvoor men ook *schandek* zegt. Van dit *schampen*, is ook het voortd. w. *schamperen: en schamperde voor 't hart, dat borst en ribben kraken.* HOOGVL. Zie *afschampen.* Van hier *schamper*, *schamperlijk*, scherp, bits, honend, — *schampschoot*, enz. Klanknabootsend woord.

SCHANDAAL, o., meerv. *schandalen.* Van het lat. *scandalum*, waarvan ook het fr. *scandale.* Aanstoot, ergernis: *dat wij dit schandaal vernietigen.* VOND. *Hij is een regte schandaal van zijne familie.* Van hier zijn de basterdstaartige uitdrukkingen *schandaleren* en *schandaliseren* gevormd.

SCHANDE, v. Eigenlijk, misvorming: *iets te schande maken*, misvormen, onbruikbaar maken. *Een paard te schande rijden.* Fig., een hooge graad van zedelijke misvorming, als van oneer: *ik sal haer lieder eere in schande veranderen.* BIJBELV. *Iemand schande aandoen.* Oul. beteekende het ook ergernis: *van dezen nacht, zoo zaldij alle schande van mij hebben.* LEV. ONZ. HER. J. C. Het met openlijke oneer verbonden misdrijf der onkuischheid: *uwe schaemte sal ontdeckt worden; oock sal uwe schande gesien worden.* BIJBELV. In dezen zin bezigt men ook *schandelijkheid: mannen met mannen schandelickheijt bedrijvende.* BIJBELV. Van hier *schandelijk*, waarvoor weleer ook *schandig* gebezigd werd: *een schandige en onbillijke twist.* HOOFT. Zamenstell. *schanddaad*, *schandgeld*, een door schandelijke middelen verkregen geld, *schandhoer*, *schandjongen*, *schandpaal*, waaraan misdadigen, ter openlijke schande ten toon gesteld worden — *schandprijs* — *schandsprek*, bij HOOFT, *schandstraf*, *schandteeken*, *schandvlek*, waarvan *schandvlekken*, enz., *bloedschande*, enz.

Waarschijnlijk van het ongelijkvl. w. *schenden*, *schond* (*schand*) *geschonden.*

SCHANS, v., meerv. *schansen.* In de vestingbouwkunde, elke verschansing: ital. *scanso*, eng. *sconce*, zweed. *skans*, hoogd. *Schanze.* *Men greep de schans rijs-*

bank

bank aan. HOOFT. *Eene schans opwerpen.* Zamenst. *aardschans* — *schansgraver*, *schanskorven*, met aarde gevulde korven, waarachter men zich voor het geschut des vijands verbergt, enz. Ook noemt men een' wal om de stad, de schans, vooral in Amsterdam: *zij wonen achter de schans.* Van hier het spreekw. *oude paarden jaagt men achter de schans*, als men van iemand geen' dienst meer kan hebben, acht men hem niet. Ook is *schans* een scheepswoord, beteekenende de sterkte van de stuurplegt. Van hier het zamengestelde *schanskleeden*, zijnde kleeden, welke men, ter meerdere beveiliging voor de vijandelijke kogels, aan de schans spant. *Schanslooper*, een zeemanskapot; ook een ruime dikke jas, dien de krijgslieden ter beschuttinge tegen koude en regen aandoen, wanneer zij de wacht op de schans hebben. Nog beteekent *schanslooper* een oud, slecht paard, dat achter de schans loopt — een knol. En *schansloopster* wordt in den zin van legerhoer gebezigd. Van dit *schans* is het werkw. *schansen*, eene schans opwerpen; ook opstapelen, zoo als HOOFT het gebruikt: *en schansten bergh op bergh aan hemelhooge kusten;* en *verschansen.*

SCHAP, uitgang, waardoor zelfstandige naamwoorden gevormd worden. De meeste der door dezen uitgang gevormde zelfstandige naamwoorden zijn vrouwelijk, als *vriendschap*, *vijandschap*, *gemeenschap*, *rekenschap*, *wetenschap*, *verwantschap*, *zwagerschap*, *koopmanschap*, *manschap*, *nakomelingschap*, *jongelingschap*, *eigenschap* enz.; sommige zijn echter ook onzijd., als: *eedgenootschap*, *genootschap*, *gezelschap*, *landschap*, enz.

TEN KATE brengt dezen uitgang tot het oude *schap*, *forma*, van het angels. *sceapan*, *sceop*, *sceapon*, bij ons *scheppen*, *schiep*, *geschapen.*

SCHAPER, m., meerv. *schapers.* Schaapherder, herder: *de schaper quam er ook.* VOND. Ook bij K. v. MAND. Zie *schaap.*

SCHAPPELIJK, bijv. naamw. en bijw. *schappelijker*, *schappelijkst.* Redelijk, betamelijk, wel gedaan, van het oude *schap*, gedaante, en *lijk.* *Zij zag er heel schappelijk uit.* Zedig: *hij gedraagt zich schappelijk.* Tamelijk: *dat gaat maar schappelijk met hem.* Van hier *schappelijkheid.*

SCHAPRADE, *schapraai*, v., meerv. *schapraden.* Van het

het oude *schap*, deen. *skab*, eene kas, en *rade*, *reede*, van *reeden*, bereiden. Eene etenskas: *o overvloedighe scapprade, daar alle des vaders goet in is vergadert.* LEV. J. C.

SCHAR, *scharre*, v., meerv. *scharren*. Zekere platvisch: *gedroogde scharren*. Zamenstell. *telscharren*, die bij het stuk verkocht worden.

SCHARBIER, *scharrebier*, o. Dun bier, drafdrank, bij KIL. *tenuis cerevisia*. *Hij betert als scharrebier op den tap*, hij slaat van kwaad tot erger over, spreekw.

SCHARLAKEN, o. Een helder roode, fijne stof, voor de kleederdragt: *in 't rood scharlaken*. VOND. Van hier *scharlakenkoorts*, *scharlakenrood*, rood als scharlaken, *scharlakensch*, van scharlaken gemaakt.

Veel is er gedacht en geschreven over den aard en de afkomst van dit woord. Sommigen houden *scharlaken* niet voor zekere lakensche stof, maar alleen voor eene heldere, fraaije, roode kleur; gelijk het als zoodanig ook voorkomt in de BIJBELV.: *ende sij bondt eenen scharlaken draet om sijne hant;* alwaar in de kantteekening *scharlaken verwe* gelezen wordt; in welken zin het ook door VONDEL, ELZEVIER en anderen gebezigd is. Ons *scharlaken*, of *scharlack*, zegt de geleerde M. TIJDEMAN, is eigenlijk zoo veel als *sarlack*, of *sarlacca*, dat is Tyrisch rood, van *sar*, *sarra*, *Tyrus*, en *lack*, *lacca*, eene arabische gom, welke gebruikt wordt om rood te verwen. KIL. heeft *schaerlaet*, *schaerlaeck*, *coccus*, *coccinum*, en *vestis coccina;* en hieruit heeft men opgemaakt, dat ons *scharlaken* misschien eene verbastering van *schaerlaet*, *scharlate* is; doch de Heer A. KLUIT merkt hier tegen aan, dat deze verbastering dan wel zeer oud moet zijn, dewijl in een handschrift van 1325 reeds het woord *scharlaken* gelezen wordt. Bij ADELUNG is het hoogd. *scharlach* eene plant, overeenkomstig met *scharley*, bij ons *scharlei*, zeker kruid, dat scharlakenroode bladen heeft; vervolgens eene helderroode fijne stof voor de kleederdragt, van een vurig rood, hetwelk een weinig naar het gele trekt, en een mengsel van karmozijnrood met een weinig citroengeel schijnt te zijn.

Neders. *scharlaken*, zweed. *skarlakan*, ital. *scarlato*, eng. *scarlet*, fr. *ecarlate*, boh. *scarlat*, ijsl. *skarlat*. Het is waarschijnlijk, zegt ADEL. verder, dat dit woord

van

van oosterschen oorsprong is, en tegelijk met deze kostbare stof, uit het oosten, het vaderland van kunst en pracht, tot ons is overgebragt geworden. In het arab. heet het *ijsquerlat*, turk. *iskerlet*. Intusschen schijnt het eigenlijk eene vurigroode kleur te beteekenen; en in het slavon. is *escarlijen* insgelijks rood.

SCHARMUTSELEN, *schermutselen*, o. w., *ik scharmutselde*, *heb gescharmutseld*. Voortdur. woord van *scharmutsen*. Een gevecht leveren onder meer dan twee; echter altoos onder kleine hoopen krijgsvolk; hetwelk men nog geen *slag leveren* noemen kan. Van hier *scharmutseling*, hoogd. *scharmützel*, *scharmütz*, ital. *scaramuccia*, *scarmiglia*, fr. *escarmouche*.

Hoogd. *scharmützeln*, middeleeuw. lat. *scarmucciare*, fr. *escarmoucher*, ital. *scarmucciare*, spaan. *escaramoucher*, eng. *skirmish*. WACHTER leidt het af van het gr. χαρμη, een gevecht; JUNIUS en IHRE brengen het tot *schermen*, vechten, fr. *escrimer*, ital. *scrimare*, zweed. *skirma*.

SCHARNIER, o., meerv. *scharnieren*. Van het fr. *charnière*. *Eene doos met een zilveren scharnier*.

SCHARRELEN, o. en b. w., *ik scharrelde*, *heb gescharreld*. Klanknabootsend woord. *De hoenders scharrelen met de pooten in de aarde*. *Met de voeten scharrelen*, de voeten op eenen vasten, bijzonder met zand bestrooiden grond sterk heen en weder halen, waardoor dit geluid voortgebragt wordt. *Hoe zit gij zoo te scharrelen!* sleepvoetend gaan: *ergens henen scharrelen*. Zamenstell. *scharrelbeenen*, bij HALMA, de beenen wijd van een zetten, schrijbeenen.

Het is het voortdur. werkw. van *scharren*, dat krassen, krabben beteekent, hoogd. *scharren*, bij KERO *skerran*, OTTFRID. *scerran*.

SCHAT, m., meerv. *schatten*. Oul. beteekende dit woord allerlei have, of goed, roerende of onroerende, zweed. *skatt*. Wijders komt het voor, in de beteekenis van eene menigte van dingen, eenen voorraad: *gelijk een heer des huijs, die uijt sijnen schat nieuwe en oude dingen voortbrenght*. BIJBELV. *Een schat van geld*. Fig.: *een schat van geleerdheid*. Ook is *schat* elk ding, hetwelk men met zorgvuldigheid bewaart: *waar uw schat is, daar sal oock uw herte zijn*. BIJBELV. In eene

eene engere beteekenis is *schat* eene vleijende benoeming van geliefde personen: *mijn schat! mijn schatje!* Zamenstell. *bruidschat*, *trouwschat*, *woordenschat* — *schatbewaarder*, *schatkamer*, *schatkist*, *schatmeester*, *schatrijk*, zeer rijk, enz.

SCHATBAAR, zie *schatten*.

SCHATEREN, o. w., *ik schaterde*, *heb geschaterd*. Klanknabootsend woord. Weergalmen: *eene schaterende stem*. Zulk een weergalmend geluid voortbrengen: *hij schaterde van 't lagchen*. Van hier *schatering*.

SCHATTEN, b. w., *ik schattede*, *heb geschat*. Daar voor houden, op waarschijnlijke gronden oordeelen over iets, naar getal, gewigt of waarde: *ik schat hem bijna vijftig jaren oud*. *Men schat hem op een' ton gouds*, men gelooft, dat hij zoo rijk is. *Ik schat het landgoed op tien duizend gulden*, ik denk, dat het zoo veel waard is. *Wij schatten niemants order geluckiger dan de onze*. VOND. De waarde, of den prijs van iets bepalen, waarderen: *mijn huis is thans hooger geschat dan voor dezen*. Van hier *schatter* — *schatster*, waardeerster, *schatting*. Zamenstell. *brandschatting*, *grondschatting* — *schatbaar*, dat te schatten is, ook cijnsbaar, *schattingpenning*, BIJBELV. — *schattingschuldig*, enz.

SCHAVEELEN, o. w., *ik schaveelde*, *heb geschaveeld*. Inschikken, plaats maken: *wij moeten elkander wat schaveelen*. *Het begint te schaveelen*, te schikken. *De wind begint te schaveelen*, goed te waaijen. Van hier *schaveeling*, inschikking, enz.

SCHAVEN, b. w., *ik schaafde*, *heb geschaafd*. Sterk en met een aan het schaven eigen geluid wrijven; eigenlijk, met een scherp werktuig over eene plank, of eenige andere oppervlakte schuiven, om daar van iets af te nemen, ten einde dezelve glad te maken: *hout schaven*. *Vellen schaven*, zoo als de leerbereiders doen. *Ik schaafde het vel van mijn been*, tegen eene bank, enz. VOND. zegt: *waar langs de versche beeck de zandige oevers schaaft*. Fig., overzien, verbeteren: *dat werk*, *dat boek*, *moet nog wat geschaafd worden*. *Ik heb aan dat vers wat te schaven gehad!* Oul. werd het ook onz. gebezigd, voor heengaan, zich wegmaken, omdolen: *gaa heene langs de werreld schaaven*. SIX V.

 CHAND.

CHAND. Van hier *schaafsel*, *schaving*. Zamenstell. *schaafbank*, *schaafijzer*, *schaafmes*, *schaafspaanders*, enz. *Afschaven*, *beschaven*, enz.

SCHAVERDIJN, veroud. z. n., beteekenende eene schaats, waarvoor KIL. ook *schrikschoen* heeft. SIX V. CHAND. bezigt het werkw. *schaverdijnen*, voor schaatsrijden.

SCHAVOT, fr. *echafaut*, o., meerv. *schavotten*. Oul. beteekende dit woord allerlei opgeslagen hoogte om iets te aanschouwen; thans wordt het alleen gebezigd voor eene hoogte, of stellaadje, waarop misdadigers geregt worden, geregtstellaadje, bij HALMA. *De hoofden bleven op 't schavot.* HOOFT. Zamenstell. *schavotdanser*, iemand, die gegeeseld wordt — *schavotkleur*, *schavotpaal*, *schavotstaak* — *moordschavot*, enz. Van *schavot* is het basterdstaartige *schavotteren*, op het schavot brengen, openlijk te regt stellen, gevormd. Van hier *schavottering*.

SCHAVOTTEREN, zie *schavot*.

SCHAVUIT, zie *schuifuit*.

SCHEDEL, m., meerv. *schedels*. Het bovenste gedeelte van het hoofd, de hersenpan, het bekkeneel. *Het uitgetogen zwaart, dat uwen schedel dreigt.* VOND. Voor het hoofd zelf: *op zijnen schedel nederdalen.* BIJBELV. Zamenstell. *hoofdschedel* — *schedelleer*, *herśenschedelleer*.

Men leidt dit woord gemeenlijk af van *scheiden*, dewijl de hoofdharen daar gescheiden zijn.

SCHEEDE, *schee*, v., meerv. *scheeden*. Eene holle langwerpige bekleeding van eenige dingen, inzonderheid van snijdende en stekende werktuigen: *den degen*, *het mes in de scheede steken*. *Het zwaard in de scheede steken*, fig., den oorlog staken. Zamenstell. *degenscheede*, — *moederscheede*, een langwerpige koker aan den hals der baarmoeder.

TEN KATE brengt het tot *scheiden*, als scheidende het ingeslotene af van andere zaken, om niet te beschadigen, noch beschadigd te worden.

SCHEEF, bijv. n. en bijw., *scheever*, *scheefst*. Van de behoorlijke rigting afwijkende, schuins: *de tafel staat scheef*. *Een scheeve hals*. *Een' scheeven mond trekken*. Krom en scheef zijn zeer onderscheiden. Hetgeen scheef is kan op en voor zich zelf, in alle zijne dee-

deelen, regt zijn; het *scheeve* van iets heeft alleen betrekking op deszelfs rigting in vergelijking met andere dingen. In het gemeene leven bezigt men echter ook *scheef* voor krom, b. v. *scheeve beenen*. Fig. zegt men, *dat eene zaak scheef gaat*, wanneer zij niet zoo gaat, als zij moest, en als men wel wenscht. Van hier *scheefheid*, *scheefte*. Zamenstell. *scheefhals*, *scheefhoek*, *scheefhoekig*, *scheefnek*, *scheefvoet*, enz.

Hoogd. *schief*, neders. *scheev*, eng. *askew*, *skue*, zweed. *skef*, gr. σκαιος, linksch, hetwelk echter ook scheef beteekent, σκαιον στομα, *een scheeve mond*, bij de scholiasten van Sophocles; in het lat. *scaevus*. Het stamt van *schuiven*, *verschuiven*, af.

SCHEEL, o., meerv. *scheelen*. Haarscheel, oogscheel: *voor dezen droegen bijna alle vrouwen scheelen aan het hoofd. En 't glad gebraauwde scheel.* HOOFT. *Elpe scheeltjes, doorschijn floers.* HOOFT. Zamenstell. *scheelhoofdpijn*. Van hier *scheelen*, scheiden: *het haar scheelen*, enz.

SCHEEL, eenigzins verouderd, o. Onderscheid, verschil: *om 't scheel te slechten.* VOND. Van hier *gescheel* en *verscheel*, nu *geschil* en *verschil*.

SCHEEL, o., meerv. *schelen*. Deksel: *zekere kist met een gat in 't scheel.* HOOFT. In Breda en elders nog in dezen zin gebruikelijk.

SCHEEL, bijv. naamw. en bijw., *scheler*, *scheelst*. Eigenlijk scheef, uit den haak: *dat hout is scheel getrokken*; en van daar scheef ziend: *een scheel gezigt. Hij ziet scheel. Over iets scheel zien*, zijn ongenoegen over iets door het verdraaijen der oogen aan den dag leggen. *Dat zal maar schele oogen geven*, ongenoegen baren, naijver verwekken. *Iemand met schele* (nijdige, afgunstige) *oogen aanzien*. Van hier *scheelaard*, ook *scheluwaard*, in den mond van het gemeen *scheletwerd*, van *scheluw*, voor *scheel* — *scheelachtig*, eenigzins scheel, *scheelheid*.

Hoogd. *schel*, neders. *schele*, gr. σκολιος. Het fr. *jalousie* en ital. *gelosia* schijnen hiermede eenige overeenkomst te hebben.

SCHEEN, v., meerv. *scheenen*. Het voorste scherpe gedeelte van het been, tusschen de knie en den voet, anders *scheenbeen* genaamd: *zijne scheenen stooten*; fig., zijne

zijne onderneming mislukt zien, niet wel slagen. *Iemand iets voor de scheenen werpen*, hem onverwacht eenig verwijt doen, of sterke tegenbedenking maken. *Dat zal hem voor de scheenen springen*; dat zal hem onverwacht voorkomen. *Eene blaauwe scheen loopen*, ook *een blaauwtje loopen*, van een meisje afgeslagen worden. De lange, halfronde ijzeren bladen van een harnas, welke ter bedekking van armen en beenen strekken, worden *scheenen* genoemd, *armscheenen*, *beenscheenen*. Zamenstell. *klopscheen*, *radscheen* — *scheenbeen*, *scheenbordje*, *scheenijzer*, *scheenpijp*, *scheenplaat*, *scheenplank*, *scheenschroef*, enz.

SCHEEP, *schep*, oud, o., waarvoor wij thans *schip* zeggen; meerv. *schepen*. Verkleinw. *scheepje*. Wij bezigen het in de spreekwijzen *te scheep gaan*, of *scheep gaan*, *te scheep komen*, ook zonder *te*, *scheep doen*, inschepen; *scheep! scheep!* een geroep, om het volk aan boord te doen komen. Zamenstell. *scheepsbeschuit*, *scheepsbestier*, *scheepsbijl*, *scheepsblok*, *scheepsboord*, *scheepsbouw*, *scheepsgereedschap*, *scheepsjongen*, *scheepskapitein*, *scheepskelder*, *scheepskeuken*, *scheepskist*, *scheepskok*, *scheepskost*, *scheepslading*, *scheepsloon*, *scheepsmaat*, *scheepsplank*, *scheepsplunje*, *scheepspomp*, *scheepsstrijd*, *scheepstimmerman*, *scheepstimmerwerf*, *scheepstouw*, *scheepsvolk*, *scheepsvracht*, *scheepvaart*, enz. Zie verder *schip*.

SCHEERLING, *scheerlink*, m. Eene zeer giftige plant, gelijkende naar peterselie, anders dulle kervel. Dewijl deze plant even zulke gekorven, of getande blaadjes heeft, als de peterselie, zoo ontleent dezelve ook waarschijnlijk haren naam van *scheren*, oul. kerven, deelen.

SCHEET, m., meerv. *scheten*. Van *schijten*. Een wind, door het achterste ontlast: *eenen scheet laten*. *Hij is geen' scheet* (niets) *waardig*. Zamenstell. *vlooscheet*, enz.

SCHEIBOOM, zie *scheiden*.

SCHEIDEN, b. en o. w., *ik scheidde*, *heb* en *ben gescheiden*. Twee of meer dingen, of de deelen van een ding, van elkander verwijderen: *het kaf van het koorn scheiden*. Door bepaling der grenzen: *De Alpen scheiden Italie van Duitschland*. Men *scheidt* ook datgeen, hetwelk met iets anders verbonden is: *'t gene dan God*

God te zamen gevoeght heeft en scheide de mensch niet. Bijbelv. *Twee echtgenooten scheiden*, derzelver huwelijksverbindtenis opheffen. *Van tafel en bed scheiden.* Van hier *echtscheiding. Het goud van het koper scheiden*, in de scheikunst. *De schapen van de bokken scheiden.* Tot effenheid brengen en verdeelen: *eenen boedel scheiden.* Bijleggen: *eenen twist scheiden. Wij zijn wel te scheiden.*

Ook wordt het onzijd. gebezigd voor verlaten: *van de kerk scheiden. Uit zijn beroep scheiden.* Vertrekken: *'t is tijd om te scheiden.* Van hier *scheider*, *boedelscheider*, *grensscheider*, *landscheider*, *metaalscheider*, *stofscheider*, enz.; — *scheiding*, *boedelscheiding*, *echtscheiding*, *grensscheiding*, enz.; — *scheidsel.* Wijders van hier de zamenstellingen: *scheidboom*, *scheidboor*, *scheidbrief*, *scheiddrank*, *scheidmaal*, *scheidmuur*, *scheidpaal*, *scheidslieden*, *scheidsman*, *scheidsteen*, *scheidsvrouw*, *scheidweg*, *scheikunst*, enz.

CHEL, v., meerv. *schellen.* Een ding, waarmede men schelt; van het werkw. *schellen.* Eigenlijk een klein, gemeenlijk langwerpigrond klokje, waarin een klepel hangt, en waarmede een schelle klank veroorzaakt wordt; anders ook *bel* genaamd: *en prachen met de schel.* Vond. *De schel trekken.* Zamenstell. *deurschel*, *kamerschel*, *keukenschel*, *tafelschel*, enz.

Hoogd. *Schelle*, reeds in de salische wetten *skella*, angels. *skella*, zweed. *skälla*, middeleeuw. lat. *eschilla*, ital. *squilla.*

SCHEL, bijv. n. en bijw., *scheller*, *schelst.* Schelklinkend, helder, klaar van geluid: *een schel geluid. De klok klinkt schel.* Van hier *schelheid.*

SCHEL, *schil*, v., meerv. *schellen.* Een hol ligchaam, of bekleedsel, hetwelk iets anders omgeeft en bedekt: *de schel*, of *schil*, *van eenen appel. Eene schel* (vlies) *van het oog. Iemand de schillen van de oogen ligten*, ook fig., iemand omtrent zekere zaak inlichten, hem dezelve anders dan hij gewoon was, en uit het regte oogpunt doen beschouwen. Zamenstell. *appelschil*, *boonschil*, *druiveschil*, *granaatschil*, *meloenschil*, *oogschil*, enz. Het is ten naauwste verwant met *schaal*; gelijk *eijerschaal* niets anders is dan *eijerschel.* In het gr. σκυλος de huid, of het vel. Het stamt waarschijnlijk van

het zweedsche *skyla*, dekken, bedekken, af; en het eng. *scale* en fr. *ecaille*, vischschubbe, behoort ook hiertoe.

SCHELDE, *scheld*, v. Eene rivier: *de vlissingers hadden de schelde gekropt.* HOOFT. De zamenstellingen *beoosterscheld* en *bewesterscheld* voor het land, dat oostwaarts en westwaarts van de schelde ligt, worden gemeenlijk onzijdig genomen.

SCHELDEN, b. w., *ik schold*, *heb gescholden.* Eigenlijk een sterk geluid voortbrengen, van *schallen*, *schellen*; wijders, met eene sterke luide stem spreken, en wel ernstig gebieden: *van uw schelden vloden zij.* BIJBELV. Van hier, in den zelfden zin, *schelding: siet, door mijne scheldinge make ick de zee drooge.* BIJBELV. Oul. werd het ook voor vermanen, bestraffen, gebezigd. Vloeken: *wat sal ick schelden, daer de Heere niet en scheldt.* BIJBELV. Vervolgens, zijn ongenoegen, door hevige, bitse woorden, aan den dag leggen: *die niet weder schold, wanneer hij gescholden wierd.* BIJBELV. Lasteren: *hij doet in zijn gansche werk niets anders, dan zijnen tegenstrever schelden. Iemand voor eenen gek schelden*; ook zonder *voor: genadighste, elk wil u een' vrouwenhaeter schelden.* VOND. Oul. werd het ook in den zin van verklaren gebruikt: *iemand onschuldig schelden*, onschuldig verklaren; zoo ook: *iemand kwijt schelden*, hem vrij verklaren van zijne verpligting; beide verouderd, echter nog overig in: *iemand iets kwijt schelden.* H. D. GR. zegt: *wil ons van alle sonden quijt schelden.* Nog werd het oul. voor twisten gebezigd: *Ist dat die wise man scheldet mit enen sotte.* BIJB. 1477. Van hier het verouderde *scheldachtig*, voor kijfachtig: *mit enen scheldachtigen wive.* BIJB. 1477. Zamenstell. *uitschelden.* Van hier *schelder*, *schelding* — *scheldnaam*, *scheldschrift*, *scheldwoord*, enz.

SCHELEN, o. w., *scheelde*, *heeft gescheeld.* Verschillen: *het scheelt meer dan de helft. Het scheelt mij niet, of ik het zegge of schrijve. Wat scheelt het u?* wat raakt het u? Ook wordt het voor feilen, ontbreken, schorten gebezigd: *hij zit zoo stil, hem moet iets schelen.* Oul. was *schelen* ook zoo veel als twisten.

SCHELF, *schelve*, v., meerv. *schelven.* Meest gebruikelijk

lijk in het zamengestelde *hooischelf*, een afgescheiden hoop hooi. TEN KATE brengt het tot *scheiden*.

SCHELFZEE, v. Eene met riet, of biezen begroeide zee, de roode zee, of de arabische zeeboezem, dus genoemd van het oude *schelf*, bij KIL. *schelffe*, een bies. *Ende legerde haar aan de schelfzee*. BIJBELV.

SCHELLEN, o. en b. w., *ik schelde*, *heb gescheld*. Onzijd., de schel trekken, bellen: *daar wordt gescheld*. Bedr., door het geluid van de schel ontbieden, laten komen: *ik heb den knecht gescheld*.

SCHELLING, m., meerv. *schellingen*. Zekere munt van verschillende waarde, naar gelang der tijden en plaatsen, waar die voorkomt, bij ons, weleer, ter waarde van zes stuivers, hoogd. *Schilling*, angels. *scylling*, eng. *shilling*, zw. *skilling*, middeleeuw. lat. *chalongia*, *schellingus*. *Een hollandsche schelling*. *Een gestempelde schelling*. *Een engelsche schelling*, elf stuivers holl. *Koopmanschappen met eenen schelling op 't pond te bezwaren*. HOOFT. Zamenstell. *bakerschelling*, een van de grootste soort, welke men in den gemeenen burgerkring, aan eene baker geeft, wanneer die het jonggeboren kind ter bezigtiging overreikt.

Het woord schijnt afkomstig van *schellen*, *schallen*, klinken, als eene schel klinkende munt, gelijk *schelling* bij de ouden ook *klinkaard* genoemd werd. Anderen leiden het af van het hebr. שקל *skel*, of *sekel*, een gebruikelijke munt der Hebreeuwen.

SCHELM, m., meerv. *schelmen*. Een door zijne misdrijven eerloos geworden mensch: *hij is een schelm*, een guit. *Met iets den schelm* spelen, schelmachtig handelen. In eene ruimere beteekenis: *een arme schelm*, een arm, medelijdenwaardig mensch. Van hier *schelmachtig*, *schelmsch*, boos, eerloos: *een schelmachtig mensch*; *men ziet daar zijn' schelmschen aard aan*. Voorts *schelmerij*, guiterij, verraderij; ook in een' zachteren zin, voor jokkernij, schertsende bedriegerij. Zamenstell. *schelmstuk*.

Hoogd. *Schêlm*, zweed. en ijsl. *skälm*, eng. *skellum*, pool. *szelma*, verwant met het lat. *scelus* en gr. σκελλος.

SCHELP, *schulp*, v., meerv. *schelpen*. *St. Jakobs schelpen*. Zamenstell. *mosselschelp*, *oesterschelp*, enz. — *schelpvisch*, mosselen, oesters, enz.

SCHELVISCH, m., meerv. *schelvisschen.* Eene soort van visch. *Een schelvischje uitgooijen, om een kabeljaauwtje te vangen,* spreekw., iets van geringe waarde gebruiken, om iets van meerder waarde te verkrijgen. Zamenstell. *krimpschelvisch* — *schelvischvangst,* enz. Ons woord *schelvisch* is eigenlijk zoo veel als *schelfvisch,* van *schelf* en *visch,* als bij *schelfers* of *schilfers* op elkander liggende.

SCHEMER, m. Bij KIL. ook *schemel,* schaduw, bij HALMA schemering, of schemertijd. Zie het volgende

SCHEMEREN, oul. ook *schemelen,* o. w., *schemerde, heeft geschemerd.* Voortdur. w. van het verouderde *schemen.* Een zwak, schaduwachtig licht van zich geven: *het begon te schemeren. In 't schemeren der bladen.* HOOFT. In de gemeene verkeering gebruikt men het ook, fig., van de oogen: *mijne oogen schemerden van dat licht.* Ook van zaken: *eer uwe voeten sich stooten aan de schemerende bergen.* BIJBELV. *Er schemert mij iets van die zaak voor de oogen,* er staat mij iets flaauwelijk van voor. Van hier *schemering,* de tijd tusschen licht en donker: *in naaie schemering.* VOND. Zamenstell. *morgen-* en *avondschemering.* anders *schemeravond* — *schemerlicht, schemertijd.*

Het is van het oude *scheme, scheem,* d. i. schaduw, afkomstig: *noch die scheme van den beelden.* BIJB. 1477. *Scheem van bomen.* TAFELB.

SCHEMPEN, zie *schimpen.*

SCHENDBROK, zie *schenden.*

SCHENDEN, b. w., *ik schond* (oul. *schand*) *heb geschonden.* Bederven, ontsieren: *die boomen zijn deerlijk geschonden. Van de pokken geschonden zijn.* Te schande maken, onteeren: *eene maagd schenden.* Lasteren: *iemands goeden naam schenden.* Ontheiligen: *den dag des Heeren, den sabbat, schenden.* Van hier *schender;* zamenstell. *bloedschender, boomenschender, echtschender, eedschender, havenschender, kerkschender, maagdenschender, sabbatschender, straatschender, vrouwenschender, wettenschender,* enz. Zoo ook *schendelijk,* schendig, gruwelijk, *schendig: op den teerling te schendig afgevaardigt.* OUD. *schending,* enz. Zamenstell. *schendbrok,* lasteraar, *schend-*

schendkeuken, iemand, die veel eet, doch niet dik of vet wordt, *schendtong*, lastertong, lasteraar; zoo ook *schendtongig*: *schendtongige menschen.* Oud.

Hoogd. *schänden*, neders. *schennen*, zw. *skända*, eng. *to shend*, bij Ker. *scantan*, en bij Notk. *schenden*, die het echter voor te schande maken bezigen. Zie *schande.*

SCHENKAADJE, zie *schenken.*

SCHENKEL, m., meerv. *schenkels.* Het been van den voet tot aan de knie, ook van de knie tot aan de heup, bij menschen en beesten; insgelijks het armbeen: *den misdadiger werden de schenkels vermorzeld. Ende hij wiesch het ingewant ende de schenckelen.* Bijbelv.

Hoogd. *schênkel*; in het hong. is *czone* een knok, een been, gr. σκέλος, een been, hebr. שׁוֹק, een schouder. Zie verder *schinkel.*

SCHENKEN, b. w., *ik schonk*, *heb geschonken.* Dit woord wordt in tweederlei hoofdbeteekenissen genomen. *Vooreerst* in die van het gieten eener vloeistof uit eene flesch, kan, of iets diergelijks, in eenig ander vat. Eigenlijk: *wijn uit eene flesch in een glas schenken. Het glas te vol schenken.* Van hier het zamengestelde *inschenken.* In het zw. is het in deze beteekenis *skänka*, fr. *chinquer.* Fig., den ingeschonken drank aanbieden, hebr. שָׁקָה, te drinken geven: *iemand een glas wijn schenken.* Van hier het zamengestelde *beschenken*, door veel te drinken geven, dronken maken. *Ten andere* in de beteekenis van geven, vereeren, den eigendom eener zaak om niet overdragen, met den derden naamval des persoons, en den vierden der zaak: *iemand iets schenken. Ik heb het hem geschonken.* Insgelijks in eene ruimere beteekenis: *iemand zijn hart, zijn vertrouwen schenken.* Laten behouden: *iemand het leven schenken*, hem het leven, hetwelk men hem ontnemen kon, uit ware of voorgegevene grootmoedigheid, laten behouden. *Godt heeft u geschoncken alle die met u varen.* Bijbelv. *Dat geld is u geschonken.* Van hier *schenkaadje*, een geschenk, *schenker*, *schenking.* Zamenstell. *schenkambt*, *schenkblad*, *schenkbord*, *schenkkan*, *schenkketel*, *schenktafel*, enz.

Adelung gist, dat de oorsprong van dit woord van het

het geluid, hetwelk bij het gieten van eenige vloeistof gehoord wordt, ontleend is.

SCHENNEN, b. w., reeds eenigzins verouderd, doch bij Hooft, Vond. en anderen in gemeenzaam gebruik geweest. Bij Kil. en Plantijn komt het echter niet voor. Vond. bezigt het voor misbruiken: *durft gij uw lippen aan verboden vruchten schennen.* Ook voor aanhitsen: *om burgerij en hof te schennen tegens een.* Van hier *schennis*, misdrijf, mishandeling, schelmstuk, *heiligschennis*, *vrouwenschennis*, enz. — *schenziek.* Zamenstell. *aanschennen.* Hooft bezigt het zamengestelde *schenstraat*, en wel mannelijk, omdat het van eenen mannelijken persoon gebezigd wordt, schoon *straat* anders vrouwelijk is: *den schenstraat Arabees.*

SCHENNIS, zie *schennen.*

SCHEP, m., meerv. *scheppen.* De daad van scheppen; meest echter gebruikelijk voor hetgeen men schept, of opneemt: *een schep* (lepelvol) *siroop*, enz.

SCHEPEN, b. w., *ik scheepte*, *heb gescheept.* Inschepen: *om de buit te schepen.* Vel. Ook varen: *waarmede dan besloten werd, dat men oulinx ver van honk heeft durven schepen.* N. Wits.

SCHEPEN, m., meerv. *schepens*, *schepenen.* Regter: *hij werd voor schepenen gedagvaard.* Zamenstell. *schepenbrief; het en si daer scepenbrieve of sijn.* Keur. der Stad Hoorn. *Schependom*, al de schepens, *schepenkennis*, onderpand, waarvan schepenen kennis dragen — *schepensbank*, *schepenschap*, *schepenskamer*, enz. Tuinman brengt dit woord tot *schaffen*; Ten Kate tot *scheppen*, voortbrengen, uitvinden, zijnde een regter, die, na onpartijdige overweging van de zaken in geschil, het vonnis uitvindt en voortbrengt. Lat. *scabinus*, fr. *echevin.*

SCHEPENKENNIS, zie *schepen.*

SCHEPPEN, b. w., *ik schiep*, *heb geschapen.* Voortbrengen, veroorzaken: *hemel en aarde zijn geschapen.* Van hier *schepper*, voortbrenger, God — *schepping*, *schepsel*, enz. Zamenstell. *herscheppen* enz. Moesog. *skapan*, angels. *sceapan*, *sceppan*, ijsl. *skapa.*

SCHEPPEN, b. w., *ik schepte*, *heb geschept.* Putten: *water scheppen.* Oul. bezigde men ook *schiep*, in den onvolm. verleden tijd: *so sciep hij water mit ons.*

Bijb.

BIJB. 1477. HOOFT gebruikt het ook in den zin van opmaken, afleiden, afnemen: *zelfs ijzer schiet hun niet over, gelijk uit de soorte huns geweers geschept kan worden; ne ferrum quidem superest, sicut ex genere telorum colligitur.* Fig., *lucht, adem scheppen*, op nieuw lucht krijgen, adem halen — *moed scheppen — behagen, vermaak in iets scheppen*, vinden. Van hier *schepper*, iemand, die schept, of put, en het werktuig, waarmede men schept, schepvat — *schepbord*, bord, of plank in het rad van een' watermolen, *schep-rad*, enz. Dit woord is verwant aan het gr. σκάφη, een schepvat, en het hebr. שָׁאַב, scheppen, putten.

SCHEPSEL, zie *scheppen*, voortbrengen.

SCHEPTER, m., meerv. *schepters.* Rijksstaf, gebiedstok: *met den Koningklijken schepter.* VOLLENHOVE. Van het gr. en lat. σκῆπτρον, *sceptrum.*

SCHEREN, b. en o. w., *ik schoor, heb geschoren.* Dit woord heeft vele verschillende beteekenissen, en wel, vooreerst, als onz., die eener snel voortgaande beweging. Zoo *scheert een vogel langs het water, langs een huis*, enz. Heengaan: *zoo schoor 't wicht van Cytheré, zonder toeven, rasch en vaardig, met de letteren op zee.* POOT. Doch in dezen zin wordt het ook als wederkeerig gebezigd, *zich scheren*, en wel in de gemeenzame spreekwijs *scheer u*, maak u weg, pak u weg! Vervolgens, als bedr. in den zin van foppen: *iemand scheren.* Hiervoor zegt men anders *gekscheren*, of *den gek scheren met iemand;* ook voor plagen, lastig vallen, nog overig in de spreekwijs: *ik ben met hem geschoren.* In de beteekenis van afbijten, met de tanden afsnijden, of afplukken; zoo *scheert het vee de klaver, de weide.* Met een mes over de oppervlakte van eenig ding strijken, om de uitstekende wol, of haren enz. weg te nemen; alwaar het blijkt een klanknabootsend woord te zijn: *iemand den baard scheren.* Afknippen, met eene schaar wegnemen: *eene heg scheren, lakens scheren — eenen hond scheren, schapen scheren. Hij heeft zijne schaapjes geschoren*, zegt men van iemand, die bij deze of gene zaak zijn voordeel gevonden heeft. *Allen op, of over eenen kam scheren*, allen op dezelfde wijze behandelen. Overdr. wordt het

het gebruikt voor veel laten betalen, anders ook snijden: *die waard scheert zijne gasten geweldig;* waar van: *daar hangt de schaar uit*, daar moet men duur betalen. Ook wordt dit woord gebezigd, voor spannen, uitspannen: *eene lijn scheren — eene webbe scheren;* waarvan: *schering*, ook der schapen, heggen, enz.; ook in de spreekwijs: *dit is bij hem de schering en de inslag*, hier van spreekt hij altoos, dit doet hij altoos enz. KIL. heeft *scheren den edelman*, *agere nobilem.* — Van hier *scheerder*, *scheersel.* Zamenstell. *bescheren;* — *scheerbekken*, *scheerdoek*, *scheerdoos*, *scheergaren*, kettinggaren, *scheergeld*, *scheergereedschap*, *scheergoed*, alles, wat tot het scheren van den baard enz. noodig is — *scheerhaak*, scheepswoord, een haak, dienende om 's vijands want daarmede te beschadigen — *scheerhaar*, scheerwol, *scheerjongen*, een jongen, die den baard komt scheren, *scheermes* — *scheertijd*, de tijd om de schapen te scheren, enz., *scheerwinkel*, enz.

Het woord is van den klank gevormd.

SCHERF, v., meerv. *scherven.* Een stuk van een gebroken aarden vat. Zamenstell. *potscherf*, enz. Van hier het onzijd. w. *scherven*, hetwelk gebruikt wordt van aarden vaatwerk, of steenen, wanneer er scherven afspringen: *die kan begint te scherven.* Oul. werd dit w. *scherven* ook als bedrijv. gebezigd, in den zin van kerven, klein snijden: *zij weten 't als een koek te menghen en te scherven.* Z. NACHTEG. TEN KATE brengt het tot *scheren*, in den zin van afsnijden, afbreken. Zoo doet ook ADELUNG.

SCHERLEI, v., dulle kervel.

SCHERLUIN, m., meerv. *scherluinen.* Bij KIL. en HALMA, voor schurk, schobbejak, ook spotter.

SCHERM, m. en o., meerv. *schermen.* Zeker ding, hetwelk iets onaangenaams van ons afhoudt; gelijk het dan ook voor een schild gebezigd werd; en in deze beteekenis is het onz. Van hier de zamengestelde *kraamscherm*, kraamschut, *lichtscherm*, *regenscherm*, *tooneelscherm*, *vuurscherm*, *zonnescherm*, enz. Voor bescherming, wordt het mannelijk gebezigd: *te leven onder dien scherm.* HOOFT. Bij KIL. heeft het ook de beteekenis van schermkunst, in het middeleeuw. lat. *scherma.*

SCHERMEN, o. w., *ik schermde, heb geschermd.* Vechten, met een' degen enz. Ook werd het gebruikt in den zin van beschermen; gelijk *schermheer* bij OUD. voorkomt, voor *beschermheer.* Van hier *schermer, zwaardschermer*, zwaardvechter — *scherming.* Zamenstell. *schermdegen, schermmeester, schermschild, schermschoen, schermschool, schermslag*, een slag in het schermen.

Hoogd. *schirmen*, ital. *scrimare, schermire*, fr. *escrimer.* TUINM. brengt het tot het gr. *χαρμη*, vechtzucht, ook strijd.

SCHERMER, v. Een waard, of drooge meer, bij Alkmaar: *langs de schermer.* HOOFT.

SCHERMINKEL, m., meerv. *scherminkels.* In het gebruik, een zeer mager mensch of dier; ook voor een geraamte: *hij ziet er uit als een scherminkel.* Zamenstell. *scherminkelbeen*, bij OUD.: *vunssige scherminkelbeenen. Scherminkelshuisje*, knekelhuis, beenderhuis, bij HALMA. — KIL. heeft het woord *scheminkel, simius*, aap. Dit *scherminkel, scheminkel*, is waarschijnlijk van *scheem*, schaduw, en *inkel, enkel*, been, knok, fig. geraamte; derhalve zoo veel als een schaduwgeraamte, of waarvan de schaduw gezien wordt.

SCHERMUTSELEN, o. w., *ik schermutselde, heb geschermutseld.* Beginnen te vechten, met kleine hoopen vechten: *de ruiterij schermutselde lang tegen elkander.* HOOFT bezigt *schermutsen : ten aankomen werd er geschermutst.* Van hier *schermutseling*, bij HOOFT *schermutsing: d'ontzetters hielden de schermutsing gaande.*

TEN KATE acht dit woord afkomstig van *schaar, turba*, eene menigte, en *mutselen*, het voortdur. werkw. van *mutsen*, afhouwen, ital. *mozzare*, spaans. *mochar*, waarvan *schaarmutsen, schaarmutselen, schermutselen*, fr. *escarmoucher*, ital. *scarmucciare*, spaans. *escaramushar*, eng. *shirmish*, middeleeuw. lat. *scarmucciare.* WACHT. leidt het van het gr. *χαρμη*, een gevecht, af, JUNIUS en IHRE van *schermen*, vechten, fr. *escrimer*, ital. *scrimare*, zweed. *skirma.*

SCHERP, bijv. n. en bijw. *scherper, scherpst.* Eigenlijk snijdend, in tegenstelling van stomp: *een scherp mes*, dat goed snijdt. *Een scherp zwaard.* Verder is *scherp* het tegengestelde van rond: *een scherpe hoek.* Fig., vin-

vinnig, hard: *iemand scherpe woorden geven. Een scherpe wind*, een ruwe, snijdende wind. *Scherpe*, op de tong bijtende, *kaas. Een scherp onderzoek naar iets doen. Een scherp onderzoek*, in regten, de pijnbank. Sterk: *scherp van gezigt, gehoor en reuk zijn.* Ook heeft men in de taalkunde een *scherp*; *scherp-kort* en *scherp-lang geluid.* Zie mijn nederd. Spraakk. D. I. Van hier het *scherp* voor *scherpte*, — *scherpachtig*, *scherpelijk*, *scherpheid* enz., het b. w. *scherpen*, scherp maken, enz. Zamenstell. *scherpregter*, *scherpzinnig*, *scherpzinnigheid*, *scherpzinniglijk*, enz.

SCHERTS, v. Eene schrandere rede, welke tot eene gepaste vervrolijking strekt: *laffe scherts. Het is slechts scherts. Scherts* wordt dikwerf tegen *ernst* overgeplaatst; en dan is het eene rede, welke niet zoo gemeend is, als zij in den eersten opslag wel schijnt, maar slechts tot vermaak en vervrolijking dient. *Scherts ter zijde!* ernstig gesproken! Van hier het o. w. *schertsen.*
Ten Kate brengt het tot *scheren.*

SCHETS, v., meerv. *schetsen.* Ontwerp, afteekening: *eene ruwe schets. Hoewel het zijner schetse ganschelijk niet geleek.* Hooft. In de teekenkunst bestaat *eene schets* in de ruwe afteekening der omtrekken. Dit woord komt bij Kil. niet voor, en wordt door Meijer onder de verouderde woorden gerekend; en thans is het echter in algemeen gebruik. Van hier het b. w. *schetsen*, ontwerpen, een ontwerp maken.

SCHEUR, v., meerv. *scheuren.* Borst, spleet: *dat hout is vol scheuren. Er kwamen, door de aanhoudende droogte, scheuren in de aarde.* Fig., voor verwijdering, oneenigheid: *deze behendigheit schijnt de scheure tusschen Lutherschen en Kalvinischen dapper gewijdt te hebben.* Hooft. Zamenstell. *scheurmaker*, oproermaker, ook iemand, die kerkelijke verdeeldheid verwekt, enz. Van het b. en o. w. *scheuren*, voor eene scheur maken, en eene scheur krijgen. Ten Kate brengt het tot *scheren.* Misschien is het ontleend van den klank van iets, dat gescheurd wordt.

SCHEURBUIK, v. De naam eener ziekte, welke uit bedorven vochten des menschelijken ligchaams ontstaat, en zich door velerlei zonderlinge uitwerksels, en onder anderen door een' scherpen uitslag, openbaart; *scorbutus*, *het*

het schorbuut; anders ook bij ons *blaauwschuit*.

Dit woord is uit de noordsche gewesten tot ons gekomen. In het hoogd. heet deze ziekte *Scharbock*, neders. *schärbuck*, zw. *skörbjugg*, eng. *scurvy*. WACHTER leidt het van *scherp* af, dewijl de scherpte des bloeds de werkende oorzaak dezer ziekte is.

SCHEUREN, zie *scheur*.

SCHEUT, m., meerv. *scheuten*. Het zelfde als *schoot*, *schot*, van *schieten*, *ictus sclopi*, ijsl. *skot*. *Ik veilig voor den scheut der min*. DE DECK. *Buiten scheut blijven*, buiten het bereik van het geweer; fig., zich buiten gevaar houden. *Een scheut onder water*, fig., een heimelijk verwijt. Zamenstell. *boogscheut*, *moordscheut*, bij DE DECK., *musketscheut*, *pijlscheut*, *pistoolscheut*, *schampscheut*, *schimpscheut*, *toescheut*, bij VOND. enz.; *scheutvrij*, schootvrij. Wijders de scheut van een slot. Zoo ook de opschieting van een' tak, lot, spruit: *jonge scheuten van den wijngaard*. *Eenen scheut krijgen*, opschieten, groot worden. Een weinig vocht: *een scheut wijn; een scheutje azijn*. Van hier *scheutig*, *schotig*, rijzig: *zij is scheutig van gestalte*; gereed, bereid: *hij is niet scheutig om iets voor anderen te doen*; mild: *hij is*, of *valt niet heel scheutig*, hij is karig. Zamenst. *scheutwijn*, bij KIL. — TEN KATE brengt het tot *schieten*. Zie *schoot*, *schot*.

SCHICHT, m., meerv. *schichten*. Een pijl: *tot dat Eneas hem met eenen schicht treft*. VOND. Van hier *schichtig*, als een schicht, ook schuw, inzonderheid van paarden. Zamenstell. *minneschicht*, pijl van Cupido, *werpschicht*, enz. Misschien is het ontleend van het geluid, hetwelk een afgeschoten pijl maakt, en dus klanknabootsend.

SCHICHTIG, zie *schicht*.

SCHIE, v. Een water: *men vaart van Rotterdam naar Delft de schie*. Zamenstell. *schiebrock*, *schiedam*, *schielust* — *overschie*, enz. Ook wordt de met huizen bebouwde weg, aan beide zijden der schie, even buiten Rotterdam, de schie genoemd: *de schie om wandelen*.

SCHIELIJK, bijv. n. en bijw., *schielijker*, *schielijkst*. Haastig, snel: *door den schielijken aanval*, enz. *Hij is schielijk in al zijn doen*. Van hier *schielijkheid*.

Sommigen beschouwen het als zamengetrokken van *schie-*

schielelijk. Anderen schrijven zelfs *schierlijk*, zoo als KIL. ook heeft; doch de schrijfwijs van *schielijk* is in algemeen gebruik.

SCHIEMAN, m., meerv. *schiemannen.* In de scheepvaart, iemand, die voor de pompen en de reinheid van een schip moet zorgen — hoogbootsmansmaat; bij ROEM. VISS. en anderen *schimman*, omdat hij is, zegt WINSCHOOTEN, de schim en schaduw van den hoogbootsman. Zamenstell. *schiemansgaren*, d. i. garen, hetwelk de schieman gebruikt, om iets vast te maken; hetzelve wordt te scheep, van het pluis van oude kabels gesponnen — *schiemanschap*, de post van schieman.

SCHIER, bijw. van tijd, oul. voor nu, aanstonds, b. v.: *schier of morgen*, van daag of morgen. Thans wordt het gebezigd in de beteekenis van bijna, reeds bij OTFRID. *scioro: ik had het schier vergeten.* ADEL. leidt het van *scheren* af, en TEN KATE van *schieden*, *geschieden.*

SCHIETEN, o. en b. w., *ik schoot*, *heb* en *ben geschoten.* Onzijd., met *zijn;* zich ergens snel heen begeven, zoowel van levenlooze als levende dingen: *de slang schiet onder het gras. De pannen waren van het dak geschoten. De tranen schoten mij in de oogen. Het mes schoot hem uit de hand. Er schiet mij iets te binnen. Uit het bed schieten*, schielijk opstaan, *uit het rijtuig schieten*, vallen, *voorover schieten.* Fig., terwijl het denkbeeld eener snelle beweging zeer verminderd wordt: *een zeil, een touw laten schieten. In de hoogte schieten*, opwassen.

Bedrijv., eene schietende beweging, en een' snellen voortgang aan iets mededeelen: *de zon schiet hare stralen.* Door middel van schietgeweer treffen: *een' vogel — een' haas schieten. Iemand over hoop schieten. Een huis plat schieten. Een schip in den grond schieten. — Naar den schijf, naar het wit schieten. — Mis schieten*, het doel niet treffen, — *te kort schieten*, niet ver genoeg schieten, fig. te kort komen.

In verdere figuur, verliest het woord ook hier het denkbeeld eener groote snelheid. *Men schiet eene sloot*, wanneer men die graaft. *Brood in den oven schieten. De netten schieten*, de netten uitwerpen. *De steng schieten*, neer laten zakken. *De sterren met den graad-*

graadboog schieten, meten. *De visch schiet zijne kuit*, werpt zijne eijeren uit. *Geld schieten*, geld tellen, ook leenen. *Den ballast schieten*, in de scheepvaart, den ballast in het schip werpen. *Rond schieten, een touw rond schieten*, in de rondte oprollen; van hier de spreekw. *niet rond schieten*, niet toekomen. *Wortel schieten*, zijne wortels in de aarde verspreiden; ook: *dat kwaad heeft diepe wortels geschoten*, heeft zich wijd en zijd verspreid. *Een schut*, ook *een schutje*, *voor iets schieten*, iets beletten. Nog bezigt men, in de gemeenzame verkeering, de uitdrukking: *iemand schieten*, voor verrassen, overvallen. Van hier *schieter*, *boogschieter*, enz., ook *schieter*, zeker ongedierte; *schieting*. Zamenstell. *afschieten*, *bijschieten*, *doorschieten*, enz. *Schietgaten*, openingen van eene batterij voor het geschut, *schietgevaarte*, *schietgeweer*, *schietlood*, *schietpijl*, *schietschuit*, *schietspoel*, weversspoel; *schiettuig*, *schietworm*, enz.

Hoogd. *schieszen*, bij Notk. *sciezzen*, neders. *schoten*, angels. *sceotan*, *scytan*, eng. *to shoot*, zw. *skjuta;* waartoe ook het oude fr. *jouster*, het hedendaagsche fr. *jetter* en het ital. *jettare*, misschien ook het lat. *sagitta* behooren.

SCHIFTEN, b. en o. w., *ik schifte*, *heb* en *ben geschift*. Bedrijv., scheiden, deelen: *het goede van het kwade schiften*. Onz., met *zijn;* runnen, te zamen loopen, als melk enz.: *azijn doet de melk schiften. De melk is geschift*. Dit wordt ook van zijde, neteldoek enz. gezegd, wanneer de draden, even als de kaasachtige deelen der melk, op een schuiven: *het neteldoek is geschift*. Van hier *schifter*, *schifting*, deeling, ook zamenvloeijing van melk, enz.

SCHIJF, v., meerv. *schijven*. Een, aan beide zijden, plat rond, door welks midden een spil loopt, waarop het rond gedraaid wordt, of kan worden; als: *de schijf in eene katrol — pottenbakkersschijf*, waarop de aarde, of kneedbare klei, rond gedraaid, en tot potten gevormd wordt. In het algemeen, een plat, rond ligchaam. Een plat rond bord, om naar te schieten: *naar de schijf schieten. De zonneschijf*, *de maanschijf*, de zon en de maan, voor zoo ver zij zich als dun, vlak en rond aan ons oog voordoen. *Een' appel in schijven snijden*.

De schijven van een dambord. De schijf der knie: *de schijven van de knien doen bloodt ligghen.* FLOR. *Schijven, waarover snaren, of draden, of touwen loopen;* van hier de spreekwijs: *dat werk gaat, of loopt, over vele schijven,* er worden vele personen toe vereischt, om dat werk zijn beslag te geven. Gouden, zilveren, of andere stukken geld: *maer laet die rijcke zijn schijven blincken.* HOUW. Zamenstell. *damschijf, glasschijf, kalfschijf, knieschijf, werpschijf,* enz.

Hoogd. *Scheibe*, neders. *shive*, eng. *shive.* In het pool. is *skiba* een stuk, en *szyba* eene glasschijf.

SCHIJN, m. Van het werkw. *schijnen.* Datgeen, hetwelk aan eenig ding gezien wordt — licht, glans: *de schijn der zonne*, anders *zonneschijn;* zoo ook *maneschijn.* Gedaante: *in den schijn van eene weduwvrouwe.* VOND. Datgeen, hetwelk van eenig ding onder de zinnen valt, in zoo ver het van de ware gesteldheid der zake onderscheiden, of het tegengestelde daarvan is: *zich door den schijn laten misleiden. Schijn bedriegt. Onder den schijn van regt, van godsvrucht,* enz. Deze zelfde beteekenis vindt ook in vele zamenstellingen plaats, als: *schijnchristen, schijndeugd, schijngeloof, schijngeluk, schijngoed, schijngrond, schijnrede, schijnvermaak, schijnvriend,* enz. Zoo ook *schijnheilig*, dat den uiterlijken schijn van heiligheid aanneemt. *Schijnheilige*, een huichelaar, *schijnheiligheid*, enz. Van hier *schijnbaar*, dat den schijn van iets heeft. Zamenstell. *aanschijn, voorschijn — schijnbeeld*, bij OUDAEN. *Schijnworm*, glimworm, enz.

SCHIJNEN, o. w., *ik scheen, heb geschenen.* Lichten, een helder licht van zich geven: *de maan, de zon schijnt. Laat uw licht schijnen voor de menschen*, handelt openlijk. BIJBELV. *Ik mag wel zien, dat de zon in 't water schijnt*, ik wil anderen in hun genoegen en vermaak niet hinderlijk zijn, noch hen daarover berispen; spreekw. Ook van de sterren, den bliksem, enz.: *want gelijck de blicksem schijnt tot het westen.* BIJBELV. Fig., zich laten aanzien: *hij schijnt een eerlijk man te zijn. Hij wil geleerd schijnen.* Als een onpersoonlijk werkw.: *het schijnt, dat het zal regenen.* Van hier *schijning, schijnsel.* Zamenstell. *afschijnen, beschijnen, doorschijnen, verschijnen* enz.

Ons

Ons *schoon*, het gr. σχῆμα, lat. *scintilla*, ital. *sembiare*, *sembrare*, en andere meer zijn hiermede ten naauwste verwant.

SCHIJNGELOOF, *schijngrond*, enz., zie *schijn*.

SCHIJNSTRIJDIG, bijv. n. en bijw., *schijnstrijdiger*, *schijnstrijdigst*. Dat met iets anders schijnt te strijden, doch in de daad niet strijdig is. Van hier *schijnstrijdigheid*.

SCHIJTEN, b. en o. w., *ik scheet*, *heb gescheten*. Het overschot der verteerde spijzen, door den gewonen stoelgang, uitwerpen, hetwelk met zeker geluid gepaard gaat, dat dit woord nabootst; in den gemeensten en laagsten spreektrant gebruikelijk; anders kakken, zijn gevoeg doen. *Van angst schijten*. *In zijne laars schijten*, zich van angst bevuilen, zich lafhartig gedragen. Ook is het voor vijsten, een' wind laten, gebruikelijk, waarvan *scheet*, een wind. Van hier *schijter*, *schijtster*, *schijterij*, buikloop: *hij is aan de schijterij;* waarvoor men ook zegt: *hij is aan de schijt*, hoogd. *scheisze*, bij Kil. *schijte*, gr. σκατὸς, angels. *scitta*. *De koot ligt schijt*, ligt achterover en laat, als het ware, zijn achterste zien. Zamenstell. *beschijten* — *schijtebroek*, die in zijne broek kakt, ook een lafaard, *schijtgeel*, zekere verw, *schijthuis*, kakhuis, *schijtkruid*, *schijtpot*, kakpot, enz. Hoogd. *scheiszen*, neders. *schiten*, zweed. *skita*, eng. *to shite*, fr. *chier*.

SCHIJTVALK, m., meerv. *schijtvalken*. Eene soort van roofvogels, den steenvalken niet ongelijk. Dit dier heeft zijnen naam daarvan gekregen, dat hij niet, gelijk andere valken, op het vleesch, maar op den drek van het gevogelte, aast; waarom hij hetzelve, bij voorbeeld de kokmeeuw, zoo lang in de lucht vervolgt en beangstigt, tot dat zij haar drek laat vallen, dien hij zeer behendig in de lucht weet op te vangen.

SCHIK, m. Schikking, orde: *en in den schoonen schik van 's Hemels zolderingen*. J. de Deck. *Het is alles op zijn' schik*, in orde. Beschikking: *wanneer der dingen schik valt anders dan hij waent*. Vond. — *In zijn' schik zijn* wordt gebezigd voor wel tevreden zijn: *Alcestes is met het rijk wel in zijnen schik*. Vond. *Goed schiks* is zoo veel als met een goed hart, gewillig, gedwee: *ik doe het liever goed schiks, dan ge-*

gedwongen. Zamenstell. *opschik* — *taalschik*: *dat den taalschik betreft.* Hooft. — *Schikgodinnen*, in de fabelkunde de bestuursters van 's menschen levensloop, met namen *clotho*, *Lachesis* en *Atropos.*

SCHIKGODIN, zie *schik.*

SCHIKKEN, b. en o. w., *ik schikte*, *heb* en *ben geschikt.* In orde brengen, voegen: *ik zal het alles wel schikken. Sij schicken hare pijlen op de peze.* Bijbelv. *Zich wel schikken*, zich wel gedragen. *Ik schikte mij naar de omstandigheden. Zich tot werken schikken. Hij begint zich tot deugd te schikken*, begint deugdzaam te worden. *De brief, dien gij aen ons geschickt hebt.* Bijbelv. Onzijdig, met *hebben*, voortschuiven, plaats maken: *schik een weinig, als 't u belieft.* Zorgen, maken: *schikt, dat gij gedachtig zijt.* Krul. Met *zijn*, gelukken, gevonden worden: *het is geschikt.* Zamenstell. *aanschikken*, *bijschikken*, *omschikken*, *opschikken*, *toeschikken*, enz. Van hier *schikker*, *schikking* — *schikkelijk*, net, ordelijk, toegevend — *schikkelijkheid*, enz.

SCHIL, zie *schel.*

SCHILD, m. en o., meerv. *schilden.* Eigenlijk, eene in de hedendaagsche krijgskunst der Europeanen bijna verouderde soort van schutwapen, om het lijf tegen de vijandelijke pijlen en houwen te bedekken en te beschutten, welke schilden van verschillenden aard, gedaante en grootte waren: *mijnen schilt agterlaatende.* Vond. *Insgelijcks drie hondert schilden van geslagen gout.* Bijbelv. Fig., datgeen, wat ons eene krachtige en zekere beschutting geeft: *hij is een schilt allen, die op hem betrouwen.* Bijbelv. Een bord, waarop een wapen met alle zijne deelen uitgehouwen of afgeteekend is, hetwelk nog de gedaante der voormalige schilden heeft, dewijl de wapens voorheen op de schilden afgebeeld waren. *Wapenschild. Eenen adelaar in zijn' schild voeren.* In dezen zin komt het meest onzijdig voor, als: *het schild van Frankrijk.* Zoo ook wordt een uithangbord, waarop het een of ander handwerk afgebeeld is, dat in het huis, waar het uithangt, gedreven wordt, *een schild* genoemd. De harde holle schaal, welke het gansche lijf van een schildpadde bedekt, is derzelver schild. Zie *schildpad.* In den scheepsbouw worden die planken, waar-

waarmede men in eenen scheepsstrijd het bovenste dek beschanst, om de soldaten te dekken, *schilden* genoemd. — Van dit woord *schild* zijn eenige figuurlijke spreekwijzen ontleend, als: *iemand in den schild varen*, voor iemand weerstand bieden. *Iemand te schild en te speer vervolgen*, d. i. hem eenen doodelijken haat toedragen. *Iets in zijnen schild voeren;* b. v.: *zien, wat iemand in zijn schild voert*, misschien eigenlijk, zien, tot welke partij hij behoort, en vervolgens, onderzoeken, welke oogmerken hij heeft. *Hij voert niets goeds in zijn' schild*, hij beoogt iets slechts. Zamenstell. *houtschild*, *schermschild*, *wapenschild* — *schilddak*, een dak van schilden, zoo als de aloude romeinsche krijgsknechten plagten te maken; — *schilddrager*, *schildknaap*, ook *schildknecht*, bij de voormalige wijs van oorlogen, diegene, welke eenen Ridder, of anderen voornamen krijgsman, den schild moest nadragen; nog als eertitel gebruikelijk; — *schildmaker*, enz.

Hoogd. *Schild*, bij OTFRID. en NOTK. *schilt*, neders. *schild*, eng. *shield*, angels. *scylt*, zweed. *sköld*, hebr. שלמא. Het staat met ons *schaal*, *schuilen*, *schutten*, het zweed. *skyla*, en het lat. *scutum* in verband. Oul. beteekende *schild* ook zekere munt; waarvan *schildtaal*, zijnde eene belasting, welke gaat over roerende zoowel als onroerende goederen, terwijl de verponding slechts over de laatste gaat. Men werd oudtijds namelijk geschat op zeker *getal* van *schilden*.

SCHILDER, m., meerv. *schilders*. Van het oude *schilden*, schilden maken en met figuren versieren. — Iemand, die schildert: *hij is een goed schilder*. Zamenstell. *bloemschilder*, *brandschilder*, *fijnschilder*, *fruitschilder*, *glasschilder*, *historieschilder*, *kladschilder*, *konstschilder*, *landschapschilder*, *puikschilder*, enz.

SCHILDERACHTIG, zie schilderen.

SCHILDEREN, b. w., *ik schilderde*, *heb geschilderd*. Van *schilder*. Malen, figuren en beelden met verw ontwerpen, hoogd. *schildern*, neders. *schillern*, zweed. *skildra*. *Een landschap schilderen*. *Zich laten schilderen*, zijn gelaat en zijne gedaante met verw laten afbeelden. Fig. schildert ook de redenaar, de dichter, wanneer hij eene zeer levendige beschrijving van iets geeft. Van hier *schilderachtig*, zoo fraai, als of het geschilderd

derd was — *schilderij*, *schildering*, enz. Zamenstell. *afschilderen*, *bijschilderen*, enz. — *schilderkamer*, *schilderkonst*, *schilderwerk*, enz.

SCHILDEREN, o. w., *ik schilderde*, *heb geschilderd*. Op schildwacht staan: *terstond na dat wij in de stad kwamen, moest ik schilderen*. Lang staan wachten: *de spanjaards schilderen dikwerf geheele uren onder de vensters hunner Beminden*. Zamenstell. *schilderhuis*, *schilderhuisje*, schildwachthuisje.

Frisch leidt dit woord regelregt van het lat. *scultari* af; anderen van *schild*, dewijl de schildwachten hunne wachten met den schild aan den arm moesten waarnemen.

SCHILDPAD, v., meerv. *schildpadden*. Een viervoetig te water en te land levend dier, in de gedaante eener padde; hetwelk zijnen naam ontleent van de harde schaal, waarmede deszelfs ligchaam, als met eenen schild bedekt is; hoogd. *Schildkröte*, neders. *schildpadde*, lat. *testudo*. *De schildtpad aan haar harnas vast is*. Hooft. Fig., zeker stormtuig: *de volscen schieten met de schiltpadt toe*. Vond. Van hier het onverbuigbare *schildpadden*, van de harde schaal der schildpad gemaakt: *een schildpadden kam*. Van hier ook het werkw. *schildpadden*, als schildpad maken, naar schildpad doen gelijken: *men weet het hoorn thans fraai en natuurlijk te schildpadden*.

SCHILDWACHT, v., meerv. *schildwachten*. De wacht van een' soldaat: *op schildwacht staan*; fig., voor bewaken, bewaren; waarvoor men weleer ook zeide *de schildwacht staan*: *wij, die de schiltwacht staen moeten voor de deught*. Gesch. *Verloren schildwacht*, de gevaarlijkste post. De persoon, die op schildwacht staat: *de schildwacht aflossen*.

SCHILFER, *schelfer*, v., meerv. *schilfers*. Alles, wat in dunne stukjes, of blaadjes van elkander gaat, of zich zoodanig laat scheiden: *schilfers van yzer*, *blik*, enz. *Schilfers van schelvisch*. *Schilfers op het hoofd*. Van hier *schilferachtig*. Ten Kate brengt het tot *scheiden*.

SCHILFEREN, o. w., *ik schilferde*, *ben geschilferd*. Van *schilfer*. In dunne stukjes, of blaadjes gescheiden worden: *na die ziekte, begon haar vel te schilferen*. Van hier *schilfering*.

SCHILLEN, *schellen*, b. w., *ik schilde*, *heb geschild.* De schil, of schel, afdoen: *eenen appel schillen*, *schellen. Aardappelen*, *knollen schillen. Een appeltje met iemand te schillen hebben*, spreekw., eene bedenkelijke zaak met hem te verhandelen hebben. Van hier *schilling.*

SCHILLEN, o. w., *ik schilde*, *heb geschild.* Voor *verschillen: ziet*, *hoe d'een in gedaente en verw van d'ander schilt.* VOND.

SCHIM, *schaduw*, v., meerv. *schimmen.* Eigenlijk het donkere beeld eens ligchaams. *Naar eene schim grijpen. Tegen zijne eigen schim vechten*, zijne eigen gevoelens bestrijden. Zie *omschaduwen. Voor zijne eigen schim bang zijn. Hij ziet er uit*, *als eene schim*, is zeer vermagerd. — Schaduw: *legje in schim van koele bloempjes.* VOND. Eene afgescheiden ziel, de geest van een gestorven ligchaam, heet, in den dichterlijken stijl, doorgaans *eene schim: ik heb zijne schim gezien. Hij volgt haar bleeke schim.* VOND. *Het rijk der schimmen*, anders *het schimmenrijk.* Zamenstell. *hersenschim*, enz. S. V. CHANDEL. bezigt het onzijd. werkw. *schimmen: met schimde een oogenblikschen dagh van blixem reis op reis van boven.*

SCHIMMEL, v. en m., meerv. *schimmels.* Vrouwelijk, witachtig uitslag, beschimmeldheid: *schimmel op het brood.* Mannelijk, een witachtig, graauw paard: *hij rijdt vier schimmels. Blaauwschimmel*, *graauwschimmel*, *roodschimmel*, *witschimmel*, *zwartschimmel*, enz. Van hier *schimmelachtig*, *schimmelig.* Zamenstell. *schimmeldebles*, een schimmelpaard met eene bles, — *schimmelharig*, *schimmelkleurig*, *schimmelverwig*, enz.

SCHIMMELEN, o. w., *ik schimmelde*, *ben geschimmeld.* Uitslaan van schimmel, schimmel bekomen: *het brood begint te schimmelen.* Van hier *schimmeling.*

SCHIMMEREN, o. w., *ik schimmerde*, *heb geschimmerd.* VOND. gebruikt dit woord dikwijls, en wel voor schitteren: *gij*, *die van paarlen*, *goud*, *en diamanten schimmert.* Het is verwant aan ons *schemeren*, hoogd. *schimmern*, zweed. *skymra;* in het angels. is *skima*, schijn, glans, en bij ULPHIL. *skeima* een lantaarn.

SCHIMP, m. Bijtende boert: *die schimp was al te grof.*

Bespotting, beschimping: *hij kon dien schimp niet verkroppen.* Van hier *schimpachtig*, *schimpig*, stekelig, *schimpelijk.* Zamenstell. *schimpbrief*, *schimpdicht*, *schimpdichter: Juvenaal was een vinnig schimpdichter — schimplied*, *schimplust*, *schimpnaam*, *schimprede*, *schimpscheut*, *schimpschoot*, een schimpige steek, of bedekte beschimping — *schimpschrift*, *schimpswijze*, *schimptaal*, *schimpvogel*, spreeuw, spotter, *schimpwoord*, enz. Van hier *schimpen.*

Hoogd. *Schimpf*, neders. *schimp*, zweed. *skymf*, gr. σκωμμα.

SCHIN, *schinne*, bij Kil. en Plantijn, doch reeds eenigzins verouderd, v. Het vuil, de schilfers op de hoofden der kinderen. Ten Kate brengt het tot *schenden*; waartoe ook het geldersche *schinde*, d. i. het vel, of ook de bast van een' boom, en ons *schinden*, het vel afstroopen, waartoe *schinder*, viller, behoort.

SCHINDELEN, o. w., *ik schindelde*, *heb geschindeld.* Schitteren, reeds eenigzins verouderd: *alle Luiden, daar eenige vonk van reede in schindelde.* Hooft. Zamenstell. *ontschindelen*, bij Hooft.

SCHINDER, zie *schin.*

SCHINK, m., meerv. *schinken.* Een schonk, been, bij Halma. Het gezouten en gerookte dikke been van een varken, ham: *een voorschink*, *achterschink. Westfaalsche schinken.* Zamenstell. *banketschink*, enz.

Hoogd. *Schinken*, neders. *schinke*, zw. *skinka.*

SCHINKEL, m., meerv. *schinkels.* Het been, of lange deel van mensch of dier, waarop het ligchaam rust, het scheenbeen van den voet tot aan de knie, en het dikkere been, tusschen de knie en het heupbeen, anders de *bovenschinkel* en *onderschinkel* genaamd. Zamenstell. *kalfsschinkel. Schinkelkracht*, bij Oud.

SCHIP, o., meerv. *schepen*, van het oude *scheep*, *schep*, *schepe.* Een hol vaartuig met een' diepen scherp toeloopenden bodem, in onderscheiding van eene praam, een vlot, enz. *Een snel zeilend schip. Te scheep gaan*, ook zonder *te: scheep gaan.* Zie *scheep.* Van het woord *schip* zijn verscheidene spreekwijzen gevormd, als: *het gaat over schip en goed*, de schade raakt niet alleen de Reeders, maar ook de Kooplieden. *Waar*

men

men voor scheep komt, *moet men voor varen*, elk moet dat werk doen, waarvoor hij zich verbonden heeft. *Er komen zulke goede schepen aan*, *als afvaren*; dit zegt men van gaande en komende Kooplieden, ook van gaande en komende vrijers. Zamenstell. *achterschip*, *driemastschip*, *kaperschip*, *koopvaardijschip*, *lastschip*, *naschip*, *oorlogschip*, *rijnschip*, *roeischip*, *roofschip*, *spiegelschip*, *turfschip*, *veerschip*, *voorschip*, *vrachtschip*, *zeeschip*, *waterschip*, *zeilschip*, *zoutschip*, enz. — *scheepreeder* enz., zie verder *scheep*; — *schipboom*, *schipbreuk*, *schipbreukeling*, *schipbrug*, enz.

Hoogd. *Schiff*, gr. σκαφη, van σκαπτειν, *uitholen*. Oudtijds droeg iedere kleine boot den naam van *schip*, lat. *scapha*. Thans is dit woord de algemeene benaming van alle groote vaartuigen, die naar hun onderscheiden maaksel onderscheidene namen dragen, als: *koopvaardijschip*, *oorlogschip*, enz. *Scyphus* is in het lat. en gr. alles, wat uitgehoold is, hetzij pot, beker, of iets dergelijks. MACROBIUS brengt, als een oud verhaal, bij: dat Hercules in een' *scyphus* over zee gevaren is (*Herculem scypho tanquam navigio vento immensa maria transiisse*); echter wil hij dit woord hier niet door een pot, of beker, maar door een vaartuig verklaard hebben, alhoewel hem onbekend was, dat deze *scyphus* ons oude *schip* is, in de nu reeds verouderde beteekenis van eene boot.

SCHIPPER, m., meerv. *schippers*. Diegene, welke op een schip het opzigt over hetzelve en over de lading heeft: *hij vaart voor schipper*. *Hij is schipper te voet*, spreekw.: hij is van zijn schippersambt afgezet. Een *schipper*, welke geen eigenaar van het schip is, wordt, ter onderscheiding, *zetschipper* genoemd. Van hier *schipperij*, *schipperschap*. Zamenstell. *marktschipper*, *turfschipper*, *veerschipper*, *zetschipper*, enz. Van dit *schipper*, heeft men, in de gemeenzame verkeering, het b. en o. w. *schipperen* gevormd; bedr., voor maken, doen, uitvoeren: *ik zal dat wel zien te schipperen*; onzijd., voor gedaan worden, schikken: *het begint te schipperen*. *Het is geschipperd*. Van *schipper* is ook *ontschipperen* in gebruik, voor, iemand van zijn' post als schipper ontzetten. SEWEL en anderen

ne-

nemen *schipper*, als verkort voor *schipheer*. Ten Kate leidt het van ons oude *schippen*, *navigare*, af. Oul. was *schipman* ook het zelfde als schipper, of stuurman: *en Hijram sant in dat vloot sine knapen en scipmannen* (*viros nauticos*, in de staten overzetting *schiplieden*), *die welgheleert waren ter zee*. Bijb. 1477. Angels. *scipman*.

SCHIPPEREN, zie *schipper*.

SCHIPPOND, o., meerv. *schipponden*. Adel. noemt het eene soort van groot gewigt, dat op de schepen het meest gebruikt wordt. Bij Ten Kate is het eene zwaarte van drie honderd pond, dus genoemd, dewijl een klein schip van ruim twee en twintig last even zoo gemakkelijk drie honderd pond kan vervoeren, als een mensch een enkel pond.

SCHITTER, zie *schitteren*.

SCHITTEREN, o. w., *ik schitterde*, *heb geschitterd*. Van het oude *schitter*, glans, glinstering, nu *geschitter*. Een sterk glinsterend licht van zich geven, flikkeren: *de zon schittert in mijne oogen*. Fig.: *zijne onschuld schitterde elk in de oogen*. Vond. bezigt dikwerf *schimmeren* voor *schitteren*. Zie *schimmeren*. Van hier *schitterend*; *schittering*. Zamenstell. *schitterglans*, *schitterlicht*.

SCHOB, *schobbe*, *schub*, *schubbe*, v., meerv. *schobben*. Schub, schilfer, dienende tot bedekking van den visch: *al wat vinnen ende schobben heeft sult gij eten*. Bijbelv. Van hier *schobachtig*, *schobbig*. Zoo ook het werkw. *schobben*, de schobben afschrapen: *visch schobben*. Kil. heeft ook *schobben*, *scalpere*, en *schobbe*, *scurra*, nu *schobberd*, en *schobbejak*, ziende, zegt Ten Kate, even als *schurk*, op het havelooze volk, dat overal staat te *schobben*, of te schrobben en te schurken. Van hier het werkw. *schobbejakken*, voor havenen, slecht behandelen: *zij schobbejakken virgiel als eenen van klein verstand*. Oudaen. Ten Kate brengt het tot *schuiven*, als schuivende in de beweging over elkander.

SCHOBBEJAK, zie *schob*.

SCHOBBERD, zie *schob*.

SCHOE, zie *schoen*.

SCHOEIJEN, b. w., *ik schoeide*, *heb geschoeid*. Schoenen aantrekken: *ende sij kleeddense en schoeijdense*. Bij-

BIJBELV. *Zij schoeijen allen op eene leest*, zij zijn het eens, spreekw. Passen: *deeze reedenen, schoeiende zo wel op den aardt des Kooninx.* HOOFT. Den waterkant bekleeden wordt ook *schoeijen* genoemd, waarvan *schoeijing*. Van hier *schoeijer*, schoenaantrekker, ook schoenmaker: *kees koenen, onze dorpschoeijer, soume maken een paer schoenen.* VLAERD. REDER. — *schoeijing, schoeisel.*

SCHOELJE, m., meerv. *schoeljes*. Een deugniet. Van hier *schoeljeachtig*. TUINMAN brengt het tot *schuilen*, en zegt, dat het iemand beteekent, die zich, om zijne booze bedrijven, voor de oogen der menschen tracht te verschuilen. Een *schoelje* is dan zoo veel als een duisterling, gelijk bij de Latijnen *nebulo*, *lucifuga*.

SCHOEN, *schoe*, m. meerv. *schoenen*. Een schoeisel, dat den ganschen voet besluit: *een paar schoenen.* Van dit woord zijn eenige spreekwijzen ontleend, als: *vast in zijne schoenen staan*, bij zijn gevoelen en voornemen blijven. *Zijne kinderschoenen reeds afgelegd hebben*, geen kind meer zijn. *Men moet geen oude schoenen weg gooijen, eer men nieuwe heeft*, men moet zich niet van iets ontdoen, voor men iets beter in deszelfs plaats heeft. *Elk weet best, waar hem de schoen wringt*, waar hem iets hapert; welke spreekwijs reeds bij PLUTARCHUS voorkomt. *Ik zou niet gaarn in zijne schoenen steken*, in zijn geval zijn. In een' ruimen schoen treden is figuurl., voor niet naauwgezet zijn, maar ruimschoots te werk gaan: *nu treedt men in een' ruimer schoen.* MOON. In den dichterlijken stijl wordt *schoen* voor tred gebezigd: *al 't Lant verheft zich onder uwen schoen.* MOON. Zamenstell. *ankerschoen, dansschoen, handschoen, kinderschoen, mansschoen, rouwschoen*, enz. — *schoenband, schoengesp, schoenlappen*, schoenen verstellen, *schoenlapper*; ook zeker gevleugeld diertje — *schoenlapperspothuis, schoenleer, schoenlint, schoenmaken*, schoenen maken, *schoenmaker, schoennaad, schoenriem*, strookje leer om de schoenen vast te maken, *schoensmeer, schoenwinkel*, enz.

Schoen is eigenlijk het meerv. van *schoe*, zoo als PLANTIJN nog heeft: *een paar schoen.* Voorheen zeide men ook *schoe*: *Ende ik acht, dat dit sij de schoe,*

schoe, gelijck men segt, aen zijnen rechten voet te passen. A. v. D. MIJLE. *IJser ende koper sal onder uwe schoe zijn.* BIJBELV. Van *schoeijen.* Dit woord is zeer oud. Bij ULPHIL. heet het *sko*, bij KERO en OTFRID. *scuah*, bij WILLERAM. *gescuche*, neders. *scho*, angels. *scco*, *sco*, eng. *shoe*, zw. *sko.*

SCHOER, zie *schouder.*

SCHOER, m., meerv. *schoeren.* Een oud woord, beteekenende eene vlaag van onweer enz., ook eene hagel- en regenbui; en in dezen zin wordt het in het Kleefsche nog gebruikt: *er komt een vreesselijke schoer op. Dat was gisteren een zware schoer!*

In het hoogd. heeft *Schauer* dezelfde beteekenis, en in het neders. is het *schuur*, angels. *scur*, eng. *shower*, zw. *skur.* De aloudheid bezigde voor donderbui *donrescuro*, voor hagelbui *hagelscuro;* en bij ULPHIL. is *scurawindis* eene windvlaag.

SCHOF, zie *schoft.*

SCHOFFEERDER, zie *schofferen.*

SCHOFFEL, *schoefel*, v., meerv. *schoffels.* Een tuinmansgereedschap, om de ruigte mede weg te schoffelen; *ende de schoefelen ende de gaffelen.* BIJBELV.

Hoogd. *Schaufel*, neders. *schufel*, angels. *scofl*, eng. *shovel* en *scoop*, bij TATIAN. *scuuala.* Het is ongetwijfeld met *scheppen*, *opscheppen*, verwant.

SCHOFFELEN, b. w., *ik schoffelde, heb geschoffeld.* Met de schoffel arbeiden, schoon maken. Van hier *schoffelaar*, *schoffeling.* Zamenstell. *voortschoffelen*, *wegschoffelen*, enz.

SCHOFFEREN, *schoffieren*, b. w., *ik schoffeerde*, *heb geschoffeerd.* Van *schof*, nu *schoft*, schurk, en den basterduitgang *eren.* Eigenlijk, schurkachtig behandelen, overweldigen, met geweld wegnemen, vernielen: *wat reden hadt ghij ons lant te schoffeeren?* J. B. HOUW. *Twee milen, oft meer, scoffierden si den heer* (het leger). SEGHEL. Thans is het genoegzaam alleen gebruikelijk voor vrouwen, of maagden, schenden, verkrachten: *de vrouwen werden geschoffeerd in 't bijzijn harer mannen. Om echt te breeken, of om maegden te schoffieren.* H. DE GR. Van hier *schoffeerder*, *schoffering.*

SCHOFT, *schof*, m., meerv. *schoften.* Hoogd. *Schuft.* Een

Een lompe schurk: *wanneer men onverschillig den man van verdiensten en den schoft met lofredenen overlaadt.* GUARDIAAN. Van hier *schoftachtig.* TEN KATE brengt het tot *schuiven*, even als *schavuit.* In het middeleeuw. lat. is *escabotus*, en in het oud fr. *escabort*, *escabousseur*, een bedriegelijk mensch. *Schof*, in het onzijd. geslacht, zegt TUINM., is ook het driftzwerk. Zoo zegt men: *het schof drijft.*

SCHOFT, v., meerv. *schoften.* Bij KIL., *schocht*, *schoft*, *dorsi superior pars onera portans.* Het bovenste gedeelte van den rug, de schouder: *hij lag de plank op zijne schoft en droeg die weg. In zijne rechte schoft.* VOND. Van dit *schoft* is *geschoft* gevormd, dat is van goede schoften voorzien: *hij is een sterk geschofte karel.* TEN KATE en TUINMAN brengen het tot *schuiven.*

SCHOFT, v., meerv. *schoften.* Een vierde gedeelte van den dag, zoo als die onder arbeidslieden verdeeld is; terwijl de tijd tusschen de eene schoft en de andere gebruikt wordt, om te eten of te drinken, of om beide te doen: *hij werkt vijf schoften op een' dag*, hij werkt daags eene schoft, of een vierde gedeelte van een' dag, over. In het gemeene leven wordt het ook onzijdig gebezigd; zoo heeft het ook KRUL, in eenen figuurlijken zin: *verloopt het laatste schoft van onze oude dagen.* Van hier *schoften*, *schofttijd*, enz.

SCHOK, m., meerv. *schokken.* Stoot, bons: *het gebouw kreeg een' geweldigen schok.* Van hier het b. en o. werkw. *schokken.* Het behoort waarschijnlijk tot het oude *schaken*, *schoek* en *schok*, schudden, stooten. Misschien is het klanknabootsend.

SCHOK, o., meerv. *schokken.* Een zestigtal: *flesschen worden bij het schok verkocht.* R. VISS. *heeft zijne zinnepoppen in schokken verdeeld.* Ook wordt het gebezigd voor vier stukken, in het koopen van zeker grof linnen: *een schok stukken linnen.* HALMA. Zamenstell. *schoklinnen*, dat bij het schok verkocht wordt.

Hoogd. *Schock*, zw. *skock.* WACHTER en FRISCH leiden het zeer gedrongen van het lat. *sexagena* af. Waarschijnlijker is de afleiding van *schikken*, *schokken*, als zijnde *een schok* in het eerst gebruikt omtrent dingen, welke ter betere vervoering, gewoonlijk tot zestig stuks, digt

digt in een geschikt, geschud, of geschokt werden. Van hier *schokken*, naar schokken tellen: *hout schokken.*

SCHOL, v., meerv. *schollen.* Een afgebroken stuk ijs, van eene aanmerkelijke grootte: *er kwamen groote schollen de rivier afzakken.* Zamenstell. *ijsschol.* De stukken aarde, welke de ploeg opwerpt, worden ook *schollen* genoemd, zamenstell. *aardschol.*

Hoogd. *Scholle*, opperd. *zolle*, ital. *zolla*, lothar. *cholle.*

SCHOL, v., meerv. *schollen.* Eene soort van platvisch. *Amelandsche schol.* Zamenstell. *scholschuit*, enz.

ADELUNG gist, dat het woord, om de breede en dunne, of platte gedaante der schol, met het vorige verwant is. Hoogd. *Scholle*, neders. *schule.*

SCHOLEN, o. w., *ik schoolde, heb geschoold.* Bij menigte te zamen vergaderen, te zamen zijn: *en 't volk dat hier geschoolt krielt als een bijenzwarm.* VOND. *Ik bevond, dat de baars gemeenlijk in deze sloot schoolde.* Van *school.*

SCHOLFERT, *schollevaar*, bij KIL. ook *scholver*, m., meerv. *scholferts.* Zekere watervogel, die onder de duikers behoort, angels. *scealfor*, lat. *mergus magnus.* TEN KATE brengt het tot *schuilen*, dewijl deze vogel zich lang onder het water kan verschuilen; gelijk ook het lat. *mergus* daarvan den naam heeft. Overdr. is *scholfert* ook een lompert, een vuilik. Anders heet deze vogel ook *schollevaar*, van waar *schollevaarseiland*, een eiland, in de plas tusschen de dorpen Zevenhuizen en Nieuwerkerk, waar deze vogel zich ophoudt.

SCHOLPEN, o. w., *ik scholpte, heb gescholpt*, bij KIL., zachtjes kloppen, slaan. Het wordt gebruikt van het kabbelen der baren: *slechts scholpend nat.* POOT. *Het scholpen van de zee.* WESTERB. Zamenstell. *scholpei.*

SCHOMMEL, *schongel*, elders ook *schop*, meerv. *schommels.* Een met eene bogt neerhangend touw, waarop men zittend of staand, heen en weder, of op en neder bewogen wordt. Van hier *schommelen.*

SCHOMMELEN, b. en o. w., *ik schommelde, heb geschommeld.* Bedrijv., roeren, schudden: *men mag dien drank niet schommelen.* Onzijd., op een' schommel heen en weder bewogen worden. Verder, ten ruigste

ste schoon maken: *wij zijn zoo wat aan 't schommelen.* Van hier *schommeling.* Zamenstell. *omschommelen*, *opschommelen*, — *schommelknecht*, *schommelkok*, *schommelmeisje.* — Voor *schommelen* wordt ook *schongelen* gebezigd, van *schongel.* Ook zegt men *schoppen;* ook *touwteren*, van *touw.* Zamenstell. *schommeltouw.*

SCHONGEL, zie *schommel.*

SCHONGELEN, zie *schommelen.*

SCHONK, v., meerv. *schonken.* Een been, of bonk, als schenkel, schinkel: *smelten t' zaam 't mergh uit elke schonk.* HOOFT. *Schonken en bonken.*

SCHOOF, v., meerv. *schoven.* Garve, een bos ongedorscht koorn: *schoven binden.* — *Schoven* worden ook gesloopte vaten, of duigen genaamd: *onze vaten vol zijnde moest er een gedeelte van onze schoven opgemaakt worden.* ZORGDR. Zamenstell. *schoofland*, *koornschoof.* In het angels. is het *scea*, in het eng. *sheaffe.* TEN KATE brengt het tot *schuiven*, als bijeen geschoven. Van hier *schoven*, het koorn tot schoven of garven binden.

SCHOOIJEN, o. en b. w., *ik schooide*, *heb geschooid.* KIL. heeft dit woord, in den zin van ergens schielijk naartoe gaan. Zoo ook HOOFT: *herwaart aan schooijen. Voorts schooid hij wakker naa den Landvooght toe.* Thans is het gebruikelijk voor op het land loopen bedelen: *te schoien achter land.* J. DE DECK. — OUDAEN bezigt het bedrijvend: *somtijds schooienze het geld.* Van hier *schooijer*, landlooper, *schooister*, landloopster. Zamenstell. *verschooijen*, volgens KIL. verloopen, *profugere.* Men vindt dit *verschooijen* gebruikt van volkeren, die, uit hun land en bezitting verdreven, overal dwalen, om eene schuilplaats te vinden: *het preutsche volck van Juda moest verschooijen, van huis en hof, als schapen van haer cooijen.* J. REVIUS.

SCHOOL, v., meerv. *scholen.* Het wordt bij de beste schrijvers vrouwelijk gebruikt, schoon het ook onzijdig voorkomt. Eigenlijk, eene plaats, waar jonge lieden in nuttige kunsten en wetenschappen onderwezen worden. *Eene hooge school*, of *hoogeschool*, waar de hoogere wetenschappen geleerd worden, welke men ook akademie noemt,

noemt, in onderscheiding van de lagere scholen, waar slechts de eerste beginselen der wetenschappen geleerd worden. *Ter school gaan*, ook *school gaan*, *school leggen*, *school liggen*, *school houden*. *Gij kunt bij hem nog wel school gaan*, van hem nog wel wat leeren. Overdr.: *dat is een school van geduld*, enz., daar kan men zijn geduld leeren oefenen. In de beeldende kunsten, bijzonder in de schilderkunst, worden niet alleen de gezamenlijke leerlingen van een' grooten meester deszelfs *school* genoemd, als: *de school van Raphaël*, *Caraccio*, *Rubens*; maar ook de opvolgers der gezamenlijke schilders van een land of gewest, in wier werken men eenerlei smaak aantreft: *de italiaansche*, *nederlandsche school*, enz. — Ook wordt het woord *school* gebezigd voor eene menigte gelijksoortige visschen, die in gezelschap zwemmen, als haring, baars, enz.: *op dit plaatsje heb ik eene gansche school baars gevangen*. — Zamenstell. *avondschool*, *breischool*, *dagschool*, *dansschool*, *kinderschool*, *kostschool*, *rekenschool*, *schermschool*, *schrijfschool*, enz. — *Schoolboek*, *schoolbord*, *schoolgeld*, *schoolgeleerde*, *schoolhouder*, *schooljaar*, *schooljongen*, *schoolkameraad*, *schoolkind*, *schoolleeraar*, *schoolmakker*, *schoolmeester*, *schoolmeesterachtig*, met den toon en de houding van eenen verwaanden schoolmeester, verwaand, *schoolmeesterlijk*, *schoolmeisje*, *schoolopziener*, *schoolsch*, dat tot de school behoort, *schoolstof*: *het schoolstof afschudden*, uit de kinderjaren treden — *schooltijd*, *schoolvrouw*, *schoolwezen*, enz.

Hoogd. *Schule*, reeds bij Kero *scuala*, neders. *schoole*, eng. *school*, zweed. *skola*, boh. *sskola*, middeleeuw. lat. *escola*, fr. *escole*, *ecole*, ital. *schoola*, sp. *escuela*; alle van het lat. *schola*, gr. σχολη.

SCHOON, b. n. en bijw. *schooner*, *schoonst*. Helder, zuiver: *een schoon glas*. *Schoon maken*. *Een schoone* (heldere) *dag*. Hetgeen in alle zijne deelen evenredig en tevens bevallig is: *schoon huisraad*, *eene schoone schilderij*, *een schoon paard*, *eene schoone stad*. *Eene schoone vrouw*. *Schoone oogen*. *Het schoone geslacht*, het vrouwelijke, dewijl de schoonheid aan hetzelve bijzonder eigen is. — *Eene schoone stem*. *Een schoon zangstuk*. *Schoon zingen*. Ook wordt datgeen

schoon

schoon genoemd, hetwelk door de ziel onmiddelbaar met een bijzonder welgevallen waargenomen wordt: *eene schoone gedachte, een schoon antwoord. Schoone kunsten en wetenschappen.* Fig.: *iemand schoone*, vriendelijke, vleijende, *woorden geven.* Hiervoor bezigde men voorheen het werkw. *schoon praten*, als bij HOOFT: *'t schoon pratend luk. Eene schoone*, aanmerkelijke, *som gelds. Een schoone*, hooge, *ouderdom. Eene schoone*, bekwame, *gelegenheid.* Vaardig, gereed: *toen alles schoon stond.* G. BRANDT. Gunstig zijn: *de gelegenheit, die hem zoo schoon stond.* DRIEBERG. Ook wordt het als eene spotrede gebezigd, om het tegendeel aan te duiden: *gij zijt een schoone helper! Dat zal er schoon uitzien!*

Dit woord wordt ook zelfstandig gebezigd, als: *eene schoone*, eene schoone vrouw; en ook de vleijende benaming eener vrouw, in het algemeen: *de schoonen*, de vrouwen: *het schoone*, de schoonheid. Van hier *schoonen*, schoon worden, — *schoonheid, schoonte, schoontjes.* Zamenstell. *duizendschoon*, zekere bloem; — *schoonbroeder*, behuwdbroeder, *schoondochter*, behuwddochter, *schoondruk*, de eerste gedrukte zijde van een blad, bij de boekdrukkers; *schoonmoeder*, behuwdmoeder, *schoonpraat*, vleijer, *schoonvader*, behuwdvader, *schoonzoon*, behuwdzoon, *schoonzuster*, behuwdzuster, enz.

WACHT. leidt het van *schijnen* af; zoo dat de eerste beteekenis van dit woord blinkend, glinsterend, helder, zou zijn.

SCHOON, voegw. Zie *ofschoon.*

SCHOOR, *schore*, zie *schorre.*

SCHOOR, m., meerv. *schoren.* Stut, steun. Van *scheren*, in den zin van strak uitspannen; derhalve als met strakke spanning of stutting onderschragende, zegt TEN KATE. Zamenstell. *schoorhoek*, bij F. v. DORP. *Maer de verworpen steen is schoorhoek des gebouws.* — *Schoorhout.* POOT noemt Jez. Chr. *krepleschoor.* Van *schoor* is *schoren*, stutten, schragen. Ook wordt het als een bijw. gebezigd: *zich schoor*, strak, zetten, om zich tegen te houden, of iets te schoren. Zamenstell. *schoorvoeten.*

SCHOORSTEEN, m., meerv. *schoorsteenen.* Een opgaande gemetselde pijp, om den rook van het vuur eener

stookplaats naar buiten te leiden. *Die schoorsteen trekt niet, rookt. Daar moet de schoorsteen van rooken*, spreekw., daar moet men van bestaan. Zamenstell. *schoorsteengeld, schoorsteenkleed, schoorsteenmantel, schoorsteenpijp, schoorsteenplaat, schoorsteenrand, schoorsteenstuk, schoorsteenval, schoorsteenveger*, iemand, die de schoorsteenen veegt, van roet zuivert.

Schoorsteen acht men gemeenlijk zamengesteld van *schoor*, *schoren*, en *steen*; en wel, als een steen, die geschoord wordt; (doch niet gelijk KIL. wil, als een steen, die schoort), dewijl deze, doorgaans steenen, pijp, door stijlen van hout, steen, of ijzer, geschoord en onderschraagd wordt. Dan, uit IHRE blijkt, dat *scarstain* in het zweedsch, voorheen, eigenlijk den haard heeft beteekend, d. i. dien vlakken steen, welke weleer in plaats van den haard diende. In oude tijden waren alle soorten van rookpijpen onbekend; en, op het land, in vele bijzonder noordelijke streken, laat men nog heden den rook de vensters uitgaan; en onaangezien dit, heeft men echter *schoorsteenen*, d. i. steenen haarden. De eerste helft van het woord is, hoogstwaarschijnlijk, het oude *skior*, *schor*, vuur, hetwelk ook in het oude perzische *cyrus*, de zon, het vuur, en het gr. εσχαρα, de haard, voor handen is; waarmede ons *schouwen*, *schouden*, branden, en *schouw*, *schouwe*, schoorsteen, in verband staan; waarom men zelfs gegist heeft, dat *schoorsteen*, zamengetrokken was uit *schouwersteen*, d. i. brandsteen, haardsteen, een steen, waarop vuur gestookt wordt. *Schoorsteen*, hoogd. *Schorstein*, neders. *schornsteen*, zweed. *skorsten*, oud zweed. *scarstain*, beteekende derhalve eigenlijk den haard, en, naar eene gewone figuur, ook de boven den haard ter afleiding van den rook gestelde pijp.

SCHOORVOETEN, o. w., *ik schoorvoette*, *heb geschoorvoet*. Eigenlijk de voeten schoor, strak zetten, als iemand, die tegen zijnen wil ergens heen getrokken wordt; verder, langzaam, ongaarn, ergens toe komen; doch het deelwoord *schoorvoetend* is genoegzaam alleen in gebruik: *hij ging er schoorvoetend toe over*. FR. V. DORP bezigt *schoorvoetig*, in den zelfden zin: *God haet den tragen man, en die schoorvoetig gaat tot werk van sijn beroep.*

SCHOORVOETEND, zie *schoorvoeten*.

SCHOOT, m., meerv. *schoten*. Hetzelfde als *schot*, *scheut*: *Pan schutte dien schoot*. VOND. *Buiten schoot blijven*. Ook overdr., zich buiten gevaar houden. *Den schoot aanhalen*, scheepsw.; *den schoot laten springen*, met een' gesprongen schoot varen, voor den wind heen zeilen. Overdragt.: *iemand den schoot vieren*, wat meer vrijheid geven. De opschieting van eenen tak, eene plant, ook van een menschelijk ligchaam: *eenen schoot krijgen*. Zamenstell. *schootblok*, *schootvrij*. Zie *scheut*.

SCHOOT, m., meerv. *schooten*. De bogt aan het onderlijf van een' mensch, inzonderheid wanneer hij zit; terwijl het tevens, in den deftigen stijl, van de op deze plaats zich bevindende deelen gebruikt wordt: *toen hij zich nog in den schoot der moeder bevond*. De bogt, welke in het zitten tusschen de beenen ontstaat: *eenen schoot maken*, bijzonder van de vrouwen, in het zitten de beenen een weinig van elkander houden, opdat daar eene holligheid ontsta: *in den schoot van Abraham*. BIJBELV. Van hier de figuurl. spreekwijzen: *de handen in den schoot leggen*, ledig zijn: *in den schoot des voorspoeds gekoesterd worden*, onafgebroken voorspoed genieten. *In zijn' eigen schoot zien*, zich onderzoeken. VOND. Het inwendige eener zake: *in den schoot der kerke terugkeeren. In den schoot zijner familie. Zijn hart in den schoot eenes vriends uitschudden*, uitstorten. Zamenstell. *schoothond*, *schoothondje*, *schootsvel*, een' lederen schoot, of *voorschoot*, gelijk de werklieden dragen.

SCHOOTSVEL, zie *schoot*.

SCHOOVERZEIL, o., meerv. *schooverzeilen*. Het onderste zeil van den grooten mast; volgens TEN KATE, van *schuiven*, als in bundellagen wordende opgeschoven.

SCHOP, v., meerv. *schoppen*. Een schoptouw, schommel. Van *schoppen*, hetzelfde als *schommelen*, *schongelen*. TEN KATE brengt het tot *scheppen*, om de scheppende beweging. Zamenstell. *schopstoel*.

SCHOP, m., meerv. *schoppen*. Een stoot met den voet: *ik gaf den hond een' schop. Den schop krijgen*, afgedankt, weggejaagd worden. *Iemand den schop geven*, hem afdanken, wegjagen. Van *schoppen*, met den voet stooten.

SCHOP, *schup*, v., meerv. *schoppen*. Spade. *Roeren-*

de de schup. Hooft. *Met heure ijzeren schop.* Vond. Zamenstell. *aschschop*, *koornschop*, *ovenschop*, *tuinschop*, *vuilnisschop*, enz. Van hier *schoppen*, een teeken op speelkaarten, als: *schoppen aas*, *schoppen heer*, enz. *Ik speel in schoppen*, enz. Ten Kate brengt het tot *scheppen*.

SCHOPSTOEL, m., meerv. *schopstoelen*. Een plank, of zitting, op een schoptouw, of schommel: *gij moet niet van den schopstoel afvallen*. En daar zulk een stoel vrij wankel is, zoo zegt men, bij overdragt: *op een' schopstoel zitten*, als iemand gevaar loopt van zijnen post ontzet te worden.

SCHOR, bijv. n. en bijw. *schorder*, *schorst*, *zeer schor*. Heesch: *eene schorre stem*. *Schor spreken*. Bij Hooft, *schorre aaloudheit*, *horrida antiquitas*. Van hier *schorheid*. Klanknabootsend woord.

SCHORBUUT, zie *scheurbuik*.

SCHOREN, bedr. w., *ik schoorde*, *heb geschoord*. Stutten. Zie *schoor*.

SCHORFT, zie *schurft*.

SCHORPIOEN, m., meerv. *schorpioenen*. Zeker gekorven diertje met eenen vergiftigen angel; van het lat. *scorpio*, gr. σκορπίος. *Vyerige slangen ende scorpioenen*. Bijbelv. Een scherpe en wondende geesel: *Ick sal u met scorpioenen kastijden*. Bijbelv. Ook zeker gesternte.

SCHORRE, *schoor*, v., meerv. *schorren*. Aanwas, gors, onbedijkt land, bij F. Mier. aanworp, slijkland. Het duidt, in het algemeen, land aan, dat boven water ligt, en is in onze taal gekomen uit het angels., in welke taal *score* iets, dat boven het water uitsteekt, gemeenlijk het strand of den oever, te kennen geeft. *De schorren of aanwassen van goenje en hongersdijk*. In Gelderland noemt men de dagvlieg, of het haft, *schooraas*, d. i. oeveraas. In het gr. is σχερὸς het strand. Zamenstell. *schorremorrie*, van *schorre* en *morrie*, voor *morre*, modder: *schorremorrie van volk*, het verachtelijkste schuim.

SCHORREMORRIE, zie *schorre*.

SCHORS, *schorse*, v., meerv. *schorsen*. Bast van eenen boom. *Eiken schors*. Figuurl., het buitenste gedeelte van iets: *de schors der zake*. Ook wordt het menschelijke

lijke

lijke ligchaam dikwerf *de schors* genoemd: *in de schors der menschen niet geleden.* MOON. TEN KATE twijfelt, of het tot *scheren*, strak uitspannen, behoort, als omkleedende en omspannende al de takken en den stam van den boom; of tot *scheuren*, als ontleend van het afscheuren der basten, tot run of verwstof. Fr. *ecorce*, it. *scorza*, sp. *corteza*, lat. *cortex.*

SCHORSEN, b. w., *ik schorste*, *heb geschorst.* Eigenlijk de bast van eenen boom afdoen, nu *ontschorsen.* Thans wordt dit woord gemeenlijk gebezigd in den zin van voor eenen tijd uitstellen, opschorten: *het geding is geschorst.* Weerhouden: *die storm en regen schorst.* MOON. Van hier *schorsing*, *wapenschorsing.*

SCHORSENEER, *schorseneerwortel*, v., meerv. *schorseneren.* Zekere lange, dunne, zwartbastige, aangename wortel, uit spanje afkomstig, lat. *scorsonera hispanica*, fr. *scorsenére.*

SCHORT, v., meerv. *schorten.* Een halve rok, welke men voor den schoot schort; waarom dit kleedingstuk ook *schortekleed*, *schorteldoek*, en *voorschoot* genoemd wordt. Inzonderheid behoort *de schort* tot de kleederdragt der vrouwen, zoo om de overige kleederen onbesmet te houden, als tot sieraad: *eene zijden*, *gazen schort.* *En sij maeckten zich schorten.* BIJBELV. In de heete landen, waar men, om de hitte, naakt gaat, dienen *de schorten* ter bedekking van de schaamdeelen, en hebben gemeenlijk de gedaante van een' langen doek, welke om het middelste gedeelte van het lijf gewikkeld wordt.

Hoogd. *Schurze*, neders. *schorte*, *schörte.*

SCHORTEN, b. en o. w., *ik schortte*, *heb geschort.* Bedr., van *schort*, schortekleed; door middel van een' schorteband in de hoogte binden; anders *opschorten.* Ook schorsen, uitstellen. Onzijd. met *hebben*; haperen, mangelen: *wat schort er aan?* Dit is van het verouderde *schort*, gebrek: *hier is de schort.* SPIEG. *Wats hier de schort?* DEZELFDE. Van hier *schorting.* Zamenstell. *schortband*, *schorteband*, en *schorthaak.*

SCHOT, zie *schoot.*

SCHOT, o., meerv. *schotten.* Beschot, schut. Fig.: *ergens een schot*, of *schotje*, *voor schieten*, iets verhinderen. Verder, varkenskot. Zamenstell. *middelschot*, *schaap-*

schaapschot, *varkensschot*, — *schotbeest*, *schotvarken*, ook een vuil, ruw mensch. — *Schotspijker*, *schotvlies*, maagdevlies, enz.

SCHOT, o. Schatting: *schot en lot opbrengen. Soe sullen sij vrij wesen van scote, van lote, van waken, van heervaerden*, enz. PRIVIL. V. DORDR. Waarschijnlijk is dit *schot* afkomstig van het oude saxisch *scot*, beteekenende eene soort van tol.

SCHOTIG, zie *scheutig*.

SCHOTS, v., meerv. *schotsen*. Stuk ijs, schol. Zamenst. *ijsschots*.

SCHOTS, bijw., *schotser*, *schotst*. Lomp, ruw: *op het schotst bejegent*. HOOFT.

SCHOTSCH, bijv. naamw. Dat uit schotland oorspronkelijk is, of tot schotland behoort: *schotsche kolen*. Ook wordt het zelfstandig gebruikt, voor de schotsche taal: *het schotsch*. Voor lomp, ruw, heeft het trappen van vergrooting: *schotscher*, *schotscht*, *zeer schotsch. Een schotsch antwoord*. Van hier *schotschheid*.

SCHOUDER, m., meerv. *schouders*, *schouderen*. Een bekend gedeelte van het menschelijk ligchaam: *iets op den schouder dragen. Iets met eenparige schouders*, gelijkelijk, *dragen. Zijne schouders ophalen*, ten teeken, dat men de eene of andere zaak niet wil ontkennen, maar ook niet toestemmen. *Iemand over den schouder aanzien*, met verachting behandelen. *Geweer op schouder!* in de krijgsdienst. Fig.: *ende de heerschappij is op sijnen schouder*. BIJBELV. In de gemeenzame verkeering zegt men ook *schoer*. Ook wordt het in eene ruimere beteekenis van eenige dieren gebezigd, b. v. van de varkens, wier voorpoot, tot aan den schouder, *een schoer* genoemd wordt, in tegenoverstelling van de bil, of den achterpoot, die den naam van ham draagt: *een schoer spek*. Van hier *schouderen*, op schouder nemen: *het geweer schouderen*. Zamenst. *schouderband*, *schouderbeen*, *schouderblad*, *schouderbreuk*, *schouderjicht*, *schouderlap*, *schoudermantel. Een jas met een' schoudermantel*, *schoudernaad*, *schapenschouder*, enz.

Schouder, oul. ook *scholder*, hoogd. *Schulter*, reeds bij RABAN MAURUS, in de achtste eeuw, *scultyrra*, ISIDOR. *sculdro*, eng. *shoulder*, angels. *sculdor*. Ongetwijfeld heeft dit woord, met *schild*, eene en dezelfde af-

afkomst, en beteekent eigenlijk eene verhevene vaste bedekking, welk denkbeeld met de natuur der schouderen zeer wel overeenkomt. In het goth. is *skaljan* dekken.

SCHOUT, m., meerv. *schouten*. Volgens Ten Kate is *schout* zamengetrokken van *schoudheet*, bij Kil. ook *schuldheis*, waarvan in het middeleeuw. lat. *sculletus*, als een aanwijzer van schuld, een gebieder van hetgeen men schuldig is te doen, en een eischer van straf, of boete; het hoofd van een geregt. *De schout heeft de dieven reeds op het spoor.* Van hier de spreekwijs: *dat kan ik wel voorbij des schouts deur dragen*, daar is geen onregtvaardigheid mede gepleegd. *Schout bij nacht*, die de naaste plaats aan den onderadmiraal bekleedt, wiens pligt het is, bij nacht te zorgen, dat de schepen volgens hunnen rang zeilen, en het eene schip het andere niet beschadige. Van hier *schoutin*, de vrouw van eenen schout, — *schoutschap*. Zamenstell. *dorpschout*, *hoofdschout*, *onderschout*, enz.

SCHOUW, zie *schoorsteen*.

SCHOUW, v., meerv. *schouwen*. Schuit, pont, praam: *met de schouw overzetten*. Somwijlen wordt de plaats, waar men met eene schouw overzet, *het schouw* genoemd, b. v.: *het haagsche schouw*. Zamenstell. *schouwman*, *schouwvoerder*, — *baggerschouw*, *modderschouw*, enz.

SCHOUW, v., meerv. *schouwen*. Van *schouwen*. Toezigt, bezigtiging, inzonderheid van slooten en wegen: *wanneer geschiedt de schouw? De schouw rijden*, rijden ter bezigtiging van wegen, dijken en wateringen. Zamenstell. *dijkschouw*, *wagenschouw*, *wapenschouw*, enz.

SCHOUWBURG, m., meerv. *schouwburgen*. Vertoonplaats van tooneelspelen; ook voor de personen, welke zich in den schouwburg bevinden: *de schouwburg zal in zijn handen klappen*. Vond.

SCHOUWEN, zie *schuwen*.

SCHOUWEN, b. w., *ik schouwde*, *heb geschouwd*. Zien, bezigtigen: *de mensche schouwt het van verre*. Bijbelv. *Dijken schouwen*, toezien, of zij goed en wel bezorgd zijn. *Varkens schouwen*, onderzoeken, of zij gezond zijn. Fig.: *iemand vuil schouwen*, hem schuldig achten. Van hier *schouwer*, ziener, profeet: *en tot de schouwers*. Bijbelv. Ook iemand, die de

varkens schouwt, — *schouwing*, *schouwsel*, bij HOOFT: *een schousel is er, dat haaren oogen nergens gebeurt is.* Zamenstell. *schouwplaats*, *schouwspel*, *schouwspeler*, *schouwtooneel*, *schouwtoren*, wachttoren. Zamenstell. *beschouwen*, *toeschouwen*, enz.

Hoogd. *schauen*, reeds bij KERO, OTFRID. en anderen *scouuen*, WILLERAM. *skouuen.* In het angels. is *sceavian*, en in het eng. *to shew*, doen zien, toonen.

SCHOVEN, hetzelfde als *schoften.* Zie ook *schoof.*

SCHRAAG, v., meerv. *schragen.* Een timmermans werktuig. Van hier *schragen*, *schraging*, enz. Zamenstell. *schraaghout*, *schraagstoel*, bij KIL. *schraagswijze*, enz. *Bedschraag*, *tafelschraag*, enz.

Schraag, neders. *schrage*, hoogd. *Schragen*, stamt af van het niet gebruikelijke bijv. n. *schraag*, schuinsch, derwijze gerigt, als de houten van eene *schraag*, van welk bijv. n. het thans nog in Vriesland gebruikelijke z. n. *schraagte*, en het bijw. *schraag*, insgelijks afstamt; en is verwant aan *schrank.*

SCHRAAL, bijv. n. en bijw. *schraler*, *schraalst.* Mager, van vettigheid ontbloot, en dus rank en tenger: *een schraal mannetje.* Van een veld gesproken, niet behoorlijk gemest: *een schraal land.* Van eene kas, of beurs, geldeloos: *eene schrale kas.* Van eene redevoering, een bewijs, enz., krachteloos: *een schraal bewijs.* Van eene bediening, weinig voordeelen gevende: *een schraal ambt.* Van graan- en plantgewassen, niet voordeelig: *het koren staat hier schraal.* Van eenen pot, magertjes toebereid: *een' schrale pot. Schraal bier*, dun bier, *eene schrale lucht*, barre lucht. Van hier *schraalheid*, *schraalte.* Zamenstell. *schraalhans*, enz.

Schraal, in de gemeenzame verkeering ook *schriel*, en misschien zamengetrokken uit *schrapel*, dat bij KIL. hetzelfde beteekent; zie *schrapen.* — TEN KATE brengt het tot het oude *raal*, *tenuis*, *exilis.*

SCHRAAP, v., meerv. *schrapen.* Eigenlijk, de daad van schrapen: *in eene schraap haalde hij alles naar zich.* Bij HOOFT evenveel als *schrab*, of *schrap*, daar hij zegt: *om hun eenige schraap te geven.* Bij KIL. een roskam, even als het platduitsch *schrape.* Het komt van *schrapen.*

SCHRAAP-

SCHRAAPACHTIG, zie *schrapen.* Van hier *schraapachtigheid*, *schraapachtiglijk.*

SCHRAAPZUCHT, zie *schrapen.*. Van hier *schraapzuchtig*, enz.

SCHRAB, v., meerv. *schrabben.* Genoegzaam evenveel als *schrap*, de daad van schrabben, of schrappen. Voorts, de wonde, door een schrap toegebragt, *eene schrab van eene speld.* Evenveel welke kleine wonde: *Themire had hem eerst een lichte schrab gegeven.* VOND. Van *schrabben*, genoegzaam hetzelfde als *schrappen;* en van hier *schrabber*, *schrabsel*, enz.

SCHRAFELEN, *schravelen*, b. w., *ik schrafelde*, *heb geschrafeld.* Gestadig schrapen, bij beetjes verzamelen. Van hier *schrafeler*, iemand, die den kost uit kleine winstjes zamenschraapt, *schrafelingen*, bij KIL. zamengeschraapte brokjes, snippertjes, enz. Zamenstell., *omschrafelen: 'k zal 't Inquisitievuur*, *zoo ijslijk*, *wreed*, *en fel*, *niet om gaan schraaflen.* LE FR. V. BERKH. Van het oude *schrafen*, schrapen.

SCHRAGEN, b. w., *ik schraagde*, *heb geschraagd.* Eigenlijk, met eene schraag ondersteunen; maar, in het gebruik, ondersteunen over het algemeen, zoo in eenen eigenlijken, als figuurlijken zin: *de zolder moet geschraagd worden. Hij stut en schraagt het gantsch heelal.* L. D. S. P. Van hier *schraging.* Zamenstell. *onderschragen*, enz.

SCHRAM, *schramp*, v., meerv. *schrammen.* Eene ligte kwetsing der oppervlakte van een ding: *eene schram aan de hand krijgen.* Van hier *schrammen*, iemand, of iets eene schram geven.

Schram, hoogd. *Schramme*, ijsl. *skrama*, is een oud noordsch woord, en verwant aan het middeleeuw. lat. *scrama* en *scramasaxus*, een slagzwaard, dus genoemd naar den houw, dien men iemand daarmede geven kan.

SCHRANDER, bijv. n. en bijw. *schranderder*, *schranderst.* Snedig, ligt gevat op alle voorkomende zaken: *een schrander mensch. Dan 't oordeel schrap gestelt op 't spits van schrandre zinnen.* VOND. *Den schrandren Klaudiaen*, *den wijzen Hippokraet.* VOND. Van hier *schranderheid*, *schranderlijk.* Zamenstell. *opschranderen.* Dit woord luidt bij KIL. *schrand*, en schijnt

een bijzondere eigendom van onze taal te zijn.

SCHRANK, v., meerv. *schranken.* Bij KIL. evenveel als *schraag*, een steunsel. Voorts ook een hek, of eene omtuining, uit schraagswijze gekruiste staken, of latten, zamengesteld. Figuurlijk zegt men: *iemand in schrank houden*, d. i. bij zijnen pligt houden. Van hier *schranken*, en de daarvan afgeleide woorden.

SCHRANKEN, b. w., *ik schrankte, heb geschrankt.* Met een hek, of eene omtuining, van schraagswijze gekruiste staken, of latten, insluiten; alsmede kruiselings over elkanderen leggen, of plaatsen; bijzonderlijk, de beenen kruiselings over elkanderen slaan. Van hier *schrankelen*, *schrankeler.* Zamenstell. *schrankelbeen*, *schrankelbeenen*, evenveel als *schrankelen*, dat ook voor schaatsrijden gebruikelijk moet zijn geweest, daar WESTERB. den naam van *schrenkelschoenen* aan schaatsen gaf. *Inschranken*, *omschranken.*

SCHRAP, bijw., enkel gebruikelijk in de spreekw.: *schrap zetten*, in postuur stellen, en *schrap staan*, in postuur staan, om den aanval van iets af te wachten of af te weren: *geef u meestres gehoor, en zet uw zinnen schrap.* VOND. *Sta vast en zet u schrap aen mijne rechte zij.* VOND.

SCHRAP, zie *schrab.*

SCHRAPEN, b. w. *ik schraapte, heb geschraapt.* Schrapend naar zich halen: *geld naar zich toe schrapen. Het vet uit den pot schrapen.* Overdr.: *alles naar zich schrapen*, uit hebzucht zich toeëigenen. *Zij verrijken zich door middel van woekeren en schrapen.* Van hier *geschraap*, *schraapachtig*, *schraapsel*, bij KIL. *schrapel*, mager, waaruit *schraal* zamengetrokken schijnt, *schraper*, *schraping*, enz. Zamenstell. *schraapzucht*, enz. *Afschrapen*, *inschrapen*, *uitschrapen*, *wegschrapen*, *zamenschrapen*, enz. Klanknabootsend woord.

SCHRAPPEN, zie *schrabben.*

SCHRAVELEN, zie *schrafelen.*

SCHREDE, v., meerv. *schreden.* Eigenlijk, de daad van schrijden. Het vaneen zetten der beenen. In het gebruik, een tred: *met rasse, sterke schreden aankomen. Wankelende schreden.* Fig., iemands gedrag: *vestig uwe schreden op het pad der deugd. Die 't*

richt-

richtsnoer is van uwer knechten schreden. L. D. S. P. Voorts ook de wijdte van eene eigenlijk gezegde schrede: *duizend schreden vormden eene Romeinsche mijl.* En fig.: *daer en is maer als een schrede tusschen mij ende tusschen de doot.* Bijbelv. Van dit *schrede* is het werkw. *schreden* gevormd, voor treden: *ick wil nog wat verder schreden*, enz. Geschier.

Schrede, of *schree*, Tatian. *scrito*, hoogd. *Schritt.*

SCHREEF, v., meerv. *schreven.* Eene streep, of linie, die met krijt, of anders, over iets gehaald wordt. Spreekw.: *buiten de schreef gaan*, ook *de schreef te buiten gaan*, buiten eene gemaakte bepaling gaan; gelijk als Koning Antiochus zou hebben gedaan, indien hij buiten den kring getreden was, dien de Romeinsche gezant rondom hem henen getrokken had. *Ergens eene schreef*, of *een schreefje, door halen*, het doorschrappen, fig., daarop niet meer rekenen. *Een schreefje voor iemand uitdoen*, hem niet meer medetellen, niet meer op hem rekenen. *Een schreefje voor hebben*, eenig voorregt boven een ander genieten.

SCHREEUW, zie *schreeuwen.*

SCHREEUWEN, o. w., *ik schreeuwde, heb geschreeuwd.* Zijne stem sterk verheffen: *hij' scheeuwde boven alle zangers uit. Iemand achterna schreeuwen. Moord en brand schreeuwen.* Een ijdel boha maken: *het is maar schreeuwen. Het schreeuwt*, is eene uitdrukking van verontwaardiging over eenig wanbedrijf. *Schreeuwende* (anders *krijtende*) *misdaden.* Van hier *geschreeuw, schreeuw: eenen luiden schreeuw geven*, — *schreeuwer*, enz. Zamenstell. *schreeuwbek, schreeuwleelijk*, enz. — *naschreeuwen, overschreeuwen, tegenschreeuwen, toeschreeuwen, uitschreeuwen*, enz. Klanknabootsend woord.

SCHREIJEN', o. w., *ik schreide, heb geschreid.* Krijten en huilen: *het kind schreit. Tot God schreijen. Om genade, om hulp, om brood, om wraak, schreijen. Dat schreit tot den hemel.* Ook bedr.: *eenen vloed van tranen schreijen.* Van hier *schreijer*, waarvan *schreijershoek, schreijerstoren*, beide te Amsterdam, — *geschrei, moordgeschrei, veldgeschrei, vogelgeschrei, vreugdegeschrei*, enz. *Beschreijen*, enz. Klanknabootsend.

SCHREPEL, bijv. n. *schrepeler*, *schrepelst.* Bij KIL. ook *schrapel*, waaruit *schraal* zamengetrokken schijnt. Eigenlijk, afgeschraapt, en vervolgens mager, schraal; van *schrepen: hoe droog wordt u keel geschreept*, *als met een rakel.* CONST. TH. JUW.

SCHRIEL, bijv. n. en bijw., zie *schraal.* Zou *schriel*, in de gewone beteekenis, niet afkomstig zijn van het fr. *scurrile*, op eene lage, lompe, onbeschaamde wijze schertsend; guitachtig, schurkachtig?

SCHRIFT, v. De gezamenlijke Bijbelboeken: *een gedeelte der heilige schrift.* VOND. *Ettelijke plaatsen der heilige schrift.* HOOFT. Van hier *schriftuur*, *schriftuurlijk.* Zamenstell. *schriftgeleerd*, *schriftgeleerde*, *schriftmatig*, enz.

SCHRIFT, o., meerv. *schriften.* Geschrevene teekens van woorden en gedachten. *Groot schrift*, *klein schrift*, *loopend schrift.* Een beschreven papier, en in den handel eene schuldbekentenis, verklaring, enz.: *ik heb geen schrift van u noodig.* Even veel welk geschreven of gedrukt opstel: *zijne schriften hebben hem beroemd gemaakt.* Van hier *schriftelijk*, *schrifteloos*, enz. Zamenstell. *afschrift*, *beeldschrift*, *cijferschrift*, *gedenkschrift*, *getuigschrift*, *kantschrift*, *lasterschrift*, *letterschrift*, *naschrift*, *onderschrift*, *opschrift*, *randschrift*, *schandschrift*, *smaadschrift*, *smeekschrift*, *tegenschrift*, *tusschenschrift*, *verbandschrift*, *voorschrift*, enz.

Schrift, hoogd. ook *Schrift*, is eene verkorting van *geschrift.*

SCHRIJDELINGS, zie *schrijden.*

SCHRIJDEN, o. w., *ik schreed*, *heb geschreden.* De beenen vaneen zetten, en wel in eene schrijdelingsche rigting: *over eene bank schrijden.* Gaan, treden: *de deur*, *waardoor men binnen schrijt.* HOOFT. *Buiten 't spoor van zijn gesprek schrijden.* J. DE DECK. Van hier *schrede*, *schrijdelings*, *schrijdelingsch*, met de beenen vaneen, ook *schrijlings.* Zamenstell. *overschrijden*, enz.

SCHRIJFBEHOEFTE, *schrijfboek*, enz., zie *schrijven.*

SCHRIJFTOR, v., meerv. *schrijftorren.* Zeker slag van torren, dat zich binnen den bast van doode boomen allerlei gangetjes vormt, die naar letters, of karakters gerekend worden te zweemen, en waarvan dit diertje zij-

nen

nen naam bekomen heeft. In het lat. *micographus.*

SCHRIJLINGS, zie *schrijden.*

SCHRIJN, o., meerv. *schrijnen.* Eene kas of kist: *men breekt in 't schrijn der vorstinne.* HOOFT. Een juweelkistje: *wat heimelijke pracht oock in de schrijnen schuilt.* J. DE DECK. Oulings *scrine*, dat bijzonderlijk wegens eene doodkist, ook voor eene kas, waarin men de overblijfsels der heiligen bewaarde, werd gebruikt: *ende gout daer men mede zoude begade sint Aelbrechts scrine.* M. STOK. Zamenstell. *schrijnhout*, *schrijnwerk*, *schrijnwerker*, enz.

Schrijn, platduitsch *schreen*, angels. *scrin*, eng. *shrine*, oudfr. *escrin*, ital. *scrinio*, middeleeuw. lat. *escrinium*, lat. *scrinium*, schijnt met *schrank* van eenen oorsprong te zijn.

SCHRIJNEN, b. w., *ik schrijnde*, *heb geschrijnd.* Dit woord bezigt men nopens eene knelling, of wrijving, die ontvelling veroorzaakt: *het keurslijf schrijnde haar onder den linker arm.* Dit woord schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd, en een bijzondere eigendom van onze taal te zijn.

SCHRIJVEN, b. w., *ik schreef*, *heb geschreven.* Eigenlijk, graveren, met een graveerijzer, of ander puntig werktuig, eene of meer letters in hout, steen, metaal, enz. brengen, hetwelk de oudste manier van schrijven was: *hij schreef op de tafelen de woorden des verbonts.* BIJBELV. Letters in gewaste tafeltjes griffelen: *de Romeinen schreven met hunne stiften.* Door middel van eene pen met inkt, of van krijt, potlood, en meer andere afverwende dingen, hetzelfde doen: *schrijft dit ter gedachtenisse in een boeck.* BIJBELV. Opstellen maken: *eene rekening*, *een boek schrijven. Eenen brief schrijven. Iemand*, of *aan iemand schrijven*, eenen brief voor hem vervaardigen en verzenden; *zich schrijven* is, zich in het onderschrift van brieven, of elders, noemen: *hoe schrijft gij u?* Van hier *geschrijf*, *schrijfster*, *schrijver*, *schrijverij.* Zamenstell. *schrijfbehoefte*, papier, pen, inkt, enz. — *schrijfboek*, *schrijfbord*, *schrijfdag*, *schrijffeil*, *schrijffout*, *schrijfkamer*, *schrijfkantoor*, *schrijfkoker*, *schrijfkunst*, *schrijflade*, *schrijflei*, *schrijflessenaar*, *schrijfletter*, *schrijfloon*, *schrijflust*, *schrijfmeester*, *schrijfpa-*

pier,

pier, *schrijfpen*, *schrijfpriem*, *schrijfschool*, *schrijfstijl*, *schrijftaal*, *schrijftafel*, *schrijfteeken*, *schrijftijd*, *schrijftor*, *schrijftrant*, *schrijfveder*, *schrijfvertrek*, *schrijfwijze*, *schrijfziek*, *schrijfzucht*, enz. *Aanschrijven*, *afschrijven*, *beschrijven*, *bijschrijven*, *doorschrijven*, *herschrijven*, enz.

Schrijven, vries. *schriuwen*, hoogd. *schreiben*, Kero *scriban*, neders. *schriven*, fr. *ecrire*, of *escrire*, sp. *escrevir*, ital. *scrivere*, lat. *scribere*, gr. γϱαφειν, is verwant aan *graveren*, *graven*, en met deze woorden zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

SCHRIK, m., meerv. *schrikken*. Eene hevige ontroering, welke door de plotselingsche aanschouwing, of gewaarwording, van iets beangstigends veroorzaakt wordt: *iemand schrik aanjagen*. *Dat gaf een nieuwen schrik*. Vond. Het verwekken van zulk eene ontroering: *de schrick eens Koninghs is als het brullen eens jongen leeuws*. Bijbelv. *Hij was een schrik voor al zijne vijanden*. Voorts is *schrik* dikwijls evenveel, als *afschrik*: *daer 't naberouwen flux op volght met smart en schrik*. Vond. Van hier *schrikachtig*, *schrikkelijk*, *schrikken*, *afschrikken verschrikken*. enz. Zamenstell. *schrikbeeld*, *schrikmiddel*, *schrikpoeder*, *schrikverwekker*, enz. *Afschrik*, *doodschrik*, enz.

Schrik, hoogd. *Schreck*, en *Schrecken*, is eigenlijk hetzelfde als *krik*, *krak*, eng. *crack*, fr. *crac*, *cric*, ital. *criech*, *cricco*, hoogd. *schrick*, het geluid van iets, dat aan stukken springt. Zie verder *schrikken*.

SCHRIKKELDAG, zie *schrikkeljaar*.

SCHRIKKELJAAR, m., meerv. *schrikkeljaren*. Van *jaar* en *schrikken*, springen. In het eng. *leapyear*, springjaar. Het jaar, dat aan het einde van de maand Februarij, die men dan *schrikkelmaand* noemt, eenen dag, die den naam van *schrikkeldag* voert, verspringt, of eenen dag meer krijgt, dan andere jaren: *om het vierde jaar is er een schrikkeljaar*.

SCHRIKKELMAAND, zie *schrikkeljaar*.

SCHRIKKEN, b. en o. w., *ik schrikte*, *heb geschrikt*. Onzijdig, oulings, even als het hoogd. *schrecken*, (van waar *heuschrecke*, sprinkhaan,) Notk. *serecchen*, Otfrid. *skrikkan*, springen, welke beteekenis Kil. daaraan nog geeft. Voorts, door eigenlijk gezegden schrik bevangen

gen worden: *ik schrik, dat mijn hart in mijn lijf opspringt.* Met afschrik vervuld worden: *voor een wanbedrijf schrikken.* Met ontzag en vrees bezield worden: *schrikt voor zijn glansrijk aangezigt.* L. D. S. P. In eenen bedrijvenden zin was *schrikken* oulings, even als het hoogd. *schrecken* en *schrechen* bij STRIJK., met schrik vervullen: *ghij waent met dijn geblaf, te schricken ons gemoet.* VLAERD. REDENR. Hiervoor gebruikt men thans *verschrikken.* Zamenstell. *schrikkeldag, schrikkeljaar, schrikkelmaand. Afschrikken, verschrikken*, enz., *onverschrokken*, enz.

Schrikken, hoogd. *schrecken*, is eigenlijk hetzelfde als het hoogd. *schricken*, ital. *scricchiare*, *cricchiare*, en *criccare*, fr. *craquer*, eng. *crack*, aan stukken springen, en, evenzeer als het stamwoord *schrik*, klanknabootsend.

SCHROBBEN, bedr. w., *ik schrobde, heb geschrobd.* Een klanknabootsend woord, dat wegens eene ruwe afborsteling van eenen vloer, eene straat, met daartoe geschikte werktuigen, gebezigd wordt: *de straat schrobben.* En wegens een ruw krabben: *hoe schrobt gij u zoo?* Van hier *geschrob, het schrobben, schrobber, schrobbing, schrobster*, enz. Zamenstell. *afschrobben, opschrobben*, enz.; — *schrobnet*, een vischnet, waarmede men langs den grond schrobt, of hetwelk men over den grond haalt, om visschen te vangen, enz.

SCHROEF, v., meerv. *schroeven.* Een werktuig, uit eenen cilinder, die slangswijze gegroefd is, en eenen koker, waarin die cilinder sluit, bestaande: *de schroef aandraaijen.* Ook wel de enkele cilinder: *de schroef past niet in de moer*, zoo als men den koker noemt. Spreekw.: *op losse schroeven staan*, onbepaald en wankelbaar zijn. Van hier *schroeven.* Zamenstell. *schroefgang*, de slangswijze uitgehoolde gang van eene schroef, *schroefhoren, schroefrad*, het getakte rad, waardoor de gangen van eene zoogenoemde *schroef zonder einde* bewogen worden, *schroefstaart, schroefswijze, schroeftap*, enz. *Lijkschroef*, schroef van eene doodkist, *moerschroef, scheenschroef, staartschroef, vaarschroef*, enz.

Schroef, hoogd. *Schraube*, neders. *schruve*, eng. *screw*, zweed. *skruf*, fr. *ecrou*, is misschien verwant aan *groef.*

SCHROEI-

SCHROEIJEN, b. w., *ik schroeide, heb geschroeid.* Anders *schrooijen.* Bij KIL. *schroijen, schrooden.* Eigenlijk, afknotten. Bijzonderlijk eenen staak, bij gebreke van snijdende werktuigen, door middel van vuur knotten, zoo als men oudtijds dikwijls deed. Voorts afbranden, zengen: *zijne kleederen schroeijen.* Zamenstell. *afschroeijen, verschroeijen*, enz.

SCHROEVEN, b. w., *ik schroefde, heb geschroefd.* Van *schroef. Geld, penningen schroeven. Iets losser schroeven. Dat met de lijckschroef 't harte schroeft.* VOND. Zamenst. *aanschroeven, afschroeven, inschroeven, toeschroeven*, enz. HUIGHENS bezigt *schroeven* ook voor zuipen: *soo leghje staegh en schroeft.*

SCHROK, zie *schrokken.*

SCHROKEN, b. w., *ik schrookte, heb geschrookt.* Zengen: *het vel is geschrookt.* HALMA. Van hier *schroking.*

SCHROKKEN, b. w., *ik schrokte, heb geschrokt.* Gulzig opslokken. Van hier *geschrok*, en *schrokker*, een gulzige eter; ook enkel *schrok: zie dien schrok weer eens gulzig eten.* Zamenstell. *schrokdarm, — inschrokken, opschrokken*, enz.

SCHROLLEN, o. w., *ik schrolde, heb geschrold.* Eene knorrige luim hebben: *hij begint weer te schrollen.* Zulk eene luim door eene bitse hekeling van iemand, of iets, aan den dag leggen: *gij behoeft daar zoo niet op te schrollen.* Van hier *geschrol.* Het woord komt van het thans niet gebruikelijke *schrol*, hoogd. *Schrolle*, neders. *schrulle*, een aanval van krankzinnigheid, of kwade luimen, verwant aan *gril* en *grol.*

SCHROMELIJK, zie *schromen.*

SCHROMEN, o. en b. w., *ik schroomde, heb geschroomd.* Eigenlijk, beven, bevreesd zijn: *wij schroomen voor geen lijen.* VOND. *Ik schroom het te zeggen.* Bedrijv., vreezen, duchten, ontzien: *wij schromen geenen dwingeland.* Van hier *schromelijk, schromelijkheid, schroomeloos, schroom, schroomte*, beschroomdheid, enz.

SCHROOM, m. De daad van schromen, vrees, bekommering: *zonder schroom.* Zamenstell. *schroomachtig, schroomhartig, schroomvallig.*

SCHROOT, o. Hoogd. *Schröt.* Eigenlijk, al wat ergens afgeknot, afgehakt, of afgesneden wordt. Van het verou-

onderde *schroden*, afknotten. In het hoogd. van menigerlei gebruik; maar bij ons enkel brokken van ijzeren staven, en ander ijzerwerk, in plaats van kogels op het scheepsgeschut gebruikt: *met schroot schieten.* Zamenst. *schrootzak*, enz. Het stamwoord is *schrooden*, of *schroden.*

SCHUB, *schubbe*, zie *schob*, *schobbe.*

SCHUDDEBOL, zie *schudden.*

SCHUDDEN, b. en o. w., gelijkvl., *ik schuddede*, *heb geschud.* Iets hevig heen en weder bewegen: *appelen*, *peren schudden*, dezelve met den boom heen en weder bewegen, om ze daarvan te doen afvallen: *het hoofd schudden*, hetzelve heen en weder bewegen om aan te duiden, dat men iets niet toestemt, of tot betoon van misnoegen en verontwaardiging: *die voorbij gingen*, *lasterden hem*, *schuddende hare hoofden.* Bijbelv. *De ooren kunnen schudden*, voor geene opspraak te vreezen hebben: *ik kan de ooren schudden*, *dat zij klappen. Geld uit eenen zak schudden*, het door eene herhaalde schudding daaruit doen rollen. *Een juk van den hals schudden*, is, zich aan eenige dwingelandij onttrekken. *Het bed schudden*, *de maat schudden*, enz. zijn bekende zegswijzen. Onzijd., hevig heen en weder bewogen worden: *schudden van de koude. Het gansche huis schudt van den wind.* Van hier *schudder*, *schudding*, enz. *schuddebol*, die het hoofd gedurig beweegt, *schuddebollen*, *schudhaak*, enz. *Afschudden*, *inschudden*, *opschudden*, *uitschudden*, enz.

Schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank te danken te hebben.

SCHUIF, v., meerv. *schuiven.* De daad van schuiven, eene voortduwing, voortstuwing, zoo als die van eene schijf op een dambord. Voorts, al, wat geschoven wordt, als de grendel van eene deur, eene tafel, enz. Van *schuiven.*

SCHUIFELEN, o. w., *ik schuifelde*, *heb geschuifeld.* Anders *sijfelen.* Eigenlijk, fluiten. In het gebruik blazen als eene slang: *geweldig schuifelde het ondier.* Van hier *geschuifel* en *schuifeling.*

Schuifelen, van het ital. *zuffolare*, fr. *sifler.* Het stamwoord is het lat. *sibilare.*

SCHUIFUIT, m., meerv. *schuifuiten.* Eene der grootste

 soor-

soorten van uilen, naar hun geluid dus genoemd; even als in het hoogd. *Uhu*, of *Schufut*, opperd. *schaufaut*, fr. *chouette*, en *chat-huant*, ital. *civetta*. Fig., een slecht mensch, die bij nacht rondzwerft, en het daglicht schuwt; anders ook *schavuit*.

SCHUIJER, m. meerv. *schuijers*. Een borstel — kleerborstel. Ook voor loslijvigheid: *aan den schuijer zijn*. Zie *schuijeren*. Zamenstell. *schuijermaker*, *schuijerwinkel*, — *kleerschuijer*, enz.

SCHUIJEREN, b. w., *ik schuijerde*, *heb geschuijerd*. Van *schuijer*. Met eenen schuijer afborstelen, of wrijven. Ook onz., voor loslijvig zijn; en onpers.: *het schuijert mij geweldig in den buik*. HALMA. Fr. *scier*. Van hier bij KIL., *schuijerer*, een weeklijvig mensch, en *schuijering*, weeklijvigheid, loop, en dunne ontlasting. Zamenstell. *afschuijeren*, *opschuijeren*, enz. Staat in verband met *schuren*.

SCHUIL, de daad van schuilen, thans enkel gebruikelijk in *schuil gaan*, gaan schuilen, zich verbergen: *de gouden zon weet waar zij schuil moet gaan*. L. D. S. P. *Het ging een wijle schuil, om klaerder op te gaen*. VOND. Van *schuilen*.

SCHUILEN, o. w., *ik school*, *heb* en *ben gescholen*; en *ik schuilde*, *heb* en *ben geschuild*. Verholen zijn, zich verbergen: *waar mag hij toch schuilen?* Overdr.: *er schuilt iets bij u*, er gaat iets verborgens om in uw hart. *Er schuilt iets achter*, er is iets achter verborgen. *Daer schuilt iet, mij te duister om te raen*. VOND. Voorts: *voor den regen*, *onder eenen boom schuilen*. Van hier *verschuilen*. Zamenstell. *schuilhoek*, *schuilhol*, *schuilplaats*, en *schuilwinkel*, bij KIL., enz., waarvan het kinderspel *schuilwinkel*, ook *schuilhoekje spelen*.

SCHUIM, o. Bruis, opwerpsel van bruisend nat; zoo als van bruisende watergolven: *Venus wordt gezegd uit het schuim der zee geboren te wezen*. *Schuim van bier*, *van zeepwater*, enz. — *schuim van goud*, enz. Spreekw.: *geen goud zonder schuim*, men vindt in den besten kring van menschen ook slechte lieden. Overdr.: *schuim van volk*, anders de heffe des volks. *Op schuim loopen*, anders ook *schuimloopen*, rondloopen, om de tafels te schuimen, waarvan *schuimlooper*, anders *tafel-*

schui-

schuimer. Van hier *schuimachtig*, *schuimig*. Zamenstell. *schuimbeestje*, *schuimbekken*, *schuimsteen*, enz. *Goudschuim*, *meerschuim*, *zeeschuim*, enz.

Schuim, hoogd. *Schaum*, fr. *escume*, eng. *scum*, ital. *schiuma*, *spuma*, lat. *spuma*.

SCHUIMBEKKEN, o. w., *ik schuimbekte*, *heb geschuimbekt*. Schuim op den bek hebben, of uit den bek laten loopen: *op het gezigt van den vijand stampvoette en schuimbekte het moedige ros*. Ook van menschen: *hij begon van woede te schuimbekken*. *De dwingelant*, *enz*. *schuimbekt*, *knarsetant*, enz. VOND.

SCHUIMEN, o. en b. w., *ik schuimde*, *heb geschuimd*. Onz., schuim opwerpen: *het bier schuimt*. *Schuimensvol den roemer schenken*. VOND. Bedr., iets van schuim ontlasten: *de ketel moet nog geschuimd worden*. *Pas wel op het schuimen van de visch*. Fig.: *de zee van roovers schuimen*, haar daarvan ontlasten en zuiveren. *En 't lant te schuimen van bederflijk ongediert*. VOND. Daarentegen is *eene tafel schuimen*, haar ontledigen, door alles op te eten. *Gaan schuimen*, schuimloopen. Van hier *schuimer*, *schuiming*, enz. Zamenstell. *schuimboef*, bij KIL.. *schuimlepel*, *schuimspaan*, *schuimtafel*, enz. *Afschuimen*, *herschuimen*, *naschuimen*, *opschuimen*, *overschuimen*, *tafelschuimer*, *tafelschuimerij*, *zeeschuimer*, *zeeschuimerij*. — Van *schuim*.

SCHUIMLOOPER, zie *schuim*.

SCHUIN, bijv. n. en bijw., *schuiner*, *schuinst*. Scheef, schrank, het midden tusschen regtop, of regtuit, en overdwars: *die helling is al te schuin*. Van hier *schuinen*, schuin maken, *schuins*, *schuinsch*, *schuinte*.

SCHUIT, v., meerv. *schuiten*. Een vaartuig van verschillende grootte en gedaante, dat op onze binnenwateren, en de zuiderzee, gebezigd wordt: *in de schuit gaan*. *'t Gemak der schuite*. HOOFT. *Schuitje varen* is in een schuitje spelevaren. Spreekw.: *in een schuitje komen*, het onderling eens worden: *in een schuitje zijn*, onderling overeenstemmen. *Wij zijn in het schuitje*, *wij moeten mede*, wij hebben ons te sterk met de zaak ingelaten, om ons daaraan te kunnen onttrekken. *In het schuitje zijn*, *en medevaren*, in eene zaak ingewikkeld

 zijn,

zijn, welker bestuur men aan anderen overlaat, en overlaten moet. Van hier *schuitenaar*, bij Kil. de schipper van eene schuit. Zamenstell. *schuiteboer*, *schuiteboef*, *schuitevaarder*, *schuitevoerder*, *schuitegeld*, *schuitgeld*, *schuitgesprek*, *schuitgezelschap*, *schuithuis*, *schuitjager*, *schuitmaker*, *schuitepraatje*, *schuitreis*, *schuitschipper*, *schuitvracht*, enz. *Aardappelschuit*, *appelschuit*, *aschschuit*, *avondschuit*, *baggerschuit*, *dagschuit*, *groenschuit*, *houtschuit*, *jaagschuit*, *kalkschuit*, *knollenschuit*, *koeschuit*, *koolschuit*, *korenschuit*, *marktschuit*, *melkschuit*, *mestschuit*, *middagschuit*, *modderschuit*, *morgenschuit*, *mosselschuit*, *nachtschuit*, *oesterschuit*, *overhaalschuit*, *pakschuit*, *roeischuit*, *schietschuit*, *steenschuit*, *steigerschuit*, *tentschuit*, *trekschuit*, *turfschuit*, *veerschuit*, *vischschuit*, *visschersschuit*, *vlotschuit*, *volkschuit*, *vrachtschuit*, *vuilnisschuit*, *waterschuit*, *zandschuit*, *zeilschuit*, enz.

Schuit, hoogd. *Schüte*, eng. *scute*, middeleeuw. lat. *escauda*, is van eenen onzekeren oorsprong; het kan echter, als eene holle ruimte beteekenende, met *schoot* en *schotel* verwant zijn.

SCHUIVEN, b. en o. w., *ik schoof*, *heb geschoven*. Eigenlijk, voortduwen, voortstuwen, over het algemeen. Deze beteekenis heerscht nog in de zamenstell. *schuifkar*. Voorts was *schuiven* oul. verdrijven: *den Turk en Brit en Moor uit hun kasteelen schoof*. Vond. Hedendaags, bijzonderlijk, iets in eene slepende beweging doen voortglijden: *eene tafel*, *eene slede schuiven*. *Iets van zijnen hals schuiven* is, overdr., zich daarvan ontlasten. *Iemand iets op den hals schuiven*, hem daarmede belasten. Onz., is *schuiven*, met eene slepende, of glijdende beweging van plaats veranderen: *gaan schuiven*, wegsluipen. *Zoo haast ik dit zeide*, *ging hij schuiven*. Van hier *geschuif*, *schof*, *schoffel*, *schuif*, *schuifelen*. Zamenstell. *schuifblad*, *schuifdeur*, *schuifijzer*, *schuifkar*, *schuifknoop*, *schuiflade*, *schuifluik*, *schuifraam*, *schuifsteen*, een steen, waarop men messen, beitels enz. heen en weder schuift, om die te wetten, *schuiftafel*, eene tafel met schuifbladen, *schuiftang*, *schuiftrompet*, *schuifvenster*. *Aanschuiven*, *achterschuiven*, *afschuiven*, *binnenschuiven*, *digtschuiven*,

ven, *doorschuiven*, *inschuiven*, *onderschuiven*, *opschuiven*, *openschuiven*, *overschuiven*, *tegenschuiven*, *toeschuiven*, *uitschuiven*, *verschuiven*, *voorschuiven*, *voortschuiven*, *wegschuiven*, enz.

Schuiven, hoogd. *schieben*, eng. *shove*, is verwant aan het eng. *escape*, fr. *echaper*, ital. *scappare*.

SCHULD, v., meerv. *schulden*. Eigenlijk, verpligting, gehoudenheid: *den genen, die werckt, en wort de loon niet toegerekent na genade, maer na schult*. BIJBELV. *Beloften maken schuld*, hetgeen men belooft is men gehouden na te komen. Datgeen, waaraan men zich schuldig maakt, of waarvan men oorzaak is: *wiens schuld is dat? Het was uwe schuld, dat het kind viel. Omdat geen schuld des doots in mij en was*. BIJBELV. — *Schuld* is ook datgeen, hetwelk een ander gehouden en verpligt is, op te brengen en te voldoen. *Zijne schulden invorderen;* maar ook hetgeen men aan een' ander schuldig is: *zijne schulden betalen. In schulden steken*, veel schuldig zijn. Van hier *schuldenaar*, *schuldenares*, *schuldeloos*, *schuldig*, enz. Zamenstell. *schuldbekentenis*, *schuldboek*, *schuldbrief*, *schuldeischer*, *schuldheer*, *schuldlijst*, *schuldoffer*, *schuldpost*, *schuldvergeving*, ook *schuldvergiffenis*, enz. *Bloedschuld*, *kladschuld*, *rentschuld*, *speelschuld*, enz.

Schuld, oul. ook *schoud*, hoogd. *Schuld*, zweed. *skuld*, is, volgens ADELUNG, verwant aan het lett. *kalte*, deen. *giald*, zweed. *geldeta*, ZWABENSP. *gelte*, schuld, *gelter*, schuldenaar, en *gelten*, oulings, gehouden zijn.

SCHULP, v., meerv. *schulpen*. Anders *schelp*, welke spelling in de meeste gevallen gebruikelijker is. Alleen bezigt men *schulp* bij voorkeur in de spreekwijze: *in zijne schulp kruipen*, niet volhouden; en in de zamenstell. *schulpslek*, *schulpzand*. Zie, voor het overige, *schelp*.

SCHUREN, b. w., *ik schuurde*, *heb geschuurd*. Sterk wrijven; bijzonderlijk met zand, of andere dingen, om daardoor alle vuil weg te nemen: *houtwerk*, *ijzer*, *koper*, *schuren. Schoon schuren*, *droog schuren*, *nat schuren*, enz. Fig.: *Ghij volcken, die den Rijn, de Waal en IJsselstroom uwe ackeren ziet schuren*. VOND. Wrijvende drukken: *die touwen schu-*

schuren te sterk tegen elkanderen, om lang te kunnen tegenhouden. Voorts is *iemand schuren*, bij Kil., ook nog, hem bedriegen. Van hier *schuring*, *schuursel*, *schuurster*, enz. Zamenstell. *schuurbak*, *schuurgoed*, *schuurlap*, *schuursteen*, *schuurzand*, enz.

Dit woord schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te zijn.

SCHURFT, bijv. n. en bijw. Zie *schurft*, v. en o.

SCHURFT, ook *schorft*, v. en o. Ruidigheid, rappigheid, kraauwaadje, eene huidziekte: *van voetevel en rappig schurft geknaegt.* Vond. Spreekw. *schurft leert krabben*, ongelegenheden drijven tot aangrijping van hulpmiddelen. Van hier *schurft*, bijv. n. *een schurft schaap*, — *schurftheid*, *schurftig* en *schurftigheid*. Zamenstell. *schurftdiertje*, *schurfthoofd*, *schurftkop*, *schurftmiddel*, *schurftmijt*, *schurftpuist*, *schurftvlieg*, *schurftzalf*, enz.

Schurft, Kil. *schorft*, *schroft*, eng. *scurf*, angels. *scorfa*, zweed. *skorf*, hoogd. *Schorf*, schijnt dus genoemd naar het krabben, waartoe deze kwaal den mensch drijft, even als het oude *kraauwsel*, en het hedendaagsche *kraauwaadje*, van *kraauwen*, het hoogd. *Kratze* van *kratzen*, het fr. *roigne* van *roigner*, en het lat. *scabies* van *scabere*, afstammen.

SCHURK, m., meerv. *schurken.* Eigenlijk, een landlooper. In het gebruik, een schavuit, schelm: *een doortrapte schurk.* Een paal, die in het land staat, waaraan de beesten zich wrijven, wordt ook *schurk* genoemd, waarvan het o. w. *schurken*, zich wrijven, klouwen. Van hier *schurkachtig*, *schurkerij*, enz. Zamenstell. *schurkenstuk*, *schurkenwerk*, enz.

Schurk, hoogd. *Schurke*, zweed. *skurk*, eng. *shark*, fr. *escroc*, ital. *scrocco*, lat. *scurra*, stamt, volgens Frisch, af van het oudduitsche *schurgen*, loopen, landloopen.

SCHUT, o. Zamengetrokken uit *geschut*, en hetzelfde beteekenende: *de wallen van 't leeger zijn maar maatelijk sterk, ende geen grof schut altoos daarin.* Hooft. *Schut ophebben*, is geschut voeren, en, fig., haar op de tanden hebben. Van hier de zamenstell. *schutgat*, *schutpoort*, *schutvulling*, een geschutgang op

op een oorlogschip, enz. Het stamwoord is *schutten*, dat weleer voor *schieten* gebruikelijk is geweest.

SCHUT, o., *schutten*. Anders ook *schot*. *Een schut tegen den togt. Een schutje voor iets schieten*, zie *schieten*. *Dank heb ons dapperheit, die 't schut daar voor kon schieten*. VOND. In *lijfschut* en *wildschut* bekleedt *schut* de plaats van *schutter*. Oul. werd *schut* ook voor bescherming, bewaring, gebezigd: *onder schut der wethouderen — in schut nemen*, enz. HOOFT. Van hier het werkw. *schutten*, en alle daarvan afstammende woorden. Zamenstell. *schutgevaarte*, — *haardschut*, *wildschut*, enz.

SCHUTTEN, b. w., *ik schuttede*, *heb geschut*. Iets opsluiten, door middel van een schut: *beesten schutten*, in een schuthok opsluiten. — Door middel van een schut, dat ergens voor geschoten wordt, afweren; en vervolgens weren, stuiten, over het algemeen: *ik zal dat wel schutten. Iemands geboden schutten. Schutten* en *herschutten*, bekende kunsttermen in zeker kaartspel. Voorts *schutten*, beschermen, en bij VAN HASS. *schutten en schermen*. En hiervan de zamenstellingen *schutsengel*, voor beschermengel, *schutsgod*, *schutsheer*, *schutsvrouw*. Eindelijk is *schutten*, water, door middel van deuren, in en uit eene sluis laten, om schepen door te voeren. Van daar *schutsluis* en *schutdeur*. Van hier *schutting*. Zamenstell. *schutdak*, *schutdeur*, *schuthok*, *schutkooi*, *schutmeester*, in Gelderl. *scheuter*, de persoon, wiens werk het is, aangehaalde of verdwaalde beesten te schutten, *schutsluis*, *schutstal*, enz. *Afschutten*, *beschutten*, *doorschutten*, enz.

SCHUTTEN, b. w., oulings, even als het vries. *sjutten*, hetzelfde als *schieten*; blijkens de daarvan afstammende woorden *geschut*, *schut*, *schutter*, *schutterij*. Zamenst. *schuttersdoele*, — *boogschutter*, *scherpschutter*, enz.

SCHUUR, v., meerv. *schuren*. Een gebouw, dat tot berging van hooi, hout, koorn, turf, en meer andere dingen strekt: *nu bint de schoof, la op, en voer het naer de schuur*. VOND. Zamenstell. *schuurdeur*, enz. *Hooischuur*, *houtschuur*, *korenschuur*, *turfschuur*, enz.

Schuur, hoogd. *Scheuer*, bij TATIAN. *skiura*. neders. *schur*.

SCHUW, bijv. n. en bijw. *schuwer*, *schuwst*. Bevreesd, schroomachtig: *christensche Amazoonen schuw van 't mannelijk geslacht*. VOND. Uit vreesachtigheid in de eenzaamheid levende, en dienvolgens wild, woest: *het schuw konijn voor ons gezicht verscholen*. L. D. S. P. *Een schuw* (elders ook *schouw*) *mensch* is, in sommige oorden van ons land, een wild en woest mensch. *Een schuw leven* is een wild en woest. *Een schuw paard*, dat ligt verschrikt. Van hier *schuwachtig* en *schuwheid*. Zamenstell. *menschenschuw*, enz.

SCHUWEN, b. w., *ik schuwde*, *heb geschuwd*. Uit vrees, of afkeer, angstig vermijden, en ontwijken: *de uilen schuwen het licht*. *Kwaad gezelschap moet men schuwen*. Van hier *schuw*, enz. Zamenstell. *afschuwen*, *waarschuwen*. Oul. werd het ook voor zien, beschouwen, gebezigd: *als ick sonde en doot voor oghen schuwe*. SPEL. VAN SINN.

Schuwen, of *schouwen*, eng. *eschew*, fr. *esquiver*, ital. *schivare*, sp. *esquivar*.

SECRETARIS, m., meerv. *secretarissen*. Een geheimschrijver van eene vergadering, of eenigen voornamen persoon: *secretaris van staat*, enz. Van hier *secretariaat*, het ambt van eenen geheimschrijver, *secretarij*, de plaats waar een geheimschrijver zijn werk verrigt en zijne papieren bewaart.

Secretaris, eng. *secretary*, fr. *secretaire*, ital. *secretario*, hoogd. en middeleeuw. lat. *secretarius*, komt van het lat. *secretum*, eén geheim; en dit wederom van *secernere*, afzonderen.

SEDERT, een voorzetsel, dat den vierden naamval achter zich heeft, en evenveel beteekent, als sinds: *sedert dien dag*. Op zich zelf staande: *ik heb er sedert niets van vernomen*, d. i. *sedert den tijd*, waarvan onmiddellijk vooraf gesproken was. Ook wordt het als bijw. gebezigd: *sedert ik hem zag*.

SEFFENS. nu teffens, tevens, *una*, *simul*. Van het oude *seffen*, nu *beseffen*.

SEGRIJN, o., meerv. *segrijnen*. Eene soort van leder, dat dun en hard tevens, en met kleine verhevenheden als bezaaid is, die uit het fijne mosterdzaad ontstaan, dat men tusschen dit leder strooit, als men het in de pers zet: *Turkije levert velerlei segrijnen op*. Van hier het

het onverbuigb. bijv. n. *segrijnen*, van segrijn gemaakt. Zamenstell. *segrijnbereider*, *segrijnleder*, enz.

Segrijn, *sagrijn*, eng. *shagreen*, komt van het fr. *chagrin*.

SEIN, o., meerv. *seinen*. Eigenlijk, evenveel welk teeken. In het gebruik, bijzonderlijk, eenig vast bepaald teeken, door middel waarvan men elkander langs de zeekusten, of ter zee, op eenen verren afstand, berigten, of bevelen, geeft: *al de schepen gedroegen zich naar het sein van den Admiraal. Sein, om aan te vallen.* Van hier *seinen*, sein doen, sein geven. Zamenstell. *seinboek*, het boek waarin de bepaalde seinen beschreven staan, *seinpaal*, *seinpost*, *seinschoot*, *seintouw*, *seinvlag*, enz. *Entersein*, *noodsein*, *vlugtsein*, enz.

Sein, eng. *sign*, *signal*, fr. *signe*, *signal*, ital. *signale*, komt van het lat. *signum*.

SEINE, v. De eigen naam van eene rivier in Frankrijk: *tot aan de seine.* Hooft. *Tot dat de sein het in haer armen nam.* Vond.

SEK, v. Zoete zware wijn, uit Spanje en van de kanarische eilanden. Zamenstell. *kanariesek*, *palmsek*, van het eiland *palma*, *xeresersek*, van de stad *xeres* in Andalusie. Fr. *sec*, ital. *secco*, hoogd. *Sect*, van het ital. en sp. *secco*, droog, dewijl men dien wijn uit overrijpe en verdroogde bezien pleegt te persen.

SEKSE, v., meerv. *seksen*. Een der twee geslachten, waaruit het menschdom bestaat, in tegenoverstelling van het andere: *de mannelijke*, *de vrouwelijke sekse*. Het vrouwelijk geslacht in het bijzonder: *een beminnaar van de sekse.* Van het fr. *sexe*, dat van het lat. *sexus* afstamt.

SEKTE, v., *der*, of *van de sekte;* meerv. *sekten*. Van het lat. *secta*, een gezelschap van eenigen, welke zich door eenerlei leer, of meeningen, van anderen onderscheiden: *de sekte der sadduceërs; de sekte der stoicijnen.* Zamenstell. *sektengeest*, *sektenijver*.

SEL, een zachte uitgang, van het onzijd. geslacht, door middel waarvan vele zelfstandige naamwoorden van werkwoorden gevormd worden, als *baksel*, *behangsel*, *borduursel*, *maaksel*, enz.

SEM, een zachtstaartige uitgang, van het mannelijk geslacht, als *bliksem*, *bloesem*, *deegsem*, *deesem*, enz.

SENEGROEN, o. Anders ook *ingroen.* Een plantgewas van velerlei soorten: *het senegroen is in de geneeskunde van veel gebruik, zoo uit- als inwendig.*

SEPTEMBER, m. De negende maand van het jaar, met dezen latijnschen naam bestempeld, omdat zij bij de Romeinen oulings, toen hun jaar met Maart aanving, de zevende was. De nederduitsche benaming dezer maand is *herfstmaand*, omdat de najaars nachtevening, waarmede de herfst eenen aanvang neemt, in dezelve invalt.

SERAF, m., meerv. *serafs.* Van het Hebr. שרף, een vurige hemelgeest; meerv. שרפים, in den STATEN BIJBEL *seraphim.* Ook bezigt men *serafijn*, verkleinw. *serafijntje.* Zamenstell. *serafsvleugel*, *serafsvlugt*, enz.

SERAFIJN, zie *seraf.*

SERAIL, o., meerv. *serails*, of *serailen.* Dit bastaardwoord luidt in het Turksch, waaruit het overgenomen is, eigenlijk *serai*, of *sarai*, en beteekent hetzelfde, dat wij onder het bastaardwoord *hotel* plegen te verstaan; maar bijzonderlijk wordt daardoor het verblijf van den grooten Heer aangeduid; en, daar dit met vrouwen opgevuld is, verstaat men onder serail ook wel eens de plaats, waar zich de vrouwen van den grooten Heer bevinden; schoon deze anders den naam van Harem draagt.

SERJANT, m., meerv. *serjanten.* Oulings een dienaar der Justitie, thans een onderofficier bij het voetvolk: *de hopman zond zijnen serjant.* Eigenlijk een dienaar over het algemeen. In dezen zin komt het voor bij M. STOK. in: *als Gods seriant.* Van hier *serjantschap*, *serjantsvrouw*, ook *serjantske.*

Van het fr. *sergeant*, hetwelk van het lat. *serviens* afgeleid wordt.

SERPENT, o., meerv. *serpenten.* Eigenlijk kruipend gedierte. In het gebruik, bijzonderlijk, eene slang: *het geweldige serpent.* VOND. Overdr., een boosaardig mensch: *dat is een serpent van een wijf.* Van hier *serpentig*, enz. Zamenstell. *serpentstong*, enz. *Bergserpent*, *waterserpent*, enz.

Serpent, fr., eng. ook *serpent*, ital. *serpente*, van het lat. *serpens*, kruipende.

SERPENTIJN, v., meerv. *serpentijnen.* Bij Kil. *serpentijne* en *serpente.* Oulings, een stuk geschut, thans slang genoemd: *bossen ofte serpentijnen.* Wagen.

SERVET, o., m. *servetten.* Van het fr. *serviette.* Een handdoek, waarvan men zich aan tafel bedient. Zamenstell. *servetgoed.*

SERVIES, o., meerv. *serviezen.* Van het fr. *service*, dat niet slechts een tafelgeregt aanduidt, maar ook het vaatwerk, waarvan men zich aan tafel bedient; in welken laatsten zin wij *servies* bezigen: *een blaauw servies.* Zamenstell. *tafelservies*, *theeservies*, enz.

SIDDEREN, o. w., *ik sidderde*, *heb gesidderd.* Sterk beven: *van koude*, *van angst*, *of schrik*, *sidderen. Maar siddrend zag ik mijn elende.* L. D. S. P. Van hier *siddering.* Zamenstell. *sidderaal*, anders *beefaal.* Ongetwijfeld van den klank gevormd.

SIER, *siere*, v., meerv. *sieren.* Bij de ouden *ciere*, gelaat, gedaante. Wij hebben het nog in de spreekwijs: *goede sier maken*, d. i. vrolijk en prachtig leven. Ook de daad van sieren, opschik: *met geen gelijke siere.* Hooft.

SIERAAD, zie *sieren.*

SIEREN, b. w., *ik sierde*, *heb gesierd.* Opschikken, opsmukken: *zijne grijze haren sieren zijnen schedel.* Ook wordt dit woord gebezigd voor, naar gissing berekenen: *de kosten zoo na mogelijk trachten te sieren.* Van hier *sier*, *sieraad*, *siering*, ook berekening der kosten, — *sierlijk*, *siersel*, enz. Zamenstell. *ontsieren*, *opsieren*, *versieren*, enz.

SIGNET, o., meerv. *signetten.* Een zegel, en voorts ook het werktuig, waarmede men zijn zegel ergens opdrukt. Zamenstell. *signetsnijder*, enz.

Van het fr. *signet*, en dit van het middeleeuw. lat. *signetum*, van *signum*, teeken.

SIKKEL, v., meerv. *sikkelen*, of *sikkels.* Een werktuig, om te maaijen: *de maeijer met de sikkel.* Vond. Zamenstell. *sikkelslag*, enz.

SIKKEL, m., meerv. *sikkelen*, of *sikkels.* Een hebreeuwsch woord, dat eigenlijk een bepaald gewigt aanduidt, nopens welks zwaarte wij lezen, dat een sikkel des heiligdoms twintig gera woog: *het koper nu des beweegoffers was seventigh talenten*, *ende twee duijsent*

sent ende vier hondert sikkels. BIJBELV. Voorts ook eene Joodsche geldmunt, welke ten gewigte van eenen sikkel geslagen werd, om onnoodig te maken, dat men elkander het zilver langer toewoog: *men zegt, dat er heden ten dage nog verscheidene sikkels van de Maccabeeuwsche tijden voorhanden zijn.*

Komt van het hebr. werkw. שקל, dat wegen aanduidt.

SIM, v., meerv. *simmen.* Een aap: *de sim, van achter en van voren al even schaemteloos.* VOND. Zamenstell. *simmengeslacht, simmenkuur, simmenras,* enz.

Sim, lat. *simia*, van het lat. *simus*, platneuzig.

SIM, v., meerv. *simmen.* Het snoer van eene hengelroede. Zamenstell. *baarssim, snoeksim,* enz.

SIMONIE, v., meerv. *simonien.* In het kerkelijke regt, eene overtreding der wet, volgens welke men geene geestelijke ambten, door gaven en geschenken mag trachten te verkrijgen; eene van *Simon* den toovenaar (Handel. der Apost. 8e hoofdst.) ontleende benaming, welke de gaven des geestes met geld wilde koopen.

SIMPEL, bijv. n. en bijw., *simpeler, simpelst.* Eenvoudig, enkel, slecht: *een simpelen soldaet.* VOND. *Simpele woorden* zijn enkele, bloote, woorden. Als bijw., slechts, blootelijk: *ik gaf hem simpel ten antwoord.* Eindelijk bezigt men dit woord hedendaags voor suf, zwak van hersenen: *het is een simpel mensch.* Van hier *simpelachtig, simpelachtigheid, simpelheid.*

Van het lat. *simplex*, eenvoudig, zonder vouwen of plooijen; want dit woord is uit *sine*, zonder, en *plica*, plooi, zamengesteld.

SINA, o. De eigennaam van een groot rijk in het zuidoosten van Azie. Van hier *sinaasch, sinees, sinezen, sineesch.* Zamenstell. *sinasappel*, ook *appelsina, sinasvaarder,* enz.

SINDS, *sint, sints*, zie *sedert.*

SINGEL, m., meerv. *singels.* Eigenlijk een gordel. In het gebruik, de buitenwal der gracht van eene stad. Van hier *singelen, omsingelen*, omgeven. Zamenstell. *buitensingel*, enz. Het stamwoord is het lat. *cingulum*, een gordel, dat van *cingere*, omringen, afkomstig is.

SINTEL, m., meerv. *sintels.* Volgens KIL., bij wien it

word

woord *sindel* luidt, afval, schuim van metaal. In het gebruik afval van uitgebrande steenkolen.

SJORREN, b. w., *ik sjorde*, *heb gesjord*. Scheepsw. Met touwen omwinden, vastmaken. Zamenstell. *omsjorren*.

SJOUW, v., meerv. *sjouwen*. Eigenlijk, een pak. In het gebruik, een last, die zwaar valt om te dragen: *gij zult er eene sjouw aan hebben*. Voorts, bij de zeevarenden en elders ook eene opgerolde vlag, of een ander pak, dat men ophijscht, om een ander vaartuig aan boord te roepen, enz.: *het ophijschen van die sjouw geeft hunnen nood te kennen*.

SJOUWEN, b. en o. w., *ik sjouwde*, *heb gesjouwd*. Door het ophijschen van eene opgerolde vlag, of eenigen anderen bundel, aan boord roepen: *zij schijnen ons te sjouwen*. Onz., allerlei zwaar werk doen: *dag aan dag sjouwen*. Van hier *gesjouw*, *sjouw*, *sjouwer*, *sjouwerij*. Zamenstell. *sjouwwerk*. *Afsjouwen*, *insjouwen*, *uitsjouwen*, *versjouwen*, *voortsjouwen*, *wegsjouwen*, enz.

SIPPERLIPPEN, o. w., *ik sipperlipte*, *heb gesipperlipt*. Met het voorste der lippen proeven. Van het oude *sippen*, slorpen, bij KIL., hetwelk de Engelschen nog bezigen.

SIRE, een titel, welken men aan koningen en keizers geeft. De russen zeggen *czaar*, de engelschen *sir*; doch geven dezen naam ook aan andere personen uit den burgerstand. Het woord beteekent ongetwijfeld *heer*. FR. JUNIUS leidt het woord *sir* en *sire* van het goth. *sihor*, *dominus*, heer, af. WACHTER vindt den grond van dit alles in het gr. κύριος, dewijl K dikwerf veranderd wordt in H, en H wederom in S.

SIREEN, v., meerv. *sirenen*. Eene meermin, waarvan de ouden verhaalden, dat zij het bovenlijf van eene vrouw, en het onderlijf van eenen visch, had, zich in zee ophield, en de voorbijvarenden door haar gezang betooverde en verlokte, om in zee te springen. Voorts ook een vrouwspersoon met eene verleidelijke tong: *die looze sireen heeft hem begoocheld*. Zamenstell. *sirenengezang*, eigenlijk, het gezang van eene sireen, en voorts eene verleidende taal. Van שיר, gezang. Fr. *sirène*.

SIROOP, zie *stroop*.

SIS-

SISSEN, o. w., *ik siste, heb gesist.* Een klanknabootsend woord. Schuifelen, als de slangen: *ick hoorde 't sissen van haer becken, geel van zucht.* VOND. Piepen, als de vleermuizen: *hoe meer het pijpt, sist, querkt, en krijt.* SIX VAN CHAND. Suizen, als kokend water: *'t vergoten bloet dat sist en schuimt.* VOND. Voorts *sist* een heet ijzer, enz., in het water, of met water begoten. Ook *sist* nat gemaakt buskruid, dat aangestoken wordt. In de BIJBELV. komt het bedr. voor, in den zin van aanlokken: *hij salse herwaerts 'tsissen van 't einde der aerde.* Van hier *gesis, sisser, sissing.*

SISSER, m., meerv. *sissers.* In het gebruik, bijzonderlijk, een balletje van nat gemaakt kruid, dat wegbrandt, zonder slag te geven. Van hier *het zal met eenen sisser afloopen*, het zal tot geene dadelijkheid komen.

SLA, v. Zamengetrokken uit *salade*, en bij voorkeur gebruikelijk in *slabak, slablad, slakade*, eene kade bij Rotterdam, waar vele slatuinen zijn — *slamand, slaolie, slaplant, slaschotel, slastruik, slatuin, slavork, slazaad*, enz. Zie voorts *salade.*

SLAAF, m., meerv. *slaven.* De volksnaam eener uitgebreide Natie, welke oulings ten oosten van Duitschland woonde, en in het lat. den naam van *sclavi*, en in het gr. dien van σκλαβοι droeg: *verscheidene volken stammen van de oude slaven af.* Van hier *slavonie*, een gewest, dat hiervan zijnen naam ontleent, *slavonier, slavonisch, het slavonisch*, waaraan het boheemsch, poolsch en russisch zoo naauw verwant is, dat de Bohemers, Polen en Russen van de oude slaven afkomstig moeten gerekend worden.

SLAAF, m., meerv. *slaven.* Een lijfeigene knecht: *van duizenden verloste slaven.* VOND. Figuurlijk, *een slaaf der zonde, een slaaf van zijne driften*, geheel aan derzelver heerschappij onderworpen. Van hier *slaafachtig, slaafsch, slaven*, slavenwerk doen, — *slavernij*, slaafsche dienstbaarheid, *slavin*, enz. Zamenstell. *slavenaard, slavenarbeid, slavendienst, slavenhandel, slavenhuis, slavenstand, slavenwerk*, enz. *Verslaven*, enz.

Komt van het vorige *slaaf*, een volksnaam, omdat de oude Duitschers en andere naburen der slaven hunne krijgs-

krijgsgevangenen uit die natie als lijfeigene knechten gebruikten, even als de Grieken de Cariers, wier volksnaam, volgens THOMAS MAGISTER, met den tijd, even zoo de beteekenis van eenen slaaf verkreeg.

SLAAG, zie *slag*.

SLAAGS, bijw. Aan den slag, handgemeen: *ik ben reeds met hem slaags geweest. De vloot zal welhaast slaags worden.* Oul. beteekende het van pas, *opportune: maer ziet, hoe slaechs dat mij de Coningin ontmoet.* J. COST. Van *slag* en *slagen*, of *slaan*.

SLAAK, o. Zeker gedeelte der zeeuwsche stroomen: *en sloeg zijn klaeu in 't slaek.* VOND.

SLAAN, o. en b. w., *ik sloeg*, *ben*, of *heb*, *geslagen*. Zamengetrokken uit *slagen*. Eigenlijk, het geluid verwekken, dat in dit woord begrepen is. Onz.: *de klok slaat, heeft geslagen; hij is met zijn hoofd tegen den muur geslagen. Die vogel slaat helder; dat pistool slaat geweldig.* Bedr.: *den hond met eenen stok slaan; de trommel slaan; alarm slaan; de maat slaan. Met de vuist op de tafel slaan. Een' paal in den grond slaan. De klok slaat vier slagen.* Door kloppen vervaardigen: *geld slaan*, *olie slaan*, *touw slaan*, *vuur slaan*, enz. Meer oneigenl.: *den vijand uit het veld slaan. De handen in een*, *de beenen over elkander slaan. In den wind slaan. Door de keel*, *door de billen slaan*, doorbrengen. *Zijn water slaan*, lozen. *Bier*, *wijn*, *in vaten slaan. Door eene teems slaan*, laten doorzijgen. *Met blindheid*, *met de pest*, *geslagen*, bezocht, *worden. Tot ridder slaan*, met een' slag tot ridder verheffen. *Raad slaan*, gemeenschappelijk overleggen. *Zijnen slag slaan*, in de gemeenzame verkeering, zijn oogmerk bereiken. Van hier *geslagen*, fig., door eene beroerte getroffen — *slager*, enz. Zamenstell. *afslaan*, *beslaan*, *doorslaan*, *inslaan*, *nederslaan*, *ontslaan*, *toeslaan*, *verslaan*, *voorslaan*, *uitslaan*, enz.

Slaan, oul. *slagen*, is zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

SLAAP, m., meerv. *slapen*. De holligheid aan weerskanten van des menschen hoofd, naast de wenkbraauwen: *Ende de nagel was in den slaap zijns hoofts.* BIJBELV. Zamenstell. *slaapbeen*, *slaapspier*.

SLAAP, m., meerv. *slapen.* Rust, nachtrust, het tegendeel van waken: *in slaap vallen. Rijcheldin verschijnt hem in zijnen slaap.* HOOFT. Fig., eene zorgelooze bedwelming en verdooving van iemands geest: *de zege en gloritekens van den helt Miltiades wekten Themistokles uit den slaap.* VOLLENH. Van hier *slapeloos*, *slapen*, enz. Zamenstell. *slaapbaas*, *slaapbank*, *slaapbol*, *slaapdeken*, eigenlijk, een deken, waaronder men slaapt, en voorts ook een slaperig mensch, *slaapdeun*, *slaapdrank*, *slaapdronck*, bij KIL. de glaasjes, die men na het avondmaal ledigt, om den slaap te bevorderen, *slaapdronken*, *slaapgeld*, *slaapjak*, *slaapkamer*, *slaapkruid*, *slaaplaken*, *slaaplied*, *slaapmiddel*, *slaapmuts*, *slaapplaats*, *slaaprok*, *slaapstee*, *slaapvertrek*, *slaapvrouw*, *slaapziek*, *slaapziekts*, *slaapzucht*, *slaapzuchtig*, enz. *Doodslaap*, *middagslaap*, *nachtslaap*, *zondenslaap*, enz.

Slaap, hoogd. *Schlaf*, schijnt verwant aan *slap.*

SLABBAKKEN, o. w., *ik slabbakte*, *heb geslabbakt.* Verslappen, verflaauwen: *de wind begint te slabbakken.* Slappelijk handelen: *hoe ligt gij zoo te slabbakken.* Van hier *geslabbak*, *slabbakke*, eene sukkelaarster, *slabbakkerij.* Waarschijnlijk van *slap.*

SLABBE, v., meerv. *slabben.* Versche haring, die in de Zuiderzee gevangen wordt. Van hier *slabber*, een buisje, dat uitvaart om slabben te vangen.

SLACHTEN, b. w., *ik slachtte*, *heb geslacht.* Gelijken: *hij slacht zijnen vader.* Fig.: *ik slacht u niet*, ik handel zoo niet als gij.

SLAG, o. Soort, geslacht: *een hardt en ijsren slag van menschen.* VOND. Zamenstell. *middelslag.*

SLAG, o., meerv. *slagen.* Eigenlijk iets, dat plotslings neervalt. In het gebruik, eene vogelknip: *twee duiven op het slag.* VOND. Zamenstell. *slagboom*, *slagnet.* *Duivenslag*, *vinkenslag*: *elck pas op 't vinckeslag eer 't vleughjen is verbij.* WESTERB.

SLAG, m., meerv. *slagen.* Van *slaan*, oul. *slagen.* Het slaan: *de slag van eenen kwartel. De slag van den trommel*, *de slag van de maat*, enz., *een slag met de vuist op eene tafel. De slag van een touw*, de omslingering van hetzelve. *Een' slag om den arm houden*, eigenl., de bogt van een touw daar om houden; fig.,

fig., eene zaak in zijne magt houden. *Met den slag waarschuwen*, eigenl., waarschuwen, terwijl men reeds toeslaat, figuurl., van een ding verwittigen, als het onmiddellijk voorhanden is. Ook gebruikt men *slag* wegens iets, dat door kloppen vervaardigd wordt: *slag van de munte*, *hamerslag*, enz. Een gevecht van legers, of vloten: *slag leveren*, een gevecht aangaan. *In den slag blijven; den slag winnen*, *verliezen*. Neerlaag, verlies: *de vijand ontving eenen geweldigen slag*. *Dat is een geduchte slag voor mij*. *Slag op slag krijgen*. *De slag der vogelen*, met de vlerken, waarvan *slagpen*. *De slag van het hoofd*, deszelfs slaap. *Slag houden in het dansen*, *in het schaatsrijden*, de voeten gelijkelijk en op de maat bewegen. *Slag houden in het dorschen*, en *smeden*, is, op zijne beurt slaan. *Zijnen slag waarnemen*, is, het regte tijdstip, om toe te slaan, aangrijpen; figuurl. eene gunstige gelegenheid te baat nemen: *toen neemt Laurens zijnen slagh waer*. Hooft. *Ergens den slag van weg krijgen*, of *hebben*, leeren, of weten, hoe men daarbij handelen moet: *wie daer den slag van heeft*. Vond. *Slagen doen*, kwinkslagen uiten. *Ergens eenen slag in slaan*, daaromtrent bij de gis eenig besluit nemen. *Op den slag komen*, of *over slag komen*, regt van pas komen. *Op zijnen slag komen*, of *geraken*, zijn verlangen vervuld zien. *Zonder slag of stoot*, zonder moeite of verhindering. *De slag van den vuurpijl* is eigenlijk dat gedeelte van deszelfs koker, waarin het kruid steekt, dat hem doet slaan; figuurl. het voornaamste van eene zaak. Van hier *slaags*. Zamenstell. *slagader*, *slagbal*, bij Kil. kolfbal, *slagboeg*, *slagboom*, *slagdeur*, *slagkooi*, *slaglijn*, *slagnet*, *slagorde*, *slagpen*, *slagregen*, *slagtand*, *slaguurwerk*, *slagvaardig*, *slagveld*, *slagzijde* van een schip, *slagzwaard*, enz. *Aanslag*, *aderslag*, *bliksemslag*, *donderslag*, *doodslag*, *doorslag*, *dwarsslag*, *grondslag*, *hagelslag*, *hamerslag*, *handslag*, *hoefslag*, *ijzerslag*, *inslag*, *kaakslag*, *kinnebakslag*, *klinkslag*, *klokslag*, *knipslag*, *knodsslag*, *kwinkslag*, *manslag*, *misslag*, *muntslag*, *ontslag*, *opslag*, *overslag*, *raadslag*, *rottingslag*, *slingerslag*, *stempelslag*, *stokslag*, *trommelslag*, *veldslag*, *voorslag*, *vuurslag*, *vuistslag*, *wangslag*, *wapenslag*, wapen-

kreet: *met loozen wapenslag.* HOOFT. — *weerslag, zeeslag, zweepslag*, enz.

SLAGEN, o. w., *ik slaagde, ben geslaagd.* Gelukken: *dat werk wil niet slagen.* En, van personen gesproken, zijn verlangen vervuld krijgen: *ik heb daarin niet kunnen slagen.*

SLAGER, m., meerv. *slagers.* Al wie beesten slaat, of slagt; een slagter; een vleeschhouwer. Dezelfde beteekenis heeft *slager* in *varkenslager, spekslager.* De verdere zamenstellingen zijn *blikslager, doodslager, goudslager, harpslager, hondenslager, koperslager, lijnslager, luitslager, olieslager, reepslager, touwslager, trommelslager*, enz. — Voorts komt van *slager, slagerij.* Het stamwoord is *slagen*, of *slaan.*

SLAGTEN, b. w., *ik slagtte, heb geslagt.* Ter dood brengen, als het vee: *schapen* enz. *slagten. Ende hij slachtede ook alle de vorsten van Juda te Ribla.* BIJBELV. Van hier *slagt*, het geslagte vleesch, *slagtbaar, slagter, slagting.* Zamenstell. *slagtblank, slagtbeest, slagtbijl, slagtgeld, slagthuis, slagtloon, slagtmaand, slagtmes, slagtoffer, slagtofferande, slagttijd, slagtvee*, enz.

Slagten, hoogd. *schlachten*, NOTK. *slahhan*, zweed. *slagta*, eng. *slaughter*, komt van *slagen* en *slaan.*

SLAGTER, zie *slager.*

SLAKEN, b. w., *ik slaakte, heb geslaakt.* Ontbinden, los laten: *de gevangenen werden geslaakt.* Zamenstell. *ontslaken.*

SLAMPAMPEN, o. w., *ik slampampte, heb geslampampt;* anders ook *slempempen*, van *slempen.* Brassen, smullen, bij herhaling slempen. Van hier *slampamper*, brasser, doorbrenger; *slampamperij, slampampster*, smulster, doorbrengster: *datje een slampampster van een wijf had, soo mocht men uw kloeckheijd prijsen.* NOZEMAN.

SLANG, v., meerv. *slangen.* Een bekend slag van kruipend gedierte: *vol slangen, ongedierte en draecken.* VOND. *Die de verkleumde slang in den boezem stooft.* HOOFT. Overdr. is *slang* een langwerpig stuk geschut. Van hier *slangstuk* en *veldslang.* Eene destilleerpijp, en de buis van eene brandspuit heeten ook *slang.* In den Bijbelstijl beteekent *de oude slang* den dui-

duivel. Spreekw.: *er schuilt eene slang in het gras.* Zie *schuilen.* *Eene slang in den boezem koesteren*, iemand weldoen, door wien men verraden worden zal. Zamenstell. *slangachtig*, *slangenaard*, *slangebalg*, *slangebeet*, *slangeboom*, *slangenei*, *slangeneter*, *slangegif*, *slangehoofd*, *slangenhout*, *slangehuid*, *slangekop*, *slangekruid*, *slangemond*, *slangenoog*, *slangepoeyer*, *slangepruik*, *slangestaart*, *slangesteek*, *slangesteen*, *slangestok*, *slangetand*, *slangetong*, *slangevel*, *slangevet*, *slangewortel*, *slanghagedis*, *slangstuk*, *slangswijze*, *slangvisch*, enz. *Aardslang*, *boschslang*, *brandslang*, *hoornslang*, *houtslang*, *landslang*, *paradijsslang*, *ratelslang*, *veldslang*, *waterslang*, *woudslang*, *zeeslang*, enz.

Slang, hoogd. *Schlange*, schijnt verwant aan *slank*, of aan *slink*, of aan *slingen*, *slingeren.*

SLANK, bijv. n. en bijw., *slanker*, *slankst.* Lang, dun, en buigzaam: *slank van lijf en leden.* Van hier *slankheid.*

SLAP, bijv. n. en bijw., *slapper*, *slapst.* Het tegenovergestelde van *stijf*; los: *eene slappe koord; eene slappe pen; slap van lenden.* Zwak: *de zieke wordt slapper.* *Slappe thee* is het tegenovergestelde van *sterke*, — *slappe spijzen* zijn ligt verteerbare; *slappe moed* een geringe. *De nering is slap*, brengt weinig voordeels aan. *De handen slap laten hangen*, niet voortarbeiden. Van hier *slapheid*, *slapjes*, *slappen*, slap worden: *de wind begint te slappen*, — *slappelijk*, *slappigheid*, *slapte.* Zamenstell. *slaphartig*, *slapmoedig*, enz.

SLAPEN, o. w., *ik sliep*, *heb geslapen.* Zich aan den slaap overgeven, in slaap zijn: *gaan slapen.* *En slaapt gij, nu het tijt is, om te waeken?* VOND. *Een gat in den dag slapen*, zijnen slaap tot laat in den morgenstond uitstrekken. *Den hazenslaap slapen*, zich aanstellen, als of men sliep, zonder zulks waarlijk te doen. *Gij moet daar vooral niet op slapen*, daaromtrent niet achteloos en zorgeloos zijn. *Men moet geenen slapenden hond, of wolf, wakker maken.* Zie *hond.* Voorts wordt *slapen* ook wegens eene verdooving der ledematen gebezigd: *mijn been slaapt.* En wegens den dood: *den eeuwigen slaap slapen.* *Lazarus onse vrient slaept.* BIJBELV. *Slapende stemmen* waren weleer in Vriesland

die gene, welke bij de aanstelling van regeringsleden niet gebezigd, of uitgebragt mogten worden. Van hier *geslaap*, *slaapster*, *slaper*, *slaperig*, genegen tot slapen. Zamenstell. *beslapen*, *bijslapen*, *doorslapen*, *inslapen*, *ontslapen*, *uitslapen*, *verslapen*, enz.

SLAVEN, o. w., *ik slaafde*, *heb geslaafd*. Van *slaaf*. Eigenlijk, eenen slaafschen arbeid verrigten. In het gebruik, zwaar werk doen: *hij woelt*, *hij slaaft*, *hij brengt bij een*. L. D. S. P. Van hier *geslaaf*. Zamenstell. *verslaven*.

SLAVERNIJ, zie *slaaf*.

SLECHT, bijv. n. en bijw., *slechter*, *slechtst*. Eigenlijk, geslagen, geklopt, en dus vlak, effen, aan welke beteekenis het werkw. *slechten* de zijne verschuldigd is: *de glazen zijn klaer*, *vast*, *seker*, *ghewis*, *slecht*, *effen*, *volkomen*. ALDEG. Eenvoudig, gemeen: *slecht soldaat*. *Slecht en regt in al zijn doen*, eenvoudig, opregt. Gering: *slechte kost*, *slechte bezoldiging*; *van slechte afkomst*. Gebrekkig: *slecht van gezigt*, *van gehoor*, enz. Gevaarlijk ziek: *slecht liggen*. Ondeugend: *een slechte karel!* Onaangenaam: *slecht weder*; *eene slechte tijding*. Het tegengestelde van goed: *slechte taal*, *slechte verzen*, *slechte troost*, *slechte wijn*, enz. Van hier *slechtelijk*, *slechten*, *slechtheid*, *slechtigheid*, *slechts*. Zamenstell. *slechthoofd*, enz.

SLECHTEN, b. w., *ik slechtte*, *heb geslecht*. Vlak, effen, maken: *de wegen slechten*. *Eene vesting slechten*, tot den grond toe afbreken. *Den twist slechten*, uit den weg ruimen. Van hier *slechting*. Zamenstell. *beslechten*, enz. Van *slecht*.

SLEDE, *slee*, v., meerv. *sleden*. Een voertuig zonder wielen, bestaande uit twee, door sporten aan elkander vast gemaakte houten, waarop men vaten en andere goederen plaatst en vervoert: *van de slee op den wagen*. HOOFT. Wijders, eene soort van besloten stoel, waarin men zit, en over ijs of sneeuw voortgestuwd wordt: *met sleden over de Maas rijden*. Verder, een sleepkoetsje: *wij werden met een sleedje afgehaald*. Zamenstell. *sledemenner*, *sledevaart*, enz. *Bakslede*, *handslede*, *ijsslede*, *koeslede*, *koetsslede*, *narrenslede*, *schuifslede*, *toeslede*, *vrachtslede*, enz.

Slede, of *slee*, KIL. *sledde*, *slidde*, vries. *slide*, hoogd.

hoogd. *Schlitten*, lothar. *chlitte*, ital. *schlitta*, eng. *sledge*, *sled*, ijsl. *slede*, zweed. *slada*, neders. *schlede*, komt van het oude *schlitten*, eng. *slide*, angels. *slidan*, glijden.

SLEE, v., meerv. *sleeën*. Eene wilde pruim. Zamenstell. *sleeboom*, enz. Schijnt afkomstig van *slee*, *sleeuw*.

SLEE, zie *sleeuw*.

SLEEP, m., meerv. *slepen*. Al wat sleept: *de sleep aan het kleed eener vrouw. Haar sleep werd door eenen staatjonker gedragen.* Overdragt., een gevolg van menschen: *hij had eenen grooten sleep van knechten achter zich. Met eenen langen sleep van mannen.* VOND. Zamenstell. *sleepdrager*, enz. *Hofsleep*, *juffersleep*, *mantelsleep*, *nasleep*, *rouwsleep*, enz. Van *slepen*.

SLEEPDEKEN, zie *slepen*.

SLEET, v. De daad van slijten: *dat laken is goed van sleet*, slijt goed. *Er is sleet noch breuk aan*, het is nog gaaf. Fig.: *na eene groote sleet in zijn volk.* HOOFT. Een oud vaartuig, dat nergens toe dient, dan om gesleten te worden: *het wordt voor eene sleet verkocht.* Van hier *sletig*, *sleetsch*. Van *slijten*.

SLEEUW, *slee;* bijv. n., *sleeuwer*, *sleeuwst*. Zuur, scherp: *sleeuwe pruimen. Sleeuwe tanden* zijn zulke, die door het eten van onrijpe vruchten stroef geworden zijn. Van hier *sleeuwheid*.

SLEK, *slak*, v., meerv. *slekken*. Een bekend slag van wormen, meest geschaald: *waerom heeft vrou Natuur de sleck van dack verzorgt.* DE DECK. *Hij gaat als eene slek, die kruipt*, zeer langzaam. *Het werk gaat den slekkegang*, het vordert heel weinig. Eindelijk is *slecke loots* en *slecke silvers*, bij KIL., afval van die metalen. Zamenstell. *slekhoren*, *slekkegang*, *slekkehuisje*, *slekkenmelk*, *slekkensteen*, enz. *Aardslek*, *bergslek*, *boomslek*, *boschslek*, *huisslek*, *landslek*, *rivierslek*, *steenslek*, *tuinslek*, *waterslek*, *wijngaardslek*, *zeeslek*, enz.

SLEMPEN, o. w., *ik slempte*, *heb geslempt*. Brassen, smullen. Van hier *slemp*, brasserij: *geneigd tot slaap en slemp.* HOOFT. *Slemper*, *slempster*, enz.

Slempen, oul. ook *slemmen*, schijnt, even als *slokken*, zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te zijn.

SLENDER, m., meerv. *slenders.* Ook *slenter.* Eigenlijk, een trage gang. In het gebruik, sleur, gewoonte: *den gemeenen slender volgen.* Ook wel eens vindingen en wendingen, om tot eenig oogmerk te geraken: *hij gebruikt altoos slenders.* Van *slenderen.*

SLENDEREN, o. w., *ik slenderde, heb geslenderd.* Tragelijk gaan: *langs de straat slenderen.*

SLENK, v., meerv. *slenken.* Eene modderige plek, een modderkuil, in den weg: *die weg is vol slenken.* Van *slenken*, of *slinken.*

SLENSEN, zie *verslensen.*

SLENTER, m., meerv. *slenters.* Eene lap, of strook, vooral die bij een kleed neerhangt.

SLEPEN, b. en o. w., *ik sleepte, heb gesleept.* Onz., langs den grond enz. heen gestreken worden: *haar kleed sleept. Hij sleept met de voeten over den grond.* Fig., langzaam voortgaan: *en telt de sleipende uuren.* VOND. *Eene zaak slepende houden*, haar langzaam doen voortgaan. Bedrijv., iets langs iets anders heen sleuren: *Ende sleepten hem buyten de stadt.* BIJBELV. *Goederen laten slepen, niet kruijen.* Overdr. *alles in zijn nest slepen*, roofgieriglijk naar zich halen. Van schepen gesproken, aan een touw voorttrekken: *er werden drie schepen uit den slag gesleept.* Van hier *sleep, sleper, sleperspaard, slepersstal*, enz. Zamenst. *sleepdeken*, een traag mensch, anders ook *sleeplende*, *sleepnet*, *sleepvoet*, iemand, die met de voeten sleept, *sleepvoeten*, enz. *Aanslepen*, *afslepen*, *bijslepen*, *doorslepen*, *inslepen*, *naslepen*, *overslepen*, *verslepen*, *voortslepen*, enz. Van den klank gevormd.

SLET, v., meerv. *sletten.* Eene versletene lap, of vodde: *wat wilt gij met die slet aanvangen?* Fig., een haveloos vrouwmensch. Bij VOND. en anderen ook *sleter.* Zamenstell. *sletvink. Voetslet.* Van *sleet* en *slijten.*

SLEUF, v., meerv. *sleuven.* Eene groef: *het water loopt door eene sleuf.*

Sleuf, hoogd. *Schluft*, *schlucht*, eng. *slough.* TEN KATE brengt het tot *sluipen.*

SLEUR, zie *sleuren.*

SLEUREN, b. en o. w., *ik sleurde, heb gesleurd.* Bedr., slepende voorttrekken: *hij sleurde hem langs den vloer.* Onz.,

Onz., slepende voortgaan: *dat moet zoo nog wat henen sleuren.* Van hier *sleur*, de daad van sleuren; — eene medeslepende gewoonte: *om de sleur te volgen.* HOOFT. Zamenstell. *voortsleuren*, enz. Het woord is verwant aan *slieren*, *sleren*, en *sloeren*, van waar *sloerie*, en *slordig*; en aan het eng. *slur*, morsen.

SLEUTEL, m., meerv. *sleutels.* Een werktuig, om een slot te openen, of te sluiten: *iemand den sleutel van zijne geldkist geven*, fig. het bewind over zijne goederen toevertrouwen. *Den sleutel op de kist leggen*, fig. den boedel afstaan. Overdragt., het middel om een geheim op te lossen: *zij waanden raadt, om den sleutel te weten.* HOOFT. De aanwijzing van den toon van een muzijkstuk: *de beduursleutel*, enz. De stiften, aan welke de snaren van verschillende speeltuigen vast zijn. Het werktuig, waarmede men eene schroef open of toedraait. Het doorboorde stiftje van eene kraan. Het werktuig, waarmede men een uurwerk opwindt; anders *horologiesleutel.* In sommige godgeleerde stelsels spreekt men van twee *sleutelen des hemelrijks.* Eindelijk is de *sleutel van een land* eene vesting, waardoor de toegang tot zulk een land gesloten wordt: *Koeverden is de sleutel van Drenthe.* Zamenstell. *sleutelbeen*, *sleutelbos*, *sleuteldrager*, *sleutelgat*, *sleutelreeks*, *sleutelriem*, *sleutelring*, enz. *Altsleutel*, *bassleutel*, *beduursleutel*, *bemolsleutel*, *discantsleutel*, *hemelsleutel*, *kruissleutel*, *muzijksleutel*, *pijpsleutel*, *tapsleutel*, *vioolsleutel*, *zangsleutel*, enz. Van *sluiten.*

Sleutel, neders. *slötel*, hoogd. *Schlussel*, OTTFRID. *sluizel*, NOTK. *sluzzel*, kan van *sluiten*, of, als men met KIL. *slotel* spelt, van *slot* worden afgeleid.

SLIB, KIL. *slibbe*, *slibber*, o. Vettig en slibberig slijk: *Slib vangen*, in plaats van visch; fig., in zijne verwachting te leur gesteld worden. *In den slib der hope.* HOOFT. Van hier *slibberachtig*, *slibberig*, enz. Zamenst. *springvloedslib*: *van 't zwarte springvloetslib.* VOND. Van den klank gevormd.

SLIBBEREN, o. w., *ik slibberde*, *heb geslibberd.* Van *slib*, *slibber.* Uitglijden: *mijne voeten slibberen langs den weg.* Figuurl.: *de slibberende ziele.* HOOFT.

SLIER, zie *slieren.*

SLIEREN, o. w., *ik slierde*, *heb geslierd.* Voortd. w. van

 slid-

slidden, *slidderen*, bij Kil. bekend voor slibberen, glijden. Slingerend gaan: *langs de straat slieren;* inzonderheid van iemand, die dronken is. Van hier ook *een slier aan hebben*, een weinig dronken zijn. Zamenstell. *slieraspersie*.

SLIJ, zie *zeelt*.

SLIJK, o. Ook wel *slik*. Natte aarde, modder, slib: *van den hemel valt de sneeuw en smelt in 't slijk*. Hooft. *Geld als slijk hebben* beteekent veel geld hebben, en wel zoo veel, dat men het niet meer behoeft te achten, dan slijk op de straat. Van hier *slijkachtig*, *slijken*, *slijkerig*, *slijkig*, enz. Zamenstell. *slijkdorp*, *slijkland*, veenland, *slijkput*, *slijkschulp*, *slijkspat*, *slijkspoor*, enz.

SLIJM, o., meerv. *slijmen*. Eene taaije, kleverige zelfstandigheid. Soms evenveel als droesem, heffe, moer, welken zin Kil. daaraan geeft. Ook slijk: *of den vaten kleen van waerde, die men vormt van 't slijm der aerde*. De Deck. Het vocht, waarmede de visschen bekleed zijn, en meer dergelijke taaije stoffen, als *slijm in de maag*. Van hier *slijmachtig*, *slijmerig*, *slijmig*, met slijm bezet, enz. Zamenstell. *slijmberoerte*, *slijmgast*, een scheldnaam, om iemand aan te duiden, die, in het voorstaan zijner staatsgevoelens, naar het oordeel van eenige driftige doordrijvers, te bedaard, te toegevend was; — *slijmgezwel*, *slijmgraveel*, *slijmklier*, *slijmkwaal*, *slijmpot*, *slijmprop*, *slijmvisch*, *slijmziekte*, *slijmzucht*, enz. Verwant aan *lijm*, *leem*.

SLIJP, zie *slijpen*.

SLIJPEN, b. w., *ik sleep*, *heb geslepen*. Wetten, scherpen: *een mes*, *eene schaar slijpen*. Glad maken: *glazen*, *diamanten slijpen*. *De straat slijpen* is fig. lanterfanten, ledig loopen. Van hier *geslepen*, ook loos, afgeregt: *een geslepen verstand*, — *geslepenheid*, *slijp*, zekere aarde om mede te slijpen, — *slijper*, *slijping*, *slijpsel*, enz. Zamenstell. *slijpbord*, *slijpmolen*, *slijpplank*, *slijpsteen*, enz. *Afslijpen*, enz. Schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te zijn.

SLIJTAADJE, zie *slijten*.

SLIJTEN, b. en o. w., *ik sleet*, *heb*, of *ben*, *gesleten*. Onz., onder een gestadig gebruik afnemen, verteerd worden: *dat kleed slijt geweldig onder het dragen*. Van lie-

lieverlede afnemen: *de droefheid zal langzamerhand moeten slijten. De koorts begint te slijten.* Bedr., doen afnemen, verteren: *zijne kleederen slijten, zijn leven deerlick slijt.* VOND. Vertieren: *ik kan er niets van slijten.* Afbreken, en voor afbraak verkoopen; *huizen slijten.* Van hier *sleet, slijtaadje*, verslijting van kleederen enz. — *slijter, slijterij, slijting*, enz. Zamenstell. *afslijten, doorslijten, verslijten*, enz., schijnt zijne beteekenis verschuldigd aan zijnen klank, die eene wrijving aanduidt.

SLIK, zie *slijk.*

SLIKKEN, b. w., *ik slikte, heb geslikt.* Ook *slokken*, doorzwelgen: *pillen slikken. En vlooten slikken in zijn onverzade maegh.* VOND. Van hier *slikking.* Zamenstell. *slikmiddel, slikop*, die alles opslikt, enz. *Doorslikken, inslikken, opslikken, verslikken*, enz.

SLIM, bijv. n. en bijw., *slimmer, slimst.* Krom, scheef: *zijne beenen staan slim.* Voorts overdragt., slecht, erg: *een slimme gast. Zij was mij veel te slim.* Van hier *slimheid, slimmigheid*, enz.; ook *slimmen, slimmeren, verslimmeren*, enz. HOOFT heeft het z. n. *slimte.*

SLINDEN, zie *verslinden.*

SLINGER, m., meerv. *slingers.* De daad van slingeren: *deze doot gaf eenen grooten slinger aan de zaken van Vrankrijk.* HOOFT. Al wat slingert: *de slinger van een uurwerk.* Een werktuig, waarmede men iets wegslingert: *met eenen slinger, ende met eenen steen.* BIJBELV. Zamenstell. *slingersteen, slingeruurwerk*, enz. *Slinger* kan van het oude *slingen* worden afgeleid, of van het volgende.

SLINGEREN, b. en o. w., *ik slingerde, heb geslingerd.* Bedr., heen en weder bewegen: *het schip werd door den wind geslingerd.* Overdr.: *door hoop en vrees geslingerd.* Met eene heen en weder gaande beweging werpen: *slingerde hem den steen in zijn voorhoofd.* BIJBELV. Onz., zich heen en weder bewegen: *hij slingert als een dronken mensch. Wat slingert het schip! Zijn goed overal laten slingeren* is, hetzelve niet bijeen, of op zijne plaats, houden. Van hier *geslinger, slinger, slingerer, slingeraar, slingering*, enz. Zamenstell. *slingeraap, slingerbeen, slingerbosch, slinger-*

gerlaantje, *slingerooren*, bij HOOFT — *slingerpad*; *slingerroos*, *slingerslag*, een behendige trek, of zet; *slingervoet*, enz. *Aanslingeren*, *afslingeren*, *doorslingeren*, *inslingeren*, *opslingeren*, *overslingeren*, *toeslingeren*, *uitslingeren*, *verslingeren*, enz.

SLINK, zie *link*, bijv. n.

SLINKEN, o. w., *ik slonk*, *ben geslonken*. Anders ook *slenken*. Verminderen, krimpen: *dat vleesch slinkt onder het koken*. *De zwelling van zijne beenen begint te slinken*.

SLINKS, *slinksch*, zie *link*, bijv. n.

SLIP, v., meerv. *slippen*. De uitstekende hoek van een kleed: *sneedt stillekens een slippe van Sauls mantel*. BIJBELV. Fig.: *een voorneemlijke slip van 't verwantschap te scheuren*. HOOFT. Zamenstell. *hemdslip*, *mantelslip*, enz. Het woord komt van het verouderde *slippen*, evenveel als *glippen*, bij KIL. snijden, afsnijden.

SLIPPEN, o. w., *ik slipte*, *ben geslipt*. Evenveel als *glippen*. Van hier *slipper*, of *slipperd*, in: *eenen slipperd maken*, stilletjes henen gaan — *slipperen*. Zamenstell. *sliptouwtje*, enz. *Afslippen*, *doorslippen*, *inslippen*, *ontslippen*, *uitslippen*, enz.

SLISSEN, b. w., *ik sliste*, *heb geslist*. Evenveel als *lesschen*, blusschen: *Daer ze ongeleschten kalk met water willen slissen*. VOND. Overdr., eene brandende begeerte uitdooven: *om mijn lust ter konst te slissen*. HOOFT. Een twistvuur blusschen, eenen twist beslechten: *eer wij spanjes oorlog slisten*. SIX V. CHAND. Van hier *slissing*. Zamenstell. *beslissen*.

SLOBBE, v., meerv. *slobben*. Iemand, die het morsigste werk in een huishouden verrigt: *ik bedank er voor, om altijd het slobbetje te wezen*. Van hier *slobbig*, morsig.

SLOBBEREN, *slabberen*, b. w., *ik slobberde*, *heb geslobberd*. Een klanknabootsend woord, dat de wijze aanduidt, waarop eenden, ganzen, varkens, enz. hun voedsel opslorpen, en voorts opslorpen, over het algemeen: *hij slobbert zijne soep, in plaats van ze met den lepel te eten*. Lepelspijs ongeschikt eten: *zie hem eens slobberen;* en, even als het eng. *slabber*, ook in andere dingen ongeschikt te werk gaan: *gij slobbert er*

zoo

zoo wat over heen. Van hier *geslobber*, *slobbering*, de daad van slobberen, en al wat zich laat slobberen: *er zit aan eenen kabeljaauwskop vrij wat slobbering*, enz. *Afslobberen*, *beslobberen*, *doorslobberen*, *inslobberen*, *opslobberen*, enz.

SLODDE, *slodder*, zie *slodderen.*

SLODDEREN, o. w., *ik slodderde*, *heb geslodderd.* Wijd om het lijf hangen: *dat kleed sloddert hem om het lijf.* Van hier *slodde*, *slodder*, en *slodderer*, bij Kil. een slordig mensch, *slodderachtig* en *slodderig.* Zamenstell. *slodderbroek*, *slodderkleed*, *slodderkous*, iemand, wien de kousen op de hielen hangen, en *sloddervos*, een slordig mensch, enz.; schijnt verwant aan *flodderen*, en zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

SLODDERVOS, zie *slodderen.*

SLOEP, v., meerv. *sloepen.* Een klein vaartuig: *die met hem in dezelfde sloep overvoer.* Hooft. Zamenstell. *sloeproeijer*, enz.

Sloep, neders. *slupe*, fr. *chaloupe*, eng. *shallop*, komt van *sluipen*, omdat het een vaartuig is, dat overal ligtelijk doorsluipt, en doordringt.

SLOERIE, v., meerv. *sloeries.* Een haveloos vrouwmensch. Het woord komt van *sloeren*, Kil. *slooren*, evenveel als *sleuren*, en *slieren.*

SLOF, v., meerv. *sloffen.* De daad van sloffen, verzuim, achteloosheid: *de slof is er in. Door de gemeene slof in de goede kunsten.* Hooft. Eene oude muil, waarop men sloft: *hij loopt op sloffen*, fig., het is met hem verloopen. Van *sloffen*, door sleepvoeten het geluid van *slof* veroorzaken, fig. vertragen, achteloos handelen.

SLOF, bijv. n. en bijw., *sloffer*, *slofst.* Traag, nalatig, achteloos, slordig: *zoo slof is hij in al zijn doen.* Van hier *sloffelijk*, Hooft — *slofheid*, *sloffigheid.* Van *sloffen.*

SLOFFEN, zie *slof.*

SLOK, zie *slokken.*

SLOKKEN, b. w., *ik slokte*, *heb geslokt.* Genoegzaam evenveel als *slikken*, doorzwelgen: *het slokken valt mij moeijelijk en pijnlijk.* Van hier *slok*, eene teug, *slokachtig*, *slokker*, enz. Zamenstell. *slokdarm*, *sloklust*, Oud. — *slokop*, die alles opslokt, — *slokzucht*, enz.

In-

Inslokken, *opslokken*, enz. Van den klank gevormd.

SLOMMER, m., meerv. *slommers*. Evenveel als *slommering*, *beslommering*, verwarring van iemands zaken: *de weduwe blijft in eenen vreesselijken slommer zitten*. Van hier *slommeren*, in *beslommeren*, *beslommerd*, *beslommering*, *slommering*.

SLOMP, v., meerv. *slompen*. Een ruwe ongefatsoeneerde klomp: *dat is een slomp van een gebouw*. *Iets romp slomp doen* is, het ruwelijk behandelen. Voorts is *slomp* bij KIL. een holblok, dat men aan de voeten draagt; en *slomphosen* zijn bij hem klompkousen.

SLONS, v., meerv. *slonsen*. Eene havelooze sloerie: *wat ziet die slons er uit!* Het verkleinw. *slonsje* wordt voor een dievenlantarentje gebruikt. Van hier *slonsachtig*, *slonsen*, slordig te werk gaan, *slonserig* en *slonsig*.

SLOOF, v., meerv. *slooven*. Bij KIL. *slooue*. Verwant aan *sleve*, dat eene mouw aanduidt; en aan *sloop*. Eigenlijk, eene omstrooping van mouwen, of andere deelen der kleeding; de opschorting van eenen vrouwerok, enz. In het gebruik, een voorschoot. Overigens beteekent *sloof* iemand, die het morsigste en moeijelijkste werk verrigt, ja eene sukkelaarster, over het algemeen: *arme sloof!* Zamenstell. *oversloof*, oul. de voorhuid — *werksloof*. Van *slooven*.

SLOOPEN, b. w., *ik sloopte*, *heb gesloopt*. Uiteen doen, afbreken: *een huis*, *een schip* enz. *sloopen*. Van hier *slooper*, *slooping*.

SLOOT, v., meerv. *slooten*. Eene watergroeve, welke het eene land van het andere scheidt. *Hij snevelt in de sloot*. HOOFT. *Hij schuwde den regen en viel in de sloot*, om een gering kwaad te mijden, verviel hij in een grooter. *Iemand van den wal in de sloot helpen*, hem ondienst in plaats van dienst doen. Van hier *slooten*, met slooten doorsnijden. Zamenstell. *baggersloot*, *moddersloot*, *ringsloot*. enz.

SLOOVEN, o. w., *ik sloofde*, *heb gesloofd*. Oul. bedr., voor de mouwen, of andere deelen der kleeding omstroopen, of opschorten: *slooven de mouwen*. KIL. En van hier voor zwaar en morsig werk verrigten: *tot den laten avond slooven*. Zamenstell. *afslooven*, enz.

SLOP, o., meerv., *sloppen*. Een sluiphol: *door slop en holen*. FOCQUENBR. Voorts, een naauw steegje.

SLORDIG, bijv. n. en bijw., *slordiger*, *slordigst.* Waarschijnlijk voor *slodderig*, van *slodderen.* Zie *flodderen.* Ongeschikt, onordelijk: *een slordig mensch*, *slordig huishouden.* Van hier *slordigheid*, *slordiglijk.*

SLORP, *slurp*, zie *slorpen.*

SLORPEN, *slurpen*, b. w., *ik slorpte*, *heb geslorpt.* Klanknabootsend. Vocht met half geslotene lippen in den mond halen. Van hier *slorp*, zooveel als men op eenmaal slorpen kan, — *slorping*, enz. Zamenstell. *slorpdrank*, *slorpei*, enz. *Inslorpen*, *opslorpen*, *uitslorpen*, enz.

SLOT, o., meerv. *sloten.* Al wat sluit: *de deur houdt geen slot.* Een bekend werktuig, om te sluiten: *het slot deugt niet.* Fig.: *nu sprong het slot der oude droomen open.* VOND. Het slot van een schietgeweer. Het besluit van eenig ding: *het slot van de zake kwam hierop uit.* *Bij slot van rekening* is, eigenlijk, bij de eindelijke opmaking van hare uitkomst, overdr., bij den eindelijken overslag van evenveel welke zaak. *Het slot van eene rede* is derzelver besluit. *Geen slot aan het lijf hebben*, loslijvig zijn. *Iemand een slot aan den mond werpen*, fig. iemand doen zwijgen. Eindelijk is *slot* een wel gesloten en versterkt kasteel: *het slot van Muiden*, *het slot van Abkoude.* Zamenstell. *slotbewijs*, *slotdicht*, *slotenmaker*, *slotgat*, *slotheer*, de eigenaar van een adellijk slot, — *slotplaat*, *slotpoort*, *slotrede*, *slotregel*, *slotschroef*, *slotvast*, *slotvers*, *slotvonnis*, *slotvoogd*, enz. *Deurslot*, *grendelslot*, *hangslot*, *knipslot*, *nachtslot*, *proefslot*, *snaphaanslot*, *vuurslot*, *zinslot*, enz. Komt van *sluiten.*

SLUIJER, m., meerv. *sluijers.* Een bekend kleedingstuk der vrouwen. *Doe nam sij den sluijer*, *ende bedeckte haer.* BIJBELV. Een band, tot ondersteuning van eenen gewonden arm: *hij droeg den arm in eenen sluijer.* Fig., al wat tot vermomming van eenige zaak dient: *ontruk de waarheid haren sluijer.* Van hier *sluijeren*, met eenen sluijer bedekken, *gesluijerd*, enz. Zamenstell. *hoofdsluijer*, enz. *Omsluijeren*, *ontsluijeren*, enz.

SLUIK, bijv. n. en bijw. *sluiker*, *sluikst.* Naar den grond gebogen, regtstandig nederhangende: *sluik haar.* Van hier *sluikheid.* Van *sluiken.*

SLUIK, v. De daad van sluiken. Enkel gebruikelijk in *ter sluik*, sluikswijze: *al komt de wraek ter sluik.* VOND. Van *sluiken.*

SLUIKEN, b. w., *ik slook, heb gesloken.* Al kruipende, ongemerkt, iets verrigten: *dat zoeter smaekt in 't sluiken en verbergen.* VOND. Smokkelen: *brandewijn sluiken.* Van hier *sluik, sluiker, sluikerij, sluiking.* Zamenstell. *sluikhandel*, enz.

SLUIMEN, zie *sluimeren.*

SLUIMEREN, o. w., *ik sluimerde, heb gesluimerd.* Voortdur. w. van *sluimen.* Door eenen onvasten slaap bevangen zijn: *de kranke sluimert.* Van hier *sluimeraar, sluimerachtig, sluimerig, sluimering.* Zamenstell. *insluimeren, sluimeroog*, bij VOND.: *verdwijnt voor 't sluimeroogh*, enz.

SLUIP, v. De daad van sluipen. Bij KIL. een sluiphol; maar thans enkel gebruikelijk in *ter sluip*, sluipswijze. Van *sluipen.*

SLUIPEN, o. w., *ik sloop, ben geslopen.* Behendig en genoegzaam ongemerkt ergens indringen: *de muis sloop in haar hol.* Van hier *sluiper*, ook voor wegsluiping: *hij maakt eenen sluiper*, — *sluipster*, enz. Zamenstell. *sluipdeur, sluiphaven, sluiphoek, sluiphoer, sluiphol, sluipkoorts, sluippad*, enz. *Doorsluipen, insluipen, ontsluipen, uitsluipen, wegsluipen*, enz.
Sluipen, hoogd. *schliefen*, is verwant aan *slippen.*

SLUIS, v., meerv. *sluizen.* Eene bekende waterkeering, die naar believen geopend en gesloten kan worden: *wij voeren door de sluis.* Fig.: *de sluijsen des hemels.* BIJBELV. Zamenstell. *sluisdeur, sluisgeld, sluiswachter*, enz. Van *sluiten.*

SLUITEN, b. en o. w., *ik sloot, heb gesloten.* Bedr., toedoen, digt maken: *de koopstadt sluit geen poort.* VOND. Fig.: *gij sluijt 't koninckrijk der hemelen voor de menschen.* BIJBELV. *Eenen brief sluiten*, verzegelen, of hem voltooijen, en eindigen. *Eenen koop, een verdrag, een verbond, den vrede, een huwelijk, sluiten*, tot stand brengen. *Eene vergadering sluiten*, eindigen. *De gelederen sluiten*, dezelve digt op een dringen. *Eenen kring sluiten*, zich kringswijze scharen. *Eenen trein sluiten*, de achterste daarvan zijn. *Het hek sluiten*, eigenlijk, hetzelve toedoen, fig., achter-

teraan komen. Onz., is *sluiten* gesloten worden: *de kool begint te sluiten.* Zamenhangen: *dat sluit in het geheel niet. Wel sluiten* is, vast gesloten zijn: *die doos sluit niet wel.* Van hier *sluiter, sluiting.* Zamenstell. *sluitben, sluitboom, sluitdoos, sluitgeld, sluithek, sluitkool, sluitmande, sluitrede, sluitregel, sluitstuk, sluitvers*, enz. *Aansluiten, afsluiten, besluiten, omsluiten, ontsluiten, opsluiten, toesluiten, wegsluiten*, enz.

Volgens ADELUNG verwant aan het lat. *claudere.*

SLURF, v., meerv. *slurven.* De snuit van eenen olifant, dus genoemd naar het *slurven, slurpen, slorpen*, of, volgens KIL. *slorven*, dat hij daarmede doet.

SLURPEN, zie *slorpen.*

SLUW, bijv. n. en bijw., *sluwer, sluwst.* Behendig, listig, loos: *een sluwe knaap.* Van hier *sluwheid.* Oulings zoowel in eenen goeden, als in eenen kwaden zin; en daarom verwant aan het angels. *gleaw*, OTTFRID. *glau*, KERO *claulich*, schrander, wijs.

SMAAD, zie *smaden.*

SMAAK, zie *smaken.*

SMACHT, v., meerv. *smachten.* Een afgesnedene buik van eenen haring: *smachte van den pekelhaerinck.* KIL.

SMACHTEN, o. w., *ik smachtte, heb gesmacht.* Eigenlijk, even als *smakken*, en *smaken*, het geluid geven, dat in het woord begrepen is; en daardoor den uitersten honger, of dorst, aanduiden. In het gebruik, door dorst, honger of hitte verteerd worden: *van dorst* enz. *smachten. Ergens naar smachten*, sterk verlangen. Van hier *smachterig.* Zamenstell. *smachtlap*, een hongerig, een behoeftig, mensch. *Versmachten*, enz. Een klanknabootsend woord.

SMADEN, b. w., *ik smaadde, heb gesmaad.* Iemand, op eene honende wijze, behandelen, beleedigen: *hij zag zich op het vreesselijkste beschimpen en smaden.* Van hier *smaad*, de daad van smaden, versmading, *smadelijk*, enz. Zamenstell. *versmaden.*

Smaden, hoogd. *schmähen*, kan, met ADELUNG, van een verouderd *schmaden*, bezoedelen, worden afgeleid.

SMAK, v., meerv. *smakken.* Zeker slag van kleine koopvaardijschepen. Zamenst. *smakschip, smakschipper*, enz.

SMAK,

SMAK, zie *smakken*, b. en o. w.

SMAKEN, o. en b. w., *ik smaakte*, *heb gesmaakt*. Eigenlijk, het geluid verwekken, dat men meermalen geeft, als men iets regt proeven wil. In het gebruik, proeven: *als hij dien gesmaeckt hadde, en wilde hij niet drincken*. BIJBELV. Met levendige gewaarwording genieten: *genoegen smaken*. Voorts ook ondervinden, over het algemeen: *droefheid smaken*, *den dood smaken*. Onz., de hoedanigheid bezitten, van des menschen smaakvermogen zoo of zoo aan te doen: *wat smaakt dat zoet! Het smaakt naar den rook*, enz. Het smaakvermogen streelen: *dat smaakt*. Fig.: *die taal schijnt u te smaken*. Van hier *smaak*, *smakelijk*, enz. Een klanknabootsend woord, verwant aan *smakken*, *smachten*.

SMAKKEN, o. w., *ik smakte*, *heb gesmakt*. Onder het eten met den mond klappen: *gij moet zoo niet smakken, als gij eet*. Zulks onder het kussen doen, waarvan KIL. *smakmuil* en *smakmuilen* heeft. Van hier *smak* en *gesmak*. Een klanknabootsend woord, verwant aan *smaken* en *smachten*.

SMAKKEN, b. en o. w., *ik smakte*, *heb gesmakt*. Stooten, werpen, bonzen: *iets tegen den grond smakken*. Onz., neerstorten: *de groote maststeng smakte op het dek neder*. Van hier *smak*, bons, stoot. Zamenstell. *aansmakken*, *insmakken*, *neersmakken*, *opsmakken*, *uitsmakken*, *wegsmakken*, enz. Klanknabootsend woord.

SMAL, bijv. n. en bijw., *smaller*, *smalst*. Eigenlijk klein. Dus waren struiken, oulings, *smale holz*, NOTK., klein gevogelte *smaliu gefugele*, ISID., kleine steden *smale steden*, KIL. *Een smal getal*. HOOFT. Voorts, gering, slecht. Dus zijn geringe lieden bij ISID. *smaliu manno*, heerschappen van een gering aanzien en vermogen, bij KIL. *smale jonckers*, *smale heeren*; ook geeft men den naam van *smalle gemeente* nog hedendaags aan gering en slecht volk. Het tegenoverstaande van *breed*: *dat laken is te smal*. Overdragt.: *als er zoo vele erfgenamen zijn, valt de deeling smal*. Van hier *smalheid*, *smalligheid*, *smalte*. Zamenstell. *smalbladig*, *smaldeel*, onderdeel, — *smaldoek*, smal linnen, *smalhans*, schraalhans, enz. *Versmallen*, enz.

SMALEN, o. w., *ik smaalde*, *heb gesmaald.* Voor *smadelen.* Voortd. werkw. van *smaden*, schimpen. *Dat zij nooit schandlijk spreek*, *of smaal.* L. D. S. P. *Denk niet*, *dat ik op u*, *uit wreevle spijt zal smalen.* L. W. v. MERKEN. Van hier *gesmaal*, *smaalster*, *smaler*, *smaling.* Zamenstell. *smaaldicht*, *smaalrede*, *smaalschrift*, enz.

SMALT, v. Eene blaauwe verw, die door smelting uit kobalt wordt bereid. Van *smelten.*

SMARAGD, m., meerv. *smaragden.* Een edel gesteente, van eene min of meer donker groene kleur: *het eerste fondament was Jaspis — het vierde Smaragdus.* BIJBELV. Van hier *smaragden.* Zamenstell. *bastaardsmaragd*, *moedersmaragd*, enz.

Smaragd, fr. *emeraude*, eng. *emerald*, ital. *smeraldo*, lat. *smaragdus*, middeleeuw. lat. *emeraldus*, sp. *esmeralda*, gr. σμάραγδος, komt van het arab. *zamarut.*

SMART, *smert*, v., meerv. *smarten.* Eigenlijk, eene gevoelige en pijnlijke aandoening des ligchaams: *met smerte sult gij kinderen baren.* BIJBELV. *Smart achter de ooren*, of *in de liezen der kinderen*, wanneer de opperhuid geschaafd is. Overdr., eene grievende gewaarwording der ziel: *geprikkeld door de smart.* HOOFT. Van hier *smartelijk*, *smartelijkheid*, *smarteloos*, *smarteloosheid*, *smarten*, pijn lijden; voorts geschaafd, of van opperhuid beroofd zijn, — *smartig*, van opperhuid beroofd, enz. Zamenstell. *ligchaamssmart*, *zielesmart*, enz.

Smart, *smert*, hoogd. *Schmerz*, beteekent eigenlijk eene wonde, verwant aan het oude *marrire*, wonden.

SMEDEN, b. w., *ik smeedde*, *heb gesmeed.* Door slagen buigen, vormen; zoo als een goudsmid het *goud*, een ijzersmid enz. het ijzer enz. *smeedt.* Spreekw. *het ijzer smeden*, *terwijl het heet is*, eene goede gelegenheid aangrijpen. Overdr., iets ontwerpen, verzinnen, verdichten: *nieuwe tijdingen smeden.* *Onheil smeden.* Van hier *gesmijde*, *gesmijdig*, *smeedbaar*, *smeedster*, *smeder*, *smederij*, *smedig*, *smeding*, *smid*, meerv. *smeden*; *ankersmid*, *hoefsmid*, enz. — *smijdig*, *smijdigheid*, enz. Zamenstell. *smeedkunst*, *smeedwerk*, enz. *Aansmeden*, *insmeden*, *opsmeden*, *uitsmeden*, *versmeden*, enz.

Smeden is verwant aan het hoogd. *schmeissen*, neders. *smiten*, slaan.

SMEEKEN, b. w., *ik smeekte*, *heb gesmeekt.* Op eene vleijende en ootmoedige wijze bidden. Van hier *smeekeling*, die om iets smeekt, — *smeeker*, *smeeking*, *smeekster.* Zamenstell. *smeekbede*, *smeekbrief*, *smeekdicht*, *smeekgebed*, *smeekschrift*, *smeektaal*, enz. *Afsmeeken*, enz.

Smeeken, *smeekelen*, is verwant aan het hoogd. *schmeichen*, *schmeicheln*, vleijen.

SMEER, o. Eene smijdige zelfstandigheid, geschikt, om over iets anders heen gestreken te worden. Bijzonderlijk, het vet, dat rondom de nieren en aan de darmen der slagtbeesten gevonden wordt: *zeshonderd pond vleesch, en tachtig pond smeer. Hij teert op zijn smeer*, hij leeft werkeloos van het reeds gewonnene. Van hier *smeerachtig*, *smerig.* Zamenstell. *smeerader*, *smeerbal*, *smeerblad*, *smeerbloem*, *smeerbol*, *smeerboom*, *smeerborstel*, *smeerbuik*, *smeerbus*, *smeerdoos*, *smeergoed*, *smeerkaars*, *smeerkalk*, *smeerkruid*, *smeerkwast*, *smeerlap*, *smeermaand*, slagtmaand, — *smeerpot*, *smeerpuist*, *smeersteen*, *smeerstruik*, *smeervlek*, *smeerwortel*, *smeerzalf*, enz. *Aalsmeer*, *hoofdsmeer*, *koesmeer*, *kaarssmeer*, *oorsmeer*, *schapensmeer*, *schoensmeer*, *schurftsmeer*, *wagensmeer*, enz. Van *smeren.*

SMELT, v., meerv. *smelten.* Zeker slag van kleine visschen, dat in Zeeland uit het slib opgedolven wordt.

SMELT, zie *smelten.*

SMELTEN, b. en o. w., *ik smolt*, *heb*, of *ben*, *gesmolten.* Onzijdig, van eene vaste in eene vloeibare zelfstandigheid overgaan: *de schotel smelt op het vuur. Gelijck was voor het vijer smelt.* BIJBELV. Verteerd worden: *en 't sap des ligchaems drooght schoon uit en smilt aen lucht.* VOND. *Al smolt de heerlijkheit van Amsterdam 'in stof.* ANTONID. *Ach die u eens zag smelten van verlangen.* HOOFT. Bedr., vloeibaar maken: *lood smelten.* Overdr.: *Maer gij smelt harde klippen door uw lippen.* VOND. Door verwarming rijp maken: *druiven door de zon gesmolten tot rozijnen.* ANTONID. Door smelting vereenigen: *hoe 't lieve paer twee harten, zin en wil, ineen smelt.* VOND. *En smelt*

smolt den galm der lier in dien der orgelkeelen. FEITAMA. *De kleuren ineen smelten*, is voorkomen, dat dezelve te sterk nevens elkanderen afsteken. Van hier *smelt*, bij KIL. vocht, — *smelter*, *smelterij*, *smeltigh*, bij KIL. vochtig, *smelting*, *smout*, enz. Zamenstell. *smeltbaar*, *smelthuis*, *smeltkroes*, *smeltoven*, enz. *Afsmelten*, *insmelten*, *versmelten*, enz.

Is verwant aan *mild*, aan het lat. *mollis*, en het gr. μαλαττειν.

SMEREN, b. w., *ik smeerde*, *heb gesmeerd.* Eene smijdige zelfstandigheid over iets anders henen strijken: *brood smeren. Iemand honig om den mond smeren*, hem vleijen. *Iemand de handen smeren*, dezelve door eenen steekpenning, als het ware, leniger, vlugger, en tot het verlangde werk gereeder, maken; in het fr. *graisser la patte.* Daarentegen is, *iemand de ribben smeren*, hem afkloppen. *De keel lustig smeren*, is lustig drinken. *Teren en smeren*, smullen. *Die os zal wel smeren*, beteekent, hij zal wel smeer opleveren. Eindelijk is *smeren* bemorsen: *draag zorg, dat gij uwe kleederen daaraan niet smeert.* Van hier *smeer*, *smeerbaar*, *smeerder*, *smeersel*, *smeerster*, *smering.* Zamenstell. *smeerschoen. Aansmeren*, *besmeren*, *insmeren*, *opsmeren*, *oversmeren*, *versmeren*, enz. Klanknabootsend woord.

SMERT, zie *smart.*

SMET, v., meerv. *smetten.* Evenveel welke vlek, waardoor iets bezoedeld wordt. Fig.: *eer gij de smette zult van zulk een schandig feit uit uw gewisse wassen.* DE DECK. *Vrij van de smet der bloohartigheit.* VOND. Van hier *smetteloos*, *smetten*, b. en o. w., bemorsen, en bemorst worden. Zamenstell. *ijzersmet.*

SMETSEN, *smetschen*, o. w., *ik smetste*, *heb gesmetst.* Bij KIL. brassen, slempen. Ook bij VONDEL: *men smetst er viermaal daaghs.* Van hier bij KIL. *smets*, brasserij, *smetser*, een brasser, en *smetsdagen*, slempdagen.

SMETTEN, zie *smet.*

SMEULEN, o. w., *ik smeulde*, *heb gesmeuld.* Wel aangeglommen zijn, doch niet branden: *het vuur ligt te smeulen.* Fig.: *er smeult een vreesselijk oproer*, er zijn daarvan geheime beginselen. Van hier *smeuling.*

SMID, zie *smeden.*

SMIDSE, *smisse*, v., meerv. *smidsen.* De werkplaats van eenen smid: *door Mulciber in Etnaes smis gegoten.* VOND. Zamenstell. *reuzensmidse*, de befaamde smidse der Cyclopen in den berg Etna: *in de reuzensmids gesmeedt.* VOND. Van *smeden.*

SMIEG, *smiegjes*, zie *smijdig.*

SMIENT, v., meerv. *smienten.* Een halve eendvogel. Ook wordt een mager, schraal mensch met dezen naam bestempeld: *hij is een regte smient.*

SMIJDIG, zie *gesmijde* en *gesmijdig.*

SMIJDIGEN, b. w., *ik smijdigde, heb gesmijdigd.* Lenig maken; fig., verzachten: *'t smijdigen der plakkaten.* HOOFT. Van hier *smijdiging.*

SMIJT, v., meerv. *smijten.* Bij de scheepslieden, een touw onder aan het fokkezeil, enz. In het hoogd. *Schmiete.* Anders ook *hals.*

SMIJTEN, b. w., *ik smeet, heb gesmeten.* Werpen: *iets op den grond smijten. Een liefhebber van vechten en smijten.* Van hier *smijter.* Zamenstell. *afsmijten, insmijten, opsmijten, uitsmijten*, enz.

Smijten, angels. *smitan*, eng. *smite*, zweed. *smita*, hoogd. *schmeiszen*, gr. σμωττειν, is verwant aan het lat. *mittere*, fr. *mettre*, en heeft zijne beteekenis aan zijnen klank te danken.

SMODDEREN, b. w., *ik smodderde, heb gesmodderd.* Bij KIL. evenveel als *smetsen*, brassen; bij HALMA, vuil maken. Van hier *smodderig*, vuil. Zamenstell. *smoddermuil, smoddermuilen.*

SMOEL, m., meerv. *smoelen.* Door voorzetting van de s, gevormd van *muil*, en, even als dit woord, in de onbeschaafde straattaal, voor eens menschen mond gebezigd: *klop hem op zijnen smoel. Dat is een aardig smoeltje*, een aardig bekje. Zie voorts *muil.*

SMOKEN, b. en o. w., *ik smookte, heb gesmookt.* Onz., smook, of rook, van zich geven: *het smookt er geweldig.* Bedr., doen rooken: *hij smookt tabak.* Van hier *smook*, rook, damp, *smoker.* Zamenstell. *besmoken, opsmoken*, enz.

SMOKKELAAR, zie *smokkelen.*

SMOKKELEN, b. w., *ik smokkelde, heb gesmokkeld.* Bedektelijk naar een onregtmatig voordeel trachten; sluikhan-

handel drijven: *afgerigt op het smokkelen. Die wijn is gesmokkeld.* Van hier *smokkelaar*, iemand, die smokkelt, en een vaartuig, waarmede gesmokkeld wordt, — *smokkelarij*, *smokkeling*, enz. Zamenstell. *smokkelgoed*, *smokkelkroeg*, *smokkelschip*, *smokkelwijn*, enz. *Doorsmokkelen*, enz.

Smokkelen, neders. *schmuggelen*, eng. *smuggle*, is een voortdurend werkwoord van *smuigen*, zie *smuigen*.

SMOOK, zie *smoken*.

SMOORDRONKEN, zie *smoren*.

SMOORLIJK, zie *smoren*.

SMOREN, o. en b. w., *ik smoorde*, *ben*, of *heb*, *gesmoord*. Onz., verstikken: *het is*, *om te smoren*. Fig.: *hij wilde spreken*, *maar de woorden smoorden op zijne lippen*. Bedr., doen stikken: *iemand onder een bed smoren. In de geboorte smoren*, doen stikken; fig., iets in zijne eerste opkomst tegenhouden, en te niet doen loopen. *Zijne woorden op de tong smoren*, dezelve inhouden. Eindelijk, is *smoren* in eene digtgeslotene pan gaar braden: *die eendvogels schijnen gesmoord te wezen*. Van hier *smoorder*, *smoorlijk*, om te smoren: *zij is smoorlijk op hem verliefd*, — *smoring*, enz. Zamenstell. *smoordronken*, zoo dronken, dat men gevaar loopt om te smoren, of te stikken, — *smoorheet*, *smoorpan*, *smoorpot*, enz. *Versmoren*, enz.

SMOTS, zie *smotsen*.

SMOTSEN, b. w., *ik smotstè*, *heb gesmotst*. In het hoogd. *schmutsen*, bij de Jagers gebruikelijk, wegens eene aanlokking van het wild, door nabootsing van deszelfs stem. Van hier *smots*, *smotse*, volgens HALMA, eene oolijke hoer. Bij KIL. is *smotsen*, schimpen, smaden, lasteren; van waar *smotswoord*, een scheldwoord, en *smotse*, een schelder, smaler, en een bediende van de geringste soort. Van hier *smotsig*. Zie ook *smodderen*, vuil maken.

SMOUS, m., meerv. *smousen*. Eene verachtelijke benaming van eenen hoogduitschen Jood. Voorts geeft men den naam van *smous* aan elken schagcheraar: *het is een regte smous*. Van hier *smousachtig*, *smousen*, schagcheren, *smouserij*, enz. Zamenstell. *smousenaard*, *smousen-*

 taal,

taal, *smousenwinst*, enz. Het stamwoord is de eigennaam *Mozes*, waarvoor de Joden, in de gemeenzame verkeering, *mous*, *mousje* bezigen; en hiervan is, met voorzetting van eene s, *smous*, *smousje* gevormd.

SMOUT, o. Uitgebraden of uitgesmolten vet van slagtbeesten, dat tot toebereiding van spijze gebezigd wordt, ook tot hetzelfde einde gebruikte boter: *er is zout noch smout in*, het is mager en laf. En bij KIL. olie: *raepsmout;* waarom *smoutmolen* bij hem *oliemolen* is. *Smout*, of *smoutje*, is eindelijk bij de boekdrukkers in gebruik, voor het drukken van losse stukken, als bekendmakingen, rouwbrieven, enz.; waarvan *smoutwerk*. Van hier *smoutachtig*, *smouten*, *smouterig*, *smoutig*, *smoutigheid*, enz. Zamenstell. *smoutpeer*, eene weeke en sappige peer, die in den mond versmelt, in het fr. *beurree*, hoogd. *schmalzbirn*, enz.

Smout, oul. ook *smolt*, neders. *smalt*, zweed. *smält*, hoogd. *Schmalz*, komt van *smelten*, KIL. *smouten*.

SMUIGEN, o. w., *ik smuigde*, *heb gesmuigd*. Iets bedektelijk doen; bijzonder, zich bedektelijk te goede doen: *hij zit daar weer te smuigen*. Van hier *smuig*, of *smuik*, de daad van *smuigen*, in *ter smuik*, heimelijk, — *smuiger*.

SMUIK, *ter smuik*, zie *smuigen*.

SMUK, zie *smukken*.

SMUKKEN, b. w., *ik smukte*, *heb gesmukt*. Opschikken. versieren; doch meest gebruikelijk, in *opsmukken*. Het luidt in het hoogd. *schmucken*, en is verwant aan het gr. *σμήχειν*, afwisschen, opsieren. Van hier het zelfst. *smuk*, oppronksel, sieraad.

SMUL, v., meerv. *smullen*. De daad van smullen, brasserij, slemp; *hij houdt veel van de smul*. Trek tot brassen, en voorts allerlei trek: *hebt gij daar ook smul op?* Eene smuljurk heet ook *smul: het kind eene schoone smul aantrekken*. Van *smullen*, brassen, goede sier maken.

SMULLEN, o. w. Brassen: *wat zullen wij smullen!* Ook zich onder het eten bemorsen. Van hier *smuller*, *smullig*, *smulling*, enz. Zamenstell. *smulbaard*, *smuldagen*, *smulmoer*, *smulpaap*, enz. *Besmullen*, enz.

SNAAK, m., meerv. *snaken*. Een kluchtig mensch, een potsenmaker. Van hier *snaaksch*, kluchtig, grappig, enz. Mis-

Misschien ligt de grond van dit woord in het oude *snakken*, praten; en dan is *snaak* eigenlijk een kluchtige prater.

SNAAKSCH, zie *snaak*.

SNAAR, v., meerv. *snaren*. Eene schoonzuster: *mijns broeders vrouw is mijne snaar*. En eene schoondochter: *schoonmoeder zijnde van twee slecht-gestelde snaeren*. DAV. DE POTTER.

Snaar, angels. *snore*, *uxor filii*, TATIAN. *snur*, hoogd. *Schnur*, oud fr. *nore*, ital. *nuora*, lat. *nurus*, wordt door ADELUNG van het oudd. *nar*, klein, afgeleid.

SNAAR, v., meerv. *snaren*. Een draad van metaal, of van zamengedraaide darmen: waarmede meer dan een speeltuig bespannen wordt: *Spant uw snaeren uit haer kracht*. VOND. *De snaren spannen*, fig., al wat er tot eenige onderneming noodig is, in gereedheid brengen: *alle snaren zijn gespannen*. *De snaren stellen*, fig., evenveel als *de pijpen stellen*, den baas spelen; zie *pijp*. *Eene snaar roeren*, eene zaak opperen: *dewijl men begost had, die snaar te roeren*. HOOFT. Het bijv. naamw. *gouden*, bij *snaren* gevoegd, wordt afgekeurd, omdat het goud, als te week voor de trillende beweging, die tot heldere klanken vereischt wordt, voor *snaren* onbruikbaar is. Zamenstell. *snarenspel*, *snarenspeler*, enz. *Ontsnaren*, — *bassnaar*, *citersnaar*, *darmsnaar*, *vioolsnaar*, enz. Verwant aan *snoer*.

SNAAUW, v., meerv. *snaauwen*. Zeker vaartuig. Bij KIL. *snebbe*, *snebschuitje*, hoogd. *Schnaue*, neders. *snau*; dus genoemd naar den spitsen voorsteven; en dus verwant aan *snab*, *snavel* en *sneb*.

SNAAUW, m., meerv. *snaauwen*. De daad van snaauwen, graauwen: *iemand eenen snaauw geven*, hem een bits woord toeduwen. Van *snaauwen*, nors, bits, spreken: waarvan *snaauwachtig*, *snaauwer*, *snaauwster*, enz. Zamenstell. *toesnaauwen*, enz. Dit woord is zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

SNAK, zie *snakken*.

SNAKKEN, o. w., *ik snakte*, *heb gesnakt*. Eigenlijk, soortgelijk een geluid geven, als in dit woord begrepen is. In het gebruik, zulk een geluid uit een hijgend verlangen naar eenig ding, met eene afgebroken ademhaling,

 voort-

voortbrengen: *naar iets snakken.* Ook is *snakken* bij Kil. praten, klappen: *op rijm snakken.* Focq. Van hier *snak*, de daad van snakken; ook hetzelfde als *snik*, enz. Klanknabootsend woord, verwant aan *snikken.*

SNAP, zie *snappen.*

SNAPPEN, o. w., *ik snapte*, *heb gesnapt.* Eigenlijk, het geluid geven, dat in dit woord begrepen is; en vervolgens, met eenen knap verspringen: *het slot snapte digt.* Van hier *snaphaan*, de haan van het geweer, en vervolgens het geweer zelf. Zich even schielijk bewegen, als iets, dat op de gezegde wijze *snapt*, zoo als in *ontsnappen*, enz.; zoo ook *in eenen snap*, in een oogenblik. Den mond met het gezegde geluid openen, om daarmede iets te grijpen: *de hond snapt naar de vlieg.* Eindelijk is *snappen* bij Kil., en hedendaags, babbelen, klappen: *zij hield niet op van snappen.* Van hier *snap*, voor *gesnap: veel snaps hebben*, — *snapachtig*, genegen om te snappen, — *snapachtigheid*, *snapper*, *snapperij*, *snapster.* Zamenstell. *insnappen*, *ontsnappen*, *toesnappen*, *uitsnappen*, enz. Klanknabootsend.

SNARS, zie *sners.*

SNATER, zie *snateren.*

SNATEREN, o. w., *ik snaterde*, *heb gesnaterd.* Kakelen, klappen, snappen: *zij snatert den ganschen dag. De snaatrend' Echo*, enz. Hooft. Van hier *gesnater*, *snater*, voor den mond: *zijnen snater roeren*, — *snaterig*, *snaterster*, enz. Zamenstell. *snaterbek*, hetzelfde als *snateraar.* Klanknabootsend.

SNAVEL, zie *sneb.*

SNEB, *snab*, v., meerv. *snebben.* De neb van eenen vogel, anders *snavel: zwanen en ganzen zijn breed van sneb.* Een schip met eenen voorsteven; anders *snebschuit.* Van hier *snebbig*, vinnig in het spreken. Met voorzetting eener *s*, van *neb.*

SNEDE, *snee*, v., meerv. *sneden.* De daad van snijden; ook het vermogen, om te snijden: *zijn lemmers deugt versmaet de snê der spaensche klingen.* Vond. *De snee van het mes.* Fig.: *om de snede van het vernuft niet te verstompen.* Vond. *Verguld op snee*, den afgesneden kant van een boek. *Eene snede in het aangezigt*, fig., eene zware beleediging. Een afgesneden

den gedeelte: *een sneedje brood. De snede van een rok*, het fatsoen. *De snede van een vers*, deszelfs snijding. *Regt ter snee*, zie *regt*. Zamenstell. *houtsnede*, *kegelsnede*, *keizersnede*, of *keizerlijke snede*, *kopersnede*, enz. Voorts komt van *snede*, *snedeling*, die uit het lijf zijner moeder gesneden is, — *snedig*, scherp: *het snedig kouter*, enz. VOND.; fig. schrander, anders ook *sneeg*, enz. Van *snijden*.

SNEEG, *snedig*, zie *snede*.

SNEES, o., meerv. *snezen*. Een twintigtal: *een snees visschen*. V. HASS.

SNEEUW, v. *Door 't ontlaten der sneeu*. HOOFT. Overdr., onz.: *en 't sneeu der blancke borst door gloet aen 't smelten raeckt*. VOND. *In 't sneeu van uwe kaken*. DE DECK. Van hier *sneeuwachtig*, *sneeuwachtigheid*, *sneeuwen*, *het sneeuwt*, er valt sneeuw, *sneeuwig*, *sneeuwigheid*, enz. Zamenstell. *sneeuwbaan*, *sneeuwbal*, *sneeuwbank*, eene opeengedrongene hoeveelheid van dampen in de lucht, waaruit men sneeuw verwacht, *sneeuwberg*, *sneeuwblank*, *sneeuwblind*, *sneeuwfiguur*, *sneeuwjagt*, *sneeuwvlok*, *sneeuwvogel*, *sneeuwwater*, *sneeuwwit*, — *sneeuwwolk*, enz. *Jagtsneeuw*. Van eenen onzekeren oorsprong.

SNEEUWEN, zie *sneeuw*.

SNEL, v., meerv. *snellen*. Eene oulings gebruikte drinkkan, volgens KIL. dus genoemd, omdat zij *snel*, of schielijk uitgedronken kon worden.

SNEL, bijv. n. en bijw., *sneller*, *snelst*. Gezwind, vlug, vaardig: *eene snelle vlugt*. *Weest niet te snel met uwen mond*. BIJBELV. *Snel van begrip*, vlug van begrip, — *snel van gezigt*, scherp van gezigt, enz. Van hier *snellen*, haastig gaan, — *snelheid*, *snellijk*. Zamenstell. *sneldicht*, *snelgevoet*, bij CAMPH., — *snelwagen* (diligence) enz.

SNEP, zie *snip*.

SNERKEN, *snirken*, b. en o. w., *ik snerkte*, *heb gesnerkt*. Onz., eigenlijk braden, bakken; van het geluid, hetwelk daarbij gehoord wordt: *de boter staat te snerken*. Bedr., *een hoen in boter snerken*. Van hier *snerking*, *gesnerk*. Zamenstell. *opsnerken*, enz.

SNERPEN, o. w., *ik snerpte*, *heb gesnerpt.* Met een buigzaam ding slaan, waardoor zeker geluid veroorzaakt wordt: *elke slag was even gevoelig en snerpend. 't Snerpen van zijn roe.* VOND.

SNERS, *snars*, *snirs*, m., meerv. *snersen.* In het gebruik, een weinig, zoo veel als niets: *gij zult er geen snars van hebben;* gij zult zoo weinig van het vleesch hebben, dat gebraden wordt, dat gij de pan zelfs niet zult hooren snarsen, of snirsen.

SNEUVELEN, *snevelen*, zie *sneven.*

SNEVEN, o. w., *ik sneefde*, *ben gesneefd.* Even als *sneuvelen*, *snevelen*, voortd. werkw. van *sneven*, eigenl. vallen, uitglippen, struikelen: *dies moet hen korts den voet en enkel sneven.* ALDEGOND. *Ziet toe, gij sneuvelt licht, het is er glibberig.* VOND. *Doet snevelen den voet.* REV. In het hedendaagsch gebruik, evenveel als *sneuvelen*, *snevelen*, omkomen (vooral op het oorlogsveld, hetwelk men ook enkel *vallen* noemt). *Sneven*, gelijk ook *snevelen*, *sneuvelen*, en *sterven* zijn daarin onderscheiden, dat het laatste van eenen natuurlijken, het eerste van eenen geweldigen dood gezegd wordt.

SNIJDEN, b. w., *ik sneed*, *heb gesneden.* In tegenoverstelling van *houwen*, of *steken*, met eene slepende drukking, kwetsen: *zich met een mes snijden.* Op de gezegde wijze verdeelen: *brood, vleesch snijden.* Graveren: *iets in koper laten snijden.* Ontmannen: *een varken* enz. *snijden.* Door in- of uitsnijding heelen: *eene breuk*, — *van den steen snijden.* Fig., *iemands beurs snijden*, hem dezelve, of het geld daaruit, behendiglijk ontrooven. *Wijn snijden*, door vermenging bereiden. *Iemand snijden*, hem het een of ander te duur toerekenen. *Eenen bal*, op de biljardtafel, of in de kolfbaan, *snijden*, hem zijdelings treffen. Eindelijk is *snijden* met een pijnlijk gevoel aandoen: *de wind sneed ons geweldig in het aangezigt. Wiens tong snijt als een swaert.* CAMPH. Van hier *gesneden*, ontmand, *snede*, of *snee*, — *snijder*, *snijding*, *snijdsel*, enz. Zamenstell. *snijboonen*, *snijkamer*, *snijmes*, *snijtijd*, *snijwerk*, enz. *Afsnijden*, *besnijden*, *doorsnijden*, *insnijden*, *uitsnijden*, *versnijden*, *voorsnijden*, enz.

Snijden, ULPHIL. *snejan*, OTTFRID., neders. *sniden*, an-

angels., zweed. *snida*, hoogd. *schneiden*, schijnt verwant aan *snoeijen*, en zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

SNIK, zie *snikken*.

SNIK, v., meerv. *snikken*. Een klein vaartuig.

SNIKKEN, o. w., *ik snikte*, *heb gesnikt*. Uit hoofde van eene afbrekende ademhaling het geluid geven, hetwelk in dit woord begrepen is: *van droefheid snikken*. Van *snik*, de daad van snikken, waarvan *doodsnik*, enz. Zamenstell. *snikheet*, zoo heet, dat men naar zijnen adem snikt.

SNIPPEL, *snipper*, m., meerv. *snippelen*, of *snippels*. Eigenlijk, een knipsel, een afknipsel. In het gebruik, een klein en dun langwerpig stukje, dat van verschillende dingen afgeknipt, of afgesneden wordt: *snippels van papier*, *van linnen*, anders *snippers*, enz. Van hier *snippelen*, of *snipperen*, voortd. w. van *snippen*, tot snippers maken, enz. Zamenstell. *snippelkoek*, *snipperkoek*, *snippeluurtje*, *snipperuurtje*, *snippelwerk*, *snipperwerk*, enz.

SNIRSEN, zie *sners*.

SNOEIJEN, b. w., *ik snoeide*, *heb gesnoeid*. Allerlei geboomte van het overtollig hout ontdoen: *het wordt tijd*, *om de vruchtboomen te laten snoeijen*. Overdr., is *geld snoeijen*, *munt snoeijen*, daarvan goud, of zilver, afknippen. Ook voor snoepen van vruchten uit eenen tuin, en van de boomen: *zij is ziek van al het snoeijen*. K. v. MANDER bezigt het voor eten: *zich zat snoeijen*, van de kudden in het veld. Van hier *gesnoei*, *snoeijer*, *snoeijing*, *snoeisel*, *snoeister*. Zamenstell. *snoeikunst*, *snoeimaand*, *snoeimes*, *snoeitijd*, *snoeiwerk*, enz. *Afsnoeijen*, *besnoeijen*, *hersnoeijen*, *nasnoeijen*, *opsnoeijen*, *uitsnoeijen*, enz. Schijnt verwant aan *snijen*, *snijden*.

SNOEK, m., meerv. *snoeken*. Een bekende roofvisch: *de gulzigheid van den snoek maakt hem tot den wolf der zoete wateren*. Fig. wordt iemand, die in het water gevallen is, *snoek* genoemd. *Snoeken op zolder zoeken* is, verloren werk doen. Van hier *snoekachtig*, *snoeksch*, bij KIL. scherpzinnig, en *snoeks*, in *snoeks zien*, scherp zien. KIL. Zamenstell. *snoekenaas*, *snoekenangel*, *snoekelever*, *snoekenvangst*, *snoeke-*

ke-

kekop, *snoekskop*, enz. *Pijlsnoek*, *schildsnoek*, *zeesnoek*, enz.

SNOEPEN, b. w., *ik snoepte*, *heb gesnoept.* Ter smuik van iets lekkers eten: *van iets snoepen. Pas op, dat de kat er niet van snoepe!* Iets lekkers koopen, om het op te eten: *kersen snoepen.* Overdr., verboden minnehandel drijven. Van hier *gesnoep*, *snoepachtig*, *snoeper*, ook die verboden minnehandel drijft — *snoeperig*, *snoeperij*: *de snoeperij der Edelen en ontuchtigen.* Oud. — *snoepig*, *snoepsch*, *snoepster*, enz. Zamenstell. *snoepgoed*, *snoeplust*, *snoepreisje*, *snoeptafeltje*, *snoepwinkel*, *snoepzucht*, enz.

SNOER, o., meerv. *snoeren.* Eene koord: *koralen, paarlen, aan een snoer rijgen.* Eene reeks van dingen, aan een snoer geregen: *een snoer paarlen.* Overdr.: *aen 't snoer der eendracht.* D. Deck. *Iemand aan zijn snoer krijgen*, hem aan zich verbinden. *Aan het snoer geraken* is, aan zekeren aanhang deel nemen: *middlertijdt waren een deel grooten aen 't snoer geraakt.* Hooft. Eindelijk wordt *snoer* wel eens voor meetsnoer gebruikt: *de snoeren zijn mij in lieflijke plaetsen gevallen.* Bijbelv. Van hier *snoeren.* Zamenstell. *angelsnoer*, *haarsnoer*, *koralensnoer*, *meetsnoer*, *paarlensnoer*, *rigtsnoer*, *rijgsnoer*, *striksnoer*, *vlechtsnoer*, enz.

Snoer, oudd. *snur*, hoogd. *Schnur*, fin. *nuora*, is niet slechts vermaagschapt aan *snaar*, maar, volgens Adelung, insgelijks aan het gr. *νεῦρον*, en het lat. *nervus*, fr. *nerf*, enz.

SNOEREN, b. w., *ik snoerde*, *heb gesnoerd.* Aan een snoer rijgen: *paarlen*, *koralen*, *snoeren.* Iets zoo digt sluiten, als of het met een snoer gebonden ware: *iemand den mond snoeren*, doen zwijgen. Zamenstell. *aansnoeren*, *ontsnoeren*, *vastsnoeren*, *zamensnoeren*, enz. Van *snoer.*

SNOESHAAN, m., meerv. *snoeshanen.* Het laatste gedeelte van dit woord is misschien ontleend van *hans.* Zie *hans.* Het eerste gedeelte schijnt van *snoeven* af te stammen. Ten minste is een *snoeshaan* een snoever: *die snoeshaan pocht gestadig op zijne nietsbeduidende daden.* Van hier *snoeshanig.*

SNOEVEN, o. w., *ik snoefde*, *heb gesnoefd.* Bij Kil. even-

evenveel, als *snuiven*, *snoffen*, door den neus ademen, blazen. In het gebruik, pogchen: *hij snoeft van groote dingen. Op zijn geld snoeven.* Van hier *gesnoef*, *snoefster*, *snoever*, *snoeverij*, enz. Zamenstell. *snoeftaal*, *opsnoeven*, enz.

SNOF, zie *snuf.*

SNOL, v., meerv. *snollen.* Een smaadnaam van een eerloos vrouwspersoon, zijnde eene verkorting van *snobbel*, eene hoer, van het oude *snobbelen*, kussen.

SNOOD, bijv. n. en bijw., *snooder*, *snoodst.* Eigenlijk, even als het angels. *snude*, gezwind, snel. Voorts, wel gevat, schrander; zoo als nog in Vriesland: *zij is vrij snood naar haren ouderdom.* Doortrapt, listig, boos: *een snoode fielt.* Ook ten aanzien van daden: *snood bedrog*, *snoode voornemens.* Van hier *snoodelijk*, *snoodheid.* Zamenstell. *snoodaard.*

SNORKEN, o. w., *ik snorkte*, *heb gesnorkt.* Zoodanig een geluid geven, als in dit woord begrepen is; bijzonderlijk, in eenen vasten slaap: *hij slaapt*, *dat hij snorkt.* Overdr., pogchen, snoeven: *snorkt de trotsheid dier verleijers.* VOND. Van hier *gesnork*, *snork*, de daad van snorken, *snorkachtig*, *snorker*, *snorkerij*, pogcherij — *snorking*, *snorkster*, enz. Klanknabootsend woord.

SNORREN, o. w., *ik snorde*, *ben* of *heb gesnord.* Klanknabootsend woord. Eigenlijk een brommend geluid geven: *haar spinnewiel snort den ganschen dag.* Voorts, met zulk een geluid door de lucht snellen: *er snorden verscheidene kogels langs mijn hoofd henen. Snorrende vlerken.* HOOFT. Van hier *gesnor.* Zamenstell. *aansnorren*, enz.

SNOT, o. Een slijmerig vocht, dat zich door de neusgaten ontlast. Van hier *snotachtig*, *snotachtigheid*, *snotteren*, *snotterig*, met snot bezet — *snotterigheid*, *snotterik*, *snottig*, *snottigheid*, enz. Zamenstell. *snotdoek*, *snotgat*, *snotjongen*, *snotkoker*, *snotmuil*, *snotneus*, *snotschrabber*, *snottebel*, *snottolf*, *snotvisch*, *snotvlies*, enz. *Besnot*, enz.

SNOTDOLF, (*snotolf*, *snottolf*), meerv. *snotdolfen.* Zekere slijmerige en veel slijm uitwerpende visch. Overdr., een snotterig kind. Misschien is het laatste gedeelte van dit woord eene verkorting van *dolfijn*, welke visch zijn

snot

snot of vocht met gansche stralen uitwerpt; en dan zou *snotdolf*, en niet *snotolf*, of *snottolf*, de regte spelling zijn.

SNUF, *snof*, v. Verkleinw. *snufje*. De daad van snuffen, snoffen; en dus, eigenlijk, de inademing van den reuk der dingen, of het genot van dien reuk: *gunt er ons den snuf af.* HOOFT. Fig.: *ergens den snuf van weg hebben*, op grond vermoeden. Anders ook *snof*, hetwelk ook voor verkoudheid (hoogd. *Schnupfen*) gebezigd wordt: *hij heeft de snof.* Overdr., mode, zwier: *er is weer een nieuw snufje uitgekomen. Het is naar de nieuwste snuf gemaakt.* Van *snuffen*, *snoffen*, snuiven.

SNUFFELAAR, zie *snuffelen*.

SNUFFELEN, o. w., *ik snuffelde, heb gesnuffeld.* Voortd. werkw. van *snuffen*. Gestadig snuffen, bij herhaling ruiken, om op den reuk van eenig ding te komen: *de hond liep overal snuffelen.* Overdr., navorschen, nazoeken: *in oude papieren snuffelen.* Van hier *gesnuffel*, *snuffelaar*, *snuffelaarster*, *snuffeling*, enz. Zamenstell. *besnuffelen*, *doorsnuffelen*, enz.

SNUFFEN, zie *snuf* en *snuffelen*.

SNUGGER, *snogger*, bijv. n. en bijw., *snuggerder*, *snuggerst*. Vlug, levendig: *hij ziet er heel snugger uit.* Van hier *snuggerheid*.

SNUIF, v., meerv. *snuiven*, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Eigenlijk, al wat in den neus opgesnoven wordt. In het gebruik, snuiftabak. *Spaansche snuif*, enz. Zamenstell. *snuifdoek*, *snuifdoos*, *snuifneus*, *snuifpot*, *snuiftabak*, enz. Van *snuiven*.

SNUIT, v. Grof vlas: *snuit spinnen.* Van hier *snuitspinster*.

SNUIT, m. meerv. *snuiten*. Een vleezig deel, dat van de bovenkaak van verschillende dieren vooruitsteekt, zoo als de slurf van eenen olifant, enz.: *de snuit van een varken.* Overdr., de scherpe voorsteven van een vaartuig: *langs den valreep en den snuit.* VOND. Zamenst. *snuittor*, olifantstor, enz. *Hondesnuit*, *olifantssnuit*, *scheepssnuit*, *walvischsnuit*, enz.

SNUITEN, b. w., *ik snoot*, *heb gesnoten. Den neus snuiten. Eene kaars snuiten*, de overtollige pit daarvan afknijpen. *Iemand snuiten*, fig., hem, als het ware, eenig geld afknijpen; hem in koop, of verkoop, bedriegen.

gen. Van hier *snuiter*, — al wie snuit, en ook een werktuig om kaarsen te snuiten, — *snuiting*, *snuitsel*, enz. Zamenstell. *snuitdoek*, enz. *Afsnuiten*, *uitsnuiten*, enz.

SNUIVEN, b. w., *ik snoof*, *heb gesnoven*. Den adem in den neus ophalen. In het gebruik, bijzonderlijk, snuiftabak tegelijk met den adem in den neus ophalen. Door den neus ademen, blazen: *hoe snuift het moedige ros*. Van hier *gesnuif*, *snuif*, *snuiver*, die snuift; ook een klein kookhuisje, anders *snuivertje*, enz.

SOBER, bijv. n. en bijw., *soberder*, *soberst*. Bekrompen, schraal: *een sobere maaltijd*. *Sober*, *sobertjes leven*. Armoedig: *het is er sober gesteld*. Van hier *soberheid*, *soberlijk*, enz. Van het lat. *sobrius*.

SOEP, zie *sop*.

SOES, zie *soezen*.

SOEZEN, o. w., *ik soesde*, *heb gesoesd*. Evenveel als *suizen*, zachtjes ruischen: *de vlammen nemen toe en gaen om 't ligchaem suizen*. VOND. Van hier *soes*, suizeling, bedwelming: *in eene soes geraken*. Ook is *soes*, meerv. *soezen*, gebruikelijk voor zeker gebak. Het woord is klanknabootsend.

SOK, v., meerv. *sokken*. Een bekleedsel der voeten. *Linnen sokken*, *wollen sokken*. Van hier *sokachtig*, *sokkerig*, flodderig. Zamenstell. *kindersokken*, *klompsokken*, enz.

Sok, eng. *sock*, hoogd. *Socke*, fr. *socque*, komt van het lat. *soccus*.

SOLD, o. Bezolding, soldij: *die 't hoogste sold geeft*. HOOFT. Anders *soud*, waarvan *soudenier*, voor soldaat. Van hier *soldaat*, en *soldij*. *Besolden*, of *bezolden*, *bezoldeling*, *bezolding*, *bezoldigen*, enz.

Sold, hoogd. *Sold*, fr. *solde*, ital. *soldo*, sp. *sueldo*, middeleeuw. lat. *soldum*, als een schuld, of loon, zegt TEN KATE, waarvoor iemand tot den krijgsdienst verbonden is.

SOLDEREN, bedr. w., *ik soldeerde*, *heb gesoldeerd*. Door middel van gesmolten metaal aaneen hechten, of digt maken. Van hier *soldeerder*, *soldeerijzer*, *soldeersel*, *soldeerstaal*, *soldering*. Dit woordt luidt bij KIL. *souderen*, fr. *souder*, eng. *solder*, ital. *saldare*.

SOLDIJ, zie *sold*.

SOL-

SOLLEN, b. w., *ik solde*, *heb gesold.* Op en neder schommelen, of slingeren: *hij werd lustig in eene deken gesold.* Volgens KIL. bezigde men het woord *sollen* oulings wegens een bijzonder slag van kaatspel; en hiervan vindt men een bewijs in: *of zij dan malkander den bol al wat toe sollen.* VLAERD. REDENR. Van hier *sol*, *solle*, bij KIL. een bal, in dat spel gebruikelijk. HOOFT bezigt *te solle varen*, voor *jactari;* en KIL. heeft *sollebollen*, *praecipitare.*

SOM, *somme*, v., meerv. *sommen.* Een getal, dat uit eene vereeniging van andere getallen bestaat. Een rekenkundig vraagstuk: *eene som uit den regel van drieën.* Eene zekere hoeveelheid van geld: *verschietende de som.* HOOFT. Zamenstell. *somproef*, *somtelling*, enz. *Geldsom*, *hoofdsom*, *rekensom*, enz. Van het lat. *summa.*

SOMBER, bijv. n. en bijw., *somberder*, *somberst.* Door geen helder licht bestraald: *eene sombere kamer. Somber weder.* Overdr., neerslagtig, treurig: *een somber gelaat.* Van hier *somberheid.*

Somber, fr. *sombre*, sp. *sombra*, kan, door voorzetting van eene s, afgeleid zijn van *ombre*, *ombra*, *umbra*, schaduwe, en dus eigenlijk beschaduwd aanduiden.

SOMME, v. De eigennaam van eene rivier in Frankrijk: *aan den oever der somme. Over den stroom der somme.* HOOFT.

SOMMIG, bijv. n. Eenig: *sommige menschen.* Het meerv. *sommigen* wordt als een z. n. gebruikt: *sommigen denken daarover gansch anders.* Eng. *some*, en bij KIL. ook *som.* Van hier *soms*, voor *somtijds*, — *somwijlen.*

SOMP, v., meerv. *sompen.* Een moeras. Bij KIL. *sumpe*, *sompe*, *broek*, hoogd. *Sumpf.* Van hier *sompig*, moerassig, *sompigheid*, enz. Zamenstell. *sompvogel*, anders *poelvogel.*

SONNET, o., meerv. *sonnetten.* Van het ital. *sonnetto*, van *sonette*, zoo als de Troubadours van Provence een kort lied noemden, daar zij den naam van *son* aan elk lied gaven. *Sonnet* is dus eigenlijk een kort lied, of gedicht; maar gelijk als de Italianen den naam van *sonnetto* aan een bijzonder slag van gedichten gaven, welks

vorm

vorm door hen naauw bepaald werd, zoo bestempelt men juist deze gedichten in het nederd., even als in het fr., eng. en hoogd., ook bijzonderlijk met den naam van *sonnet*, die door *klinkdicht* vertaald wordt: *een sonnet bestaat uit veertien dichtregels.*

SONT, v. Een eigennaam van de zeeëngte, welke Zweden en Denemarken vaneen scheidt: *de keten om den hals der dootsche sont.* VOND.

SOORT, v., meerv. *soorten.* Slag: *allerlei soorten van dieren.* Van hier *soorteren*, of *sorteren*, *sortering.* Zamenstell. *soortelijk*, *soortgelijk.*

Soort, eng. *sort*, hoogd. *Sorte*, fr. *sorte.*

SOP, *soep*, o., meerv. *soppen*, van verschillende soorten. Eigenlijk, hetzelfde als *sap*, *soep*, als: *kalfssoep*, *hoendersoep*, *groentesoep*, *rijstesoep*, enz. *Sop* komt wederom voor, in plaats van *soep*, in *sopbrood*, — *het ruime sop kiezen*, diep in zee steken. Van hier *sopachtig*, *soppen*, in vocht doopen. — *soppig*, enz. Zamenstell. *sopbord*, *soepbord*, *sopbrood*, *sopeter*, *soepeter*, *soepketel*, *soeplepel*, *soepschotel*, enz. *Appelsop*, sopbrood met appelen toebereid, *knolsop*, *koolsop*, *melksop*, melk met het een of ander tot een sopje gekookt, *pekelsop*, *perensop*, *pruimensop*, *uijensop*, *vleeschsop*, *wijnsop*, *zeepsop*, enz.

SOPPEDOPPEN, o. w., *ik soppedopte*, *heb gesoppedopt.* Van *soppen* en *doppen*, voor *doopen.* Onmatig indoopen en soppen.

SORBET, o. Van het oostersche *scherbet.* Een drank van rozijnen in water gekookt met citroensap en een weinig muskus.

SOUDENIER, zie *sold.*

SOUDEREN, zie *solderen.*

SOUVEREIN, m., meerv. *souvereinen.* Een bastaardwoord, uit het fr. ontleend. Een oppermagtig vorst, koning, of keizer: *onder welken souverein behoort gij?* Voorts ook een stuk goudgeld ter waarde van drie dukaten, in de Spaansche en vervolgens Oostenrijksche Nederlanden geslagen, en met het borstbeeld van den souverein der Nederlanden bestempeld. Van hier het bijv. n. en bijw. *souverein*, en het zelfst. *souvereiniteit.*

SPA, o. De eigennaam van eene bekende badplaats. Zamenst. *spawater*, *spawaterskannetje*, *spawaterskruikje.*

SPA, zie *spade.*

SPAAK, v., meerv. *spaken.* Een korte, dikke en stevige staak, een korte hefboom, anders *handspaak.* Spreekw.: *eene spaak in het wiel steken*, en daardoor deszelfs voortgang verhinderen, overdragt., iets in zijnen loop stuiten: *een spaeck in 't wiel te steecken.* VOND.

SPAAN, m., meerv. *spanen.* Eene dunne, buigzame strook van hout. Van hier het onverb. *spanen*, van spanen gemaakt: *eene spanen doos. Er zal geen spaantje van te regt komen*, eigenl., het zal geheel weg zijn, oneig., de zaak zal geheel te niet loopen. Anders is *spaantje* een boterspaantje. Een riem, waarmede men roeit, waarvan *roeispaan.* Zamenstell. *spaanjongen*, *spaanmande*, *spaanraper*, enz. *Boterspaan*, *klapspaan*, *schuimspaan*, enz.

Volgens ADELUNG, van een verouderd werkw. *spanen*, spouwen.

SPAANDER, m., meerv. *spaanders.* Genoegzaam hetzelfde, als *spaan: de spaanders bijeen vegen.* Spreekw.: *daar men hout hakt, vallen spaanders*, iedere onderneming heeft hare gevolgen. *Het schip wordt aan spaanders geslagen*, het wordt door de golven geheel verbrijzeld. *Spaanderswijn*, wijn, die door middel van spaanders gezuiverd is. Zamenstell. *schaafspaanders*, enz. Dit woord komt van *spaan.*

SPAANSCH, bijv. n. en bijw., *spaanscher*, *spaanschst.* Al wat uit Spanje komt, aan Spanje behoort, enz.: *spaansche wol*, *spaansche wijn*, *spaansch leder*, waarvan *spaanschlederen*, bijv. n., van spaansch leder gemaakt, *spaansche peper*, *spaansche snuif*, *spaansche vlieg*, *spaansche vlieg-pleister*, *spaansch groen*, enz. *Hij heeft het spaansch*, leeft in bekrompene omstandigheden. Ook wordt het zelfstandig gebezigd van de spaansche taal: *het spaansch.*

SPAARPOT, m., meerv. *spaarpotten.* Van *sparen* en *pot.* Een pot, kistje, of doos, waarin men geld weglegt, om het te bewaren: *geld in den spaarpot steken.* Ook allerlei afgezonderd geld: *ik heb daarvoor nog een spaarpotje.* Ook iemand, die zijn geld weglegt en bespaart: *hij is een regte spaarpot.*

SPAARZAAM, zie *sparen.*

SPADE, *spa*, bijv. n. en bijw., *spader*, *spaadst.* Het te-

tegenovergestelde van *vroeg*, laat: *spade naar bed gaan, spade opstaan. Vroeg en spade. Vroege en spade regen.* Van hier *spadeling*, dat te laat voortkomt.

SPADE, v., meerv. *spaden.* Een werktuig, om te delven, eene graaf: *de kluit met de spade gebroken.* VOND. *Slaet uwe spaden tot sweerden.* BIJBELV. *Gewend aan spade en ploeg*, aan ruwen, zwaren arbeid. *Met de spaa in de aarde.* HOOFT. Van hier *spadel*, eene kleine spade, — *spaden.* Zamenstell. *spadesteek, spadesteel.*

SPADELING, m., meerv. *spadelingen.* Van *spade*, laat. Later, dan gewoonlijk te voorschijn komende planten of dieren: *soo dat de spadelingen Laban, ende de vroegelingen Jacob, toequamen.* BIJBELV.

SPALK, v., meerv. *spalken.* Een houten spaan, of ander dergelijk werktuig, om het verband van eene beenbreuk te stevigen. Van hier *spalken*, met spalken bezetten, enz.

SPALT, v. Spouw, spouwing, splijting, nog overig in *tweespalt*, zie dit woord; ook in *veelspaltig: veelspaltigh dus gescheurt.* VLAERD. REDENR. Van *spalten*, splijten, spouwen: *spalt hem de neusgaten open.* HOOFT.

SPAN, v., meerv. *spannen.* Eigenlijk, de daad van spannen. In het gebruik, de wijdte tusschen den duim en middelsten vinger, of zoo veel ruimte, als men met de hand bespannen kan: *een spanne sal sijn lenghte zijn, ende een spanne sijn breette.* BIJBELV. Zamenstell. *spanbaars*, die eene span lang is.

SPAN, zie *spannen.*

SPANEN, zie *spenen.*

SPANG, v., meerv. *spangen.* Een klein plaatje van evenveel welk metaal, dat ergens tot versiering aangebragt wordt: *wij sullen u goudene spangen maken met silveren stipkens.* BIJBELV. Volgens KIL. ook eene gesp, en een spijkertje, met eenen breeden kop, welke tot versiering dienen kan.

SPANJAARD, m., meerv. *spanjaarden.* Een bewoner van Spanje. Van *Spanje.*

SPANNEN, b. en o. w., *ik spande, heb gespannen.* Een veerkrachtig ligchaam, hetzij door zamendrukking, of door uitzetting, in eenen stand brengen, waaruit het ge-

stadig wederom in zijnen vorigen stand tracht over te gaan. Bedr. rekken en strak maken: *eenen boog spannen. De wint, hoe gunstigh! spande 't zeil.* VOND. *Spannen loosverborgen netten.* L. D. S. P. Met gespannene koorden, enz. vastbinden: *paarden*, enz. *in het gareel spannen.* Intusschen is *in het gareel spannen*, fig., tot zwaren arbeid verpligten. *De paarden achter den wagen spannen*, eene zaak averegts aanvangen. *De kroon spannen* is, eigenlijk, haar derwijze op zijn hoofd drukken, dat zij door hetzelve uiteengezet worde; en voorts, over het algemeen, de kroon dragen: *uit bloet, dat lang de kroon aen Baltische oevers spande.* VOND. Fig., boven alles uitmunten: *dees kunst de kroon der kunsten spant.* POOT. *De vierschaar spannen*, dezelve, wanneer zij voltallig is, door eene gespannene koord, welke weleer de plaats van eene balie bekleedde, afsluiten. *De boog kan niet altijd gespannen zijn* is, men kan niet onophoudelijk werkzaam zijn. *Zijnen streng te stijf spannen* is, zijn opzet te sterk doordringen. *De snaren te hoog spannen* is, zich te veel laten voorstaan, te veel eischen. Onz. is *spannen*, gespannen zijn. *Het kleed spant te veel. Het spant er*, alles is er gespannen, het komt er op aan; of, het is er onrustig, men is er oneenig: *wat spande het er wederom tusschen man en vrouw!* Van hier *span*, ook voor *gespan*, o., twee of meer in een gareel gespannen: *een schoon span paarden. Een span van vieren* enz.; — *spanning*, *spansel*, een band, welke om het hoofd gespannen wordt, en de rand van eene kroon: *een aerde kloot versiert en drukt het spansel uwer kroone.* HOOFT. Zamenstell. *spanader*, *spanaderig*, *spangordel*, *spankoord*, *spanketen*, *spanleder*, *spannagel*, *spannet*, *spanriem*, *spanrups*, *spanstrik*, *spansvoets*, *spantouw*, *spanzaag*, *spanzeel*, enz. *Aanspannen*, *achterspannen*, *afspannen*, *bespannen*, *bijspannen*, *inspannen*, *omspannen*, *ontspannen*, *overspannen*, *uitspannen*, *verspannen*, *voorspannen*, *wederspannig*, *zamenspannen*, enz.

Spannen, hoogd. ook *spannen*, zweed. *spänna*, schijnt verwant aan het zweed. *spana*, gr. *σπᾷν*, *trekken.*

SPANT, v., meerv. *spanten.* Bij de scheepstimmerlieden in

in gebruik, voor het model van een vaartuig: *het schip moet naar de spant getimmerd worden.*

SPAR, v., meerv. *sparren.* Eene lange, dunne, ronde stang, die tot het geraamte van een dak, en meer andere dingen, gebezigd wordt. Dit *spar* beteekent ook den boom, wiens stam de sparren uitlevert, anders *sparreboom.* Zamenstell. *dakspar*, enz. Hoogd. *Sparren*, ijsl. *sparra*, eng. *spar*, fr. *barre.*

SPAREN, o. Een water, dat door Haarlem vliet: *hoe begeerlijk het sparen stack na Aemstels kroon.* VOND.

SPAREN, b. w., *ik spaarde, heb gespaard.* Tot een toekomstig gebruik behouden: *iets voor den ouden dag sparen. Die jong spaart, lijdt oud geen gebrek.* Behoeden: *Godt die wil uw leven sparen.* VOND. In dezen zin vindt men reeds bij OTTFRID.: *then spar er nu ze libe*, dien spare hij nu in het leven. Spaarzaam aanwenden: *moeite noch kosten sparen.* In het geheel niet gebruiken: *spaar uwe kwinkslagen en verwijten. De waarheid sparen*, geene waarheid, maar onwaarheid, spreken. Van hier *spaarder*, *spaarlijk*, *spaarster*, *spaarzaam*, *spaarzaamheid*, *sparing*, enz. Zamenstell. *spaarbank*, — *spaarbenden*, *spaargoed*, *spaarkist*, *spaarlamp*, *spaaroven*, *spaarpot*, *spaarzucht*, enz. *Besparen*, *uitsparen*, enz.

SPARK, zie *sparkelen.*

SPARKELEN, o. w., *ik sparkelde, heb gesparkeld.* Vonkelen, en spattende vonken opgeven: *door godvruchtige garst en sparckelend zout.* VOND. Van hier *sparkeling.* Het stamwoord is *spark*, *sperk*, eene vonk: *sparcken van gloeijend ijser.* KIL. Voortd. w. van *sparken*, ook *sperken*: *als zij de olie in de brandende lamp zagen sperken.* VOND. Oudt. zeide men ook *sprankelen;* gelijk het woord *sprank*, voor vonk, nog in algemeen gebruik is. Zie *sprank.*

SPARTELEN, o. w., *ik spartelde, heb gesparteld.* Eigenlijk, de beweging van een vischje, dat in het water dartelt. Voorts, alle soortgelijke beweging: *het wichtje spartelt in de wieg.* Van hier *spartelig* en *sparteling.*

SPAT, *spet*, v., meerv. *spatten.* Al wat spat: *door een spat van uw metaal.* BILDERD. Eene vlek, door spattende vuiligheid verwekt: *er is geen spatje op mijn kleed.*

kleed. Een knobbel aan de pooten der paarden: *zonder spatten en gallen.* Een werktuig, waaruit de kinderen proppen doen spatten, anders *klakkebos.* Klanknabootsend woord; even als het b. en o. w. *spatten.*

SPECERIJ, v., meerv. *specerijen.* Uitheemsche kruiderijen: *kaneel, kruidnagels, foelie, en meer andere specerijen.* Zamenstell. *specerijhandel, specerijkooper, specerijkramer,* enz.

Specerij, hoogd. *Spezereij,* eng. *spice,* middeleeuw. lat. *espicia,* fr. *epice,* sp. *especeria,* ital. *speciaria,* komt van het lat. *species,* met welken naam verschillende specerijen reeds in het CORPUS JURIS bestempeld worden.

SPECHT, m., meerv. *spechten.* Zekere woudvogel, die de basten der boomen oppikt, om insekten te zoeken. Zamenstell. *kraaispecht, zwaluwspecht,* enz.

Specht, hoogd., eng. ook *Specht,* fr. *pic,* sp. *pico,* ital. *pico, picchio, pigozzo,* lat. *picus,* alles van *pikken.*

SPECIE, v., meerv. *specien.* Eigenlijk, soort over het algemeen. Bijzonderlijk, soort van geld: *die specie is hier niet gangbaar. Eene specie van de koorts,* eene ongesteldheid, welke naar de koorts zweemt, *eene specie van olie,* eene soort van olie, enz. Zamenstell. *specieboekje, speciebriefje, speciehandel, specietafel, speciewissel,* enz. *Geldspecie, goudspecie, muntspecie,* enz.

Van het lat. *species,* eene soort, afkomstig.

SPEEK, v., meerv. *speeken.* Eene der staven van een rad of wiel. *Die dissel smeede, en assen, en raden van fijn gout, de speek van zilvre massen.* VOND. Zamenstell. *radspeek,* enz.

SPEEK, bijv. n. Volg. KIL. ploertig, onbeschoft, beleedigend. Verwant aan het neders. *speh,* honende.

SPEEKSEL, o. Kwijl, spog. In het hoogd. *Speichel,* eng. *spittle.* Van hier *speekselachtig.* Zamenstell. *speekselbuis.* Het stamwoord moet *speken* geweest zijn, anders *spijghen* en *spijen.*

SPEELNOOT, *speelsch,* enz. Zie *spelen.*

SPEEN, v., meerv. *spenen.* De uijer van eene koe: *van zijns moeders rosse speen afgerukt.* VOND. In Vriesland de tepel van eene vrouweborst. Dezelfde beteekenis geeft

geeft KIL. daaraan ook; en bij hem is *spene*, *sponne*, *spunne*, voorts, eene vrouweborst. Nog noemt men eenen kunsttepel *een speentje*. In de BIJBELV. zijn *spenen* aanbeijen: *hadden spenen in de verborgene plaetsen*. Van hier *spenen*, enz. Zamenstell. *speenader*, *speendistel*, *speenklove*, *speenkruid*, *speenzweer*, *spenenvloed*, bij KIL.

SPEER, v., meerv. *speren*. Eene lange, zware spies: *met den degen en de speer*. VOND. Zamenstell. *speerhaak*, aanbeeld met twee hoofden, *speerkruid*, *speerruiter*, *speerwortel*, enz. *Aalspeer*, *renspeer*, *kampvechtersspeer*, *ruitersspeer*, enz.

Speer, hoogd. ook *Speer*, OTTFRID. enz. *sper*, eng. *spear*, verwant aan *spar*, *sper*.

SPEERHAAK, zie *speer*.

SPEET, v., meerv. *speten*. Verkleinw. *speetje*. Een werktuig, om te spitten; een boterspaantje. Ook hetgene gespit wordt: *een speetje boter*; — *een speetje aal* of *paling*, aan een houtje gestoken. Van hier *speten*, aan een spit steken. Zamenstell. *speetaal*, enz.

Speet, hoogd. *Spiesz*, eng. *spit*, is verwant aan *spade*, *spies*, *spits*, *spitsen* en *spitten*.

SPEK, o. Eigenlijk, het vette gedeelte van varkensvleesch; ook varkensvleesch in het algemeen. Overdr., het vet van andere dieren, zoo als walvisschen, robben, enz. Spreekw.: *ergens eene hand dik spek in groeijen*, daarover verheugd zijn. *Van weelde uit het spek springen* (gelijk de maden), zijn geluk verroekeloozen. *Het spek weg hebben*, door eene krankheid aangetast zijn, en, van een vrouwspersoon, zwanger zijn. Van hier *spekachtig*, *spekken*, *spekkig*, enz. Zamenstell. *spekbank*, bij de walvischvangers de bank, waarop het spek gesneden wordt, *spekbuik*, *speketer*, *spekhout*, of spint, *spekgezwel*, *spekhals*, *speknek*, *spekkoek*, *spekkoning*, die het walvischspek tont, *spekkooper*, *spekmade*, *spekmes*, *spekmuis*, *speknaald*, lardeerpriem, KIL. *spekpriem*, *spekslager*, *speksnijder*, *speksteen*, *spekstruif*, *spektraan*, in tegenoverstelling van *levertraan*, *spekzwoord*, enz. — *lardeerspek*, *pekelspek*, *robbenspek*, *rookspek*, *walvischspek*, *zultspek*, enz.

SPEL, o., meerv. *spelen*. Eigenlijk, eene vlugge en luchtige beweging, zoo als die van rondom zich blikkende

 oogen:

oogen: *een aenschijn vast als 't mijn, en 't zelfde spel van oogen.* HOOFT. Zulk eene beweging des ligchaams tot verlustiging, als men oudtijds bij het worstelen, wedloopen, kaatsen, enz. maakte, en als de dartelende jeugd hedendaags nog dikwijls maakt: *de Olympische spelen. De spelen der kinderen.* Evenveel welke andere verlustiging, zoo als het geklank van speeltuigen, in de zamenstell. *klokkenspel, rinkelspel, snarenspel,* enz. De tent, of de plaats, waar men spelen aanregt of iets vertoont: *het spel van de vier kroonen, het spel van de wassen beelden,* enz. Eene kunstmatige nabootsing van menschelijke bedrijven: *een blijeindend spel.* Eene min of meer kunstmatige verlustiging met dobbelsteenen, speelkaarten, damschijven, schaakstukken, biljardballen, enz.: *drie spelen,* of gelijk men in de zamenleving zegt, *drie spellen kaarten.* Eene zoogenoemde partij van een of ander van die spelen: *het spel is haast uit;* ook fig. de zaak is haast afgedaan. *Mede in het spel komen,* aan eenig bedrijf deel nemen. *Ergens een spel van maken,* daarmede spotten. *Het spel breken, bederven,* fig. het genoegen verhinderen. *Veel spels maken,* het iemand moeijelijk maken. Van hier de zamenst. *spelbreker,* enz. *Apenspel, biljardspel, blijspel, breekspel, damspel, dobbelspel, eeuwspel, fluitspel, goochelspel, kaartspel, kamerspel, kattenspel, kegelspel, kinderspel, klokkenspel, klootspel, kluchtspel, knikkerspel, loterijspel, luitspel, minnespel, naspel, oefenspel, omberspel, pachtspel, pandspel, poppenspel, potsenspel, renspel, rijfelspel, schaakspel, tooneelspel, treurspel, trokspel, voorspel, zangspel, zinnespel,* enz. Van *spelen.*

SPELD, *spelde,* v., meerv. *spelden.* Een bekend werktuigje. *Goed vindende, zijne spelde uit het spel te trekken,* geen deel aan het speldje prikken nemen. HOOFT. — *Spelden zoeken,* overdr., voorover gebukt gaan, *spelden op eenen hooizolder zoeken,* vruchteloos werk doen. *Ergens een speldje bij steken,* iets niet verder aanroeren. Van hier *spelden,* met spelden vast maken. Zamenstell. *speldegeld, speldemaker, speldenbak, speldernieuw,* bij KIL. evenveel als *splinternieuw,* of *spiksplinternieuw,* bij HALMA, *spikspeldernieuw, speldewerk, speldewerken,* enz. *Bakerspeld, haarspeld,*

speld, *knopspeld*, *parelspeld*, *prikspeld*, enz., is verwant aan *spil.*

SPELEMEIJEN, o. w., *ik spelemeide*, *heb gespelemeid.* Van *spelen* en *meijen*, zich, in de meimaand, op het land vermaken, met meitakken versieren, enz. Zich op het land en in de vrije lucht verlustigen: *wij gingen spelemeijen.*

SPELEN, b. en o. w., *ik speelde*, *heb gespeeld.* Zich bewegen, om zich te verlustigen: *blindemannetje spelen.* Zich op eene andere wijze verlustigen: *met poppen spelen.* Overdr.: *zijne oogen spelen gestadig op haar. Haar sluijer speelt rondom de leden.* LANGEND. (Een beekje) *daar zonnestraal in speelt.* VOND. *Met de heiligste eeden spelen.* In al deze spreekwijzen is *spelen* onzijdig, even als in de volgende uitdrukkingen: *op het orgel*, *op de viool spelen*, enz., maar het wordt bedrijvend in: *de viool*, *de fluit*, *het klavier*, enz. *spelen*, *een muzijkstuk spelen*, enz.; ook zonder lidwoord: *kaart*, *viool*, enz. *spelen.* Alsmede in: *iemand eene pots spelen*, *bankeroet spelen*; *eene rol spelen*; *de hoofdrol spelen*, de voornaamste werkende persoon zijn; *den baas spelen*, enz. Voorts wordt eene *klok* gezegd te *spelen*, voor dat zij slaat, het *geschut*, als het afgestoken wordt. Ook *spelen de dieren*, wanneer zij paren. *Iemand speelt met zyn leven*, enz., als hij hetzelve in de waagschaal stelt. *Men speelt met zijne woorden*, als men daaraan oneigenlijke beteekenissen geeft, enz. *Dat speelt mij in gedachten*, of *voor den geest*, komt mij telkens te binnen. *Men speelt iemand iets in*, of *uit*, *de handen*, als men het hem op eene onmerkbare wijze in, of uit, de handen brengt. Van hier *gespeel*, *speelachtig*, *speelsch*, *speelster*, *spel*, *speler*, *speling*, enz. Zamenstell. *speelavond*, *speelbaan*, *speelbal*, *speelbord*, *speeldag*, *speelgeld*, *speelgenoot*, *speelgevecht*, *speelgoed*, *speelhof*, KIL. — *speelhondje*, *speelhuis*, *speeljagt*, *speelkind*, bastaard, van *spelen*, paren, als de dieren, — *speelknecht*, *speelmakker*, *speelman*, *speelmeisje*, *speelnoot*, *speelpartij*, *speelplaats*, *speelpop*, *speelreis*, *speeltafel*, *speeltooneel*, *speeltijd*, *speeltuig*, *speeltuin*, *speeluur*, *speeluurwerk*, *speelvogel*, een speelzieke jongen, KIL., *speelvriend*, *speel-*

 vrien-

vriendin, *speelwagentje*, *speelwerk*, *speelziek*, *speelziekte*, *speelzucht*, *speelzuchtig*, *spelemeijen*, *spelevaren*, enz. *Aanspelen*, *afspelen*, *bespelen*, *bijspelen*, *doorspelen*, *inspelen*, *naspelen*, *ontspelen*, *opspelen*, *overspelen*, *toespelen*, *uitspelen*, *verspelen*, *voorspelen*, enz.

Spelen, hoogd. *spielen*, en gr. ψαλλειν, zijn oorspronkelijk dezelfde woorden, waarin slechts eene anastrophe van *ps* in *sp* plaats heeft.

SPELLEN, b. w., *ik spelde*, *heb gespeld.* Oulings spreken, even als het angels. *spellan*, ijsl. *spialla*, lat. *pellare* in *appellare*, *compellare*, terwijl *spel*, *spela* in het oudd. eene geschiedenis, en *Gotspel*, eng. *gospel*, het Evangelie aanduidt. In het gebruik, de lettergrepen van een woord uitspreken. Voorts ook aankondigen, vooraf zeggen, voorzeggen: *dat spelt ons niet veel goeds.* Van hier *speller*, *spelling*, *spelster.* Zamenstell. *spelboek*, *spelkunst*, enz. *Voorspellen*, enz.

Spellen, eng. *spell*, ijsl. *spialla*, vries. *spjeldje*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te zijn.

SPELONK, v., meerv. *spelonken.* Een berghol: *dat hij mij geve de spelonche Machpela.* BIJBELV. Zamenstell. *bergspelonk*, *moordspelonk*: *hij betoog de moordspelonk zoo dick met zwarten mist.* VOND.; *rotsspelonk*, enz.

Ital. *spelonca*, lat. *spelunca*, komt van het gr. σπηλαιον, een hol.

SPELT, v. Zeker slag van weit, of tarwe: *wilt gij zware spelte in de aerde werpen.* VOND. Zamenstell. *speltakker*, *speltbouw*, *speltgras*, de derde en slechtste soort van spelt, waarvan men in Egypte oulings meel plagt te maken, *spelthaen*, sprinckhaen, KIL. — *speltland*, *speltmaand*, herfstmaand, waarin men spelt oogst, *speltmeel*, *speltoogst*, *speltstroo*, *speltveld*, enz.

Spelt, hoogd. *Spelz*, ital. *spelta*, sp. ook *spelta*, fr. *epeautre*, *speute*, boh. *sspalda*, middeleeuw. lat. *piletum*, *bilettum*, hedendaagsch gr. σπελτον, is van eenen onzekeren oorsprong.

SPENDEN, *spinden*, veroud. w., *ik spendde*, *heb gespend.* Verdeelen, uitreiken, bij KIL. *erogare eleemosynam*; waarvan ons basterdstaartige *spenderen.* Van hier *spende*, *spinde.*

SPEN-

SPENDEREN, zie *spenden.*

SPENEN, *spanen*, b. w., *ik speende*, *heb gespeend.* De speen, of de borst onthouden, van de borst afwennen: *op den dagh als Isaac gespeent wiert.* BIJBELV. Visch in zuiverder water zetten, dan waarin men ze gevangen heeft: *baars spenen. Zich spenen*, zich onthouden: *gij moet u van drinken spenen. Zich speenen van het bewind.* HOOFT. Van hier *spening.* Zamenstell. *speenmaal*, *speentijd*, *speenvarken*, enz. Van *speen.*

SPERKEN, zie *sparkelen.*

SPERREN, b. w., *ik sperde*, *heb gesperd.* Eigenlijk, met sperren, sparren, bezetten, en daardoor vaneen zetten. In het gebruik, evenveel hoe ook vaneen zetten: *de beenen wijd van elkander sperren.* Ook op de eene of andere wijze afsluiten: *de Dardanellen sperren de vaart naar de zwarte zee.* Van hier *sperring.* Zamenstell. *sperboom*, *sperketting*, enz. *Opsperren*, *versperren*, enz.

SPERWER, m., meerv. *sperwers.* Eene der kleinste soorten van het valkengeslacht: *Nisus in eenen sperwer.* VOND.

SPETEN, b. w., *ik speette*, *heb gespeet.* Met een spit, of ander puntig werktuig, doorboren: *aal speten*, *vleesch speten*, aan het spit steken. Zamenstell. *speetjesaal.* Van *speet*, *spet*, *spit.*

SPEUREN, b. w., *ik speurde*, *heb gespeurd.* Bij KIL. evenveel als *nasporen*, navorschen. Van hier *speuring.* Zamenstell. *speurhond. Bespeuren*, *naspeuren*, *naspeurlijk*, en *onnaspeurlijk.* Van *speur*, *spoor.*

SPHEER, v., meerv. *spheren.* Eigenlijk, een bolrond ligchaam. In het gebruik, eene sterrekundige afbeelding van het heelal, of den hemel, door middel van verscheidene kringen, en den aardbol in derzelver midden: *de kennis der spheer behoort tot de eerste beginselen der sterrekunde.* Ook fig., de kring, waar binnen iemands vatbaarheid zich bepaalt: *dat is boven zijne spheer.* Zamenstell. *spheerkennis*, enz. *Hemelspheer*, enz. Van het gr. σφαιρα, een bolrond ligchaam.

SPICHTIG, bijv. n. en bijw., *spichtiger*, *spichtigst.* Langwerpig en smal: *spichtig van gelaat.* Van hier *spichtigheid.*

SPIE, v., meerv. *spien.* Ook *spij*, KIL. Een nagel, pen, bout, of wig, van hout, of ijzer: *hecht verknocht door houvast, spij, en bout.* POOT. Van hier *spijker.* Voorts is dit woord verwant aan *spijk*, en het lat. *spica.*

SPIE, zie *spieden.*

SPIEDEN, b. w., *ik spiedde, heb gespied.* Ook wel eens *spien.* Thans niet gebruikelijk, dan in de zamenst. *bespieden, verspieden;* maar bij KIL. hetzelfde, als deze woorden. Het beteekent eigenlijk zien; en van hier het z. n. *spiede, spie*, voor bespieder, fr. *spion*, ital. *spione*, eng. *spij.*

SPIEGAT, o., meerv. *spiegaten.* Anders ook *spijgat.* Van *gat* en *spijen*, spuwen. Zoo veel als *spuwgat.* Een der gaten in een schip, die het water, dat op het dek valt, of waarmede hetzelve gereinigd wordt, als het ware, uitspuwen. *Het loopt de spiegaten uit*, fig., het openbaart zich, even als vuil water, dat door de spiegaten van een schip uitvloeit.

SPIEGEL, m., meerv. *spiegels.* Eigenlijk, een werktuig om te zien. In het gebruik, bijzonderlijk, iets, waarin men zich bekijkt, spiegelt: *welke sijn aengeboren aengesicht bemerckt in eenen spiegel.* BIJBELV. Overdr., *de spiegel*, de achterzijde, van een groot schip. Al wat het beeld van een ander ding, als het ware, vertoont: *de wereld is een spiegel van de Goddelijke wijsheid.* Een voorbeeld ter navolging: *O laet u dit voortaen voor eenen spiegel strecken.* D. DECK. Een afschrik: *ten schrik en spiegel van de staatzucht en de nijt.* VOND. Van hier *spiegelen.* Zamenstell. *spiegelbeeld*, spiegel tot afschrik, *spiegelboog*, *spiegelgevecht*, speelgevecht, *spiegelglad*, *spiegelglas*, *spiegelhars*, *spiegelkarper*, *spiegelkas*, *spiegelkooper*, *spiegelkraam*, *spiegellijst*, *spiegelmaker*, *spiegelmees*, *spiegelnet*, een net met wijde vierkante mazen, *spiegelnieuw*, *spiegelraam*, *spiegelrog*, *spiegelsteen*, *spiegelwisch*, enz. *Brandspiegel*, *cilinderspiegel*, *kegelspiegel*, *kogelspiegel*, *lusterspiegel*, *nachtspiegel*, *penantspiegel*, *schoorsteenspiegel*, *zakspiegel*, of *zakspiegeltje*, enz.

Spiegel, oul. *spegule*, lat. *speculum.*

SPIEGELEN, wederk. w., *ik spiegelde, heb gespiegeld.* Zich in eenen spiegel bekijken, of in iets anders, waarin men zulks eveneens doen kan. Fig., *zich aan eenig ding*

ding spiegelen, zich daardoor tot navolging laten opwekken, of daarvan laten afschrikken: *hij spiegelt zich zacht, die zich aan anderen spiegelt*, het valt gemakkelijker, door eens anders, dan door eigene, schade en schande van het kwaad te worden afgeschrikt. Van hier *spiegeling*. Van *spiegel*.

SPIER, v., meerv. *spieren*. De vleezige trekkers, waarmede de ledematen bewogen worden. Bijzonderlijk het vleezigste van eenen vogel: *iemand enkele spier voordienen*. Van hier *spierachtig*, *gespierd*, *welgespierd*, en misschien ook het zamengest. *spierwit*, heel wit; daar Kil. aanmerkt, dat de spier van eenen vogel ook *het wit* plagt te worden genoemd.

SPIERING, m., meerv. *spieringen*. Een klein vischje: *met spiering visschen*. *Eenen spiering uitwerpen, om eenen kabeljaauw te vangen*, spreekw., eene kleine gift doen, om eene groote te verkrijgen. Zamenstell. *spieringeter*, *spieringmaal*, *spieringvangst*, *spieringvisscher*.

SPIERWIT, zie *spier*.

SPIES, v., meerv. *spiesen*. Anders ook *spiets*. Lans, speer: *die met de spiesse in den wand sloegh*. Bijbelv. *Pyrrhus doorstoot hem met de spiets*. Vond. Van hier *spiesen*, met eene spies, of een ander puntig werktuig, doorboren. Zamenstell. *spiesdrager*, *spiesglans*, ook *spiesglas*, zeker halfmetaal, *spieshout*, *spiesijzer*, *spiesschacht*, *spiesstang*, *spiesvolk*, enz. *Jagtspies*, anders *jagtspriet*, *werpspies*, enz.

SPIJ, zie *spie*.

SPIJEN en *spijgen*, zie *spuwen*.

SPIJGAT, zie *spiegat*.

SPIJKER, m., meerv. *spijkers*. Eene schuur, een pakhuis. Zamenstell. *korenspijker*, *zoutspijker*, enz.

SPIJKER, m., meerv. *spijkers*. Een nagel, bijzonderlijk van ijzer: *Godt zelf gehangen aen den spycker*. Vond. Spreekw. *spijkers met koppen slaan*, dingen van belang uiten, of verrigten. *Den spijker op den kop slaan*, een ding in het regte gewricht treffen. *Zoo hard zijn als een spijker*, tegen alle ongemakken bestand zijn. *Weet ik eenen spijker, hij weet er een gat toe*, hij weet zich met allerlei uitvlugten te dekken. *Een pleidooi aan den spijker hangen*, de uitspraak daarover verschui-

schuiven. Van hier *spijkeren*, met spijkers vastslaan. Zamenstell. *spijkerbalsem*, *spijkerboor*, *spijkergat*, *spijkerhard*, *spijkerkooper*, *spijkerkop*, *spijkerlade*, *spijkermand*, *spijkersmid*, *spijkervast*, *spijkerwinkel*, enz. Van *spie*.

SPIJL, v., meerv. *spijlen*. Een gespitst staafje, of staakje: *de vensters waren met ijzeren spijlen bezet*. Bij KIL., bijzonderlijk, de staakjes, die men kruiswijze in eenen bijenkorf steekt.

SPIJS, v., meerv. *spijzen*. Al wat gegeten wordt: *die geene onreine spijs zoude proeven*. VOND. Fig., ook metaal, waarvan men klokken giet, anders *klokspijs*. Eene voorname en geliefde bezigheid: *het is mijne spijs*, enz. BIJBELV. Zamenstell. *spijsbereider*, *spijsbrood*, masteluin, KIL. — *spijskamer*, *spijskas*, *spijskelder*, *spijsmeester*, *spijsoffer*, *spijspeuzelingen*, OUD. — *spijsproever*, enz., *klokspijs*, *meelspijs*, *melkspijs*, enz. Komt van *spijzen*, o. w. maaltijd houden; en b. w. van spijs voorzien; anders ook *spijzigen*.

SPIJT, v. Leedwezen, verdriet: *de Hartog kon niet beveinzen de spijt*. HOOFT. Opgekropte gramschap: *van vinnige spijt ontsteken*. VOND. *In spijt*, of *ter spijt, van u*, uws ondanks. Van hier *spijten*, o. w., *het speet mij*, *heeft mij gespeten*, verdrieten, *spijtig*, verdrietig, ook vinnig, *spijtigheid*, *spijtiglijk*.

SPIJTEN, zie *spijt*.

SPIJZEN, zie *spijs*.

SPIKKEL, m., meerv. *spikkelen* en *spikkels*. Een sprenkel, een vlekje, waarmede iets besprenkeld is: *een tafelkleed met spikkels*. Van hier *spikkelachtig*, *spikkelen*, met spikkels besprenkelen, *spikkelig*, *spikkeling*. Zamenstell. *inktspikkel*, *verfspikkel*, enz. Dit woord komt van *spikken*, bij KIL. evenveel als *speken*.

SPIKSPELDERNIEUW, *spiksplinternieuw*, zie *speld*.

SPIL, v., meerv. *spillen*. Een gespitst boutje, staafje, of staakje, gevormd, om rond te draaijen, en veelal ook iets anders met zich te doen ronddraaijen: *die de spil en naelde hanteerde*. VOND. *Op 's hemels ronde spil draait het radt*. VOND. *Dat is de spil, waarop alles draait*, fig., dat is de beweegoorzaak van alles. Ja men verstaat onder den naam van *spil* zelfs eene windas in haar geheel, zoo als die, waarmede men het anker op-

opwindt. En, overdr., de schroef van eene pers, den stander van eenen wenteltrap, en den halm van eene korenaar. Zamenstell. *spilbedde*, *spilboom*, anders ook *spindelboom*, *spilboor*, *spilgat*, *spillezijde*, van de vrouw, het tegenovergestelde van *zwaardzijde*, van den man, enz. *Wentelspil*, *windspil*, enz.

SPILLEBEEN, zie *spillen*.

SPILLEN, b. w., *ik spilde*, *heb gespild*. In het gebruik, verkwisten, nutteloos uitgeven: *hij heeft veel aan dat werk gespild*. Van hier het verouderde *spilder*, dun. Zamenstell. *spilderbeen*, *spillebeen*, een dun been, en iemand, die dun van beenen is, *spilpenning*, een verkwister, *spilziek*, *spilzucht*, *spilzuchtig*, enz. *Verspillen*, *verspilling*, enz.

SPIN, v., meerv. *spinnen*. Anders *spinnekop*. Een ongevleugeld insekt, met acht oogen, acht pooten, en wratten aan het achterlijf, waaruit het de webbe spint, die aan hetzelve den naam gegeven hebben: *het spinhuis voegt de spin*. VOND. *De spinne trekt uit dau van rozen haer fenijnen*. D. DECK. Van hier *spinachtig*. Zamenstell. *spinnekop*, *spinnekruid*, *spinnendooder*, *spinnenet*, *spinnenjager*, raagbol, *spinnenwebbe*, *spinrag*, enz. *Aardspin*, *boschspin*, *huisspin*, *meerspin*, *nachtspin*, *oeverspin*, *tuinspin*, *veldspin*, *waterspin*, enz. Komt van *spinnen*.

SPINAAL, o. Schoenmakers garen.

SPINAZIE, v. Eene plant, welker bladeren men tot moes kookt. Zamenstell. *spinaziezaad*, enz.

SPINDE, v., meerv. *spinden*. Eene spijskas. Van *spenden*, *spinden*.

SPINET, o., meerv. *spinetten*. Een basterdwoord, ontleend van het ital. *spinetta*. Zeker slag van klavier.

SPINHUIS, zie *spinnen*.

SPINNEN, b. w., *ik spon*, *heb gesponnen*. Draden vormen: *de spin spint haar web*; — *garen*, *zijde spinnen*. Spreekw.: *hij zal er geene zijde bij spinnen*, hij zal er geen voordeel bij behalen. *Hij zal daarvan geen goed garen spinnen*, hij zal daarvan geen goed werk maken. Voorts is *tabak spinnen* tabaksbladen in een draaijen. Van de katten zegt men, dat zij *spinnen*, wanneer zij soortgelijk een gesnor laten hooren, als dat van een spinnewiel. Eindelijk wordt *wijn* gezegd te *spinnen*, wan-

wanneer die begint te werken. Aardig gebruikt VONDEL dit woord van de menschelijke voortteling: *troostze dan, die zieltjes spinnen.* Van hier *spinnerij*, *spinsel*, *spinster.* Zamenstell. *spinhuis*, *spinhuisboef*, *spinhuiseigen*, door zijne slechtheid geschikt voor het spinhuis, — *spinhuismoeder*, enz., *spinnekop*, *spinnewiel*, *spinrag*, *spinrokken*, *spinzijde*, enz. *Afspinnen*, *bespinnen*, *doorspinnen*, *inspinnen*, *ontspinnen*, *uitspinnen*, *verspinnen*, enz.

Spinnen, neders. hoogd., OTTFRID. ook *spinnen*, eng. *spin*, is een zeer oud woord van eenen noordschen oorsprong.

SPINT, o. Het wit van het hout, naast aan het hart van den boom: *er loopt eene streek spint door de gansche plank.* Van hier *spintachtig*, *spintig*, *spintigheid*, enz.

SPINT, o., meerv. *spinten.* Bij KIL. evenveel als *spinde*, spijskas. Verder zekere maat: *een spint haver.*

SPION, m., meerv. *spionnen*, en *spions.* Een spie, een bespieder, zie *spieden.* Voorts ook een spiegeltje, dat men buiten aan een venster hecht, en een bijzonder slag van jagthonden. Van hier het bastaardstaartige *spioneren*, in het hoogd. *spioniren*, fr. *espionner*, het werk van eenen spion verrigten; zamenstell. *afspioneren*, *bespioneren.*

SPIT, o., meerv. *speten.* Anders ook *speet.* Een spits keukentuig, waaraan men vleesch en andere dingen braadt: *zij braen den afval aen het spit.* VOND. Spreekw.: *het spit in de asch wenden*, eene zaak verbrodden. *Het spit in den rug*, zekere pijn. Bij HALMA is *spit* ook een werktuig, om te spitten, eene spade. In *onderspit*, is *spit* hetgene gespit wordt, zie *onderspit.* Zamenstell. *spitdraaijer*, *spitvarken*, een jong varkentje, dat in zijn geheel aan het spit gebraden wordt. *Braadspit*, *draaispit*, *onderspit*, enz.

Naauw verwant aan *speet*, *spade*, *spies* en *spits.*

SPITS, bijv. n. en bijw. *spitser*, *spitst.* Scherp gepunt: *een spits hout. Geen spitse, maar een stompe, toren.* Voorts scherpzinnig: *Euklides spits vernuft.* VOND.; en spijtig, even als het hoogd. *spitzig: een spits vrouwmensch.* HALMA. Als bijw.: *het loopt spits toe.* Als z. n. is *het spits* de punt: *te vliegen op het spits*

spits in d'Ottomansche maen. VOND. *Het spits afbijten* (niet *het spit afbijten*) is, het grootste gevaar op zich nemen: *Om 't spits af te bijten.* HOOFT. *Het spits bieden* is, de punt bieden, tegenstand bieden: *men biede het spits.* VOND. Van hier *spitsachtig*, *spitsen*, *spitsheid*, *spitsig.* Zamenstell. *spitsbaard*, *spitsboef*, *spitsmuis*, *spitsneus*, *spitsroede*, *spitsvindig*, *spitszinnig.*

SPITS, v., meerv. *spitsen.* De punt van een ding, of deszelfs puntige top: *de spits van eene naald. Boven op de spits van den toren.* De voorhoede van een leger: *zich aan de spits stellen.* In het hoogd. zijn *Spitzen*, kanten, omdat zij aan den rand getand zijn, van waar zij ook den fr. naam *dentelles* verkregen hebben. Van hier, bij HALMA, *spitsel*, een reepje parkement, waarop men spelde werkt. Voorts komen van *spits* de zamenstell. *spitsbroeder*, enz. *Bergspits*, *heerspits*, *legerspits*, *torenspits*, enz. Van het bijv. n. *spits.*

SPITSEN, b. w., *ik spitste*, *heb gespitst.* Scherp gepunt maken: *eenen paal spitsen. De ooren spitsen* is, derzelver punten om hoog steken, zoo als de paarden doen, wanneer zij ergens naar luisteren, en dus naauwkeurig luisteren. *Zich ergens op spitsen* is zich daarnaar zetten, daarop hopen. Eindelijk is *spitsen* met den aars op eenen puntigen paal zetten, om denzelven bovenwaarts door het gansche lijf te doen gaan, zoo als de Turken ten aanzien van misdadigers doen, hetwelk men anders *empaleren* noemt.

SPITSVONDIG, *spitsvindig*, *spitsvinnig*, bijv. n. en bijw. *spitsvondiger*, *spitsvondigst.* Van *spits* en *vondig*, van *vond* en *vinden.* Scherpzinnig in het beramen van looze vonden: *welk een spitsvondig vernuft!* En van zaken, scherpzinnig uitgedacht, fijntjes uitgespluisd: *een spitsvondig vertoog.* Doorgaans gebruikt men dit woord in eenen kwaden zin, wegens eene scherpzinnigheid, die zich weinig om de waarheid bekreunt, ja haar opzettelijk zoekt te verdonkeren. Van hier *spitsvondigheid*, *spitsvondiglijk.*

SPITTEN, b. w., *ik spittede*, *heb gespit.* Met een spits of scherp toeloopend werktuig delven, graven: *den tuin spitten. Boter spitten*, dezelve met zulk een werk-

tuig uit een vat opdelven. Voorts ook met zulk een werktuig doorboren: *ick sal David aen den wandt spitten.* BIJBELV. Vanhier *spitter*, *spitting*. Zamenstell. *omspitten*, enz. Verwant aan *speten*.

SPLEET, v., meerv. *spleten*. Eene opening, die door splijten ontstaan is: *de spleet van eene pen. Hoe zou de min de spleet niet merken.* VOND. Van hier *spletig*, KIL. Zamenstell. *spleetbreuk*, eene beenbreuk waarbij een of meer beenderen gespleten zijn. Van *splijten*.

SPLIJTEN, b. en. o. w., *ik spleet*, *heb* en *ben gespleten*. In de langte vaneen springen, of vaneen doen springen. Bedr.: *eene pen splijten. Dat hout laat zich gemakkelijk splijten.* Onzijd.: *het aardrijk splijt van droogte.* Van hier *spleet*, *splijting*, *splinter*, *splinteren*, *split*, *splitsen*, enz. Zamenstell. *afsplijten*, *opsplijten*, enz. Klanknabootsend.

SPLIT, v., meerv. *splitten*. Eigenlijk hetzelfde, als *spleet*. Zamenstell. *splitgat*. Van *splitten*, of *splijten*.

SPLITS, v., meerv. *splitsen*. Eigenlijk evenveel als *spleet*, en daarvoor gebruikt bij HOOFT: *om de splitse in het geloove geheelt te hebben.* Van *splitsen*.

SPLITSEN, b. w., *ik splitste*, *heb gesplitst*. Genoegzaam hetzelfde, als *splijten*. In het gebruik, de draden van een touw los draaijen en weder in elkander hechten: *een kabeltouw splitsen.* Evenveel welk ding smaldeelen: *een lot- eene ervenis splitsen.* Voorts is eene vergadering in haar gevoelen *gesplitst*, wanneer zij daarin verdeeld en oneenig is. Van hier *splits*, *splitser*, anders *splitter*, *plitsing*. Zamenstell. *splitshoorn*, enz. Van *splitten*, *splijten*.

SPLITTEN, zie *splitsen*.

SPOED, m. Haast, voortgang van zaken: *De min verdriet alle uitstel en eischt spoet.* VOND. *Alles hangt aan spoed, die is de moeder der zege.* HOOFT. Spreekw.: *hoe meerder haast*, *hoe minder spoed*, dikwijls vordert men niet naar evenredigheid van de haast, die men maakt. Van hier *spoedig*, enz. Zamenstell. *onspoed*, *rampspoed*, *tegenspoed*, *voorspoed*, enz.

Spoed,

Spoed, eng. *speed*, komt volgens KIL. overeen met het gr. σπουδη, naarstigheid, vlijt, en stamt af van *spoeden.*

SPOEDEN, *spoeijen*, o. en wederk. w, *ik spoedde* en *spoedde mij*, *ben gespoed*, *heb gespoed*, en *heb mij gespoed.* Haasten, voortgang maken: *het werk spoedt niet. Gij moet u wat meer spoeden.* Van hier *spoed*, *spoedig*, *spoedigen.*

Spoeden, eng. *speed*, gr. σπουδευειν, σπουδαζειν, σπευδειν.

SPOEL, v., meerv. *spoelen.* Eigenlijk, evenveel welke buis, waardoor men water kan laten spoelen, zoo als een zoogenoemde duiker. In de zoutbronnen bij Halle is *spule* eene onderaardsche ter afleiding van water geschikte groef. Voorts eene buis, of pijp. Volgens KIL. was *spoele* oulings eene holle rietpijp. Tegenwoordig is *spoel* de klos van een spinnewiel, of een weversklos, die anders den naam van *schietspoel* voert: *terwijl s' op 't weefgetouw de spoel door 't webbe schiet.* WESTERB. Van hier *spoelen*, garen, op weversspoelen, of andere klossen, winden, en dus spoelen gereed maken. Zamenstell. *spoelijzer*, *spoelwiel*, een wiel, met behulp waarvan men het garen op de spoelen windt, of spoelt, enz. *Schietspoel*, *weversspoel*, enz.

SPOELEN, zie *spoel.*

SPOELEN, b. en o. w., *ik spoelde*, *ben* en *heb gespoeld.* Onz., vloeijen: *het water is over den weg gespoeld.* Bedr. met water reinigen: *drinkglazen spoelen. Den mond spoelen. Iemand de voeten spoelen*, hem in het water werpen. *De keel spoelen* is drinken. Van hier *gespoel*, *spoel*, *spoeling*, *spoelsel.* Zamenstell. *spoelkom*, *spoelvat*, *spoelwijn*, enz. *Aanspoelen*, *afspoelen*, *bespoelen*, *doorspoelen*, *inspoelen*, *onderspoelen*, *opspoelen*, *uitspoelen*, enz. Schijnt klanknabootsend.

SPOELING, v., meerv. *spoelingen.* De daad van spoelen. Het vocht, waarmede men iets uitspoelt: *spoeling van biervaten en destilleerketels voor de varkens.* Zamenstell. *spoelingbak*, *spoelingboer*, *spoelingpomp*, *spoelingschuit*, *spoelingspek*, *spoelington*, *spoelingvat*, *spoelingwijn*, anders *spoelwijn*, slechte wijn, enz. *Darmspoeling*, *mondspoeling*, enz. Van *spoelen.*

SPOG, zie *spugen.*

SPOKEN, o. w., *ik spookte*, *heb gespookt.* Als een spook te voorschijn komen. Overdr. veel gedruisch maken: *hij begint weer te spoken.* Onpers. *het spookt er*; men kijft en raast er. *Het begon op zee te spoken*, het werd slecht weer. Bij nacht ronddwalen: *hij spookt des nachts door het gansche huis.* Van hier *gespook*, *spoker*, *spokerij*, *spooksel.* Van *spook.*

SPON, *spun*, v., meerv. *sponnen.* De stop, van een bomgat, waarmede het gat gesloten wordt. Ook wel eens het gat zelf, waarin de spon sluit: *het werkt als nieuwe wijn, die tot de spon uitbarst.* VOND. In het krijgswezen, de stop van den mond van een stuk geschut.

SPONDE, v., meerv. *sponden.* Een beddestel, en bijzonderlijk deszelfs voorkant: *knielende tegens de sponde van zijn bedt.* HOOFT. *In den hoeck van het bedde, ende op de sponde van de koetse.* BIJBELV. Zamenstell. *bedsponde.*

SPONGIE, zie *spons.*

SPONNING, v., meerv. *sponningen.* Eene groeve, waarin iets sluit; bijzonder, de groeve in de duigen van een vat, waarin deszelfs bodem sluit. Dit woord schijnt verwant aan het hoogd. *Spund*, ital. *sponda*, een rand, en *spunden*, voegen, in den zin, waarin onze timmerlieden het bezigen.

SPONS, v., meerv. *sponsen.* Anders ook *spongie.* Een voortbrengsel der natuur, dat nog geacht wordt, tot het dierenrijk te behooren, hoe veel overeenkomst hetzelve ook met de mossen, en andere onderdeelen van het plantenrijk, hebben moge: *Ende sij vulden een spongie met edick.* BIJBELV. Voorts, ook eene doorgestokene teekening op papier, of parkement. Van hier *sponsachtig*, *sponsen*, enz. Zamenstell. *sponsgezwel*, *sponssteen*, enz. *Bladspons*, *meerspons*, *rivierspons*, *stokspons*, *traliespons*, *winkelspons*, enz.

SPONSEN, b. w., *ik sponste*, *heb gesponst.* Eene doorgestokene teekening met fijn gestotene houtskool wrijven, om haar op iets anders over te brengen. In het fr. *poncer.* Van *spons.*

SPOOK, o., meerv. *spoken.* Eene verschijnende schim: *wat spoock of u vervaert.* VOND. Voorts ook evenveel welke schrikbarende vertooning: *omcingelt van het*

spook

spook der woende veltbacchanten. VOND. Een gedruisch: *hij maakt veel spooks* Van hier *spoken*, enz. Zamenstell. *spookdier*, *spookverschijning*, enz. *Nachtspook*, *voorspook*, enz.

Spook, hoogd. *Spuk*, schijnt verwant aan het lat. *spectrum*, dat van *specere*, zien, afkomstig is.

SPOOR, v., meerv. *sporen.* Een prikkel, om een paard aan te sporen: *een paard de sporen geven.* De prikkels achter aan de pooten van eenen haan. Overdr. al wat dient om aan te prikkelen: *met aanhoudende spore hem prickeld' als de mijn.* HOOFT. Spreekw. *het is eene hen met sporen*, een boosaardig vrouwspersoon. *Hij moet met harde sporen bereden worden.* Van hier *sporen*, van sporen voörzien, en de sporen geven. Zamenstell. *spoorhaan*, *spoorhen*, *spoormaker*, *spoorslag*, slag of steek met eene spoor, fig. allerlei aanporring, enz. *IJsspoor*, *ridderspoor*, enz.

Spoor, ital., ijsl. ook *spore*, zweed. *sporre.* angels. *spora*, eng. *spur*, fr. *eperon*, hoogd. *Sporn*, gr. περόνη, is naauw verwant aan *speer*, en schijnt eigenlijk iets scherps aan te duiden.

SPOOR, o., meerv. *sporen.* De indruk van den gang van eenig ding: *iemand op het spoor volgen. Het spoor van den haas. Het spoor bijster zijn*, van den regten weg afgedwaald, veelal in eenen fig. zin, waarvan het bijv. n. *spoorbijster. Buiten 't spoor der billijkheit.* DE DECK. *Op het spoor van een ding geraken*, daarvan iets bemerken. *De sporen*, de kenmerken, *der Goddelijke voorzienigheid.* Van hier *sporen*, *speuren*, *bespeuren*, *nasporen*, enz. Zamenstell. *spoorloos*, *spoorloosheid*, *buitensporig*, *buitensporigheid*, *buitensporiglijk*, *rijspoor*, *scheidspoor*, *voetspoor*, *wagenspoor*, enz.

SPOREN, zie *spoor*, v.

SPOREN, zie *spoor*, o.

SPORRELEN, zie *tegensporrelen.* Van hier *sporrelig*, krakeelziek.

SPORRELING, v., meerv. *sporrelingen.* Krakeel, tegenstribbeling: *er ontstond welhaast eene nieuwe*, *sporreling. Niet veel sporreling maken*, zich niet sterk tegen iets aankanten. Zamenstell. *tegensporreling.*

SPORT, v., meerv. *sporten.* De trede van eene ladder; ook de speek van eenen stoel.

SPOT, m. De daad van spotten: *ten spot van al de wereld. Dat niemant meer den spot met scepteren zal steken.* DE DECK. Van *spotten.*

SPOTBOEF, zie *spotvogel.*

SPOTTEN, o. w., gelijkvl. *ik spottede, heb gespot.* Eigenlijk, boerten, schertsen: *gij spot er mede.* Voorts, bijzonderlijk smadelijk schertsen: *Andere spottende seyden, sij zijn vol soeten wijns.* BIJBELV. Niet achten: *met zijnen vijand spotten. Met zijne gezondheid spotten.* Van hier *spotachtig, spotster, spottelijk, spotter, spotternij, spotterij.* KIL. Zamenst. *spotboef, spotgedicht, spotgeest, spotgeld, spotlijster, spotmeeuw, spotprijs, spotrede, spotschrift, spotswijze, spotwoord,* enz. *Bespotten,* enz.

SPOTVOGEL, m., meerv. *spotvogels.* Van *spotten* en *vogel.* Anders *spotboef,* zekere vogel. Fig., iemand, die gaarne met alles boert en spot. Zie *spreeuw.*

SPOUWEN, *spouden,* b. en o. w., *ik spoude, heb gespoud.* Bedr., splijten, spalten: *wafelen spouwen;* waarvan *opspouwen,* enz. Onz.: *de wafel wil niet spouwen.* Van hier *spoud,* of *spouw,* spleet, opspouwing, *spouwertje,* zeker gebakje, *spouwing.* Zamenstell. *spouwwafel.*

SPRAAK, v., meerv. *spraken.* De daad van spreken; de voortbrenging van allerlei geregelde klanken, en daaruit gevormde woorden: *waarom blijft de orang-oetang zonder spraak, zoo hij tot het menschelijk geslacht behoort?* Het vermogen, om te spreken: *hij heeft zijne spraak al verloren. Zwaar van spraak zijn.* Met opzigt tot de taal, waarin iemand spreekt: *wat onze spraek belangt.* VOND. *De spraak gaat,* er wordt algemeen gezegd. Eindelijk werd *spraak,* even als *taal,* oulings gebezigd voor een volk, dat eene bijzondere taal spreekt: *geene sprake, noch geene woorden, zijnder, daer hare stemme niet en worde gehoort.* BIJBELV. Van hier *spraakzaam, sprakeloos,* enz. Zamenstell. *spraakgebruik, spraakkundig, spraakkunst, spraakleer, spraakmeester, spraakregt,* bij OUD., *spraaktoon, spraakvermogen. Aanspraak, beeldspraak, Godspraak, grootspraak, — afspraak, inspraak, lof-*

lofspraak, *moederspraak*, *morgenspraak*, *naspraak*, *opspraak*, *ruggespraak*, *tegenspraak*, *uitspraak*, *voorspraak*, *zamenspraak*, enz. Van *spreken.*

SPRANK, v, meerv. *spranken.* Verkleinw. *sprankje*, Eene vonk: *er is geen sprankje vuur aan den haard.* Van hier *sprankel.*

SPRANKELEN, zie *sparkelen.*

SPREE, v. De eigennaam van eene rivier, waaraan Berlijn gelegen is: *aan d'oevers van de Spree.* VOND.

SPREEKKAMER, *spreekstoel*, enz. Zie *spreken.*

SPREEUW, m., meerv. *spreeuwen.* Een bekend slag van vogelen, lat. *sturnus.* Daar nu deze vogels niet slechts de menschelijke spraak nabaauwen, maar ook den menschelijken lach op eenen spottenden toon nabootsen, geeft men hun wel eens den naam van *spotvogel*, en bestempelt men iemand, die den spotvogel uithangt, wederkeerig met den naam van *spreeuw*: *welk een spreeuw is dat!* Van hier *spreeuwachtig*, *spreeuwen*, spotten. Zamenstell. *spreeuwbezie*, *spreeuwbezienboom spreeuwenest.*

SPREI, v., meerv. *spreijen.* Een dekkleed: *het zwanendons bereit met geborduurde sprei.* VOND. Zamenstell. *beddesprei*, *tafelsprei.* Van *spreiden.*

SPREIDEN, *spreijen*, b. w., *ik spreidde*, *heb gespreid.* Uiteen vouwen en vlak nederleggen: *om de vreugdekoets te spreiden.* BILDERD. *Daer bruiden 't bedde spreien en bereien.* VOND. Voorts uitbreiden, verspreiden: *de zon spreidt haren glans.* Zamenstell. *bespreiden*, *onderspreiden*, *opspreiden*, *overspreiden*, *tusschenspreiden*, *verspreiden*, enz.

Schijnt verwant aan *breiden*, van waar *uitbreiden.*

SPREKEN, b. en o. w., *ik sprak*, *heb gesproken.* Eigenlijk, geluid geven, klinken. In het gebruik, zijne gewaarwordingen, denkbeelden, enz., door geregelde klanken, en daaruit gevormde woorden, te kennen geven. Bedr.: *latijn*, *fransch* enz. *spreken.* *Iemand spreken*, een mondgesprek met hem houden. *Het woord door u gesproken*, L. D. S. P. *Voor iemand goed spreken*, borg blijven. *Iemand naar den mond spreken*, hem vleijen; *hem te na spreken*, belasteren. *Dingtaal*, *mannetaal spreken*, met klem van woorden. *Ik moet hem spreken. Hij is voor niemand te spreken. Ik*

zal hem spreken! het hem duchtig beduiden. *Iemand vrij spreken*, vrij verklaren. *Regt spreken*, eene zaak uitwijzen. Onzijd.: *het kind leert spreken. Men vindt gansche volken, die nog naauwelijks kunnen spreken.* Naklappen: *men kan den spreeuw gemakkelijk leeren spreken. Hoe vele sprekende vogelen men ook vindt, de menschgelijkende dieren spreken niet.* Fig.: *wenckt met sijne oogen, spreeckt met sijne voeten.* BIJBELV. *Ghij beluistert wat mijn stomme wangen spreeken.* SIX V. CHAND. *Eene afbeelding spreekt*, wanneer zij wel gelijkt. Van hier *sprekend: dat kind gelijkt zijnen vader sprekend. Met iemand spreken* is, eene zamenspraak met hem houden. Voor iemand, of voor iets, spreken is ten voordeele daarvan spreken: *Maer spreekt voor 't heiligh recht.* VOND. *Het spreekt van zelf*, het behoeft geen nader bewijs. Van hier *gesprek*, *spraak*, enz. *Spreekachtig*, *spreekster*, *spreker*, *spreking*, enz. Zamenstell. *spreekgestoelte*, *spreekkamer*, *spreekmanier*, *spreekplaats*, *spreekstoel*, *spreektralie*, *spreektrant*, *spreektrompet*, *spreekwijze*, *spreekwoord*, enz. *Aanspreken*, *afspreken*, *bespreken*, *voorspreken*, enz.

SPRENGEN, b. w., *ik sprengde*, *heb gesprengd*. Eigenlijk, doen springen. Van hier is *zout op vleesch sprengen*, hetzelve in enkele korreltjes daarop doen springen: *de helft des bloets sprengde hij op den altaar.* BIJBELV. Ook *vleesch sprengen*, het met zout bestrooijen. Van hier *sprenger*, *sprenging*, *sprenkel*, *sprenkelen*, enz. Zamenstell. *sprengbekken*, *sprengkwispel*, *sprengvat*, *sprengvleesch*, enz. *Besprengen*, *opsprengen*, enz. Verwant aan *springen*.

SPRENKEL, zie *sprankel*.

SPRENKEL, v. meerv. *sprenkelen*, of *sprenkels*. Anders *sprengel*, een vlekje van iets, dat ergens op gesprengd is: *misverft met sprengklen bloets.* VOND. *Sprenkelen*, met sprenkels bespatten. Van *sprengen*.

SPREUK, v., meerv. *spreuken*. Een kort en nadrukkelijk gezegde: *hij sprack drie duijsent spreucken.* BIJBELV. Van hier *spreukachtig*, *spreukmatig*. Zamenstell. *spreukenboek*, *spreukrijk*, *spreukenschrijver*, *spreukschrijver*, enz. *Bijbelspreuk*, *leenspreuk*, *leerspreuk*, *magt-*

magtspreuk, *puntspreuk*, *trapspreuk*, *wonderspreuk*, *zinspreuk*, enz. Van *spreken*.

SPRIET, m., meerv., *sprieten*. Menigerlei slag van stangen, zoo als eene van voren gespitste, of met een puntig ijzer gewapende, stang, waarvan men zich op de zwijnenjagt, enz. bedient: *en gaf den spriet der schiltknapinne*. VOND. *De spriet van een schip*, eene stang, die met het ondereinde tegen den mast steunt. Voorts ook eene stang, die van den voorsteven van een schip vooruitsteekt; en overdragtelijk, de vezelen, die uit den kop der insekten uitsteken, anders *voelers*, en *voelhorens*, genoemd. Zamenstell. *sprietboom*, KIL. *sprietoogen*, *sprietweg*, een tweesprong, enz. *Boegspriet*, *jagtspriet*, *zwijnspriet*, enz. Zie *spruiten*.

SPRIETOOGEN, o. w., *ik sprietoogde*, *heb gesprietoogd*. Bij KIL. ook *sprieteloogen*. Zijn gezigt, door al te scherp kijken, derwijze verblinden, dat de oogstralen als gevorkt worden, en men twee voor een ziet: *'k stae en sprietoogh van het kijcken*. WESTERB.

SPRING, m., meerv. *springen*. De daad van springen, en, in het gebruik, evenveel welke sprong en slag van water: *een rots hangt op de zee van onder door den spring der baren uitgehold*. VOND. Bij KIL. bijzonderlijk, eene springbron. In het hoogd. en eng. ook *spring*. Van *springen*. Ook een werktuig, als waarin men mollen en andere dieren vangt, en dat door zijn opspringen eenen strik aanhaalt: *houten springen opzetten*, *om vogels te vangen*. Fig.: *om den spring des oorelogs t'ontgaen*. VOND. Van *springen*.

SPRINGEN, o. w., *ik sprong*, *ben* of *heb*, *gesprongen*. Zich schielijk over de tusschenruimte tusschen de eene plaats en de andere, en zonder aanroering van die tusschenruimte, heen bewegen: *van den wal in de gracht springen*. Zich met eene schichtige beweging om hoog verheffen, huppelen: *dansen en springen*. Van levenlooze dingen: *het water springt tien voeten hoog*. Bersten: *van de koude*, *van de hitte springen*. *Er springt een stuk geschut*, *een schip*, enz. Fig. bankbreukig worden: *hij moet springen*. Hengsten, en andere beesten, *laten springen* is, hen laten paren.

Zijnen knecht *doen springen* is, hem tot eene vlugge bediening dringen. Voor iemand *in de bogt springen* is, deszelfs belangen met ijver bevorderen. *Van den os* (*hors*) *op den ezel springen. Verder springen, dan zijn stok lang is*, meer ondernemen, dan men volvoeren kan. Van hier *gespring*, *spring*, *springer*, *springster*, *sprinkel*, Kil. *sprong*, enz. Zamenstell.: *springbron*, *springglas*, *springhengst*, *springkever*, *springkoorts*, *springkruid*, *springnet*, *springpoot*, *springstok*, *springtij*, *springvloed*, *springvrucht*, *springvuur*, *springzaad*, *springzwam*, stuifzwam, *sprinkader*, *sprinkhaai*, *sprinkhaan*, enz. *Aanspringen*, *afspringen*, *bespringen*; *bijspringen*, *doorspringen*, *inspringen*, *naspringen*, *ontspringen*, *opspringen*, *overspringen*, *toespringen*, *uitspringen*, *verspringen*, *voorspringen*, *voortspringen*, *wegspringen*, enz.

Springen, hoogd. ook *springen*, eng. *spring*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

SPRITS, v., meerv. *spritsen*. Zeker gebak, waarvan het deeg in gesmolten vet, of kokende boter, gespuit wordt. Van *spritsen*.

Hoogd. *Spritzen*, *Sprützen*, neders. *sprutten*, zweed. *spruta*, ital. *spruzzare*, *sprizzare*, heeft zijne beteekenis aan zijnen klank te danken.

SPROET, v., meerv. *sproeten*. Anders *sproetel*. Zeker vlekje in het aangezigt. Van hier *sproetachtig*, *sproetig*. Zamenstell. *zomersproet*, hoogd. *Sommersprosse*.

SPROKKEL, zie *sprokkelmaand*.

SPROKKELBLOEM, v., meerv. *sprokkelbloemen*. Zamengetrokken uit *sprokkelmaandbloem*. Van *sprokkelmaand* en *bloem*. Volgens Kil. zeker slag van narcissen, dat heel vroeg, en reeds in sprokkelmaand, bloeit.

SPROKKELEN, zie *sprokkelmaand*.

SPROKKELMAAND, v., meerv. *sprokkelmaanden*. Doorgaans leidt men dit woord af van *maand* en *sprokkelen*, oulings, en thans nog in Gelderland, dor hout lezen; want *sprokkel* was oulings een afgebroken dor boomtakje: van *sprok*, of *spork*, bij Kil. bros, even als het hoogd. *sprock*. Dus zou *sprokkelmaand* de maand zijn,

zijn, waarin men dor hout, dat alsdan van allerlei geboomte afgesnoeid wordt, opleest en inzamelt. Doch in de N. TAALK. BIJDRAG. wordt deze benaming afgeleid van de *spurcalia*, zeker feest, het welk in deze maand onder het duitsche heidendom plagt gevierd te worden, tot zuivering en heiliging van menschen en vee; even als *februarius* bij de Latijnen afstamt van *februa*, *festum lustrale*, waarvan *februare*, *lustrare;* naardien men in deze maand zulk een zuiveringsfeest vierde. Bij KIL. ook *sporkelmaend*, *sporkelle*, en *sprockkelle*. In het lat. *Februarius*.

SPRONG, m., meerv. *sprongen*. De daad van springen: *met eenen luchtigen sprong*. VOND. Overd. zijn *kromme sprongen* buitensporigheden: *hij zal geene verdere kromme sprongen maken*. *Eenen grooten sprong doen* beteekent eensklaps uit eenen lagen staat tot eenen hoogen geraken. Voorts is *sprong* dikwijls een sterke voortgang: *de beroerten namen eenen ijsselijken sprong*. HOOFT. Of iets vreemds: *gij zult daar eenen sprong van zien*. In de muzijk is het de overgang van den eenen toon tot eenen anderen, waarbij men tusschentoonen overspringt. In een geschrift is een *sprong* een plotselingsche overgang van het eene onderwerp tot een ander, dat daarmede niet naauw zamenhangt. *De natuur doet geenen sprong*, alle natuurlijke veranderingen en overgangen geschieden trapswijze. *Op den sprong staan* is, gereed zijn, om dit of dat te ondernemem. In de zamenstell. *hazensprong* is *sprong* zeker beentje in eenen hazenpoot, het welk voor het dier van veel gebruik is in het springen. In *tweesprong*, *driesprong*, enz. beteekent dit woord eene scheiding in den weg. De overige zamenstell. zijn *bokkensprong*, *driesprong*, *kattensprong*, *laddersprong*, *luchtsprong*, *tweesprong*, *viersprong*, enz. Van *springen*.

SPROOKJE, o., meerv. *sprookjes*. Eigenlijk een verkleinw. van *sproke*, dat bij KIL. met *spreuke* verwisseld wordt. In het gebruik, een fabelachtig vertelseltje: *het sprookje van het roode kousje*. Het stamwoord is *spreken*.

SPROT, v., meerv. *sprotten*. Een klein vischje van het ge-

geslacht der haringen, dat gerookt gegeten wordt, en in het fr. den naam van *sardine* voert.

SPROUW, v. Anders *spruw.* Kleine witte zweertjes, in den mond en de keel van jonggeborene kinderen en doodkranke menschen: *de sprouw hebben.*

SPRUGTEL, m., meerv. *sprugtels.* Volgens HALMA, een tak, of arm, van eene rivier: *de Waal is een sprugtel van den Rijnstroom.*

SPRUIT, v., meerv. *spruiten.* Een jong voortspruitend deel van een plantgewas. Overdr., een kind: *de vorstelijke spruiten.* Zamenstell. *Boomspruit, koolspruit,* enz. Van *spruiten*, zamenstell. *ontspruiten, uitspruiten, voortspruiten*, enz.

SPRUW, zie *sprouw.*

SPUGEN, b. en o. w., *ik spoog, heb gespogen.* Allerlei dingen uit den mond opgeven, en met eenig geweld uitwerpen: *hij spoog den laauwen drank weder in het glas.* Onzijdig, speeksel uitwerpen: *rooken zonder spugen. Doe spogen sij in sijn aengesichte.* BIJBELV. Van hier *spog.* Zamenstell. *bespugen, inspugen, opspugen, overspugen, uitspugen, wegspugen*, enz.

Spugen, hoogd. *spuchen*, gr. ψυττειν, πτυειν, en σπειειν, lat *spuere*, eng. *spit*, het oude *speken*, zie *speeksel;* en al deze woorden zijn hunne beteekenis aan hunnen klank verschuldigd. In Noordholland zegt men nog *spijen*, waarvan, als de jonge kinderen veel overgeven, *spijers zijn bedijers;* anders *spugende kinderen, dijende kinderen.*

SPUI, o., meerv. *spuijen.* Eene waterkeering, die met een schof gesloten wordt, en, wanneer men dat schof opligt, water spuwt, of spuit. In den Haag eene gracht, welke aan een spui uitkomt: *het spuij bromt vol zwanen.* VOND. Dit woord komt van *spuijen*, water door een spui doen stroomen.

SPUIT, v., meerv., *spuiten.* Een werktuig, om water, of ander vocht, door middel van eene drukking, in eene lange straal, te doen vloeijen: *de spuiten werden, twee eeuwen voor onze jaartelling, te Alexandrie uitgevonden.* Van hier *spuiten*, b. en o.; waarvan *spuiter, spuiting, bespuiten, inspuiten.* enz. Zamenstell. *spuitenhuis, spuitgast, spuitpijp, spuitslang,*

slang, *spuitworm*, enz. *Brandspuit*, *glazenspuit*, *klisteerspuit*, enz.

SPUWEN, b. en o. w., *ik spuwde*, *heb gespuwd*. Hetzelfde als *spugen*: *bloed spuwen*. Fig.: *de Vesuvius begon op nieuw vuur te spuwen*. Van hier *spuwing*, enz. Zamenstell. *spuwpotje*, enz. *Bespuwen*, *inspuwen*, *uitspuwen*, enz. Zie voorts *spugen*.

ST, een tusschenwerpsel, om stilzwijgen te verwekken. *St! daar komt hij*. *St. eens een oogenblik*.

St, hoogd. en fr. ook *st*, is niet zamengetrokken uit *stil*, zoo als eenigen willen, maar een oorspronkelijke klank, die ook in *stil*, *staan*, *rust*, enz. dient, om rust en stilte aan te duiden, en wederom aan andere woorden de kracht van vastheid en stijfheid bijzet.

STA, zie *stade*.

STAAF, v., meerv. *staven*. Eigenlijk, even hetzelfde als *staf*, een stevig ligchaam, welks breedte en dikte, in vergelijking met deszelfs lengte, gering is. In het gebruik, vierkant gegotene, of gesmede stangen van goud of zilver; maar bijzonderlijk van ijzer: *gouden*, *ijzeren en zilveren staven*. *Zij keeren de staef met de tange*. VOND. *Vensters met ijzeren staven*. Van hier *staven*, enz. Zamenst. *boekstaaf*, enz. *Staafgoud*, *staafijzer*, enz.

STAAG zie *stadig*.

STAAG, zie *stag*.

STAAK, m., meerv. *staken*. Komt eigenlijk overeen met *stok*; maar beteekent in het gebruik een stuk houts, welks lengte de breedte en dikte verre overtreft: *zet eenen nieuwen staak bij dien wijngaard*. Bij de vellenblooters en handschoenmakers is het een werktuig, om het leer te rekken. Overdrag. eene bijzondere linie van een geslacht: *dat geslacht verdeelt zich in vijf staken*. Van hier *staken*, enz., — *staket*, *staketsel*, eene schutting uit zamengevoegde staken bestaande enz. Zamenstell. *boonstaak*, *tuinstaak*, enz.

STAAL, o., meerv. *stalen*. Een klein deel van eenig ding, waarnaar men dat geheele ding beoordeelt, eene monsterproef. Overdr., evenveel welk kenmerk van eenig onstoffelijk ding: *een staaltje van iemands gedrag verhalen*. *Dat zal dit staal uitwijzen*. HOOFT. Zamenstell. *staalboek*, enz. *Zinstaal*, bij HOOFT, evenveel als zinnebeeld: *speelende op het zinstaal van den vuurslagh*, enz.

Staal,

Staal, hoogd, *Stahl*, is eigenlijk iets dat men uitstalt, ten toon stelt, en stamt van *stellen*, of *stallen* af, dat nog in ons *uitstallen*, en het fr. *étaler*, voorkomt, en bij Kil. ook *staelen* luidt.

STAAL, o. Gereinigd, verfijnd, verhard, en van veerkracht voorzien, ijzer: *een rapier van het beste staal.* Menigerlei werktuig van staal, als: *het staal van een vuurslag.* Eene dagge: *die tusschen u en 't stael, op uwen hals getogen, kloekhertig ingevlogen.* D. Deck. Allerlei beleedigend wapentuig: *het goud is zonder stael en ijzer slecht bewaert.* Vond. Het stift waaraan de vleeschhouwers hunne messen wetten. Spreekw.: *het staal wordt in het vuur gehard*, tegenstreving en rampen geven den mensch meer veerkracht. *Hij is van ijzer en staal*, hij is tegen alles gehard. *Het staal is er uit*, hij is alle veerkracht kwijt. *Zij heeft een voorhoofd van staal*, zij weet van verbleeken noch blozen. Van hier *staalachtig*, *stalen*, onverbuigb. b. n., van staal gemaakt, en *stalen*, werkw., ijzer harden, en fig. sterkte en veerkracht bijzetten. Zamenstell. *staalader*, eene harde streek in het ijzer. *staalbruin*, *staalerts*, *staalhamer*, *staalhard*, *staalhut*, *staalsmederij*, *staalvijlsel*, *staalwater*, *staalwerk*, *staalwerker*.

Staal, hoogd. *Stahl*, neders. *staal*, eng. *steel*, angels, zweed., *stal*, is verwant aan het zweed. *stel*, stijf, hard, boh. *stalost*, stijfheid, en *stalij* standvastig.

STAAN, o. w., *ik stond*, *heb gestaan.* Dit woord heeft, van de stilte en rust, welke door deszelfs twee voorste letters reeds eenigzins aangeduid wordt, de oorspronkelijke beteekenis van ophouden van voortgaan: *sta, karel!* In deze beteekenis zegt men ook: *iemand staan. De onzen stonden den vijand*, zij vloden niet voor hem. Fig.: *hij komt tot staan*, hij gaat niet meer op zijnen dwaalweg voort. Voorts, niet rijzen of dalen: *het water staat*, blijft op dezelfde hoogte. Onaangeroerd blijven: *het eten op de tafel laten staan. Laat het staan!* houd op van dit of dat te doen! Overeinde gerigt zijn: *hij staat daar, als een paal.* Voorts is *staan*, een bedrijf oefenen, waarbij zulk eene rigting vereischt wordt: *op schildwacht staan. In eenen winkel staan. Ergens als Predikant staan. In slagorde staan.* Op de jagt is het *staan* van eenen patrijshond

hond een teeken, dat hij patrijzen bemerkt. In den Bijbelstijl, beteekent het meermalen in het spoor van zijnen pligt wel gevestigd zijn: *die staat zie toe, dat hij niet valle.* Elders is *staan* slechts evenveel, als *zijn: daar staat geschreven.* BIJBELV. *De koning staat te komen*, zal welhaast komen. *Er staat geld op zijn hoofd*, er is eene belooning op zijne gevangenneming gesteld. *Er staat eene zware straf op*, het is onder bedreiging van zulk eene straf verboden. *Ergens op staan*, iets beweren, doordrijven. *Ergens naar staan* is, in postuur staan, om ergens op aan te dringen: *naar een ambt staan.* Het voorzetsel *met* wordt in verschillende zegswijzen bij *staan* gevoegd. *Het met iemand staan* is evenveel, als het met iemand houden: *dat ik 't met Theseus sta.* HOOFT. Maar *het staat met iets* is, het is er mede gelegen: *hoe staat het met uwe gezondheid? Het staat heel slecht met zijne zaken. Wel* of *kwalijk met iemand staan*, iets aangenaams of onaangenaams in die betrekking tot hem vinden. *De wonde staat wel*, heeft een gunstig voorkomen. *Dat staat er toe*, dat is het bepaalde loon. *Ergens over staan* is, er eenig bevel over voeren, of er eenig opzigt op houden. *Ten overstaan van iemand* is, onder zijn opzigt. *Zijne bevordering staat aan mij*, hangt van mij af. *Hoog, duur te staan komen*, veel kosten. *Te boek staan*, in een boek opgeteekend zijn; fig. gehouden, geacht worden voor iets: *Hij staat bij mij niet anders te boek, dan als een eerlijk man*, enz. Van hier *staande*, *staat*, *stand*, enz. — Zamenstell. *aanstaan*, *afstaan*, *bestaan*, *bijstaan*, *doorstaan*, *instaan*, *misstaan*, *onderstaan*, *omstaan*, *opstaan*, *overstaan*, *tegenstaan*, *uitstaan*, *verstaan*, *volstaan*, *wederstaan*, enz.

Staan, neders. ook *staan.* ijsl. *standa*, hier te lande, volgens KIL., oulings *standen*, eng. *stand*, hoogd. *stehen*, lat. *stare*, komt, volgens REITZ, overeen met het verouderd gr. *σταω*, van waar *στηναι*, dat als aor. 2 van *ἱστημι*, gebruikt wordt, en heeft ook met *ἱστημι* de *st* gemeen, waaruit de oorspronkelijke beteekenis van *staan* voortspruit. Zie hier boven *St.*

STAANDE, eigenlijk een deelwoord van *staan;* maar verdient, uit hoofde van deszelfs velerlei gebruik eene bijzon-

zondere opmerking. *Hij is gaande en staande* beteekent, hij blijft nog steeds op de been, hoe ongesteld hij anders ook is. *Zich zelven staande houden*, en *staande blijven*, is eigenlijk, overeinde gerigt blijven, of niet voortgaan: *Abraham die bleef noch staande voor het aangesichte des Heeren*. BIJBELV. Fig., zijn aanzien of zijne goederen behouden. *Dat rijk kan niet staande blijven* duidt aan, dat de val van eene groote of kleine maatschappij, of huishouding, gewis is. *Staande het leven*, *staande het huwelijk*, *staande het verdrag*, *staande de vergadering*, is evenveel, als gedurende die dingen. *Het staande hout* is dat gene, het welk nog niet geveld is. *Het staande want* is, in tegenoverstelling van *het loopende*, dat gene, hetwelk altijd vast blijft. *Staand water*, waarin geen stroom gaat. *Staande letters* zijn die gene, die niet met den naam van *loopend*, of *cursief*, bestempeld worden. *Een staand leger*, dat steeds in dienst gehouden wordt. Door *de staande*, *de zittende*, *de liggende*, enz. bedoelt men, bij de instelling van zekeren gezelschapsdronk, de geestelijken, de overheid, de krijgslieden, enz. *Iets staande houden* is eigenlijk, iets over einde gerigt houden: maar fig. beweren, ook in stand houden. *Op staande voet*, aanstonds, voetstoots: *op staende voet te sterven*. VOND.

STAAR, v. Een ooggebrek: *de zwarte staar*.

STAART, m. meerv. *staarten*. Het achter uitstekend deel van vogelen, visschen en meer andere dieren: *de rekels, die vervaert weghsluipen in hun hol met ingetrokken staert*. ANTONID. Ook van menige andere dingen: *de staart van den ploeg*. *Hij draagt eenen staert in het haar, in de pruik*. Overdragt.: *een' endeloozen staert van bederf*. VOND. Eindelijk is *een staartje* een overblijfsel van een stuk werks, van eenigen wijn, of sterken drank, enz.: *er is nog een staartje in de flesch*. Zie verder *hond* en *muis*. Van hier *staarteloos*, enz. Zamenstell. *staartband*, *staartbeen*, *staartbreidel*, *staartlint*, *staartpen*, *staartpeper*, lange peper, *staartriem*, *staartster*, *staartstuk*, *staartveder*, *staartvin*, enz. *Apenstaart*, *kattenstaart*, ook zeker plantgewas, *kortstaartig*, *kwikstaart*, *langstaart*, *paardenstaart*, *paauwenstaart*, *ploegstaart*,

staart, *pijlstaart*, *roggestaart*, *slingerstaart*, *vogelstaart*, *vossenstaart*, *wipstaart*, *zwaluwenstaart*, enz.

STAAT, m., meerv. *staten*. Stand, gesteldheid: *de staat van zaken*, *de ongehuwde staat*, *de staat van gezondheid*, enz. *Naar eisch van elcks natuur en staet*. VOND. *Staat van ontvangst en uitgaven*. *Ik maak staat*, *dat ik*, enz., ik bereken zulks. *Staat op iemand of iets*, *maken*, zijne berekening daarop bouwen. Ook beteekent het eenen hoogen stand, in plaats van eenen stand over het algemeen: *de lagen*, *die men leit*, *uw hooft*, *en uwen staet*. D. DECK. *Als iemand uit eenen lagen kring tot staat komt*, *wordt hij dikwerf onverdragelijk*. Rang, aanzien: *hij wordt een man van staat*, of *van hoogen staat*. Levenswijs, pracht en luister: *zijnen staat verminderen*. De regering van een land: *De algemeene staten van Frankrijk*. *De staten van Holland*. *Het roer van staat*, *eene misdaad tegen den staat*, *het welzijn*, *de veiligheid van den staat*, enz. Zamenstell. *staatshuishoudkunde* (statistiek) *staatkunde*, *staatsambtenaar*, *staatsbelang*, *staatsbesluit*, *staatsbestuur*, *staatsbewind*, *staatsdienaar*, *staatsgeheim*, *staatsheraut*, *staatskas*, *staatsman*, *staatsomwenteling*, *staatsraad*, *staatsregeling*, waarvoor het eenvoudige *staat* gebezigd schijnt in: *den staat veranderen is gevaarlijk*, bij HOOFT, *staatsregering*, *staatsregt*, *staatsvergadering*, *staatswege*, *staatswet*, *staatzaken*, enz. De verdere zamenstellingen zijn: *staatdame*, anders hofdame, — *staatjonker*, *staatjuffer*, *staatsverandering*, *staatsverhooging*, *staatsvernedering*, *staatsverwisseling*, *staatzucht*, *statenbode*, *statendom*, *statenkamer*, enz. *Armenstaat*, *burgerstaat*, *eerestaat*, *geldstaat*, *gelukstaat*, *genadestaat*, *krijgsstaat*, *maandstaat*, *slavenstaat*, *vrijstaat*, *weduwenstaat*, *weezenstaat*, *zondenstaat*, enz. Voorts komen van *staat* ook nog *staatsie*, *statelijk*, prachtig, *statig*, deftig, enz.

Staat, hoogd. ook *Staat*, zweed. *stat*, eng. *state*, fr. *état*, ital. *stato*, lat. *status*, stamt, evenzeer als *stand*, af van *staan*, en beteekent eigenlijk de rigting, waarin eenig ding ergens staat.

STAATDAME, *staatjuffer*, *staatjonker*, zie *staat*.

STAATSIE, v. Eene uiterlijke vertooning van staat, bij gelegenheid van eenige plegtigheid, door middel van eenen prachtigen opschik, of eenen talrijken stoet: *bruidegom en bruid verschenen daar in volle staatsie*. Voorts de plegtigheid zelve, welke met staatsie wordt gevierd: *de omslag van heeren, die de staatsij vereerden*. HOOFT. Van hier het bastaardwoord *staatsieus*, op staatsie gesteld, of met staatsie verschijnende. Zamenstell. *staatsiegraf*, praalgraf, *staatsiekleed*, *staatsiekoets*, *staatsiekussen*, *staatsiemantel*, *staatsierok*, *staatsiewagen*, enz. *Lijkstaatsie*, *rouwstaatsie*, enz.

STAD, v., meerv. *steden*, hetwelk van *stede* gevormd is. Eigenlijk, eene plaats over het algemeen. Voorts eene bewoonde plaats, in veel algemeener beteekenis, dan heden ten dage, en zonder onderscheid van opene en bemuurde plaatsen, welke laatste oudt. hieromstreeks niet gevonden werden. In het tegenwoordige gebruik is *stad* eene met muren, of wallen, omzette plaats, die het bezit van dus genoemde stadsregten verworven had: *de stad Amsterdam*, *Utrecht*. enz. Burgerij: *dat de gemoeden der steeden veel kraftiger verbonden worden*. HOOFT. Zamenst. *stadhouder*, *stadhouderlijk*, *stadhouderschap*, *stadhoudersgezind*, — *erfstadhouder*, *erfstadhouderlijk*, *erfstadhouderschap*, enz. De overige zamenstellingen zijn: *stadgenoot*, *stadhuis*, ook *steehuis*, *stadsafslager*, *stadsbediening*, *stadsbode*, *stadsboek*, *stadsbolwerk*, *stadsbus*, *stadsdienaar*, *stadsgeld*, *stadsgracht*, *stadsherberg*, *stadshuis*, *stadsjongen*, *stadskelder*, *stadskerk*, *stadskeur*, *stadskind*, gemeenlijk *steekind*, *stadsknecht*, *stadslast*, *stadsmajoor*, *stadsman*, gemeenlijk *steeman*, *stadsmuur*, *stadsomroeper*, *stadspredikant*, *stadspoort*, *stadsraad*, *stadsregering*, *stadsregt*, *stadsschrijver*, *stadsschool*, *stadsschout*, *stadsschulden*, *stadssleutel*, *stadsslot*, *stadssoldaat*, *stadstimmerwerf*, *stadstoren*, *stadsvest*, *stadsvrijheid*, *stadswal*, *stadswapen*, *stadvoogd*, anders *steevoogd*, enz. *Benedenstad*, *binnenstad*, *bovenstad*, *buitenstad*, *geboortestad*, *grensstad*, *handelstad*, *hanzestad*, *hoofdstad*,

stad, *koopstad*, *landstad*, *moederstad*, *rijksstad*, *voorstad*, *vrijstad*, *wijkstad*, *zeestad*, enz.

Stad, anders *stede*, *stee*, vries. *sted*, zweed. *stad*, eng. *stead*, angels. *sted*, hoogd. *Stadt*, stamt af van *staan*.

STADE, *sta*, v., thans enkel gebruikelijk in de spreekw. *te sta*, of *te stade*, *komen*, te pas komen.

STADHOUDER, zie *stad*.

STADIE, v., meerv. *stadien*. Eigenlijk eene loopbaan, waarin men oudtijds om den prijs wedijverde. Deze loopbanen hadden dan eens de lengte van 1000, dan eens die van 500, en dan eens wederom, zoo als de Italiaansche, die van 625 voeten, of 125 schreden. Van hier dat *stadie* tot aanduiding van eene verschillende lengtemaat werd overgebragt, welke evenwel meestal naar de Romeinsche loopbanen berekend werd, en dan een achtste gedeelte van duizend schreden, of eene mijl, bevattede: *een vleck, dat sestigh stadien van Jerusalem was.* BIJBELV.

STADIG, bijv. n. en bijw. In het gebruik evenveel als *gestadig*, waaruit het zamengetrokken is. Gedurig, bestendig. Van hier *stadigheid*, *stadiglijk*, bestendiglijk; — *gestadig*, of *gestaag*, zie *gestadig*; en *staag*, *staagjes*: *staagjes aan*, enz.

STAF, m., meerv. *staven*. Eigenlijk, even als *staaf*, een stevig ligchaam, welks breedte en dikte, in vergelijking met deszelfs lengte, gering is. In het gebruik, een wandelstok: *ick ben met mijnen staf over deze Jordane gegaan.* BIJBELV. Een herdersstok: *de God des heils wil mij een herder wezen — zijn staf, zijn stok zal mij altoos behoeden.* L. D. S. P. Zulk een zinnebeeldige herdersstok, als de hoogere rangen der Roomschgezinde Geestelijken bij plegtigheden voeren: *als niemand aan den staf der Geestelijkheit bassen darde.* HOOFT. De staven, waarmede deurwaarders en herauten in hun plegtgewaad verschijnen, en die, welke een der eereteekenen van menigerlei gezaghebbers uitmaken: *de staf van commando. Regeert met haren staf.* VOND. Fig., de gezamenlijke personen, die tot het algemeene bestuur over een leger, of een afzonderlijk ligchaam van krijgsvolk, behooren: *het regement ligt in de stad, maar de staf in het kasteel.* Voorts, een steun van

evenveel welken aard: *God is mijn steun en staf.* Zamenstell. *stafofficier.* — *Bevelhebbersstaf*, *bisschopsstaf*, *kardinaalsstaf*, *deurwaardersstaf*, *herautsstaf*, *herdersstaf*, *koningsstaf*, *maarschalksstaf*, *regementsstaf*, *rijksstaf*, *wandelstaf*, enz.

Staf, zweed. ook *staf*, eng., neders. *staff*, angels. *staef*, hoogd., OTTFRID. *Stab*, heeft, even als *staaf*, van zijnen klank de kracht van eene stijfheid en vastheid ontvangen, waaruit al de overige beteekenissen voortgesproten zijn.

STAG, v., meerv. *staggen.* Anders ook *staag.* Een zwaar touw, waarmede men den mast aan den voorsteven verbindt, om hem staande te houden: *als de stag losging, zou de mast achterover vallen.* Spreekw.: *over stag loopen*, buiten nood de hoogte zoeken, of loeven. *Iemand over stag*, of *over staag*, *werpen*, hem den voet ligten. *Heeft reden oock de macht, hem over stach te werpen.* VOND. Zamenstell. *stagzeil*, een driehoekig zeil, dat men nevens de stag spant.

STAKEN, b. w., *ik staakte*, *heb gestaakt.* Ergens eenen staak bij steken, om het te bevestigen; in welke beteekenis het verouderd is. Voorts iets door middel van eenen staak tegenhouden, deszelfs voortgang beletten, zoo als men dit ten aanzien van een wiel doet, als men eenen staak daarin steekt; en over het algemeen, verhinderen, doen ophouden: *ik heb dat werk gestaakt. Staak uwe klagten.* Van hier *staking.* Het stamwoord is *staak.*

STAKET, zie *staak.*

STAL, m., meerv. *stallen.* Het is eigenlijk evenveel, als *stel*, en het hoogd. *Stelle*, eene plaats: *in dero marterero stal*, in de plaats der martelaars. NOTK. *In sinen stal*, op zijne plaats. MONSEISCH. GLOSS. Bijzonderlijk eene zitplaats, in het middeleeuw. lat. *stallum*, *stallium*, geheeten: *ten si dat hi daer in hebbe eenen vrij eyghen stal.* V. HASS. Eene plaats, waarop iets ten toon gesteld wordt, zoo als het altaar in de Roomsche kerken, volgens WACHTER, den naam van *stal* voerende; terwijl men, volgens KIL., aan de daarop staande kaarsen dien van *stalkaars*, *stallicht* gaf. Eene plaats, waarop men koopwaren ten toon stelt: *ik heb dat boek op een stalletje gekocht.* De plaats, waar men een paard, eene koe, of eenig ander beest, neder zet: *Nu*

Nu 't vee den muffen stal verlaet. DE DECK. Dat gedeelte van eene boerenwoning, waar het vee gestald wordt: *wij kwamen door den stal in het huis.* Een afzonderlijk gebouw, dat voornamelijk tot stalling van verschillende beesten dient, als: *beestenstal, paardenstal,* enz. Spreekw.: *de beste paarden staan op stal,* het beste komt het minste te voorschijn. *Het beste paard moet van stal,* het beste moet gebruikt worden. *Goed voeder en eenen warmen stal hebben,* wel gehuisvest zijn, en wel onthaald worden. *Iets op stal zetten,* een vast verblijf daaraan geven. Oul. werd *stal* ook voor rust, stilstand, gebezigd: *'t geluck houdt selden stal.* J. VOS. — *Houdt wat stal,* blijf hier wat, rust hier wat. BREDER. Ook voor gestalte, houding: *de stal der ligchaamen.* HOOFT. Zamenstell. *stalboom, stalbroeder, staldeur, stalgeld, stalgezel, stalhengst, stalhond, stalhouder, stalkaars, stalknecht, stallicht,* volgens KIL. soms evenveel als *dwaallicht,* — *stalmeester, stalpaal, stalpoort, stalziek,* enz. *Beestenstal. herdersstal, koestal, meststal, noodstal, paardenstal, pedestal, schutstal, slagerstal, smidsstal,* enz.; doch in plaats van *varkensstal, schapenstal,* enz., zegt men *varkenshok, schaapskooi,* enz.

Stal, hoogd, eng. *stall,* zweed., ital. *stalla,* fr. *étable,* sp. *establo,* lat. *stabulum,* bij HESIJCH. σταλη, is met *stel,* van *stallen, stellen,* afkomstig.

STAL, *stalle,* v. Volgens KIL. en WACHTER hetzelfde als het hoogd. *Stall,* eng., *stale,* de pis van een paard. Van *stallen,* hoogd. ook *stallen,* eng. *stale,* zweed. *stalla,* ital. *stallare,* pissen, van paarden gesproken, die zulks gemeenlijk doen, zoo haast zij op stal komen.

STALEN, bedr. w.; *stalen,* bijv. n., zie *staal.*

STALLEN, b. en o. w., *ik stalde, heb gestald.* Bedr. eigenlijk hetzelfde als *stellen,* plaatsen. Bij KIL. is *stallen,* of *staelen,* zoo veel als het fr. *étaler,* en het hier te lande thans meer gebruikelijke *uitstallen,* uitkramen, koopwaren ten toon stellen, op een *stalletje* plaatsen. Voorts is *beesten stallen* dezelve op eenen *stal* plaatsen. Onz., op eenen *stal* staan: *mijne paarden stallen in den Romein.* Overdr.: *zij stallen niet met elkander,* zij kunnen elkander niet verdragen,

zoo ook in het hoogd.: *sie stallen nicht mit einander.* Voorts, op stal komen; waarom *stallen*, wegens paarden gebezigd, pissen beteekent, zie *stal*, *stalle.* Van hier *stalling.* Zamenstell. *uitstallen*, enz.

STAM, m., meerv. *stammen.* Eigenlijk, dat gedeelte van eenen boom, dat zich om den wortel tot aan de takken uitstrekt, en waaruit de takken voortspruiten: *of knackt den eiken stam.* VOND. Overdr., eene reeks van menschen, die eenen gemeenschappelijken oorsprong hebben, welken men als den wortel van dezen stam aanmerkt: *de stamme der kinderen Juda.* BIJBELV. Spreekw.: *de appel valt niet ver van den stam*, kinderen aarden gemeenlijk naar hunne ouderen. In den tabakshandel worden de middelste regtopgaande strengen van rollen varinas, of portoriko *stammen* genoemd. Van hier *stammen*, in *afstammen.* Zamenstell. *stamboek*, *stamboom*, *stamhouder*, *stamhout*, *stamhuis*, *stamlijst*, *stamouders*, *stamregister*, *stamvader*, *stamwapen*, *stamwoord*, enz. *Afstammen*, *afstamming*, *boomstam*, *volksstam*, enz.

STAMELEN, *stameren*, o. en b. w., *ik stamelde*, *heb gestameld.* De woorden, die men uiten wil, hakkelen, of derzelver lettergrepen met merkelijke tusschenpoozingen, en dikwijls ook met herhaling van eene en dezelfde syllabe, uitspreken; het zij uit wezenlijk onvermogen, het zij uit hevige gemoedsbeweging: *zekere Koning van Frankrijk stamelde zoo geweldig, dat men hem den stamelaar noemde. Der stamerender tonge sal haestelic spreken.* BIJB. 1477. Ook wel eens, over het algemeen, gebrekkig spreken: *het lieve kind begint al te stamelen.* In eenen bedrijvenden zin, iets gebrekkig voortbrengen; *hare stervende tong stamelde nog de hartelijkste gebeden voor u.* Van hier *stamelaar*, *stameling.* Zamenstell. *stameltaal*, enz. *Nastamelen*, *toestamelen*, *uitstamelen*, *voorstamelen*, enz. Klanknabootsend woord.

STAMPEN, b. en, o. w., *ik stampte*, *heb gestampt.* Een klanknabootsend woord. Door geweldige stooten zulk een geluid voortbrengen, als dit woord bevat; onzijd.: *het paard staat gedurig te stampen. Het schip begon in de branding vreesselijk te stampen.* Iets door middel van zulke stooten ergens in drijven; be-

bedrijv.: *eenen kogel in het geschut stampen.* Fig., met moeite en bij herhaling inbrengen, indrukken: *De schouwburg plant en stampt de zeden in de jeught.* VOND. Voorts, door herhaalde stooten, vermalen: *kruiden in eenen vijzel stampen.* Van hier *stampeijen*, *stamper*, *stamping*, enz. Zamenstell. *stampmolen*, papiermolen, pelmolen, oliemolen, runmolen, volmolen waarin lompen, enz. gestampt worden, *stamppaarlen*, waarvan men paarlgruis maakt, om daaruit kunstpaarlen te vervaardigen; *stampstok*, *stampstooten*, als een schip in de branding, *stampvoeten*, als de paarden, waarvoor ook *stampeijen* gebezigd wordt. enz. *Aanstampen*, *afstampen*, *doorstampen*, *instampen*, *neerstampen*, *opstampen*, *overstampen*, *toestampen*, *voortstampen*, enz.

Stampen, hoogd. *stampen*, *stampfen*, zweed. *stampa*, eng. *stamp*, fr. *estamper*, ital. *stampare*, is van eenen Noordschen oorsprong.

STAND, m, meerv. *standen.* De daad van staan, welke beteekenis in *stand houden* heerscht: *het leger hield daar stand*: *die zaak kan geenen stand houden.* Dezelfde beteekenis heerscht in de spreekwijzen, *tot stand brengen*, *tot stand komen*, *in stand blijven.* Voorts is *stand*, even als *staat*, *toestand*, de bijzondere wijs, waarop eenig mensch of ding staat, of zich bevindt: *hij behoudt zijnen stand vrij wel. De zaken zetten zich in eenen anderen stand.* HOOFT. *Eerestand*, *burgerstand*, *boerenstand*, *hooge* en *lage stand*, enz.; ook voor menschen, die zich hier of daar in eenen en denzelfden stand, of levenskring, bevinden: *de boerenstand mort geweldig. Het is een groot nadeel voor den burgerstand.* De plaats, waarop eenig mensch, of ding staat: *die schildwacht bevindt zich op eenen gevaarlijken stand. Het huis staat op een' slechten stand. De hooghte ciert den stant*, van het Amsterdamsche raadhuis. VOND. *Zonnestand*, enz. Ook is *stand*, of *standje*, in de teekenkunst, de houding van een beeld: *dat is een aardig standje!* Zamenstell. *standhouding*, *standmatig*, *standpenning*, *standplaats*, *standpunt*, *standregt*, *standsverwisseling*, *standvastig*, *standvastigheid*, *standvastiglijk*, *standvest*, bij CAMPH. *Adelstand*, af-

afstand, *bestand*, *boerenstand*, *burgerstand*, *heerenstand*, *middelstand*, *slavenstand*, enz.

STANDAARD, m., meerv. *standaarden.* Eigenlijk, de stok, of piek, waaraan een vaandel gehecht is: *de bestormers hadden den spaanschen standaard reeds op het ravelijn geplant.* Voorts, eene ruitersvaan: *wij veroverden eenige vaandels, en standaarden.* Ja, evenveel welk vaandel: *de standaartdrager heeft den standaart omgevoert.* HOOFT. *Toen Frederik vocht onder vrijheits stander.* VOND. Men vindt het onderscheid tusschen *standaard* en *banier*, duidelijk bij CAMPH: *dan sullen wij de krijgsbanieren, van hare standaerts laten zwieren.* Zamenstell. *standaarddrager*, enz. *Muitstandaard*, *oproerstandaard*, enz.

Standaard, hoogd. *Standarte*, fr. *étendard*, ital. *standardo*, sp. *estandarte*, middeleeuw. lat. *standardum*, komt van het oude *standen*, staan.

STANDVASTIG, bijv. n. en bijw., *standvastiger*, *standvastigst.* Van *stand* en *vast;* vast van stand, lang in stand blijvende, bestendig, duurzaam: *niets is op aard' standvastig, dan de onstandvastigheid.* Fig.: *hij bleef onder al dat lijden steeds even standvastig.* *Standvastig bij zijn besluit blijven.* Van hier *standvastigheid*, *standvastiglijk.* Zamenstell. *onstandvastig*, *onstandvastigheid*, *onstandvastiglijk.*

STANG, zie *steng.*

STANK, m. Eigenlijk, even als reuk, eene fijne uitwaseming uit verschillende dingen, welke de zenuwen van den neus aandoet: *stank libes ze libe*, een reuk des levens ten leven. NOTK. Hedendaags gebruikt men dit woord enkel voor eenen onaängenamen reuk: *En van hare doode ligchamen sal haren stank opgaan.* BIJBELV. Overdr.: *Lumeij sprak van de stadt in brant te steken, en met dien stank te ruimen.* HOOFT. Spreekw.: *stank voor dank ontvangen*, of *met stank beloond worden*, goede diensten met ondank vergolden zien. *Met stank scheiden*, zijn slecht gedrag of karakter, bij zijn vertrek aan den dag leggen. Zamenstell. *stankriool*, bij CAMPH., *stankverwekker*, *stankuurzo*, welriekende specerij, bij WILLER, enz.

Stank, hoogd., zweed. ook *Stank*, angels. *stenc*, is afkomstig van het oude *stanken*, rieken.

STAP,

STAP, m., meerv. *stappen.* De daad van stappen: *met elken stap nadert een wandelaar de plaats van zijn verlangen.* Het tegenoverstaande van *draf*, *galop*, *loop*, enz.: *het paard was niet uit den stap te krijgen.* De wijdte van eenen gewonen stap: *het is slechts dertig stappen van hier.* Overdr. eene poging, onderneming: *met eenen zuren stap.* VOND. *Besloot te doen den stap.* HOOFT. *Van stap tot stap* is, bij aanhouding. Zamenstell. *stapswijze*, *stapvoets*, enz. *Misstap*, *uitstap*, *voetstap*, enz. Van *stappen*, met eene beurtelingsche beweging der voeten, voortgaan. Klanknabootsend woord.

STAPEL, m., meerv. *stapels.* Het schuins liggende hout, waarop het geraamte van een schip wordt opgezet, en afgetimmerd: *op stapel staan*, *van stapel loopen.* Voorts een hoop van dingen, die op elkanderen gestapeld zijn: *een stapel boeken.* *Als Jupiter den stapel bergen van boven nederklonk.* VOND. Eindelijk is *stapel*, overdr. een hoop van evenveel welke koopwaren, die op eene daarvoor bijzonderlijk bepaalde marktplaats, als het ware opeengestapeld worden: *daer men eertijts den stapel der Fransche wijnen gehouden had.* HOOFT. Van hier *stapelen*, het eene ding op het andere plaatsen; *opstapelen*, enz. Zamenstell. *stapelgoed*, *stapelhuis*, *stapelmarkt*, *stapelplaats*, *stapelregt*, *stapelstad*, *stapelwaar*, enz. *Bernstapel*, bij HOOFT, evenveel als *brandstapel*, *geldstapel*, *houtstapel*, *lijkstapel*, *turfstapel*, *wijnstapel*, enz.

Stapel, hoogd. *Stapel*, *stabel*, angels. *stapul*, fr. *etape*, eng. *staple*, ital. *stapola*, middeleeuw. lat *estapula.*

STAPELEN, zie *stapel.*

STAPPEN, zie *stap.*

STAR, zie *ster.*

STAREN, o. w., *ik staarde*, *heb gestaard.* Strak en stijf kijken: *En staart, als in verwondring opgetoogen.* v. BRACHT. *En staere op 's hemels lichten.* VOND., die ook *starren* heeft; terwijl anderen wederom *sterren* bezigen. Zamenstell. *staroogen* (bij sommigen *staaroogen*): *staroogende naar 't zwerk.* MOON. *Aanstaren*, enz.

Staren, neders. *staren*, angels. *starian*, ijsl. *stara*, komt van *star*, *starr*, dat nog heden in het hoogd. stijf, strak, aanduidt.

STARK, zie *sterk*.

STAROOGEN, zie *staren*.

STATELIJK, *statig*, zie *staat*.

STAVEN, b. w., *ik staafde*, *heb gestaafd*. Eigenlijk, van woord tot woord, ja van letter tot letter, voorzeggen, of voorlezen: *staven*, *oft veurstaven*, *den eed*. KIL. *Hij heeft het met gestaafden eede bezworen*. HALMA. In het gebruik wordt het voor bevestigen gebezigd: *iets met eenen eed*, *met bewijzen*, *staven*. Zamenstell. *boekstaven*, zie *boekstaaf*.

STEDE, *stee*, v., meerv. *steden*, genoegzaam hetzelfde als *stad*; ook voor eene plaats over het algemeen: *op iemands stee zitten*. *In ste van aan te vallen*. VOND. Voorts even als *stad*: *de burgers dezer stede*. *Daar ter stede*. Van hier *stedelijk*, *stedeling*, *stedewaarts*, *steedsch*. Zamenstell. *steehuis*, *steekind*, anders *stadskind*, iemand, die, om redenen, van stadswege, onder voogdijschap gesteld is, *steeman steevoogd*, enz. *Steehouder*, of *stedehouder*, enz. — *bedstede*, *hofstede*, *legerstede*, *slaapstede*, *woonstede*, enz. Oulings was het ook bijvoegel.: *mit stede moede*. LEV. J. C.

STEE, zie *stede*.

STEEDS, bijw. Bestendiglijk, gestadiglijk: *hij blijft mij steeds genegen*. Van hier *steedsch*, bijv. n., naar het stedelijke gebruik en dat tot de stad behoort: *steedsche dragt*. *Zij kleedt zich ook al in de steedsche manier*.

STEEG, bijv. n., *steger*, *steegst*. Onverzettelijk, stug, halsstarrig: *hij is van eenen stegen aard*. *Als ezels steeg en dom*. H. DE GR. Van hier *steegheid*, onverzettelijkheid.

STEEG, v., meerv. *stegen*. Een gangpad, bijzonderlijk, zoodanig een, als tusschen de huizen doorloopt: *'t Geslujp van achterweegsche stegen*. HUIJG. Spreekw.: *hij kent geene straten voor stegen*, hij maakt geen onderscheid van personen.

Steeg, hoogd. *Steig*, ULPHIL. *staige*, stamt af van *stijgen*, voor zoo veel het oulings gaan beteekende.

STEEK,

STEEK, m., meerv. *steken.* De daad van steken: *met eenen steek doorstooten. Ontveinzende den steek.* VOND. Fig., een grievend zijdewee: *een steek in de zijde.* Een bijtend gezegde: *zij gaf hem steek op steek;* en al wat iemand grieft: *dat was een steek door mijn hart.* Voorts, elke bijzondere gang van eenen draad door eenig ding, dat daarmede genaaid is: *zij heeft er geenen steek aan genaaid. Die schoenen zijn mij wel drie steken te groot.* Zoo ook de *steek* van een breiwerk. *Steek houden* is, overdr. de proef doorstaan: *dat zeggen houdt geenen steek.* Iets *in den steek laten* is, overdr., iets bij evenveel welke onderneming inschieten. Laten varen: *de dief ontliep ons, maar liet zijnen hoed in den steek.* Eindelijk is *steek* in het kaartspel een slag of trek, en in het naaijen, borduren, breijen, enz. dikwijls de bijzondere wijs van bewerking, in de zamenstell. *kettingsteek, kruissteek, overnaaisteek, stiksteek,* enz. De verdere zamenstelling. zijn *bajonetsteek, borduursteek, breisteek, degensteek, doodsteek, ponjaardsteek, schorpioensteek, wormsteek, zinkensteek,* enz. Van *steken.*

STEEKIND, zie *stede, stee.*

STEEKPENNING, zie *steken.*

STEEL, m., meerv. *stelen.* Eigenlijk, de stengel, waarop het bovenste gedeelte van verschillende plantgewassen rust: *gelijk een verslenste viool, of quijnende Maijbloem, die een maegt van haren steel plukte.* VOND. Het lange, dunne, en rondachtige, uitspruitsel, hetwelk de gemeenschap tusschen eenen boom, of eenig ander plantgewas, en deszelfs vruchten of bladeren, uitmaakt: *die appel werd te zwaar voor zijnen steel.* Voorts, al wat insgelijks buiten het eigenlijke ligchaam van eenig ding uitsteekt, en als deszelfs handvatsel gebezigd worden kan: *de steel van eene pijp, van een' hamer,* enz. Spreekw.: *den steel naar de bijl werpen,* wanhopig van eenige onderneming afzien. Van hier *steelachtig,* en *stelen,* van eenen steel voorzien: *eene bijl stelen.* Zamenstell. *steelbloem,* die uit den bladsteel voortkomt. — *Ankersteel, appelsteel, bezemsteel, bijlsteel, bladsteel, bloemsteel, druivensteel, hennipsteel, lepelsteel, pannesteel, perensteel, pruimensteel, rozijnsteel, spadesteel,* enz. Van het oude *stellen,* plaatsen.

STEEN, m., meerv. *steenen.* Zonder lidw., eene vaste en harde delfstof van velerlei aard: *het was al ceder, geen steen en wert gesien.* BIJBELV. *Zoo hard, als steen. Uit steen gehouwen.* Met lidw., vooreerst, een onbearbeide brok van die delfstof: *ende hij nam van de steenen dier plaatse.* BIJBELV. Voorts, een bewerkte brok steen: *en niet een kant, noch steen, van 't nieugestichte berst.* VOND. *Den eersten steen van een gebouw leggen;* fig. iets grondvesten: *hoe de hoogstgedaghte vorst den eersten steen van dezen staat geleit heeft.* HOOFT. *Een steen des aanstoots,* iemand, of iets, waaraan men zich ergert. *Als men eenen hond werpen wil, vindt men ligt eenen steen,* men vindt ligt een middel, om iemand te benadeelen. *Den philosophischen steen zoeken,* goud zoeken, fig. eene hersenschim najagen. Een edel gesteente: *de steenen zijn in zilver gevat.* Een adelijk slot, of kasteel, dat reeds van steen opgetrokken werd, toen andere huizen nog slechts uit leem, hout, enz. vervaardigd werden. Deze thans verouderde beteekenis heeft *steen,* of *stein,* in *Batestein, IJsselstein,* en in *'s Gravenstein,* zeker gevangenhuis. Van hier *steenachtig, steenachtigheid, steenen,* onverb. bijv. n., van steen gemaakt, *steenig, steenigen,* met steenen gooijen, enz. Zamenstell. *steenaarde, steenarend, steenbakker, steenbakkerij, steenbank, steenbeen, steenbik, steenbikker, steenbok, steenbolk, steenbreek, steendog, steendood, steenduif, steeneik, steenesch, steengeit, steengoed, steengroef, steengrond, steengruis, steengruizig, steenhard, steenhommel, steenhoop, steenhouwer, steenhouwerij, steenkalk, steenkarper, steenklover, steenklip, steenkool, steenkooper, steenkosten, steenkraai, steenkreeft, steenkuil, steenlinde, steenlijm, steenmijt, steenmossel, steenoester, steenolie, steenoud, steenoven, steenpok, steenput, steenpuist, steenraaf, steenroos, steenrots, steenruit, steenslijper, steensnijder, steensnijding, steenstuk, steentang, steenuil, steenvalk, steenvaren, steenvisch, steenviool, steenvrucht, steenweg, steenworp, steenzaad, steenzager, steenzout, steenzwaluw,* enz. *Abrikoossteen, agaatsteen, ambersteen, arduinsteen, baksteen, barnsteen, bezoarsteen, biksteen, diamant-*

mantsteen, *dobbelsteen*, *dondersteen*, *gootsteen*, *grafsteen*, *grondsteen*, *hagelsteen*, *hoeksteen*, *keisteen*, *kersensteen*, *keizelsteen*, *leksteen*, *magneetsteen*, *marmersteen*, *molensteen*, *perziksteen*, *pruimsteen*, *puimsteen*, *rolsteen*, *saphiersteen*, *schoorsteen*, *schuursteen*, *slijpsteen*, *straatsteen*, *tigchelsteen*, *toetssteen*, *tufsteen*, *tufsteenen*, bijv. n., *versteenen*, werkw., *versteening*, *vloersteen*, *vuursteen*, *wentelsteen*, *wetsteen*, *zandsteen*, *zeilsteen*, enz.

STEENEN, bijv. n., zie *steen*.

STEENIGEN, zie *steen*.

STEG, m., thans alleen gebruikelijk, in de uitdrukking: *geen weg noch steg weten*, niet weten, waar men gaan of overloopen moet. Van *stijgen*.

STEGEL, zie *stijgen*.

STEIGER, m., meerv. *steigers*. Eigenlijk, iets, waarbij men opklimt. In het gebruik, de zoom van eenen dijk, waar de schepen aanliggen, en waarop men daaruit klimt: *anderen planten drie bassen op den steiger*. HOOFT. *De steiger is te Rotterdam eigenlijk de buitenzoom van den maasdijk*. Een houten gevaarte, welke de metselaars oprigten, om hunnen arbeid in de hoogte voort te zetten: *de steiger was al te los ineen geslagen*. Van hier *steigeren* en *steigering*. Zamenstell. *steigerbalk*, *steigergat*, *steigerpaal*, *steigerplank*, *steigertouw*, enz.

STEIGEREN, o. w., *ik steigerde*, *heb gesteigerd*. Een metselaars stellaadje opslaan: *wat houdt dat steigeren lang aan!* Spreekw.: *ik heb evenveel van het steigeren*, *als van het metselen*, het bijwerk brengt mij evenveel op, als het eigenlijke werk. Van *steiger*.

STEIGEREN, o. w., *ik steigerde*, *heb gesteigerd*. Van paarden gesproken, op de achterste pooten overeinde rijzen: *dat beest steigert onophoudelijk*. Of evenveel als *stijgen*, klimmen: *de prijs dier waren steigert dagelijks*. Bij VOND., voor vallen: *gelijck een beeck*, *die van een laegen heuvel steigert*. Van hier *steigering*, ook fig., rijzing, opslag van den prijs.

STEIL, bijv. n. en bijw., *steiler*, *steilst*. Al wat zich regtstreeks om hoog verheft: *een steile berg*, enz. Van hier *steilheid*, *steilte*. Zamenstell. *steiloor*, een ezel,

ezel, ook een stijfhoofdig mensch, *steiloorig*, enz.

Steil, hoogd., neders. ook *steil*, is zamengetrokken van *stegel*, van *stijgen*.

STEIN, zie *steen*.

STEK, o., meerv. *stekken*. Een afgesneden takje van een boom of plant, hetwelk men in den grond zet, om te doen wortelen en groeijen: *ik heb daarvan stek*, of *een stek, gesneden*. Spreekw.: *van stek af aan beginnen*.

Stek, ital. *stecca*, sp. *estaca*, beteekent eigenlijk eenen stok, en is naauw verwant aan *staak* en *stok*.

STEKADE, v., meerv. *stekaden*. Een lang puntig ijzer, dat in eenen wandelstok verholen is, en daaruit kan worden getrokken, om als een steekdegen gebruikt te worden: *den volsch een wapenknecht, geoefent en op zijn steeckaden afgerecht*. VOND. Van *steken*.

STEKEBLIND, bijv. n. en bijw. Van *blind* en *steke*, waardoor de beteekenis, van het woord versterkt wordt, derhalve geheel blind, als of de oogen uitgestoken waren. Zie *stokblind*.

STEKEL, m., meerv. *stekels*. Evenveel welk puntig en stekend ding: *de stekels van den egel, van een kruisbezieboom*, enz. Van hier *stekelachtig*, *stekelig*, *stekeling*, enz. Van *steken*. Zamenstell. *stekelbaars*, *stekelbezie*, *stekelboom*, *stekeldoorn*, *stekelgrondeling*, *stekelhaag*, *stekelkrab*, *stekeltrekker*, *stekelvarken*, *stekelzwijn*, enz.

STEKEN, b. en o. w., *ik stak*, *heb gestoken*. Eigenlijk, zoo als HUIDEC. zeer wel heeft opgemerkt, duwen, welke beteekenis uit den klank van *steken* voortvloeit: *eenen ring aan den vinger steken. Van den wal*, of *van wal steken*, het schip daarvan afduwen. *Eene bete in den mond steken. Iemand een geschenk in de hand steken. De handen in den zak steken. Den degen in de scheede steken. Een paard met de sporen steken. Een varken in de keel steken. Er steekt mij eene speld.* Soortgelijk een gevoel verwekken, als het induwen van een puntig ding, in iemands huid of lijf veroorzaakt: *De wonde begint mij te steken. De sonne stack op het hooft van Jona.* BIJBELV. Ook zegt men, dat iets *steekt*, als het onaangename gemoedsaandoeningen veroorzaakt: *het stak mij geweldig, dat ik dus behandeld werd. In brand*

brand, of *in den brand*, *steken*, doen branden. *Zich in schulden steken*, zich daarmede belemmeren. *In koper steken*, graveren. *Turf steken*, delven. *Aal steken*, met eene aalspeer vangen. *De trompet*, *de bazuin steken*, blazen. *Over hoop steken*, vermoorden. — *De broodkruimelen steken hem*, hij is brooddronken. Onz.: *de staak steekt in den grond. Waar of hij mag steken?* zich bevinden. *Ergens in blijven steken*, bekneld zijn, zoo dat men niet meer voort kan. *Dat werk blijft steken*, heeft geenen voortgang. *Hij blijft in zijne rede steken*, hij wordt daarin verward. Van hier *steek*, *stekade*, *steker*, *stekel*, *steking*, enz. Zamenstell. *steekappel*, *steekbeitel*, *steekbekken*, ondersteek, — *steekbijl*, *steekdicht*, *steekgaren*, *steekijzer*, *steekpalm*, *steekpenning*, een stuk geld, min of meer bedektelijk in de hand *gestoken*, tot belooning voor gedane diensten, of om zich, in het vervolg, van iemands dienstvaardigheid te verzekeren; — *steeksalade*, *steekspel*, *steekturf*, *steekvrij*, *steekwerk*, *steekwiek*, enz. *Aansteken*, *afsteken*, *besteken*, *biersteken*, *doorsteken*, *insteken*, *missteken*, *nasteken*, *ondersteek*, *ondersteken*, *ontsteken*, *opsteken*, *oversteken*, *toesteken*, *tusschensteken*, *voorsteken*, *versteken*, *wegsteken*, enz. Klanknabootsend woord.

STEL, m. Eigenlijk plaats. Bijzonderlijk, de regte geschikte plaats van een ding: *alles is van zijnen stel. Op den ouden stel.* HOOFT. *Ik ben nog niet op mijnen stel*, mijne huishouding is nog niet in orde. *De kerk op haren stel geraakt.* VOND.

Stel, hoogd. *Stelle*, NOTK. *stal*, van *stallen*, *stellen*, plaatsen.

STEL, o., meerv. *stellen*. Anders *stelling*, bierstelling: *het bier op het stel leggen.* Voorts, eene stellaadje, of steiger, in de zamenstell. *stelwagen*, waardoor eene stellaadje op rollen, die men tot het scheren van boomen, enz. bezigt, wordt aangeduid. Alsmede eene kleinere of grootere verzameling van dingen, die bij en nevens elkanderen geplaatst worden en voegen: *een fraai stel porselein. Een kostbaar stel kanten.* Zamenstell. *hoofdstel*, enz. Dit woord is van denzelfden oorsprong, als het vorige *stel*.

STE-

STELEN, van eenen steel voorzien. Zie *steel.*

STELEN, b. w., *ik stal, heb gestolen.* Heimelijk ontvreemden: *Soo stal Rachel de Teraphim, die haer vader hadde.* BIJBELV. Eig.: *iemands goeden naam stelen. Iemands hart stelen*, zich van deszelfs genegenheid verzekeren; in welke uitdrukking het heimelijke zoo wel als onbetamelijke der daad verloren gaat. Van hier *steler*, thans enkel gebruikelijk in de spreekwijs.: *de heler is zoo goed, als de steler.* Zie *helen.* — *Steling.* Zamenstell. *steelswijze. Bestelen, ontstelen, wegstelen*, enz.

STELKUNST, zie *stellen.*

STELLAADJE, zie *stelling.*

STELLEN, b. w., *ik stelde, heb gesteld.* Eigenlijk, doen staan: *Ende stelde hem voor Pharao's aengesichte.* BIJBELV. Voorts, plaatsen over het algemeen: *zich iets voor oogen stellen. Te boek stellen.* Onderstellen: *stel eens, dat ik* enz. Opstellen, vervaardigen: *een smeekschrift, eene verhandeling stellen. Met iemand veel te stellen hebben*, ten zijnen opzigte veel te beschikken hebben. *Het buiten iemand wel kunnen stellen*, hem niet noodig hebben. *De pijpen stellen*, veel geraas maken. Voor het overige: *te pande stellen, te werk stellen, te weer stellen, ten toon stellen*, enz.; zie *pand*, enz. Van *stellen*, komt *stel, stellaadje, steller, stellig, stelligheid, stelliglijk, stelling, stelsel, gestel, gesteldheid, gesteltenis*, even als *gestalte, gestaltenis, stal, achterstal, pedestal, uitstallen*, enz. van *stallen.* Zamenstell. *stelkunst*, de kunst, om eene verborgene waarheid, door middel van het stellen van aangenomene denkbeelden, uit te vinden, de zoogenoemde algebra; *stelregel*, een regel, dien men voor zich stelt; *stelsleutel*, anders *stelhamer*, waarmede men de snaren stelt; *stelwijs*, de wijs, waarop men iets stelt, enz. *Aanstellen, achterstellen, afstellen, bestellen, bijstellen, herstellen, instellen, omstellen, onderstellen, ontstellen, opstellen, toestellen, tusschenstellen, uitstellen, verstellen, voorstellen, zamenstellen*, enz.

Stellen schijnt eigenlijk evenzeer de kracht te hebben van doen staan, als *leggen* die van doen liggen, en *zetten* die van doen zitten.

STEL-

STELLING, v., meerv. *stellingen.* Dikwijls, evenzeer als *stal*, *stel*, en *stellaadje*, een ding, waarop men biervaten, enz. plaatst. Alsmede een steiger, of eene steigering. Voor een gevaarte, waarop men eenig bedrijf vertoont, wordt *stellaadje* bij uitsluiting gebruikt: *d'aertsengelen komen de stellaedje stofferen.* VOND. En voor een gevaarte, hetwelk men oprigt, om eenig bedrijf uit de hoogte te aanschouwen: *de staten van Brabant, hebbende dus lang gebeit op deeze stellaadie.* HOOFT. Voorts is *stelling*, even als het hoogd. *Stellung*, dikwijls de wijze, waarop iemand, of iets, geplaatst is: *mijne stelling was niet aangenaam.* Maar nog veel gebruikelijker is dit woord, voor de wijze, waarop eenig werk, of geschrift, vervaardigd is: *de stelling van dat werk behaagt mij niet;* of voor de daad van stellen, in den zin van aan eenig denkbeeld plaats geven: *hij is zonderling in zijne stellingen!* Zamenstell. *bierstelling*, *herstelling*, *leerstelling*, *zamenstelling*, enz. Van *stellen.*

STELPEN, b. w., *ik stelpte*, *heb gestelpt.* Stuiten, stillen: *zijnen dorst stelpen. Het bloed stelpen. Mijn banden slaakt, mijn wond wilt stelpen.* L. D. S. P. *De droefheid stelpen* is, bij HALMA, haar tot bedaren brengen. *Iets onder een deksel stelpen*, het daaronder besluiten. Van hier *stelp*, of *stulp.* Zie *stulp.* Zamenstell. *overstelpen*, *overstelping*, enz.

STELSEL, zie *stellen.*

STELT, v., meerv. *stelten.* Eene lat, met een dwarshout, waarop men den voet zet, om daarmede voort te stappen: *op stelten loopen.* Daar de kinderen dit nu meermalen al spelende doen, en daarbij dikwijls zeer luidruchtig zijn, is *op stelten rijden*, figuurlijk, vol rumoer, vol verwarring, zijn: *het huis rijdt op stelten*, is vol gejoel. Ook een houten been.

Stelt, hoogd. *Stelze*, eng. *stilts*, zweed. *stijlta*, schijnt verwant aan *steel;* daar *stelz* in het zwits. eenen stengel aanduidt.

STEM, v., meerv. *stemmen.* Eigenlijk, het vermogen, om uit mond en keel een hoorbaar geluid voort te brengen: *de visschen hebben veelal geene stem. Een goedt zangmeester kent zijne stem.* VOND. Het voortgebragte geluid zelf: *met luider stemme. Eene schor-*

schorre, *forsche*, *heesche*, *stem*. *Met vier stemmen zingen*. *Gij en sult uwe stemme niet laten hooren*. Bijbelv. Ook dat van dieren: *de liefelijke stem der nachtegalen*. Ja van levenlooze dingen: *de stem des bloeds*, of *der natuur*, de maagschappelijke, of natuurlijke, betrekking; *de stem des gewetens*. *De stem des donders*. *'s Heeren stem, op 't hoogst geducht, rolt en klatert door de lucht*. L. D. S. P. Ook gebruikt men dit woord, om het gevoelen aan te duiden, hetwelk men bij evenveel welke raadpleging, door woorden, of anderzins, aan den dag legt: *de stemmen opnemen*. *Zijne stem ergens toe geven*, iets door zijne uitspraak begunstigen. *Hij wil ook eene stem in het kapittel hebben*, hij wil, dat zijne uitspraak ook gelden zal, spreekw. Van hier *stemmeloos*, *stemmen*, enz. Zamenstell. *stemgeschal*, *stemgetreur*, bij Camph. — *stemhuisje*, voorheen in Vriesland een klein huisje, dat bij de stemming van eenen voornamen ambtenaar op een stuk lands opgeslagen werd, welks eigenaar het regt had, om daarvoor eene stem uit te brengen, zoo haast er daarop zulk een huisje stond; — *stemmatig*: *de soete harp stemmatich opgespandt*. A. v. d. Meijle. *Stemopnemer*, *stemregister*. *Altstem*, *basstem*, *bovenstem*, *donderstem*, *keurstem*, *natuurstem*, enz.

STEMGEREGTIGD, zie *stemmen*.

STEMMEN, b. w., *ik stemde*, *heb gestemd*. Bij eenige raadpleging zijne stem uitbrengen: *wat zult gij stemmen?* Iemand benoemen: *ik hoop, dat gij hem stemmen zult*. Een speeltuig derwijze regelen, dat het den regten toon, als het ware de regte stem, geve: *eene viool stemmen*. Fig., wegens gemoedsregeling: *waart gij daartoe wel gestemd?* Van hier *stemmer*, *stemmig*, deftig, zedig, — *stemmigheid*, *stemmiglijk*, *stemming*. Zamenstell. *stembaar*, die, of dat, gestemd kan worden, *stembriefje*, *stemcedel*, *stemgeregtigd*, *stemhamer*, *stemregt*, regt om zijn stem uit te brengen, waarvan *stemgeregtigd*, *stemwijs*, enz. *Bestemmen*, *instemmen*, *medestemmen*, *nastemmen*, *ontstemmen*, *opstemmen*, *overeenstemmen*, *overstemmen*, *tegenstemmen*, *toestemmen*, *voorstemmen*, *zamenstemmen*, enz. Van *stem*.

STEMPEL, m., meerv. *stempels*. In het gebruik, een stam-

stamper, in welks ondereinde figuren gesneden zijn, welke men daarmede in verschillende dingen indrukt: *zegels worden met stempels in het papier geslagen.* Overdr., het afdruksel van figuren: *er is geen stempel op dat geld te vinden.* Nog overdragtelijker: *een mensch van eenen goeden stempel.* Spreekw.: *ik druk mijnen stempel daar niet op*, ik hecht mijn zegel daaraan niet, ik wil het niet met mijne goedkeuring bekrachtigen. Van hier *stempelen*, met een' stempel merken, *stempeling*, enz. Zamenstell. *stempelbeeld*, *stempelletter*, *stempelschroef*, *stempelslag*, *stempelsnijder*, enz.

Stempel, hoogd. *Stampel*, middeleeuw. lat. *stampilla.*

STEMPEN, b. en o. w., *ik stempte*, *heb gestempt.* Bij KIL. hetzelfde als *stampen.* In het hedendaagsche gebruik evenveel als *stelpen*, en wel bijzonderlijk, het bloed beletten, uit eene wonde te vloeijen: *het bloed kon niet gestempt worden.* Onzijdig: *terstont zo stempede (stempte) dat bloet.* LEVEN J. C. Van hier *stemping.*

STEMREGT, zie *stemmen.*

STENEN, o. w., *ik steende*, *heb gesteend.* Ook wel *steunen.* Uit hoofde van smart, het geluid voortbrengen, dat in dit woord heerscht: *wat baat al uw klagen en stenen!* In de Baronij van Breda worden vrouwen gezegd te stenen, die bij eene zwangere vrouw in barensnood zijn: *mijne vrouw is bij hare zuster gaan stenen.* Van hier *gesteen.*

STENG, v., meerv. *stengen.* Ook *stang.* Een stevig ligchaam, welks dikte aan de lengte geheel onevenredig is, een staak: *Eneas kon de steng met geen gewelt uit den stam rukken.* VOND. *In de stang van Agrippa.* HOOFT. Bijzonderlijk, een staak, die boven aan de masten van groote schepen vast gehecht wordt, om dezelve te verlengen: *de steng van den fokkemast was gebroken.* Als ook de stok van eene vlag, of een vaandel: *Jan Harink die de vlag van de steng rukte*, HOOFT. *Hij scheurt de kruisbanier van zijne steng.* VOND. Ook een ijzer aan het bit van een paard; doch dan bezigt men gemeenlijk *stang.* Zamenstell. *boegsteng*, *bramsteng*, of *groote bramsteng*, *fokkesteng*,

steng, of *voorsteng*, *kruissteng*, *lijmsteng*, *vlaggesteng*, *voorbramsteng*, enz.

STENGEL, m., meerv. *stengels*. Hoogd. en zweed. *stängel*. Eene kleine stang, waarop onderscheidene plantgewassen rusten, derzelver stoel, of steel. Van *stang*.

STER, *star*, v., meerv. *sterren*. Een bekend hemelligchaam; *dat kleijne licht tot heerschappije des nachts; oock de sterren*. BIJBELV. *Wij hebben gesien sijne sterre in 't oosten*. BIJBELV. Fig.: *eene star op de borst*. *Star* wordt ook voor het voorhoofd gebezigd, hoogd. *Stirn*, bij VOND. ook *stern*, in: *wiens horens ten stern beginnen uit te botten*, maar gemeenlijk bezigt men hiervoor *star*: *hij sloeg zich zelven vlak voor de star*. *Op de star van eene witte koe*. VOND. Van hier *gesterd*, *gesternte*. Zamenstell. *stergewelf*, *sterrekers*, *sterrenbeeld*, *sterrenbosch*, *sterrendak*, *starrendak*, *sterrenhemel*, *sterrekijker*, *sterrekijkerij*, *sterrekruid*, *sterrekunde*, *sterrekundig*, *sterrelicht*, *sterreloopkunde*, *sterreschot*, *sterresnuitsel*, *sterrevormig*, enz. *Avondster*, *baardster*, *dwaalster*, *flonkerster*, *geboorteſter*, *geluksſter*, *hondster*, *morgenster*, *noordster*, *poolster*, *staartster*, *zeester*, een zeediër van het geslacht der wormen, dat dezen naam van zijne gedaante ontvangen heeft, enz.

Ster, *star*, hoogd. *Stern*, angels. *steorra*, OTTFRID. *sterro*, ULPHIL. *stairno*, perz. *star*, gr. *ἀστὴρ*, lat. *astrum*, fr. *astre*.

STERBLIND, bij KIL. hetzelfde, als het hoogd. *starrblind*, angels. *staerblind*, eng. en deen. *starblind*, stijfblind, zoo blind, dat er geene de minste beweging in de oogen is, van *star*, zweed. *starr*, stijf.

STERFELIJK, *sterfhuis*, *sterfte*, zie *sterven*.

STERK, *stark*, bijv. n. en bijw., *sterker*, *sterkst*. Stevig, vast, onverbrekelijk: *een sterk touw*, *eene sterke vesting* enz. Krachtig, in staat, om zwaar werk te doen: *zoo sterk als een paard*. *Sterk in de handen*. *Sterk van geest*. *God, sterker, dan mijn' trouwste vrinden*. L. D. S. P. *Wat is stercker, dan een leeuw?* BIJBELV. *Als de stercke wint van 't zuien*. VOND.

Fig.:

Fig.: *een sterk geheugen*, *een sterke geest*, *sterke honger*; — *sterk in het latijn*, enz. *Een sterk*, talrijk, *leger*. *Sterke*, krachtige, *brandewijn*, *azijn*, enz. *Sterke*, garstige, *boter*. Als bijw. versterkt het de beteekenis: *sterk ruiken*, *sterk waaijen*, *sterk regenen*, *sterk vriezen*, *sterk schreeuwen*, *sterk twijfelen*, enz. enz. Eindelijk is *ik maak mij sterk*, *om dit of dat te doen*, ik acht mij daartoe in staat. Van hier *sterken*, sterk maken. enz. *Sterkheid*, *sterkte*. Zamenstell. *ijzersterk*, enz.

STERKEN, zie *sterk*.

STERRENHEMEL, m. Het geheele *uitspansel*, of dat gedeelte van de lucht, dat met sterren bezet is, en zich, zoo als men thans algemeen weet, genoegzaam tot in het oneindige uitstrekt; schoon men zich weleer daarboven nog eenen *hemel der hemelen* verbeeldde: *verhef uwe gedachten*, *boven de aarde*, *en haren dampkring*, *naar den hoogen sterrenhemel*.

STERRESCHOT, o. Eigenlijk, in navolging van *walvischschot*, enz., zeker uitwerpsel der sterren, anders *sterresnuitsel*. Nu bestaat dit gewaande schot, of snuitsel, snot, der sterren, uit olieachtige en harsige dampen, die zich in de lucht opeen pakken, daar ontvonkt worden, en dan eene slijmerige stof van zich geven, welke op de aarde nedervalt, en in het vallen soortgelijk eene vertooning maakt, als of er eene ster van boven neder viel.

STERRIG, zie *halsstarrig*.

STERVELING, zie *sterven*.

STERVEN, o. w., *ik stierf*, *ben gestorven*. Ophouden te leven: *dat een mensche sterve voor het volck*. Bijbelv. *Die boom zal sterven*. Hierbij voegt men meermalen *den dood*: *gijlieden en sult den doot niet sterven*. Bijbelv. *Van honger*, *van verdriet*, *van liefde*, enz. *sterven*; *aan de koorts*, *aan de pokken*, *op het schavot*, enz. *sterven*. *Aan het kruis*, enz. *sterven*. *Hare gedachtenis is niet met haar gestorven*. *Het woord stierf op zijne lippen*, het werd aldaar gesmoord. Van hier *sterfelijk*, wat sterven kan en moet, *sterfte*, *sterveling*, een sterfelijk mensch, *sterver*, bij Vond. — Zamenstell. *sterfbed*, *sterf-*

 dag,

dag, *sterfgeval*, *sterfhuis*, *sterfjaar*, *sterflijst*, *sterfput*, *sterfuur*, *sterfval*, *sterfziekte*, enz. *Aansterven*, *afsterven*, *besterven*, *uitsterven*, *versterven*, *wegsterven*, enz.

STEUN, m., meerv. *steunen*. Een ding, waarop men steunt: *een schild*, *een steun*, *een staf*. L. D. S. P. Overdr.: *den steun van uwe rijken, uw koninglijck gezagh*. De Deck. Van hier *steunen*, op iets rusten, en zich dus staande houden; overdr., zich op iets verlaten; waarvan *steunsel*, — *steunpilaar*, enz.

STEUR, m., meerv. *steuren*. Een welbekende groote zeevisch. Zamenstell. *steurkrab*, *kampersteur*, harde eijeren, welke, volgens zekere vertelling, bij gemis van steur, toegediend werden.

STEVEL, m., meerv. *stevels*. Eene laars, en bijzonderlijk eene stijve ruiterslaars. Van hier *stevelen*, van stevels voorzien: *hoe zijt gij zoo gesteveld?* Zamenstell. *stevelkap*, *stevelknecht*, een werktuig om laarzen uit te trekken, — *stevelmaker*, enz.

STEVEN, m., meerv. *stevens*. Een zwaar regt overeinde staand kromhout voor en achter aan de kiel van een schip: *het vaartuig is van den eenen steven tot den anderen*, of zoo als men gemeenlijk zegt, *over steven*, *zestig voeten lang*. *Den steven naer lant toewenden*. Vond., namelijk den *voorsteven*. Van hier *stevenen*, den voorsteven ergens henen rigten, daar henen zeilen: *wij stevenden regtstreeks naar de haven*.

STEVENEN, zie *steven*.

STEVIG, bijv. n. en bijw. *steviger*, *stevigst*. Stijfachtig, vast, sterk: *stevig linnen*. *Een stevig gebouwd huis*. Van hier *stevigen*, stevig maken, *stevigheid*, *steviglijk*, van *stijf*.

STICHT, o., meerv. *stichten*. Eigenlijk een gesticht, een gebouw voor eenen Bisschop, of Abt, een domkapittel, of eene abdij: *het sticht Weerseloo ligt in Twente*. Voorts, het land, dat aan zulk een sticht toebehoort, het grondgebied van eenen Abt, Bisschop, of Aartsbisschop: *het sticht van Utrecht; het sticht Kolen*. Hooft. *Hij woont in het sticht*. Eindelijk, door eene dichterlijke overdragt ook wel eens de bewoners van zulk een grondgebied: *daer 't sticht, ter merreckt*

reckt quam. VOND. Van hier *stichtenaar*, *stichtsch*, enz. Het stamwoord is *stichten.*

STICHTELIJK, zie *stichten.*

STICHTEN, b. w., *ik stichtte*, *heb gesticht.* Oprigten, bouwen: *eene kerk*, *een klooster stichten.* Aanrigten, daarstellen: *tweedragt stichten*, — *een volk*, *een rijk*, *stichten.* Goede aandoeningen en voornemens opwekken en aankweeken: *de liefde sticht.* BIJBELV. *Hij sticht ons door leer en wandel.* Van hier *stichtelijk*, dat goede aandoeningen opwekken kan, — *stichter*, *stichtster*, *stichting.* Zamenstell. *ontstichten*, enz.

STIEF, een woord, dat op zich zelf reeds lang verouderd is, en enkel in de zamenstell. *stiefbroeder*, halve broeder, *stiefdochter*, halve dochter, *stiefvader*, tweede vader, *stiefzoon*, halve zoon, *stiefzuster*, halve zuster, en meer andere daarvan afgeleide woorden, gebruikelijk is. Het luidt in het hoogd. ook *stief*, neders. *steef*, of *stef*, eng. *step*, angels. *steop*, zweed. *stijf*, ZWABENSPIEG. *stiuf*, RABAN. MAUR. *stuph*, en het schijnt iets te beteekenen, hetwelk tegen het echte, ware, en volkomene, overstaat: even als het lat. *aster* in *poëtaster*, enz., het fr. *âtre*, en ital. *astra*, in *marâtre* en *madrastra*, stiefmoeder, en het ital. *astro*, in *padrastro*, stiefvader, *fratellastro*, stiefbroeder, *suocerastro*, stiefzwager, *filiastro*, stiefzoon. Misschien neemt men dit *stief*, met meer grond, voor *stijf*, van *stijven*, in stand houden; zijnde *stiefmoeder* dan zoo veel als *stijfmoeder*, die in de plaats der overledene moeder tredende, het moederlooze gezin *stijft*; zie *stijfhouder.*

STIEFMOEDER, v., meerv. *stiefmoeders.* Eene tweede moeder, welke iemand verkrijgt, wanneer zijn vader de plaats van deszelfs overledene moeder door eene andere vrouw vervult: *zij was eene goede stiefmoeder voor ons.* Oneigenlijk, eene harde moeder: *de fortuin is geene stiefmoeder voor u geweest*, gij hebt in hare volle gunst gedeeld. Van hier *stiefmoederlijk*, ongunstig, *stiefmoederschap.* Zie *stief.*

STIEFVADER, *stiefzuster*, enz. Zie *stief.*

STIER, m., meerv. *stieren.* Anders *bul*, het mannetje onder het rundvee: *'t bloet der stieren ende bocken.* BIJBELV. Een der twaalf sterrenbeelden van den dierenriem: *de zon is in den stier.* Voorts een onhandelbaar

 mensch:

mensch: *een stier van een karel.* Van hier *stierachtig*, en misschien ook *stuursch.* Zamenstell. *stierendienst*, *stierengevecht*, *stierehuid*, *stierekop*, *stierenoffer*, *stierenperk*, *stierevet*, *stierevleesch*, *stierkalf.* *Bisonstier*, *buffelstier*, *offerstier*, enz.

Stier, hoogd. ook *Stier*, eng. *steer*, angels. *steor*, deen. *tiur*, ijsl. *tijr*, gr., lat. *taurus*, phoen. *thor*, hebr. טור.

STIER, zie *stuur.*

STIEREN, zie *sturen.*

STIFT, v., meerv. *stiften.* Iets, dat klein, kort, en van voren puntig toeloopend is: *de stift van een pennemes. Een zilveren oorsiersel met gouden stiften.* In het hoogd. en neders. ook *Stift*, pool. *sztyft.*

STIJF, bijv. n. en bijw., *stijver*, *stijfst.* Eigenlijk, onbuigzaam: *zoo stijf als een paal. Een stijve hals.* Deze beteekenis grijpt ook plaats in: *stijf van goud*, enz. Vervolgens, vast, genoegzaam onwrikbaar, en onverzettelijk: *stijf op zijne beenen staan.* Als mede, krachtig: *stijf in de handen. Een stijve wind.* Fig.: *stijf van koude*, *van geld* enz. *Iets stijf en sterk beweren. Ergens stijf op staan. Een stijf uur gaans*, een groot uur gaans. *Iets met stijve kaken staande houden*, zulks onbedeesd, en schaamteloos, doen. Eene vertaling wordt *stijf*, als zij zich al te sterk aan het oorspronkelijke bindt. Van hier *stevig*, *stijfachtig*, *stijfhals*, een onverzettelijk mensch, bij Kil. — *stijfheid*, *stijfhoofd*, *stijfkop*, *stijfkoppig*, *stijfkoppigheid*, *stijfkoppiglijk*, *stijfnekkig*, *stijfte*, *stijfzinnig*, *stijfzinnigheid*, *stijfzinniglijk*, *stijven*, stijf maken; ook versterken, bevestigen enz. *stijvigheid* — *stokstijf*, enz.

STIJFHOUDER, m., meerv. *stijfhouders.* In de gemeenzame verkeering, iemand, die een gezin stijft, dat is staande houdt: *de oudste zoon is de stijfhouder van dat huisgezin.*

STIJFSEL, o. Eigenlijk, al wat dienen kan, om eenig ding te stijven, maar in het gebruik het toebereidsel, waarmede de vrouwen het linnen stijven. Van hier *stijfselachtig.* Zamenstell. *stijfselfabrijk*, *stijfselmaker*, *stijfselmakerij*, *stijfselpot*, *stijfselvat*, *stijfselwater*, enz. Van *stijven.*

STIJGBEUGEL, zie *stijgen.*

STIJGEN, o. w., *ik steeg, ben gestegen.* Klimmen: *wij stegen, berg op, en welhaast wederom berg af. Hij is op en van zijn paard gestegen.* En wanneer er niets bij gevoegd wordt, om het woord tot eene nederdaling te bepalen, opklimmen, rijzen: *hij stijgt in eer en aanzien. De prijs der waren stijgt.* Van hier *stegel*, stijgbeugel, *stijging*, enz. Zamenstell. *stijgbeugel*, waarmede men op een paard stijgt. *Afstijgen, bestijgen, instijgen, nastijgen, nederstijgen, opstijgen, voorstijgen*, enz.

STIJL, m., meerv. *stijlen.* Een pilaar, of andere stut van een gebouw, of ander ding: *het dak wordt door stijlen ondersteund.* Ook worden de wederzijdsche posten van eene deur *stijlen* genoemd. Voorts is de *stijl* van eenen schrijver deszelfs schrijftrant: *ik herken den schrijver aan zijnen stijl.* Wijders, evenveel welke andere trant, of manier: *stijl van koopmanschap, stijl van het hof.* Bijzonderlijk, de manier van tijdrekening: *de nieuwe of Gregoriaansche stijl. In Rusland houdt men zich nog aan den ouden stijl.* Zamenstell. *briefstijl, deurstijl, koopmansstyl, rekenstijl, schrijfstijl*, enz.

Stijl, vries. *stiel*, fr. *stile*, eng. *style*, hoogd. *Stijl*, en *Stiel*, pilaar, ital. *stile*, lat. *stylus*, komen van het gr. στυλος.

STIJL, *schrijfstijl*, zie het voorgaande *stijl.*

STIJVEN, zie *stijf.*

STIK, een woord in zamenstelling gebruikelijk, als: *stikdonker*, volkomen donker; *stikziende*, zoo ziende, als of het stikdonker was.

STIKKEN, b. en o. w., *ik stikte, heb*, of *ben gestikt.* Van de noodige lucht tot ademhaling berooven, smoren: *men plagt elk, die van eenen dollen hond gebeten was, aanstonds te stikken.* Onz., van die lucht beroofd worden: *men stikt er van den rook. Van dorst*, enz *stikken.* Van hier *stikking.* Zamenstell. *stiklucht, stikwortel, stikzinking*, enz. *Verstikken, verstikking*, enz. Klanknabootsend.

STIKKEN, b. w., *ik stikte, heb gestikt.* Eigenlijk, bij herhaling steken. In het gebruik, door middel van her-

 haal-

haalde steken, vangen, opdelven, enz.: *aal stikken*, *aspersien stikken*, *boter stikken*, enz. Eenig naaiwerk over en weder besteken: *eenen deken stikken*. Van hier *stikker*, *stiksel*, *stikster*. Zamenstell. *stiknaald*, *stikwerk*, *stikzijde*, enz. *Instikken*, *omstikken*, *opstikken*, enz. Van *steken*.

STIKVOL, bijv. n. en bijw. Geheel vol. KIL. brengt dit tot *stikken*, opvullen. Misschien echter is *stikvol*, zoo vol, dat men van de noodige lucht tot ademhaling beroofd is.

STIKZIENDE, zie *stik*.

STIL, bijv. n. en bijw., *stiller*, *stilst*. Al wat geen geluid geeft: *alles was rondom ons even stil*. *Zich stil houden*, zwijgen. *Stil zwijgen*, gansch en al zwijgen. *Stille gebeden*, *een stil gepeins*, *eene stille vreugde*, *droefheid*, *liefde*, zijn, die zich in geene woorden uiten, door geen geluid uitdrukken. Als bijw.: *de nijdigheit zocht eerst de poorten stil te ontgrendelen*. VOND. Overdr. noemt men eene plaats, een tijdstip, of ander ding, *stil*, waarop, of waarbij geen of weinig geluid gemaakt wordt: *het is een stil dorp*, *een stille avond*, of *nacht*. Eene *stille mis* is eene, waarbij niet gezongen wordt. De *stille week* is de laatste week der vastendagen, wanneer men zich van alle luidruchtige verlustigingen onthoudt. De *stille vrijdag* is om dezelfde reden de goede vrijdag. Al wat zich niet beweegt: *gezonde kinderen kunnen niet lang stil zijn*. *Stille waters hebben diepe gronden*, fig., die weinig spreekt, denkt veel, is vol van overleg, loos en doortrapt. *Stil staan* is geene beweging maken, fig.: *dat werk staat stil*, er wordt niet aan gearbeid. *Ergens voor stil staan*, is buiten staat zijn, om daarin door te dringen. Overdr., ingetogen, bezadigd: *het is een stil mensch*. Van hier *stilheid*, *stillekens*, *stillen*, b. en o. w., stil maken, en stil worden. enz. *Stilletje*, enz. *Stilletjes*, *stilligheid*, *stilte*. Zamenstell. *stillegangers*, bij KIL., holblokken, boertender wijze dus genoemd, omdat zij de stilheid van iemands gang in geenen deele bevorderen, *stilstand*, *stilzwijgend*, *stilzwijgendheid*, enz. *Bladstil*, zoo stil, dat geen blad aan de boomen zich beweegt. — *Doodstil*, *windstil*, enz.

STIL, *stille*, zie *stilletje*.

STIL-

STILLEN, zie *stil.*

STILLETJE, o., meerv. *stilletjes.* Een zoogenoemd gemakkoffertje, waarop men zich in stilte ontlast; bij KIL. *stille;* in den BIJB. 1477 *stillekamer: En si maecten re cleine stillecameren..* In onze overzetting staat: *en maeckten dat tot heijmelicke gemacken.*

STINKEN, o. w., *ik stonk, heb gestonken.* Eigenlijk, evenveel welke uitwaseming van zich geven, even als *rieken.* In het gebruik, onaangenaam rieken: *het stinkt als een kreng. Naar knoflook stinken. Ergens stinken,* is fig. daar slecht geacht zijn: *hij stinkt daar,* hij is daar in eenen slechten reuk. *Het stinkt er,* is dikwijls, het is er onklaar. Van hier *stinkaard, stinkerd.* Zamenstell. *stinkappelboom, stinkbok, stinkbonsem, stinkdier, stinkgat, stinkhout, stinkkolk, stinkkruid, stinkmossel, stinknest, stinkpoel, stinkpot, stinksloot, stinkvisch, stinkvlieg, stinkvogel,* enz.
Stinken, KIL. *stincken, stinchen,* hoogd. *stincken,* oulings ook *stanken,* zie *stank.*

STIP, v., meerv. *stippen.* Een klein vlekje, dat men op eenig ding stipt. Overdragt.: *de hemel is met flonkerende stippen bezaaid. De kracht en 't wezen van de Godtheid leeft volkomen in d'allerminste stip.* VOND. Van hier *stippel.* De oorsprong is in het werkw. *stippen* te zoeken.

STIPPEL, *stippelen,* zie *stippen.*

STIPPEN, b. w., *ik stipte, heb gestipt.* Eigenlijk, met eenig puntig ding, ergens op stooten, en het slechts ligtelijk aanroeren. Klanknabootsend. Voorts, in het gebruik, iets derwijze in eenig vocht doopen, dat men de oppervlakte van zulk een vocht slechts ligtelijk aanroert: *zijne pen in den inkt stippen.* Voorts komen van *stippen, stip, stippel,* en *stippelen,* spikkelen. Zamenstell. *aanstippen, bijstippen,* enz.

STIPS, zie *stipt.*

STIPT, bijv. n. en bijw., *stipter, stiptst.* Van *stip,* even als het bastaardwoord *punctueel* van *punct.* Naauwkeurig: *zijn woord stipt houden.* Naauwgezet: *zij is stipt op het kerkgaan.* Van hier *stiptelijk,* en *stiptheid.* HOOFT heeft *stips staan blijven — stips volgen — stipsche wetten.*

STIP-

STIPTELIJK, zie *stipt*.

STOEIJEN, o. w., *ik stoeide*, *heb gestoeid*. Uit jok en dartelheid spelend worstelen: *veel van stoeijen houden*. Van hier *stoeijer*, *stoeijerij*, *stoeijig*, *stoeijing*, en *stoeister*. Zamenstell. *stoeiziek*, bij BREDER.

STOEL, m., meerv. *stoelen*. Eigenlijk, iets dat boven den grond verheven is; als in de zamenstell. *paddestoel* en *stoelboontjes*, enz. In het gebruik, een zetel: *op eenen stoel zitten*. Bijzonderlijk, de zetel van eenen regent: *van heeren*, *die hunn' stoel en kussen niet beschaemen*. VOND. *Zij zijn geseten op den stoel Mosis*. BIJBELV. De zetel van eenen Priester, of Paus: *de stoel van Rome*. *Toen Adriaan van Utrecht op den roomschen stoel raakte*. HOOFT. Ook voor predikstoel: *hij las dit van den stoel af*. Eindelijk, in de zamenstell. van *stoelgang*, een heimelijk gemak. Spreekw.: *hij zit tusschen twee stoelen in de asch*, hij bevindt zich in netelige omstandigheden. Zamenstell. *stoelbezitting*, bij OUD., *stoelbroeder*, ambtgenoot. *Stoelboontjes*, stamboontjes, *stoeldraaijer*, *stoelengeld*, *stoelenmaker*, *stoelmarkt*, *stoelmat*, *stoelenmatster*, *stoelenmatten*, *stoelenmatter*, *stoelgang*, *stoelkleed*, *stoelkussen*, — *stoelzuster*, bij KIL. enz. *Armstoel*, *bakerstoel*, *biechtstoel*, *buigstoel*, *dingstoel*, *draagstoel*, *eerestoel*, *kakstoel*, *kamerstoel*, *kerkstoel*, *kinderstoel*, *leuningstoel*, *paddestoel*, *praalstoel*, *predikstoel*, *regterstoel*, *spreekstoel*, *tuinstoel*, *vouwstoel*, *ziekenstoel*, enz.

Stoel, OTTFRID, *stual*, eng. *stool*, middeleeuw., lat. *stolium*, hoogd. *Stuhl*.

STOELBROEDER, zie *stoel*.

STOEP, v., meerv. *stoepen*. Eigenlijk evenzeer een trap, als het hoogd. *Stafe*, en, tegelijk met dit woord, van het oude *stufon*, bij OTTFRID. stijgen, afkomstig. In het hedendaagsche gebruik een optrapje voor aan de deur van een huis: *buiten op de stoep zijner woonstede*. HOOFT. Of een optrapje aan den waterkant: *zij wascht hare vaten op de stoep*. Van hier *stoepen*, op de stoep staan, of zitten. Zamenstell. *stoepbank*.

STOET, m., meerv. *stoeten*. Het gevolg van eenen vorst, of eenigen anderen voornamen persoon. *De zoon verzagh zich van eenen stoet*. VOND. *En met een' aerd-*

aerdschen stoet omcingelt. HOOGVL. Ook pracht, staatsie, over het algemeen: *elke schaar praalde met grooten stoet.* HOOFT. Zamenstell. *engelenstoet, hof-stoet*, enz.

Stoet schijnt verwant aan het hoogd. *stutsen*, pralen.

STOETERIJ, v., meerv. *stoeterijen.* Eene paardenfokkerij. Dit woord stamt, even als het hoogd. *Stuterij*, af van *stute*, eene merrie, bij WINSBECK *stuot*, zweed. *stod*, eng. *steed*, ijsl. *stedda.*

STOF, *stoffe*, v., meerv. *stoffen.* Een weefsel van wol of zijde: *hare kleeding was van de fijnste stof. Rijk geborduurde stoffen.* Het grondbeginsel, waaruit een ding bestaat, of gevormd wordt: *de stof der wereld vormde eenen mengelklomp*, enz. Overdr., het onderwerp van een gesprek, of geschrift: *welke stof heeft die leeraar behandeld?* Ook de aanleiding tot evenveel welk ding: *welk eene stof tot blijdschap! Stof tot droefheid. Hij had den Prinse zonderlinge stof tot ongenoegen gegeven.* HOOFT. Spreekw.: *hij is kort van stof*, zoo driftig in zijne gesprekken, dat hij derzelver hoofdinhoud kort en zakelijk uitdrukt. Van hier *stoffaadje*, het weefsel, waaruit een kleed vervaardigd wordt, — *stoffeerder*, *stoffeerster*, *stoffeersel*, *stoffelijk*, *stoffen*, onverbuigb. bijv. n., van stof, van zijden stof gemaakt, *stofferen*, enz. Zamenstell. *stoffenwinkel*, *stoffenwinkelier*, enz. *Bouwstof*, *brandstof*, *hoofdstof*, *mengelstof*, *muntstof*, *verwstof*, enz.

Stof, hoogd. *Stoffe*, eng. *stuff*, sp. *estofa*, fr. *etoffe*, middeleeuw. lat. *estoffa*, komt overeen met het volgende.

STOF, o. Kleine ondeeltjes van evenveel welk ding, die zoo fijn zijn, dat zij ligtelijk wegstuiven: *te brijzelen tot stof.* VOND. Bijzonderlijk, de ondeeltjes van allerlei soorten van aarde: *ende de Heere Godt hadde den mensche geformeert uyt 't stof der aerden.* BIJBELV. Van hier *stofachtig*, *stoffen*, van stof reinigen, *stoffer* iemand, die stoft; ook een werktuig, waarmede men stoft; *stofferig*, *stoffig*, enz. Zamenstell. *stofgoud*, *stofhagel*, *stofhagelen*, *stofmeel*, *stofregen*, digte regen, *stofregenen*, *stofzand*, enz. *Goudstof*, enz.

Stof,

Stof, hoogd *Staub*, is eigenlijk iets dat ligtelijk wegstuift, zoo als het stof der aarde, waaruit God, volgens de h. s., den mensch formeerde. Het stamwoord is *stuiven*.

STOFFAADJE, zie *stof, stoffe*.

STOFFEN, bijv. n., zie *stof, stoffe*.

STOFFEN, o. w., *ik stofte, heb gestoft*. Pogchen, snorken: *hoe stofte 't hof, toen Ottoman zich wapende met Barbarijen*. VOND. *Die al van outs vermetel op uwe graven stofte*. HOOFT. Van hier *stoffer*, pogcher.

STOFFEN, zie *stof*, o.

STOFFEREN, b. w., *ik stoffeerde, heb gestoffeerd*. Eigenlijk, met zijden stof bekleeden: *een vertrek stofferen*. Voorts van al het noodige voorzien: *eene gestoffeerde kamer*. Overdr., versieren: *het is met goud gestoffeerd. Stofferen eene lofspraek*. H. DULL. *Een schilderstuk stofferen*, het beeldwerk daar in brengen. Nog overdragtelijker, verdichten: *een verhaal stofferen*, met verdichtselen opsieren. *Eene gestoffeerde leugen*. Van hier *stoffeerder*, versierder, *stoffeersel*, versiersel, *stoffering*, ook het beeldwerk in eene schilderij, enz. Zamenstell. *ongestoffeerd*. Dit bastaardwoord, in het hoogd. *staffiren*, komt van het vr. *stof, stoffe*.

STOK, m., meerv. *stokken*. De stam, of stengel, van eenen boom, of een ander plantgewas. Deze beteekenis heeft het bij ons enkel in de zamenstell. *wijnstok*, en *stokroos*. Overdragtelijk, de stam van een geslacht, in de zamenstell. *stokgoederen*, stamgoederen. Voorts, een weggesnedene stam, of scheut, van eenen boom, die als een staf gebezigd wordt, of worden kan: *op eenen stok leunende*. VOND. Eene hoeveelheid van dingen, die de lengte van zekeren maatstok evenaart: *een stok turf*. Een steun: *hij is mijn stok en staf*. Een grijsaard: *'k zal u bij vader, dien afgeleefden stok, haest loven voor dees deught*. VOND. *Om d' ouden stok te voen*. enz. VOND. De staf van eenen ambtenaar, die openbare verkoopingen aanrigt: *met den stock verkoopen*. Een blok, waarin men de voeten der gevangenen vastsluit, eene gevangenis: *gij leght ook mijne voeten in den stock*. BIJBELV. Van hier *stokhuis* voor gevangenis. Een bijenkof: *en om wat honighs ging de*

de gansche stok verloren. VOND. Eene hoeveelheid van bijeengevoegde dingen van eenerlei aard. Deze beteekenis heeft *stok* bij ons in de zamenstell. *eijerstok* en *stoksuiker*, en in de benaming van eenige op elkanderen liggende speelkaarten. Eindelijk is *stok* soms evenveel, als *rak: de hoenders zitten reeds op den stok.* Van hier *stokkerig*, *stokkig*, enz. Zamenstell. *stokbeeld*, *stokbeurs*, eene beurs met een houten handvatsel, oulings in gebruik, *stokbewaarder*, opzigter van eene gevangenis, *stokblind*, zoo blind, dat men een' stok noodig heeft, om te gaan, *stokduive*, *stokdweil*, *stokerwt*, *stokgeld*, het beloop van zekere belasting, *stokhouder*, een ambtenaar bij openbare verkoopingen, *stoklantaarn*, *stokmeester*, *stoknar*, *stokoud*, *stokpaard*, *stokregel*, *stokroos*, *stokslag*, *stokslang*, *stokstijf*, *stokstil*, zoo stijf en stil, als een stok, *stoksuiker*, *stokvisch*, *stokviolier*, enz. *Ankerstok*, *beddestok*, enz.

Stok, hoogd., eng., zweed. *stock*, fr. *estoc*, ital. *stocco*, is naauw verwant aan *staak.*

STOKEBRAND, zie *stoken.*

STOKEN, b. w., *ik stookte*, *heb gestookt.* Eigenlijk, blazen, aanblazen. Bijzonderlijk een vuur aanblazen, of hetzelve op evenveel welke wijze doen branden: *kolen*, *turf stoken. Ik stookte een jarigh lam op groene veltaltaren.* HOOGV. Voorts, door middel van vuur bereiden: *jenever stoken.* Fig.: *twist en tweedragt stoken. Kwaad stoken. Iemand een vuurtje stoken* is, fig. hem iets kwaads berokkenen. Van hier *stoker*, *stokerij*, *stoking*, enz. Zamenstell. *stokebrand*, brandstichter, fig. twistverwekker, *stookkas*, trekkas, *stookkunde*, *stookoven*, *stookplaats*, enz. *Aanstoken*, *bestoken*, *opstoken*, enz.

STOKEN, b. w., *ik stookte*, *heb gestookt.* Eigenlijk evenveel, als *steken.* In het gebruik, zijne tanden, door gestadig daarin te steken, reinigen: *met een pennetje de tanden stoken.* Spreekw.: *een ieder stookt er zijne tanden van*, een ieder spot er mede. Zamenst. *tandenstoker.*

STOKER, m., meerv. *stokers.* Eene sterke aanblazing van den wind: *wij kregen op zee eenen wakkeren stoker.* Als mede, een brander van sterken drank. Ook een stokebrand: *wie is de stoker van al dat kwaad?*

Za-

Zamenstell. *brandewijnstoker*, *jeneverstoker*, *kwaadstoker*, *twiststoker*, enz. Van hier *stokerij*.

STOKGELD, *stokgoed*, *stokhouder*, enz. Zie *stok*.

STOKKEN, o. w., *ik stokte*, *heb gestokt* Oulings, even als het hoogd., *stocken*, stollen. Van hier bij KIL. *stockmelck*, gestremde melk.

STOKKEN, b. w., *ik stokte*, *heb gestokt*. De bijen in haren stok brengen: *de bijen stokken*. *Het anker stokken*, hetzelve van eenen stok voorzien.

STOKKERIG, bijv. n. en bijw., *stokkeriger*, *stokkerigst*. Evenveel als *stokkig*, houtig, van wortelen en rapen gesproken: *stokkerige rapen*. Van hier *stokkerigheid*.

STOKKIG, zie *stokkerig*.

STOKPAARD, o., meerv. *stokpaarden*. Een stok met een houten paardje daaraan vast, waarmede de kinderen spelen. Fig., alles, waarmede men zich kinderlijk vermaakt: *dat nieuwe stelsel is zijn stokpaardje*.

STOL, *stolle*, *stille*, bij KIL., veroud. z. n., voor stuk, lap, nog gebruikelijk in de spreekwijs: *daar zal geen stuk of stol van te regt komen*. — *Van welke werken nog veel stollen overig zijn*. OUD.

STOLLEN, o. w., *ik stolde*, *ben gestold*. Stremmen: *het bloed stolde haar in de aderen*. Van hier *stolling*.

STOLP, v., meerv. *stolpen*. Anders *stulp*. Een hol verheven deksel, hetwelk men over den haard, of andere dingen, henen stelpt: *op eene steene stolp*. HOOFT. *Eene glazen stolp*. *Bloemen onder eene stolp zetten*. Volgens KIL. anders ook *klocke*, *vierklocke*. Van hier *stolpen*, met eene stolp bedekken; bij KIL. evenveel als *stelpen*.

STOM, bijv. n., en bijw., *stommer*, *stomst*. Buiten staat, om eenig geluid te geven: *de stomme bewoners van den Oceaan*. *Dat hij ter vierschaer ga den stommen toetssteen spreecken*. VOND. Buiten staat tot eenige menschelijke spraak: *hij wenckte haer toe*, *ende bleef stom*. BIJBELV. *Stom* wordt ook een tooneelspeler genoemd, die niet spreekt, noch spreken moet. *Stomme zonden* zijn zoo afschuwelijke, dat men daarvan schroomt te spreken. De *stomme poezij* is de schilderkunst: *hier spreeckt de poezij*, *die stom is*, *alle spraec-*

spraecken. VOND. *Dat was stom*, lomp, *van u!* in de gemeene volkstaal. De wijnverlaters geven den naam van *stom* aan den wijn, waaraan zij alle scherpte benomen hebben. Van hier *stomheid*, *stommen*, den wijn zijne scherpte benemen, *stommetje*, enkel gebruikelijk in de spreekw.: *voor stommetje spelen*, zich gedragen, als of men stom was, — *stommigheid*, lompheid, domheid. Zamenstell. *verstommen*, enz.

STOMEN, zie *stoom.*

STOMMELEN, o. w., *ik stommelde*, *heb gestommeld.* Een klanknabootsend woord, dat zeker bepaald geraas maken aanduidt. Van hier *stommeling*, *gestommel*, enz.

STOMP, bijv. n. en bijw., *stomper*, *stompst.* Van scherpte ontbloot, of beroofd: *een stomp mes.* Overdr., traag van begrip: *het is een stomp mensch.* Van hier het z. n. *stomp*, en *stompen*, stomp maken, *stompheid*, *stompelijk*, enz. Zamenstell. *stomphoekig*, *stompneus*, *stompvoet*, enz.

STOMP, v., meerv. *stompen.* Een stomp overblijfsel van een geheel, waarvan een deel afgenomen is, zoo als van eenen boom, arm, enz.: *de stompen der wilgen*, anders *wilgen stoven. Ja hij schudde nogh de stomp.* HOOFT. Het overblijfsel van eene meerendeels verbrande kaars noemt men *stompje.*

STOMP, stoot. Zie *stompen.*

STOMPEN. b. w., *ik stompte*, *heb gestompt.* In de gemeene volkstaal, ruwelijk stooten. Van hier *stomp*, stoot.

STOND, m., meerv. *stonden.* Een bijzonder gedeelte van eene ruimte van tijd, een tijdstip. *Stede en stonde* was bij de ouden hetzelfde als bij ons *plaats en tijd. Na dezen stond*, bij HOOFT. Maar bij dezen is het ook meermalen vrouwelijk: zoo als in: *met erinnering van de genakende stonde;* en dit geslacht heerscht ook in *terstond*, en *ter dezer stond. Van stonden aan*, van het oogenblik af. Zamenstell. *avondstond*, *morgenstond*, enz., — *aanstonds*, *maandstonden*, de maandelijksche zuivering der vrouwen, enz.

STOOF, v., meerv. *stoven.* Een werktuig, tot verwarming: *eene stoof voor de voeten; eene ijzeren stoof.* Ook ter bereiding, door middel van warmte: *de stoven der meekraptelers*, ook *die de scheikundigen ge-*

bruiken. Een vertrek, waarin men de noodige verwarming vindt, in de zamenstell. *badstoof*, *zweetstoof*, enz. De verdere zamenstellingen zijn *stovengeld*, *stovenhuis*, *stovenzetster*, enz. *Destilleerstoof*, *hengselstoof*, *kerkstoof*, *kinderstoof*, *meestoof*, *theestoof*, enz. Van *stoven.*

STOOF, een kunstwoord van het kootspel: *de koot ligt niet schijt, maar stoof.* Zie *schijten.*

STOOL. v., meerv. *stolen.* Een priesterlijk overkleed; in het fr. *etole*, lat. *stola*: *hoe gaarne zag hij zich met stool en mijter versierd. Gecleet met eenre blenckender stole.* TAFELB. *Hi sal sijn stole dwaan in den wijn.* BIJB. 1477.

STOOM, m. De damp, of wasem, van kokend water enz.: *een werktuig, enkel door den stoom gedreven.* Van hier *stoomachtig*, — *stomen*, stoom van zich geven. Zamenstell. *stoombad*, enz.

STOOP, v., meerv. *stoopen.* Zekere vochtmaat: *eene stoop jenever. Eene stoopskan.*

STOOT, m., meerv. *stooten.* De daad van stooten: *hij kreeg houw op houw, en stoot op stoot. Met den eersten stoot.* D. DECK. Het bonzen van de golven: *dat weinig dijken of sluizen den stoot konden uitstaan.* HOOFT. De aanval van eene ziekte: *hij heeft eenen harden stoot doorgestaan.* Nadeel, verlies: *hij moet al vast zitten, zoo hij dien stoot kan uitstaan.* Spreekw.: *zonder slag of stoot*, zonder eenige moeite. *Het is nog maar om eenen korten stoot te doen*, er is nog slechts eene korte inspanning van krachten noodig. Zamenstell. *stootvrij.* Van *stooten.*

STOOTEN, b. w., *ik stiet, heb gestooten.* Een klanknabootsend woord, stampen: *kruidnagels, peper stooten.* Geweldig duwen: *iemand uit de deur, uit het huis stooten. Hij stiet zijnen vijand den degen door de ribben.* Overdr.: *ik werd uit het bezit gestooten.* Voorts, iets ergens tegen aan bonzen: *hij heeft zijne scheen tegen eene bank gestooten.* Van gehorende dieren gesproken, is *stooten* met de horens steken: *of stieren dol van wraeck en nimmer stootens moe.* VOND. *Een schip stoot op eene zandplaat, of rots*, het wordt daarop gedreven. *Het stoot aan stukken*, het

het wordt verbrijzeld. *Een schietgeweer stoot*, het bonst, als het afgeschoten wordt, tegen het lijf van den schutter aan. *Een gezegde*, of *bedrijf*, *stoot*, het ergert. *Een gedicht stoot*, het is hier en daar niet vloeijend genoeg. *Zich ergens aan stooten*, zijn lijf, of eenig lid van hetzelve, geweldig daar tegen aan duwen; en fig., zich daaraan ergeren. *Zijn hoofd stooten*, hetzelve tegen eenig ding aan duwen: en fig., in eenige onderneming te leur gesteld worden. *Iemand voor het hoofd stooten*, hem eene ontmoedigende beleediging aandoen. Van hier *stoot*, *stooter*, ook voor zekere oude munt, ter waarde van derdehalven stuiver, — *stootig*, *stooting*, *stootsch*, genegen tot stooten, enz. Zamenstell. *stootdegen*, *stootkant*, *stootplaat*, enz. *Aanstoot*, *aanstootelijk*, *aanstootelijkheid*, *aanstooten*, *afstooten*, *doorstooten*, *instooten*, *opstooten*, *onderstooten*, *toestooten*, *tusschenstooten*, *verstooten*, *wegstooten*, enz. Klanknabootsend.

STOOTER, zie *stooten*.

STOOTSCH, zie *stooten*.

STOP, v., meerv. *stoppen*. Eene prop op eene flesch, kan, of een vat: *waar is de stop van die flesch?* Fig.: *eene stop in eene kous*, enz. Van *stoppen*.

STOPPEL, m., meerv. *stoppelen*, of *stoppels*. Een overgebleven gedeelte van eenen afgesneden korenhalm: *met de stoppel en het strooi in eene lichte vlam te zetten*. VOND. Voorts worden korte haren ook wel *stoppelen* genoemd. Van hier *stoppelen*, bij KIL. baard krijgen. Zamenstell. *stoppelbaard*, *stoppelbrand*, *stoppelgans*, *stoppelhaar*, *stoppelraap*, *stoppelvlam*, *stoppelveren*, enz.

Stoppel, hoogd. ook *Stoppel*, eng. *stubble*, fr. *estouble*, ital. *stoppia*, verwant aan het oude *stobbe*, eene stomp van eenen afgehouwen boom.

STOPPEN, b. w., *ik stopte*, *heb gestopt*. Digt maken, toesluiten: *zijne ooren stoppen*. Vol stuwen: *eene pijp stoppen*. *Een lek stoppen*. *Ruiten*, *kousen* enz. *stoppen*. *Den doorgang stoppen*, den weg toesluiten. Fig.: *geld stopt geene gierigheid*, het kan dezelve niet verzadigen. *Zijne ooren voor eenige redenen stoppen*, daaraan gehoor weigeren. *Iemand den mond*

Q 2 *stop-*

stoppen, hem doen zwijgen. Van hier *stop*, *stopper*, *stopping*, *stopsel*, *stopster*. Zamenstell. *stopanker*, *stopgaren*, *stophamer*, *stophars*, *stopnaald*, *stopmes*, *stopsteen*, *stopverw*, *stopwas*, *stopwerk*, waarmede men de reten der schepen toestopt, *stopwoord*, enz. *Aanstoppen*, *bestoppen*, *bijstoppen*, *instoppen*, *onderstoppen*, *opstoppen*, *overstoppen*, *toestoppen*, *tusschenstoppen*, *verstoppen*, *volstoppen*, *wegstoppen*, enz.

Stoppen, hoogd. *stopfen*, angels. *stoppan*, eng. *stop*, *stoff*, fr. *estouper*, ital. *stoppare*, middeleeuw. lat. *stopare*, *stupare*, gr. *στυφειν*, is verwant aan het lat. *stipare*, nederd. *stuwen*, en drukt, even als deze woorden, zijne beteekenis door zijnen klank eenigzins uit.

STOREN, b. w., *ik stoorde*, *heb gestoord*. Den loop, of de voortduring, van eenig ding, op eene ongeoorloofde, of onaangename, wijze stremmen: *iemands rust storen. Men stoorde hem in zijne gepeinzen. Zich ergens aan storen* is, zich daardoor laten hinderen: *wat steurt uw naaugezetheid zich om een appelbeet.* VOND. *Een nest storen* is, hetzelve uitroeijen, want *storen* was oulings vernielen: *de afgode dede hi te storen.* M. STOK. Van hier *stoorder*, *stoornis*, *storeloos*, *storing*. Zamenstell. *verstoren*, enz.

STORK, m., meerv. *storken*. Een thans verouderd woord, in welks plaats men *ooijevaar*, in het vriesch *eibert*, gebruikt: *van vorschen*, *padden*, *slangen*, *verzag de storck wel eer zijn vederloos gebroed.* D. DECK.

STORM, m., meerv. *stormen*. Een klanknabootsend woord, dat eigenlijk het gedruis van een hevige en geweldige beweging aanduidt. Bij KIL. is *storm* een alarmgeschrei, en in het hoogd. is *Storm läuten*, alarm luiden, brand kleppen. In het gebruik, is *storm* een hevige en geweldig bulderende wind: *en watren*, *die bij storm zoo menig schip verslinden.* VOND. Een hevige aanval van gewapend krijgsvolk: *zij bragten eenen fellen storm aan.* HOOFT. Evenveel welke vijandige aanval: *gedurende dien storm en strijt der worstelaeren.* VOND. *Storm loopen* is, op eenige vestingwerken indringen, of met geveld geweer aanrukken. Overdr., is *storm* ook wel eens

eens een geweldig krakeel, of gekijf: *een storm tusschen man en vrouw!* Van hier *stormachtig*, *stormen*, voor geweldig waaijen, en storm loopen, van waar *stormhoed*, een helm, *stormkat*, zekere batterij, *stormig*, enz. Zamenstell. *beeldenstorm*, *zeestorm*, enz.

Storm, in Bretagne, en in het zweed., eng., angels., neders. ook *storm*, hoogd. *Sturm*, ontleent zijne verschillende beteekenissen van zijnen klank.

STORMEN, zie *storm*.

STORMHOED, *stormkat*, *stormram*, enz. Zie *storm*.

STORTEN, b. en o. w., *ik stortte*, *heb* en *ben gestort*. Bedrijvend, plotselings en met geweld van eene hoogte doen afvallen: *zware misdadigers werden te Rome van zekere rots gestort. Oorloghsbuien, die de burgerstaeten treffen, en storten in den gront.* VOND. Iets plotselings ergens uitgieten: *hij stortte het geld op de tafel. Bloed storten* is, bloed vergieten. *Tranen storten*, schreijen. Onz., is *storten*, plotselings en geweldig van boven neer, of omver, vallen: *hij stortte van zijn paard. Stortende sieckte* is bij KIL. *vallende sieckte. In het verderf storten* is, ongelukkig worden. HOOFT bezigt het van den staat: *en oordeelen dat een staat . . . . haast storten moest.* Van hier *storting*, b. v. *van bloed*, eene miskraam, *storting van gal.* Zamenstell. *stortgat*, bij KIL. anders *storte*, *strote*, strot, *stortregen*, *stortwijn*, lekwijn. *Afstorten*, *bestorten*, *bloedstorting*, *instorten*, *neerstorten*, *wegstorten*, enz.

Storten, zweed. *störta*, NOTK. *sturtan*, hoogd. *sturzen*, is klanknabootsend.

STORTING, zie *storten*.

STOTTEREN, o. w. *ik stotterde*, *heb gestotterd.* Uit wezenlijk onvermogen, of aandoening, gebrekkig spreken, hakkelen; *zijne beschroomdheid deed hem geweldig stotteren.* Klanknabootsend.

STOUT, bijv. n. en. bijw., *stouter*, *stoutst.* Driest, koen, vermetel: *welk een stout bestaan! Het is een stoute waaghals.* Als bijwoord: *maar durft men stout des Heeren wet versmaan.* L. D. S. P. Voorts, moedwillig, euvelmoedig, als er van kinderen gesproken wordt: *een stout kind.* Van hier *stoutelijk*, *stout-*

 heid,

heid, *stoutigheid*. Zamenstell. ***stouthartig***, ***stout-moedig***, *stoutmoedigheid*, *stoutmoediglijk*, enz. *Verstouten*, enz.

Stout, eng. ook *stout*, zweed. *stolt*, neders. *stalt*, hoogd. *stolz*.

STOUWEN, zie *stuwen*.

STOVEN, b. w., *ik stoofde*, *heb gestoofd*. Door middel van eene gematigde verwarming koesteren: *dat lid moet door stoven te regt gebragt worden*. Eenige spijs door eene matige verwarming bereiden: *groente*, *visch stoven*. *Het eten staat al te stoven*. Van hier *stoof*, *stoving*. Zamenstell. *stoofpan*, *stoofpeer*, enz., — *opstoven*, enz.

STOVEN, een verouderd woord, dat, volgens KIL., *vellen* beteekende, en den oorsprong gaf aan het kunstwoord *stoof*, dat in het kootspel wegens eene koot, welke vlak voorover geveld ligt, gebezigd wordt. Want zulk eene koot wordt bij KIL. *stovende oft stuijvende kote* genoemd.

STRAAL, m., meerv. *stralen*. Oulings, een pijl, even als *strala*, bij NOTK. *Hij doet een' scherpgewetten minnestrael hem 't ingewand doorrijgen*. D. DECK. Voorts, al wat, even als een pijl, snellijk ergens uit voortgedreven wordt: *en straal op straal van bliksem deed hem beeven*. L. D. S. P. *Een dikke straal van water*. *De stralen der zonne*. *Zijn dierbre leer verspreid een strael van billijkheid*. L. D. S. P. In de wiskunde draagt eene regte lijn, die uit het middelpunt van eenen cirkel naar deszelfs omtrek getrokken wordt, den naam van *straal*. Van hier *stralen*, *straling*. Zamenstell. *straalswijze*. *Bliksemstraal*, *lichtstraal*, *waterstraal*, *zonnestraal*, enz.

STRAAM, zie *striem*.

STRAAT, v., meerv. *straten*. Eigenlijk, een gebaande weg, welke beteekenis het in het hoogd., en bij ons in de zamenstelling *straatroover*, heeft. Voorts beduidt dit woord in het gebruik, in tegenoverstelling van *steeg*, een wijd pad in steden en dorpen, hetwelk aan weerskanten door de voorgevels van huizen, of ander muurwerk, afgeperkt is. *Van 't Raethuis naer hun straet*. VOND. Overdr., evenveel welke zeeëngte: *de straat van Gibral-*

braltar. Van hier *straten*, vloeren, plaveijen. Zamenstell. *straatarbeider*, *straatdeun*, *straatdeur*, *straatgeld*, *straatgerucht*, *straatgespuis*, bij CAMPH. — *straathamer*, *straathoek*, *straathoer*, *straatjongen*, *straatliedje*, *straatlooper*, *straatloopster*, *straatmadelief*, die gaarn op straat is, — *straatmaker*, *straatpraatje*, *straatroover*, *straatrooverij*, *straatrumoer*, *straatschender*, *straatschenderij*, *straatslijper*, *straatstamper*, *straatsteen*, *straattaal*, *straatvaarder*, *straatweg*, enz. *Achterstraatje*, *breedstraat*, *dwarsstraat*, *hoogstraat*, *kruisstraat*, *voorstraat*, *wijdstraat*, welke laatste te Gouda en elders gebruikelijk is, enz.

Straat, hoogd. *Strasze*, OTTFRID. *strazza*, ZWABENSPIEG. *strauz*, ital. en sp. *strada*, middeleeuw. lat. *estrada*, is van eenen onzekeren oorsprong; misschien echter van het lat. *strata via*, een gevloerde weg.

STRAATVAARDER, m., meerv. *straatvaarders.* Een zeeman, of schip, dat naar eene of andere zeeëngte, en bijzonderlijk naar die van Gibraltar, of naar Straatdavids, vaart. Anders zegt men *staatdavidsvaarder.*

STRAF, bijv. n. en bijw., *straffer*, *strafst.* Een woord, dat door zijnen klank reeds zekere scherpheid, strakheid, hardigheid, en strengheid, aanduidt, en deze eigenschappen ook aan de dingen toeschrijft, waaromtrent het gebezigd wordt. In het zweed. is *straf* scherp; in het hoogd., als het wegens een zeil gebezigd wordt, strak, stijf uitgezet, of gespannen, het tegenoverstaande van *slap.* Bij ons is een *straf gelaat* zoodanig een, welks trekken en spieren alle sterk gespannen zijn. *Eene straffe taal* is eene sterke en strenge. *Straffe wijn* is wrange, zamentrekkende. *Een straf man* is een streng en onverbiddelijk man. *Eene straffe zedeleer* is eene gestrenge. Van hier *straffelijk*, *straffigheid*, bij KIL., en *strafheid*, scherpheid, strengheid, als mede het volgende *straf*, en *straffen.*

STRAF, v., meerv. *straffen.* Eene strenge vergelding van bedreven kwaad: *gelijk Godts rechtvaerdigheit den Nederlanden de straffe der verwarringe schuldigh was.* HOOFT. *De zwackheit van den mensch behoeft gestut te worden door loon en straf.* VOND. *Straf dragen*, *straf lijden*, enz. Van hier *straffeloos*,

 straf-

straffeloosheid, *straffen*, *straffer*, *straffing*. Zamenstell. *strafdag*, *strafoefening*, *strafplaats*, *strafschuldigheid*, *straftooneel*, *strafuur*, *strafvaardig*, bij VOND. — *strafvrij*, bij CAMPH., — *strafwaardig*, *strafwaardigheid*, *strafzwaard*, enz. *Doodstraf*, *geldstraf*, *halsstraf*, *lijfstraf*, enz.

STRAFFEN, b. w., *ik strafte*, *heb gestraft*. Iemand eenige straf doen ondergaan: *hij straft ons niet naar onze spoorloosheden*. L. D. S. P. *In de beurs*, *aan den lijve*, *met het zwaard*, *met de koorde*, enz. *straffen*. En, van daden gesproken, dezelve met de verdiende straf achtervolgen: *zulke dingen moeten gestraft worden*. Beschamen, tot zwijgen brengen: *ik kan u met uwe eigene woorden straffen*. Van hier *strafbaar*, *straffelijk*, *straffer*, *straffing*. Zamenstell. *afstraffen*, *bestraffen*, *logenstraffen*, enz.

STRAK, bijv. n. en bijw., *strakker*, *strakst*. Stijf aangehaald, sterk gespannen: *dat touw is al te strak aangetrokken*. Voorts, genoegzaam evenveel als *straf*, wanneer er van iemands gelaat en handelwijze gesproken wordt: *hij ontving ons met een strak gezigt*. *Gij zijt al te strak over uwe kinderen*. Van hier *strakheid*, *strakjes*, en *straks*, aanstonds, onverwijld.

Strak, ook *strek*, hoogd. *strack*, eng. *straight*, is verwant aan *strekken* en *rekken*, beteekent eigenlijk uitgerekt, en duidt deze beteekenis door zijnen klank reeds eenigzins aan.

STRALEN, o. w., *ik straalde*, *heb gestraald*. Stralen schieten, schitteren: *de zon straalt*. *Van daer het gouden hooft des morgens straelt en praelt*. VOND. En deze bezigt het bedrijvend: *Feeb te vreden straalde goud*. Steken: *hij wordt van de bijen al te met ghestraelt*. CONSTE DER MINN. Van hier *straling*. Zamenstell. *afstralen*, *bestralen*, *doorstralen*, *instralen*, *uitstralen*, enz.

STRAM, bijv. n. en bijw. *strammer*, *stramst*. Stijf, onbuigzaam: *stramme ledematen*. *Stijf en stram van de jicht*. *Een stram slot* is zoodanig een, dat bezwaarlijk open en toe gaat. Van hier *stramheid*, *strammen*, bij CAMPH., — *strammigheid*, enz. Dit woord schijnt verwant aan *stremmen*; en zijne beteekenis even eens aan zijnen klank verschuldigd.

STRAND, o., meerv. *stranden.* De rand, of boord, van een land, voor zoo veel dezelve zich langs de zee, of een meer, uitstrekt, en daardoor bespoeld wordt. Want *strand* wordt in het hoogd. zoo wel wegens den oever van een meer, als wegens dien der zee, gebruikt. En bij ons heeft het die uitgestrekte beteekenis ook nog in de zamenstelling *strandlooper*, zoo als men eene klasse van vogelen noemt, die hun aas voornamelijk op de oevers van meren en poelen zoeken, en hiervan dien naam bekomen hebben. Maar voor het overige bezigen wij *strand* enkel wegens den oever der zee, en wel bijzonderlijk wegens eenen vlakken en zandigen oever, ofschoon men in het hoogd. onder dat woord ook zeekusten begrijpt, die door steile rotsen gevormd worden: *wij zeilden langs het strand. De meeste lijken kwamen op het strand aanspoelen.* Van hier het werkw. *stranden.* Zamenstell. *stranddief*, *strandharing*, *strandheer*, *strandkrab*, *strandkei*, *strandlooper*, ook voor volk, dat langs het strand loopt, sjouwt, en ook, dat gestrande schepen zoekt te bestelen, — *strandregt*, *strandsnijder*, in de walvischvangst, *strandvogel*, *strandvonder*, *strandvisch*, *strandzwaluw*, enz. *Zeestrand*, enz.

Strand, hoogd., neders., angels, eng., deen., zweed. insgelijks *strand*, schijnt evenzeer door de voorzetting van *st* uit *rand* gevormd, als *strekken* uit *rekken.* Zie *rand.*

STRANDEN, o. w., *ik strandde*, *ben gestrand.* Dit woord bezigt men wegens een schip, als het op strand loopt, en bijzonderlijk, als het daarop verongelukt: *het schip is gestrand, maar het volk geborgen.* Voorts gebruikt men het deelw. *gestrand* ook wegens andere dingen, die op strand komen aanspoelen: *het zijn gestrande goederen.* Overdr.: *op de rots van dwinglandij stranden.* VOND. Van hier *stranding.*

STRATEN, zie *straat.*

STREEK, m, meerv. *streken.* Eigenlijk, een slag. In het gebruik een behendige trek, list: *op allerlei snoode streken afgerigt zijn.*

STREEK, v., meerv. *streken.* De daad van strijken: *eenige streken op de viool*, *eene streek met het penseel.* Het voortbrengsel, of de linie, welke iedere streek van een afverwend ding te weeg brengt: *als 't*

 pen-

penseel de jongste streeck voltrekt. VOND. *Haal er eene streek door. Er loopt eene streek door*, zegt men van iemand, die niet wel bij zijn verstand is. Voorts is *streek* bijzonderlijk een der stralen, waarin het kompas verdeeld is: *al de streken van het kompas. De regte streek* is, de juiste weg, om tot zeker doeleinde te geraken: *'t gebeurde somtijdts, dat eenigh bijzonder inzicht het oogh des vernufts van de rechte streek, die ten gemeenen beste loopt, afleidde.* HOOFT. *Iemands streek houden* bezigt VOND., voor iemands voorbeeld volgen: *en noodden ons hun streeck te houden. Eene streek lands* is, als het ware, een langwerpige reep uit de oppervlakte des aardbodems, of uit die van eenig bijzonder land: *uit welke streek der wereld is hij afkomstig?* Bijzonderlijk, is *de streek* een straatweg tusschen Hoorn en Enkhuizen met de daaraan liggende dorpen. Zamenstell. *krijtstreek, landstreek, luchtstreek, pennestreek, penseelstreek, ploegstreek, wereldstreek*, enz. Van *strijken.*

STREELEN, b. w., *ik streelde, heb gestreeld.* Zachtjes strijken: *eenen hond streelen.* Overdr. liefkozen, vleijen, vermaken: *iemand met schoone woorden streelen. Hij wordt door het geluk gestreeld. Den vloer streelen* is, het zand, dat daarop ligt, met eenen bezem, zachtjes effen strijken. Van hier *gestreel, streeling, streelsel: het streelsel der ondeugden.* HOOFT, enz. *Streelen* is eigenlijk van het voortdur. w. *strijkelen*, van *strijken*, even als *drillen* van *draaijen, draaijelen.*

STREEM, v., meerv. *streemen*, zie *striem.*

STREEN, v., meerv. *strenen.* Eene streng garen: *hoe vele streentjes zijn er in dat pakje?* Dit woord, en het hoogd. *Strahne*, zijn naauw verwant aan *streng*, en het boh. *struna*, snoer, en schijnen van *strengen* af te stammen.

STREEP, v., meerv. *strepen.* Eigenlijk, een reep van een of ander ding; in het gebruik, de gelijkenis van eenen reep op de oppervlakte van een ding, eene streek: *de strepen van den tijger onderscheiden hem van den panther en luipaard. Haal er eene streep door*, enz. Zie verder *streek.* Van hier *strepen*, met strepen bewerken, of teekenen.

STREK,

STREK, zie *strak*.
STREKKELIJK, zie *strekken*.
STREKKEN, b. en o. w., *ik strekte*, *heb gestrekt*. Voorheen bedr. rekken, uitrekken: *strecken en recken de leden*. KIL. Onzijd., uitgerekt worden, om eene rigting te verkrijgen, die ergens op uitloopt, een zeker eindoogmerk bereikt: *zulk eene rede strekt, om oneenigheid te verwekken*. Duren: *dat brood strekt niet. Het geld strekt bij hem niet veel*. Van hier *strekkelijk*, voordeelig in het gebruik, *strekking*, voordeeligheid in het gebruik, of rigting naar een eindoogmerk: *dat alles schijnt eene strekking tot vrede te hebben*. Zamenstell. *uitstrekken*. Naauw verwant aan *rekken*.
STREMMEN, b. en o. w., *ik stremde*, *heb*, of *ben gestremd*. Onz., stollen: *de melk schijnt gestremd*. Bedr., doen stollen: *de schrik heeft mijn bloed gestremd*. Overdr., den omloop, of voortgang, van eenig ding hinderen, en stuiten: *men moet den koophandel zoo min mogelijk stremmen. De vredes onderhandelingen werden op nieuw gestremd*. Van hier *stremming*, *stremsel*, en waarschijnlijk ook *stram*, hetwelk zijne beteekenis, even als *stremmen*, aan zijnen klank verschuldigd schijnt.
STRENG, bijv. n. en bijw., *strenger*, *strengst*. Eigenlijk, stijf aangehaald, en daardoor sterk gespannen, strak, even als het lat. *strictus* van *stringere*. Overdr. naauwgezet, strikt, en stipt: *een streng leven leiden*. Van personen gesproken, scherpelijk toeziende, en geene toegevendheid oefenende: *die meester is heel streng*. Soortgelijk eene beteekenis heerscht in: *een streng vonnis*, *strenge wetten*, *streng regt. Eene strenge straf* is eene harde. *Een strenge winter*, een heel koude. Voorts is *streng*, bij KIL. sterk, dapper, regtvaardig, welke beteekenis nog in den eertitel van *gestrenge*, dien men aan voorname lieden geeft, schijnt te heerschen, en de moeder is van het eng. *strength*. Van hier *strengelijk*, *strengheid*.
STRENG, v., meerv. *strengen*. Eene stijf zamengedraaide, en ineen gevlochtene, koord, zoo als de zelen, waaraan een rijtuig door de paarden voortgetrokken wordt: *de strengen los maken. Zijne streng vast hou-*

houden, fig., zijn begrip handhaven. *Om hunne strengh*, aanhang, *te stijven*. HOOFT. Voorts is *streng* genoegzaam evenveel als *streen: eene streng garen*. Zamenstell. *navelstreng*, *wagenstreng*, enz.

STRENGELEN, b. w., *ik strengelde*, *heb gestrengeld*. Eigenlijk, strengswijze zamendraaijen. In het gebruik vlechten: *het haar strengelen*. Van hier *strengeling*. Zamenstell. *omstrengelen*, enz. Voortd. w. van *strengen*.

STRENGEN, b. w., *ik strengde*, *heb gestrengd*. Eigenlijk, iets stijf aanhalen: *den teugel lost en strengt van Aeools dul gesant*. VLAERD. REDENR. Ineen vlechten, tot eene streng maken: *het garen moet gestrengd worden*. Met eene streng vast binden: *het kind is gestrengd*, met de navelstreng omwonden. Van hier *streng*, z. en bijv. n. *strengelen*, enz.

STREPEN, zie *streep*.

STREVEN, o. w., *ik streefde*, *heb gestreefd*. Alle krachten inspannen, om hindernissen door te worstelen: *Heemskerk*, *die dwars door 't ijs en 't ijzer heen dorst streven*. VOND. In de zamenstell. *tegenstreven*, en *wederstreven*, is het, zich met inspanning van krachten tegen iemand of iets verzetten. *Voortstreven* is, met inspanning van krachten voorwaarts snellen; *nastreven*, met inspanning van krachten navolgen: *te boven streven* is, te boven gaan, zich ergens boven verheffen: *naar eenig ding*, of *eenige plaats*, *streven* is naar zulk een ding trachten, of zich naar zulk eene plaats begeven: *naar eer en aanzien streven*. *Maer streeft naer d'onbevrozene oorden*. VOND. Van hier *streving*. Zamenstell. *binnenstreven*, *doorstreven*, *henenstreven*, *nastreven*, *tegenstreven*, *voorstreven*, *voortstreven*, *wederstreven*, *wegstreven*, enz.

STRIBBELEN, o. w., *ik stribbelde*, *heb gestribbeld*. Eigenlijk, spartelen, even als het hoogd. *strauben*, en meestal gebruikelijk in *tegenstribbelen*. Van hier *stribbeling*, moeijelijkheid, onaangenaamheid: *de Hartogh had er eenige stribbeling oover*. HOOFT. Zamenstell. *tegenstribbelen*, *tegenstribbeling*.

STRIEM, *streem*, *straam*, v., meerv. *striemen*. Eigenlijk, eene streep. Bijzonderlijk, zoodanig eene, als door eenen zweepslag, door geeseling, enz., op iemands ligchaam

chaam verwekt wordt: *door sijne striemen is ons genesinge geworden* BIJBELV. *'k Heb mij om God getroost de straem van d'offerpees.* VOND. Fig.: *zijn voorbarigheit gaf zijner achtbaarheit een afzichtige streem.* HOOFT.

STRIJD, m., meerv. *strijden.* Een gevecht: *hervatten strijt op strijt.* VOND. *Hoe zijn de helden gevallen in het midden van den strijt.* BIJBELV. Overdr., twist, oneenigheid: *daar rees een vinnige strijd.* Worsteling tegen lijden, of den dood: *zie eens, hoe hij heden dien grooten strijdt begint.* D. DECK. Eindelijk, is *om strijd*, om best: *om strijd zingen.* — *Zij eeren nu om strijt de wijsheit.* VOND. Van hier *strijdig*, enz. Zamenstell. *strijdgenoot*, enz. *Aanstrijd, doodstrijd, redenstrijd, tweestrijd, woordenstrijd, zeestrijd, zelfstrijd*, enz. Van *strijden.*

STRIJDBAAR, zie *strijden.*

STRIJDEN, o. w., *ik streed, heb gestreden.* Vechten, oorlogen: *doe streden de Koningen.* BIJBELV. *Die voor de vrijheit strijen.* VOND. Overdr., twisten: *elk strijdt ijverig voor zijne stelling.* Niet overeenstemmen: *het eene strijdt geweldig tegen het andere.* Van hier *strijd, strijdbaar*, tot strijden geschikt, moedig; — *strijder.* Zamenstell. *strijdbaan, strijdperk, strijdschrift*, enz. *Afstrijden, bestrijden, ontstrijden, voortstrijden*, enz.

STRIJKEN, b. en o. w., *ik streek, heb gestreken.* Bedr., iets met eene gestadig voortgaande en slepende drukking ergens afhalen: *geld van de tafel strijken. Vlag en zeilen strijken.* Ook bezigt men *strijken* wegens het nederlaten van eenen mast, en het eindelijke loslaten van een touw, waaraan iets opgeheschen wordt. Voorts is *strijken*, iets op eene slepende wijze drukken, of wrijven: *het aangezigt met de hand strijken. Linnen strijken. De viool meesterlijk strijken. Een vonnis strijken* is, hetzelve vellen. OUD. bezigt *eene wet strijken: daer is een wet gestreken. Den prijs strijken*, behalen. *De riemen strijken*, inhalen. Onz.: *met de voeten strijken*, eene slepende beweging met de voeten maken. *Het paard strijkt*, wanneer het onder het loopen, den eenen poot tegen den anderen slaat. Ook is *strijken*, bij KIL., henen gaan, vertrekken: *gaen strij-*

strijken. Voor iemand strijken is, voor hem wijken, anders *de vlag voor hem strijken*, voor hem onderdoen. Van hier *strijkelings*, *strijker*, *strijking*, *strijkster*, enz. Zamenstell. *strijkbloem*, *strijkbord*, *strijkgeld*, trekgeld, *strijkijzer*, *strijkkalk*, *strijklap*, *strijkleer*, *strijksteen*, *strijkstok*, *strijktafel*, *strijkvoeten*, enz. *Aanstrijken*, *afstrijken*, *bestrijken*, *bijstrijken*, *doorstrijken*, *instrijken*, *nederstrijken*, *onderstrijken*, *opstrijken*, *overstrijken*, *pluimstrijker*, *toestrijken*, *wegstrijken*, enz. Dit woord schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

STRIK, m., meerv. *strikken.* Eene gedraaide koord, of lint, tot een oog gemaakt, om daarin iets vast te maken: *de vogel geraakte met zijnen poot in den strik. De Koningin knoopt eenen strik aen den balk.* VOND. *Die strik en stroppen draait.* VOND. Eene leis, waaraan men jagthonden gekoppeld houdt: *de honden poogden zich van den strik los te rukken.* Een lint, dat in den vorm van eenen of meer strikken zamengehecht is: *met allerlei linten en strikken opgeschikt.* Een versiersel in den vorm van eenen of meer strikken: *op des Konings hoed schitterde een diamanten strik.* Fig., een middel, om iemand te verstrikken: *men spande mij allerlei strikken*, listen en lagen. Van hier *strikken*, enz. Zamenstell. *striklis*, *striksnoer*, enz. *Valstrik*, *voetstrik*, *vogelstrik*, enz.

STRIKKEN, b. w., *ik strikte*, *heb gestrikt.* Eene koord, of een lint, strikswijze zamenknoopen. Deze beteekenis heerscht ook in de zamenstell. *toestrikken.* Daarentegen heerscht in die van *verstrikken* de beteekenis van in eenen strik vangen, waarvan men in *strikrede* en *strikvraag* insgelijks de sporen vindt. Eindelijk was *strikken* oulings, volgens KIL., even als in het hoogd., breiden; en vindt men van die beteekenis de sporen in *strickhosen*, *hosenstricker*, *huijvenstricker*, *mutsenstricker*, bij denzelfden KIL. Van *strik.*

STRIKT, bijv n., *strikter*, *striktst.* Naauw: *strickte hacht*, naauwe gevangenis, bij KIL. *En in strickte ghevanghenisse hebt gestelt.* J. B. HOUW. Naauwkeurig: *eene strikte opvolging van de letter der wetten is somwijlen het grootste onregt.* Naauwgezet, streng: *een*

een strikt bevel. Een strikt leven leiden. Van hier *striktelijk*, *striktheid.*

Strikt, eng. *streight*, *straight*, en *strait*, fr. *etroit*, ital. *stretto*, schijnt van het lat. *strictus* af te stammen.

STRIPPEN, b. w., *ik stripte*, *heb gestript.* In de tabaksfabrijken, de bladen van de stelen afstroopen. Van hier *strippeling*, — *stripster*, anders *stripmeid.* Zamenstell. *stripzolder*, enz.

STROBBE, zie *strobbelen.*

STROBBELEN, o. w., *ik strobbelde*. *heb gestrobbeld.* Van *strobbe*, een struikgewas, bij KIL. Struikelen, zoo als men doet, wanneer men op zijnen weg tegen struikgewassen aanloopt. In Vriesland zegt men *stroffelen: ik stroffelde daarover* is, aldaar hedendaags nog, evenveel, als *ik struikelde.* Van hier *strobbeling.*

STROMPELEN, o. w., *ik strompelde*, *heb gestrompeld.* Even als het voorgaande *strobbelen*, struikelen: *een strompelende grijsaard.* Overdr.: *de grootsheijt doet den mensch in 's weerelts eere stromplen.* VLAERD. REDENR. Zamenstell. *aanstrompelen.*

STRONK, m., meerv. *stronken.* De stammen, of stammetjes, van onderscheidene plantgewassen: *de olijf spruit uit eenen dorren stronk.* VOND. Van hier *stronkelen*, en *stronken*, afknotten, bij KIL. Zamenstell. *boomstronk*, *koolstronk*, enz.

Stronk, hoogd. *Strunk*, is verwant aan het eng. *trunc*, fr. *tronc*, it. *tronco*, lat. *truncus.*

STRONKELEN, o. w., *ik stronkelde*, *heb gestronkeld.* Eigenlijk, op zijnen weg tegen afgeknotte stronken aanloopen; en vervolgens, evenzeer, als *strobbelen*, en *strompelen*, struikelen: *mijn voeten zijn aan 't stronkelen.* J. VOS. Van *stronk.*

STRONT, m., meerv. *stronten.* De opeengehoopte afgang, waarvan een mensch of beest zich op eenmaal heeft ontlast: *En te hent braken sine stronten wt sinen buijke döer der natueren heimelicheit.* BIJB. 1477. Voorts, drek over het algemeen. Fig., onaangenaamheid: *wat heb ik met dien stront noodig?* Spreekw.: *er is stront aan den knikker*, er schuilt iets achter, dat niet goed is. *Als men den stront roert*, *stinkt hij*, men moet die zaak maar onaangeroerd laten, anders wordt

wordt zij erger. Het verkleinw. *strontje* beteekent somtijds een zweertje op de oogleden. Van hier *strontachtig*, *stronterig*, *strontig*, enz. Zamenstell. *stronthoop*, *strontjager*, *strontjongen*, *strontkar*, *strontpot*, *strontvlieg*, *strontvogel*, *strontwissewasje*, *strontzak*, enz., *koestront*, *muizestront*, *paardestront*, *poppestront*, *rattestront*, enz.

Stront, nederd., zweed. *strunt*, fr. *etron*, ital. *stronzo*, schijnt verwant aan het oud. lat. *struntus*, dat, volgens SCALIGER, hetzelfde beteekende.

STROO, o. Halmen van uitgedorscht koren: *bind het stroo in bossen. Ende de leeuw sal stroo eten, als een runt.* BIJBELV. Dorre halmen van andere veldvruchten; *wij zullen veel stroo, en weinig boonen, hebben.* Spreekw.: *op stroo liggen*, een lijk zijn, dat reeds op stroo is afgelegd. *Iemand geen stroo in den weg leggen*, hem geene de minste hindernis toebrengen. *Hij laat zich aan een stroo binden, hij laat zich met een stroo trekken*, hij laat zich niet lang, of sterk, verzoeken. *Over een haverstroo twisten. Zich aan een stroo vast houden*, zich op een nietig ding verlaten. *Het is een mannetje van stroo*, een zwak mannetje. *Verhuizen kost bedstroo*, veroorzaakt anders onnoodige uitgaven. *Ik kan er geen stroobreed*, niets, *van missen.* Van hier *strooachtig*, *strooijen*, onverb. bijv. n., van stroo. Zamenstell. *strooband*, *stroobed*, *stroobos*, *strooboter*, *stroobundel*, *stroodak*, *stroodek*, *strooggeel*, *stroohalm*, *stroohoed*, *stroohuisje*, *stroohut*, *strooknoop*, *stroolid*, *strooppijp*, *strooewisch*, *stroozak*, enz. *Bedstroo*, *boonenstroo*, *dakstroo*, *erwtestroo*, *haverstroo*, *wikkenstroo*, enz.

Stroo, hoogd., NOTK. *stroh*, vries. *strie*, angels. *streow*, *streu*, eng. *straw*, zweed. *stra*, ital. *strame*, lat. *stramen*.

STROOIJEN, bijv. n., zie *stroo*.

STROOIJEN, b. w., *ik strooide*, *heb gestrooid.* Paarden en andere beesten van een strooijen bed voorzien: *de paarden strooijen.* Met lovers en palm bestrooijen: *zij heeft bruidegom en bruid gestrooid.* Ginds en herwaarts werpen: *gerst voor de hoenders strooijen.* Spreekw.: *rozen voor de varkens strooijen*, leeringen, of

of gunstbewijzen, aan onvatbare of onwaardige voorwerpen verspillen. Van hier *stroo*, enz. *Strooijing*, *strooisel*, *strooister*, enz. Zamenstell. *strooijonker*, *strooimandje*, *strooisuiker*, enz. *Bestrooijen*, *bijstrooijen*, *doorstrooijen*, *instrooijen*, *opstrooijen*, *overstrooijen*, *tusschenstrooijen*, *verstrooijen*, enz.

Strooijen, hoogd. *streuen*, vries. *struijen*, angels. *streawigan*, eng. , *strew*, zweed. *stro*, oud lat. *strao*; van waar *stravi*, *stratum*, oud gr. στρόω, van waar στρώννυμι, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

STROOK, v., meerv. *strooken*. Een reep, die ergens afgesneden wordt: *een strookje papier*. *Een gazen strookje*.

STROOKEN, b. w., *ik stroookte*, *heb gestrookt*. Bij KIL. strijken, streelen: *het kind strookte zijne moeder langs haar aangezigt*. HALMA. Vleijen: *dus stroockt u niet vergeefs*. T. P. PERS. Koesteren: *zich stroken in het zonneschijntje*. OUD. Van hier *strooking*.

STROOKEN, o. w., gelijkvl. *ik strookte*, *heb gestrookt*. Overeenstemmen: *het eene schijnt niet met het andere te strooken*.

STROOM, m., meerv. *stroomen*. De daad van stroomen, de beweging van water, dat in eene en dezelfde rigting sterk voortvloeit: *er ging een sterke stroom*. *Met eenen stillen stroom*. VOND. *Tegen den stroom op varen*. *Voor den stroom afdrijven*. *Voor*, of *tegen*, *stroom hebben*. *Den stroom dood zeilen*. Al deze spreekwijzen zijn zoo op de beweging van in eene en dezelfde rigting voortvloeijend zeewater, als op die van rivieren, toepasselijk. Voorts wordt het aldus bewogene zee- of rivier-water, overdragtelijk, met den naam van *stroom*, bestempeld: *Gelijk de stroomen staen ten dienst van weer en wint*. VOND. *Aan de zoom der Amstelstroom*. HOOFT, die hier, uit liefde voor het zoetvloeijende, *stroom* en *zoom* beide vrouwelijk maakt. Bijzonderlijk, de breede mond van eene rivier, of eenen zeeboezem, in tegenoverstelling van eene daaraan palende haven: *het schip ligt reeds op stroom*. Evenveel welke menigte van water, of ander vocht: *een stroom van water*, *stroomen bloeds*, enz. Fig.: *de stroom des tijds*, deszelfs snelle voortgang, *de stroom der algemeene denkwijze*, derzelver medeslepend vermogen, *een*

stroom van woorden, eene aaneengeschakelde menigte daarvan, *een stroom van volk*, eene gansche menigte, — *tegen den stroom opwerken*, tegen wederstand aanstreven. Van hier *stroomling*, zeker slag van haringen. Zamenstell. *stroomrijk*, *stroomswijze*, *stroomvink*, onweersvogel, *stroomvisch*, *stroomwater*, enz. *Maalstroom*, *waterstroom*, enz. Van *stroomen*.

STROOMEN, o. w., *ik stroomde*, *heb gestroomd*. In eene en dezelfde rigting sterk voortvloeijen: *het water stroomt tegen het huis aan*. Vloeijen, over het algemeen: *daar zal bloed stroomen*. *Er stroomde een vloed van tranen uit hare oogen* Fig.: *er stroomde een vloed van woorden uit zijnen mond*. *Het volk stroomt van alle kanten derwaarts*. In Vriesland is *stroomen* ook nog de sluizen openzetten, om het binnenwater in zee af te tappen: *ik merk aan den loop van het water, dat er te Harlingen gestroomd wordt*. Van hier *stroom*, enz. *Stroomachtig*, *strooming*, enz. Zamenstell. *aanstroomen*, *afstroomen*, *binnenstroomen*, *doorstroomen*, *instroomen*, *nastroomen*, *onderstroomen*, *overstroomen*, *tegenstroomen*, *toestroomen*, *tusschenstroomen*, *uitstroomen*, *voortstroomen*, *wegstroomen*, enz.

Stroomen, hoogd. *strömen*, eng. *stream*, schijnt zijne beteekenenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

STROOP, v., meerv. *stropen*. Zeker bekend dik, zoet vocht: *stroop van violen*. Zamenstell. *strooplepel*, *strooplikker*, *stroopneus*, *strooppot*, *stroopvat*, enz. *Keukenstroop*, enz.

Stroop, anders *siroop*, vries. *sjerp*, hoogd. *Sijrup*, eng. *sirrup*, fr. *sirop*, ital. *sirupo*, arab. *serup*, pers. *scherbet*, is van eenen Oosterschen oorsprong.

STROOP, m., meerv. *stroopen*. De daad van stroopen, een roofzuchtige aanval op eenig oord: *eenen stroop doen*. Van *stroopen*.

STROOPEN, b. w., *ik stroopte*, *heb gestroopt*. De huid afhalen: *een' haas stroopen*. Ook wegrooven; insgelijks met eene ongeoorloofde jagt of visscherij bezig zijn: *hij gaat uit stroopen*. Spreekw.: *iemand het vel over den nek stroopen*, hem van alles berooven. Van hier *strooper*, *strooperij*, *strooping*, enz. Zamenstell. *stroopbende*, *stroopkousen*, *strooplust*, *stroopnest*, *stroop-*

strooppartij, *strooptogt*, *stroopzucht*, enz. *Afstroopen*, *opstroopen*, *wegstroopen*, enz.

Stroopen, hoogd. *strupfen* en *streifen*, eng. *strip*, is van eenen noordschen oorsprong.

STROOWISCH, m., meerv. *stroowisschen*. Eigenlijk, een bundeltje van stroo, dat geschikt is, om iets af te wisschen. Spreekw.: *hij is hier op eenen stroowisch komen aandrijven*, hij had geenen steun van geld, of goed, toen hij hier aankwam.

STROP, m., meerv. *stroppen*. Een strik, een koord, welks eene einde een oog vormt, dat over het andere, daar door gestokene, einde henen stroopt: *sla er eenen strop om, en hijsch het op*. Bijzonderlijk, de koord, welke de beul den lijder om den hals doet, als hij hem ophangt, of waaraan iemand zich zelven verhangt: *door snooden strop het licht ontrooven*. D. DECK. *Met den strop geworgt*. HOOFT. *Arnate eindigde haer leven aen eenen strop*. VOND. Overdr., zeker slag van dassen: *eenen strop omdoen*. Eindelijk, zeker scheepstouw: *de strop is buiten boord gevallen*. Spreekw.: *naar den strop dingen*, zich de galg waardig maken. Zamenstell., *stropdas*, *stropgesp*, *stroptouw*, enz.

Strop, hoogd. *Struppe*, eng. *strap*, ital. *stroppo*, lat. *struppus*, *strupus*, schijnt van *stroopen* af te stammen.

STROT, m., meerv. *strotten*. Het boveneinde van den slokdarm en de luchtpijp, dat aan des menschen hals een zigtbare uitpuiling veroorzaakt, de gorgel: *met afgesteken strot*. HOOFT. *Een strop om hunnen strot*. D. DECK. Zamenstell. *strotader*, *strotlap*, *strottenhoofd*, enz.

STRUIF, v., meerv. *struiven*. Een eijergebak. Spreekw.: *men moet geene struif om een ei bederven*, men moet aan geen ding iets onthouden, hetwelk daartoe noodzakelijk behoort. Zamenstell. *eijerstruif*, *spekstruif*, enz.

Struif, in Vriesland *strouw*, van waar *potstrouw*, dikke brij, schijnt een eigendommelijk woord van onze taal.

STRUIK, m., meerv. *struiken*. Een plantgewas, met eenen houtigen stronk, en daaruit ongeregeld opschietende takken; een heestergewas: *ende siet*, *achter*

was een ram in de verwerde struijken vast met sijne hoornen. Bijbelv. De stronk van zulk een of een ander plantgewas: *snijd die kool van haren struik.* Fig., een stamboom, een geslacht: *burgerhart welker van Koninglijcken struik.* Vond. Van hier *struikachtig*, *struikelen*, enz. Zamenstell. *struikbosch*, enz. *Struikwaard*, *struikwinde*, enz. *Aalbeziestruik*, *braambeziestruik*, *doornstruik*, *hazelstruik*, *koolstruik*, enz.

STRUIKELEN, o. w., *ik struikelde*, *heb gestruikeld.* Voortd. w. van het verouderde *struiken.* Tegen struiken of iets anders aanloopen: *ik struikelde over eenen steen. Het paard struikelt.* Overdr., eenen geringen misstap doen: *die magtig is u van struijckelen te bewaren.* Bijbelv. Van hier *struikelaar*, *struikeling.* Zamenstell. *struikelblok*, enz. Van *struik.*

STRUIKROOVEN, o. w., *ik struikroofde*, *heb gestruikroofd;* doch meest in den onbepaalden tijd gebruikelijk voor langs de landwegen rooven: *hij is van dieverij tot struikrooven overgegaan.* Van hier *struikroover*, hoogd. *strauchdieb*, en *struikrooverij.* Dit woord is zamengesteld uit *rooven*, en *struik*, hoogd. *Strauch*, dat weleer eenen rooftogt aanduidde, terwijl *auf den Strauch gehen*, en *strauchreiten* de beteekenis had van uitgaan, of uitrijden, om te stroopen.

STRUIS, m., meerv. *struisen.* Een vogel, anders *struisvogel.*

STRUWEL, *struweel*, m., meerv. *struwellen.* Genoegzaam evenveel als *struik*, een heestergewas: *het is daar overal vol van struiken en struwellen. De gronden gaven struweelen op.* Hooft.

STUDEERKAMER, zie *studeren.*

STUDENT, m., meerv. *studenten.* Iemand die aan eene hoogeschool studeert. Zamenstell. *studentengrap*, *studentenleven*, *studententafel*, enz. *Medestudent*, enz. Van het middeleeuw. lat. *studens.*

STUDEREN, o. w., *ik studeerde*, *heb gestudeerd.* Eigenlijk, naarstigheid, vlijt en ijver, aan den dag leggen. In het gebruik, zulks bijzonderlijk in het onderzoek van evenveel welk vak van wetenschap doen, zich oefenen: *in de regten, in de geneeskunde, in de wijsgeerte, in de talen, in de Godgeleerdheid, studeren. Tot*

pre-

predikant studeren. Zamenstell. *studeerjaren*, *studeerkamer*, *studeerlamp*, *studeerstoel*, *studeertafel*, *studeertijd*, *studeervertrek*, enz. *Bestuderen*, *gestudeerd*, *ongestudeerd*, *uitgestudeerd*, enz. Van het lat. *studere.*

STUDIE, v., meerv. *studien.* Naarstigheid, vlijt en ijver; bijzonderlijk in het onderzoek van eenig vak van wetenschap: *een man van studie.* Voorts, oefening in eenige wetenschap op eene hoogeschool: *Kinderen buiten 's lants ter studi leggen.* HOOFT. Voorbedacht opzet: *iets met studie doen.* Dit is, even als de beide voorgaande, een bastaardwoord, ontleend van het lat. *studium.*

STUG, bijv. n. en bijw., *stugger*, *stugst.* Onbuigzaam, onverzettelijk, stijfhoofdig: *stug van aard.* Ook van levenlooze dingen: *in 't stug en hard gesteente.* POOT. Van hier *stugheid.* Zie voorts *steeg* en *stedig.*

STUIFAARDE, *stuifwol*, enz., zie *stuiven.*

STUIK, *stuikmande*, zie *stuiken.*

STUIKEN, b. w., *ik stuikte*, *heb. gestuikt.* Bij KIL. heen en weer schudden en stooten. Bijzonderlijk de getredene druiven in eene stuikmande, om er den wijn uit te laten zijgen. Van hier *stuik.* Zamenstell. *stuikmande*, enz. *Verstuiken*, enz.

STUIP, v., meerv. *stuipen.* Eene schudding of vertrekking van lijf en ledematen, zoo als bij kinderen, kranken en stervenden: *de stuipen hebben.* Fig., een gril: *dat was weer eene stuip van hem.* Zamenstell. *stuiptrekking*, enz. *Doodstuip*, *kinderstuip*, enz. Van het verouderde *stuipen*, krom buigen.

STUIT, v., meerv. *stuiten.* Het uiterste en achterste deel des ligchaams: *de stuit van eenen vogel. Op zijne stuit vallen.* Voorts wordt in Vriesland en daaromstreeks, een langwerpig en plat broodje, welks wederzijdsche uiteinden naar de stuiten van vogelen zweemen, *stuut*, of *stoet*, genoemd. Zamenstell. *stuitbeen*, *stuitstuk*, enz.

STUIT, m., zie *stuiten.*

STUITEN, b. en. o. w. *ik stuitte*, *heb* of *ben gestuit.* Onz. tegen eenig ding aanbotsen met eenen stoot: *het schip stuitte tegen den wal.* Fig.: *men koestert pais en vree tot daer de scheepvaert stuit.* VOND. *Nergens*

gens voor stuiten, of *niet veel stuiten* **is**, ongebonden en teugelloos, zijn. Bedrijv. is, ***stuiten*** op de gezegde wijze keeren en tegenhouden: *de wal stuit het schip*. Fig.: *dat niets uwen klank stuit*. L. D. S. P. *Het stuit mij* is, het staat mij tegen, het houdt mij terug. *Iemand in zijnen loop stuiten*, hem in zijne ondernemingen tegenhouden. Voorts is ***stuiten*** bij Kil. pogchen. Bij het kolfspel is *stuiten*, of *opstuiten*, de spelers noodzaken, om de baan te ruimen, of tegen den opstuiter te spelen. Eindelijk is *stuiten*, bikkelen. Van hier *stuit*, stoot, enz. *Stuiter*, ook voor een' stuitknikker, *stuiting*, enz. Zamenstell. *stuitknikker*, enz. *Afstuiten*, *opstuiten*, *terugstuiten*, *wederomstuiten*, enz. Het schijnt verwant aan *stooten*, en zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd te wezen.

STUITER, zie *stuiten*.

STUIVEN, o. w., *ik stoof*, *ben* en *heb gestoven*. Wegvliegen als stof, *de poeijer stuift hem uit het haar*. Overdr.: *het is gestoven*, het is weg. *Ik weet niet*, *waar het gestoven*, *of gevlogen is*, waar het gebleven zijn mag. *Elk stuift zijns weegs*. Moon. Met het hulpwoord *hebben*, stof verwekken: *gij moet zoo niet stuiven*. *De weg heeft al te veel gestoven*. Onpersoonlijk: *het stuift*, er verheft zich veel stof. *Wat heeft het hier gestoven*, wat is er hier een stof rondgevlogen! Van hier *stof*, — *stuiveling*, vervrozen turf, die ligtelijk tot stof wordt, enz. Zamenstell. *stuifaarde*, *stuifmeel*, *stuifwol*, *stuifzand*, *stuifzwam*, enz. *Afstuiven*, *bestuiven*, *doorstuiven*, *opstuiven*, *verstuiven*, *wegstuiven*, enz.

STUIVER, m., meerv. *stuivers*. Een stuk gelds, van de waarde van vijf centen. *Een gulden doet twintig stuivers*. *Om dat mijn borg betaelde tot den lesten stuiver*. Hooft. Soms is *stuivertje* onbepaaldelijk eenige hoeveelheid van geld: *zij heeft een mooi stuivertje geërfd*. Zamenstell. *stuiverbrief*, een schuldbrief, die uit stuivergelden spruit, *stuivergeld*, eene toelage, of korting, van eenen stuiver, of eenige stuivers, op den gulden, *stuiverkruid*, *bezemstuivertje*, enz.

STUK, o., meerv. *stukken*. Eigenlijk, een deel van eenig stoffelijk ding: *alles aan stukken en brokken snijden*. *Een*

Een stuk brood, een stukje papier. Een deel van iets: *hij geeft zijn werk bij stukken uit.* Voorts zegt men ook: *eene fluit van zes stukken. Het mondstuk,* enz. *Een goed stuk wegs.* En van onstoffelijke dingen: *toen hij aan dat stuk van zijne rede gekomen was.* Wijders: *een stuk laken, linnen, stof,* enz. *Een stuk wijn,* een groot vat. Ook: *een stuk geschut, een stuk muzijk, de stukken van een schaakbord,* de poppetjes, waarmede men daarop speelt. Eveneens wordt *een muzijkstuk, een schilderstuk, een tooneelstuk, een werkstuk,* ook *een stuk* genoemd: *dat stuk werd meesterlijk uitgevoerd. Hoe veel kost u dat schoone stuk? Er wordt heden avond een fraai stuk gespeeld.* Evenveel welk bedrijf: *het is een stout stuk,* een stout bestaan. *Het stuk was verbrodt.* HOOFT. De zaak, welke iemand behandelt, in de spreekw.: *hij verstaat zijn stuk zeer wel. Op zijn stuk letten. Van zijn stuk geraken. Iemand van zijn stuk brengen. Voet bij het stuk zetten,* of *houden; stijf op zijn stuk staan,* of *blijven staan* is, zijn opzet halsstarrig doordrijven. Eindelijk zijn *stukken* bewijs- of berigt-schriften: *dat zal bij de stukken blijken;* en bezigt men *stuk* voor evenveel welk bijzonder ding, in de spreekw.: *een stuk of drie, zes stuks,* enz. *Stuk* beteekent in het kaartspel, den heer en de vrouw van troef. Zamenstell. *stukgoederen, stukswijze, stukwerk. Bilstuk, bloemstuk, boevenstuk, bruidstuk, gruwelstuk, heldenstuk, hoofdstuk, kniestuk, kunststuk, leerstuk, meesterstuk, muzijkstuk, nierstuk, paterstuk, proefstuk, pronkstuk, puikstuk, ribstuk, schaakstuk, schilderstuk, schoorsteenstuk, staartstuk, tooneelstuk, veldstuk, voetstuk, vraagstuk, werkstuk, wonderstuk,* enz.

STULP, v., meerv. *stulpen.* Eigenlijk een hol deksel, waaronder men iets stelpt, of insluit: *eene glazen stulp,* ook *stolp.* In het gebruik, bijzonderlijk, eene haardklok. Ook eene boeren woning, welker deelen alle onder een en hetzelfde dak gestelpt, of besloten, zijn: *in eene boere stulp.* VOND. Zamenstell. *stulpkooi, stulpswijze.*

STULPEN, zie *stelpen.*

STUMPER, m., meerv. *stumpers.* Iemand, die zijn werk verbroddelt, omdat het hem aan de noodige bekwaamheid hapert, — een bloed, een hals, een sukkelaar: *waarom legt men zulke stumpers op de studie?* Van hier *stumperachtig.* Zamenstell. *stumperwerk.*

Stumper, hoogd. ook *Stumper*, en *Stumpler*, zweed. en ijsl. *stijmpare*, is verwant aan het zweed. *stijmpa*, neders. *stumpen*, verminken.

STUREN, b. w., *ik stuurde, heb gestuurd.* Iets in eene bepaalde rigting voorwaarts doen gaan. *Hij stuurt zijnen wagen door middel van den krommen dissel, met den voet. Gelijk de zon om hoogh haer loop kan stuuren.* VOND. Bijzonderlijk, van een schip gesproken: *stuur het schip regt op de haven aan. Stier den steven naer dat baken.* VOND. Zenden: *iemand om eene boodschap sturen. Ik heb het u reeds gestuurd.* Van hier *stuur.* Zamenstell. *stuurboom, stuurboord, stuurlieden, stuurman*, enz. *Stuurplegt, stuurstoel, stuurstok*, enz. *Aansturen, afsturen, besturen, doorsturen, insturen, medesturen, nasturen, opsturen, oversturen, toesturen, uitsturen, wegsturen*, enz.

Sturen, anders ook *stieren*, hoogd, *steuern*, eng. *steer*, schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

STUT, m., meerv. *stutten.* Een stijl, of ander steunsel, waarmede men iets onderschraagt, en overeinde houdt. Overdr., een persoon, of eene zaak, waardoor iemand, of iets, ondersteund, en staande gehouden, wordt: *God is mijn steun en stut. Zoo zoude de partij van Momorancij eenen stijven stut quijt wezen.* HOOFT. *Stutje zetten, stutjes draaijen, stutjes loopen* en *stutten*, bij HALMA, wordt van jongens gebezigd, die uit kerk, of school, of van hun werk, wegblijven, om hun vermaak te nemen. Van *stutten.*

STUTTEN, b. w., *ik stuttede, heb gestut.* Onderschragen. Overdr., ondersteunen, staande houden: *eene zaak met zijn gezag stutten. Daer hij Egijpten stut.* VOND. Van hier *stut, stutsel.* Zamenstell. *onderstutten.*

STUUR, o. Het werktuig, waarmede een schip wordt gestuurd, het roer: *hij zit aan het stuur.* Fig. is, *aan het*

het stuur van eenig ding *zitten*, hetzelve besturen: *zit waerheit aen het stuur van huis en huisgezin, zoo vaert het kint geluckigh.* VOND. En *het stuur van een ding zijn* is, de bestuurder daarvan wezen. *Het stuur kwijt zijn* beteekent, in eenen radeloozen toestand verkeeren. Zamenstell. *stuurboord, stuurlastig, stuurman, stuurplecht, stuurstoel.* Eene andere zamenst.: *overstuur* wordt in Vriesland gebezigd in plaats van in verwarring: *hoe is het hier zoo overstuur? Breng het huishouden toch niet meer overstuur.* Elders wordt het gebruikt, voor verloren, verspild: *al dat geld zal weldra overstuur zijn. Daar is al heel wat overstuur geraakt!* Van *sturen.*

STUURSCH, bijv. n. en bijw., *stuurscher, stuurschst.* Barsch, onvriendelijk: *een stuursch gelaat. Zij keek mij heel stuursch aan. Een stuursch bescheid. Een stuursch mensch.* Van hier *stuurschheid.* VOND. en anderen bezigen *stuur. De veerman van dit veer is Charon stuur en straf.* VOND.

STUWAADJE, zie *stuwen.*

STUWEN, anders ook *stouwen*, b. w., *ik stuwde, heb gestuwd.* Ineen duwen, pakken, schikken: *goederen in een schip stuwen.* Van menschen: *de mensch uijtmuntend hooch door Godes goedigheit in Edens hof gestouwet.* VLAERD. REDENR. Van hier *stuwaadje*, alles wat gebezigd wordt, om iets vast te stuwen, — *stuwing.* Zamenstell. *aanstuwen, instuwen, voortstuwen,* enz. Klanknabootsend.

SUF, zie *suffen.*

SUFFEN, o. w., *ik sufte, heb gesuft.* Bedwelmd, of zwak van hersenen zijn: *zij suffen en verouden.* VOND. Dezelfde zegt: *wanneer uw bliksem suft, dan dondert zijne stem.* Van hier *suffer, sufferd, sufaard, sufferij*, enz. Zamenstell. *versuffen*, enz. Van *suf, suffer; sufst*, zwak, bedwelmd van hersenen.

SUIKER, v., meerv. *suikers*, dat enkel voor verschillende soorten gebezigd wordt. Het zoete merg van zeker Oostersch riet, dat uit Indie wijd en zijd verplant is: *geene suiker is zoo zoet. In de suiker uwer zoetigheit.* HOOFT. Voorts, met suiker omkleede karwei, amandelen, enz.: *de joffer suicker stroij en gelt.* VOND. Van hier *suikerachtig, suikeren*, met suiker bestrooijen, —

suikerig. Zamenstell. *suikerappel*, *suikerbakker*, *suikerberk*, *suikerbeschuit*, *suikerbrood*, *suikerdeeg*, *suikerdoos*, *suikererwt*, *suikergast*, *suikergebak*, *suikergoed*, *suikerhuis*, *suikerkist*, *suikerkoekje*, *suikerlepeltje*, *suikermolen*, *suikerpeer*, *suikerpeul*, *suikerpot*, *suikerriet*, *suikervogeltje*, *suikerwortel*, *suikerzoet*, enz. *Borstsuiker*, *broodsuiker*, *bruidsuiker*, *drolsuiker*, *melksuiker*, *potsuiker*, enz.

Suiker, vries. *soeker*, hoogd. *Zucker*, eng. *sugar*, fr. *sucre*, ital. *zucchero*, en *zuccaro*, lat. *saccharum*, gr. σακχαρον.

SUIKERIJ, zie *cichorei.*

SUIKEREN, zie *suiker.*

SUIZEBOLLEN, o. w., *ik suizebolde*, *heb gesuizebold.* Door eenen slag of stoot aan het hoofd derwijze bedwelmd worden, dat men daarin eene suizing ontwaar wordt: *dat treft. Hij suisebolt. Daer valt hij neer ter aerde.* F. v. Dorp.

SUIZELEN, o. w., *ik suizelde*, *heb gesuizeld.* Genoegzaam hetzelfde als *suizebollen*, bedwelmd worden: *ik suizelde van al het gewemel. Teffens begon hij te suizelen.* Hooft. Van hier *suizelig* en *suizeling.* Het stamwoord is *suizen.*

SUIZEN, o. en b. w., *ik suisde*, *heb gesuisd.* Zachtjes ruischen: *het suist mij steeds in de ooren. Het suijsen van eene sachte stilte.* Bijbelv. Oulings werd het ook bedrijvend gebezigd: *en om onze afgematte leen op 't liefelijkste in slaap te suisen.* H. Dull. Van hier *gesuis*, *suizig*, *suizing*, en in Vriesland, waar men, in plaats van *suizen*, *soezen* zegt, *soes*, voorheen ook *suis*, bedwelming. Zamenstell. *suizebollen. Voortsuizen*, enz. Dit woord is zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

SUKADE, v. De gekonfijte schel van zekere vrucht, hetzij miloen, citroen, of wel die vrucht, welke de Joden in hunne loofhutten bezigen, en onder den naam van paradijsappel bekend staat. Van hier *sukadig*, naar sukade smakende, suikerzoet: *sucadige syrope — sucadige liefde*, enz. Conste der Minn.

SUKKELAAR, zie *sukkelen.*

SUKKELEN, o. w., *ik sukkelde*, *heb gesukkeld.* Eigen-

genlijk, ziekelijk zijn: *zij had reeds lang gesukkeld.* Overdr., even traag in zijne bewegingen zijn, als een ziekelijk mensch: *gij moet daarmede zoo niet sukkelen.* Tragelijk voortkomen: *wij sukkelden op zee.* Door allerlei tegenspoed in zijne ondernemingen belemmerd worden: *hij sukkelt geweldig.* Een kommervol leven leiden; *zij heeft lang met hare kindertjes gesukkeld.* Voorheen werd het ook bedrijvend gebezigd: *alwaer het ongeluk hem sukkelt.* VOND. *Door vele zeen gesolt, gesuckelt*, enz. DEZELFDE. Van hier *gesukkel, sukkel*, dat deels voor *gesukkel*, deels voor *sukkelaar*, gebezigd wordt, in: *hij is aan den sukkel*, en: *het is een regte sukkel*, — *sukkeling*, tegenspoed, pijn en verdriet. Zamenstell. *voortsukkelen*, enz. — *Sukkeldrafje, sukkelpartij, sukkelwerk*, enz.

SUL, m., meerv. *sullen.* Een doodgoed mensch: *het is een goede sul.* Een mensch van geringe verstandelijke vermogens: *hij is een sulletje.* Van hier *sulachtig, sulachtigheid, sullen*, voor den gek houden, enz.

Sul schijnt zijne eigenlijke beteekenis van een goed, een best mensch, nog in Braband te oefenen, waar men in zijne gemeenzame gesprekken gestadig het woord *sulle* vlecht, dat alsdan de plaats van *beste, lieve, waarde!* schijnt te vervangen; zoo als in: *hoorde ghij? sulle! zulde ghij dat doen? sulle!*

SULFER, o. Zwavel: *wiert geworpen in den poel des vijers ende sulphers.* BIJBELV. Van hier *sulferachtig.* Zamenstell. *sulferkolk, sulfermijn, sulferwater*, enz. Dit woord schijnt afkomstig van het ital. *solfo*, en *solfro*, fr. *souffre*, eng. en lat. *sulphur.*

SULLEBAAN, zie *sullen.*

SULLEN, zie *sul.*

SULLEN, o. w., *ik sulde, heb gesuld.* Langs eene afhellende baan, inzonderheid van digtgetrapte sneeuw, nederwaarts glijden: *de jongens sulden van de brug.* Zamenstell. *sullebaan*, glijbaan. HOOFT zegt zeer aardig van eenen schoonen vrouweboezem: *sullebaantje van mijn ziel.*

SULMAAND, *sullemaand*, v. Bij KIL. sprokkelmaand, anders *sulle*, en *selle*, of *sellemaand*, genoemd; welke benaming, volgens den geleerden M. TIJDEMAN, ontleend is van *sel, sol*, of *sul*, onrein, om dezelfde reden als *hor-*

hornung, mede eene benaming dezer maand, van *horig*, vuil, onrein, en *sporkel* (*sprokkel*) van *spurcalia*, en dit van *spurcus*, onrein, afkomstig is; zoodat *sullemaand*, even als *sprokkelmaand*, die maand zou geweest zijn, waarin men gewoon geweest was, een feest te vieren ter zuivering en heiliging van menschen en vee. Zie *sprokkelmaand*. Anderen gissen, dat *sulmaand* genoemd is naar *selle*, dat oulings evenzeer voor *gezel* gebezigd werd, als *selschap* voor *gezelschap*, en dat voorts het stamwoord van *verzellen* is. Hieruit kan *selmaand*, of *sulmaand*, naar hunne gedachten, zijn zamengesteld, omdat de vastenavondsgezelschappen in die maand veelal aanvangen.

SULTAN, m., meerv. *sultans*. Een heerscher. Bijzonderlijk, een oppergebieder over het Turksche rijk, en andere Mohammedaansche rijken: *sultan saladin heerschte, na het ombrengen van den Kalif, oppermagtig over Egypte. De sultan dondert zonder nut met zwangere kortouwen.* VOND. Van hier *sultana*, het grootste vaartuig van de Turksche zeemagt, *sultanijn*, eene goudmunt met het beeld van den sultan van Turkije, *sultanin*, de gemalin van eenen sultan. Het woord is van arabischen oorsprong.

SUS, een tusschenwerpsel, dat, uit hoofde van zijnen klank, tot aanbeveling van stilte gebezigd wordt: *sus! daar komt hij*. Van hier het volgende.

SUSSEN, b. w., *ik suste, heb gesust*. Doen zwijgen, stillen: *een kind sussen*, *in slaap sussen*, doen insluimeren; fig., nadenkenloos maken: *hij poogde zijne tegenpartij in slaap te sussen. Maer 't vleiën van de pluim en kan geen zorge sussen.* VOND.

SWEER, m., meerv. *sweren*; ook *zweer*, *zweren*. Oul. een schoonvader: *ick uwe sweer Jethro kome tot u.* BIJBELV. Bij KIL. en anderen komen nog andere beteekenissen voor.

SYLLABE, v., meerv. *syllaben*. Eene lettergreep, een kleiner of grooter aantal van letteren, die gezamenlijk moeten worden uitgesproken, zoo als die van het woord *stuursch*, *schreeuwt*, enz.: *den klanck der syllabe.* VOND. *Ik herinner mij alles van syllabe tot syllabe.*

Syllabe, hoogd. *Sylbe*, eng. *syllable*, ital. *sillaba*, lat. *syllaba*, is van het gr. συλλαβη afkomstig.

SYNAGOGE, v., meerv. *synagogen.* De godsdienstige vergaderplaats eener joodsche gemeente: *ende hij leerde in hare synagogen.* BIJBELV. In het gr. συναγωγη, beteekenende eigenlijk eene vergaderplaats over het algemeen.

SYNODE, v., meerv. *synoden.* Eene algemeene kerkelijke vergadering. *De Walsche synode.* Somwijlen ook onzijdig: *het synode van Dordregt.* VOND. *Naer den zin van een gemeen synode.* HOOFT.

Synode, fr. ook *synode*, eng. *synod*, ital. *sinodo*, lat. *synodus*, is ontleend van het gr. σύνοδος, eene bijeenkomst.

SYRING, *syringe*, v., meerv. *syringen.* Een bloemdragend plantgewas, waarvan men twee verschillende hoofdsoorten vindt: *de gemeene, of Arabische, en de lage, of Perzische, syring.* Dit woord is ontleend van het lat. *syrinx*, gr. συριγξ, eene rietpijp, omdat de syring lange regte loten heeft, die van binnen hol, en met een voos merg opgevuld zijn; waarnaar zij in het eng. den naam van *pipe-tree* voert. Zamenstell. *syringebloesem, syringeboom, syringestruik, syringetak*, enz.

T.

T.

T, de achttiende letter van het Nederduitsche ABE, behoorende tot de tongletters. Zij is naauw verwant aan de D, en wordt daarmede zeer dikwijls verwisseld. Ook gaat zij wel eens over in eene S, SCH; zie S. Voorts wordt zij meermalen, ter wegneming van eene wanklankige zamenvoeging van zachte medeklinkers, of om andere redenen, midden in een woord ingelascht. Dus schrijft men *schraagte*, in plaats van *schrage; bekentenis*, *erkentenis*, voor *bekennenis*, *erkennenis*, enz. Zie SIEGENBEEKS Verhandeling over de spelling, § 15. Evenéens bevordert zij de welluidendheid dikwijls voor aan een woord, zoo als in *tachtig*, en oulings ook in *tnegentig*, zie *tachtig;* en achter aan een woord, zoo als in *tot mijnent*, *tot onzent*, enz. Op zichzelve bekleedt zij met een afsnijdingsteeken van voren de plaats van *het;* zoo als in *'t welk;* en met een afsnijdingsteeken van achteren de plaats van *te;* zoo als in *t'huis*. Doch deze en dergelijke afsnijdingen moet men, vooral in ongebonden stijl, vermijden.

TAAG, m. Eene rivier, die Spanje en Portugal besproeit: *wanneer het IJ zal doen verflaauwen den Lissebonschen Taag*. HOOFT. Deze rivier heet in het fr. *Tage*, lat. *Tagus*, sp., port. *Tajo*.

TAAI, bijv. n. en bijw., *taaijer*, *taaist*. Met dit woord geeft men nopens buigzame dingen te kennen, dat zij niet vaneen getrokken, of verbroken, kunnen worden: *een taai rijsje*, *een taaije rotting*, *taaije slijm*, *taai vleesch*, enz. *De slaghpen in zijn vlucht hem uit den taeien vleugel rukken*. VOND. Voorts geeft men den naam van *taai* aan een levend wezen, dat veel uitstaan kan zonder krank te worden, of te sterven: *gij moet heel taai zijn*. *Zich taai houden* is, niet ligt bezwijken, of toegeven, en *taai zijn*, vasthoudend, gierig zijn. Einde-

delijk, is *een taai geduld* zoodanig een, dat niet ligt bezwijkt. Van hier *taaijaard*, een gierigaard, *taaiachtig*, *taaiheid*, en *taaijigheid*, eene taaije stof: *hij wierp vele taaijigheden uit.* HALMA. Zamenstell. *taainagel*, in de gemeenzame verkeering, voor iemand, die vasthoudend is.

TAAINAGEL, zie *taai.*

TAAK, v., meerv. *taken.* Bepaald werk: *iemand eene taak voorschrijven. Gelijk eene vrouw, die haere dienstmaegden met de lange taecke bezig hout.* VOND. Zamenstell. *taakwerk*, *breitaak*, *schrijftaak*, enz.

TAAL, v. meerv. *talen.* Verschilt hierin van *spraak*, dat dit laatste eigenlijk de daad van spreken aanduidt, maar *taal*, al wat er gesproken wordt: *die taal verbaast mij. Zij hoonen u door snoode taal.* L. D. S. P. Voorts is *taal* somwijlen het spraakvermogen: *zij is wel ter taal*, wel bespraakt. En de wijs, waarop iemand spreekt: *zijne taal was vloeijend. Die taal past geenen man van fatsoen.* Fig.: *de mond sprak steeds de taal van 't hart.* L. D. S. P. Verschillende zigtbare en andere teekenen, waardoor men zijne gewaarwordingen, enz. wel eens te kennen geeft: *de taal der oogen. De taal der vingeren. Wie kàn den vernuftigen hond eene taal betwisten?* Ja even als er aan levenlooze dingen wel eens fig. eene spraak en stem toegekend wordt, wordt hun ook wel eens eene taal toegeschreven: *de taal der natuur moet den ongodist beschamen.* Eindelijk is, *taal en antwoord geven*, behoorlijk bescheid geven; en *geene taal waardig zijn*, niet waardig zijn, dat men eenig bescheid ontvange. Zamenstell. *taalfout*, *taalgebrek*, *taalgrond*, *taalkenner*, *taalkennis*, *taalkunde*, *taalkundig*, *taalmeester*, *taalminnaar*, *taalregel*, *taalregter*, *taalrijk*, *taalschikking*, *taalslieden*, *taalsman*, *taalspraak*, *taaltak*, *taalteeken*, *taalvitter*, *taalvoerder*, bij KIL., *taalwoestheid*, *taalzifter*, enz. *Bordeeltaal*, *brabbeltaal*, *dingtaal*, *grondtaal*, *lastertaal*, *leugentaal*, *moedertaal*, *straattaal*, *vertalen*, *vertaler*, *vertaling*, *wartaal*, enz.

TAALSMAN, m., meerv. *taalsmannen*, of *taalslieden.* Een tolk, of vertaler: *zij verstonden elkanderen genoeg, om het zonder taalsman te stellen. De overzet-*

zetting der zeventig taalsmannen, de Alexandrijnsche vertaling des ouden testaments.

TAAN, v. Gemalen schors van eikenboomen, waarvan men zich in het bereiden van leder, en het tanen van zeildoek en netten, bedient; gemeenlijk *run*, in Vriesland *kif*, genoemd: *die taan is hare kracht reeds kwijt.* Van hier *tanen*, en *taner*, bij KIL. Zamenstell. *taanbloem*, *taankleur*, *taankleurig*, enz.

TAANKRING, m. In het lat. *ecliptica.* De zonneweg, waarin zon en maan zich beide bevinden moeten, zoo een van beide tanen zal. Zie *tanen.*

TAARLING, zie *teerling.*

TAART, v., meerv. *taarten.* Een bekend gebak. Spreekw.: *daar heb ik taart van gegeten*, daar heb ik van gelust, dat heeft mij veel gekost. Zamenstell. *taartkoek*, *taartpan*, enz. *Abrikoostaart*, *amandeltaart*, *appeltaart*, *kersetaart*, *pruimetaart*, enz.

Taart, oul. *toert*, *torta*, KIL. *taerte*, fr. *tarte*, eng. *tart*, it. *torta*, wordt gevoegelijk afgeleid van het lat. *torquere*, als in de bewerking gedurig omgedraaid wordende.

TAATS, zie *taatstol.*

TAATSTOL, m., meerv. *taatstollen.* Van *tol* en *taats*, een nagel. Een bekend kinderspeeltuig, dat, onder dezen naam, van eenen *drijftol* onderscheiden wordt.

TABAK, m., meerv. *tabakken.* Een bekend plantgewas: *Amersfoortsche tabak. Gele, kleurige, vette, tabak.* Spreekw.: *dat is andere tabak*, dat is iets van eene gansch andere natuur. Zamenstell. *tabaksasch*, *tabaksblad*, *tabaksdoos*, *tabakschuur*, *tabakshandel*, *tabakshandelaar*, *tabakskerver*, *tabakskerverij*, *tabakskist*, *tabaksklisteer*, *tabakskomfoor*, *tabakskooper*, *tabaksland*, *tabaksmannetje*, *tabakspapier*, *tabakspijp*, *tabakspinner*, *tabakspinnerij*, *tabaksplant*, *tabaksplanter*, *tabaksplanterij*, *tabakspot*, *tabakspruim*, *tabaksreuk*, *tabaksrol*, *tabaksrook*, *tabaksteel*, *tabakstof*, *tabakstoppertje*, *tabaksvat*, *tabaksveld*, *tabaksverkooper*, *tabakswinkel*, *tabakszak*, enz. *Kardoestabak*, *kerftabak*, *krultabak*, *merrijlandtabak*, *pruimtabak*, *roltabak*, *rooktabak*, *snuiftabak*, *varinastabak*, *zwisenttabak*, enz.

Ta-

Tabak, fr. *tabac*, ital. *tabacco*, eng. *tobacco*, hoogd. *Tobak*, is dus genoemd, naar de pijpen, waaruit de inwoners van Hispaniola tabak rookten, toen de Spanjaarden daar het eerste aankwamen. Want die pijpen droegen den naam van *tabaco*, welken de Spanjaarden tot den tabak, door de wilden *cohiba* genoemd, overbragten; en de tabak is dus zijnen naam geenszins aan het eilandje Tabago verschuldigd.

TABBAARD, *tabberd*, m., meerv. *tabbaarden*. Een lange staatsierok: *een wijde tabbaard*. Bijzonderlijk het staatsiekleed der leden van eene hooge vierschaar, of der regtsgeleerden, die daarvoor pleiten: *het is geen man van den degen, maar van den tabbaard*. Fig., de pleiters en regters zelve: *de tabbert houdt gemack*. VOND. Eindelijk ook een oud Romeinsch opperkleed: *dat zij den tabbaart hadden moeten zien*. HOOFT in TACIT. Van hier *getabberd*. Zamenstell. *tabbaardlijf*, *tabbaardzoom*, enz. *Nachttabbaard*, enz.

Tabbaard is verwant aan het eng. *tabard*, een wapenrok, en het ital. *tabarro*, een korte mantel.

TABERNAKEL, (lat. *tabernaculum*), m., meerv. *tabernakelen*, of *tabernakels*. Eigenlijk, eene hut, tent, veldhut: *laat ons drie tabernakelen maken*. BIJBELV. Bijzonderlijk, de stichtshut van de Mozaische eeredienst: *tot een tente over den tabernakel*. BIJBELV. Het ligchaam, waarin des menschen geest hier op aarde zijn verblijf houdt: *soo lange ick in desen tabernakel ben*. BIJBELV. Het toekomstige verblijf der gelukzaligen: *sij u mogen ontfangen in de eeuwige tabernakelen*. BIJBELV. Spreekw.: *ergens tabernakelen bouwen*, er een gevestigd verblijf houden.

TACHTIG, telwoord, voorheen ook *tachentig*, *tachtentig*, bij KIL. *t'achtentich*, behoorende tot de hoofdgetallen, en beteekenende *tien achtmaal genomen*: *Abram was ses en tachtentigh jaren oud*. BIJBELV. Het meerv. *tachtigen*: *vijf tachtigen maken vier honderden*. Dit meerv. beteekent eigenlijk *getallen van tachtig*, maar wordt intusschen wegens een enkel getal van *tachtig* gebezigd: *zij kwamen met hun tachtigen*, en in meer dergelijke spreekwijzen, even als *tweeën*, *drieën*, enz. in: *met hun tweeën*, *onder ons drieën*, enz. Van hier *tachtiger*, iemand, die tachtig jaren oud

 is,

is, of een schip, dat tachtig stukken geschut voert; *tachtigste*, hoogd. *achtzigste*, enz. Zamenstell. *tachtigjarig*, *tachtigvoudig*, enz.

Tachtig, fr. *octante*, ital. *ottanta*, lat. *octoginta*, gr. ὀγδοήκοντα, is door eene voorzetting van de T van *acht* gevormd.

TAF, o., meerv. *taffen*, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. De allerligtste zijden stof: *die taf is al te doorschijnend.* Van hier *taffen*, onverbuigb. bijv. n., dat van taf is.

Taf, hoogd. *Taft*, *Taffet*, KIL. *taffetaf*, fr. en eng. *taffetas*, ital. *taffeta*, is van eenen oosterschen oorsprong, en draagt in Perzie den naam van *tafteh.*

TAFEL, v., meerv. *tafelen*, of *tafels.* Eigenlijk een vlak vierkant-bord, van hout, of andere stof: *tafelen van steen, beschreven met den vinger Godes.* BIJBELV. *De wet der twaalf tafelen.* Overdr., iets, hetwelk oulings op zulke tafelen gegriffeld werd, een kort overzigt van het een of ander, zoo als eene *Genealogische tafel*, eene *Chronologische tafel*, enz. Voorts, een vierkante of andere disch: *de tafel dekken. Aan de tafel*, of *aan tafel zitten.* Overdr., is *tafel* de maaltijd zelf: *hij houdt gemeenlijk eene goede tafel. Opene tafel houden*, *gewone* (*ordinaire*) *tafel houden* is, een iegelijk, die aan den maaltijd deel nemen wil, voor eenen vastgestelden prijs, daaraan toelaten. *Echtgenooten van tafel en bed scheiden* is, alle gemeenschap tusschen hen doen ophouden. *Ter tafel brengen* is, te berde brengen, opperen, bij eene raadsvergadering, die aan eene tafel zit, in overweging brengen. Van hier *tafelen*, aan tafel zitten, maaltijd houden, enz. Zamenstell. *tafelappel*, *tafelbaai*, *tafelbediening*, *tafelbediender*, *tafelbel*, *tafelberg*, *tafelbeschuit*, *tafelbezem*, *tafelbier*, *tafelblad*, *tafelboekje*, *tafelbord*, *tafelgast*, *tafelgeld*, *tafelgemeenschap*, *tafelgenoot*, *tafelgereedschap*, *tafelgeregt*, *tafelgezel*, *tafelgezelschap*, *tafelgoed*, *tafelhouder*, *tafelkleed*, *tafelknecht*, *tafelkomfoor*, *tafellade*, *tafellaken*, *tafellikker*, *tafellikkerij*, *tafellikster*, *tafellinnen*, *tafelmes*, *tafelmuzijk*, *tafelpeer*, *tafelpraat*, *tafelpracht*, *tafelrede*, *tafelring*, *tafelschel*, *tafelschraag*, *tafelschuimer*, *tafelschuimerij*, *tafel-*

schuimster, *tafelservies*, *tafelspel*, *tafelsprei*, *tafelstoel*, *tafeltijd*, bij OUD., *tafelvreugd*, *tafelvriend*, *tafelweelde*, *tafelwijn*, *tafelzilver*, enz. *Biljardtafel*, *kaptafel*, *ladetafel*, *mangeltafel*, *nachttafel*, *schenktafel*, *schrijftafel*, *schrijftafeltje*, *schuiftafel*, *theetafel*, *troktafel*, *tuintafel*, *veldtafel*, *vriendentafel*, enz.

Tafel, lat. *tabula*, onderscheidt zich daarin van *disch*, dat dit laatste eigenlijk eene ronde tafel, en van deze beteekenis tot die van eene eettafel overgegaan is, omdat de oude Duitschers, volgens TACITUS, van ronde tafels aten.

TAFELBAAI, zie *tafelberg*.

TAFELBERG, m. Een langwerpige berg aan de Kaap de goede hoop, dus genoemd, omdat hij van boven genoegzaam even vlak is als eene tafel. Van hier *tafelbaai*, eene baai aan den voet van den tafelberg, bij verkorting dus genoemd, in plaats van *tafelbergsbaai*.

TAFELEN, zie *tafel*.

TAFEREEL, o., meerv. *tafereelen*. Eigenlijk, eene houten tafel, waarop iets geschilderd wordt: *de geest, onschilderbaar op doek, of tafereel*. VOND. Voorts niet alleen hetgene op eenig hout geschilderd wordt; maar ook eene schilderij over het algemeen: *de heerlijkste tafereelen versierden de zaal*. Overdr., eene schilderachtige beschrijving van eenig ding: *zijne tafereelen van Spanje zijn meesterstukken*.

TAFFEN, zie *taf*.

TAK, m., meerv. *takken*. In tegenoverstelling van *loot*, een stevig uitspruitsel van eenen boomstam: *sal met gewelt de tacken afkappen*. BIJBELV. *De blixem schent zoo boom met tack en wortel*. VOND. Overdr., de zijdelingsche uitspruitsels van hertshorens, koraalgewassen, en meer andere dingen. Ook worden de bijzondere geslachten, die uit eenen gemeenschappelijken stam voortspruiten, *takken* genoemd: *de tak der Bourbons*. Van hier *getakt*, *takken*, *takkig*, enz. Zamenstell. *takkebos*, *takmos*, enz. *Boomtak*, *lauwertak*, *olijftak*, *palmtak*, enz.

TAKEL, m., meerv. *takelen* en *takels*. Eene katrol met het daar door loopende touw. — Het touwwerk, waarmede men de goederen in en uit een schip hijscht: *de takel*

 giert

giert en krijt door 't lossen en het laan. J. DE MARR. Van hier *takelaadje*, *takelen.* Zamenstell. *takelblok*, *takelkaak*, *takeltouw*, *takelwerk.*

TAKELAADJE, v. Even als *takeling*, niet slechts de gezamenlijke takels, maar ook al het overige touwwerk van een schip: *genoegzaam al de takelaadje werd weggeschoten.*

TAKELEN, b. w., *ik takelde*, *heb getakeld.* Een schip met takels en verder touwwerk toerusten: *het vaartuig is nog niet getakeld.* Van hier *takeling.* Zamenstell. *takeltuig*, enz., *onttakelen*, *optakelen*, *toetakelen*, enz.

TAKKEBOS, m., meerv. *takkebossen.* Een bos van zamengebondene takken. In plaats van dit woord vindt men bij KIL. *tackelingh;* terwijl *takkeling* bij HALMA daarentegen een vogel is, die nog niet vliegen kan, maar slechts van den eenen tak op den anderen huppelt.

TAKKELING, zie *takkebos.*

TAKKEN, b. w., *ik takte*, *heb getakt.* Takkig maken, nog overig in het deelw. *getakt.*

TAL, o., bijkans enkel gebruikelijk in *bij het tal* en *zonder tal*, en evenveel beteekenende, als *aantal*, of *getal*, eene getelde hoeveelheid van eenheden: *iets bij het tal verkoopen. En vloten zwanger van soldaten zonder tal.* VOND. *Der starren tal.* L. D. S. P. Van hier *tallijk*, *talloos*, enz., en de zamenstell. *talhout*, *talletter*, *talmerk*, *talrijk*, enz. *Aantal*, enz. Van *talen*, *tellen.*

TALEN, o. w., *ik taalde*, *heb getaald.* Volgens KIL., oulings spreken, vertellen, van welke beteekenis men in het nederd. *taal*, en het eng. *tale*, duidelijke sporen vindt. Men gebruikt het hedendaags enkel, in den zin van vragen, begeeren: *maer als zij nu om loon heeft welverdient getaelt.* VOND. Sterk naar eenig ding haken: *dan, soo ghij soo verhardt na wreede wrake taalt.* HOOFT. *Ergens naar talen* is eene spreekwijs, die reeds zeer oud is, blijkens: *men horder nimmerme na tale*, men hoorde er nimmermeer naar talen. M. STOK. Van *talen* komen, *betalen*, *getal*, *taal*, *tal*, en de woorden, die wederom van deze worden afgeleid.

Talen, zweed. *talja*, neders. *tellen*, eng. *tell*, hoogd. *zählen*, schijnt zijne eigenlijke beteekenis van spreken aan zijnen klank verschuldigd.

TALENT, o; meerv. *talenten.* Een bastaardwoord, ontleend uit het Grieksch, waar het eene weegschaal, en een gewigt van goud, of zilver, aanduidt, dat op verschillende plaatsen van eene verschillende grootte was. Nopens zulk een gewigt van goud, of zilver, bezigen wij dit woord ook dikwijls: *drie hondert talenten silvers, ende dertig talenten gouts.* BIJBELV. *Pijtias, die Simon voor eenen talent gesnoten heeft.* VOND. Begaafdheid, bekwaamheid: *men moet zijn talent op woeker stellen. Het is een man van groote talenten,* of *van talenten.*

Talent, hoogd., fr., eng. ook *talent*, ital. *talento*, lat. *talentum*, stamt af van het gr. ταλαντον.

TALIE, v. Gestalte: *klein van talie.* Dit woord is van het fr. *taille* ontleend, en heeft bij KIL. nog meer andere beteekenissen, die intusschen allen verouderd zijn.

TALING, zie *teling.*

TALJOOR, zie *teljoor.*

TALK, v. Het hardste vet van slagtbeesten, dat anders, in tegenoverstelling van het overige weekere vet, den naam van *ongel* voert, en veelal tot kaarsen verbruikt wordt. Voorts ook zeker week slag van steen, dat in het aanraken, dikwijls ook in kleur, veel overeenkomst met het gezegde vet heeft: *goudkleurige, zilverkleurige, graauwe, roode, groene, en zwarte talk.* Zamenstell. *talkkaars, talkolie, talksmeer, talksteen, talkvat, talkvet,* enz. *Goudtalk, rundertalk, schapentalk,* enz.

Talk, neders. *talg*, hoogd. *Talg*, en *Talk*, eng. *tallow*, en, voor zoo veel het talksteen beteekent, in het perz. *talcq, talchum*, middeleeuw. lat. *talcum.*

TALM, zie *talmen.*

TALMEN, o. w. *ik talmde, heb getalmd.* Dralen, sammelen, sukkelen: *gij moet daarmede zoo niet talmen.* Van hier *getalm, talm*, een sukkel, een talmachtig mensch, *talmachtig, talmer, talmerij, talmster.* Dit woord schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

TALMUD, m. Het wetboek der hedendaagsche Joden, zamengesteld uit een oud werk, *Mischna* genoemd, en verklaringen van dat werk, die den naam van *Gemara* dragen: *de Joden schatten hunnen Talmud bijkans*

even hoog, als den Bijbel. Van hier *talmudisch*, *talmudist.* Het stamwoord is het hebr. למד, leeren; en *Talmud* is eigenlijk zoo veel, als leerboek.

TAM, bijv. n. en. bijw., *tammer*, *tamst.* Getemd: *tamme schapen. Een tamme olifant. Tamme eenden*, die, bij de boeren en de eendenkooijen leven, in tegenoverstelling van *wilde*, die in het wild vliegen. Voorts noemt men ook planten *tam*, die kunstmatig aangekweekt en behandeld worden; zoo als *een tamme wijnstok*, *een tamme kastanjeboom.* En eindelijk geeft men den naam van *tam* aan een mensch, die gedwee en handelbaar is: *hij begint reeds tammer te worden.* In dezen zin is *mak* intusschen gebruikelijker. Van hier *tamheid.* Van *tammen*, *temmen*, verwant aan ons *toomen*, het lat. *domare*, en het gr. δαμαειν; zie *temmen.*

TAMERINDE, v., meerv. *tamarinden.* Een Oostersche en West-indische boom, uit wiens peulvruchten en het daarin vervatte zaad, in de apotheken *tamarijn* genoemd, men geneesmiddelen bereidt: *men begroef het lijk van saul onder eene tamarinde.* De vrucht: *ingelegde tamarinde*, die tot lekkernij gebruikt wordt. Zamenstell. *tamarindeboom*, *tamarindenbosch*, *tamarindenmerg*, het merg der gezegde peulvruchten, *tamarindenvrucht*, *tamarindenzaad.* De oorsprong van het woord is het arabische *tamarhendi*, dat eenen indischen dadelboom aanduidt.

TAMBOER, v., meerv. *tamboeren.* Eene trommel: *mirjam ging met de tamboer ten reie.* VOND. *Sij juichen op 't geluit van trompen*, trompetten, *en tamboeren.* WESTERB. Van hier *tamboer*, trommelslager, *tamboeren*, trommelen, en *tamboerijn*, anders rinkelbom.

TAMBOER, m., *tamboeren*, w., *tamboerijn*, zie *tamboer*, v.

TAMELIJK, bijv. n. en bijw. Middelmatig, niet uitstekend, en ook niet al te gering: *een tamelijke prijs. Tamelijk welvarende.* De eigenlijke beteekenis van dit woord is voegelijk, betamelijk. In dezen zin vindt men *taemelick* bij KIL. en bij V. HASS. Oulings werd het voor geschikt, bekwaam, gebezigd: *enen stercken man ende tamelic om te striden.* BIJB. 1477. Van *tamen*, zie *betamen.*

TAM-

TAMMEN, zie *temmen.*

TANAIS, m. Dus noemden de ouden eene rivier, die doorgaans voor de scheidlinie tusschen Europa en Azie gehouden werd, en thans den naam van *Don* voert: *uit den vergelegen Tanais.* VOND.

TAND, m., meerv. *tanden.* Een der kleine beentjes, die, aan het kakebeen van den mensch en vele dieren vastgehecht, dienen, om te bijten, of te kaauwen: *het kind krijgt tanden.* Overdr., de uitstekende punten van menig ding, zoo als die van een anker, of ploegijzer: *de lantman met den stompen tandt van het kouter.* VOND. De punten der raderen van eenen molen of een uurwerk: *er zijn twee tanden van dat rad afgemalen.* De punten van eene vork: *Neptuins drietand heet dus naar zijne drie tanden.* De punten van eenen kam, of eene zaag: *aan die zaag moeten er eenige tanden opgevijld worden* De puntjes van smalle kantjes, waarnaar die kantjes in het fr. den naam van *dentelles* voeren, enz. Spreekw.: *liggen de handen, zoo liggen de tanden,* als er niet gewerkt worden kan, is er niets te eten. *Het gaat van de hand in den tand,* het wordt zoo haast verteerd, als het ontvangen is. *Met hand en tand vasthouden,* zoo sterk vasthouden, als mogelijk is. *Tot aan de tanden verschanst liggen,* door verschansingen, die nagenoeg eene mans hoogte bereiken, gedekt liggen. *De tanden laten zien,* of *blinken,* bij KIL. *bliktanden, tandblicken,* toonen, dat men zijne partij des noods met geweld tot rede brengen kan. *Haar op de tanden hebben,* eenen baard hebben, de ondervinding en den moed van eenen man bezitten. *Het gebit op de tanden nemen,* van paarden gesproken, naar geen bestuur meer luisteren. *Iets op zijne tanden nemen,* met kracht ondernemen. *Met lange tanden eten,* weinig trek tot eten hebben. *Het water loopt mij om de tanden,* ik begin flaauw van hooger te worden. *Het water loopt mij daarvan om de tanden,* ik hunker daarnaar. *Zijne tanden ergens mede stoken,* ergens mede spotten. *Hoe staat gij zoo te tandtrekken?* hoe talmt en dingt gij zoo? *Met eenen mond vol tanden staan,* beschroomd en verlegen zijn, om te spreken. *De kersentanden zullen ons uitvallen,* wij zullen geene kersen meer eten. *De vernielende tanden van*

den tijd, het bedervend vermogen des tijds. Van hier *tanden*, van tanden voorzien. Zamenstell. *tandarts*, *tandbalsem*, *tandbeen*, *tandblik*, *tandblikken*, *tandborstel*, *tandbrasem*, *tandeloos*, *tandenklank*, *tandenrij*, *tandenstoker*, *tandhol*, *tandhoren*, *tandig*, *tandkoraal*, *tandkoter*, *tandkruid*, *tandmeester*, *tandmiddel*, *tandpijn*, *tandpijnboom*, *tandpleister*, *tandpoeijer*, *tandrad*, *tandschilfer*, *tandschrabber*, *tandschuijer*, *tandschuursel*, *tandswijze*, *tandtang*, *tandtrekken*, *tandtrekker*, *tandtrekking*, *tandvijl*, *tandvisch*, *tandvol*, *tandwortel*, *tandzweer*, enz. *Ankertand*, *baktand*, *boventand*, *drietand*, *giftand*, *hoektand*, *hondstand*, *kunsttand*, *maaltand*, *oogtand*, *slagtand*, *snijtand*, *voortand*, *wisseltand*, enz.

VOSSIUS neemt het lat. *dens* voor *edens*, iets, dat eet, of waarmede men eet: en op dezen grond heeft men gegist, of ons *tand* niet wel kon zijn voor *tend*, en dit voor *etend*, van *eten*. Anders wordt ons *tand* genomen voor eene verkorting van het deelw. *ta-end*, van het oude w. *ta-en*, *ti-en*, dat is trekken; derhalve iets, waarmede het wild gedierte trekt en scheurt, om op te eten; gelijk de *tanden* ook tot hetzelfde einde den mensch gegeven zijn.

TANDEN, zie *tand*.

TANEN, b. en o. w., *ik taande*, *heb getaand*. Van *taan*, gemalen schors. Bedr., het leder met run bereiden: *wel getaand leder*. Onzijd., bezwalkt, of verduisterd, rosgeel worden, van de zon en de maan gesproken: *de zon begint te tanen*. *De zon deed taanen op het midden van den dag*. J. DE MARR. — CAMPH. bezigt dit woord ten aanzien van de rede: *de reden taent en is verduijstert*. Van hier *taning*. Zie *taan*.

TANG, v., meerv. *tangen*. Een werktuig, uit twee aan elkanderen vast zijnde, en zich om het punt van vereeniging henen draaijende, deelen bestaande, en dienende, om iets aan te vatten, of te trekken: *een kool met de tang uit het vuur halen*. Spreekw.: *dat sluit als eene tang op een varken*, daar is geen verband noch slot ter wereld in. *Men kan het er met geene tangen uitkrijgen*, men kan met de grootste moeite naauwelijks eenig bescheid krijgen. *Zij ziet er uit, dat men ze met geene tang aanraken zou*, zij is vreesselijk havenloos

loos en mòrsig. Zamenstell. *buigtang*, *nijptang*, *smidstang*, *steentang*, *tandtang*, *trektang*, *vuurtang*, enz.

Tang, hoogd. *Zange*, angels. *tang*, zweed ook *tang*, eng. *tongs*, schijnt verwant aan het lat. *tangere*, oud lat. *tagere*, gr. θιγειν.

TAP, m, meerv. *tappen*. De daad van tappen: *hij verkoopt zijn bier bij den tap*, van tijd tot tijd daarvan tappende. *Ik wist gaarne, of de wijn wat zal kunnen duren op den tap*. HOOFT. Een werktuig, om te tappen, zoo als een stop, een deuvik, of eene kraan: *daar stak een tap in het vat*. Ook worden de uitstekken aan weerskanten van een stuk geschut, waaraan hetzelve in het affuit hangt, *tappen* genoemd. — *Hij betert zich, als scharrebier op den tap*, hij verergert dagelijks. Zamenstell. *tapgat*, *taphuis*, *tappan*, *tapsleutel*, kraansleutel, *taptoe*.

TAPIJT, o., meerv. *tapijten*. Een tafelkleed, ook vloerkleed, dat met verschillende kleuren bewerkt is: *Smirnasche tapijten*. Een geborduurd kamerbehangsel: *het heerlijk tapijt*. VOND. In de spreekw. *iets op het tapijt brengen*, is *tapijt* het kleed, waarmede de tafel van eene raadsvergadering bedekt is, en die spreekw. beduidt evenveel als: *ter tafel brengen*, *te berde brengen*. Zamenstell. *tapijtmaker*, *tapijtwerk*, *tapijtwerker*, *tapijtwever*, enz. *Huttapijt*, VOND., *koortapijt*, *vloertapijt*, *zelttapijt*. D. DECK.

Tapijt, KIL. en elders *tapeet*, hoogd. *Tapet* en *Teppich*, fr. *tapis*, ital. *tapeto*, sp. *tapete*, is van het lat. *tapes*, *tapetis*, ontleend.

TAPPEN, b. w., *ik tapte*, *heb getapt*. Het vocht uit een vat door het tapgat uitlaten: *bier tappen*. Wijn, sterken drank, enz. in het klein verkoopen, wijnhuis houden: *hij tapt*, *hij geneert zich met tappen*. Van hier *tapper*, *tapperij*, tappersnering, tapperswinkel, enz. Zamenstell. *taphuis*, enz. *Aftappen*, *intappen*, *overtappen*, *uittappen*, enz.

TAPTOE, v. Een getrommel, tot waarschuwing voor tapjes of kroegjes om te sluiten, en voor de soldaten, om zich van daar naar hun nachtverblijf te begeven: *pak u weg! de taptoe slaat*.

TARRA, *tarra*, v., meerv. *taraas*. Het gewigt van een vat, of ander ding, waarin koopwaren gepakt zijn. Van het

het ital. *tara*, gelijk wij ook ons basterdw. *tareren*, de tara opmaken, van het ital. *tarare* ontleend hebben.

TARBOT, v., meerv. *tarbotten*. Eene bekende soort van zeevisschen, tot het geslacht der platvisschen behoorende. Zamenstell. *tarbotaas*, *tarbotvangst*, *tarbotvisscherij*, enz.

TARNEN, zie *tornen*.

TARRA, zie *tara*.

TARTAAN, v., meerv. *tartanen*, zeker vaartuig. In het fr. *tartane*, ital. *tartana*, hoogd. *Sartane*.

TARTAAR, m., meerv. *tartaren*. Een bewoner van Tartarije, of dat gedeelte van Azie, dat tusschen de IJszee, Rusland, Turkije, Perzie, Indie en Sina ingesloten is. Van hier *tartaarsch*, enz.

Tartaar, *tarter*, fr. *tartare*, ital. *tartaro*, eng. *tartar*, hoogd. ook *Tartar*, luidt in het Oostersch overal *tatar*.

TARTEN, oul. *tratten*, b. w., *ik tartte*, *heb getart*. Trotseren, uitdagen: *de heilige Jordaen te tarten met gedoopte wateren*. VOND. Met eene trotserende vertooning kwellen: *tart met gepluimden helm 't wit van Achilles oogen*. VOND. *Tarten in eere* bezigt VOND. voor te boven gaan: *en zoo veel als een Godt 't gedierte in eere tart*. Van hier *tarter*. Zamenstell. *uittarten*, enz.

TARTER, m., meerv. *tarters*, dat enkel gebruikelijk is als het woord voor eenen uitdager genomen, of voor *tartaar* gebezigd wordt; maar gemeenlijk verstaat men door *tarter* den helschen afgrond der ouden: *de groote Tarter zelf opspalkende zijn mont*. VOND. In dezen zin is *tarter* van het lat. *tartarus*, en het gr. ταρταρος, afkomstig.

TARWE, *tarw*, v. Het edelste slag van koren, weit: *het veertel der beste terwe*. HOOFT. Het plantgewas, hetwelk dat koren voortbrengt, en onder de grassoorten gerangschikt wordt: *het onkruit onder de terwe*. VOND. Zamenstell. *tarwakker*, *tarwbouw*, *terwebrood*, *tarwemeel*, *tarwoogst*, *tarwgras*, enz.

TAS, m., meerv. *tassen*. Een hoop koorns, of veldgewas. Ook wordt het gebruikt voor een' hoop, of eene opgestapelde menigte: *hij stapt op eenen hoogen tas van dooden*. VOND. Eene boerenwoning, die tegelijk met de stal-

stalling, schuur, bergplaats van koren, of hooi, enz. onder een dak begrepen is, zoodat alles gezamenlijk eenen spits toeloopenden hoop vormt, even als de boerenwoningen in Westvriesland veelal doen: *de herfst schonk overvloed, en hoopte schuur en tas met volle garven op.* LE FRANC VAN BERKHEIJ. Van hier *tassen*, opeenstapelen, enz.

TASCH, *tesch*, v., meerv. *tasschen.* Een buidel, of zak: *mijne tasch is met allerlei goed opgevuld. Weet, dat gij met de tesch op zijde zijt geboren.* D. DECK. Voorts is *eene knappe tasch* eene knappe vrouw of jonge dochter, en *eene looze tasch* eene looze feeks, *Een lustige weduw, een dappere tas.* R. VISSCHER. Zamenstell. *taschkruid*, enz. *Beugeltasch*, *goocheltasch*, *herderstasch*, *kardoestasch*, *patroontasch*, *weitasch*, enz.

Oudt. heeft *tasch*, *tassche*, *tissche*, een' gordel beteekend, waarvan ons *das*, halsdas, waarschijnlijk afkomstig is. En daar men oul. het geld in den gordel plagt te dragen, hetwelk onder onze veehandelaars nog gebruikelijk is, zoo is het natuurlijk, dat ons *tasch*, *weitach*, enz. van hier zijnen naam ontleend heeft.

TASSEN, zie *tas.*

TAST, zie *tasten.*

TASTBAAR, zie *tasten.*

TASTEN, b. w., *ik tastte*, *heb getast.* Aanraken, grijpen, voelen: *iemand den pols tasten*, fig. trachten hem te doorgronden. *Naar een ding tasten.*, de hand daarnaar uitsteken: *dieper in de zaak tasten*, dezelve naauwkeuriger onderzoeken. Spreekw.: *die leugen kan men voelen en tasten*, het leugenachtige daarvan laat zich gereedelijk bemerken. *Als een blinde naar den wand tasten*, zich met onzekere gissingen behelpen. Van hier *tast*, de daad van tasten, in: *bij den tast. Tastbaar*, dat men tasten kan, — *tastelijk*, *taster*, *tasting.* Zamenstell. *aantasten*, *betasten*, *doortasten*, *handtastelijk*, *handtasting*, *intasten*, *mistasten*, *ondertasten*, *toetasten*, enz.

Tasten, fr. *taster*, ital. *tastare*, zweed. *tasta*, hoogd. *tasten*, is verwant aan het eng. *tast*, smaken.

TATEREN, o. w., *ik taterde*, *heb getaterd.* Stotteren, stamelen: *de vierde stondt en taterde.* VLAERD. REDENR.

DENR. Voorts bij KIL. ook op de trompet blazen. Dit woord schijnt zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

TATEWALEN, b. w., *ik tatewaalde*, *heb getatewaald*. Volgens HALMA, krom praten, zoo als de kleine kinderen: *wat of zij daar wederom tatewaalt*.

TAXIS, m., meerv. *taxissen*. Een bekend heestergewas: *de altijdgroene taxis*. Zamenstell. *taxisblad*, *taxisboom*, *taxishegge*, *taxishout*, *taxistak*, *taxiswortel*, enz. Van het lat. *taxus*.

TE, voorzetsel en voegwoord, dat op menigerlei wijze gebezigd wordt.

Als voegwoord tusschen twee werkwoorden: *het begint te regenen*. *Ik vrees te vallen*. *Gij behoort te vertrekken*. *Ik bid u, te komen*. *Houd op te* (van te, met) *dansen*. In werkwoorden, met onscheidbare voorzetsels, wordt het voor het woord, in de onbepaalde wijs gesteld, als: *te verbidden*, *te volbrengen*, enz.; in die met scheidbare voorzetsels, staat het tusschen het voorzetsel en het werkwoord, als: *af te bidden*, *aan te spreken*, *in te drukken*, enz. Eveneens plaatst men *te* tusschen een werkw., zelfst. of bijv. naamw. en bijw., of voegw.: *wien heb ik de eer te ontmoeten?* *Onmogelijk te gelooven*. *Zonder iemand te ontzien*. *Het is niet te verdragen*. *Wel te verstaan*, enz. Alsmede in een verwijt, dat met verwondering gepaard gaat: *mij te honen! Haar zoo te verlaten!* — Als voorzetsel voegt het zich voor zelfstandige naamwoorden: *te land*, *te voet*, *te nacht*, *te gronde*, *te regt*, *te wege brengen*, enz. *Te water*, *te land*, *te vuur en te zwaard*, *te paard*, *te voet*, enz. *Te post*, *te pronk*, *te rade*, *te weer*, enz. *Te Amsterdam*. *Te Leijden*. *Te twaalf uren*, enz., *te markt*, (naar de markt) *te kerk gaan*, enz. — *Ten*, of *ter*, is uit *te den*, of *te der*, zamengesteld. *Ten eerste*, *ten tweede*, *ten minste*, enz., voor het minste, enz. *Ten goede*, *ten beste*, *ten ergste*, aan de goede, aan de beste, aan de ergste zijde, enz. *Ter goeder uur*, *ter naauwer nood*, enz.

Voorts geeft *te* eene teveelheid te kennen, zoo op zich zelf, als in vereeniging met *al*, of *veel*. Dus is *te kort*, korter, dan het behoort, enz. Zie *kort*. *Te lang*,

lang, langer, dan het behoort. *Te laat, te vroeg, te veel, te weinig*, enz. *Al te klein*, veel kleiner, dan het behoort. En *al te* wordt ook op zich zelf gebezigd voor buiten de maat: *dat gaat waarlijk al te!* Oul. werd *te* ook voor *tot*, of *naar* gebezigd: *ginc te broeder Albrecht. Comt te mi.* LODEW. V. VELTH.

Te, neders., eng. *to*, hoogd. *zu*, is naauw verwant aan *toe* en *tot*. Dus wordt *toe*, of *thoe*, voor *te* gebruikt, in: *Harinksma thoe Heeg, Harinksma thoe sloten, Swartsenburg thoe Hohenlandsberg*, enz.

TEEDER, *teer*, bijv. n. en bijw. *teederder, teederst*. Uit zwakke en fijne deelen bestaande, onvast, onsterk: *teeder vaatwerk. Eene teedere plant. Een teeder wichtje. Daer ghij, hoe jong en teer, de schorre donders hoorde.* VOND. Overdr.: *eene teedere zaak. De teedere belangen der vriendschap, der liefde*, enz. *Een teeder* (gevoelig) *hart*. Van hier *teederheid, teederlijk, teedertjes, teertjes*. Zamenstell. *teederhartig*, enz. — *verteederen*, enz.

Teeder, teer, eng. *tender*, fr., *tendre*, ital. *tenero*, sp. *tierno*, lat. *tener*.

TEEF, v., meerv. *teven*. Een hond van het vrouwelijke geslacht. Volgens BOXHORN was dit oul. de algemeene naam der vrouwen, ook de beste. Thans wordt dit woord genomen, in den zin van eene hoer, een slecht, ontuchtig, vrouwspersoon: *eene ridsige teef!* Zamenstell. *hekelteef, vischteef*, enz.

TEEKEN, o., meerv. *teekenen*, of *teekens*. Al wat dient, om eenig ding voor te stellen, aan te duiden, of te onderscheiden: *het teeken des kruises*, eene afbeelding daarvan, enz. *In het teiken van den Leeu;* HOOFT; in de gewaande afbeelding daarvan door eenige sterren van den dierenriem. Een wonderlijk verschijnsel: *daer sullen groote teeckenen van den hemel geschieden.* BIJBELV. *Hij deed vele teekenen en wonderen.* Een voorteeken: *welk is het teecken, wanneer dese dingen sullen geschieden?* BIJBELV. Een gedenkteeken: *desen steen, dien ick tot een opgerecht teecken geset hebbe.* BIJBELV. Een merkteeken, onderscheidend kenmerk: *de Heere stelde een teeken aen Kain, op dat hem niet en versloege al wie hem vonde.* BIJBELV. Een

Een blijk, of bewijs: *dat is een teeken van eene goede gezondheid.* Van hier *teekenen*, enz. Zamenstell. *gedenkteeken*, *hemelteeken*, *kenteeken*, *klankteeken*, *lidteeken*, *luchtteeken*, *merkteeken*, *schandteeken*, *schrijfteeken*, *taalteeken*, *veldteeken*, *voorteeken*, *wonderteeken*, *zegeteeken*, *zinteeken*, enz.

Teeken, ULPHIL. *taikns*, opperd. *zeichan*, hoogd. *Zeichen*, eng. *token*, fr. *signe*, lat. *signum*, gr. τεκμηριον, is naauw verwant aan het hoogd. *zeigen*, aanduiden; dat zeer oud is.

TEEKENEN, b. w., *ik teekende*, *heb geteekend.* Eene afbeelding voorstellen, met houtskool, potlood, eene pen, enz.: *hij teekent beter, dan hij schildert.* Door middel van een kenmerk onderscheiden: *een geteekend schaap.* Door onderschrijving van zijnen naam bekrachtigen: *een verbandschrift teekenen. De vrede staat eerstdaags geteekend te worden. Voor iemand teekenen*, zich schriftelijk voor hem verbinden. Van hier *teekenaar*, *teekening*, enz. Zamenstell. *teekenaap*, *teekenboek*, *teekenkrijt*, *teekenkunst*, *teekenmeester*, *teekenpen*, *teekenschool*, enz. *Aanteekenen*, *afteekenen*, *beteekenen*, *bijteekenen*, *inteekenen*, *nateekenen*, *onderteekenen*, *opteekenen*, *overteekenen*, *uitteekenen*, *verteekenen*, enz.

TEEKENING, v., meerv. *teekeningen.* De daad van teekenen: *terwijl men met de teekening bezig was.* De teekenwijze: *er is eene slechte teekening in.* Eene geteekende afbeelding van een of meer dingen: *hebt gij uwe teekening haast voltooid? Geef mij dat teekeningje ten geschenke.* Van *teekenen.*

TEELT, v. De daad van telen: *de teelt van paarden*, *rundvee*, enz. Hetgene er geteeld wordt: *eene groote teelt van snoek.* Vischteelt: *de visschers zich buiten den tijdt hunner teelte bevindende.* HOOFT. Kinderen: *ik ben door mijne teelt gelukkiger.* VOND. Jongen: *een teelt van strantgevogelt.* ANTONID. Zamenstell. *aardappelteelt*, *bijenteelt*, *haringteelt*, *hennipteelt*, *meekrapteelt*, *paardenteelt*, *runderteelt*, *snoekenteelt*, *vlasteelt*, *vischteelt*, enz. Van *telen.*

TEEM, zie *temen.*

TEEMS, m. De rivier van London: *in 't bloedigh moorthol aen den Teems.* VOND. LAT. *Thamesis.*

TEEMS,

TEEMS, *teemsen*, zie *tems.*

TEEN, *toon*, m., meerv. *teenen.* Een vinger van den voet: *de groote teen*, *de kleine teen.* *Op den teen te treeden;* HOOFT: hetwelk fig. zoo veel is, als zwaarlijk beleedigen. *Van den top af tot den teen*, VOND., is fig. gansch en al, even als: *van top tot teen.* Zamenstell. *teenpluizertje*, de kunstnaam van een beeld, dat uit de oudheid overgebleven is.

TEEN, v., meerv. *teenen.* Van het gr. τενος. Eene twijg, eene dunne en taaije boomloot: *van teenen gevlochten.* *Om een taeije teen te rukken.* VOND. Van hier *teenen*, van teenen. Zamenstell. *teenakker*, *teenbosch*, *teenland*, *teenrijs*, *teenveld*, enz.

TEENEN, zie *teen.*

TEER, o. Vloeibaar pek. Bij KIL. ook vogellijm. Van hier *teerachtig*, *teren*, met teer bestrijken, enz. Zamenstell. *teerhok*, *teerketel*, *teerkist*, *teerkooper*, *teerkwast*, *teerpot*, *teerton*, *teertouw*, *teertuin*, *teervat*, enz.

TEER, *teere*, zie *teeder.*

TEERLING, m., meerv. *teerlingen.* Een dobbelsteen: *de teerling geef u zes of een.* VOND. *Wel magh 't een teerling heeten, hij heeft mij meer verteert, als drinken doet of eten.* HUIG. Spreekw. *de teerling is geworpen*, de kans is gewaagd. Zamenstell. *teerlingspel*, *teerlingsteen*, KIL. *teerlingsworp*, *teerlingswortel*, een kunstwoord der zoogenoemde stelkunde.

TEEZEN, b. w., *ik teesde*, *heb geteesd.* Pluizen: *men teest wol.* Overdr.: *d'onnosele wert meest geplukt en geteest.* V. HASS. Van hier *teezing*: *teesinghe van de wolle.* V. HASS. Dit *teezen* verschilt zekerlijk niet van het eng. *tose*, *tourse*, *toaze*, *teaze*, angels. *taesan;* noch van het vries. *tiezen*, dat zoo veel is, als door pluizen in de war brengen, en van waar *ties*, war: *het is in de ties.*

TEFFENS, *tevens*, bijw. Tegelijk, op eenmaal: *teffens steigren lant en erven in waerdij.* VOND. Van *te* en *effens* of *evens.*

TEGEL, m., meerv. *tegelen*, of *tegels.* Een baksteen, geschikt om een huis te dekken, of deszelfs vloer en wanden te bekleeden: *marmeren tegel.* *Witte*, *beschilderde tegeltjes.* Zamenstell. *tegelbakker*, *tegelbakkerij*, *tegeldak*, *tegeloven*, *tegelsteen*, bij KIL. evenveel

veel als *tigchelsteen*, *tegelvloer*, enz. *Daktegel*, enz.

Tegel, hoogd. *Ziegel*, angels. *tigla*, eng. *tile*, *till*, fr. *tuile*, ital. *tegola*, komt van het lat. *tegula*, en daarmede van *tegere*, dekken, en schijnt intusschen verwant aan *tigchel*, *diggel*, en *teil*, zie *tigchel* en *teil*.

TEGELIJK, bijw. Gezamenlijk.

TEGEN, voorzetsel. Anders ook *tegens*, en *jegen*, in: *omme dat hi dede jegen de wet*. v. MAERL. Ja nog hedendaags dikwijls evenveel beteekenende, als *jegen*, of *jegens*: *dat het tegens mij niet en is als gisteren*. BIJBELV. De rigting van eenen stand naar een ding: *tegen het oosten*. *Tegen het gebergte*, *tegen den vijand*. In vijandschap met: *zijn hant sal tegen allen zijn*, *ende de hant van alle tegens hem*. BIJBELV. *Tegen den stroom*, fig., onder eene algemeene tegenwerking. *Met het hoofd tegen den muur loopen*, fig., zich door de onderneming van iets onmogelijks benadeelen. Wegens de nadering van iets: *tegen den avond*, *tegen den morgen*. Wegens verruiling: *waar tegen waar*. *Tegen eenen matigen prijs overdoen*. Wegens vergelijking: *het wordt tegen goud opgewogen*. *Tegen hem ben ik een enkel niets*. *Het is honderd tegen een*, er is weinig kans. — *Tegen iemand spreken* is, de spraak naar hem rigten, tot hem spreken. *Iemand tegenspreken*, daarentegen, is wederspreken. *Daarentegen* beteekent in tegendeel, en wordt als voegwoord gebruikt; maar *daar tegen* is, tegen die of die zaak. — Voor te gemoet, in *tegenkomen*, enz. — Van hier *tegenheid*. Van de zamenstellingen zullen wij slechts eenige aanvoeren, want *tegen* kan, in den zin van te gemoet, en in meer andere beteekenissen, nog voor veel meer andere woorden geplaatst worden. Zamenstellingen met zelfst. en bijvoegelijke naamwoorden zijn: *tegenartikel*, *tegenbede*, *tegenbedenkelijk*, *tegenbedenking*, *tegenbeding*, *tegenbeeld*, *tegenbeklag*, *tegenbeleediging*, *tegenbeleid*, *tegenberg*, *tegenberigt*, *tegenbeschik*, *tegenbestel*, *tegenbestuur*, *tegenbetoog*, *tegenbeurt*, *tegenbevel*, *tegenbeweging*, *tegenbewijs*, *tegenbewind*, *tegenbezoek*, *tegenbezwaar*, *tegenblik*, *tegenbod*, *tegenboek*, *tegenboert*, *tegenbond*, *tegenboord*, *tegenbots*, *tegenbuurt*, *tegendeel*, *tegendeur*, *tegendicht*, *tegendienst*, *tegendinger*, *tegendorp*, *tegen-*

gendorpel, *tegendraad*, *tegendraai*, *tegendrang*, *tegendrank*, *tegendrift*, *tegendruk*, *tegenebbe*, *tegenecho*, *tegeneiland*, *tegeneisch*, *tegenflank*, *tegengalerij*, *tegengalm*, *tegengebabbel*, *tegengeblaat*, *tegengedrag*, *tegengedruisch*, *tegengegaap*, *tegengehuppel*, *tegengekakel*, *tegengif*, *tegengift*, *tegengroet*, *tegengrond*, *tegengunst*, *tegenhanger*, *tegenheid*, *tegenhoek*, *tegenhoofd*, *tegenhouw*, *tegenijver*, *tegenkaai*, *tegenkaart*, *tegenkamp*, *tegenkamping*, *tegenkans*, *tegenkant*, *tegenkanting*, *tegenkerf*, *tegenklagt*, *tegenklank*, *tegenlast*, *tegenleer*, *tegenliefde*, *tegenlist*, *tegenmarsch*, *tegenmiddel*, *tegenmijn*, *tegenmin*, *tegenmompeling*, *tegenmorring*, *tegenmuur*, *tegenontwerp*, *tegenpartij*, *tegenpartijdig*, *tegenpraat*, *tegenrede*, *tegenreden*, *tegenroem*, *tegenruimte*, *tegenruk*, *tegenschans*, *tegenschrift*, *tegensmaak*, *tegensnap*, *tegenspoed*, *tegenspoedig*, *tegenspraak*, *tegensprekelijk*, *tegenspreker*, *tegensprekking*, *tegenstand*, *tegenstander*, *tegenstelling*, *tegenstem*, *tegenstoot*, *tegenstrever*, *tegenstrevig*, *tegenstreving*, *tegenstribbelaar*, *tegenstribbeling*, *tegenstrijd*, *tegenstrijder*, *tegenstrijdig*, *tegenstroom*, *tegenverzekering*, *tegenvloed*, *tegenvoeter*, *tegenweer*, *tegenwerker*, *tegenwerking*, *tegenwerping*, *tegenwigt*, *tegenwil*, *tegenwillig*, *tegenwind*, *tegenwoord*, *tegenwoordig*, *tegenworsteling*, *tegenwrijter*, *tegenzang*, *tegenzeggelijk*, *tegenzijde*, *tegenzin*, *tegenzorg*, enz.

Met werkwoorden: *tegenarbeiden*, *tegenbabbelen*, *tegenbieden*, *tegenblaffen*, *tegenblaten*, *tegenblikken*, *tegenblinken*, *tegenboomen*, *tegenbotsen*, *tegendolen*, *tegendraaijen*, *tegendrijven*, *tegendringen*, *tegendruipen*, *tegendruischen*, *tegendrukken*, *tegenduwen*, *tegeneten*, *tegengaan*, *tegengalmen*, *tegengapen*, *tegengraauwen*, *tegengraven*, *tegenhouden*, *tegenhuppelen*, *tegenjagen*, *tegenijlen*, *tegenijveren*, *tegenjuichen*, *tegenkakelen*, *tegenkampen*, *tegenkanten*, *tegenkomen*, *tegenlagchen*, *tegenloopen*, *tegenmijnen*, *tegenmompelen*, *tegenmorren*, *tegenpraten*, *tegenpreutelen*, *tegenrijden*, *tegenrukken*, *tegenschrijven*, *tegenslepen*, *tegensnaauwen*, *tegensnappen*, *tegensnellen*, *tegenspartelen*, *tegenspoeden*,

tegenspreken, *tegenspellen*, *tegenstemmen*, *tegenstooten*, *tegenstreven*, *tegenstribbelen*, *tegenstrijden*, *tegentreden*, *tegentrekken*, *tegentrommelen*, *tegenvallen*, *tegenwerken*, *tegenwerpen*, *tegenwoelen*, *tegenworstelen*, *tegenwrijten*, *tegenwrijven*, *tegenzeggen*, *tegenzetten*, *tegenzweren*, *tegenzweven*, enz.

TEGENBEDE, v., meerv. *tegenbeden*. Eene bede, welke hier of daar tegen gerigt is: *uwe tegenbeden zullen, in dit geval, weinig baten.*

TEGENBEDENKELIJK, bijv. n. en bijw. Dat ergens tegen bedacht, of ingebragt kan worden: *het is zoo tegenbedenkelijk niet, als het wel schijnt.* Van hier *tegenbedenkelijkheid: de tegenbedenkelijkheid daarvan loopt ieder in het oog.*

TEGENBEDENKING, v., meerv. *tegenbedenkingen*. Hetgeen tegen iets bedacht wordt, — eene tegenwerping: *hij heeft altijd tegenbedenkingen.*

TEGENBEDING, o., meerv. *tegenbedingen*. Een beding, hetwelk men tegen over het beding van een' ander stelt: *ik wil uw beding laten gelden, maar ik heb dit tegenbeding.*

TEGENBEELD, o., meerv. *tegenbeelden*. Een beeld, hetwelk tegenover een ander beeld geplaatst is, of kan worden: *het beeld van Napoleon den overheerscher is het ware tegenbeeld van dat van Hendrik den grooten.* — Ook wel eens eene zaak, welke door iets anders afgebeeld wordt: *door 't water, waarvan het tegenbeeldt de doop ons nu oock behoudt.* BIJBELV.

TEGENBEKLAG, o. Een beklag, dat van den kant van iemand, over wien men zich beklaagd heeft, tegen den beklager wordt ingebragt: *hij beantwoordde zulks met een vreesselijk tegenbeklag.*

TEGENBELEEDIGING, v., meerv. *tegenbeleedigingen*. Eene beleediging, waarmede men eene ontvangene beleediging beantwoordt: *door tegenbeleedigingen verbittert men zijnen vijand gemeenlijk des te meer.*

TEGENBERIGT, o., meerv. *tegenberigten*. Een berigt, waardoor een ander berigt tegengesproken wordt: *ik zal de valschheid van dat berigt door een tegenberigt aan den dag leggen.*

TEGENBETOOG, o., meerv. *tegenbetoogen*. Een betoog

toog van de verkeerdheid van een ander betoog: *uw tegenbetoog is doel treffend.*

TEGENBEVEL, o., meerv. *tegenbevelen.* Een bevel, dat tegen een ander bevel aanloopt: *zoo haast hij een bevel geeft, geeft zij een tegenbevel.*

TEGENBEWEGING, v., meerv. *tegenbewegingen.* Eene beweging, welke tegen eene andere beweging overstaat: *het vermogen der beweging en tegenbeweging berekenen.*

TEGENBEWIJS, o., meerv. *tegenbewijzen.* Een bewijs voor het tegenoverstaande van eene zaak, waarvoor men insgelijks bewijzen heeft aangevoerd: *zijne tegenbewijzen schijnen mij toe van gewigt te zijn.*

TEGENBEWIND, o. Een bewind, dat tegenover een ander bewind staat. *Een gedeelte der roomsche kerk was lang onder het tegenbewind der Pausen van Avignon.*

TEGENBEZOEK, o., meerv. *tegenbezoeken.* Een wederkeerig bezoek: *een tegenbezoek van iemand wachten.*

TEGENBIEDEN, b. w., *ik bood tegen, heb tegengeboden.* Tegen een reeds gedaan bod een ander doen: *hij hield niet op met tegenbieden.*

TEGENBLINKEN, o. w., *ik blonk tegen, heb tegengeblonken.* Te gemoet blinken: *als de dageraet der jeugd mij tegenblonk.* VOND.

TEGENBOD, o. Een bod, hetwelk van den eenen kant tegen dat van den anderen gedaan wordt: *het was steeds bod en tegenbod.*

TEGENBOND, o., meerv. *tegenbonden.* Een bond, of eene verbindtenis, geschikt om eene andere tegen te werken: *eenige andere Mogendheden vormden dadelijk een aanzienlijk tegenbond.*

TEGENBOTSEN, b. w., *ik botste tegen, heb tegengebotst.* Derwijze tegen iets aanbotsen, dat deszelfs loop daardoor vertraagd wordt: *het gestadige tegenbotsen van het ijs hield ons geweldig tegen.*

TEGENDEEL, o. Eigenlijk, een deel, dat tegen een ander deel over ligt. In het gebruik, het tegenovergestelde van evenveel welk ding: *hij doet juist het tegendeel van het gene hem bevolen was. Eenmoedig tot het tegendeel gezint.* VOND. *In tegendeel*, daarentegen, wordt als voegwoord gebruikt: *in tegendeel viel hij zelf*

 op

op mij aan. Oulings werd *tegendeel* ook voor wederpartij gebezigd.

TEGENDIENST, v., meerv. *tegendiensten.* Eene dienst, waardoor eene gedane dienst beantwoord wordt; eene wederdienst: *ik ben tot alle tegendienst bereid.*

TEGENDINGER, m., meerv. *tegendingers.* Die *tegen*, of met, iemand dingt, of wedijvert, anders ook *mededinger: ik vond in hem eenen tegendinger.*

TEGENDRAAD, m., meerv. *tegendraden.* De dwarsdraad van eene webbe. Van hier *tegendraads*, bijw.: *gij scheurt het linnen tegendraads.*

TEGENDRAADS, zie *tegendraad.*

TEGENDRAAIJEN, b. en o. w., *ik draaide tegen, heb tegengedraaid.* Iets derwijze draaijen, dat het iemand tegenloopt: *gij draait mij alles tegen.* En onzijdig, eenen ongunstigen draai aannemen: *alles schijnt ons tegen te draaijen.*

TEGENDRIJVEN, b. en o. w., *ik dreef tegen, heb tegengedreven*, of *ben tegengedreven.* Onzijd. in eene tegenovergestelde rigting van iets anders drijven: *er kwam ons een lijk tegendrijven.* Bedr., in eene tegenovergestelde rigting bewegen, jagen, voortdrijven, enz.: *de wind dreef ons den regen vlak tegen. Zij kwam mij hare kudde tegendrijven.* Doorzetten, staande houden: *ik weet niet, welk vermaak gij aan dat tegendrijven hebben kunt.*

TEGENDRINGEN, b. w., *ik drong tegen, heb tegengedrongen.* Derwijze op iemand aandringen, dat men hem tegenhoude: *hij drong mij regtstreeks tegen.*

TEGENDRUISCHEN, o. w., *ik druischte tegen, heb tegengedruischt.* Met gedruisch tegenwerken: *de klank van zijne stem overtrof dien der tegendruischende golven.*

TEGENDRUK, m., meerv. *tegendrukken.* Even als *tegendrukking*, eene drukking, die aan eene andere drukking beantwoordt, of dezelve tegenwerkt: *mijne drukkende hand ontving van haar een zacht tegendrukje. Nu de waterdruk van den eenen kant vermindert, bezwijkt de dijk onder den tegendruk van de andere zijde.*

TEGENDRUKKEN, b. w., *ik drukte tegen, heb tegenge-*

gedrukt. Al drukkende tegenwerken: *druk hier een weinig tegen.*

TEGENDUWEN, b. w., *ik duwde tegen, heb tegengeduwd.* In eene tegenoverstaande rigting van eene andere beweging duwen: *als ik aan dezen kant klop, moet gij aan den anderen tegenduwen.*

TEGENDWALEN, o. w., *ik dwaalde tegen, ben tegengedwaald.* Dwalende ontmoeten: *ik ben hem tegengedwaald.* Anders ook *tegendolen*, te gemoet dolen.

TEGENEBBE, v. Eene ebbe, die een schip tegenhoudt: *wij hebben tegenebbe. Die tegenebbe maakt de vaart lastig.*

TEGENEISCH, m., meerv. *tegeneischen.* Een eisch, die tegen eenen anderen eisch gerigt is: *welk een onbeschaamde tegeneisch!*

TEGENETEN, b. w., *ik at tegen, heb tegengegeten.* Zoo lang eten, dat men het tegenworde: *gij zult het u tegeneten.*

TEGENFLANK, v., meerv. *tegenflanken.* De flank, die tegen eene andere flank overstaat. Een kunstwoord der vestingbouwers. Anders in volkomen fransch *contreflanc.*

TEGENGAAN, b. en o. w., *ik ging tegen, ben* of *heb tegengegaan.* Onz. al gaande ontmoeten, te gemoet gaan: *hij kwam mij tegengaan.* Bedr., keeren, beletten: *waarom gaat gij dat niet aanstonds tegen? Ik poogde hem daarin tegen te gaan.*

TEGENGALERIJ, v., meerv. *tegengalerijen.* Eene galerij, die tegen over eene andere gebouwd is: *bij die galerij voegt nog eene tegengalerij.*

TEGENGALM, m., meerv. *tegengalmen.* Een galm, die aan een ander geluid beantwoordt, of daar tegen aandruischt: *hoort gij den tegengalm der echo niet? Des volks tegengalm smoorde zijne stem.*

TEGENGALMEN, o. w., *ik galmde tegen, heb tegengegalmd.* Aan eenen galm beantwoorden, of met eenen galm tegendruischen: *de snaterende Echo galmde ons telkens tegen.* Van hier *tegengalming.*

TEGENGAPEN, o. w., *ik gaapte tegen, heb tegengegaapt.* Al gapende aanstaren, te gemoet gapen: *bij zijne intrede gaapte het volk hem van rondom tegen.*

TEGENGEBABBEL, o. De daad van tegenbabbelen: *gij vertoornt haar met uw tegengebabbel.* Of het gene

er tegengebabbeld wordt: *ik versta niets van uw tegengebabbel.*

TEGENGESCHENK, o., meerv. *tegengeschenken.* Kil. *tegenschenck*, hoogd. *Gegengeschenk.* Een geschenk, waardoor een ander geschenk beantwoord wordt: *ik ontving van hem een fraai tegengeschenk.*

TEGENGIFT, v., meerv. *tegengiften.* Bijkans evenveel als *tegengeschenk: die tegengift zal niet onaangenaam zijn.*

TEGENGIFT, *tegengif*, o., meerv. *tegengiften*, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Hoogd. *Gegengift*, lat. *antidotum.* Een inwendig middel tegen vergif: *olie wordt wel eens als een tegengift gebezigd.* Overdr.: *hoogmoed is vaak een tegengift voor gierigheid*, iemand, die allen aanleg tot gierigheid heeft, wordt vaak door hoogmoed daarvan terug gehouden.

TEGENGRAVEN, b. w., *ik groef tegen, heb tegengegraven.* Te gemoet graven, van mijnwerkers gesproken, die den arbeid van andere mijnwerkers door hun gegraaf pogen te verijdelen. In het fr. *contreminer.* Bij Kil. *teghenmijnen, teghengraven.* Van hier *tegengraving*, fr. *contremine.*

TEGENGROET, m., meerv. *tegengroeten.* Een groet, waardoor een andere groet beantwoord wordt, een wedergroet: *ik ontving van hem geenen tegengroet.*

TEGENGROND, m., meerv. *tegengronden.* Een beweeggrond, of bewijsgrond, die tegen andere over staat: *dat is een voldoende tegengrond.*

TEGENGUNST, v., meerv. *tegengunsten.* Eene gunst, welke uit aanmerking van ontvangene gunsten, bewezen wordt: *ik verwacht van u eene kleine tegengunst.*

TEGENHANGER, m., meerv. *tegenhangers.* Al wat tegen iets anders over hangt, of geschikt is, om daar tegen over te hangen: *deze prent is een goede tegenhanger voor die andere.* In het fr. *pendant.*

TEGENHEID, v., meerv. *tegenheden.* Wederwaardigheid: *hij heeft met allerlei tegenheden te worstelen. In mijn wreede tegenheen.* L. D. S. P. Weerzin, afkeer: *ik begin er eene tegenheid in te krijgen.*

TEGENHOUDEN, b. w., *ik hield tegen, heb tegengehouden.* Weerhouden, ophouden: *houd die plank tegen, dat zij niet valle. De stroom houdt het schip te-*

tegen. Overdragtelijk, verhinderen, beletten: *ik heb dat huwelijk zoo lang tegengehouden, als ik kon.* Van hier *tegenhouding.* Ook wordt het onz. gebezigd, voor duren, in stand blijven: *dat laken zal niet lang tegenhouden.*

TEGENHUPPELEN, o. w., *ik huppelde tegen, ben tegengehuppeld.* Te gemoet huppelen: *het kind was mij blijmoedig tegengehuppeld.*

TEGENIJLEN, o. w., *ik ijlde tegen, ben tegengeijld.* Evenveel, als *tegenspoeden, tegensnellen.* Te gemoet ijlen: *men was hem reeds tegengeijld.*

TEGENIJVER, zie *tegenijveren.*

TEGENIJVEREN, o. w., *ik ijverde tegen, heb tegengeijverd.* Met ijver tegenwerken: *zij ijverden geweldig tegen.* Met naijver achtervolgen, wedijveren: *hij zal mij daarin tegenijveren.* Van hier *tegenijver*, de daad van tegenijveren.

TEGENKAMPEN, o. w., *ik kampte tegen, heb tegengekampt.* Tegenstrijden: *hij hield niet op van tegenkampen.* Van hier *tegenkamp*, en *tegenkamping*, de daad van tegenkampen, tegenstrijd, tegenworsteling.

TEGENKANTEN, o. w., *ik kantte tegen, heb tegengekant.* Tegenstreven: *gij moet niet tegenkanten.* Van hier *tegenkanter, tegenkanting*, tegenstreving.

TEGENKANTING, zie *tegenkanten.*

TEGENKLAGT, v., meerv. *tegenklagten.* Tegenbeklag.

TEGENKOMEN, o. w., *ik kwam tegen, ben tegengekomen.* Ontmoeten: *hij kwam mij op de straat tegen.* Bijzonderlijk, naderen, om hulde te bewijzen: *waermede sal ick den Heere tegenkomen?* Bijbelv. Van hier *tegenkomst*, ontmoeting.

TEGENLAGCHEN, o. w., *ik lachte tegen, heb tegengelagchen.* Te gemoet lagchen, aanlagchen: *zij wachtte mij met ongeduld, en lachte mij reeds vriendelijk tegen.*

TEGENLIEFDE, v. Anders ook *tegenmin.* Hoogd. *Gegenliebe.* Volgens Kil. liefde, welke aan eens anders liefde beantwoordt, wederliefde: *zij mint mij ook met de vurigste tegenliefde.*

TEGENLIST, v., meerv. *tegenlisten.* Eene list, die tegen eene andere list gerigt is: *er baten geene tegenlisten. Ik veroorloofde mij een klein tegenlistje.*

TEGENLOOPEN, o. w., *ik liep tegen, ben tegengeloopen.* Soms evenveel als *tegenvloeijen: het water kwam ons tegenloopen.* Voorts in eenen eigenlijken zin te gemoet loopen: *loop hem tegen.* Figuurlijk, van zaken gesproken, eenen ongunstigen keer voor iemand nemen: *alles schijnt mij thans tegen te loopen.*

TEGENMARSCH, m., meerv. *tegenmarschen.* Een marsch, die het tegenoverstaande van den gewonen is: *men beval ons den tegenmarsch.* In het fr. *contremarche.*

TEGENMIDDEL, o., meerv. *tegenmiddelen.* Een hulpmiddel tegen eenig ongemak: *zonder geduld kan het beste tegenmiddel weinig baten.*

TEGENMIJN, v., meerv. *tegenmijnen.* Eene tegengraving van mijnwerkers ter verijdeling van den arbeid van andere mijnwerkers. Hoogd. *Gegenmine*, fr. *contremine.*

TEGENMIJNEN, zie *tegengraven.*

TEGENMOMPELEN, o. w., *ik mompelde tegen, heb tegengemompeld.* Binnensmonds tegenpraten: *ik stoor mij aan geen tegenmompelen.* Van hier *tegenmompeling.*

TEGENMORREN, o. w., *ik morde tegen, heb tegengemord.* Eenen morrenden onwil betoonen: *doe het zonder tegenmorren.* Van hier *tegenmorring.*

TEGENONTWERP, o., meerv. *tegenontwerpen.* Anders *tegenplan.* Een plan, of ontwerp, dat tegen een ander overstaat: *aanstonds kwam hij met een tegenontwerp voor den dag.*

TEGENPARTIJ, v., meerv. *tegenpartijen.* Een aanhang, welke eenen anderen aanhang tegenstreeft: *de tegenpartij zat ook geenszins stil.* Een bijzonder persoon, die iemand anders tegenwerkt: *hij zocht zijne tegenpartij onder het worstelen op den grond te werpen.* Van hier *tegenpartijdig.*

TEGENREDE, v., meerv. *tegenreden.* Eene *rede*, welke op eene bescheidene wijze, ergens tegen gevoerd wordt: *geef toch gehoor aan mijne nederige tegenrede. Alle tegenrede smoort.* L. D. S. P.

TEGENRIJDEN, o. w., *ik reed tegen, ben tegengereden.* Te gemoet rijden: *alreede rijdt het hof uw komst van verre tegen.* VOND.

TEGENRUKKEN, b. en o. w., *ik rukte tegen, heb en ben tegengerukt.* Bedr. Evenveel welken drang, of ruk,

ruk, al rukkende tegenwerken: *het gestadig rukken en tegenrukken moet den boom doen vallen.* Onz., met *zijn.* Met geweld tegenloopen, rijden, enz.: *de vijand rukte ons weldra tegen.* Van hier *tegenruk.* Zie *rukken.*

TEGENSCHANS, v., meerv. *tegenschansen.* Eene schans, of verschansing, die tegen over eene andere, bijzonder tot benaauwing van dezelve, wordt aangelegd: *de vijand deed overal tegenschansen opwerpen.*

TEGENSCHRIFT, o., meerv. *tegenschriften.* Een strijdschrift, twistschrift: *het regent tegenschriften.*

TEGENSCHRIJVEN, b. w., *ik schreef tegen, heb tegengeschreven.* Eenige zaak, of eenig geschrift, met de pen bestrijden: *er werd van alle kanten tegengeschreven.*

TEGENSNAAUWEN, o. w., *ik snaauwde tegen, heb tegengesnaauwd.* Bijkans evenveel als *tegengraauwen*, snaauwen met snaauwen beantwoorden, of zijne onwilligheid tot nakoming van eenig bevel door snaauwen aan den dag leggen: *in plaats van het te doen, begon zij vreesselijk tegen te snaauwen.*

TEGENSNAPPEN, b. w., *ik snapte tegen, heb tegengesnapt.* Tegenklappen, tegenkakelen, tegenbabbelen: *zij doet niets, dan tegensnappen.* Van hier *tegensnap.*

TEGENSNELLEN, zie *tegenijlen.*

TEGENSPARTELEN, o. w., *ik spartelde tegen, heb tegengesparteld.* Eigenlijk, van visschen, spartelende tegenworstelen: *de snoek spartelde geweldig tegen.* Overdragtelijk, van evenveel welk ander wezen, evenveel hoe ook tegenworstelen: *het zal u weinig baten, hoe gij ook tegenspartelt.* Van hier *tegensparteling.*

TEGENSPOED, m., meerv. *tegenspoeden.* Zie *rampspoed.* Wederwaardigheid, onspoed, rampspoed: *hij, die, in tegenspoed, zijn gunstgenoten hoed.* L. D. S. P. Van hier *tegenspoedig*, rampspoedig: *wij hebben eene tegenspoedige reis gehad.*

TEGENSPOEDEN, zie *tegenijlen.*

TEGENSPORRELEN, o. w., *ik sporrelde tegen, heb tegengesporreld.* Van het verouderde *sporrelen*, krakeelen, tegenstreven. *Wat ik ook zeg, gij wilt altijd tegensporrelen,* Van hier *tegensporreling, tegensporrelig.*

TEGENSPRAAK. De daad van tegenspreken, of hetgene er tegengesproken wordt: *het is boven alle tegenspraak verheven. Hij duldt geene tegenspraak.*

TEGENSPREKELIJK, zie *tegenspreken.*

TEGENSPREKEN, b. w., *ik sprak tegen, heb tegengesproken.* Iemand, ten aanzien van zijne gezegden, of bevelen, wederspreken: *gij moet mij daarin niet tegenspreken.* Van hier *tegensprekelijk*, voor tegenspraak vatbaar, en evenveel als *tegenzeggelijk*, — *tegenspreker*, tegenstander in gezegden, begrippen, bevelen, enz.: *hij heeft al zijne tegensprekers den mond gestopt*; — *tegenspreking*, de daad van tegenspreken. Zamenstell. *ontegensprekelijk*, enz.

TEGENSTAAN, o. w., *ik stond tegen, heb tegengestaan.* In zulk eene rigting staan, dat men iemand tegenhoudt, hem in zijne ondernemingen verhindert. In het gebruik, dit laatste op evenveel welke wijze doen: *hij kan de vijanden niet langer tegenstaan. De boozen, die hem tegenstaan.* L. D. S. P. Walgen, tegenheid inboezemen: *het eten staat mij geweldig tegen.* Van hier *tegenstaande*, in de zamenstell. *niettegenstaande*, *desniettegenstaande.*

TEGENSTAND, m. De daad van tegenstaan, wederstand: *iemand tegenstand bieden. Ik vond geenen tegenstand in die zaak.*

TEGENSTANDER, m., meerv. *tegenstanders.* Al wie tegenstaat: *alle tegenstanders doen wijken.*

TEGENSTELLEN, b. w., *ik stelde tegen, heb tegengesteld.* Iets tegen iets anders over stellen: *ik stel 'er evenveel tegen.* Van hier *tegenstelling*, de daad van tegenstellen, of hetgene tegengesteld wordt.

TEGENSTEM, v., meerv. *tegenstemmen.* Volgens HALMA, een tegengezang. Als mede eene stemgeving, of het vermogen, of regt, tot stemgeving, waardoor andere soortgelijke stemming bestreden, of eenig voorstel afgekeurd wordt: *ik tel dertien stemmen daar voor en twaalf tegenstemmen.*

TEGENSTEMMEN, b. w., *ik stemde tegen, heb tegengestemd.* Andere stemmen door zijne stemgeving bestrijden, of daardoor eenig voorstel afkeuren: *ik kan niet dan tegenstemmen.*

TEGENSTOOT, m., meerv. *tegenstooten.* Eigenlijk, een stoot

stoot tegen eenig ding; in het gebruik, rampspoed: *hij krijgt tegenstoot op tegenstoot.*

TEGENSTOOTEN, b. w., *ik stiet tegen, heb tegengestooten.* Volgens KIL. terugstooten, of door stooten tegenhouden: *terwijl de een mij voortstoot, stoot mij wederom een ander tegen.*

TEGENSTREVEN, b. w., *ik streefde tegen, heb tegengestreefd.* Eigenlijk, in eene tegenoverstaande rigting van iets anders streven, zoodanig iets tegenworstelen: *den stroom tegenstreven.* Overdr., zich op evenveel welke wijze tegen iets onstoffelijks verzetten: *de genade tegenstreven.* Van hier *tegenstreving.*

TEGENSTREVER, m., meerv. *tegenstrevers.* Bijkans evenveel als *tegenstrijder.* Al wie tegenstreeft, tegenwerkt, tegenworstelt: *zoo vele tegenstrevers maken het mij wel eens benaauwd.*

TEGENSTRIBBELEN, b. w., *ik stribbelde tegen, heb tegengestribbeld.* Door allerlei stribbeling tegenhouden, of belemmeren: *wat ik onderneem, gij stribbelt mij altijd tegen.* Van hier *tegenstribbeling*, de daad van tegenstribbelen: *geene tegenstribbeling doet mij van dat voornemen afzien.* Van hier *tegenstribbelaar, tegenstribbeling.*

TEGENSTRIJDEN, o. w., *ik streed tegen, heb tegengestreden.* Hardnekkig tegenspreken: *houd op van tegenstrijden.* Van hier *tegenstrijder.*

TEGENSTRIJDIG, bijv. n. en bijw., *tegenstrijdiger, tegenstrijdigst.* Dikwijls evenveel, als *tegenstrevig*, ergens tegen aandruischende: *gij moet aan alle tegenstrijdige ondernemingen vaarwel zeggen.* Maar dikwijls ook, tegen zich zelf aandruischende, met zich zelf niet overeenkomende: *er is daarin veel tegenstrijdigs. Tegenstrijdig te werk gaan.* Van hier *tegenstrijdigheid.*

TEGENSTROOM, m., meerv. *tegenstroomen.* Een stroom, waardoor iemand wordt tegengehouden: *de tegenstroom vertraagde onze reis.* Overdr., eene algemeene tegenstreving: *men moet den tegenstroom der algemeene denkwijs niet uit het oog verliezen.*

TEGENTREKKEN, o. w., *ik trok tegen, ben tegengetrokken.* Te gemoet trekken: *wij trokken den vijand tegen.*

TE-

TEGENTROMMELEN, o. w., *ik trommelde tegen, heb tegengetrommeld.* Te gemoet trommelen: *verheugd ging men Jephta tegentrommelen.*

TEGENVALLEN, o. w., *ik viel tegen, ben tegengevallen.* Niet wel uitvallen: *dat is verbaasd tegengevallen. Mij zelf, mijn konsten vielen tegen.* HOOFT.

TEGENVERZEKERING, v., meerv. *tegenverzekeringen.* Eene verzekering, tegen eene andere overstaande: *toen hij mij die verzekering gegeven had, gaf ik hem de belangrijkste tegenverzekering.*

TEGENVOETER, m., meerv. *tegenvoeters.* Iemand, wiens voeten tegen de onze gekeerd zijn, daar hij de tegenoverstaande zijde van den aardbol bewoont: *hoe laat is het thans bij onze tegenvoeters?* VOND. bezigt ook *tegenvoetsch: de tegenvoetse en wij elkanderen zoo betreen.* Hoogd. *Gegenfuszler.*

TEGENWEER, v. Verwering tegen het geweld, waarmede men wordt aangerand: *tegenweer bieden. Zonder veerdige tegenweer.* HOOFT. *Door gebreck van tegenweer.* VOND.

TEGENWERKEN, b. w., *ik werkte tegen, heb tegengewerkt.* Door allerlei werken tegenhouden, of verhinderen: *men werkt nuttige zaken dikwerf schandelijk tegen.* Van hier *tegenwerker, tegenwerking.*

TEGENWERPEN, b. w., *ik wierp tegen, heb tegengeworpen.* Iemand iets voor de voeten werpen, om zijnen gang te belemmeren. Wijders iemand een bezwaar tegen zijn gevoelen te gemoet voeren: *gij hebt mij niets tegengeworpen, dat steek houdt.* Van hier *tegenwerping*, bezwaar, of bedenking tegen eenig gevoelen.

TEGENWERPING, zie *tegenwerpen.*

TEGENWIGT, o., meerv. *tegenwigten.* Een gewigt, waardoor een ander gewigt, of eenige zwaarte opgehouden wordt: *het tegenwigt aan de wip der brug moet zwaarder gemaakt worden. De tong der weegschaal zweeg zoo lange in tegenwicht.* VOND.

TEGENWIL, m., strijdige wil, of die tegen eens anders wil gerigt is: *zijn tegenwil maakt haar het leven lastig.* Van hier *tegenwillig.*

TEGENWIND, m., meerv. *tegenwinden.* Een wind, die tegen iemand aanblaast: *de tegenwinden hebben ons opgehouden.*

TE-

TEGENWOELEN, o. w., *ik woelde tegen, heb tegengewoeld.* Woelend zich tegen iets verzetten: *zo de Vorst daer hert wil tegen woelen.* S. COSTER.

TEGENWOORDIG, bijv. n. en bijw. Ergens aanwezig: *ik was er tegenwoordig.* Thans bestaande: *het tegenwoordige tijdstip.* Van het *tegenwoordigheid, tegenwoordiglijk.*

TEGENWORSTELEN, o. w., *ik worstelde tegen, heb tegengeworsteld.* Worstelen, om eenige werking tegen te houden: *al haar tegenworstelen was vruchteloos.* Van hier *tegenworsteling*, de daad van tegenworstelen.

TEGENWORSTELING, zie *tegenworstelen.*

TEGENWRIJTEN, o. w., *ik wrijtte tegen, heb tegengewrijt.* Tegenstreven, tegenstribbelen: *Gods toorn ontstak op al dat tegenwrijten.* L. D. S. P. Van hier *tegenwrijter*, tegenstrever.

TEGENWRIJTER, zie *tegenwrijten.*

TEGENZANG, m., meerv. *tegenzangen.* Een zang, die eenen anderen zang afwisselt; zoo als een koorzang: *een verheven tegenzang.*

TEGENZEGGELIJK, zie *tegenzeggen.*

TEGENZEGGEN, o. w., *ik zeide tegen, heb tegengezegd.* Tegenspreken: *zij deed het, zonder tegenzeggen.* Van hier *tegenzeggelijk;* zamenst. *ontegenzeggelijk.* SCHRIECK heeft *tegenzeg*, voor tegenspraak: *niettegenstaande alle tegenzeg der groote.*

TEGENZETTEN, b. w., *ik zettede tegen, heb tegengezet.* Tegenover iets anders zetten; bijzonderlijk tegen iets anders wagen: *wat durft gij er tegenzetten?*

TEGENZIJDE, v., meerv. *tegenzijden.* De zijde, die tegen eene andere zijde overstaat: *iets van de tegenzijde beschouwen.* Van muntspecien en gedenkpenningen bezigt men gemeenlijk *keerzijde.*

TEGENZIN, m. Tegenheid, afkeer: *eenen tegenzin in iets hebben, krijgen*, enz.

TEGENZORG, v., meerv. *tegenzorgen.* Zorg tegen andere zorg aangewend: *zo 't niet met goede teegenzorg in allerijl verhoedt wierd.* HOOFT.

TEGENZWEREN, o. w., *ik zwoer tegen, heb tegengezworen.* Tegen iemand of iets zweren, afzweren: *den spanjaard en der tierannie teegens te zweeren.* HOOFT.

TEIKEN, zie *teeken.*

TEIL, v., meerv. *teilen.* Een aarden vat, of een aarden schotel: *zij schonk eene teil vol moes.* VOND. *Treckt de sinnen af van al de blauwe teijlen*, van al het porselein. J. CATS. *Ende sloegh in de teijle, of in den ketel, of in de panne.* BIJBELV. In Overijssel wordt het gebezigd, voor een' diepen houten bak, in het huishouden gebruikelijk. Het schijnt verwant aan *tegel, tigchel.*

TEISTEREN, b. w., *ik teisterde, heb geteisterd.* Ruwelijk behandelen, en daardoor beschadigen: *wat teistert gij dat arme kind.* Wonden: *Cesar, die met drie en twintig wonden geteisterd lag.* VOND. Fig.: *wind en golven teisterden het schip als om strijd.* Van hier *teistering.* Zamenstell. *teisterzwepen*, bij J. J. SCHULTENS. Van het oude *teesen, teesten*, plukken, scheuren, trekken.

TEIT, een volopklemstaartige bastaarduitgang, beantwoordende aan het fr. *té*, en aan het lat. *tas: majesteit*, enz.

TEKST, m., meerv. *teksten.* Eigenlijk, de zamenhangende inhoud van een geschrift, in tegenoverstelling van de aanteekeningen: *staat het in den tekst, of in de noten? Het is van den kant in den tekst overgebragt.* Voorts ook een gedeelte van den inhoud van een geschrift, eenige tekstwoorden, en bijzonderlijk die, waarover iemand wil uitweiden: *gij zijt bij 't eerste deel van den text gebleven.* D. DECK. Spreekw.: *bij den tekst blijven*, voet bij stuk houden. *Van den tekst raken*, daarvan afdwalen, het eigenlijke onderwerp der rede uit het oog verliezen. *Iemand van den tekst helpen*, hem in verwarring brengen. *Iemand op den tekst helpen*, hem het onderwerp van zijn gesprek herinneren. Zamenstell. *tekstschrijver, tekstverdraaijing, tekstverhaal, tekstverklaring, tekstvertalers, tekstvervalsching, tekstwoorden*, enz. *Bijbeltekst, grondtekst*, enz. Van het lat. *textus.*

TEL, m. Telgang, pasgang: *die paarden zijn gewend den tel te gaan. Ik kan dat dier den tel niet leeren.* Van hier *tel, telle*, een paard, dat den tel gaat. Zamenstell. *telgaan, telgang, telganger, telpaard, telpas, teltrede*, enz. Van het lat. *tolutim incedere*, telgaan, pasgaan, bij KIL. *tellen, telden.*

TEL, *telle*, v., meerv. *tellen.* Een paard, een telganger: *meenig tel, en meenig draver, en meenig ander kostlijk paard.* FOCQUENBR. *Als Mevrou ten wapenspel uitreet op een witte tel.* VOND. Van het lat. *tolutarius*, een telganger, eene hakkenei.

TEL, o. De daad van tellen. Overdr.: *hij is in geen tel*, komt niet veel in aanmerking, wordt niet geacht; hetwelk overeenkomt met het lat. *in numero esse*, *in numero haberi.* Men zegt ook *bij den tel*, in tegenoverstelling van *bij den hoop.* Dit woord is naauw verwant aan *tal*, en komt van *tellen.*

TELEN, b. w., *ik teelde*, *heb geteeld.* Voortbrengen, gewinnen: *kinderen telen. Noch teelen die in d'Aemstellucht een overkostelijker vrucht.* VOND. Overdr.: *de blijdschap teelt verdriet.* KRUL. Van hier *teelt*, *teler*, *teling.* Zamenstell. *teelbal*, *teeldeel*, *teeldrift*, *teelland*, *teellid*, *teelsap*, *teeltijd*, *teelzaad*, *teelzucht*, enz. *Voorttelen*, *voortteling*, enz.

TELER, m., meerv. *telers.* Al wie teelt; en, in de spraakkunst, de tweede naamval van een naamwoord, naar het lat. *genitivus.*

TELG, v., meerv. *telgen.* Eene boomloot, eene scheut, of een jong boompje: *op eene wilde telg geënt. Dat past een zulcke telgh, geteelt van zulck een boom.* VOND. Overdr., de afstammeling van een of ander geslacht: *van de telge van Valois.* HOOFT. Zamenstell. *telgkweeker*, *telgkweekerij*, enz. *Boomtelg*, *laurieretelg*, *olijftelg*, *oranjetelg*, *wilgentelg*, enz. Van *telen.*

TELJOOR, o., meerv. *teljoren.* Een tafelbord: *een schoon teljoor*, enz. Zamenstell. *teljoorlikker*, enz.

Teljoor, *taljoor*, en *telder*, hoogd. *Teller*, middeleeuw. lat. *talierium*, schijnt van *teil* af te stammen.

TELING, m., meerv. *telingen.* Anders taling. Zeker klein slag van eendvogels: *gij liet uw waterhond ons vogelkoien storen om eenen teelingh.* VOND. Spreekw.: *eenen teling uitzenden*, *om eenen eendvogel te vangen*, iemand een klein geschenk doen, om een grooter terug te bekomen. Zamenstell. *telingbout*, *telingjagt*, *telingvangst*, enz.

TELKENS, bijw., zamengesteld uit *te* en *elkens.* Te elken male: *zij lacht hem telkens toe*, *als hij haar nadert.* Steeds, gestadig: *mij telkens onrust brouwen.* L. D. S. P.

TEL-

TELLEN, b. w., *ik telde, heb geteld.* Eigenlijk, evenveel, als *talen*, spreken, zie *talen.* Bij KIL. hetzelfde, als het eng. *tell*, hoogd. *zählen*, *erzählen*, nederd. *vertellen*, verhalen: *ende dat hi u sine stucken telt.* L. v. VELTH. In het hedend. gebruik, de hoeveelheid der eenheden van voorkomende dingen opnoemen, optellen: *hij telde ze op zijne vingeren. Tellet het volck, op dat ick het getal des volcks wete.* BIJBELV. Eene beteekenis, welke *talen* ook moet hebben gehad, blijkens het daarvan afgeleide *tal*, *getal*, en *betalen.* Voorts, medetellen, in aanmerking nemen: *gij telt mij niet. Ik word hier weinig geteld*, ben hier in geen tel, in geen aanzien. En *iemand ergens onder tellen* is, hem daaronder rangschikken. *Geen tien kunnen tellen*, zeer eenvoudig zijn. Van hier *telbaar*, dat geteld kan worden, *teller*, *telling*, enz. Zamenstell. *telkunst*, enz. *Aftellen*, *bijtellen*, *hertellen*, *natellen*, *overtellen*, *toetellen*, *uittellen*, *vertellen*, *voorttellen*, *wegtellen*, enz.

TELLER, m., meerv. *tellers.* Eigenlijk, al wie telt. Bijzonderlijk, in de rekenkunst, de teller der deelen van het geheel, die in eenige breuk begrepen zijn. In tegenoverstelling van *noemer.* Van *tellen.*

TEMEN, o. w., *ik teemde*, *heb geteemd.* Talmachtig spreken: *is dat ellendig temen!* Van hier *geteem*, *teem*, de daad van temen, *teemachtig*, *teemster*, *temer*, *temerig*, *temerij*, enz. Dit woord heeft zijne beteekenis ongetwijfeld aan zijnen klank te danken.

TEMET, zie *altemet.*

TEMMEN, b. w., *ik temde*, *heb getemd.* Tam maken: *wilde beesten temmen. Allerlei dieren worden door den mensch getemd.* Wegens planten gebruikt men dit woord niet, schoon men ze in tamme en wilde onderscheidt. Ook van menschen, bedwingen, gedwee maken. *En temtze, die op 't lant geen weelde kunnen dragen.* VOND. *Zijne driften*, *zijne gramschap temmen*, intoomen. Van hier *tembaar*, *temmer*, *temming*, *temster*, enz. Zamenstell. *ongetemd.* Ook *tammen: dat sij gheen Elephanten meer tammen en souden.* GESCHIER. Hoogd. *zähmen*, fr. *domter*, ital., lat. *domare*, gr. δαμαειν.

TEMPE, o., meerv. *tempees.* Eigenlijk, een aangenaam oord

oord van het oude Thessalie: *hemelhoog verhieven de Grieken het Thessaalsche Tempe.* Overdr., een aangenaam oord: *men noemt deez landstreek nu de Tempe dezer landen.* VOND. *Het Haegse Tempe en zijn waeranden.* VOND.

TEMPEEST, o., meerv. *tempeesten.* Onweder, orkaan: *wij werden door een zwaar tempeest overvallen.* Van hier bij KIL. *tempeesten*, stormen, *tempeestig*, stormig, onstuimig.

Tempeest, fr. *tempête*, ital. *tempesta*, sp. *tempestad*, is een bastaardwoord, ontleend van het lat. *tempestas.*

TEMPEL, m., meerv. *tempelen*, of *tempels.* Evenveel welk groot gebouw, dat aan de eeredienst van eene of andere Godheid geheiligd is: *uit het hof in den tempel.* VOND. *De tempel van de groote Godinne Diana als niet geacht sal worden.* BIJBELV. Eene afbeelding van zulk een gebouw: *die kleijne silvere tempelen van Diana maackte.* BIJBELV. De plaats, waar eenige deugd uitnemend vereerd wordt: *daar is de tempel der huweljksliefde en eensgezindheid.* Of waar men aan eenige ondeugd den teugel viert: *tempelen der ontucht.* Voorts ook evenveel welke vrije heerlijkheid, welke voorheen aan de orde der Tempelieren behoorde: *de Tempel is bijkans gansch en al uitgeveend.* Van hier *Tempelier.* Zamenstell. *tempelberg*, *tempeldak*, *tempeldeur*, *tempeldienst*, *tempelfeest*, *tempelgereedschap*, *tempeloffer*, *tempelpracht*, *tempelpoort*, *tempelsieraad*, *tempeltinne*, *tempelvoogd*, *tempelwacht*, enz. Van het lat. *templum.*

TEMPELIER, m., meerv. *tempelieren.* Anders *tempelheer*, hoogd. *Tempelherr*, fr. *templier*, middeleeuw. lat. *templarius.* Een priester, tempelwachter: *door onze tempeliers aan 't Roomsche kruis gehecht.* MOON. Een lid van eene ridderorde, welke haren naam van den Jeruzalemschen tempel bekwam, wijd en zijd eene menigte van vaste goederen bezat, en van derzelver inkomsten zoo weelderig leefde, dat zij daardoor aanleiding gaf tot de spreekwijze van *drinken als een Tempelier*, veel drinken.

TEMPER, m. Evenveel als *tempering.* Eigenlijk, de daad van temperen. Voorts, getemperdheid, gesteldheid, za-

zamenstell. *de temper der lucht is zeer gematigd. Naer den ongelijken temper der harssenen.* VOND. Zamenstell. *wantemper*, slechte temper: *mits de wantemper der lucht.* HOOFT. Van *temperen*, vermengen, en door vermenging matigen. Zamenstell. *temperoven*, *tempermes*, enz.

TEMPERAMENT, o., meerv. *temperamenten.* Eigenlijk, evenveel, als *tempering* en *temper: hij is van een vurig temperament.* Voorts die bijzondere gesteldheid der menschelijke vochten, uit hoofde van welke men de menschen in zwartgallige, gallige, bloedrijke en slijmerige onderscheidt: *een bloedrijk, een slijmerig temperament.* Dit bastaardwoord luidt in het hoogd. en fr. ook *temperament*, en is van het lat. *temperamentum* ontleend.

TEMS, v., meerv. *temsen.* Anders *teems*, bij KIL. ook *temst*, fr. *tamise*, ital. *tamigio.* Eene digte zeef van paardenhaar, waardoor men menigerlei vocht laat zijgen, om het te zuiveren. Van hier het werkw. *temsen*, *teemsen*, fr. *tamiser*, ital. *tamiggiare*, door eene tems gieten.

TEN, zie *te*.

TENGER, bijv. n., *tengerder*, *tengerst.* Teeder, rank, van lijf en leden. Van hier *tengerheid.* Dit woord is misschien door invulling van eene G gevormd van het lat. *tener*, ital. *tenero.*

TENOR, m., meerv. *tenors*, basterdw., beteekenende eene der vier zangstemmen, dus naar het ital. *tenore* genoemd. Van hier *tenorist.* Zamenstell. *tenorstem.*

TENT, v., meerv. *tenten.* Een veldverblijf, van doek, of vellen: *indien ick volgen zou het spannen uwer tent.* VOND. Overdr.: *en hem een tent van waterwolken strekte.* L. D. S P. Voorts geeft men den naam van *tent* meermalen bijzonderlijk aan de Mozaische stichtshut: *zijne tente heeft hij versmeten.* D. DECK. Zamenstell. *tentdoek*, *tentenmaker*, *tentenmeester* bij KIL., hedendaags kwartiermeester, *tentkoord*, *tentpaal*, *tentpen*, *tentschuit*, enz. *Godstent*, *legertent*, *veldtent*, enz.

Tent, neders., eng. ook *tent*, fr. *tente*, ital. *tenda*, sp. *tienda*, komt van het lat. *tentorium*, en dit van *tendere*, spannen.

TEN-

TENTEN, b. w., *ik tentte, heb getent.* In de heelkunde gebruikelijk, anders met een' basterduitgang, *tenteren*, van het lat. en ital. *tentare*, onderzoeken, eene wonde peilen, sonderen: *ick sal gheen bijtsalf noch gheen pijnlick tenten vreesen.* ZEEUWSCH. NACHTEG. Van hier het zamengest. *tentijzer*, sondeerijzer, ital. *tenta.*

TEORBE, v., meerv. *teorben.* Zeker speeltuig, in het fr. ook *teorbe*, ital. *teorba* genoemd: *zoo steurt de Florentijn op vorstlijke toonneelen met morrende teorb' 't gespreck.* D. DECK.

TEPEL, m., meerv. *tepels.* Het uitpuilend middelpunt van eene borst: *beneen den tepel, die uitpuilt op de borst.* VOND. Zamenstell. *tepelzalf, tepelzweer.* Maar *tepelwerken*, zoo als ROEMER VISSCHER een deel van zijne *Rijmelarij* noemde, zijn evenveel als *tiepelwerken* in het vriesch, van *tiepelen*, knutselen, van waar voorts *getiepel*, geknutsel. *Tepel* is eigenlijk zoo veel als de *tip*, of *top* der borst, van het oude *tippel.*

TER, zie *te.*

TEREN, zie *teer.*

TEREN, b. w., *ik teerde, heb geteerd.* Bij KIL. eten. Verteren, verduwen: *mijne maag wil niet teren.* HALMA. Eenen pot van opgezamelde boeten, enz. verteren: *de schoolkinderen teren.* Gastereren: *in eene herberg teren. Teren en smeren. Achteruit teren*, interen, eene vertering maken, welke de inkomsten overtreft. Van hier *tering*, enz. Zamenstell. *teerdag, teergeld, teerkost, teermaal, teerpartij, teerpenning*, enz. *Interen, opteren, uitteren, verteren*, enz.

Teren, eng. *tear*, gr. τείρειν, lat. *terere*, hoogd. *zehren*, is eigenlijk met de tanden vermalen, eten.

TERGEN, b. w., *ik tergde, heb getergd.* Sarren: *dat Habsburghs heiren tergt.* VOND. Fig.: *d'olimp mag met zijn kruin voortaan 't gestarnte tergen.* ANTONID. Van hier *geterg, terger, terging, tergster.* Zamenst. *tergtaal, tergwoord*, enz.

TERING, v. De daad van teren, vertering der long, of uitdrooging, uittering: *aan de tering sterven.* Vertering van spijs: *het hapert mijne maag aan eene goede tering.* Uitgaven aan spijs en drank, enz.: *de tering naar de nering zetten*, niet meer verteren, dan men wint.

wint. Van hier *teringachtig*. Zamenstell. *teringkoorts*, *teringkwaal*, *teringziekte*, enz. *Borsttering*, *longtering*, enz. Van *teren*.

TERM, m., meerv. *termen*. Uitdrukking, korte volzin, of woord: *aen een onduitschen term*. D. DECK. *Hoofsche termen*. Bij KIL. ook een tijdvak, en eene grensscheiding. Zamenstell. *kunstterm*, enz. VOND. heeft ook *tarm*.

Term, eng. ook *term*, is ontleend van het fr. *terme*, dat wederom van het lat. *terminus*, landpaal, afstamt.

TERMIJN, m., meerv. *termijnen*. Een bepaald tijdvak: *op termijnen verkoopen*, op voorwaarde van betaling binnen zekere bepaalde tijdvakken. Voorts geeft men den naam van *termijnen* (in Overijssel *torminen*) ook wel eens aan kinderstuipjes, omdat deze van tijdvak tot tijdvak wederkomen. Van het lat. *terminus*, fr. *terme*.

TERNEN, zie *tornen*.

TERP, *terpen*, een verouderd zelfst. naamw., beteekenende eigenlijk eene hoogte, of hoogten, gemaakt, om, bij overstroomingen, zich derwaarts te begeven, ten einde daar voor het water beveiligd te zijn; van het oude *drephen*, of *treffen*, dat is trekken. Wat is waarschijnlijker, vraagt de Heer Z. H. ALEWIJN, dan dat die heuvels van naar dezelve in nood te *treffen* (trekken), hunnen naam bekomen hebben? Voor *terp* bezigde men ook *torp*; en van daar ons *dorp*.

TERPENTIJN, m. Vloeibare hars uit den terpentijnboom, onder den naam van *Cyprischen terpentijn*, onderscheiden van de vloeibare hars van den lorkenboom, die den naam van *Venetiaanschen terpentijn* voert, en van de hars van den dennenboom, waaruit de *gemeene terpentijn* bestaat. Zamenstell. *terpentijnboom*, *terpentijngeest*, *terpentijnolie*, *terpentijnstoker*, *terpentijnstokerij*, enz.

Terpentijn, fr. *terebenthine*, eng. *turpentine*, hoogd. *Terpenthin*, perz. *terbentin*, gr. τερβινθηνη, τερμινθηνη, komt van het gr. τερμινθος, τερβινθος, terpentijnboom, dat zekerlijk van eenen Oosterschen oorsprong is.

TERRAS, v., meerv. *terrassen*. Eene opgeworpene hoogte van aarde, of graszoden. Hoogd., fr. *terrasse*, dus genoemd naar *terre*, de aarde.

TERSTOND, bijw. Aanstonds, dadelijk, onverwijld: *ik kom terstond*.

TERWIJL, bijw. en voegw. Als bijw., intusschen, onderwijl: *terwijle moogt ge met dees kindren u vermaken.* VOND. Als voegw., gedurende dat: *terwijl hij zich en 't volk regeert.* VOND.

TESCH, zie *tasch.*

TEST, v., meerv. *testen.* Eigenlijk, evenveel welk aarden vat: *als een aerden potmakers test.* BIJB. 1477. In het gebruik, een grooter of kleiner aarden vaatje, waarin men vuur doet: *de test in de stoof zetten.* Zamenstell. *vergiettest, vuurmandetest, vuurtest,* enz. Van het lat. *testa,* een aarden vat.

TESTAMENT, o., meerv. *testamenten.* Lat. *testamentum.* Een uiterste wil: *zonder testament sterven. Tot een gelukkig testament.* VOND. *In iemands testament staan,* daarin met eene erfgift bedeeld zijn. Spreekw.: *hij mag zijn testament wel maken,* hij loopt gevaar van sterven. Voorts gaven de Grieksche vertalers van den Hebreeuwschen bijbel aan het sinaitische verbond den naam van διαθηκη, die tevens eenen uitersten wil aanduidt. Die naam werd vervolgens in het lat. door *testamentum* overgezet. Van hier kreeg het oude verbond ook in onze taal de benaming van *het oude testament;* en in tegenoverstelling daarvan werd het nieuwe verbond *het nieuwe testament* genoemd: *de huishouding des nieuwen testaments.* Zamenstell. *testamentmaker, testamentschrijver,* enz. Komt van het lat. *testari,* tuigen, getuigen, betuigen, bijzonderlijk, zijnen uitersten wil betuigen, bij ons ook *testeren.*

TETS, zie *tats.*

TETS, bijv. n. en bijw. *tetser, tetst.* Kleverig, deegachtig: *dat brood is al te tets.* Van hier *tetsheid, tetsig, tetsigheid.*

TETTIG, bijv. n. en bijw., *tettiger, tettigst.* Al te zindelijk: *wat is dat een tettig wijf!* Van hier *tettigheid.* In de gemeenzame verkeering gebruikelijk.

TEUG, *toog,* v., meerv. *teugen.* Bij KIL. *teughe, toghe,* trek. De daad van trekken, togen. In het gebruik, bijzonderlijk, ademtogt, ademhaling: *dat men 't beter met eene toog te verzwelgen geve.* HOOFT. *Hij drinkt met lange teugen. In eene teug,* in eenen adem, in eenen slok. Voorts, hetgene men in eene ademhaling uitdrinken kan: *eene teug waters. Door dien hij*

daar een goede teug uit deed. HOOFT. Zamenstell. *waterteug*, *wijnteug*, enz. Komt van *togen*, *tegen*.

TEUGEL, m., meerv. *teugels*. Een werktuig, om te trekken. Bijzonderlijk, de koorden, waaraan men trekt, om paarden te besturen, de leizelen, of, zoo als men gemeenlijk zegt, de lei, de toom: *luisteren naa den teugel.* HOOFT. *Met eenen lossen teugel rijden*, — *den teugel vieren;* overdr. niet bedwingen. *Alle teugels afwerpen*, zich boven alle bedwang verheffen. *In teugel houden*, onder gestadig bedwang houden. *Den teugel in den nek rukken: ruk, Friesen! vrij den toom en teugel in de nek.* OUDAEN. Van hier *teugelen*, *teugelloos*, zonder teugel, enz. Zamenstell. *teugelkoord*, *teugelreep*, enz.

Teugel, *togel*, neders. *tögel*, hoogd. *Zügel*, gr. ζευγλη.

TEUGELEN, b. w., *ik teugelde*, *heb geteugeld.* Den teugel aandoen, overdr. onder bedwang brengen: *een paard*, — *zijne driften teugelen.* Van hier *teugelbaar*, *onteugelbaar*, — *teugeling*, enz. Zamenstell. *Beteugelen*, *beteugeling*, *onbeteugeld*, *ontteugelen*, enz.

TEUT, zie *teuten*.

TEUTEN, o. w., *ik teutte*, *heb geteut.* Een klanknabootsend woord. Zulk een geluid maken, als in dit woord begrepen is, door een temend gesnap: *wat kan dat mensch bitter teuten!* Van hier *geteut*, *teut*, iemand die gestadig teut, *teutachtig*, *teuter*, *teutig*, *teutster*, enz. Zamenstell. *teutkous*, in de gemeenzame verkeering, die gestadig teut, *teutmoer*, enz.

TEUTEREN, o. w., *ik teuterde*, *heb geteuterd.* Voortd. werkw. van *teuten*. Gestadig teuten. HOOFT bezigt *teuteren* in dezelfde beteekenis als sidderen, *trepidare*. Van hier *teuterig*, *teutering: teutering was er in 's Konings heir.* HOOFT. Zamenstell. *beteuteren*. Zie *beteuterd*.

TEUTKOUS, zie *teuten*.

TEVENS, zie *teffens*.

TEVREDEN, bijv. n. en bijw., *tevredener*, *tevredenst.* Met zich zelven en anderen bevredigd, vergenoegd: *wij leven hier gerust en wel tevreden. Wees met uw lot tevreden.* Van hier *tevredenheid*. Zamenstell. *ontevreden*, *ontevredenheid*.

THANS, bijw. Op het tijdstip, dat voorhanden is, op het

het tegenwoordig tijdstip. Oulings *t'hans*, of *te hans*, en dit voor *te hands*, *te hande*. Van hier *althans*.

THEATER, o., meerv. *theaters*. Basterdwoord, ontleend van het gr. θεατρον, en daarmede afkomstig van θεαθαι, zien, aanschouwen. Eigenlijk, evenveel welk schouwtooneel; maar in het gebruik, bijzonderlijk, dat van eenen kwakzalver, enz.

THEE, v., meerv. *theeën*, van verschillende soorten. Bladeren van eenen Sineschen heester, en het aftreksel van zulke bladeren. Zamenstell. *theebakje*, *theeblaadje*, *theeboom*, *theebus*, *theedoek*, *theegoed*, *theeketel*, *theekoekje*, *theekooper*, *theekopje*, *theekistje*, *theelepel*, *theepot*, *theestoof*, *theetafel*, *theewater*, *theewinkel*, enz. Dit woord is, even als de thee zelve, uit Sina herwaarts overgekomen.

THERIAKEL, v. Anders *triakel*, *driakel*. In het fr. *triacle*, hoogd. *Theriak*, lat. *theriaca*, gr. θηριακη. Eene artsenij tegen vergif, welker naam van het gr. θηριον ontleend is, omdat het vleesch van adderen daarin oorspronkelijk eene voorname plaats bekleedde, of omdat men het als een hulpmiddel tegen de beet van adderen, en andere vergiftige dieren, in het gr. θηρια, beschouwde. HOOFT bezigt *driakel*, zoo als nog, in het gemeene leven gebruikt wordt: *oft zij driaakel te koop had.*

THIRS, m., meerv. *thirsen*. Eene steng, die met wijngaardranken omslingerd was, en door de priesters van Bacchus gedragen werd, bij VOND. *wijngaartspiets*, lat. *thijrsus*, gr. θυρσος: *schuddende den thijrs*. HOOFT. *U ter eere droeg ze den zachten thijrs*. VOND. Zamenstell. *thirsdrager*, een Bacchant, enz.

TJALK, v., meerv. *tjalken*. Een lang en smal eenmastig vaartuig, dat men op de zuiderzee en wadden veel ontmoet. Zamenstell. *tjalkschip*, *tjalkschipper*, enz.

TJANKEN, *tjenken*, o. w., *ik tjankte*, *heb getjankt*. Eigenlijk, evenveel als *janken*, van honden, enz. In het gebruik, van menschen, of kinderen, klagend huilen: *hoe tjankt gij weer zoo!* Van hier *getjank*, *tjanker*, enz. Klanknabootsend.

TIBER, m. Eene rivier: *om 't overvloeien van den Tiber*. HOOFT. In het lat. *Tiberis*.

TIBUR, o. Eene plaats van Italie: *het steile Tibur*. VOND. In het lat. eveneens *Tibur*.

TIEGEN, b. w., *ik toog, heb getogen.* Oulings trekken. Ook uithalen, zuigen: *als zij de borsjes en de kroonde tepels togen.* BREDER. Thans enkel in eenige tijden gebruikelijk, en in de zamenstell. *aangetogen, doorgetogen, ingetogen, nagetogen, onttogen, opgetogen, voortgetogen, weggetogen*, enz.

TIEN, een grondgetal, dat tusschen negen en elf staat. Bij zelfst. naamwoorden en in alle geslachten en naamvallen onveranderlijk: *tien dagen, tien maanden, tien jaren.* Ook zonder z. n.: *de klok slaat tien.* Als z. n. van het vr. geslacht: *zet er eene tien onder. De tien* (van de speelkaart) *opspelen. Een tientje* (in de loterij). *Twee tienen maken twintig.* Voor tien personen, tien deelen, tien uren, enz.: *zij waren met hun tienen, deel het in tienen, een weinig voor tienen. Binnen eene tien dagen*, laat zich niet beter omschrijven, dan binnen het enkele tijdsbestek van tien dagen. Oul. zeide men ook *tien honderd*, voor duizend: *en neven elken elephant waren tien hondert mannen.* BIJB. 1477. Van hier *tiende, tienheid.* Zamenstell. *tiendaagsch, tiendehalf, tienderhande, tienderlei, tiendubbel, tienhoek, tienjarig, tienman, tienmanschap, tiensnarig, tiental, tienvoudig, tienwerf*, enz. *Dertien, veertien*, — *vertienen, vertiening*, enz.

Tien, vries. *tjien*, eng. *ten*, hoogd. *zehen, zehn*, fr. *dix*, ital. *dieci*, lat. *decem*, gr. δεκα.

TIENDE, bijv. n. Van *tien: op den tienden dag der maand;* ook met uitlating van het z. n.: *op den tienden. Het is de tiende, dien ik ontmoet. Het is naauwelijks een tiende*, een tiende gedeelte, *van de gansche menigte. Drie tienden meelbloeme ten spijsoffer.* BIJBELV. *Tienden geven, invorderen, ontvangen*, voor zekere landschatting. *Tienden geven*, fig. nadeel lijden, enz. Zamenstell. *tiendheer, tiendheffer, tiendregt, tiendrekening, tiendschrijver, tiendschuldig, tiendverpachting*, enz.

TJENKEN, zie *tjanken.*

TIEPELEN, zie *tepel.*

TIER, v. Het tieren, groei, welige aanwas: *dat kruid heeft hier te lande geene tier. Bloem en kruidt, ten velden uit met geile tier gesprooten.* HOOFT. Overdr., genoegen, tevredenheid: *sint den hoon van Steen-*

Steenwijk had hij noit rechte tier gehat. Hooft. *Hij is hier niet in zijne tier*, hij kan hier niet aarden. Van *tieren.*

TIER, zie *tieren.*

TIERELIEREN, o. w., *ik tierelierde*, *heb getierelierd.* In het fr. *tirelirer*, ital. *turlurullare.* Kwinkeleren, zoo als het gevogelte: *en vrolijk pluimgediert daeronder tiereliert.* Vond. Klanknabootsend.

TIEREN, o. w., *ik tierde*, *heb getierd.* Razen: *wat raast en tiert hij! Die 't verken killen wil, moet hem het tieren troosten.* Cats. Van hier *getier*, bij Vond. ook *tier*, voor geraas, enz. Klanknabootsend.

TIEREN, o. w., *ik tierde*, *heb getierd.* Welig groeijen: *dat gewas wil hier niet tieren.* Overdr., aarden: *zij kan in die stad niet tieren.* Voorheen is het ook bedrijvend gebezigd: *gediert*, *tot 's menschen nooddruft tam getiert.* Six v. Chand. *Dewijl zijn klippen barnsteen tieren.* Poot. Van hier *tier*, *tierig*, weliggroeijend, enz.

TIERETEIN, o. Een half linnen en half wollen weefsel: *een beddecleet van lijnen, wullen, off tierentijn.* v. Hass. Van hier *tiereteinen*, van tieretein. Van het fr. *tiretaine* ontleend.

TIERIG, zie *tieren.*

TJERK, m., meerv. *tjerken.* Zeker slag van snippen, dat de gewone poelsnippen in grootte overtreft, en in Noordamerika gevonden wordt: *de tjerk is met zwarte strepen en dwarsstrepen gemerkt.*

TIERSJE, o., meerv. *tiersjes.* Een vat, dat het derde deel van een okshoofd houdt. In het fr. *tierson.* Het stamwoord is het fr. *tiers*, een derde.

TIGCHEL, m., meerv. *tigchelen* en *tigchels.* Eigenlijk, evenveel als *tegel*, zie *tegel.* In het gebruik, een gebakken steen, waarvan men muurwerk vervaardigt, een tigchelsteen, of baksteen: *ende de tigchel was hen voor steen.* Bijbelv. Van hier *tigchelaar*, of *tichler.* Zamenstell. *tigchelaarde*, *tigchelbakker*, *tigchelbakkerij*, *tigcheldak*, *tigcheldekker*, Kil., *tigcheloven*, *tigchelsteen*, *tigchelwerk*, enz.

TIGER, m. Eene rivier van Azie: *over den Tiger. Den Tiger drinken.* Vond.

TIGT, *tigten*, zie *tijgen.*

TIJ, o., meerv. *tijen.* Bij verkorting van *getij.* Eb en vloed: *laag en hoog tij.* Ook wel eens, bijzonderlijk, de vloed, in tegenoverstelling van de ebbe: *dat schip vaart met het eerste tij. De zee vergeet haer perck, en Nereus eb en tij.* VOND. *Het tij verloopt. Mijn tij is verloopen*, spreekw. voor: ik heb mijn tijd gehad. *Tij stoppen*, blijven liggen. *Tij kavelen*, gissen, wanneer het getij goed zal zijn. Zamenstell. *tijanker, tijglas*, een soort van zandlooper, enz. Het stamwoord is *tijen*, voorttrekken.

TIJD, m., meerv. *tijden.* Voorheen meermalen vrouwelijk, zoo als bij OUDAEN, in: *wat leit mij aen de pracht der eensvervlooten tijd;* en bij VOND. in: *'t is geen helt van d'oude tijt.* Ook nog tegenwoordig in: *in der tijd*, enz. Volgens ADELUNG, eigenlijk, de tijdruimte, waarin alle voorvallende dingen elkanderen opvolgen, en dus het tegenovergestelde van de *eeuwigheid: voor de schepping was er geen tijd. En na den tijd ook eeuwig heerschen t'samen.* D. DECK. Voorts, een deel van die tijdruimte: *de tijd moet alles leeren. De tijdt ontdekker der waarheid.* HOOFT. *Verstorven en verslonden door ongenae des tijds.* ANTONID. *Ook daarin heeft de tijd zijne alvernielende tanden geslagen.* De tijdruimte, binnen welke iets gebeuren moet, of afloopt: *gij hebt nog tijds genoeg tot dat werk. Men hadt den tijdt wel korter mooghen bespreeken.* HOOFT. *Als ik den gantschen tijd mijns levens overreeken.* VOND. Het bijzondere tijdstip, waarop iets gebeurt, of gebeuren moet: *ik had den regten tijd verzuimd. Het is geen tijd meer, om zulks te doen. Voor dezen tijdt.* VOND. *Iemands tijd* is het tijdstip, waarop iemand iets doen moet: *hij kwam op zijnen tijd. Een wijs man weet zijnen tijd. Hij neemt zijnen tijd wel waar. Hij heeft zijnen tijd gehad*, is niet bruikbaar meer. Zoo ook: *de kabeljaauw heeft zijnen tijd gehad*, of *is uit den tijd*, deugt niet meer. De tijd, waarop iemands leven ten einde loopt: *niemand sterft voor zijnen tijd. Ten zijnen tijde* is, op het regte tijdstip. *Hoog tijd* verschilt grootelijks van *hoogtijd*, en beteekent een tijdstip, waarop het hoogst noodzakelijk is, dat iets geschiede: *het wordt hoog tijd, dat wij vertrekken. Uit den tijd zijn* is, gestorven zijn. Ook be-

bezigt men *tijd* voor eenen bijzonderen zamenloop van dingen, die binnen een bijzonder tijdperk voorvallen: *zich naar den tijd schikken. Op betere tijden hopen.* Bij de verbuiging van werkwoorden: *de tegenwoordige en verledene tijd. Tijd* en *stond*, of *tijden* en *stonden* worden dikwerf bijeen gevoegd: *men moet tijd en stond* (gelegenheid, welvoegelijkheid) *in acht nemen. Met der tijd*, na eenig tijdsverloop, *ter regtertijd, ter zijner tijd, ter zelfder tijd, toen ter tijd, in der tijd*, enz.; *van tijd tot tijd, op tijd*, op voorwaarde van binnen eenen bepaalden tijd te betalen, *in tijd en wijle, bij tijds, binnen's tijds, buiten's tijds*, enz. Van hier *getijde, tijdelijk*, al wat tot den tijd behoort, *tijdeloos*, zonder tijd, onzeker van bestaan: *dat er niet zo onbestendigh en tijdeloos is als geleende mogenheid.* H. DE GR. — *tijdig*, ter regter tijd, enz. Zamenstell. *tijdgeloof*, dat slechts eenigen tijd stand houdt, *tijdgenoot, tijdkorting, tijdkring, tijdnaald, tijdperk, tijdpunt, tijdregister, tijdrekenaar, tijdrekening, tijdrekenkunde, tijdrekenkundig, tijdruimte, tijdsbegin, tijdsbesparing, tijdsbestek, tijdschrift, tijdsorde, tijdstip, tijdsverloop, tijdvak, tijdverdrijf, tijdverkwisting, tijdverlies, tijdverspilling, tijdwijzer*, almanak, *tijdwinst*, enz. *Appeltijd, avondtijd, bloeitijd, etenstijd, fruittijd, geboortetijd, herfsttijd, hoogtijd, hooitijd, jaartijd, jagttijd, kerktijd, kerstijd, knikkertijd, koottijd, leeftijd, leestijd, lentetijd, levenstijd, maaitijd, maaltijd, meitijd, natijd, ontijd, oofttijd, oogsttijd, oorlogstijd, paaschtijd, posttijd, ruitijd, rusttijd, schafttijd, scheertijd, schemertijd, schofttijd, slagttijd, snoeitijd, speeltijd, tusschentijd, teeltijd, verhuistijd, vischtijd, vleeschtijd, voortijd, vredestijd, wandeltijd, werktijd, wintertijd, zaaitijd, zomertijd*, enz.

Tijd, vries., neders. *tied*, angels. *tid*, hoogd. *Zeit*, komt, volg. KIL., van *tijen, tijden*, trekken, voorttrekken, en voorwaarts gaan, omdat de tijd gestadig voorwaarts snelt.

TIJDELIJK, bijv. n. Al wat niet tot de eeuwigheid, maar tot den tijd behoort: *tijdelijke goederen. Dit tijdelijke leven. Het tijdelijke met het eeuwige verwisselen.* Al wat tot

tot denzelfden tijd behoort: *het moet door den tijdelijken voorzitter gedaan worden.*

TIJDELOOS, bijv. n. Eigenlijk zonder tijd, of dat geen vasten tijd heeft, en niet lang aanwezig is: *is haar gunst ook tijdeloos, als het bloeien van een roos?* HOOFT. Van hier het vr. z. n. *tijdeloos*, anders *tijloos*, zeker slag van narcissen, dat zich niet aan den gewonen bloeitijd bindt.

TIJDEN, zie *tijen.*

TIJDGELOOF, zie *tijd.*

TIJDIG, bijv. n. en bijw., *tijdiger*, *tijdigst.* Ter regter tijd plaats grijpende: *tijdige hulp verschaffen.* En als bijw., ter regter tijd, of vroeg: *gij komt tijdig.* Voorts is *tijdige vrucht* bij HALMA rijpe vrucht; en zijn *tijdighe koe* en *tijdighe os* bij KIL. evenveel als *tijdkoe* en *tijdos*, dat is tweejarige koe en tweejarige os. Van hier *tijdigheid*, *tijdiglijk.* Zamenstell. *ontijdig*, *ontijdigheid*, *ontijdiglijk*, *vroegtijdig*, *vroegtijdigheid*, *vroegtijdiglijk.*

TIJDING, v., meerv. *tijdingen.* Een narigt van eenige gebeurde zaak: *eene gewenschte tijding. 'k Heb lang de tijding weg.* VOND. Zamenstell. *nieuwstijding*, *posttijding*, *zeetijding*, enz.

Tijding, hoogd. *Zeitung*, beteekent eigenlijk eene gebeurde zaak, waarvan men narigt krijgt, en komt van het angels. *tidan*, zweed., ijsl. *tida*, gebeuren, geschieden.

TIJDKOE, zie *tijdig.*

TIJDKORTING, v., meerv. *tijdkortingen.* Alles, waardoor men den tijd *kort*, die anders, door geheele werkeloosheid, ligtelijk te lang zou vallen: *na gewone bezigheden, is het lezen mij eene aangename tijdkorting.*

TIJDKRING, m., meerv. *tijdkringen.* Anders *tijdperk*, *tijdvak.* Eene hoeveelheid van tijd: *binnen eenen tijdkring van dertig jaren.* Ook wel eens een bepaald getal van jaren, dat, wanneer het rond geloopen is, door soortgelijk een bepaald getal van jaren vervangen wordt, en dus zelf op nieuw schijnt aan te vangen: *de Sinezen verdeelen hunne geschiedenis in tijdkringen van zestig jaren.*

TIJDNAALD, v., meerv. *tijdnaalden.* Eene naald, of obe-

obelisk, die den tijd, als het ware, trotseert: *de Egyptische tijdnaalden.*

TIJDOS, zie *tijdig.*

TIJDPERK, zie *tijdkring.*

TIJDREKENAAR, m., meerv. *tijdrekenaren* en *tijdrekenaars.* Iemand, die den tijd van voorgevallene en voorvallende dingen berekent. Van *tijdrekenen*, dat enkel in de onbepaalde wijze gebezigd wordt, maar intusschen den oorsprong voorts ook aan *tijdrekening*, *tijdrekenkunde*, en *tijdrekenkundig*, gegeven heeft.

TIJDSCHRIFT, o., meerv. *tijdschriften.* Een schrift, dat op bepaalde tijden uitkomt, zoo als een maandwerk, een weekblad: *hij wordt bijkans in elk tijdschrift gehekeld.*

TIJDVAK, zie *tijdkring.*

TIJDWIJZER, m., zie *tijd.*

TIJEN, bij Kil. *tijden*, o. w., *ik tijde, heb getijd.* Voorwaarts gaan, trekken: *op den loop tijen. Men tijt er evenwel aen 't ijsselijk gevaert.* Vond. *Aan den arbeid tijen.* Van hier *getij*, en *tij*, naar den gestadigen voortgang van het water dus genoemd, *tijd*, enz. Zamenstell. *betijen*, enz.

TIJGEN, b. en o. w., *ik teeg*, *ben* en *heb getegen.* Bij Kil., evenveel als *tijden*, *tijen*, voorwaarts gaan, trekken: *de reizer tijgt op weg.* Poot. *Toen Alexander teegh achter Porus her.* Vond. Van hier *tigten*, *tigt*, aanklagt, *betigten.* Zamenstell. *aantijgen*, *betijgen*, aanklagen, beschuldigen: *onnooslen te betijgen is kleene kunst.* Vond., enz. Verwant aan *tiegen*, *togen*, en *tuigen.*

TIJGER, m., meerv. *tijgeren*, of *tijgers.* Eigenlijk, een gestreept dier, dat enkel in Azie gevonden wordt: *als d'oude tiger grimt op eenen jongen leeuw.* Vond. Oneigenlijk, een mensch van eenen wreeden aard: *de tiger lei zijn aert voor 's Konings voeten af.* Vond. Van hier *getijgerd*, gevlekt. Zamenstell. *tijgerhengst*, *tijgerhond*, *tijgerkat*, enz. Het wijfje van eenen *tijger* voert den naam van *tijgerin.*

Tijger, hoogd. *Tiger*, eng. *tiger*, fr., ital. *tigre*, lat., gr. *tigris.*

TIJK, v., meerv. *tijken.* Eene stof tot vervaardiging van bed-

bedden, enz. Zamenstell. *tijkwever*, enz. *Beddetijk*, enz.

TIJLOOS, zie *tijdeloos*.

TJILPEN, o. w., *ik tjilpte*, *heb getjilpt*. Een klanknabootsend woord, waardoor het gekweel van menigerlei gevogelte wordt aangeduid: *daer wujt gevogelt tjilpt en snatert*. VOND.

TIJM, m. Zeker geurig kruid: *Thestijlis stampt wilden tijm*. VOND. *Gij bied Atheensche bie slechts Korsikaenschen tijm*. D. DECK.

Tijm, fr. *thijm*, eng. *thijme*, ital. *timo*, sp. *tomillo*, hoogd. *Thijmian*, lat. *thijmum*, gr. θυμον, schijnt afkomstig van θυειν, eenen geurigen reuk verwekken, wierook, en andere dingen, offeren.

TIK, m., meerv. *tikken*. Eene kloppende aanraking met den vinger, de hand, enz.: *iemand eenen tik*, of *een tikje*, *op den schouder geven*. In de volkstaal, een slag: *iemand tik geven*. *Die tik was raak*. Van *tikken*.

TIKKEN, o. w., *ik tikte*, *heb getikt*. Een klanknabootsend woord, waardoor het geluid, hetwelk men door een zacht geklop met den vinger, de hand, enz. verwekt, en voorts ook zulk eene klopping zelve, aangeduid wordt: *aan de deur tikken*. Van hier *getik*, *tik*, de daad van tikken, *tikker*, *tikkertje*, *tiktak*, enz.

Tikken, hoogd. *ticken*, is verwant aan *tokken* en *tukken* bij KIL., fr. *toucher*, eng. *touch*, oud lat. *tagere*, *tigere*, waarvoor *tangere* in gebruik geraakt is.

TIKTAK, o. Zeker spel: *tiktak spelen*. Van hier *tiktakken*. Zamenstell. *tiktakbord*, *tiktakschijf*, enz. Van *tikken*, uit hoofde dat door het neerzetten van de schijven zoodanig een geluid veroorzaakt wordt: *de tiktakschijven kleppen*. OUD.

TIL, v., meerv. *tillen*. Eigenlijk, de daad van tillen, opheffing, beweging: *er is iets in til*, in beweging. Voorts is *til* een werktuig, dat men optilt, een vogelknip, de valdeur van een duivenhok, en het duivenhok zelf, en, volgens KIL., ook eene ophaalbrug, anders *tilbrugghe*, *valbrugghe*. Zamenstell. *duiventil*. Van *tillen*.

TILBAAR, bijv. n., *tilbaarder*, *tilbaarst*. Al wat getild, opgeheven, bewogen worden kan: *tilbaer goed*, *tilbaer have*. KIL. *Het zijn geene tilbare goederen*, gee-

geene roerende goederen. Zamenstell. *ontilbaar.* Van *tillen.*

TILLEN, b. w., *ik tilde, heb getild.* Opheffen, opligten: *ik kan het niet tillen. Ergens aan tillen* is, zich daarmede inlaten. Van hier *til, tilbaar*, dat getild kan worden, enz. Zamenstell. *optillen, vertillen*, enz. Dit woord is misschien verwant aan het lat. *tollere.*

TIMAVUS, m. Eene rivier: *boven den befaemden Timavus.* VOND.

TIMBER, m., meerv. *timbers.* Anders ook *thijmber.* De top des helms, waarop de vederbos rust: *de helm met den Koninklijken thijmber.* HOOFT. Voorts is *timber*, of *timmer*, bij KIL., evenveel welke top, en *timbre*, in het fr. het hoofd, en eene kloosterklok; in overeenkomst, waarmede men bij KIL. vindt: *timmer, oft timber, van het klooster.*

TIMMER, o., meerv. *timmers.* Oulings, de daad van timmeren. Voorts een gebouw, even als het hoogd. *Zimmer. En houten tot vergadering des timmers (commissuras aedificii).* BIJB. 1477. Zamenstell. *vrouwentimmer.* Van *timmeren.*

TIMMERAADJE, v., meerv. *timmeraadjen.* De daad van timmeren, getimmer: *ik ben aan de timmeraadje. De treffelijke timmeraadje te steuren.* HOOFT. Een gebouw: *het is eene schoone timmeraadje. De vlam in de houte timmeraadje geslagen.* VOND. Van *timmeren.*

TIMMEREN, b. w., *ik timmerde, heb getimmerd.* Het houtwerk, dat tot een gebouw behoort, oprigten en in orde brengen. Bouwen over het algemeen: *een huis, een schip timmeren.* Van hier *getimmer, getimmerte, timmer, timmeraadje, timmering*, enz. Zamenst. *timmerbaas, timmergereedschap, timmerhout, timmerhuis, timmerlieden, timmerman, timmermansbaas*, enz., *timmertuig, timmerwerf, timmerwerk, timmerziek*, enz. *Aantimmeren, aftimmeren, betimmeren, bijtimmeren, doortimmeren, hertimmeren, intimmeren, onttimmeren, optimmeren, overtimmeren, toetimmeren, tusschentimmeren, uittimmeren, vertimmeren*, enz.

TIMMERHOUT, o. Hout, waarvan iets getimmerd worden kan: *ons land verschaft ons weinig timmerhout.* Spreekw.;

Spreekw.: *alle hout is geen timmerhout*, alle voorwerpen zijn niet even bruikbaar.

TIMMERLIEDEN, zie *timmerman.*

TIMMERMAN, m., in plaats van het meerv. bezigt men *timmerlieden.* Al wie zijn werk maakt van timmeren: *is dese niet de timmerman?* BIJBELV. Bijzonderlijk, een meester timmerman: *hij werkt bij eenen timmerman.* Zamenstell. *timmermansbaas*, anders *timmerbaas*, *timmermansjongen*, *timmermansknecht*, *timmermansrekening*, *timmermanswerk*, *timmermanswinkel*, enz. *Huistimmerman*, *scheepstimmerman.*

TIMPAAN, o., meerv. *timpanen.* Zeker parkement, dat de drukkers aan de pers gebruiken. Dit woord luidt in het fr. *timpan*, en schijnt van het lat. *tijmpanum*, gr. τυμπανον, eene trommel, en een trommelvel, ontleend.

TIMPJE, o., meerv. *timpjes.* Een langwerpig broodje, dat aan weerskanten spits toeloopt.

TIN, o. Bij KIL. ook *ten.* Een der hoofdmetalen: *dit ijzer, koper, tin, en loot.* VOND. Vaatwerk van tin: *geen patrijs in Engelsch tin.* VOND. Van hier *tinachtig*, *tinnen*, onverbuigb. bijv. n., van tin gemaakt, *tinnig.* Zamenstell. *tinader*, *tinasch*, *tinerts*, *tingroeve*, *tinkalk*, *tinnegieter*, *tinnegoed*, *tinnekas*, *tinwerk*, enz. *Bloktin*, *huttentin*, *korreltin*, *pondtin*, *staaftin*, *vertinnen*, enz.

Tin, neders., eng., zweed. *tinn*, hoogd. *Zinn*, fr. *estain*, *étain*, ital. *stagno*, komt van het lat. *stannum*, of daarmede uit eene andere bron.

TINNE, v., meerv. *tinnen.* Bij KIL., evenveel als *transse*, *kanteel*, eene getande omheining van de bovenste oppervlakte van eenen muur, of een plat dak, en dus het allerbovenste daarvan: *ter tinne toe.* HOOFT. *Ende stelde hem op de tinne des tempels.* BIJBELV. *Wier gevels, tinnen, daken.* VOND. Dit woord luidt in het zweed. ook *tinne*, hoogd. van ouds her *Zinne.*

TINNEGIETER, m., meerv. *tinnegieters.* Al wie tinnen vaatwerk vervaardigt, verkoopt, enz.: *bij welken tinnegieter hebt gij dat gekocht?* Van hier *tinnegieterij.* Zamenstell. *tinnegieterswinkel*, enz.

TINT, m. Zekere sterke spaansche wijn. Zamenstell. *tintwijn*, anders *wijntint*, ital. *vino tinto.* Deze wijn wordt dus naar zijne donkere kleur genoemd.

TINT, v., meerv. *tinten*. Kleur: *bruin van tint. De schaduw van die schilderij is twee tinten te sterk.* Dit woord luidt in het hoogd. *Tinte*, ital. *tinto*, sp. *tinta*, middeleeuw. lat. *tincta*, fr. *teinte*, en komt van het lat. *tingere*.

TINTEL, m., zonder meerv. Al wat dient, om vuur te maken. Bijzonderlijk, half verbrande lompen, die door een enkel vonkje aan het glimmen gebragt kunnen worden. Zamenstell. *tinteldoos*, enz.

Tintel, *tontel*, *tondel*, *tonder*, zweed., neders. *tunder*, angels. *tender*, *tynder*, eng. *tinder*, hoogd. *Zunder*, van het oude *tin*, *tan*, *ten*, d. i. vuur.

TINTELEN, o. w., *ik tintelde*, *heb getinteld*. Flonkeren, flikkeren: *hare oogen tintelen van vreugde. Het tintelend gestarnt.* Voorts, zachtjes prikkelen: *mijne vingers tintelen.* Van hier *tinteling*, geflikker, en prikkeling in de vingers. Het heeft denzelfden wortel als *tintel*.

TINTELING, zie *tintelen*.

TIP, m., meerv. *tippen*. Het spits toeloopende uiterste einde van evenveel welk ding: *ziet gij van verre een schaep al kieskaeuwende den tip van 't gras afknaegen.* VOND. *De tippen der vingeren*, enz. *Op het tipje* is, op het uiterste, of op het punt. Van hier *tippen*. Verwant aan *top*.

TIPPEN, b. w., *ik tipte*, *heb getipt*. Aan den tip afkorten: *het haar laten tippen. Eene speelkaart tippen*, haar aan eenen tip kenmerken, om haar te kunnen onderscheiden; eene kunstgreep van valsche spelers. Ook wel eens onzijd., even als het hoogd. *tipfen*, *tüpfen*, neders. *tippen*, met eenen tip van den vinger, of een puntig werktuig, aanroeren. Van *tip*.

TIRAN, m., meerv. *tirannen*. Een dwingeland: *in bedwang van menssevlegels en tirannen.* VOND. Elk, die anderen met hardigheid en wreedheid regeert: *hij is een tiran over zijne kinderen.* Van hier *tirannij*, *tirannisch*, enz. Zamenstell. *aartstiran*, enz.

Tiran is in onze taal, zoo als in vele andere, overgenomen van het gr. τυραννος, eigenlijk, een eigenaar, of heer, van zulk een versterkt slot, als waaruit men van ouds her in menig land het omliggend oord beheerschte en uitzoog.

TIRANNIJ, v., meerv. *tirannijen*. Dwingelandij, en allerlei hard en wreed beheer: *die tijrannij past Turken en Maranen*. VOND. Van *tiran*.

TIRAS, zie *tras*.

TITEL, m., meerv. *titels*. Van het lat. *titulus*. Eigenlijk, het opschrift van een graf, eene eerezuil, een standbeeld, enz. In het gebruik, het opschrift van een boek, een geschrift, enz.: *welken titel heeft dat werk?* Wijders, de benaming van iemands waardigheid: *de Vorsten van Nassau-Dietz voeren den titel van Prins van Oranje. Zijn titel is hooggeleerde heer.* Van hier *titelen*, iemand met zijnen titel, of zijne titels bestempelen. Zamenstell. *titelblad*, *titelplaat*, *titelprent*, *titelregt*, *titelrijk*, *titelzucht*, enz.

TITELEN, zie *titel*.

TITTEL, m., meerv. *tittels*. Een klein pennestreekje, stipje, enz.: *dat er geen titteltje aan hapere. En sal daer niet een jota, noch een tittel, van de wet voorbij gaen.* BIJBELV.

TOBBE, v., meerv. *tobben*. Eene kuip, welker hoogte, in vergelijking van de wijdte, gering is: *er springt een hoepel van de tobbe. Een tobbetje evenrond* is, in de gemeenzame verkeering, een kort en dik vrouwspersoon, of kind. Zamenstell. *kalktobbe*, *kleertobbe*, *meeltobbe*, *waschtobbe*, enz.

Tobbe, neders. *tubbe*, *dubbe*, fr. *douve*, middeleeuw. lat. *dupia*, is verwant aan het hoogd. *Zober*, *Zuber*.

TOBBEN, o. w., *ik tobde*, *heb getobd*. Zich afslooven: *is dat tobben! Wij hebben het met hobben en tobben eindelijk zoo ver gebragt.* Van hier *getob*, *tobber*, in Gouda zeer gebruikelijk, *pijpentobber*, iemand, die zich met pijpen maken, pakken en dragen, voor een gering loon afslooft. *Hij is een tobber*, een ongelukkige sukkelaar. — *Tobberij*. Zamenstell. *betobben: laat hem maar betobben*, begaan, in den gemeenen spreektrant.

TOBIASVISCH, m., meerv. *tobiasvisschen*. Bij KIL. *tobijaes*, *topijaes*, *horenvisch*. Een zandaal, of smelt, bij LINN. *Amodytes Tobianus*.

TOCH, bevestigend en aandringend voegw. *Ja toch!* is genoegzaam evenveel als *Ja*, *zekerlijk! Verlaat mij toch niet* is, verlaat mij, bid ik, niet. *Doe het toch!*

doe het, bid ik. Eveneens versterkt *toch* den zin der gezegden, waarbij het gevoegd wordt, in: *hoe kunt gij mij toch zoo kwellen? Wat hebt gij toch dus over mij te klagen?* WESTERB. Intusschen vervangt het de plaats van *evenwel*, in: *hij doet het toch. Het zal er toch toe moeten komen.* Zie voorts *doch*, zoo als men oulings, ook in de aangevoerde beteekenissen, voor *toch* schreef.

TODDE, v., meerv. *todden.* Vodde, lomp: *zij is met vodden en todden omhangen.* Zamenstell. *toddenwijf*, enz.

TOE, voorzetsel en bijw. Als voorzetsel komt het meermalen in plaats van *tot*, in: *daartoe*, *hiertoe*, *waartoe*, enz., voor *tot dat*, *tot dit*, *tot wat*, enz. Als bijwoord is het de tegenoverstelling van *open: de deur is toe.* Ook wordt het voor eene bijvoeging bij iets anders gebezigd: *op den hoop toe*, *op den koop toe*, enz. Elders heeft *toe*, als bijw., eene aansporende kracht: *toe, Jongen! toe!* Eindelijk wordt *voort* uitgedrukt door *er op toe*, als men zegt: *hij speelt er maar op toe;* en in eene reeks van zamenstell. is *toe* genoegzaam evenveel, als *voort*, *aan*, enz., waarvan wij eenige hier zullen laten volgen:

Toeademen, *toebakeren*, *toebakken*, *toebedingen*, *toebereiden*, *toebetrouwen*, *toebeuren*, *toebidden*, *toebieden*, *toebijten*, *toebinden*, *toeblaffen*, *toeblazen*, *toeblijven*, *toeblikken*, *toeblinken*, *toebolwerken*, *toebonken*, *toebonzen*, *toebouwen*, *toebranden*, *toebreeuwen*, *toebreiden*, *toebrengen*, *toebrommen*, *toebruijen*, *toebuigen*, *toebulderen*, *toedammen*, *toedansen*, *toedeelen*, *toedekken*, *toedempen*, *toedenken*, *toedichten*, *toedienen*, *toedijken*, *toedoemen*, *toedonderen*, *toedouwen*, *toedraaijen*, *toedraven*, *toedrijven*, *toedringen*, *toedrinken*, *toedrukken*, *toeëigenen*, *toeeten*, *toeluisteren*, *toegaaf*, *toegaan*, *toegieten*, *toegorden*, *toegraauwen*, *toegraven*, *toegrendelen*, *toegrijnzen*, *toegrijpen*, *toegrimmen*, *toegroeijen*, *toegrommen*, *toehaken*, *toehakken*, *toehalen*, *toehappen*, *toehebben*, *toeheelen*, *toeheijen*, *toehijgen*, *toehooren*, *toehouden*, *toehouwen*, *toekeeren*, *toekeffen*, *toekennen*, *toekijken*, *toeklemmen*, *toekletsen*, *toeklinken*, *toeklouwen*, *toeknellen*, *toeknijpen*,

toeknikken, *toeknoopen*, *toekooijen*, *toekrijgen*, *toekruid*, *toekuipen*, *toeladen*, *toelakken*, *toelangen*, *toeleveren*, *toeliggen*, *toelijmen*, *toelonken*, *toeluisteren*, *toemaauwen*, *toemalen*, *toemeten*, *toemetselen*, *toemoffelen*, *toemollen*, *toemuren*, *toemurmelen*, *toenaaijen*, *toenagelen*, *toenemen*, *toenestelen*, *toenijpen*, *toenoemen*, *toepakken*, *toepalen*, *toepekken*, *toepennen*, *toepersen*, *toeplakken*, *toepleisteren*, *toeprangen*, *toeprevelen*, *toeraden*, *toeregenen*, *toerijden*, *toerijgen*, *toeroepen*, *toeroesten*, *toerollen*, *toerooken*, *toeschieten*, *toeschroeijen*, *toeschuit*, *toeschuiven*, *toesjouwen*, *toeslede*, *toeslepen*, *toeslijken*, *toeslingeren*, *toesluiten*, *toesmakken*, *toesmeden*, *toesmeren*, *toesmijten*, *toesnaauwen*, *toesnellen*, *toesnijden*, *toesperren*, *toespijkeren*, *toespringen*, *toespugen*, *toespuiten*, *toespuwen*, *toestamelen*, *toestampen*, *toestappen*, *toesteken*, *toestemmen*, *toestemming*, *toestooten*, *toestoppen*, *toestormen*, *toestralen*, *toestrijken*, *toestrikken*, *toestrooijen*, *toestroomen*, *toestuiven*, *toesturen*, *toeteren*, *toetimmeren*, *toetooveren*, *toetrappen*, *toetreden*, *toetrekken*, *toetrommelen*, *toevallen*, *toevenster*, *toevijlen*, *toevlieden*, *toevliegen*, *toevouwen*, *toevriezen*, *toewaaijen*, *toewandelen*, *toewas*, *toewegen*, *toewelven*, *toewenden*, *toewinden*, *toewrijven*, *toewringen*, *toezang*, *toezegelen*, *toezeggen*, *toezenden*, *toezingen*, *toezweren*, enz.

TOEBAKEREN, b. w., *ik bakerde toe*, *heb toegebakerd.* Digt bakeren, te veel bakeren: *men moet de kinderen zoo niet toebakeren.* Van hier *toebakering.*

TOEBAKKEN, o. w., *ik bakte toe*, *heb toegebakken.* Voortgaan met bakken: *om al dat beslag te verbruiken zal men wel moeten toebakken.*

TOEBEDINGEN, o. w., *ik bedong toe*, *heb toebedongen.* Boven de eigenlijke voorwaarden van koop enz. nog iets bedingen: *eene kleinigheid voor de kinderen toebedingen.*

TOEBEHOOREN, o. w., *ik behoorde toe*, *heb toebehoord.* In eigendom tot of aan iemand behooren: *dat boek behoort mij toe.* Ook als z. n., o., alles wat tot of aan iets behoort: *een bed met zijn toebehooren.*

TOEBEREIDEN, b. w., *ik bereidde toe*, *heb toebereid.* Door

Door vereeniging van verschillende dingen bereiden: *die spijs is zeer wel toebereid. Ik liet hun eenen zeer deftigen maaltijd toebereiden.* Van hier *toebereider, toebereiding, toebereidsel,* toestel, *toebereidster.*

TOEBETROUWEN, b. w., *ik betrouwde toe, heb toebetrouwd.* Iets aan iemand betrouwen: *betrouwt gij mij dat niet toe?* Anders *toevertrouwen.*

TOEBEUKEN, o. w., *ik beukte toe, heb toegebeukt.* Voortgaan met beuken, lustig aan beuken: *beuk maar toe.*

TOEBIDDEN, b. w., *ik bad toe, heb toegebeden.* Al biddende toewenschen: *iemand alles goeds toebidden.* Van hier *toebede, toebidder, toebidding,* enz.

TOEBIEDEN, b. w., *ik bood toe, heb toegeboden.* Aanbieden: *en hij mij toeboot soe menighen smeeck.* CONST. DER MINN. Boven iets, dat men voor iets anders verruilen wil, nog iets bieden: *hoe veel biedt gij mij daar op toe?*

TOEBIJTEN, b. en o. w., *ik beet toe, heb toegebeten.* Bedr., fig., bijtend, snaauwend toevoegen: *hij beet mij deze lasterlijke woorden toe.* Onz., eigenlijk voortgaan, aanhouden met bijten: *hij bleef maar toebijten.* Fig., toegeven, zich tot eenige zaak laten vinden: *als gij hem wat meer biedt, zal hij wel toebijten.*

TOEBINDEN, b. w., *ik bond toe, heb toegebonden.* Met eene band, of met banden, sluiten: *een pak toebinden. Is de zak al toegebonden?* Spreekw.: *men bindt eenen zak wel toe, al is hij niet vol;* men houdt wel op met eten, voor dat men geheel verzadigd is.

TOEBLAFFEN, b. en o. w., *ik blafte toe, heb toegeblaft.* Onz., voortblaffen: *de hond blaft maar toe.* Tegen iemand blaffen: *als ik den hond iets aanbied, blaft hij mij toe.* Bedr., oneigenl., op eenen snorkenden toon toevoegen: *durft gij mij zoo iets toeblaffen?*

TOEBLAZEN, b. en o. w., *ik blies toe, heb toegeblazen.* Onz., sterk doorblazen, aanhouden met blazen: *de wind blaast wakker toe.* Bedr., digt blazen: *de hals van die flesch is bijkans geheel toegeblazen.* Al blazende toedrijven: *gij blaast mij den tabaksrook telkens toe.*

TOEBLIJVEN, o. w., *ik bleef toe, ben toegebleven.*

Digt blijven, gesloten blijven: *de deur moet toeblijven.*

TOEBLIKKEN, o. w., *ik blikte toe, heb toegeblikt.* Aanblikken: *in het voorbijgaan blikte zij hem vriendelijk toe.*

TOEBOLWERKEN, b. w., *ik bolwerkte toe, heb toegebolwerkt.* Met verschansingen sluiten: *de stad is thans van alle kanten toegebolwerkt.*

TOEBONKEN, o. w., *ik bonkte toe, heb toegebonkt.* Aanvangen met kloppen: *nu moogt gij vrijelijk toebonken.* Voortkloppen: *hij bonkte immer toe.* Sterk doorkloppen: *nu begint hij eerst toe te bonken.*

TOEBONZEN, o. en b. w., *ik bonsde toe, heb toegebonsd.* Onz., sterk doorbonzen: *wat bonst hij toe!* Aanvangen, of voortgaan, met bonzen: *mag ik onbekommerd toebonzen?* Bedr., bonzend toegooijen: *bons de deur maar toe.*

TOEBOUWEN, b. en o. w., *ik bouwde toe, heb toegebouwd.* Onz., gestadig voortbouwen: *hij blijft maar toebouwen.* Aanvangen met bouwen: *nu het zijn grond is, mag hij daarop vrij toebouwen.* Bedr., digt bouwen: *waarom hebt gij dat venster toegebouwd?*

TOEBRAKEN, b. en o. w., *ik braakte toe, heb toegebraakt.* Bedr., derwijze braken, dat het uitbraaksel iemand toevloeije: *dat de nijt Brakel 't hart toebraeke uit spijt.* VOND. Onz., aanvangen, of voortgaan, met braken: *laat hem maar toebraken.*

TOEBRAKEN, o. w., *ik braakte toe, heb toegebraakt.* In het braken van vlas, of hennip, volharden: *hij schijnt nog steeds toe te braken.*

TOEBRANDEN, b. w., *ik brandde toe, heb toegebrand.* Door branden sluiten: *die wonde moet toegebrand worden.*

TOEBREEUWEN, b. w., *ik breeuwde toe, heb toegebreeuwd.* Digt breeuwen: *breeuw die reet toch ter dege toe!*

TOEBREIDEN, *toebreijen*, b. en o. w., *ik breidde toe, heb toegebreid.* Bedr., digt breiden: *is de kous van onderen al toegebreid?* Onz., aanvangen met breiden: *breid nu maar toe.* Voortbreiden, of sterk doorbreiden: *breid toch wat toe, mijn kind!*

TOEBRENGEN, b. w., *ik bragt toe, heb toegebragt.* Aan-

Aanbrengen: *zij heeft hem een groot huwelijksgoed toegebragt. Iemand eene doodwonde toebrengen.* Iets, waaruit men drinkt, aanbieden: *breng hem het glaasje eens toe.*

TOEBROMMEN, b. en o. w., *ik bromde toe, heb toegebromd.* Onz., aanbrommen: *het dier bromt mij toe.* Voortbrommen: *laat hem maar toebrommen.* Bedr., al brommende, of snorkende, toevoegen: *hij bromde mij nog iets toe.*

TOEBRUIJEN, b. en o. w., *ik bruide toe, heb toegebruid.* Bedr., al werpende toevoeren: *gij bruit mij alles toe.* Onz., aanvangen of voortgaan met bruijen: *hij bruit maar toe.*

TOEBUIGEN, b. en o. w., *ik boog toe, heb toegebogen.* Bedr., al buigende sluiten: *kunt gij dien openen ring niet toebuigen?* Onz., gebogen worden: *het zal hoe langer hoe meer toebuigen.*

TOEBULDEREN, b. w., *ik bulderde toe, heb toegebulderd.* Iemand iets al bulderende toevoegen: *wat heeft hij u weer toegebulderd?*

TOEDAMMEN, b. en o. w., *ik damde toe, heb toegedamd.* Bedr., door middel van eenen dam afsluiten: *Cijrus damde den Euphraat toe en leidde deszelfs water naar elders af.* Onz., op een dambord voortspelen: *dam maar toe.*

TOEDANSEN, o. w., *ik danste toe, heb toegedanst.* Voortdansen: *zij danst steeds toe.* Aanvangen met dansen: *dans nu maar toe.* Het wordt ook bedrijvend gebezigd: *de gasten vangen aan den hemel toetedansen een dans.* VOND.

TOEDEELEN, b. w., *ik deelde toe, heb toegedeeld.* Iets bij de verdeeling van een ding aan iemand toewijzen: *dat stuk lands werd mij toegedeeld.* Van hier *toedeeling.*

TOEDEKKEN, b. w., *ik dekte toe, heb toegedekt.* Met een beddekleed van rondom bedekken: *gij moet hem ter dege toedekken. Hij ligt warmpjes toegedekt.* Met een deksel sluiten: *dek den pot toe.* Bedekken, over het algemeen: *zij had haar aangezigt toegedekt.* Afkloppen: *iemand duchtig toedekken.*

TOEDEMPEN, b. w., *ik dempte toe, heb toegedempt.* Digt dempen: *de put werd toegedempt.* Overdr.:

eene kwade zaak toedempen, het gerucht daarvan smoren.

TOEDENKEN, b. w., *ik dacht toe, heb toegedacht.* Iets in zijne gedachten aan iemand toeleggen: *wat hebt gij mij toegedacht?*

TOEDEUR, v., meerv. *toedeuren.* Eene geslotene deur: *ik kwam voor eene toedeur.* Zoo ook *toehek*, *toehuis*, *toeslede*, *toevenster*, *toewagen*, enz.

TOEDICHTEN, b. w., *ik dichtte toe, heb toegedicht.* Iemand iets als zijn werk toeschrijven: *men heeft mij dien brief toegedicht.*

TOEDIENEN, b. w., *ik diende toe, heb toegediend.* Op eene gedienstige wijze aan tafel bezorgen: *mag ik u hiervan ook iets toedienen?*

TOEDIJKEN, b. w., *ik dijkte toe, heb toegedijkt.* Met eenen dijk sluiten: *de vaart werd toegedijkt.*

TOEDOEMEN, b. w., *ik doemde toe, heb toegedoemd. Iets den nacht der vergetenisse toedoemen;* deze spreekwijs bezigt VONDEL, in een berigt voor zijne poëzij.

TOEDOEN, b. w., *ik deed toe, heb toegedaan.* Sluiten: *na dat hij het boek toegedaan had. De deur toedoen.* Voorts is *ergens iets toedoen* daarop invloed hebben: *ik kan daar niets ter wereld toedoen. Het doet er weinig toe.* Insgelijks is *toedoen*, in de onbepaalde wijze, als z. n., medewerking: *het is buiten mijn toedoen.* En het deelw. *toegedaan* is evenveel, als *genegen: hij is mij zeer toegedaan.*

TOEDONDEREN, b. w., *ik donderde toe, heb toegedonderd.* Op eenen verschrikkelijken toon toevoegen: *zijn geweten donderde hem zulks toe.* Onpersoonlijk, voortdonderen: *het dondert nog al immer toe.*

TOEDOUWEN, *toeduwen*, b. en o. w., *ik douwde toe, heb toegedouwd.* Iemand iets al douwende toedringen: *douw het mij wat toe.* Overdragtelijk, iemand iets op eenen harden toon toevoegen: *hij douwde haar eenige woorden toe.* Iemand iets in stilte schenken: *wie weet, wat hij haar al toegedouwd heeft?* Al douwende digt sluiten: *douw het venster ter dege toe.* Onz., aanhouden met douwen: *douwt gij nog al toe?* Met inspanning van krachten douwen: *douw toch wat sterker toe.* En aanvangen met douwen: *douw maar toe!*

TOEDRAAIJEN, b. en o. w., *ik draaide toe, heb toegedraaid.* Bedr., al draaijende sluiten: *draai de deur toe!* Onz., aanvangen, of voortgaan, met draaijen: *draai maar toe!*

TOEDRAGEN, b. w., *ik droeg toe, heb toegedragen.* Eigenlijk aandragen, bijdragen, fig.: *iemand een kwaad hart* enz. *toedragen.* Wederk. is *zich toedragen* betrekkelijk tot de wijze, waarop iets voorvalt, of afloopt: *hoe heeft zich die zaak eigenlijk toegedragen?* Van hier *toedragt.*

TOEDRAGT, v. De wijs, waarop iets voorvalt, of afloopt: *dit is de ware toedragt van het gebeurde.*

TOEDRAVEN, o. w., *ik draafde toe, heb toegedraafd.* Aanvangen met draven: *laat die paarden nu maar toedraven.* Aanhouden met draven: *zij draafden steeds toe.* Lustig aan draven: *laat het beest toch wat toedraven.*

TOEDRIJVEN, o. en b. w., *ik dreef toe, heb* en *ben toegedreven.* Bedrijvend, al drijvende doen naderen: *hij dreef ons den vlugtenden vijand toe.* Ineen kuipen: *gij moet het vat ter dege toedrijven.* Verwijten: *iemand iets smadiglijk toedrijven.* HALMA. Onz., aanvangen, of aanhouden, met drijven: *drijf maar toe!* Al drijvende naderen: *het dreef ons alles toe. Het moet ons van rondom toedrijven.*

TOEDRINGEN, b. en o. w., *ik drong toe, heb* en *ben toegedrongen.* Bedr., al dringende toevoeren: *men drong het mij toe.* Onz., dringende toeschieten: *men drong van rondom toe.* Aanvangen, of voortgaan met dringen: *dring maar toe!* Sterk dringen: *laat hem wat toedringen!*

TOEDRINKEN, b. w., *ik dronk toe, heb toegedronken.* Iets, waaruit men drinkt, aanbieden: *oulings dronk men elkander eenen horen vol wijn toe.* Door voordrinken tot nadrinken uitnoodigen: *hij dronk ons een glas wijn toe. Ik dronk hem des Konings gezondheid toe.*

TOEDRUKKEN, b. en o. w., *ik drukte toe, heb toegedrukt.* Bedr., al drukkende sluiten: *hij begeerde, dat ik hem de stervende oogen toedrukte.* Onz., aanvangen met drukken: *druk nu maar toe!* Sterk drukken: *druk wat meer toe!* Voortdrukken:

ken: *hij drukt onbekommerd toe.* Van hier *toedrukking.*
TOEDUWEN, zie *toedouwen.*
TOEEIGENEN, b. w., *ik eigende toe, heb toegeëigend.* Als eenen eigendom in bezit nemen, of geven: *wat eigent gij u toe? Dat werk wordt hem toegeëigend,* hem als het zijne toegekend. Voorts is *iemand een geschrift toeëigenen,* hetzelve aan hem opdragen. Van hier *toeëigening.*
TOEETEN, b. en o. w., *ik at toe, heb toegegeten.* Bedr., boven hetgeen men gegeten heeft nog iets eten: *ik zal nog een eitje toeëten.* Onz., schielijk eten: *eet wat toe.* Aanvangen met eten: *eet nu vrij toe!* Voorteten: *hij bleef maar toeëten.*
TOEFLUISTEREN, b. w., *ik fluisterde toe, heb toegefluisterd.* Iemand iets al fluisterende toevoegen: *zij fluisterde mij zulks toe.*
TOEFLUITEN, o. w., *ik floot toe, heb toegefloten.* Iemand door gefluit eenig teeken geven: *hoort gij wel, hoe die gaauwdieven elkanderen toefluiten.*
TOEGAAF, zie *toegift.*
TOEGAAN, o. w., *ik ging toe, heb* en *ben toegegaan.* Gesloten worden: *de deur ging van zelf toe.* Voorts is *toegaan* betrekkelijk tot de wijze, waarop iets voorvalt: *hoe is dat toegegaan?* Van hier *toegang*, enz.
TOEGANG, m., meerv. *toegangen.* Plaats, of gelegenheid, om te naderen: *al de toegangen bezet houden. Toegang tot iemand krijgen. Gij hebt ons roepen, ons gebeen, tot dijn gehoor den toegang afgesneen,* D. DECK. Van hier *toegankelijk.* Zamenstell. *ontoegankelijk, ontoegankelijkheid.* Van *toegaan.*
TOEGANKELIJK, zie *toegang.*
TOEGAPEN, o. w., *ik gaapte toe, heb toegegaapt.* Aangapen: *en gaept den hemel toe.* VOND.
TOEGEDAAN, zie *toedoen.*
TOEGEEFLIJK, bijv. n. en bijw., *toegeeflijker, toegeeflijkst.* Genegen, om toe te geven: *zij is al te toegeeflijk jegens hare kinderen.* Van hier *toegeeflijkheid.* Zamenstell. *ontoegeeflijk, ontoegeeflijkheid.* Van *toegeven.*
TOEGENEGEN, bijv. n. en bijw., *toegenegener, toegenegenst.* Deelw. van *toenijgen.* Toegedaan, genegen: *hij is mij zeer toegenegen.* Van hier *toegenegenheid.*

TOE-

TOEGENEIGD, zie *toeneigen.*

TOEGEVEN, b. w., *ik gaf toe, heb toegegeven.* Inwilligen: *gij moet wat toegeven.* Onderdoen: *Egypten geeft niet toe.* VOND. Boven hetgene eigenlijk bedongen is, geven: *iets op den koop toegeven.* Van hier *toegeeflijk, toegevend, toegeving.*

TOEGEVEND, eigenlijk een deelw. van *toegeven.* In het gebruik een bijv. n. en bijw., *toegevender, toegevendst.* Geneigd, om toe te geven: *hij handelt zeer toegevend.* Van hier *toegevendheid.* Zamenstell. *ontoegevend, ontoegevendheid.*

TOEGIFT, v., meerv. *toegiften.* Al wat ergens op toegegeven wordt: *dat is eene slechte toegift.* Ook wel eens *toegaaf.* Van *toegeven.*

TOEGIETEN, b. en o. w., *ik goot toe, heb toegegoten.* Onz., sterk voortgieten: *giet wat toe.* Aanvangen met gieten: *giet nu vrij toe.* Aanhouden met gieten: *hij goot steeds toe.* Bedr., door het ingieten van iets, dat gesmolten is, toesluiten: *een gat met gesmolten lood, pek, enz. toegieten.*

TOEGORDEN, b. w., *ik gordde toe, heb toegegord.* Met eenen gordel sluiten: *hij had zijn kleed digt toegegord.*

TOEGRAAUWEN, zie *graauwen, aangraauwen.*

TOEGRAVEN, b. w., *ik groef toe, heb toegegraven.* Al gravende digt maken, toedelven: *de sloot werd geheel toegegraven.*

TOEGRENDELEN, b. w., *ik grendelde toe, heb toegegrendeld.* Met eenen grendel sluiten: *de deur moet beter toegegrendeld worden.*

TOEGRIJNZEN, o. w., *ik grijnsde toe, heb toegegrijnsd.* Aangrijnzen: *hij grijnst mij leelijk toe.*

TOEGRIJPEN, o. w., *ik greep toe, heb toegegrepen.* Eene poging doen, om iets, te grijpen, te vatten: *hij greep met beide handen toe, maar de vogel ontsnapte hem.*

TOEGRIMMEN, zie *aangrimmen.*

TOEGROEIJEN, o. w., *ik groeide toe, ben toegegroeid.* Digt groeijen: *als de wonde toegroeijen wil, moet men haar nog wat open trachten te houden.*

TOEHAKEN, b. w., *ik haakte toe, heb toegehaakt.* Met haken sluiten: *uw borstrok is niet toegehaakt.*

TOEHAKKEN, o. w., *ik hakte toe, heb toegehakt.* Eene poging doen, om ergens in te hakken: *hak niet toe, zoo lang ik de hand er op heb.* Aanhouden met hakken: *hij hakte immer toe.* Sterk aan hakken: *hak toch toe, en maak er een einde van.*

TOEHALEN, b. w., *ik haalde toe, heb toegehaald.* Digt halen, toetrekken: *haal de deur achter u toe!*

TOEHAPPEN, o. w., *ik hapte toe, heb toegehapt.* Eene poging doen, om iets al happende te grijpen: *het vischje zal welhaast toehappen.* Overdragtelijk, een aanbod aanvaarden: *ik wenschte, dat hij maar toehapte.*

TOEHEBBEN, b. w., *ik had toe, heb toegehad.* Boven iets, dat men inruilt, of boven bedongene kooppenningen, ontvangen: *wat moet gij voor dien hoed op den mijnen toehebben?* Gesloten hebben: *wilt gij de deur toehebben?*

TOEHEELEN, b. en o. w., *ik heelde toe, heb, of ben toegeheeld.* Onz., zich al heelende sluiten: *de wonde zal wel toeheelen.* Bedr., al heelende digt maken: *kunt gij dat gat niet toeheelen?* Bij KIL. *toeheijlen*, hoogd. *zuheilen.*

TOEHEIJEN, b. w., *ik heide toe, heb toegeheid.* Digt heijen: *dat gat moet met paalwerk toegeheid worden.* Ook onzijdig, aanvangen met heijen: *nu moogt gij vrijelijk toeheijen.* Voortheijen: *hij bleef maar toeheijen.*

TOEHEILIGEN, b. w., *ik heiligde toe, heb toegeheiligd.* Door heiliging voor iemand afzonderen: *welken God is deze tempel toegeheiligd?* Oneigenlijk van iets, dat ter eere, of ten behoeve van een' sterveling afgezonderd wordt: *dees dag is aan haar toegeheiligd.* Van hier *toeheiliging.*

TOEHEK, zie *toedeur.*

TOEHIJGEN, o. w., *ik hijgde toe, heb toegehijgd.* Aanhijgen: *de zon rijt op, en hijgt mij met haer paerden toe.* VOND.

TOEHOORDER, zie *toehooren.*

TOEHOOREN, o. w., *ik hoorde toe, heb toegehoord.* Aanhooren, luisteren: *ik heb onafgebroken toegehoord.* Van hier *toehoorder, toehooring, toehoorderes, toehoorster.* Ook voor toebehooren: *dit hoort mij toe.*

TOEHOUDEN, b. w., *ik hield toe*, *heb toegehouden.* Iets naar iemand gerigt houden: *de schenker hield hem den beker toe.* Gesloten houden: *waarom houdt gij uwen mond niet toe? Houd de deur toe. Ik moest mij den neus met de hand toehouden, zoo stonk het er.*

TOEHOUWEN, o. w., *ik hieuw toe*, *heb toegehouwen.* Eene poging doen, om ergens in te houwen: *houw nog niet toe, als ik u bidden mag.* Voorthouwen: *hij hieuw immer toe.*

TOEHUILEN, zie *aanhuilen.*

TOEHUIS, zie *toedeur.*

TOEJUICHEN, b. w., *ik juichte toe*, *heb toegejuicht.* Al juichende toeroepen: *alomme juichte men hem vivat toe.* Door toejuiching vereeren: *hij wordt van rondom toegejuicht.* Van hier *toejuiching.*

TOEKEER, m. Eigenlijk, de daad van toekeeren. Bijzonderlijk, toevlugt: *neem uwen toekeer tot God.*

TOEKEEREN, b. w., *ik keerde toe*, *heb toegekeerd.* Derwijze keeren, dat het naar iemand gerigt worde: *iemand den rug toekeeren.* Van hier *toekeer*, *toekeering.*

TOEKEFFEN, o. w., *ik kefte toe*, *heb toegekeft.* Gekef tegen iemand aanheffen: *het dier keft mij gestadig toe.* Aanhouden met keffen: *keft gij nog al toe?* Overdragtelijk, aanhouden met op eenen keffenden toon te kijven: *kef maar toe.*

TOEKENNEN, b. w., *ik kende toe*, *heb toegekend.* Erkennen, dat iets aan iemand toebehoort: *men kent hem algemeen dat werk toe. Ik ken hem veel verstand en oordeel toe.*

TOEKIJKEN, o. w., *ik keek toe*, *heb toegekeken.* Met vestiging van de oogen op eenig ding kijken: *kijk toch ter dege toe!* Aanschouwen, over het algemeen: *ik heb slechts toegekeken, zonder iets daaraan te doen.* Van hier *toekijker*, aanschouwer: *ik stond onder de toekijkers.*

TOEKIJKER, zie *toekijken.*

TOEKLEMMEN, b. w., *ik klemde toe*, *heb toegeklemd.* Derwijze toesluiten, dat het klemt: *het deksel was vast toegeklemd.*

TOEKLETSEN, o. en b. w., *ik kletste toe*, *heb toegekletst.*

kletst. Onzijdig, voortkletsen: *hij kletst maar toe met zijne zweep.* Bedrijvend, met verwekking van een kletsend geluid toewerpen: *zij kletst de deur toe.*

TOEKLINKEN, b. w., *ik klonk toe, heb toegeklonken.* Iets met eenen klinkenden slag derwijze bewerken, dat het sluit: *de ring is niet ter dege toegeklonken.*

TOEKLOUWEN, o. w., *ik klouwde toe, heb toegeklouwd.* Iets stoutelijk aanvangen: *hij klouwt maar toe.*

TOEKNELLEN, b. w., *ik knelde toe, heb toegekneld.* Knellende toesluiten: *gij hebt het venster al te vast toegekneld.*

TOEKNIJPEN, b. en o. w., *ik kneep toe, heb toegeknepen.* Bedr., digt knijpen: *de oogen toeknijpen.* Onz., sterk door knijpen: *als gij slechts toeknijpt, zal de noot wel breken.*

TOEKNIKKEN, o. w., *ik knikte toe, heb toegeknikt.* Iemand aanknikken: *ik zag, dat zij mij toeknikte.*

TOEKNOOPEN, b. w., *ik knoopte toe, heb toegeknoopt.* Digt knoopen: *knoop uwen rok toe. De zak was met verscheidene knoopen toegeknoopt.*

TOEKOMEN, o. w., *ik kwam toe, ben toegekomen.* Iemand geworden: *ik heb u dat goed doen toekomen. Wie weet, o Diderik! wat u toekoom bij geval.* OUDAEN. Iemand toebehooren: *wien komt dat goed toe?* Rondschieten, alle behoeften bestrijden: *ik kan daarmede niet toekomen.* Voorts is dit woord betrekkelijk tot de wijs, waarop iets gebeurt: *hoe is dat toegekomen?* Het deelw. *toekomend* is aanstaande: *het toekomende leven.* Afstammelingen van dit woord zijn *toekomst*, *toekomstig.*

TOEKOMEND, zie *toekomen.*

TOEKOMST, v. Eigenlijk de daad van toekomen. In het gebruik, evenveel, als *komst: mijne toekomst is nog onzeker. Waer is de belofte zijner toekomste?* BIJBELV. Of het toekomende, het aanstaande: *vooruitzigt in de toekomst. De toekomst is vol duisters.* Van hier *toekomstig*, toekomend, aanstaand: *het toekomstige is verborgen.* Van *toekomen.*

TOEKOMSTIG, zie *toekomst.*

TOEKOOIJEN, b. w., *ik kooide toe, heb toegekooid.* Met kooijen, of wiggen, toesluiten. Een drukkers kunstwoord.

TOE-

TOEKRIJGEN, b. w., *ik kreeg toe, heb toegekregen.* Boven het ingeruilde krijgen: *hij verruilde zijn boek, en kreeg eenen schelling toe.* Als bloote toegift ontvangen: *op twintig pond een pond toekrijgen.*

TOEKRUID, o. Kruid, hetwelk men bij ander kruid eet: *ik heb gaarne veel toekruid bij de salade.*

TOEKUIPEN, b. w., *ik kuipte toe, heb toegekuipt.* Digt kuipen: *als het vat vol is, moet het wel toegekuipt worden.*

TOELAAG, v., meerv. *toelagen.* Al wat aan iemand, of iets, wordt toegelegd, of voor iemand, of iets, wordt afgezonderd: *die toelage is al te klein voor zulk eene onderneming.* Al wat ergens wordt bijgevoegd: *de soldij van het krijgsvolk werd met eene toelage verhoogd.* Van *toeleggen.*

TOELADEN, o. w., *ik laadde toe, heb toegeladen.* Aanvangen, of voortgaan, met laden: *gij moogt gerustelijk toeladen.*

TOELAGCHEN, o. w., *ik lachte toe, heb toegelagchen.* Aanlagchen, lagchende aanzien: *iemand vriendelijk toelagchen.* Overdr., zich gunstig betoonen: *de toekomst schijnt ons toe te lagchen. Oock lacht de hemel toe met zonderlinge gunst.* VOND.

TOELAKKEN, b. w., *ik lakte toe, heb toegelakt.* Met zegellak digt sluiten: *het pakje was ter dege toegelakt.*

TOELANGEN, b. w., *ik langde toe, heb toegelangd.* Toereiken: *lang mij dat mes eens toe.* HOOFT bezigt het voor toelaten: *zoo verre als leeven en leedige tijd zullen toelangen.*

TOELAST, m., meerv. *toelasten.* Een groot wijnvat. In het hoogd. *Zulast.*

TOELATEN, b. w., *ik liet toe, heb toegelaten.* Gedoogen: *ik zal dat nooit toelaten.* Laten naderen: *hij laat niemand tot zich toe.* Gesloten laten: *waarom laat gij die deur niet toe?* Van hier *toelating*, gedooging: *het geschiedt onder de Goddelijke toelating.*

TOELEG, m. De daad van toeleggen, aanslag, ontwerp: *des vijands toeleg was op die stad. Poogende den toeleg hem betaalt te zetten.* HOOFT. *Mijn hant begunstigt mijnen toeleg.* VOND. Van *toeleggen.*

TOE-

TOELEGGEN, b. w., *ik legde (leide) toe, heb toegelegd (toegeleid).* Sluiten door er iets op te leggen: *eene groef met planken toeleggen. Het graf toeleggen*, den steen er op leggen. Derwijze leggen, dat het sluite: *leg het luik toe.* Toewijzen, toestaan, vergunnen: *iemand iets voor zijne moeite toeleggen. Men heeft mij eene jaarwedde toegelegd.* Bijeen leggen: *wij moeten iets toeleggen, om de kosten te vinden.* Voorts is *zich ergens op toeleggen*, zich met inspanning van krachten tot behartiging daarvan begeven: *zich op de wiskunde toeleggen. Het ergens op toeleggen*, het daarop gemunt hebben: *hij legt het er op toe, om mij te benadeelen. Meent gij het op ledig gaan toeteleggen? Zich iets van eene zaak toeleggen* is, zich daarvan iets aanmatigen, belooven: *ik leg mij daarvan niet veel bijzonders toe.* Van hier *toelaag, toeleg, toelegging*, enz.

TOELICHTEN, b. w., *ik lichtte toe, heb toegelicht.* Bijlichten: *zij nam de kaars en lichtte mij toe.* Fig.: *wat laater licht ons de fraaije historieschrijver Ammianus Marcellinus toe.* WAGEN.

TOELIGGEN, o. w., *ik lag toe, heb toegelegen.* Digt liggen: *waarom ligt het luik niet toe? Het water lag rondom toe*, was rondom digt gevrozen.

TOELIJMEN, b. w., *ik lijmde toe, heb toegelijmd.* Met lijm sluiten: *het is toegelijmd.*

TOELONKEN, o. w., *ik lonkte toe, heb toegelonkt.* Aanlonken: *iemand toelonken.*

TOELOOP, m., meerv. *toeloopen.* De daad van toeloopen: *hij stond midden onder den toeloop stil.* Eene schare van toeloopende menschen: *daar was een groote toeloop van volk. Dees wonderfaem verbaest den toeloop der besneen.* VOND. *Veel toeloop hebben* is, veel volks tot zich doen toeloopen: *die prediker heeft niet veel toeloop.*

TOELOOPEN, o. w., *ik liep toe, ben toegeloopen.* Bijeen loopen: *er kwam veel volks toeloopen.* Voortloopen: *onbeschroomd toeloopen.* Met bekorting van zijnen weg loopen: *dus kunt gij heel wat toeloopen. Een pad loopt toe*, wanneer het korter is, dan andere paden. *Iets loopt spits toe*, wanneer het een spits uiteinde heeft. Voorts is *toeloopen*, sterk doorloopen. Van hier *toeloop.*

TOELUIKEN, b. w., *ik look toe, heb toegeloken.* Digt luiken, sluiten: *de oogen toeluiken.*

TOELUISTEREN, o. w., *ik luisterde toe, heb toegeluisterd.* Evenveel als *toehooren.*

TOEMAAT, v., meerv. *toematen.* Al wat boven de eigenlijke maat aan iemand toegemeten wordt, overmaat, toegift: *eene goede toemaat geven.* Van *toemeten.*

TOEMAAUWEN, o. w., *ik maauwde toe, heb toegemaauwd.* Tegen iemand maauwen: *het stomme dier streelde mij, en maauwde mij toe.* Anders ook *toemeeuwen.*

TOEMAKEN, b. w., *ik maakte toe, heb toegemaakt.* Digt maken: *eenen brief toemaken.* Toebereiden: *de spijs was lekker toegemaakt.* In het gemeene leven, vuil maken, bemorsen: *zich toemaken.* Van hier *toemaker, toemaking*, toesluiting, en toebereiding.

TOEMALEN, b. en o. w., *ik maalde toe, heb toegemalen.* Bedr., al malende toevoeren: *de eene molen maalt den anderen het water toe.* Onz., aanvangen en voortgaan met malen: *maal maar toe!* Sterk door malen: *nu begint het molentje eerst regt toe te malen.*

TOEMAND, v., meerv. *toemanden.* Eene geslotene mand, eene sluitmand: *het is in de toemand.*

TOEMEEUWEN, zie *toemaauwen.*

TOEMETEN, b. w., *ik mat toe, heb toegemeten.* In tegenwoordigheid van iemand, die het hebben moet, meten: *hij heeft het mij zelf toegemeten.* Aanvangen, of voortgaan met meten: *laat hem nu maar toemeten.* Van hier *toemaat, toemeting.*

TOEMETSELEN, b. w., *ik metselde toe, heb toegemetseld.* Digt metselen: *waarom laat gij dat gat niet toemetselen?*

TOEMOFFELEN, b. w., *ik moffelde toe, heb toegemoffeld.* Slordig inwikkelen, of met iets bedekken: *ik heb mij maar schielijk wat toegemoffeld.* Op eene bedekte wijze toevoegen: *zij moffelt hem al toe, wat zij maar kan.*

TOEMOLLEN, b. w., *ik molde toe, heb toegemold.* In het gemeene leven, met kleederen, of anderzins, toedekken: *ik heb het kind warmpjes toegemold.*

TOEMUREN, b. w., *ik muurde toe, heb toegemuurd.*

Door middel van eenen muur afsluiten, stoppen: *die opening wordt toegemuurd.*

TOEMURMELEN, b. w., *ik murmelde toe, heb toegemurmeld.* Iemand zachtjes, en binnens monds, toevoegen: *ik versta niet, wat gij mij toemurmelt.*

TOEN, bijw. en voegw. Oulings *doe* en *doen.* Als bijw., te dien tijde: *doe daverde en beefde de aerde.* BIJBELV. *Toen, toen verborg ik u mijn schuld niet meer.* L. D. S. P. Als voegw., wanneer: *want ook doe wij bij u waren.* BIJBELV. *Toen Katmeers soon quam herwaars stappen.* VOND. *Toen ik nog een kind was.* Zamenstell. *toenmaals, toenmalig.* Voorts voegt men bij dit woord meermalen *ter tijd*, en zegt men *toen ter tijd.*

TOENAAIJEN, b. en o. w., *ik naaide toe, heb toegenaaid.* Digt naaijen: *het is toegenaaid.* Onz., sterk doornaaijen: *naai wat beter toe.* Aanvangen met naaijen: *naai nu maar toe.* Aanhouden met naaijen: *de kleermaker bleef immer toenaaijen.*

TOENAAM, m., meerv. *toenamen.* Een naam, dien men bij iemands eigenlijken naam voegt, om hem te onderscheiden: *Napoleon verkreeg den toenaam van den overweldiger.* Ook wel eens een schimpnaam: *wacht u van iemand eenen toenaam te geven.*

TOENAGELEN, b. w., *ik nagelde toe, heb toegenageld.* Digt spijkeren: *de deur is toegenageld.*

TOENAMEN, *toenoemen*, b. w., *ik naamde toe, heb toegenaamd.* Met eenen toenaam bestempelen: *Frederik II werd de eenige toegenaamd. Ende symeon, die men toenaemde thesi.* BIJB. 1477.

TOENEIGEN, b. w., *ik neigde toe, heb toegeneigd.* Iets derwijze neigen, dat men het naar iemand rigte: *zij neigde mij het hoofd toe.* Van hier *toeneiging*, genegenheid, en *toegeneigdheid*, dat van het deelw. *toegeneigd* afkomt.

TOENEIGING, zie *toeneigen.*

TOENEMEN, b. en o. w., *ik nam toe, heb* en *ben toegenomen.* Bedr., boven hetgeen genomen, of gegeven is, nog iets nemen: *ik gaf haar zes eijeren en zij nam er nog een toe.* Onz., in getal, omvang, krachten, enz. versterkt worden: *de dagen nemen toe. Men zag het leger dagelijks toenemen. De krankheid neemt niet*

niet af, maar toe. Die veel heeft (is) toegenomen in krachten. VOND. Van hier *toeneming.*

TOENESTELEN, b. w., *ik nestelde toe, heb toegenesteld.* Met eenen nestel sluiten: *haar keurslijf wordt stijf toegenesteld.*

TOENIJGEN, o. w., *ik neeg toe, heb toegenegen.* Tegen iemand nijgen: *zij neeg mij beleefdelijk toe.* Het deelw. *toegenegen* wordt als een bijv. n. gebruikt. Zie *toegenegen.*

TOENIJPEN, zie *toeknijpen.*

TOENOEMEN, zie *toenamen.*

TOEPAD, o., meerv. *toepaden.* Een pad, dat toeloopt: *wij namen overal de toepaden, om eerder aan te komen.*

TOEPAKKEN, b. w., *ik pakte toe, heb toegepakt.* Pakswijze ineen sluiten en omwinden: *het linnen was wel toegepakt.*

TOEPALEN, b. w., *ik paalde toe, heb toegepaald.* Met paalwerk afsluiten: *de stad was aan den waterkant toegepaald.*

TOEPAND, o., meerv. *toepanden.* Volgens KIL. een bijpand, dat bij een eigenlijk pand gevoegd wordt, lat. *pignus accessorium.*

TOEPASSEN, b. w., *ik paste toe, heb toegepast.* Tot iets anders te huis brengen, of daarmede overeenbrengen: *hij past al, wat hij hoort, op zich zelven toe.* Van hier *toepassing.*

TOEPASSING, v., meerv. *toepassingen.* De daad van toepassen: *velen werden door de toepassing van het gezegde op hen zelven geërgerd.* Dat gedeelte van eene leerrede, waarin de redenaar het verhandelde op zijne hoorders toepast: *zijne toepassing was kort, maar bondig.*

TOEPEKKEN, b. w., *ik pekte toe, heb toegepekt.* Met pek digt maken: *gij moet dat gat trachten toe te pekken.*

TOEPENNEN, b. w., *ik pende toe, heb toegepend.* Met eene of meer pennen digt maken: *kunt gij die gaatjes niet toepennen?*

TOEPERSEN, b. en o. w., *ik perste toe, heb toegeperst.* Onz., aanhouden met persen: *pers maar toe!* sterk doorpersen: *waarom perst gij niet wat stijver toe?*

toe? Bedr., al persende sluiten: *mijn das zou mij de keel wel toepersen.*

TOEPLAKKEN, b. w., *ik plakte toe, heb toegeplakt.* Digt plakken: *de gebrokene ruiten zijn met papier toegeplakt.*

TOEPLEISTEREN, b. w., *ik pleisterde toe, heb toegepleisterd.* Digt pleisteren: *de reten worden toegepleisterd.*

TOEPRANGEN, b. w., *ik prangde toe, heb toegeprangd.* Toedrukken: *waarom hebt gij uw keurslijf zoo naauw toegeprangd?*

TOEPREVELEN, b. en o. w., *ik prevelde toe, heb toegepreveld.* Prevelend iemand iets mededeelen: *ik hoor niet eens, wat hij mij toeprevelt.* Onz., met *hebben;* voortprevelen: *zij prevelt al immer toe.*

TOER, m., meerv. *toeren.* Een bastaardwoord, ontleend van het fr. *tour.* Eigenlijk, een ronde kring. Bijzonderlijk, een kring, dien men in het rondwandelen, rondrijden, enz., beschrijft: *wij hebben een mooi toertje afgewandeld.* Voorts eene wandeling enz., langs zulken kring: *willen wij na den middag een toertje doen?* Een rondloopend hoofdtooisel van valsch haar: *het is geen eigen haar, maar een toer;* en een rondloopend halssieraad: *een toer paarlen.* Eene beurt: *elk heeft zijnen toer, om te spelen. De toeren,* in het kaartspel, de keeren dat de kaarten rondgegeven worden: *de toeren bepalen.* Van hier *toeren,* eenen toer doen, rondrijden, enz. Zamenstell. *toerbeurt.*

TOEREEDEN, b. w., *ik reedde toe, heb toegereed.* Uitrusten: *dat schip is ten oorlog toegereed.* VOND. bezigt het van de eer: *wat eere reedge toe, met alle uw bondgeburen.* Van hier *toereeding.*

TOEREGENEN, onpersoonl. w., *het regende toe, het heeft toegeregend.* Sterk regenen: *het regent dapper toe.* Aanhouden met regenen: *het schijnt nog al toe te regenen.* Voorts wordt dit woord persoonlijk, als men zegt: *de kloven in den grond zijn toegeregend,* digt geregend.

TOEREGTEN, *toerigten,* b. w., *ik regtte toe, heb toegeregt.* Toebereiden, bijzonderlijk van spijs: *het middagmaal toeregten;* en van eene tafel: *gij richt de tafel toe voor mijn aengesichte.* BIJBELV.

TOEREIKEN, b. en o. w., *ik reikte toe, heb toegereikt.* Bedr., al reikende naar iemand rigten: *hij reikte mij de hand toe.* Bijzonderlijk van eene gift: *hij reikt haar eene aalmoes toe.* Onz., het doel, dat men zich voorstelt, bereiken: *de voorgeslagene maatregelen zullen niet toereiken. Mijn inkomen reikt niet toe.* Van hier het deelw. *toereikend*, dat als een bijv. n., voor genoegzaam, wordt gebruikt, en *toereiking.* Zamenstell. *ontoereikend.*

TOEREIKEND, zie *toereiken.*

TOEREKENEN, b. w., *ik rekende toe, heb toegerekend.* Digt rekenen, inrekenen: *het vuur was reeds toegerekend.*

TOEREKENEN, b. w., *ik rekende toe, heb toegerekend.* Te laste leggen, wijten: *dat zal u toegerekend worden. Dien de Heere de ongerechtigheyt niet toe en rekent.* BIJBELV. Van hier *toerekening.*

TOEREN, o. w., *ik toerde, heb getoerd.* Eenen toer doen, vooral met rijtuig: *willen wij eens toeren?* Zamenstell. *omtoeren, rondtoeren.* Van *toer.*

TOERIJDEN, o. w., *ik reed toe, heb* en *ben toegereden.* Voortgaan met rijden: *rijd maar toe.* Sterk doorrijden: *gij moet wat harder toerijden.* Met bekorting van zijnen weg rijden: *ik reed heel wat toe.* Ook zegt men van zulken weg zelven, dat *hij toerijdt.*

TOERIJGEN, b. w., *ik reeg toe, heb toegeregen.* Ineen rijgen: *uw keurslijf is niet digt genoeg toegeregen.*

TOEROEPEN, b. w., *ik riep toe, heb toegeroepen.* Iemand iets roepende toevoegen: *wat riep men ons daar toe?* Van hier *toeroeping.*

TOEROESTEN, o. w., *ik roestte toe, ben toegeroest.* Door roest verstopt worden: *het gaatje is bijkans toegeroest.*

TOEROLLEN, b. en o. w., *ik rolde toe, heb,* of *ben, toegerold.* Bedr., ineen rollen: *rol de papieren toe!* Rollende doen naderen: *rol mij den bal toe!* Onzijdig, ineen gerold worden: *de papieren rolden van zelve toe.* Voortrollen: *laat het vrij toerollen.*

TOEROOKEN, toewijden, zie *toewijden.*

TOERT, v., meerv. *toerten.* Evenveel als *taart: snijdt een stuk van de toert.* HOOFT. Zamenstell. *toertpanne.* KIL.

TOERUKKEN, b. en o. w., *ik rukte toe*, *heb toegerukt.* Bedr., al rukkende toehalen: *hij rukt de deur toe.* Onz., aanvangen met rukken: *ruk maar toe.* Sterk doorrukken: *ruk toch toe.* Voortrukken: *hij bleef steeds toerukken.*

TOERUSTEN, b. w., *ik rustte toe*, *heb toegerust.* Toebereiden: *ten oorloge toegerust.* Van hier *toerusting.* Zamenstell. *scheepstoerusting.*

TOESCHIETEN, b. en o. w., *ik schoot toe*, *heb*, of *ben toegeschoten.* Bedr., eenen zoogenoemden schietbal toewerpen: *schiet mij den bal toe.* Al schietende toetellen: *de zesthalven lieten zich gemakkelijk toeschieten.* Meer eigenlijk, schietende doen naderen: *wij schoten hun eene hagelbui van kogels toe.* Overdragtelijk, iemand eenen schimpschoot toeduwen: *zij schoot mij dat op eenen bitsen toon toe.* Onzijdiglijk, toesnellen: *het volk kwam in menigte toeschieten. Kupidoos schoten toe*, *of quamen aengevlogen.* Vond. Eene poging doen, om iets al schietende te treffen: *schiet nog niet toe.* Aanhouden met schieten: *hij schiet maar toe*, *raak*, *of mis.*

TOESCHIJNEN, o. w., *ik scheen toe*, *heb toegeschenen.* Als waarschijnlijk voorkomen: *het schijnt mij toe*, *dat alles zich nog wel schikken zal.*

TOESCHIKKEN, b. w., *ik schikte toe*, *heb toegeschikt.* Door beschikking doen geworden: *ik heb hem eenen brief toegeschikt. Wij moeten in al*, *wat God ons toeschikt*, *met gelatenheid berusten.* Van hier *toeschik*, bij Kil. bestemming, noodlot, *toeschikking*, enz.

TOESCHREEUWEN, b. en o. w., *ik schreeuwde toe*, *heb toegeschreeuwd.* Bedr., op eenen schreeuwenden toon toevoegen: *men schreeuwt het hem luidkeels toe.* Onz., tot iemand schreeuwen: *waarom schreeuwt gij mij zoo toe?* Aanvangen, of aanhouden, met schreeuwen: *ja, ja! schreeuw maar toe.*

TOESCHRIJVEN, b. w., *ik schreef toe*, *heb toegeschreven.* Iets aan iemand toekennen en toewijzen als zijn werk, of zijn eigendom: *dat boek wordt hem toegeschreven. Ik schrijf mij zelven zoo veel doorzigt niet toe.*

TOESCHROEIJEN, b. w., *ik schroeide toe*, *heb toegeschroeid.* Door schroeijing sluiten: *het heete water*

heeft mij de keel bijkans toegeschroeid. Om het bloed te stempen, moest men de wonde toeschroeijen. Van hier *toeschroeijing.*

TOESCHROEVEN, b. w., *ik schroefde toe, heb toegeschroefd.* Door middel van schroeven sluiten: *is de kist reeds toegeschroefd?*

TOESCHUIVEN, b. en o. w., *ik schoof toe, heb toegeschoven.* Bedr., al schuivende sluiten: *schuif het luik toe!* Al schuivende doen naderen: *schuif mij het zoutvat een weinig toe!* Sterk doorschuiven: *kunt gij de slede niet wat harder toeschuiven?* Onz., aanvangen met schuiven: *nu moogt gij vrij toeschuiven.* Voortgaan met schuiven: *hij schuift al immer toe.*

TOESJOUWEN, b. en o. w., *ik sjouwde toe, heb toegesjouwd.* Bedr., al sjouwende aanvoeren: *komt gij mij dat pak toesjouwen?* Onz., voortsjouwen: *sjouwt gij nog al toe?*

TOESLAAN, b. en o. w., onregelm., *ik sloeg toe, heb* en *ben toegeslagen.* Onz., eene poging doen, om slaande te treffen: *toen hij toesloeg, ontweek ik den slag.* Sterk doorslaan: *kunt gij niet wat toeslaan? Daar sla geluk toe,* zegt men, wanneer men wenscht, dat iets gelukke. *Daar het geluk noch toesloegh, dat Adriaan van Utrecht op den Roomschen stoel raakte.* HOOFT. In het gemeene leven zegt men van aardappelen, dat zij *toeslaan*, wanneer zij beginnen koud te worden, en zich sluiten. Bedr., al slaande toevoeren: *gij moet mij den bal toeslaan.* Met eenen slag toevouwen, of sluiten: *het tafelkleed, een boek toeslaan.* Voorts is *den koop toeslaan* denzelven met eenen palmslag sluiten, of op even veel welke wijze eenige overeenkomst treffen: *de ouders van het meisje sloegen den koop toe.* Van hier *toeslag.*

TOESLEDE, zie *toedeur.*

TOESLEPEN, b. en o. w., *ik sleepte toe, heb toegesleept.* Bedr., al slepende toevoeren: *hij sleept ons alles toe.* Onz., aanvangen, of voortgaan, met slepen: *sleep maar toe!*

TOESLIJKEN, o. w., *ik slijkte toe, ben toegeslijkt.* Met slijk verstopt worden: *de mond van de haven was toegeslijkt.* Van hier *toeslijking.*

TOESLINGEREN, b. w., *ik slingerde toe, heb toegeslin-*

slingerd. Bedr., iemand al slingerende toevoeren: *hij slingerde mij den karel toe.* Onz., aanvangen, of voortgaan, met slingeren: *slinger maar toe!*

TOESLUITEN, b. w., *ik sloot toe, heb toegesloten.* Digt sluiten: *kassen en kisten toesluiten. En sluit de poort van 't gruwlijck oorlogh toe.* VOND.

TOESMAKKEN, b. w., *ik smakte toe, heb toegesmakt.* Met eenen smak sluiten: *van boosheid smakte zij de deur achter zich toe.*

TOESMEDEN, b. w., *ik smeedde toe, heb toegesmeed.* Digt smeden: *die gaten moeten toegesmeed worden.*

TOESMEREN, b. en o. w., *ik smeerde toe, heb toegesmeerd.* Bedr., digt smeren: *smeer die gaatjes toe.* Onz., aanhouden met smeren: *smeer maar toe!* Aanvangen te smeren: *dat zij nu vrijelijk toesmere!*

TOESMIJTEN, b. en o. w., *ik smeet toe, heb toegesmeten.* Bedr., iemand al smijtende toevoeren: *hij smeet het mij toe.* Smijtende sluiten: *waarom smijt gij de deur achter u toe?* Onz., aanvangen, of voortgaan, met smijten: *smijt maar toe!*

TOESNAAUWEN, b. en o. w., *ik snaauwde toe, heb toegesnaauwd.* Bedr., iemand iets al snaauwende toevoegen: *wat heeft zij u weer toegesnaauwd?* Onz., op eenen snaauwenden toon tot iemand spreken: *dag op dag snaauwt zij mij toe.*

TOESNELLEN, o. w., *ik snelde toe, ben toegesneld.* Snellijk aankomen, toeschieten: *de ruiterij kwam ijlings toesnellen.*

TOESNIJDEN, o. w., *ik sneed toe, heb toegesneden.* Derwijze snijden, dat men treffe: *hij snijdt waarlijk toe.* Sterk doorsnijden: *kunt gij niet beter toesnijden?* Aanhouden met snijden: *snijdt gij nog al toe?*

TOESPELEN, b. en o. w., *ik speelde toe, heb toegespeeld.* Bedr., boven hetgeen gespeeld is, nog iets spelen: *nog een lied toespelen.* Onz., met eene speling van het vernuft ergens op doelen: *ergens op toespelen.* Van hier *toespeling*, aanspeling.

TOESPERREN, b. w., *ik sperde toe, heb toegesperd.* Digt sperren: *de straten waren toegesperd.*

TOESPIJKEREN, b. w., *ik spijkerde toe, heb toegespijkerd.* Digt spijkeren: *de deur is wederom toegespijkerd.*

TOESPIJS, v., meerv. *toespijzen.* Eene spijs, welke bij iets anders gegeten wordt: *zoo weinig toespijs bij al dat vleesch!*

TOESPRAAK, v. De daad van toespreken: *hij is geene toespraak waardig.* Van *toespreken.*

TOESPREKEN, b. w., *ik sprak toe, heb toegesproken.* Tegen iemand spreken: *hij verwaardigde zich niet, om mij toe te spreken.* Van hier *toespraak.*

TOESPRINGEN, o. w., *ik sprong toe, ben toegesprongen.* Eene poging doen, om zijn oogmerk al springende te bereiken: *de kat sprong toe, en greep de muis.* Met eenen sprong toesnellen, en toesnellen over het algemeen, het zij tot hulpbetoon, of anderzins: *toen hij viel, sprong alles toe, om hem op te beuren.* Helpen: *als hij in ongelegenheid raakt, moet ik weer toespringen.* Aanvangen te springen: *spring maar toe.* Aanhouden met springen: *ik laat haar maar toespringen.* Door eenen springveer toegedrukt worden: *daar is dat slot weer toegesprongen.*

TOESPUGEN, *toespuwen*, b. en o. w., *ik spoog toe, heb toegespogen.* Bedr., spugende toewerpen: *hij spoog mij den wijn toe.* Onz., aanvangen, of aanhouden, met spugen: *spuug maar toe!* Eene poging doen, om iets al spuwende te treffen: *de pad spoog toe, maar zonder dat haar bijtend spog mij trof.*

TOESPUITEN, b. en o. w., *ik spoot toe, heb toegespoten.* Bedr., iemand iets al spuitende toevoeren: *waarom spuit gij ons het water toe?* Onz., beginnen te spuiten: *spuit nu maar toe.* Voortspuiten: *men bleef steeds toespuiten.* Sterk doorspuiten: *spuit toch wat toe!*

TOESPUWEN, zie *toespugen.*

TOESTAAN, b. w., *ik stond toe, heb toegestaan.* Vergunnen, inwilligen: *ik zal het nimmer toestaan.* Van hier *toestand*, staat, gelegenheid.

TOESTAMELEN, b. w., *ik stamelde toe, heb toegestameld.* Iemand iets al stamelende toevoegen: *Gode zijne kinderlijke smeekingen toestamelen.*

TOESTAMPEN, b. w., *ik stampte toe, heb toegestampt.* Al stampende digt maken: *het gat wordt toegestampt.*

TOESTAND, zie *toestaan.*

TOESTAPPEN, o. w., *ik stapte toe, heb toegestapt.*

 Aan-

Aanvangen met stappen: *stap nu maar toe.* Aanhouden met stappen: *hij stapt steeds toe.* Sterk doorstappen: *kunt gij niet wat meer toestappen?*

TOESTEKEN, b. en o. w., *ik stak toe, heb toegestoken.* Bedr., in eene naar iemand gerigte houding uitsteken: *hij stak mij de beide handen toe. Men stak hem eene steng toe, om hem daarmede uit het water te halen.* Bijzonderlijk, als een geschenk: *gij hebt hem slechts eenen drinkpenning toe te steken.* Voorts al stekende digt maken: *steek die kous eens een weinig toe!* Onz., aanvangen, of voortgaan, met steken: *steek maar toe!*

TOESTEL, m. Eene reeks van toebereidselen: *er was een groote toestel tot een gastmaal gemaakt. Uit den ganschen toestel der Amsterdamsche ontvankenis.* HOOFT. Van *toestellen*, bijeenstellen, vervaardigen; in de gemeenzame verkeering ook vuil maken.

TOESTELLEN, zie *toestel.*

TOESTEMMEN, b. w., *ik stemde toe, heb toegestemd.* Inwilligen: *hoe kunt gij dat toestemmen?* Voorts is *ergens in toestemmen*, daarin bewilligen.

TOESTEMMING, v. De daad van toestemmen, bewilliging, goedkeuring: *ik kan mijne toestemming daaraan niet geven.*

TOESTOKEN, o. w., *ik stookte toe, heb toegestookt.* Sterk doorstoken: *stook toch wat meer toe.* Aanvangen met stoken: *mag ik nu vrij toestoken?* Voortstoken: *hij blijft maar toestoken.* Van hier *toestoking.*

TOESTOOTEN, b. en o. w., *ik stiet toe, heb toegestooten.* Bedr., stootende doen naderen: *stoot het mij wat toe!* Met eenen stoot sluiten: *ik heb het venster toegestooten.* Onz., aanvangen, of voortgaan, met stooten: *ik stiet maar toe.* Sterk doorstooten: *kunt gij niet wat meer toestooten!*

TOESTOPPEN, b. w., *ik stopte toe, heb toegestopt.* Met eene stop sluiten: *stop de flesch ter dege toe.* Door instopping van het dek rondom iemands lijf warmpjes toedekken: *is het kind genoeg toegestopt?* Heimelijk toereiken: *de keukenmeid stopt haar van alles toe.*

TOESTORMEN, o. w., *ik stormde toe, heb toegestormd.* Door eenen stormwind toegedreven worden: *gan-*

gansche wolken van stof stormden mij toe. Voortstormen: *het stormt steeds toe.* Storm loopen: *storm nu maar toe!* Oneigenlijk, aanvangen, of voortgaan, met onstuimig toe te loopen: *het volk stormde van rondom toe.*

TOESTRALEN, b. en o. w., *ik straalde toe, heb toegestraald.* Bedr., stralende toevoeren: *de zon straalt ons licht en warmte toe.* Onz., al stralende toekomen: *welk een glans straalt ons toe!*

TOESTRENGEN, b. w., *ik strengde toe, heb toegestrengd.* Strengswijze zamenknoopen: *ik heb het touw toegestrengd. Het zit om zijn lijf toegestrengd.*

TOESTRIJKEN, b. en o. w., *ik streek toe, heb toegestreken.* Bedr., al strijkende toevoeren: *hij streek mij al het geld toe.* Strijkende stoppen: *strijk dat gat toe!* Onz., aanvangen, of voortgaan, met strijken: *strijk maar toe!*

TOESTRIKKEN, b. w., *ik strikte toe, heb toegestrikt.* Strikswijze zamenknoopen: *uw lint is niet vastgenoeg toegestrikt.*

TOESTROOIJEN, b. en o. w., *ik strooide toe, heb toegestrooid.* Bedr., strooijende toevoeren: *wij strooiden haar vergulden palm toe.* Onz., aanvangen met strooijen: *nu moogt gij vrij toestrooijen.* Voortgaan met strooijen: *gij strooit steeds toe.*

TOESTROOMEN, o. w., *ik stroomde toe, ben toegestroomd.* Al stroomende toevloeijen, zoo eigenlijk, als oneigenlijk: *het stroomt van alle kanten toe.*

TOESTUIVEN, o. w., *ik stoof toe, ben toegestoven.* Voortgaan met stuiven: *stuif maar toe.* Stuivende naderen: *er stoof ons eene wolk van assche toe.* Oneigenlijk, onstuimig naderen: *hij kwam aanstuiven, en ik stoof ook toe.*

TOESTUREN, b. en o. w., *ik stuurde toe, heb toegestuurd.* Bedr., toezenden: *stuur het mij toe!* Een schip door bestuur doen naderen: *stuur het vaartuig toch wat toe.* Onz., met het bestuur van een schip voortgaan: *stuur maar toe!*

TOETAKELEN, b. w., *ik takelde toe, heb toegetakeld.* Van takelaadje voorzien, daarmede uitrusten: *het schip wordt toegetakeld.* In de gemeenzame verkeering, opschikken: *wat is zij wonderlijk toegetakeld!* Door slagen

gen en wonden misvormen: *iemand deerlijk toetakelen.* Van hier *toetakeling.*

TOETASTEN, o. w., *ik tastte toe, heb toegetast.* De handen ergens naar uitsteken, om het te grijpen. Oneig., werkzame maatregelen ten opzigte van eenig ding nemen: *het wordt tijd, dat gij eens toetast.*

TOETELLEN, b. w., *ik telde toe, heb toegeteld.* In tegenwoordigheid van iemand, die het hebben moet, tellen: *waarom telt gij mij het geld niet toe?*

TOETEN, o. w., *ik toette, heb getoet.* Op eenen horen blazen: *hoor den bakker eens toeten!* Voorts worden iemands *ooren* gezegd te *toeten*, wanneer zij soortgelijk een geluid schijnen te verwekken, als iemand, die op eenen horen blaast. Spreekw.: *hij weet van toeten, noch blazen*, hij weet nergens van. Van hier *getoet*, *toeter*, *toetster*, enz. Zamenstell. *toethoren*, enz. Klanknabootsend woord, waarvan *toeteren*, gedurig toeten.

Toeten, oul. *toten*, is van het verouderde *tote*, een hoorn, afkomstig. *Toeten* is ook naauw verwant aan *tuiten.*

TOETEREN, zie *toeten.*

TOETEREN, met den klemtoon op *té*, o. w., *ik teerde toe, heb toegeteerd.* Voortteren, voortsmullen: *hij teert onbekommerd toe.*

TOETEREN, b. w., *ik teerde toe, heb toegeteerd.* Met teer digt maken: *al die reten moeten toegeteerd worden.*

TOETIMMEREN, b. en o. w., *ik timmerde toe, heb toegetimmerd.* Bedr., digt timmeren: *ik heb die deur laten toetimmeren.* Onz., aanvangen met timmeren: *nu moogt gij vrij toetimmeren.* Voorttimmeren: *hij timmert steeds toe.*

TOETOOVEREN, b. w., *ik tooverde toe, heb toegetooverd.* Iemand op eene behendige en onmerkbare wijze doen toekomen: *hoe heeft hij u dat toegetooverd?* Digt tooveren: *hoe hebt gij dat weer toegetooverd?*

TOETRAPPEN, b. en o. w., *ik trapte toe, heb toegetrapt.* Bedr., digt trappen: *ik heb dat gat toegetrapt.* Onz., sterk doortrappen: *trap toch wat toe.* Aanvangen, of voortgaan, met trappen: *trap maar toe!*

TOETREDEN, b. en o. w., *ik trad toe, heb,* of *ben toe-*

toegetreden. Bedr., ineen treden, digt treden: *gij moet de turf terdege toetreden.* Onz., is *naar iemand toetreden*, hem naderen; *tot iets toetreden*, daaraan deel nemen. Voorts is *toetreden*, naderen: *rijs op, tree toe, mijn God!* L. D. S. P. Aanvangen, of voortgaan, met treden: *treed maar toe!* sterk doortreden: *kunt gij niet wat toetreden?*

TOETREKKEN, b. en o. w., *ik trok toe, heb toegetrokken.* Bedr., al trekkende sluiten: *ik heb het venster toegetrokken. Trek den knoop toch niet vaster toe.* Onz., digt worden: *de scheur zal wel toetrekken.* Aanhouden met trekken: *hij trok steeds toe.* Sterk doortrekken: *trek wat toe!*

TOETROMMELEN, b. en o. w., *ik trommelde toe, heb toegetrommeld.* Bedr., in de gemeene volkstaal, digt kloppen: *ik heb hem de oogen toegetrommeld.* Onz., aanvangen, of voortgaan, met trommelen: *trommel maar toe!*

TOETS, m., meerv. *toetsen.* Beproeving van metalen: *louter gout blinkt heerlijk op den toets.* VOND. Evenveel welke andere proef: *zijne bekwaamheid kan den toets gemakkelijk doorstaan.* Een klavier, of de klavieren van een orgel, piano, of klavecimbel, die met de vingers aangeraakt worden, dragen mede den naam van *toetsen: een orgel met perlemoeren toetsen.*

Toets, eng. *touch*, fr. *touche*, beteekent eigenlijk eene aanraking met den toetssteen, en komt van *toetsen.*

TOETSEN, b. w., *ik toetste, heb getoetst.* Eigenlijk, met den toetssteen aanraken, daarmede beproeven. Evenveel hoe en wat beproeven: *ik wil hem eens toetsen.* Van hier *toets, toetsing*, enz. Zamenstell. *toetssteen.*

Toetsen is verwant aan het eng. *touch*, fr. *toucher*, it. *toccare*, sp. *tocar.*

TOETSSTEEN, m., meerv. *toetssteenen.* Een steen, waarmede men metalen toetst: *beproef het met den toetssteen.* Figuurlijk, al wat dient, om iets te beproeven: *op den toetssteen van een beslepen oordeel proef houden.* VOND. Dit woord luidt in het eng. *touchstone*, in het fr. *pierre de touche.*

TOEVAL, m. Bijval: *hij vond niet veel toeval.* Van *toevallen.*

TOEVAL, o., meerv. *toevallen.* Onverwacht geval: *een*

zon-

zonderling toeval. Bij toeval, bij geval. Van hier *toevallig*, enz. Van het volgende.

TOEVALLEN, o. w., *ik viel toe, ben toegevallen*. Door eenen val gesloten worden: *het luik viel plotselings toe*. Ten deele vallen: *hem is een goed lot toegevallen*. Bijvallen: *ik vind mij verpligt, om hem toe te vallen. Den vijand toevallen*. Bij KIL. ook voorvallen.

TOEVALLIG, bijv. n. en bijw., *toevalliger, toevalligst*. Al wat bij toeval gebeurt: *welk eene toevallige ontmoeting!* Als bijw., bij toeval: *hij kwam mij toevallig tegen*. Van hier *toevalligheid, toevalliglijk*. Zamenstell. *ontoevallig, ontoevalligheid, ontoevalliglijk*.

TOEVAREN, b. en o. w., *ik voer toe, heb* en *ben toegevaren*. Bedr., al varende toevoeren: *kunt gij het mij niet toevaren?* Onz., met bekorting van zijnen weg varen: *wij zijn grootelijks toegevaren. Iets vaart toe*, wanneer het de vaart bekort: *dat vaart heel wat toe*. Eindelijk is *toevaren* aanvangen met varen, of daarin voortgaan: *vaar maar toe*. Van hier *toevaart*, eene vaart, welke korter is, dan andere vaarten.

TOEVEN, b. en o. w., *ik toefde, heb getoefd*. Bedr., ophouden, doen wachten, doen blijven: *en toefde deze zoo spa, dat ree de starren daalden*. VOND. Onthalen: *men gaf mij nae, dat ik over die tijding een blijmael hadde ghehouden, ende mijne gasten soo ghetoeft*, enz. UITENBOGAERT. *Alwaer hij wert getoeft met vriendelick onthael*. J. CATS. Ook wordt het onzijdig gebezigd, voor blijven wachten: *gij toeft hier al te lang*. Van hier *toeving*. Zamenstell. *toefdrank*, bij VOND., enz. *Vertoeven*, enz.

TOEVENSTER, zie *toedeur*.

TOEVERLAAT, m., meerv. *toeverlaten*. Iemand, of iets, waarop men zich verlaat: *zijne gunst is mijn eenigste toeverlaat. 't Verstek van dezen toeverlaat*. HOOFT. *Het volk, dat op dien toeverlaet gerust in vrede leeft*. VOND.

TOEVIJLEN, b. en o. w., *ik vijlde toe, heb toegevijld*. Bedr., iets derwijze vijlen, dat het zoo of zoo toeloope: *gij moet het wat spits toevijlen*. Onz., voortgaan met vijlen, sterk doorvijlen: *hij heeft vast niet genoeg toegevijld*.

TOE-

TOEVLIEDEN, o. w., *ik vlood toe, ben toegevloden.* Om bescherming en hulp vlieden: *naar wien zal ik toevlieden?*

TOEVLIEGEN, o. w., *ik vloog toe, ben toegevlogen.* Al vliegende toesnellen, en toesnellen over het algemeen, zoo tot hulpbetoon, als anderzins: *elk vloog toe, om het kind uit het water te redden. Razend vloog hij toe.*

TOEVLOED, m. Een naderende en aandringende vloed: *de toevloed van het water was allergeweldigst. Vruchteloos poogde men den toevloed des bloeds te stuiten.* Oneig., eene toedringende menigte van evenveel welke dingen: *een toevloed van woorden. Welk een toevloed van menschen!*

TOEVLOEIJEN, o. w., *ik vloeide toe, ben toegevloeid.* Vloeijende naderen: *van waar vloeit ons al dat water toe?* Oneig., toedringen, als een vloed: *er vloeide eene groote menigte toe. Het geld schijnt hem van rondom toe te vloeijen.* Aanhouden met vloeijen: *het water vloeit steeds toe.*

TOEVLOOIJEN, o. w., *ik vlooide toe, heb toegevlooid.* Voortgaan met vlooijen te zoeken, of te vangen: *zij vlooit steeds toe. Toevlooijen* is in de gemeene volkstaal ook toeslaan: *zonder spreken toevlooijen*, toeslaan, zonder te waarschuwen.

TOEVLUGT, v. Vlugt tot iemand, of iets, om hulp: *zijne toevlugt tot God nemen.* Ook wel eens met *aan: na dat etlijken aan Germanicus hunne toevlucht genomen hadden.* Hooft; en met *in: de vervolgde Koningin nam dan in noodt hare toevlucht in Engeland.* Vond. De plaats, waarheen men zijne toevlugt nemen kan: *ik vond in Frankrijk toevlugt.* En de persoon, tot wien men toevlugt nemen kan: *om onnoozel bloet, de toevlucht der Hebreen, te plompen in den vloet.* Vond. Van *toevliegen.*

TOEVOEGELIJK, zie *toevoegen.*

TOEVOEGEN, b. w., *ik voegde toe, heb toegevoegd.* Bijvoegen: *er werd hem nog een man toegevoegd.* Zeggen: *hij voegde mij dit toe.* Digt strijken: *de metselaar zal alles wel toevoegen.* Van hier *toevoegelijk*, evenveel als *bijvoegelijk*, in: *toevoegelijk naamwoord*, — *toevoeging.*

TOEVOER, m. De daad van toevoeren. Aanbrenging van voor-

voorraad: *om den toevoer te beletten.* HOOFT. *De vijand heeft allen toevoer afgesneden.* Zamenstell. *toevoerschip*, enz. Van *toevoeren.*

TOEVOEREN, b. w., *ik voerde toe*, *heb toegevoerd.* Met vaartuig, of voertuig, aanbrengen: *ik voer het u liever te water, dan te lande, toe.* Bijzonderlijk, van krijgsvoorraad, en levensmiddelen: *voert Zutfen dagh op dagh hem allen nooddruft toe.* VOND. Van hier *toevoer, toevoering*, enz.

TOEVOORZIGT. o. Oplettende voorziening tegen alle leed: *onder Gods hoede en toevoorzigt.*

TOEVOUWEN, b. en o. w., *ik vouwde toe*, *heb toegevouwen.* Bedr., ineen vouwen: *vouw het tafelkleed toe.* Onz., aanvangen met vouwen: *vouw nu vrij toe.* Aanhouden met vouwen: *zij vouwt steeds toe.* Lustig aan vouwen: *vouw toch wat meer toe.* Van hier *toevouwing.*

TOEVRETEN, b. en o. w., *ik vrat toe*, *heb toegevreten.* Bedr., boven hetgeen men gevreten heeft, nog iets vreten: *de hond vrat nog een' halven paardenbout toe.* Onz., aanvangen met vreten: *laat het paard nu maar toevreten.* Voortvreten: *vreet het dier nog al toe?*

TOEVRIEZEN, o. w., *ik vroor toe*, *ben toegevroren.* Digt vriezen: *het water is rondom toegevroren.* Onpersoonlijk, aanvangen met vriezen: *laat het nu maar toevriezen.* Voortvriezen: *het vriest steeds toe.* Sterk door vriezen: *nu begint het eerst toe te vriezen.*

TOEVULLEN, b. w., *ik vulde toe*, *heb toegevuld.* Door aanvulling digt maken: *de gracht werd met takkebossen toegevuld.* Van hier *toevulling*, enz.

TOEWAAIJEN, b. en o. w., *ik waaide toe*, *heb* en *ben toegewaaid* Bedr., al waaijende toevoeren: *die Noordewind waait ons veel onheils toe.* Onz., door den wind toegevoerd worden: *al de rook waait mij toe.* Door den wind toegegooid of gesloten worden: *als gij dat venster niet vastzet zal het toewaaijen.* Onpersoonlijk, aanhouden met waaijen: *waait het nog al toe?* Sterk waaijen: *nu begint het eerst toe te waaijen.*

TOEWAGEN, zie *toedeur.*

TOEWALLEN, b. w., *ik walde toe*, *heb toegewald.* Door middel van eenen wal afsluiten: *die opening is reeds weder toegewald.*

TOEWANDELEN, o. w., *ik wandelde toe, heb* en *ben toegewandeld.* Aanvangen met wandelen, of daarin voortgaan: *wandel maar toe.* Lustig door wandelen: *wandel toch wat toe.* Met bekorting van zijnen weg wandelen: *kan ik niet een weinig toewandelen?*

TOEWAS, m. Bij KIL. de daad van toewassen, aanwas, groei. Van *toewassen.*

TOEWASSEN, o. w., *ik wies toe, ben toegewassen.* Digt wassen, digt groeijen: *het zal wel wederom toewassen.* Aanvangen met wassen: *nu wast het koorn toe.* Voortwassen: *het onkruid wast steeds toe.* Sterk aanwassen: *hij begint toe te wassen.*

TOEWATER, o. Digt water, besloten, toegevroren water: *bij toewater rijden er postwagens.*

TOEWEG, m., meerv. *toewegen.* Een weg, die toeloopt, en dus nader is, dan andere wegen: *den toeweg inslaan.*

TOEWEGEN, bedr. en o. w., *ik woog toe, heb toegewogen.* Bedr., in tegenwoordigheid van iemand, die het hebben moet, wegen: *het werd mij toegewogen.* Onz., aanvangen, of voortgaan, met wegen: *weeg maar toe.*

TOEWELVEN, b. w., *ik welfde toe, heb toegewelfd.* Van boven met een gewelf sluiten: *de kelder is geheel toegewelfd.*

TOEWENDEN, b. w., *ik wendde toe, heb toegewend.* Iemand al wendende toekeeren: *de vijand begon ons den rug toe te wenden.*

TOEWENKEN, b. en o. w., *ik wenkte toe, heb toegewenkt.* Bedr., door wenken te kennen geven: *zij wenkte mij zulks toe.* Onz., iemand eenen wenk geven: *ik zag, dat hij mij toewenkte.*

TOEWENSCHEN, b. w., *ik wenschte toe, heb toegewenscht.* Aan iemand wenschen: *ik wensch u alle heil toe.* Van hier *toewensching*, toebede.

TOEWERPEN, b. w., *ik wierp toe, heb toegeworpen.* Al werpende toevoegen: *ik wierp den hond eenen brok toe.* Bij iets werpen, als eene toegift, daarbij voegen: *alle dese dingen sullen u toegeworpen worden.* BIJBELV. Dit woord luidt bij KIL. ook *toeworpen.* Van hier bij denzelfden KIL. *toewerp*, *toeworp*, eene toegift.

TOEWIGT, o. Toeslag, toegift, op iets, dat toegewogen wordt: *hij gaf slechts weinig toewigt.*

TOEWIJDEN, *toewijding*, zie *toewijen.*

TOEWIJEN, *toewijden*, b. w., *ik wijde toe*, *heb toegewijd.* Toeheiligen: *wien danckbaerlijck Thebaensche scharen toewijen kercken en autaren.* VOND. Oneig., opdragen: *een geschrift aan iemand toewijen;* en in nog veel meer andere oneigenlijke zinnen wordt *toewijen*, even als *wijen*, heiligen en toeheiligen, gebezigd. Van hier *toewijding*, toeheiliging, opdragt, enz.

TOEWIJZEN, b. w., *ik wees toe*, *heb toegewezen.* Door regterlijke of andere uitwijzing toevoegen: *de nalatenschap is hem toegewezen.* Van hier *toewijzing.*

TOEWINDEN, b. en o. w., *ik wond toe*, *heb toegewonden.* Bedr., ineen winden: *een toegewondene bundel oud linnen.* Ook als onz., aanvangen, of voortgaan, met garen, of iets anders, op te winden: *wind maar toe!* Sterk doorwinden: *waarom windt gij niet wat meer toe?*

TOEWORP, zie *toewerpen.*

TOEWRIJVEN, b. en o. w., *ik wreef toe*, *heb* en *ben toegewreven.* Bedr., wrijvend digt maken: *eene scheur met was enz. toewrijven.* Voortgaan met wrijven, lustig aan wrijven: *kunt gij niet wat meer toewrijven?*

TOEWRINGEN, b. en o. w., *ik wrong toe*, *heb toegewrongen.* Bedr., digt wringen: *iemand de keel toewringen;* hetwelk figuurlijk zoo veel is, als hem doen voorthongeren. Onz., voortwringen, sterk door wringen: *wring toch wat toe!*

TOEWUIVEN, o. w., *ik wuifde toe*, *heb toegewuifd.* Van *wuiven*, de muts, of den hoed, boven het hoofd ronddraaijen. Te gemoet wuiven: *elkander met de mutsen over 't hoofd toewuivende.* ZORGDRAG.

TOEZEG, m. Al wat aan iemand wordt toegezegd: *Arenbergh begon te duchten, dat het uit den toezegh vaaren zou.* HOOFT. Van *toezeggen.*

TOEZEGELEN, b. w., *ik zegelde toe*, *heb toegezegeld.* Met een zegel sluiten: *het pakje was toegezegeld.* Van hier *toezegeling.*

TOEZEGGEN, b. w., *ik zeide toe*, *heb toegezegd* (*toegezeid*). Beloven: *wat heb ik u dan toegezegd?* Van hier *toezegger*, *toezegging*, *toezegster.*

TOEZENDEN, b. w., *ik zond toe*, *heb toegezonden.* Door verzending toeschikken: *gisteren zond ik u eene bood-*

boodschap toe. Van hier *toezender*, *toezending*, enz.

TOEZIEN, o. w., *ik zag toe*, *heb toegezien.* Aanschouwen over het algemeen: *ik heb slechts toegezien*, *terwijl hij speelde.* Met zorgvuldige vestiging van de oogen op iemand, of iets, zien: *wees zoo goed*, *van een weinig op hem toe te zien!* Bezorgd en waakzaam zijn: *ziet toch toe*, *wat gij doet! Gij meught toesien.* BIJBELV. Van hier *toeziener*, *toeziening*, *toezigt.*

TOEZIENER, m., meerv. *toezieners.* Een aanschouwer over het algemeen: *hij sprak de toezieners aan.* Al wie iets met oplettende zorg gadeslaat: *is er geen toeziener daarover aangesteld? Ik heb geene toezieners noodig.* Van *toezien.*

TOEZIGT, o. De daad van toezien, en bijzonderlijk die van oplettend gadeslaan, zorgvuldige achtgeving op iets: *onder iemands toezigt staan.* Oulings gebruikte men dit woord in het vrouwel. geslacht: *in zulken staet*, *seg ick*, *moet nauwe toesicht wesen.* ROO ROOSEN VAN SCHIEDAM. *Uw majesteit magh vrij op mijne toezicht rusten.* VOND. *Mits de scherpe toezicht van de bewaarders.* HOOFT. Van *toezien.*

TOEZINGEN, b. en o. w., *ik zong toe*, *heb toegezongen.* Bedr., al zingende toevoegen: *van rondom wordt hem lof en roem toegezongen. Daer wort het bruijloftsliet gelieven toegezongen.* VOND. Onz., aanvangen, of voortgaan, met zingen: *zing maar toe!* Lustig aan zingen: *nu beginnen zij eerst toe te zingen.*

TOEZUIGEN, b. en o. w., *ik zoog toe*, *heb* en *ben toegezogen.* Bedr., zuigende digt maken: *zij zoog de wonde toe.* Onz., zuigende digt worden: *het zal wel toezuigen.* Voortzuigen: *ik wenschte*, *dat het kind wat beter toezoog.*

TOEZWAAIJEN, b. w., *ik zwaaide toe*, *heb toegezwaaid.* Al zwaaijende toevoeren: *men zwaaide hem den wierook toe.* Fig., toebrengen: *iemand den wierook van lof en dank toezwaaijen*, en, eenvoudiglijk, *hem lof toezwaaijen.*

TOEZWEREN, b. w., *ik zwoer toe*, *heb toegezworen.* Al zwerende toezeggen, of dreigen: *gansch Europe uit nieuw Karthage toegezworen.* VOND.

TOEZWEREN, o. w., *ik zwoer toe*, *ben toegezworen.*

Digt etteren: *de oogen van het kind zijn toegezworen.*

TOFFEL, m., meerv. *toffels.* Eene muil, zonder achterleder: *een paar oude toffels.* Van hier *pantoffel.* Zie dit woord.

TOGEN, b. w., *ik toogde, heb getoogd.* In Vriesland nog hedendaags, trekken, zeulen, slepen: *zie eens, waarheen de hond dat togen zal.* Voorts, ontvangen, genieten: *'t is u vermogen, mij vermaeck aen te doen, en weder loon te toghen.* VLAERD. REDENR. Van hier *toge*, trek, teug, *togel*, teugel, *togt*, met al wat daarvan afstamt. Zamenstell. *zieltogen*, enz. Is naauw verwant aan *tiegen*, *tijgen*, en *tuigen.*

TOGT, m., meerv. *togten.* Bijzonderlijk, trek naar iets, verlangen, begeerte: *om met een heetren togt gelieven in liefs armen te werpen.* VOND. Voorts trekking van wind: *op den togt zitten.* Een trekken van de eene plaats naar de andere, eene reis: *het schip heeft twee togten in een jaar gedaan. Die van zelf belust is tot den tocht.* VOND. Het optrekken van krijgsvolk tot eenige onderneming: *op zijnen ongelukkigen togt.* VOND. *Dewelke de hoope van dezen togt verstikten.* HOOFT. Eindelijk is *togt* ook nog het trekken van voordeel uit eenig ding, het vruchtgebruik daarvan. Van hier *togten, togtenaar, togtenares, togtig*, enz. Zamenstell. *togtgenoot, togtlucht, togtpaard, togtwind*, enz. *Aantogt, ademtogt, aftogt, doortogt, hartstogt, heertogt, intogt, krijgstogt, leeftogt, legertogt, lijftogt, minnetogt, optogt, reistogt, uittogt, voortogt, zeetogt*, enz. Van *togen.*

TOGTEN, o. w., *ik togtte, heb getogt.* Vol van trekkenden wind zijn: *die kamer togt geweldig.* Onpers.: *wat togt het hier!* Met eene heete drift naar iets uitgestrekt zijn: *de wolven weert gij niet, die naer uw schaepskoi tochten.* J. DE DECK. Van hier *togtgat.* Van *togt.*

TOGTENAAR, m., meerv. *togtenaren*, en *togtenaars.* Al wie eenig goed in lijftogt heeft, het vruchtgebruik daarvan trekt: *hij is geen eigenaar, maar slechts togtenaar, van dat goed.* Van hier *togtenares*, vruchtgebruikster. Van *togt.*

TOGTGAT, o., meerv. *togtgaten.* Een gat, waardoor het

het togt: *een togtgat van een huis* is een huis, waardoor de wind overal henen trekt.

TOGTIG, bijv. n. en bijw., *togtiger*, *togtigst.* Vol van togtlucht: *een togtig huis.* Jagtig, ridsig, van sommige beesten gesproken: *de koe is togtig.* Begeerig, verlangende: *toghtig naer de rijke Zee.* VOND. Van hier *togtigheid*, ridsigheid, winderigheid. Het stamwoord is *togt.*

TOGTPAARD, o., meerv. *togtpaarden.* Een paard, dat men in de legers gebruikt, om pakwagens en geschut te trekken: *de togtpaarden waren bijkans alle bezweken.*

TOKKELEN, b. w., *ik tokkelde, heb getokkeld.* Gedurig aanraken: *de snaren tokkelen*, spelen. Van hier *getokkel*, *tokkeling.* Zamenstell. *aantokkelen*, enz.

Tokkelen is een voortd. werkw. van *tokken*, verwant aan ons *tikken*: *de wellust tokt de wil.* KRUL. En bij HOOFT: *daer gij hartjes mede tokt.*

TOL, m., meerv. *tollen.* Schatting, al wat wegens personen, of zaken, opgebragt worden moet, voor de vrijheid, om door eenige plaats, of eenig oord, te trekken: *tol betalen. Een hondert duizend gulden te lichten op den tol der laakenen.* HOOFT. *Den opgeleiden tol te betalen.* VOND. *De tol der natuur betalen*, sterven. Van hier *tollen*, bij KIL., tol betalen, *tollenaar.* Zamenstell. *tolbediende*, *tolbriefje*, *tolgeld*, *tolhek*, *tolhuis*, *tolman*, *tolmeester*, *tolpachter*, *tolschrijver*, *tolvrij*, enz. *Vertollen*, enz.

Tol, neders., eng. *toll*, hoogd. *Zoll*, boh. *celnij*, lat. *telonium*, komt van het gr. τελὸς, welks oorsprong wederom in τελεῖν, dat aan ons *tellen* verwant schijnen kan, gezocht moet worden.

TOL, m., meerv. *tollen.* Een bekend speeltuig der kinderen. Van hier *tollen*, met den tol spelen. Zamenstell. *tolkoord*, *tolsnoer*, enz. *Draaitol*, *drijftol*, *priktol*, *taatstol*, *werptol*, *zweeptol*, enz. Bij KIL. en elders *top.*

Tol schijnt verwant aan het gr. τελος, einde, en het zweed. *toll*, spits, top; aangezien men in Vriesland, in plaats van *tol*, *top* bezigt, dat ook bij KIL. voorkomt, in het fr. *toupie* luidt, en even als *tol* van de spits uitloopende gedaante der tollen ontleend kan zijn. Daarente-

tegen wil KIL., dat *tol* eigenlijk *dol* luide, en van *dolen* afstamme; terwijl hij *top* van *toppen* afleidt, dat volgens hem ronddraaijen zou hebben beteekend.

TOLK, m., meerv. *tolken.* Een taalsman, vertaler van iemands woorden: *bedien u van eenen tolk.* Tusschenspraak: *der Goden tolk daelt neder op die klaghten.* VOND. Uitlegger: *den gouden tolck van 't heilig nieu verbont.* VOND. Van hier *tolken*, in *vertolken.*

TOLLEN, zie *tol.*

TOLLENAAR, m., meerv. *tollenaren*, of *tollenaars.* Een tolmeester, tolpachter, en, uit hoofde van de knevelarijen der toenmalige tolpachters, onder het gebied van Tiberius, bij de Joden een groot zondaar: *een vrient van tollenaren ende sondaren.* BIJBELV. Van *tollen*, tol betalen. Zie *tol*, schatting.

TOLVRIJ, bijv. n. en bijw. Vrij van de betaling van tol: *die goederen zijn tolvrij.* Oneig.: *gedachten zijn tolvrij*, men behoeft aan geenen mensch verantwoording en rekenschap van zijne gedachten te geven. Van hier *tolvrijheid.*

TOMBE, v., meerv. *tomben.* Een praalgraf: *er werd eene marmeren tombe voor hem opgerigt. De tombe te vernieuwen.* HOOFT. Zamenstell. *graftombe.*

Tombe, fr. ook *tombe*, ital. *tomba*, eng. *tumb*, komt van het gr. τομβος.

TON, v., meerv. *tonnen.* Een gekuipt houten vat van verschillende grootte, waarin verschillende goederen gepakt en verzonden worden: *er kwamen allerlei vaten en tonnen uit het verbrijzelde schip aandrijven.* Zoo veel van elk slag van goederen, als de tonnen, waarin men ze gemeenlijk verzendt, plegen te bevatten: *eene ton haring. Twaalf stuivers op elke ton zeeps.* HOOFT. Zoo veel van andere goederen, als de ton bevat, waarmede men ze meet: *zestig ton turf. Tien ton aardappelen.* Eene maat van de ruimte van het hol van een schip: *een vaartuig van twee honderd ton, of honderd last.* Voorts geeft men aan de popjes of nimfen der insekten den naam van *tonnetjes*, omdat zij eenigzins de gedaante van langwerpige tonnetjes hebben; ook heeft men in een zakuurwerk eene *ton*, waarom de ketting loopt. In zee vindt men *tonnen*, die tot bakens dienen, en waarop VONDEL misschien doelde, in: *hier beschoit men andre tonnen, als de brouwer brouwt*

te

te Lonnen. Eene ton gouds is honderd duizend guldens, welke som men ook wel eens eenvoudiglijk door *ton* aanduidt: *hij heeft meer, dan drie ton nagelaten.* Eindelijk is *eene ton lands* in Oostvriesland zoo veel, als met eene ton koren gevoegelijk bezaaid kan worden. Van hier *tonnen*, in tonnen doen. Zamenstell. *tonneboeijer, tonneboter, tonneman, tonnemeester, tonvisch, tonvleesch*, enz. *Aardappelton, appelton, bierton, boterton, harington, meelton, oesterton, olieton, pekton, regenton, teerton, turfton, vischton, vleeschton, zeeton*, enz.

TONDEL, zie *tonder.*

TONDER, *tondel*, o. Evenveel als *tintel*, en van denzelfden oorsprong; zie *tintel;* maar intusschen onzijdig: *het tondel is vergaan en wil geen vuur meer vatten.* HALMA. *Het tonder ontvonken.* VOND. Zamenstell. *tonderdoosje*, doch meest *tontel* — of *tinteldoosje.*

TONG, v., meerv. *tongen.* Een beweegbaar stuk vleesch in den mond, dat bij den mensch het voornaamste werktuig van spraak en smaak is: *de scherpheid van een gladde tong.* HOOFT. *Wiens tong met honing is begoten.* VOND. *Maer de tonge en kan geen mensche temmen.* BIJBELV. Van den nachtegaal: *en met een tong alleen als duijzend tongen queelt.* TESSELSCHADE. *Het ligt mij op de tong*, ik ben gereed, om het te uiten. *Het hart ligt hem op de tong*, hij spreekt naar de gevoelens van zijn hart. *Lang van tong zijn*, alles verbabbelen. *Zijne tong in toom houden*, niet meer, of niets anders, spreken, dan betaamt. *Op de tong rijden*, het onderwerp der gesprekken zijn. *Iemand de tong schrapen*, hem uithooren. *Eene goede tong in den mond hebben*, wel bespraakt zijn. Denzelfden zin heeft *wel ter tong zijn. Eene gladde tong*, eene vleijende. *Milt van tong, en vreck van hart*, duidt bij VOND. iemand aan, die veel belooft, en weinig geeft. Oneig., wordt *tong* voor Natie, of voor de taal eener Natie gebezigd: *Spanjaarden, Franschen, Hoogduitschen, en andere tongen.* VOND. Ook bestempelt men dingen, die de gedaante van eene tong hebben, met den naam van *tong*, of *tongetje*, zoo als *de tong*, of *het tongetje, van eenen evenaar, het tongetje van eene gesp, het tongetje van eene schalmei*, of *eene or-*

orgelpijp. In de plantkunde is *tongetje* zeker vreemd plantgewas. Aan een smal stuk lands, dat in zee uitsteekt, geeft men den naam van *landtong;* en een bekend slag van platvisschen voert den naam van *tong.* Van hier *tongeloos*, *tongig.* KIL. Zamenstell. *tongbeen*, *tongblad*, *tonggezwel*, *tongkruid*, *tongriem*, *tongschraper*, *tongsteen*, *tongvormig*, *tongwerk*, in een orgel, — *tongworm*, enz. *Fleemtong*, *hakkeltong*, *koetong*, *kromtong*, *landtong*, *langtong*, *lastertong*, *lisptong*, *ossetong*, *slingertong*, *schendtong*, *stameltong*, *varkenstong*, *vleitong*, enz.

Tong, neders. *tunge*, angels. *tung*, eng. *tongue*, zweed., ijsl. *tunga*, hoogd. *Zunge*, oud lat. *dingua*, komt waarschijnlijk van *dingen*, zweed. *tinga*, spreken, en is verwant aan het gr. φθεγγω, en aan het lat. *lingua*, fr. *langue*, enz.

TONGBEEN, o., meerv. *tongbeenen.* Het been, waarop de tong, als eene spier, zich grondt en beweegt: *het tongbeen heeft de gestalte van een hoefijzer.*

TONGBLAD, o. Zeker slag van muizedoorn, hetwelk een klein tongvormig blad op zijne bladen liggende heeft: *'t veelvoudig tongenblad.* HUIJGENS. Bij KIL. ook *keelkruid*, en *tapkenskruid.*

TONGELOOS: bijv. n. Zonder tong: *zijn de krokodillen niet tongeloos?*

TONGIG, bijv. n. Bij KIL. wel ter tong. Zamenstell. *tweetongig*, bij den eenen dus, bij den anderen wederom gansch anders, sprekende, *tweetongigheid*, enz.

TONGKRUID, o. Bij KIL. evenveel, als *kleefkruid.*

TONGRIEM, m., meerv. *tongriemen.* Een velletje onder aan de tong, hetwelk haar met de kin verbindt: *de tongriem werd doorgeknipt. Van den tongriem snijden* is, het gezegde velletje doorsnijden. Figuurlijk is *wel van den tongriem gesneden zijn*, wel ter tong zijn, wel bespraakt zijn.

TONGSTEEN, m., meerv. *tongsteenen.* Volgens HALMA, een steen, wiens gedaante aan die van de tong van een mensch gelijkt.

TONGWORM, m., meerv. *tongwormen.* Een worm, of kleine pees, van de gedaante van eenen worm, onder de tong der honden, wiens wegneming een behoedmiddel tegen de hondsdolheid wezen zou. Bij KIL. anders ook *hondsworm.*

TO-

TONIJN, m., meerv. *tonijnen*. Bij KIL. *tonnijn*. Een visch van het makreelengeslacht, die, volgens PLINIUS, soms wel vijftien honderd pond zwaar wordt. In het eng. *tunnij*, fr. *thon*, ital. *tonno*, lat. *thunnus*, of *thijnnus*, waarvan *tonijn* afstamt.

TONNEBOEIJER, m., meerv. *tonneboeijers*. Volgens ADELUNG. in Nederduitschland, een boeijer, of schip, waarmede men de zeetonnen plaatst, verplaatst, enz. In Vriesland een opziener over de zeetonnen, anders *tonnemeester*. Bij dit gebruik van het woord doelt men zekerlijk op het boeijen, of vastmaken, van de zeetonnen aan hare ketens.

TONNEN, zie *ton*.

TONNEMAN, m., meerv. *tonnemannen*. Een bediende van den tonnemeester: *de tonneman heeft de ton niet wel verzorgd*.

TONNEMEESTER, zie *tonneboeijer*.

TONNEN, b. w., *ik tonde*, *heb getond*. In tonnen doen: *het bier is nog niet getond*. *Haring tonnen*, *vleesch tonnen*, enz. Met tonnen afmeten: *de turf moet getond worden*. Van hier *tonner*, *tonster*, eene vrouw, die moet zorgen, dat de turfton wel gevuld worde. Zamenstell. *turftonnen*, *turftonner*, *turftonster*, enz. Van *ton*.

TONSTER, zie *tonnen*.

TONVISCH, m. Zekere ingezouten visch.

TONVLEESCH, o. Ingezouten vleesch.

TONTEL, zie *tintel*, en *tonder*.

TONTINE, v., meerv. *tontinen*. Eene geldligting op lijfrenten, dus ingerigt, dat, wanneer een deelnemer sterft, zijne renten aan de overblijvende deelnemers worden uitgekeerd. Dit woord stamt af van den naam van zekeren Napolitaan, NIKOLAAS TONTI geheeten, die de eerste uitvinder van het gezegde slag van geldligtingen was.

TOOG, zie *teug*.

TOOGEN, b. w., *ik toogde*, *heb getoogd*. Bij KIL. toonen, wijzen; ook bij VOND.: *gaf oorlof, dat de zon nu oock haer kracht mocht toogen*. En bij GESCHIER: *door historien te tooghen*. Van hier *betoog*, *betoogen*, en *vertoog*. Dit woord schijnt verwant aan *togen*, *tiegen*, *tijgen* en *tuigen*. Het luidt in het neders. *togen*, ijsl. *tia*, zweed. *te*, hoogd. *zeigen*.

TOOI, m. Opschik: *Kerken en Kloosters in vollen tooij.* HOOFT. *Terwijl een ander dat niet minder op uw slempen en mallen tooi en doet.* D. DECK. Van *tooijen.*

TOOIJEN, b. w., *ik tooide, heb getooid.* Bij KIL. ook *tooghen*, en *toijen*, opschikken: *en gij u toit van vlek en misstal schuw.* VOND. Van hier *tooi, tooisel.* Zamenstell. *onttooijen, optooijen*, enz.

TOOM, m., meerv. *toomen.* Eigenlijk, het hoofdstel, dat men een paard aandoet, en de daaraan verbondene teugelreep: *den toom vieren. Met eenen lossen toom rijden. Den toom laten glijen.* VOND. Fig., evenveel welk middel van bedwang: *de wetten zijn een toom voor de ondeugd. Met den toom der lantvoogdije.* HOOFT. *In toom houden*, onder bedwang houden: *en door de tucht in toom gehouden.* VOND. *Houd dan uw tong in toom.* L. D. S. P. *Den vrijen toom geven* is, den ruimen teugel vieren: *zij geeft hare kinderen al te veel den vrijen toom.* Van hier *toomeloos, toomen*, enz. Zamenstell. *toombijten: op een toombijtend paard.* VOND.

Toom, eng. *team*, ijsl. *taum*, zweed. *töm*, opperd. *zoum*, hoogd. *Zaum*, is even hetzelfde woord, als *zaummu*, dat bij KERO eenen band, of strik, aanduidt, en verwant aan het gr. θωμιγξ, lat. *thomix*, een hennippen strik.

TOOM, m., meerv. *toomen.* Zekere hoeveeldeid van bij elkanderen scholende, en met elkanderen uitgebroede, vogels:

Zoo queeckt den oijevaer zijn kuikens met echdissen,
En kikkers, die hij uit het broekland weet te vissen,
Tot dat den jongen toom het vliegen machtig is. OUD.

TOOMELOOS, bijv. n. en bijw., *toomeloozer, toomeloost.* Eigenlijk, ongetoomd. Wijders, ongedwongen, buitensporig. Van hier *toomeloosheid.*

TOOMEN, b. w., *ik toomde, heb getoomd.* Met eenen toom optuigen: *Joseph gaet den esel tomen.* F. V. DORP. Evenveel op welke wijze bedwingen: *schoon Perseus eenen Zeedraeck toome.* VOND. Oul. beteekende *toomen*, kleeden en opsieren: *te wijle dat hij u toomt.* CONST. DER MINN. Van hier *tooming.* Zamenstell. *betoomen, intoomen, ongetoomd, onttoomen, optoomen*, enz. Van *toom.*

TOON,

TOON, zie *teen.*

TOON, m. Aantooning, bezigtiging: *die staat zoo hemelsch schoon voor aller oog ten toon.* L. D. S. P. *Op den waghen met staetsie omgevoert ten toon.* VOND. *Ten toon stellen*, voor het gezigt bloot stellen, ook bespottelijk maken: *zich ten toon stellen.* Van *toonen.*

TOON, m., meerv. *toonen.* Eigenlijk, zulk een geluid, als in den klank van dit woord begrepen is. In het gebruik, een geluid, hetwelk zich van andere geluiden onderscheiden, en daarmede vergelijken, laat: *eenen hoogen*, of *lagen*, *den regten*, of *eenen valschen*, *toon aanheffen. En met 's lants triomftrompet eenen hoogen toon gezet.* VOND. *Zoo zal hij zijnen toon vrij hooger laten gaan.* D. DECK. De wijze, waarop men de stem in het spreken rijzen, of dalen, laat, of anderzins inrigt: *op denzelfden toon voortspreken. Van toon veranderen;* ook fig., anders beginnen te oordeelen en spreken. De bijzondere wijziging van den inhoud van iemands zeggen, of schrijven: *om dezen werke den toon te geven.* HOOFT. *Den toon naer den aert der zake weten te schikken.* VOND. *Hij spreekt op eenen gebiedenden toon.* Die nadruk, waarmede men de eene lettergreep boven de andere uitspreken moet: *de toon valt op de tweede lettergreep. Den toon geven* is, eigenlijk, dien klank aanheffen, waarop men zingen, of spelen, moet; oneigenlijk, de handelwijs van anderen regelen: *hij gaf aan het gansche gezelschap den toon. Naar den toon*, of *ton*, leven is, zich naar de heerschende manieren schikken. Eindelijk was *toon*, oulings, een lied. De Zwabische dichters noemden hunne liederen *töne*, of *döne;* en nog heden ten dage noemt men in het neders. een liedje *ein döhnken*, een deuntje. Van hier *toonen.* Zamenstell. *toongeving*, *toonkunst*, *toonteeken*, *toonvast*, *toonwijzer*, enz. *Bidtoon*, *danktoon*, *jammertoon*, *juichtoon*, *klaagtoon*, *meestertoon*, *muzijktoon*, *schrijftoon*, *spreektoon*, *zangtoon*, enz.

Toon, hoogd. *Ton*, eng. *din*, *tune*, *tone*, fr. *ton*, ital. *tono*, lat. *tonus*, is een klanknabootsend woord.

TOONBAAR, bijv. n. en bijw., *toonbaarder, toonbaarst.* Dat getoond kan worden; en meest in den zin van iets, dat

dat zonder schroom getoond mag worden: *zijn schrift is zoo slordig, dat het naauwelijks toonbaar is.* Van hier *toonbaarheid.* Zamenstell. *ontoonbaar.* Van *too-nen.*

TOONBANK, v., meerv. *toonbanken.* Eene bank of tafel, waarop een winkelier of kramer zijne waren ten toon spreidt en verkoopt. Bij KIL. *toonberdt.*

TOONBROOD, o., meerv. *toonbrooden.* Een der brooden, die oulings in den tabernakel en tempel op eene tafel ten toon gelegd werden: *de tafel der toonbrooden.*

TOONEEL, o., meerv. *tooneelen.* De schouwplaats van evenveel welk bedrijf: *Duitschland was lang een tooneel van krijg en verwoesting. De kwakzalver op zijn tooneel.* Bijzonderlijk, de vertoonplaats van een zoogenoemd tooneelspel: *personaedjen, die dit tooneel betreeden.* VOND. Fig.: *en Mars zijn rol volspeelt op 't wreet tooneel.* VOND. De vertoonplaats van evenveel welk ding, in vereeniging met hetgene daarop te zien is: *akelige tooneelen aanrigten. Van dit heerlijk tooneel der dingen.* HOOFT. Een gedeelte van een zoogenoemd bedrijf van een tooneelspel: *het derde tooneel des tweeden bedrijfs.* Van hier *tooneelachtig*, aan een tooneel gelijkend, *tooneelist*, *tooneelmatig*, met een tooneel overeenkomend, daaraan voegend. Zamenstell. *tooneeldans*, *tooneeldicht*, *tooneeldichter*, *tooneelgek*, *tooneelkijker*, een vergrootglas, waarmede men de voorwerpen van het tooneel naar zich toehaalt, vergroot en verheldert. *Tooneelkleed*, *tooneelkoning*, *tooneellist*, *tooneelpoëzij*, *tooneelpop*, *tooneelscherm*, *tooneelsieraad*, *tooneelspeelster*, *tooneelspel*, *tooneelspeler*, *tooneelstuk*, *tooneelzang*, *tooneelzot*, enz. *Krijgstooneel*, *moordtooneel*, *oorlogstooneel*, *speeltooneel*, *straftooneel*, *treurtooneel*, enz. Van *too-nen.*

TOONEELACHTIG, bijv. n. en bijw., *tooneelachtiger*, *tooneelachtigst.* Zie *tooneel.*

TOONEELIST, m., meerv. *tooneelisten.* Een tooneelspeler: *de Koninklijke tooneelisten.* Wel te onderscheiden van het volgende:

TOONEELLIST, v., meerv. *tooneellisten.* Eene list, of kunstgreep, welke op het tooneel wordt gebruikt: *die tooneellist had eene goede uitwerking.*

TOO-

TOONEELPOP, v., meerv. *tooneelpoppen.* Eene tooneelspeelster: *op eene tooneelpop verlieven.*

TOONEN, b. w., *ik toonde, heb getoond.* Wijzen, laten zien, te kennen geven: *ik zal het u toonen. Van waar g' aan d'aard uw almagt toont.* L. D. S. P. *Zich toonen*, zich gelaten, zich aanstellen: *zij toont zich heel droevig.* Van hier *toon, toonbaar, tooneel, tooner, toonster, tooning.* Zamenstell. *toonbank, toonbrood*, enz. *Aantoonen, aftoonen, betoonen, vertoonen*, enz.

TOONEN, o. w., *ik toonde, heb getoond.* Klinken. Een klanknabootsend woord, verwant aan *deunen*, hoogd. *tönen*, gr. τονίζειν, lat. *tonare* en *sonare. Toon zachtkens, elpen lier.* R. FEITH.

TOONER, m., meerv. *tooners.* Al wie iets vertoont: *geef aan tooner dezes het geld.* Vr. *toonster.* Van *toonen.*

TOORN, m. Gramschap: *wanneer sijn toorn maer een weijnig soude ontbranden.* BIJBELV. *Koningen, die gij in uwen toorn geeft.* HOOFT. Van hier het onz. w. *toornen*, toornig zijn, *toornig*, tot toorn geneigd, vergramd, enz. Zamenstell. *toornegloed, torenvlaegh*, VOND., *vertoornen*, enz.

Toorn, angels. *torn*, hoogd. *Zorn.* Klanknabootsend.

TOORNEN, zie *toorn.*

TOORNIG, bijv. n. en bijw., *toorniger, toornigst.* Vergramd: *so wie t' onrecht op sijnen broeder toornigh is.* BIJBELV. Tot toorn geneigd: *het is een opvliegend en toornig mensch.* Op toorn gegrond, daardoor gedreven: *een toornig geschrijf. Den toornigen blik des Monarchs.* Misnoegd: *dat men den volke orlof gaf, dat sere tornich was hier af.* M. STOK. *Waarom ziet gij mij zoo toornig aan?* Van hier *toornigheid, toornigljk.*

Toornig, KIL. *tornich*, hoogd. *zornig*, komt van *toorn.*

TOORTS, v., meerv. *toortsen.* Een fakkel: *bij de toortse.* HOOFT. *Als fakkels sonder straal en toortssen sonder licht.* OUD. Bij VOND. ook *torts.* Zamenstell. *toortsdrager, toortskruid, toortslicht, toortsplant*, enz. *Lijktoorts, oorlogstoorts, pektoorts*, enz.

Toorts, KIL. *tortse*, eng. *torch*, fr. *torche*, ital. *tor-*

torchia, *torcia*, sp. *antorcha*, komt denkelijk van het lat. *torquere*, draaijen, ineen draaijen, omdat eene toorts veelal uit ineen gedraaid touw vervaardigd wordt.

TOORTSKRUID, o., meerv. *toortskruiden*, dat enkel wegens verschillende soorten gebezigd wordt. Bij onze kruidkenners *breedbladig wolkruid*, welks stengen gedroogd, en met eenig smeer bedropen, als toortsen gebruikt kunnen worden: *de Duitschers geven aan het toortskruid den naam van kaarsenkruid*, *of Koningskaars.*

TOORTSLICHT. Het licht, dat door eene of meer toortsen verwekt wordt: *hij wordt bij toortslicht begraven.*

TOORTSPLANT, v., meerv. *toortsplanten.* Een Amerikaansch heestergewas, waarvan men vier en twintig soorten telt, die in de vier hoofdsoorten van *meloendistels*, *hoekige toortsen*, *kruipende toortsen*, en *vijgplanten*, onderscheiden worden: *gegolfde toortsplant*, *wollige toortsplant*, enz.

TOOT, v., meerv. *toten.* Bij KIL. *tote*, evenveel als *tuit*, in *tote van den schoen.* Thans is *toot* een vrouwenhulsel: *zet uwe toot regt!* Zamenstell. *totebel*, zeker vischnet, ook een slordig vrouwspersoon, enz. Dit woord schijnt verwant aan *tuit.*

TOOVENAAR, m., meerv. *toovenaars*, en *toovenaren.* Oulings *tooveraar.* Al wie zijn werk van tooveren maakt, een heksenmeester, een zwartekunstenaar: *een guijchelaar, oft die op vogelgeschreij acht geeft*, *ofte tooveraer.* BIJBELV. Een zeer vernuftig mensch: *het is een toovenaar in zijne kunst.* Van hier *toovenaarster*, *toovenares*, gemeenlijk *tooveres.* Van *tooveren.*

TOOVERBESJE, o., meerv. *tooverbesjes.* Een besje, dat haar werk van tooveren maakt, eene oude tooverheks, of tooverkol: *deerlijk werd hij door dat tooverbesje om den tuin geleid.*

TOOVERBOEK, o., meerv. *tooverboeken.* Een boek, dat met gewaande tooverkarakters opgevuld is: *zij doorbladerde haar tooverboek.* Een boek, waaruit men kan leeren tooveren: *Witgeests natuurlijk tooverboek.*

TOOVEREN, b. en o. w., *ik tooverde*, *heb getooverd.* Onz., heksen: *men geeft voor*, *dat hij tooveren kan.* Bed., verachtelijker wijze, knutselen: *wat toovert gij daar weer!* Van hier *getoover*, *toovenaar*, *tooveraar*, *too-*

tooveres, *tooverij*, de daad van tooveren, enz. Zamenst. *tooverbesje*, *tooverboek*, *toovergodin*, *tooverheks*, *tooverkaart*, *tooverkarakter*, *tooverkasteel*, *tooverkol*, *tooverkracht*, *tooverkring*, *tooverkruid*, *tooverkunst*, *tooverlantaren*, *toovermiddel*, *toovernimf*, *tooverroede*, *tooverring*, *tooverschool*, *tooverteeken*, *tooverwerk*, *tooverwoord*, *tooverwortel*, *tooverziek*, enz. *Betooveren*, *onttooveren*, *toetooveren*, *voorttooveren*, *wegtooveren*, enz.

TOOVERGODIN, v., meerv. *toovergodinnen*. Anders *toovernimf*. Een verzierd bovennatuurlijk wezen: *de toovergodin gaf aan elke dochter des Konings een glazen spinrokken*.

TOOVERHEKS, zie *tooverbesje*.

TOOVERIJ, v., meerv. *tooverijen*. De daad van tooveren, getoover: *gelooft gij ook nog aan tooverij? Van tooverij beschuldigd*. Oneigenlijk: *de liefde begoochelt hem door hare tooverijen*. Van *tooveren*.

TOOVERKAART, v., meerv. *tooverkaarten*. Een bekend speeltuig der kinderen: *hij vermaakt zich uitnemend met die nieuwe tooverkaart*.

TOOVERKARAKTER, o., meerv. *tooverkarakters*. Een tooverteeken, een geheimzinnig karakter, waarvan men zich in het tooveren bedient: *de heksenmeester begoochelde hem nog al verder met zijne tooverkarakters*.

TOOVERKASTEEL, o., meerv. *tooverkasteelen*. Een kasteel, door tooverij voortgebragt, een betooverd kasteel: *in dat tooverkasteel was alles even kostelijk*.

TOOVERKOL, zie *tooverbesje*.

TOOVERKRING, m., meerv. *tooverkringen*. De kring, dien een toovenaar rondom iemand trekt, wien hij eenen geest vertoonen wil: *binnen dien tooverkring beloofde hij mij alle veiligheid*.

TOOVERKRUID, o., meerv. *tooverkruiden*. Alle kruid, waarin eenige tooverkracht gelegen is: *zij kookte hare tooverkruiden*.

TOOVERLANTAARN, v., meerv. *tooverlantaarnen*. Een bekend toestel, waarmede men, door middel van beschilderde glazen, allerhande voorwerpen op eenen verlichten muur vertoont; meest geschikt tot vermaak der kinderen.

TOOVERNIMF, zie *toovergodin*.

TOOVERTEEKEN, zie *tooverkarakter.*

TOOVERWERK. Een werk, dat door tooveren volbragt wordt: *het schijnt wel tooverwerk.*

TOOVERWORTEL, m., meerv. *tooverwortels.* De wortel van een plantgewas, dat den naam van *Mandragore* voert: *de kwakzalvers schrijven aan hunne zoogenoemde tooverwortels allerlei vreemde krachten toe.*

TOOVERZIEK, bijv. n., *tooverzieker, tooverziekst.* Ziek, zuchtig, begeerig, naar tooverij, of om de toovérkunst te verstaan, en te oefenen: *menig een was oulings tooverziek.*

TOP, m., meerv. *toppen.* Bij KIL., en nog hedendaags in Vriesland, een tol: *hij speelde met den top.* Van hier *toppen.*

TOP, m., meerv. *toppen.* Het opperste, de kruin: *de top van den vinger. Boven aan den top van den mast. Het gedruisch van eenen gang in de toppen der moerbesieboomen.* BIJBELV. *D'een bereikt langzaem den top.* VOND. *Van top tot teen* is van de kruin des hoofds tot aan het uiteinde der voeten. *Het zeil in top halen* is, het zoo hoog ophalen als doenlijk is, fig., pronk en praal zoo ver drijven, als mogelijk. *Op den top van eere verkeeren* is, de hoogstmogelijke eer genieten. *In top van eere zetten* is, tot de hoogstmogelijke eer verheffen. Anders, *in top van eere brengen. De poëzij wil niet op den middeltrap, maer moet in top staen.* VOND. Van hier *toppen*, enz. Zamenstell. *topgewelf*, rond dak, *tophulsel*, vrouwenkuif, *topkring*, sterrekundig woord, *toppenant*, scheepswoord, *toppunt*, *topstander*, scheepsvaantje, *topzeil*, enz. *Bergtop*, *boomtop*, *eeretop*, *haartop*, *heuveltop*, *vingertop*, enz.

TOP, een tusschenwerpsel, gebruikt wordende, wanneer men eenig verdrag, of eenen koop sluit: *ik bied u zes stuivers; top!* Van hier *toppen*, een koop, of verdrag aangaan: *ik zal het eens toppen.* Dit *top*, zegt WACHT., is eigenlijk de gebiedende wijs van het verouderde *toppen*, slaan, overeenkomende met het gr. τυπτειν, τυπειν; dewijl men oudtijds gewoon was, gelijk nog plaats heeft, bij het sluiten van verdragen, in elkanders hand te slaan.

TOPAAS, m., en o., meerv. *topazen.* Een geelachtig gesteente, dat onder de edele gerangschikt wordt: *een rijge van een sardis, een Topaz, ende een Carbonkel.* BIJBELV. *Dit uurwerk loopt op eenen topaas.* Onzijdig beteekent het geenen enkelen steen, maar eene hoeveelheid van dit slag van steenen, welke tot werkstof voor het een of ander dient: *een versiersel van het schoonste topaas.* Van hier het onverbuigb. bijv. n. *topazen*, van topaas.

Topaas, oul. *topaz*, hoogd. *Topas*, fr. *topaze*, komt van het lat. *topazius*, dat, volgens PLINIUS, van den naam van het eiland Topazo afstamt.

TOPGEWELF, zie *top.*

TOPHUIF, v., meerv. *tophuiven.* Bij KIL. *tophuijve.* Een helm: *een staelen tophuijve.* V. HASS. aanteek. op KIL.

TOPHULSEL, zie *top.*

TOPPEN, b. en o. w., *ik topte, heb getopt.* Bedr., van top berooven: *top dien boom nog een weinig. De boonen moeten getopt worden.* Voorts is *iets toppen* het bij handgeklap aanvaarden. Zie *top*, tusschenwerpsel. Onz., was *toppen* oulings eene kuif dragen; en van hier het denkbeeld in top stijgen: *dat vijants hoogmoedt hooger topt.* BLOEMKR. V. GED. Van hier *topper*, enz. Het stamwoord is *top.*

TOPPEN, o. w., *ik topte, heb getopt.* Bij KIL. met eenen top spelen; wijders, als een top ronddraaijen, en razen, dol zijn, volgens KIL.; anders *tobben.* Van *top*, een tol.

TOPPER, m., meerv. *toppers.* Al wie, of wat, eene kuif draagt, zoo als zeker slag van eenden, dat hiervan den naam van *toppertje* bekomen heeft. Zamenstell. *toppershoedje*, eene oude zeemansdragt: *zijn bolleckvanger schonck, en luchtigh toppershoetje.* VOND.

TOPPET, o., meerv. *toppetten.* Het gevlochten of gekruld hoofdhaar: *de sluier aan 't toppet is ook uitheemsch geweven.* HOOFT.

TOPPUNT, o., meerv. *toppunten.* Het alleropperste: *het toppunt van een gebouw.* Oneigenlijk, is *het toppunt van eer, roem*, enz. de hoogstmogelijke eer, roem, enz. In de sterrekunde is *toppunt* het kruinstip, het zoogenoemde *zenith.*

TOPSTANDER, m., meerv. *topstanders.* Een scheeps-

vleugel, splitsvaantje: *wimpels*, *toppestanders*. VOND

TOPZEIL, o., meerv. *topzeilen*. Een zeil, dat boven in den mast wordt gevoerd: *het waait eene topzeilskoelte*, eene koelte, bij welke men zonder bedenking het topzeil mag ophalen.

TOPZWAAR, bijv. n., *topzwaarder*, *topzwaarst*. Dat zijne meeste zwaarte in den top heeft, en daarom overbuigt. Van hier *topzwaarte*.

TOR, v., meerv. *torren*. Een geslacht van schildvleugelige insekten: *gouden tor*, enz. Van hier *torachtig*. Zamenstell. *torbok*, *torrengeslacht*, enz. *Dagtor*, *haagtor*, *hoorntor*, *watertor*, *zandtor*, enz.

TORBOK, m., meerv. *torbokken*. Ook wel eene *boktor*. Een geslacht van schildvleugelige insekten, dat gehoornd schijnen kan, en waarvan men twee en vijftig verschillende soorten telt: *bloedroode torbok*, *gegolfde torbok*, *gestreepte torbok*, enz.

TOREN, m., meerv. *torens*. Een gebouw, welks hoogte de breedte en dikte verre overtreft: *eenen toren*, *diens opperste in den hemel zij*. BIJBELV. *De toren van 't stadshuis beweegde sich en schudde*. VOND. *De Beijervaan sal een geheelen dagh op onsen toren staan*. PAFFENROD. *Door eenen onbewaarden tooren*. HOOFT. *Laat ons eenen tooren bouwen*. VOLLENH. Van hier *torenachtig*. Zamenstell. *torenblazer*, *torenbouw*, *torendak*, *torendeur*, *torendrager*, een olifant, die eenen toren op den rug heeft, *torenkroon*, de kroon van Cijbele in de oude fabelkunde, *torenkruis*, *torenmuur*, *torennaald*, *torenspits*, *torenstad*, *torenwachter*, *torenzigt*, enz. *Dorpstoren*, *kerktoren*, *kloktoren*, *kloostertoren*, *kruidtoren*, *slottoren*, *stadhuistoren*, *stadstoren*, *vuurtoren*, *wachttoren*, enz.

Toren, fr. *tour*, eng. *towr*, hoogd. *Thurm*, NOTK. *turre*, lat. *turris*, gr. τυρσις, syr. *tur*, hebr. *tzur*, is een zeer oud woord, van eenen onzekeren oorsprong.

TORENBLAZER, m., meerv. *torenblazers*. Anders *torenwachter*, die van uur tot uur op eenen toren op de trompet blaast: *de torenblazer blies alarm*.

TORENSTAD, v., meerv. *torensteden*. Eene stad, die met een aantal torens praalt: *men had Tournai in het Nederduitsch niet Doornik, maar Torenstad, moeten noemen*.

TO-

TORENWACHTER, zie *torenblazer*.

TORENZIGT, o. Geen gezigt, hetwelk men boven van eenen toren heeft, maar een uitzigt op eenen of meer torens: *dit plaatsje verdient waarlijk den naam van torenzigt*.

TORN, m., meerv. *tornen*. De daad van tornen, een ruk: *met eenen torn deurscheurt*. HOOFT. *Met eenen torn om hals gebragt*. VOND. *Eenen wakkeren torn doorstaan* is, eenen harden schok verduren. *Gij zult daar een' zwaren torn aan hebben*, dat zal u veel moeite kosten. Dit woord komt van het volgende

TORNEN, b. w., *ik tornde, heb getornd*. Rukken: *waarom tornt gij dat vaneen?* Bijzonderlijk, eenen naad, met doorsnijding van den draad, waarmede dezelve zamengehecht is, vaneen rukken: *torn dien naad eens open!* Overdr., is *ergens aan tornen*, zich daarmede inlaten, daaromtrent eenige poging doen: *ik wil daaraan nog niet tornen*. Van hier *torn*. Zamenstell. *tornmesje, tornwerk*, enz.

Tornen, anders *tarnen, ternen*, schijnt verwant aan *terren*, bij KIL., hoogd. *zerren*.

TORNOOI, zie *tornooispel*.

TORNOOIJEN, o. w., *ik tornooide, heb getornooid*. Een bastaardwoord, ontleend van het fr. *tournoijer*, eigenlijk, draaijen, wenden; bijzonderlijk, met allerlei draaijen en wendingen van zijn paard en zich zelven, in een renspel kampen; welke beteekenissen KIL. hieraan geeft. Zamenstell. *tornooiplaats, tornooispel, tornooiveld*. Dit woord luidt in het hoogd. *turnieren*, ital. en middeleeuw. lat. *torneare;* en het stamwoord *tourner* luidt bij NOTK. *turnen*, angel. *turnan, tyrnan*, eng. *turn*.

TORNOOISPEL, o., meerv. *tornooispelen*. Een renspel, waarin de oude ridders elkanderen de loef poogden af te steken: *er werd ter eere van haar een groot tornooispel aangerigt*. Voor *tornooispel* zeide men oul. enkel *tornooi: want doe men de tornoij dede*. BIJB. 1477. Van *tornooijen*, met allerlei wendingen van zijn paard, in een renspel kampen.

TORRETJE, o., meerv. *torretjes*. Eigenlijk, het verkleinw. van *tor*, dat intusschen bij de Natuurkenners gebruikt wordt, om een bijzonder geslacht van schildvleu-

gelige insekten, van datgeen te onderscheiden, dat den naam van *tor* voert: *gegolfd torretje*, *gestippeld torretje*, enz. Zamenstell. *drektorretje*, *erwtentorretje*, *houttorretje*, *kapucijntorretje*, *kloptorretje*, *luistorretje*, *schrijftorretje*, *spektorretje*, *venstertorretje*, *vlootorretje*, enz.

TORSCHEN, b. w., *ik torschte*, *heb getorscht*. Met moeite op den rug dragen: *ik ben moede van al het torschen*.

TORTEL, v., meerv. *tortelen* en *tortels*. Zeker slag van duiven: *en d'arent kluift zoo d'opgegrepe tortel*. VOND. Zamenstell. *tortelduif*.

Tortel, hoogd. *Turtel*, eng. *turtle*, lat. *turtur*, fr. *tourterelle*, is van het geluid ontleend, hetwelk de tortels maken.

TORTELDUIF, v., meerv. *tortelduiven*. In het hoogd. *Turteltaube*, WILLER. *turtultubo*. Evenveel als *tortel*: *den Heere twee tortelduijven*, *ofte twee jonge duijven*, *brengen*. BIJBELV.

TORTEN, b. w., *ik tortte*, *heb getort*. Bij KIL. evenveel als *trotsen*, trotseren, tergen, tarten. Van hier bij hem de zamenstell. *tortelmoedigh*, korzel.

TOT, voorzetsel. Evenveel als *naar*, *bij*, *aan*, *voor*, enz., in: *tot huijs gaan*. KIL. *Ende hi wan enen zoon tot sinen beelde*. BIJB. 1477. *Zich tot iemand wenden*. *Hij kwam tot mij*. *Van huis tot huis*, *van deur tot deur*, *van dag tot dag*, enz. *Van woorden kwam het tot slagen*. *Tot zich zelven*, *tot inkeer komen*. *Tot stand geraken*. *Tot iets bijdragen*. *Tot iemand spreken*. Voorts zegt men *tot vriend*, of *vijand*, *hebben*. *Tot niets deugen*. *Tot uw best*. *Tot Keizer kroonen*. *Tot man nemen*. Zie daar eenige der voornaamste gebruiken van *tot*. Oul. zeide men ook *antwoorden tot*, voor *aan*: *ende antwoerde tot Abraham*. BIJB. 1477. Voorts zegt men ook: *tot aan*, *tot hier*, *tot hier toe*, *tot hier aan toe*, *tot nog toe*, enz. Met *dat*, in: *tot dat hij wederkomt*, enz. Doch in plaats daarvan gebruikt men ook wel eens enkel *tot*: *tot hij hem aangrijpt naar zijn wil*. L. D. S. P. VISSER bezigt *tom*, (hoogd. *zum*) voor *tot den*: *daer hoort meer tom dans*.

TOTEBEL, zie *toot*.

TOU-

TOUTER, *touwter*, *touteren*, *touwteren*, zie *touw*.

TOUW, o., meerv. *touwen*. Eene gewone hennipen koord: *touw spinnen*, of *slaan*. *Ik wil aan dat touwtje niet trekken*, ik wil mij met dat werk niet inlaten. *Touwtje springen*, in Vriesland *touwdansen*. Van hier *touter*, een schommel, en *touteren*, schommelen, enz. Zamenstell. *touwdansen*, *touwdraaijer*, KIL. *touwgras*, zeker plantgewas, *touwkooper*, *touwslager*, *touwstruik*, zeker plantgewas, *touwwerk*, *touwwinkel*, enz. *Ankertouw*, *bindtouw*, *bootstouw*, *hoofdtouw*, *kabeltouw*, *katroltouw*, *pektouw*, *vliegertouw*, *wiegtouw*, enz.

Touw, KIL. *touwe*, eng. *tow*, hoogd., neders. *tau*, ijsl. *taug*, *tog*, zweed. *tog*, beteekent eigenlijk eene koord, waaraan men trekt, of waarmede men iets voorttrekt, en komt van *togen*, trekken.

TOUWEN, b. w., *ik touwde*, *heb getouwd*. Bij KIL. eveneens behandelen, als men een touw bij deszelfs vervaardiging doet, vlechten. Voorts, bij denzelfden KIL. drukken, prangen, zacht en week maken, en bereiden, welke beteekenissen het vereenigt, als men het wegens leder bezigt: *leder touwen*. *Men touw hun vrij de huid*. VOND.; dezelve met slagen, als het ware, zacht en week maken: *gebruickt de taaie zweep en bulpees vrij; men moet hun huit met slagen touwen*. VOND. Van hier *touwer*, een lederbereider, *touwerij*. Zamenst. *aftouwen*, *leertouwen*, *leertouwer*, *leertouwerij*, *leertouwster*. Klanknabootsend.

Touwen, eng. *taw*, is in de beteekenis van lederbereiden, afkomstig van *taujan*, doen, maken, dat in den CODEX ARGENTEUS voorkomt. In de beteekenis van vlechten komt het van *touw*. In den zin van drukken is het, even als *douwen*, zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

TRAAG, bijv. n. en bijw., *trager*, *traagst*. Ongeneigd tot beweging: *trage krijgslien moe van buit*. VOND. Oneigenlijk, het tegenovergestelde van *vlug*: *traag van begrip*. *In overleg niet trager*. VOND. Het tegenovergestelde van *vlijtig*: *traag in zijn werk*. Bezwaarlijk tot iets overgaande: *traeg tot toorne*. BIJBELV. Van hier *traagheid*, *tragelijk*. Zamenstell. *traaglooper*, zeker slag van spookdieren: *de traaglooper van Ceilon*.

Van het oude *tragen*, talmen; van waar *vertragen*.

TRAAGHEID, v. Afkeer van beweging: *wacht u voor traagheid en lusteloosheid!* Langzaamheid in het bewegen: *met welk eene traagheid komt hij naar mij toe!* In de Natuurkunde, de kracht van een ligchaam, waarmede het op datgeen terug werkt, dat werkzaam is, om het in beweging te zetten. Hoogd. *Trägheit*, NOTK. *dragheite*, komt van *traag*.

TRAAGLOOPER, zie *traag*.

TRAAN, v. Vet, of olie, van walvisschen, enz.: *en zieden het al zingende tot traen.* VOND. Zamenstell. *traanachtig*, *traanbok*, iemand, die in de traan werkt, en daarvan eenen onaangenamen reuk bekomt, — *traanketel*, *traankoker*, *traankokerij*, *traankooper*, *traansmelter*, enz. *Levertraan*, *robbentraan*, *walvischtraan*, enz.

Traan, neders. ook *traan*, hoogd. *Thran*, zweed. *tran*, eng. *trainoil*.

TRAAN, m., meerv. *tranen*. Uit de oogen vloeijend vochtigheid: *ik ete assche als broot, ende vermenge mijnen dranck met tranen.* BIJBELV. *Smelt in tranen weg en vliet.* BILDERD. *Want hij sagh traenen in haer oogh.* CATS. *De schaamt, vol hartsweer sou een vloed van traanen dringen uit sijn genadigh oogh.* HOOFT. *Zij lacht er om, en laet niet eenen traen.* VOND. *De diepst geschapen sucht in sijnen traen gebroken.* HUIGENS. *Tranen met tuiten schreijen*, eigenlijk, groote tranen schreijen; overdr., sterk schreijen. Van hier *tranen*, tranen lozen. Zamenstell. *traanbeen*, *traanbuis*, *traanfistel*, *traangras*, *traanklier*, *traanpijp*, *traanstip*, *traanzak*, *tranenbeek*, *tranenbrood*, *tranendal*, *tranenflesch*, *tranenkruid*, *tranenvloed*, *tranenvol*, enz. *Bruidstraan*, *krokodilstraan*, *vreugdetraan*, enz.

Traan, KIL. *traen*, vries. *trien*, hoogd. *Thräne*, NOTK. *trane*, lijfl. *thrahn*, komt, volgens ADELUNG, van *rinnen*, voor zoo veel het loopen, vloeijen, aanduidt.

TRAANBOK, m., meerv. *traanbokken*. Evenveel als *traanarbeider*. Zie *traan*, v., vet, of olie van walvisschen.

TRAANBUIS, v., meerv. *traanbuizen*. Evenveel als *traanpijp*.

pijp. Eene teedere buis aan het traanbeen, welke de tranen van de traanklier naar het oogenhol en oog voert.

TRAANFISTEL, v., meerv. *traanfistels*. Een gezwel in den grooten ooghoek: *eene eenvoudige, eene zamengestelde, traanfistel*.

TRAANGRAS, o. Een plantgewas, anders *Jobs tranen, lieve vrouwe tranen, Christus tranen, en Mozes tranen*, genoemd: *de Kloosterlingen maken paternosters van het zaad van traangras*.

TRAANOOG, o., meerv. *traanoogen*. Een oog, dat traant. Van hier *traanoogen*, schreijen, of ten minste eenige tranen in zijne oogen laten blinken.

TRAANSTIP, v., meerv. *traanstippen*. Een punt in den kraakbeenigen rand der oogleden, waardoor de overvloedige tranen naar den traanzak vloeijen.

TRAANZAK, m., meerv. *traanzakken*. Eene trechtervormige holte in den binnensten ooghoek, waarin de tranen uit de traanstippen vloeijen, en welke zich daarvan wederom door een klein kanaaltje in den neus ontlast.

TRACHTEN, o. w., *ik trachtte, heb getracht*. Eigenlijk, overleggen. In het gebruik, na overleg begeeren, en pogen: *ik tracht uw' werken na te gaan*. L. D. S. P. *En tracht vergeefs ons hier den toevoer te beletten*. VOND. *Ergens naar trachten* is, zich op deszelfs daarstelling, of verkrijging, toeleggen. Van hier, bij HALMA, *trachting*. Zamenstell. *betrachten*.

Trachten, hoogd. ook *trachten*, zweed. *tragta*, is, volgens ADELUNG, afkomstig van *tragen*, dat oulings ook overleggen, enz. aanduidde.

TRAKTAAT, o., meerv. *traktaten*. Een bastaardwoord, ontleend van het lat. *tractatus*, hoogd. *Tractat*, ital. *trattato*, fr. *traité*, eng. *treaty*, *treatise*, en *treat*. Eene verhandeling: *hij schreef daarover een fraai traktaatje*. Eene onderhandeling, een verdrag: *het traktaat van vrede en koophandel*. Zamenstell. *traktatenschender*, enz. *Krijgstraktaat, vredestraktaat*, enz.

TRALIE, v., meerv. *tralien*. Een bastaardwoord, even als het eng. *tralis*, en hoogd. *Traille*, of *tralje*, ontleend van het fr. *treillis*, ital. *tarlice*, *tarliccio*. Eenige evenwijdige staven, in een venster, of andere opening, geplaatst, om dezelve te verzekeren: *ik zag door de tra-*

trali. Vond. *Achter de tralien* is, in hechtenis: *zij werd achter de tralien gezet. Hij zit achter de tralien.* Van hier *tralien*, bij Kil. van tralien voorzien, naauwelijks anders dan in het deelw. *getralied* gebruikelijk. Zamenstell. *traliekant*, kant, die met tralien bewerkt is, *traliemand*, *traliespons*, *tralieswijze*, *tralievenster*, *traliewerk*, enz.

TRANEN, zie *traan.*

TRANENBROOD, o. Brood, dat met tranen besproeid wordt, dat men in droevige omstandigheden eet: *het tranenbrood der hulpelooze ellende. Gij spijst se met tranenbroot.* Bijbelv.

TRANENDAL, o. Eene benaming door sombere dweepzucht aan deze wereld gegeven: *de wereld is geen tranendal.*

TRANENFLESCH, v., meerv. *tranenflesschen.* Anders *tranenkruik.* Eene aarden flesch, waarin men oulings de tranen der naastbestaanden van eenen overledene, en die van gehuurde huilsters, verzamelde, en bij het lijk begroef: *men dolf er lijkbussen en tranenflesschen op.*

TRANENKRUIK, zie *tranenflesch.*

TRANENSTEEN, m., meerv. *tranensteenen.* Hoogd. *Thranenstein.* Een steen van eene eironde gedaante, met vlekken, die naar tranen zweemen: *in Hongarije vindt men den zoogenoemden tranensteen.*

TRANS, m., meerv. *transen.* Eigenlijk, een band, die ergens om henen gaat. In het gebruik, evenveel, als *tinne.* De rondloopende borstwering van eenen muur, de zoogenoemde omgang van eenen toren: *ten trans uit van eenen toren.* Vond. Overdr., het verhevenste van evenveel welk ding: *eer hij u uit den troon, den allerhoogsten trans van eere nederklincke.* Vond.

TRANSPORT, o., meerv. *transporten.* Een bastaardwoord, ontleend van het fr. *transport.* De geregtelijke overdragt van den eigendom van eenig ding: *wanneer wordt er transport van dat huis gedaan?* Elders noemt men het *gift.* Overvoering van goederen: *het kost te veel van transport.* Dingen, die onder bedekking van gewapende manschappen vervoerd worden: *een transport van levensmiddelen, krijgsbehoeften, gevangenen*, enz. Zamenstell. *transportschip*, een schip, waar-

waarmede men manschappen, paarden, levensmiddelen, enz. vervoert. Van hier het basterd w. w. *transporteren*, voor den eigendom van iets geregtelijk overdragen, elders *giften*, — vervoeren, enz. Van het ondereinde van de eene bladzijde naar het hoofd van de andere overbrengen.

TRANSPORTSCHIP, zie *transport.*

TRANT, m. Volgens KIL., oulings, iemands gang, zijne wijze van gaan. In het gebruik, iemands wijze van doen: *een burgerlijke trant van leven.* De regte wijze van iets te doen: *dat is trant van zingen.* Soort, slag: *die na een liever trant doet luisteren het verstandt.* TESSELSCHADE. Trein: *hoe zal men met een' braven trant het staetgezantschap best geleiden?* VOND. Zamenstell. *leeftrant*, *preektrant*, *schrijftrant*, *spreektrant*, *zingtrant*, enz. Van *tranten.*

TRANTELEN, zie *tranten.*

TRANTEN, o. w., *ik trantte*, *heb getrant.* Volgens KIL. oulings wandelen, langzaam gaan. Van hier *trant*, *trantje*, voor wandeling: *op een trantje gaan*, en het voortd. werkw. *trantelen*, hetzelfde als *drentelen.*

TRAP, m., meerv. *trappen.* De daad van trappen: *iets eenen trap geven.* Eene houten, aarden, of steenen, verhevenheid, waarop men trapt, om iets te beklimmen: *de trappen opklimmen. Van de trappen vallen. De poëzij wil niet op den middelsten trap staen.* VOND. Voor eenige trappen zamengenomen: *wij gingen langs eenen marmeren trap naar boven. Ik ga den trap op naer de Koningin.* VOND. *Van trap tot trap* is, allengskens. *Bij trappen* is, met onderscheid in hoogere en lagere: *de waardigheden worden in de Engelsche Kerk, even als in de Roomsche, bij trappen uitgedeeld.* Voorts is *trap* eene meerdere, of mindere, volkomenheid van evenveel welk ding: *er zullen trappen in de zaligheid zijn. Van den trap van zellefkennis.* VOND. *De trap des ouderdoms* is, eene schets van het menschelijk leven, waarop men tot zijn vijftigste jaar verbeeld wordt te klimmen, en vervolgens wederom te dalen. *De trap der jeugd*, een bekend schoolboek. Zamenstell. *trapkleed*, *trapleer*, *trapleuning*, *trapswijze*, enz. *Eeretrap*, *hoftrap*, *keldertrap*, *stadhuistrap*, *tem-*

peltrap, *torentrap*, *wenteltrap*, *winkeltrapje*, *zoldertrap*, enz. Van *trappen*.

TRAPGANS, v., meerv. *trapganzen*. Zeker slag van poelvogels, dat, uit hoofde van zijne zwaarte, niet wel vliegen kan, en in het gaan lomp toetrapt: *de trapganzen zijn in Frankrijk zeer gemeen*.

TRAPPELEN, o. w., *ik trappelde*, *heb getrappeld*. Voortdurend werkw. van *trappen*. Gestadig trappen, meest gebruikelijk van moedige en weelderige paarden: *die paarden trappelen geweldig*. Ook van menschen: *hoe staat gij zoo te trappelen? Dat heet den draeck op 't hart te trappelen*. VOND. Van hier *getrappel*. Dit woord is evenzeer verwant aan *trippelen*, als *trappen* aan *trippen*.

TRAPPEN, b. w., *ik trapte*, *heb getrapt*. Door eenen stamp met den voet drukken: *turf trappen*. Fig., *iemand trappen*, hem op de vernederendste wijze mishandelen. Oulings, volgens KIL., door eenen snellen loop inhalen en vangen; in welken zin het ook in het hoogd. gebezigd werd, en nog in het neders. gebruikt wordt; terwijl *treppan* in het angels., *attraper* in het fr., *ertrappen* in het hoogd. en *betrappen* bij ons, die beteekenis heeft, en dezelve die van het oude *trappe*, middeleeuw. lat. *trappa*, angels. *trapp*, eng. *trap*, fr. *trape*, ital. *trappola*, een werktuig om dieren te betrappen, eene val, heeft voortgebragt. Van hier *getrap*, *trap*, *trappelen*, enz. Zamenstell. *trapgans*, enz. *Aantrappen*, *betrappen*, *toetrappen*, *vertrappen*, enz. Klanknabootsend.

Trappen, hoogd., neders. ook *trappen*, angels. *treppan*, vries. *traapje*, is niet slechts verwant aan *trippen*, maar ook aan *draven*, oudd. *thraven*, STRIJK. *draben*, hoogd. *traben*, neders. *traffen*, zweed. *trafwa*, eng. *trap*. En in dit alles vindt men eene nabootsing van den klank, dien men door *draven* en *trappen* verwekt.

TRAS, *tiras*, o. Cement, steenkalk: *legh de kelders in tiras*. VOND. Overdr.: *en legg' de grontvest van den godsdienst in tieras*. MOON. Van hier *trassen*, met tras metselen, of bepleisteren. Zamenstell. *trasmolen*, *traswortel*, een malabaarsch gewas, enz.

TRAVAILJE, v., meerv. *travailjes*, *travailjen*. Van het fr. *travail*. Anders hoefstal, noodstal, waarin een paard vast

vast gezet wordt, wanneer de hoefsmit hetzelve zal beslaan; maar het bastaard *travailje* is in algemeen gebruik.

TRAWANT, m., meerv. *trawanten*. Lijfwacht: *de Vorst was van trawanten omstuwd*. Van hier *trawantschap*. Zamenstell. *lijftrawant*.

Trawant, hoogd. *Trabant*, ital. *trabante*, boh. *drabanti*, zweed. *drabant*, en schijnt daarom met ADELUNG van *draven*, hoogd. *traben*, te moeten worden afgeleid, daar het eigenlijk eenen knecht kan hebben aangeduid, die zijnen heer alomme verzelde.

TRECHTER, m., meerv. *trechters*. Een werktuig, met behulp van hetwelk men iets in eene naauwe opening giet: *door een dubbelen trechter*. HOOFT. Zamenstell. *trechtergras*, *trechterspons*, *trechterwinde*, *trechterzwam*, alle bij onze Natuurkenners onder deze namen welbekend. Het stamt af van het angels. *traugh*, door beteekenende.

TRED, m. De daad van treden, gang: *om ons te leeren, dat de tijdt zijnen tredt gaat*. HOOFT. Voorts is *tred*, even als *gang*, de wijze, waarop iemand treedt, of gaat: *hij heeft eenen deftigen tred over zich. Gij waert volschapen in uwen tredt*. VOND. *Voor loon van haren vluggen tredt*. D. DECK. Van *treden*.

TREDE, v., meerv. *treden*. Eene schrede, een stap: *hij gaat met wijde treden. Maak in uw woord mijn' treden sterk en vast*. L. D. S. P. De wijdte van eene schrede, als maat gebruikt: *het huis is honderd en dertien treden lang*. Iets, waarop men treedt, zoo als de sport van eene ladder: *er brak eene trede, en hij viel van boven neer*. Het ijzer, waarmede men in en uit eenen wagen klimt: *haar voet bleef in de trede hangen*. Eene verhooging of verlaging van eenen vloer: *het gaat met een treedje op*, of *neer*. Van *treden*.

TREDEN, b. en o. w., *ik trad*, *heb* en *ben getreden*. Bedr., trappen, met den voet drukken: *turf treden. Hij trad het met voeten*, overdragtelijk, hij behandelde het met verachting. *Eene wijnpers vol druiven treden. Het orgel treden*; overdr., de groote bewerker van eene onderneming zijn. Voorts ook betreden: *'t zijn geesten, die de wolken treen*. VOND. *Water treden* is, op of in het water wandelen, zoo als men met behulp van eenen kurken toestel doet. Bevruchten: *de hen wordt door den haan getreden. Zich eenen doorn*

in

in den voet treden. Iets in het slijk treden, het met den voet daarin drukken; overdr., op de vernederendste wijze straffen: *gij treed z' in 't slijk, die uwen wil weerstreeven.* L. D. S. P. *Deeg treden*, hetzelve met de voeten bewerken. Onz., door middel van eene of meer treden van plaats veranderen: *ter zijde treden. In eens anders plaats treden*, overdr., voor hem werken, lijden, enz. *In het midden treden*, pogingen doen, om twee strijdende partijen te vereenigen. *Op het tooneel treden*, een werkzaam aandeel aan eenig bedrijf nemen. *Ter zake treden*, zich daartoe begeven. *Ergens in treden*, zich daarmede inlaten. *Hierin zal niet getreden worden*, er zal daaraan niets gedaan worden. *In het huwelijk treden*, huwen. *In een ambt treden*, hetzelve aanvaarden. *In zijn zooveelste of zooveelste jaar treden*, zoo of zoo oud worden. *In dienst treden*, zich in dienst begeven. *In verbindtenis treden*, dezelve aangaan. *Treen in onderling verdragh.* Vond. Voorts is *treden*, stappen, gaan: *in iemands voetstappen treden*, overdr., hem navolgen: *hij treedt in zijns vaders voetstappen. In eene plas treden. Iemand op de teen treden*, overdr., hem een grievend hartzeer veroorzaken. *Iemand op de hielen treden*, overdr., hem van nabij vervolgen: *den vijant op de hielen treet.* Vond. Van hier *tred*, *trede*, *treder*, *treedster*. Zamenstell. *aantreden*, *aftreden*, *betreden*, *bijtreden*, *doortreden*, *hertreden*, *intreden*, *medetreden*, *natreden*, *optreden*, *overtreden*, *tegentreden*, *toetreden*, *tusschentreden*, *uittreden*, *vertreden*, *voorttreden*, enz.

Treden, hoogd. *treten*, is eene nabootsing van het geluid, hetwelk men door het nederzetten van zijne voeten veroorzaakt.

TREDER, m., meerv. *treders*. Al wie treedt: *wie is de treder van dat orgel?* Wegens eene vrouw gebruikt men *treedster*. Zamenstell. *orgeltreder*, *turftreder*, *turftreedster*, *watertreder*, enz. Van *treden*.

TREEFT, v., meerv. *treeften*. Eigenlijk, een ijzeren drievoet, die men op het vuur zet, om daarop wederom eene pan, eenen pot, enz. te plaatsen: *zet de pan op de treeft.* Ook oul. alle andere drievoet: *gheseten op Apollo's gouden treeft.* Z. N.

TREEK, zie *trek.*

TREFFELIJK, bijv. n. en bijw., *treffelijker*, *treffelijkst.* Eigenlijk, in staat, om te treffen, en, dewijl iemand, die zijnen vijand het beste wist te treffen, oulings voor de braafste en uitnemendste gehouden werd, braaf en uitnemend: *een treffelijk man. Welk eene treffelijke aanspraak! Gij hebt haar treffelijk geantwoord.* Van hier *treffelijkheid.* Zamenstell. *voortreffelijk*, enz. Van *treffen.*

TREFFEN, b. w., *ik trof*, *heb getroffen.* Al slaande, houwende, stekende, werpende, schietende, enz., derwijze raken, als men verlangt: *het doel treffen. Want men trof, na zoo veel slagen, 't wit van 't uitgetrokken zwaert.* VOND. Raken over het algemeen: *de eerste kogel trof hem reeds. 't IJser schiet af van den steel, ende treft sijnen naasten, dat hij sterft.* BIJBELV. Overdr., bejegenen: *moet zulk een onheil u treffen! Wat ramp ons treffen moog.* L. D. S. P. Aantreffen: *ik trof hem te huis.* In eenen fig. zin, raken: *hij is van de min getroffen. Ik werd door die aanspraak getroffen. Wie de maet en regel treft, is wijs.* VOND. Een schilder *treft* iemand, als hij hem juist afbeeldt: *hij heeft haar uitnemend getroffen.* Eene verbindtenis wordt *getroffen*, als zij tot stand geraakt. Eindelijk, was *treffen* in het hoogd. oul. slag leveren, bij ons enkel in *het treffen*, dat als z. n. eenen geleverden slag aanduidt: *het komt nog tot geen treffen.* Van hier *treffelijk*, enz. Zamenstell. *aantreffen*, *betreffen*, *een hoofdtreffen*, *overtreffen*, enz.

Treffen, hoogd. ook *treffen*, is eene nabootsing van het geluid, dat men verwekt, als men iets al slaande, houwende, stekende, werpende, schietende, enz. ter dege raakt.

TREIL, m., meerv. *treilen.* Denkelijk een bastaardwoord, van het fr. *tirail* ontleend, en daarmede van *tirer*, trekken, afkomstig. Eene lijn, om een schip voort te trekken. Bij KIL. *treyllinie.* Voorts ook het gezamenlijke touwwerk van een schip: *van zeil, van treil, van roer, van snoer, van mast, berooft.* VOND. *Het schip wordt met zeil en treil verkocht.* Van hier *treilen*, bij KIL., een schip met een touw voorttrekken, eng. *trail.*

TREI-

TREILEN, zie *treil.*

TREIN, m., meerv. *treinen.* Een bastaardwoord, even als het eng. *train.*, ontleend van het fr. *train.* Eigenlijk, een sleep van volk, eene reeks van elkander volgende menschen: *een groote trein van knechten en paarden. Iets in trein brengen* is, het in zwang, in omloop, brengen. Het stamwoord is het fr. *trainer,* trekken, slepen.

TREK, m. Zucht, begeerte: *met eenen trek tot de kunst geboren.* VOND. Bijzonderlijk, begeerte naar spijs, of drank: *de kranke begint wat meer trek te krijgen.* Voorts, aftrek, vertier: *er is geen trek in die waren. Er zal wel meer trek in komen.* Zamenstell. *etenstrek.* Van *trekken.*

TREK, m., meerv. *treken.* List, looze streek: *dezen trek had Ferdinand Gonzaga den Koning geraaden.* HOOFT. *Doch 'k zal zijn treken tot mijn voordeel gaen gebruiken.* VOND. *Hun rechtehand is vol van valsche treken.* L. D. S. P. *Iemand eenen trek spelen.* Ook wel eens *treek.* Zamenstell. *schurkentrek,* enz. Van *trekken.*

TREK, m., meerv. *trekken.* De daad van trekken: *door eenen trek uit de loterij is hij verrijkt. Wij haalden in eenen trek meer dan honderd visschen op. Hij is aan den trek*, aan het trekken van voordeelen, van vruchten uit den grond, enz. Voorts is *trek* een tal van kaarten, dat men in het spelen op eenmaal naar zich haalt: *ik heb drie trekken.* Eene streek van de pen, het penseel, enz.: *ruwe maar stoute trekken.* De gelaatsplooijen: *elke trek van zijn aangezigt kenmerkt eene edele ziel.* Fig.: *'t hard harte van dien wreeden heeft niet den minsten trek der moederlijke zeden.* VOND. Zamenstell. *baviaanstrek, gelaatstrek, karaktertrek, pennetrek, penseeltrek*, enz. Van *trekken.*

TREKBEEST, *trekgaren, trekgeld, trekkas, trekmuts*, enz., zie *trekken.*

TREKKEBEKKEN, o. w., *ik trekkebekte, heb getrekkebekt.* Door vereeniging van bekken liefkozen, zoo als de duiven doen. Van hier *trekkebekkerij, trekkebekkerijtjes*, bij OUD.

TREKKEN, b. en o. w., *ik trok, heb,* of *ben getrokken.* Bedr., het tegenoverstaande van *schuiven.* Iets lang-

langzaam naar zich toe bewegen: *de paarden trokken den wagen. Men trok hem met eenen haak uit het water. Het schip wordt door paarden getrokken. Ik wil mij dien tand laten trekken.* Uit de schede halen: *hij trok den degen tegen mij. Het mes trekken. Men trekt het zwaard.* L. D. S. P. Door gestadig trekken aan een touw in beweging brengen en houden: *de klok trekken. Onophoudelijk werd de bengel getrokken.* Naar zich wenden: *dat woord trok ieders ooren. En trok naar zich eens ieders aengezicht.* VOND. Uithalen: *de zon trekt dampen uit den grond, vuiligheid uit het linnen. De kracht moet door den brandewijn geheel uit de kruiden getrokken worden.* Vruchten inoogsten: *gij zult daarvan niet veel trekken. Strijkgeld trekken* is, het strijkgeld, of trekgeld, van eenig ding ontvangen. *Loon trekken* is, hetzelve genieten. *Loontrekkend* is, bezoldigd. *Geld trekken* is, hetzelve als bezoldiging ontvangen: *trekt hij ook geld van het land? Iets van iemand trekken*, het van hem ten geschenke krijgen: *hij trekt nu en dan nog al iets van vrienden en magen. Een lot trekken*, hetzelve uit de bus der loterij uithalen: *welk lot wordt er getrokken? Eenen goeden prijs uit de loterij trekken.* En hiertoe behoort *trekken* ook dikwijls op zich zelf: *wat heeft hij getrokken? Eenen wissel trekken* beteekent, denzelven op iemand afgeven; en deze kracht heeft *trekken* ook dikwijls op zich zelf: *ik heb reeds eenige duizenden op hem getrokken.* Voorts zegt men van iemand, die renten, interesten, huurpenningen, enz. ontvangt, dat hij dezelve *trekt: wat trekt gij van dat huis? Ik trek van die obligatie vier pro cento.* Bij de drukkers is *trekken*, drukken: *hoe vele Exemplaren moeten er van dat werk getrokken worden?* Een afschrift ergens van maken, of laten maken, drukt men uit, door: *kopij daarvan trekken. Gouddraad trekken* is hetzelve vervaardigen. *Letters trekken, eene streep, eenen kring trekken* is, dat alles door voorttrekking van de hand beschrijven. Overdragtelijk, is *eene linie trekken*, eene aaneen geschakelde reeks van verschansingen opwerpen: *de vijand trok tegen ons over eene linie.* Hiermede strookt: *trecken eenen muur*, bij KIL. *Eenen kring trek-*

trekken wordt wel eens gebruikt voor in eenen kring rond loopen: *twee groote lichten, zwieren, en trecken hunnen kreits door schoon bestarnde dieren.* VOND. *Iemand voor het regt trekken* is, hem daarvoor dagen. *Iets in proces trekken*, daarover een proces aanvangen. *Iets in twijfel trekken*, daaraan *twijfelen.* *Krom trekken* is, door uithaling van vochten krommen: *de zon trekt al dat houtwerk krom.* *Den mond trekken* is, denzelven tot eene bijzondere plooi bewegen: *hij trok den mond tot lagchen.* *Bekken trekken* is, het aangezigt tot leelijke plooijen wringen. Onz., is *trekken*, met het voorttrekken van iets onledig zijn: *gij trekken en ik schuiven! En 't hijgend ros ten buick in 't slick verbiet te trekken.* VOND. Den degen uit de schede halen: *trek, schurk!* in welken zin men ook *van leer trekken* bezigt: *trecken van leder.* KIL. Wissels trekken: *trek op mij!* Krullen op een schrift halen: *hij trekt meesterlijk.* Togten: *het trekt mij hier al te veel.* Getrokken worden: *wanneer trekt de loterij?* Uitgetrokken worden, zijne kracht van zich geven: *trekken die kruiden wel genoeg? De thee heeft nog niet getrokken.* Vochten naar zich halen: *die spaansche vlieg trekt geweldig. Ik voel niet meer, dat de pleister trekt.* *Krom trekken* is, gekromd worden: *dat hout trekt zoo krom, als een hoepel.* Voorts is *trekken* zich begeven: *het onweder trekt noordwaarts henen. Het leger trok te velde. Op de wacht trekken. In zijne dienst trekken. Naar elders trekken.* Reizen: *hij doet niets dan reizen en trekken. Ik trok naar Frankrijk. Zie de Batavieren trekken naar een nieuwen Oceaan.* VOND. Ook is *ergens naar trekken*, eenen trek daarvan hebben, daaraan gelijken: *het trekt geweldig naar het roode.* *Ergens doortrekken*, en *ergens intrekken* is, daardoor, en daarin, dringen: *de peper is nog niet door het vleesch getrokken. Het zout moet er in kunnen trekken.* *Ergens uittrekken* is, daarentegen, er uit getrokken worden: *de kracht van het kruid trekt er gansch en al uit.* Van hier *trek*, *trekachtig*, bij KIL., *trekker*, *trekking*, *treksel.* Zamenstell. *trekbeest*, *trekbeugel*, *trekbrugghe*, (*valbrugghe*,) KIL., *trekdier*, *trekgaren*, zeker vischnet, *trekgeld*, anders strijk-

strijkgeld, — *trekgift*, *trekijzer*, *trekkas*, broeikas, — *treklade*, *treklijn*, *trekmuts*, een vrouwemuts, die met banden toegetrokken wordt, *treknet*, *trekos*, *trekpaard*, *trekpad*, *trekpees*, *trekpen*, *trekpenning*, trekgeld, *trekpleister*, *trekpot*, *trekschuit*, *treksprinkhaan*, *trektafel*, *trektang*, *trektijd*, *trektouw*, *trekvaart*, *trekvisch*, *trekvogel*, die jaarlijks af- en aan trekt, — *trekweg*, *trekzaag*, *trekzeel*, enz. *Aantrekken*, *aftrekken*, *betrekken*, *bijtrekken*, *doortrekken*, *intrekken*, *natrekken*, *onttrekken*, *optrekken*, *overtrekken*, *tegentrekken*, *toetrekken*, *tusschentrekken*, *uittrekken*, *vertrekken*, *voortrekken*, *voorttrekken*, *wegtrekken*, *zamentrekken*, enz.

TREKKER, m., meerv. *trekkers*. Al wie, of wat, trekt: *wie is de trekker van dien wissel? De gezamenlijke trekkers van het lot.* In de Karottenfabrijk noemt men eenen *karottentrekker*, ook enkel *trekker*. *Een trekker van mijne hand*, anders *trekpees*. *Zonder trekker zult gij de kurk niet van de flesch krijgen.* Zamenstell. *bodemtrekker*, *draadtrekker*, *gouddraadtrekker*, *kurkentrekker*, *loontrekker*, *rententrekker*, *tandtrekker*, enz. Van *trekken*.

TREKKING, v., meerv. *trekkingen*. De daad van trekken: *gij zit daar juist op de trekking van den wind. Door de trekking der spaansche vlieg. Is de trekking der loterij al begonnen? Gewen u toch niet aan die trekkingen van uwen mond! Zij krijgt wederom trekkingen*, stuipen. Zamenstell. *huurtrekking*, *loontrekking*, *mondtrekking*, *neustrekking*, *prijstrekking*, *zenuwtrekking*, enz. Van *trekken*.

TREKMUTS, zie *trekken*.

TREKNET, zie *trekken*.

TREKPLEISTER, v., meerv. *trekpleisters*. Eene trekkende pleister, en, in den boertenden stijl, iets aantrekkends: *hij gaat steeds daar heen; hij moet daar eene trekpleister hebben*.

TREKSEL, o., meerv. *treksels*. Zekere hoeveelheid van vocht, waarin de kracht van deze of gene kruiden getrokken is: *het eerste treksel van de kina is het beste*. Eene hoeveelheid van kruiden, die men gevoegelijk op eenmaal kan laten trekken: *zie daar een trekseltje van mijne beste thee*. Van *trekken*.

TREKSPRINKHAAN, m., meerv. *treksprinkhanen.* Een trekdier van het geslacht der sprinkhanen, anders ook *overvlieger* genoemd, omdat het soms in onmetelijke scholen uit het eene land naar het andere trekt: *een bezoek van treksprinkhanen is voor elk land allerverschrikkelijkst.*

TREKVISCH, m., meerv. *trekvisschen.* Een visch, die op bestemde tijden naar zekere oorden trekt: *de haring is gewisselijk een der nuttigste trekvisschen.*

TREKVOGEL, m., meerv. *trekvogels.* Een vogel, die jaarlijks af en aan trekt, zoo als de ooijevaar: *behooren de zwaluwen ook tot de trekvogels?*

TREMEL, m., meerv. *tremels.* De trechter van eenen molen. In het fr. *tremie*, ital. *tremoggio*, *tremaglio.*

TRENS, v., meerv. *trenzen.* Bij KIL. *trensse*, *transse*, even als *trans*, eigenlijk een band, die ergens om henen gaat. In het gebruik, volgens KIL. bijzonderlijk, eene koord, die om de pees van eenen boog henen gewoeld is, en de halster van een paard. Voorts ook eene lis, of lus, even als het hoogd. *Trense* en zweed. *trens.* Eindelijk is *trens* in de gemeene volkstaal ook klop: *ik gaf hem braaf trens.*

TREPAAN, m., meerv. *trepanen.* Anders *trepaneerboor.* Eene schedelboor: *gij moet den trepaan gebruiken.* Dit woord is, even als het hoogd., eng. en fr. *trepan*, en het ital. *trapano*, ontleend van het gr. τρυπανον, eene boor, waarvan ook *trepaneren*, fr. *trepaner*, eng. *trepan*, hoogd. *trepanieren*, ital. *trepanare*, en alle daarvan afgeleide woorden herkomstig zijn.

TREPANEERBOOR, zie *trepaan.*

TREPANEREN, zie *trepaan.*

TREURBOOM, zie *treurwilg.*

TREURDICHT, zie *treurlied.*

TREUREN, o. w., *ik treurde*, *heb getreurd.* Bedroefd zijn, en zijne droefheid op eene of andere wijze aan den dag leggen: *het vogeltje treurt in zijne kouw. Hij groeit, terwijl een ander treurt in druk.* VOND. Wanneer de reden uitgedrukt wordt, heeft zij de voorzetsels *om* en *over* bij zich: *zij treurt over haar verlies. Die hierom nijdig schijnt te treuren.* VOND. Ook wordt dit woord wegens levenlooze dingen gebruikt: *al treuren nu uw straten doots en woest.* VOND. *Het velt*

velt is verwoest, het lant treurt. BIJBELV. *Uit den treuren zingen* is zonder treuren, vrolijk, helder op zingen. Van hier *getreur*, *treurig*, *treuring*, enz. Zamenstell. *treurboom*, *treurdicht*, *treurdichter*, *treurgeestig*, *treurgewaad*, *treurkleed*, *treurlied*, *treurmuzijk*, *treurpsalm*, *treurrede*, *treurrol*, *treurspel*, *treurtooneel*, *treurwilg*, *treurzang*, enz. *Betreuren*, *voorttreuren.*

Treuren, KIL. *trueren*, neders. *troren*, ZWAB. DICHT. *truren*, OTTFRID. *druren*, hoogd. *trauern*, is verwant aan *thruwen*, lijden, bij TATIAN., en misschien ook aan *rouwen*, dat door het hoogd. *trauern* uitgedrukt wordt.

TREURGEESTIG, bijv. n. en bijw., *treurgeestiger*, *treurgeestigst.* Bij KIL. ook *treurmoedig.* Treurig van geest: *zij schijnt zeer treurgeestig.* Van hier *treurgeestigheid.*

TREURIG, bijv. n. en bijw., *treuriger*, *treurigst.* Droevig: *treurig zijn. Het allereerste snarenspel schonk blijden wijn voor treurige ooren.* POOT. Droefheid vertoonende: *een treurig aangezigt.* Droefheid verwekkende: *het is eene treurige gebeurtenis.* Akelig: *Caesars dood werd door treurige voorteekens voorafgegaan.* Als bijw., al treurende: *hij zag mij heel treurig aan.* Van hier *treurigheid*, *treuriglijk.* Dit woord luidt in het hoogd. *traurig*, STRIJK. *traurich*, *traurik*, NOTK. *trureg*, angels. *dreorig*, neders. *trorig.* Van *treuren.*

TREURLIED, o., meerv. *treurliederen.* Anders *treurzang*, of *treurdicht.* Een klaaglied, waarin men eenig ongeval betreurt: *er is een treurlied op haar overlijden gemaakt.*

TREURMOEDIG, zie *treurgeestig.*

TREURSPEL, o., meerv. *treurspelen.* Een tooneelspel, welks treurige inhoud bestemd is, om gewaarwordingen van schrik en mededoogen te verwekken: *de aanschouwing van een treurspel behaagt vaak meer, dan die van een blijspel.* Overdragtelijk, een treurig geval: *het blijeindend treurspel van dat beleg.* Van hier *treurspeldichter*, de vervaardiger van een treurspel in dichtmaat, *treurspelschrijver*, enz.

TREURWILG, v., meerv. *treurwilgen.* Eene wilg met nederhangende takken: *de waterkant is met treurwil-*

 gen

gen beplant. Zulk eene wilg kan ook den naam van *treurboom* voeren; doch hieronder verstaat men eigenlijk eenen Oostindischen boom, die slechts des nachts bloeit.

TREURZANG, zie *treurlied.*

TREUZEL, zie *trijsel.*

TREUZELEN, zie *trijselen.*

TREZOOR, o., meerv. *trezoren.* Een bastaardwoord, even als het eng. *treasure*, fr. *thresor*, ital., sp. *tesoro*, lat. *thesaurus*, ontleend van het gr. θησαυρος, dat eigenlijk eene bewaarplaats van goud aanduidt, en ten bewijze strekt, dat αυρος in het gr. oulings evenzeer goud, als glans, heeft aangeduid. Dus eigenlijk eene schatkist: *het slot van 't rijk trezoor.* VOND. Voorts oulings eene op zich zelve staande kas, het zij men daarin geld, het zij men daarin iets anders, bewaarde. *Gaet veget stof van 't staend tresoor.* BRED. *Schikt alles op zijn stée, de pispot op 't trezoor.* J. VOS. Intusschen kan dit *trezoor*, bij KIL. *tritsoor*, en *tridsoer*, ook van het fr. *dressoir*, middeleeuw. lat. *dressorium*, worden afgeleid. Van dit *trezoor* komt *trezorie*, *trezorier*, *trezorierschap*, enz. Zamenstell. *kerktrezoor*, *rijkstrezoor*, *staatstrezoor*, enz.

TRIAKEL, zie *theriakel.*

TRIBUUN, *tribune*, v., meerv. *tribunen.* Bij de Romeinen, eene verheven plaats, van waar men tot het volk sprak, of de schouwspelen bezag. Bij de Franschen, en ook bij ons, eene verheven plaats in de hooge landsvergaderingen, geschikt voor het volk, om te hooren, wat er verhandeld en besloten werd.

TRIELJE, v., meerv. *trieljes*, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Stijf geklanderd linnen: *het moet met trielje bezet worden. Die trielje is daartoe al te grof.* Van hier *trieljen*, van *trielje.*

TRIJP, o., meerv. *trijpen*, dat van verschillende soorten gebezigd wordt. Bij KIL. ook *trijpe*, hoogd. *Tripp*, fr. *tripe*, sp. *tripa*, ital. *trippa.* Eene ruige stof, welker schering uit grof linnen, en welker inslag uit ruwe zijde, bestaat: *hebt gij geen beter trijp?* Van hier het onverbuigb. b. n. *trijpen*, dat van trijp is.

TRIJPEN, zie *trijp.*

TRIJSEL, v., meerv. *trijsels.* Eigenlijk eene zeef, en, over-

overdragtelijk, eene sukkelaarster; anders *treuzel: gij zijt een regte treuzel.* Van hier *trijselen.*

TRIJSELEN, b. en o. w., *ik trijselde, heb getrijseld.* Eigenlijk ziften. Overdragtelijk, muggen ziften, beuzelen, ergens mede sukkelen, anders *treuzelen*, dat in den overdragtelijken zin alleen in gebruik is: *wat zijt gij weder aan het treuzelen!* Van hier *getreuzel, treuzelaar, treuzelaarster, treuzeling, treuzelster,* enz.

TRIL, m. Enkel gebruikelijk in de spreekw. *op den tril,* of *op den dril, gaan,* uitgaan, om zich te vermaken. Van *trillen.* Zie voorts *dril.*

TRILGRAS, zie *trillen.*

TRILLEN, o. w., *ik trilde, heb getrild.* Beven, sidderen: *hij trilde van koude. Ik zag haar trillen en beven.* Van hier *tril, trilling.* Zamenstell. *trilgras,* een plantgewas, waarvan men vijf soorten telt: *klein trilgras, middelbaar trilgras,* enz. Dit woord is verwant aan *drillen* en *rillen*, en heeft zijne beteekenis eveneens aan zijnen klank te danken.

TRIOMF, *triumf*, m., meerv. *triomfen.* Even als het fr. *triomphe*, eng., hoogd. *triumph*, ital. *trionfo*, van het lat. *triumphus* ontleend, en hiermede van het gr. θρίαμβος. Eene zegepraal: *uw eer met zijn triomf bepaalt.* VOND. *Een teeken van den grootsten triomf.* Uit hoofde van eene bijgevoegde *e*, bij VOND. wel eens vr.: *in de triomfe des geloofs.* Zamenstell. *triomfboog, triomflied, triomfpoort, triomftrompet, triomfwagen*, enz. *Vredetriomf*, enz.

TRIOMFANT, *triumfant*, bijv. n. en bijw. Een bastaardwoord, even als het eng. *triumphant*, van het fr. *triomphant*, ontleend. Zegepralende, zegevierende: *keer nimmer uit den slag, dan triomfant! Triomfant verwelkoomt van ontelbare hemelscharen.* MOON. Fig., zekere van zijde geweven, en met allerhande kleuren bewerkte stof: *een kleed van triumfant.* Van hier *triomfantelijk.*

TRIOMFEREN, *triumferen*, o. w., *ik triomfeerde, heb getriomfeerd.* Zegepralen, zegevieren: *hij triomfeert over al zijne vijanden. Wij zullen met u triomfeeren.* L. D. S. P. Ook zegt men *op iets* en *van iets triomferen: Ah mogt mijn liefde van zijn wreedheid triomfeeren.* L. W. v. MERKEN. Even als het hoogd.

triumphiren, eng. *triumph*, van het fr. *triompher* ontleend.

TRIOMFLIED, o., meerv. *triomfliederen*. Een zegelied: *hupplende een triomflied zingen*. VOND. *'k Hef juichend een triomflied aan*.

TRIP, v., meerv. *trippen*. Het hout van eenen vrouweklomp, ook zulk een klomp zelf: *hare trippen zijn versleten*. Dit woord komt van *trippen*, en is klanknabootsend.

TRIPEL, o. Anders *tripelsteen*. Eene fijne aarde, in den vorm van eenen steen, die tot polijsting van vaste ligchamen gebruikt wordt: *gij moet daaraan geen tripel sparen*. Dit woord luidt in het hoogd. ook *Tripel*, en het fr. en eng. *tripoli*, en heeft dien naam van de stad Tripoli, waar men die aarde het allereerste vond.

TRIPPELEN, o. w., *ik trippelde*, *heb getrippeld*. Voortdurend werkw. van *trippen*. Met kleine treedjes gaan: *zij heeft eenen trippelenden gang*. Van hier *getrippel*, *trippelaar*, bij KIL. *trippeler*, *trepeler*. Dit woord is verwant aan *trappelen*.

TRIPPEN, b. en o. w., *ik tripte*, *heb getript*. Bijkans evenveel als *trappen*; alsmede kleine sprongetjes doen. Ook zeker kinderspel spelen.

TRITS, v., meerv. *tritsen*. Een drietal: *een zuster van de trits der razernijen*. VOND. *Die met twee broeders vroeg en spader geboren eene trits van kruisgezanten maekt*. MOON.

TRIUMF, zie *triomf*.

TROEBEL, m., meerv. *troebelen*, of *troebels*. Beroering, onlust: *uit hoofde van al die troebelen*. Bij KIL. ook *trobel*, *troeble*, en *turbel*, lat. *turba*, hoogd. *Turbel*, fr., eng. *trouble*, van het oude *truben*, *trüben*, beroeren, gr. θορυβειν, lat. *turbare*, afstammende.

TROEBEL, bijv. n. en bijw. *troebeler*, *troebelst*. Beroerd, onklaar, drabbig: *die wijn is troebel*. Spreekw. *in troebel water is het goed visschen*, bij VOND., men kan met onlusten zijn voordeel doen. Van hier *troebelachtig*, *troebelheid*.

Troebel, KIL. *turbel*, fr., eng. *trouble*, NOTK. *troube*, hoogd. *trübe*, komt van het oude *truben*. Zie het vorige *troebel*.

TROEF, v., meerv. *troeven*. Eigenlijk, een slag, welke be-

beteekenis het nog in de spreekw. van *troef geven*, en *troef krijgen* oefent: *geef den jongen braaf troef. Hij kreeg ter dege troef.* Voorts evenveel als *troefkaart.* Eene kaart, waarmede men andere kaarten als het ware slaat: *troef spelen. Hij bewaart zijne troeven tot het laatste. Al de troef is er uit. Het aasken oft eenken van der troeve.* HOOFT. *Troef keeren* is, onder het rond geven, een blad omkeeren, om hetzelve en al de eveneens geteekende kaarten tot troeven te maken. *Troef bekennen*, bij eene gespeelde troefkaart eene andere werpen, als men er eene heeft. *Troef verzaken*, in zulk een geval geen troef bijspelen. *Geene troef verzaken*, figuurlijk, niet verzuimen, om aan iets aangenaams deel te nemen: *ik kom er zeker; ik verzaak geene troef.* Van hier *troeven.* Zamenstell. *troefaas*, *troefblad*, *troefboeck*, een spel kaarten, KIL., *troefboer*, *troefdrie*, *troefheer*, *troefkaart*, *troefkoning*, *troefnegen*, *troefspel*, *troeftien*, *troefvrouw*, *troefzes*, enz.

Troef, hoogd. *Trumpf*, eng. *trump*, zweed. en neders. *trumf*, fr. *triomphe*, van *triomf.*

TROEFSPEL, o., meerv. *troefspelen.* Bij KIL. een spel, waarin de troef de hoofdrol speelt, een kaartspel. Voorts ook zulk eene reeks van troeven, als iemand bij het rondgeven, of inruilen, van kaarten krijgt: *is dat geen fraai troefspel?*

TROEP, m., meerv. *troepen.* Anders ook *trop.* Een hoop van bijeen zijnde levende wezens: *een veulen eerst uit den trop gehaelt.* VOND. *Dat niemant van den troep hadt af te wijken.* HOOFT. *Daer hij braveert in 't midden van den troep.* VOND. Het meerv. *troepen* wordt voor krijgsbenden gebruikt: *de troepen te velde doen rukken. De vijandelijke troepen werden geslagen*, Voorts wordt *troep* bijzonderlijk wegens een gezelschap van tooneelspelers gebruikt: *welken troep hebt gij thans in uwe stad?* Zamenstell. *troepswijze*, enz. *Hulptroepen*, *rijkstroepen*, enz.

Troep, KIL. *trop*, *troppe*, en *troepe*, hoogd. *Trupp* en *Tropp*, zweed. *tropp*, fr. *troupe*, ital. *truppa*, lat. *turba*, is verwant aan het hoogd. *Traube*, *druif*, bij KIL. ook *trop*, eigenlijk een ding, dat met andere soortgelijke troepswijze bijeen zit.

TROETELEN, b. w., *ik troetelde*, *heb getroeteld*. Streelen, liefkozen: *zij troetelt haar kind. Het westen vroeger 't jaer met laeuwen adem weer quam troetelen en smeecken.* VOND. Van hier *getroetel*, *troetelaar*, *troeteling*. Zamenstell. *onttroetelen*, *vertroetelen*, enz.

TROETELKIND, o., meerv. *troetelkinderen*. Een kind, waarvoor men eene bijzondere zucht heeft, en dat, uit dien hoofde, getroeteld en geliefkoosd wordt, een lieveling: *hij was het troetelkind zijner ouders.* Figuurl.: *een troetelkind van het geluk. Het troetelkind der overwinning.*

TROEVEN, b. en o. w., *ik troefde*, *heb getroefd*. Eigenlijk slaan, zoo bedr. als onz.: *ik zal hem troeven. Troef er maar op!* In het kaartspelen, eene of meer andere kaarten door middel van eene troefkaart overmeesteren: *waarom troeft gij dien koning niet?* Onz., kaart spelen: *hij verkwist zijnen tijd met troeven.* Van hier *getroef*, enz. Zamenstell. *aftroeven*, *ondertroeven*, eene lagere troef spelen, *overtroeven*, eene hoogere troef spelen, enz.

Troeven, eng. *trump*, hoogd. *trumpfen*, van *troef*, en is verwant aan het zweed. *trumfa*, houwen, slaan.

TROFFEL, m., meerv. *troffels*. Een metselaars werktuig: *de Groot zag er uit, als of hij straks den troffel opvatten wilde.* Dit woord luidt bij KIL. *troeffel* en *truffel*; en zoo spelt VONDEL het ook, in: *den degen in d'een vuist, in d'ander hant den truffel.* Het is naauw verwant aan *trouweel*, *truweel*, fr. *truelle*, eng. *trowel*. Zie *truweel*.

TROG, m., meerv. *troggen*. Eigenlijk evenveel welk hol ding, dat geschikt is, om iets te bevatten. In het opperd. nog hedendaags evenveel welke kas of kist. Bijzonderlijk, een bak, waarin de bakker zijn deeg bereidt, waaruit de varkens eten, enz., onlings *troch: nu vervalt gij tot den troch.* VOND. Zamenstell. *baktrog*, *varkenstrog*, *voedertrog*, enz.

Trog, of *troch*, hoogd., neders., zweed. *trog*, angels. *trog*, *troc*, en *trige*, boh. *trukij*, ital. *truogo*, *truogolo*, *trogolo*, ijsl. *thro*, eng. *trough*, is verwant aan het fr. *trou*, en aan het opperd. *truhe*, boh. *truhla*, eene kist, ja aan het pool. *truna*, eene doodkist.

TROG-

TROGGELEN, *truggelen*, o. w., *ik troggelde*, *heb getroggeld*. Op eene listige en bedriegelijke wijze bedelen: *hij zal daarom juist zoo lang troggelen, tot dat hij het heeft*. Van hier *getroggel*, *troggelaar*, *troggelaarster*, *troggelachtig*, *troggelarij*, *troggelster*. Zamenstell. *troggelvrouw*: *troggelvrouwen met keurven, snolletjes voor 't geboeft*. VLAERD. REDENR. — *troggelzak*, *truggelzak*, bedelzak: *die uit den truggelzack van jongs genegen te eten*. J. DE DECK. — *troggelwinst*, enz. — *Aftroggelen*, *onttroggelen*, enz.

Troggelen, fr. *trucher*, ital. *truccare*, is verwant aan ons *driegen* en het hoogd. *trügen*, *triegen*, bedriegen, door bedrog ontvreemden.

TROGGELVROUW, zie *troggelen*.

TROJAAN, zie *Troje*.

TROJAANSCH, zie *Troje*.

TROJE, o. Eene bekende stad in klein Azië. Van hier *trojaan*, een inwoner dier stad — *trojaansch*, dat daar van afkomstig is, of daar toe behoort: *het trojaansche paard*.

TROKKEN, *trukken*, o. w., *ik trokte*, *heb getrokt*. Op eene biljardtafel, die den naam van troktafel draagt, spelen: *ik heb met hem getrokt*. Zamenstell. *trokbal*, *trokspel*, *trokstok*, *troktafel*. Van het fr. *truc*, ital. *trucco*, een biljard.

TROM, v., meerv. *trommen*. Een bekend speelwerktuig: *bij uitroep met de trom*. HOOFT. *Op 't slaen van uwe trom*. D. DECK. *Toen Attilaes verwoede trom 't geruisch uws waters kwam verdooven*. VOND. *Uw cimbaal en fluit met uw trommen paaren*. L. D. S. P. *De trom roeren*. Van hier *trommel*, enz., *trommen*, enz. Zamenstell. *tromslager*, enz., *keteltrom*, *krijgstrom*, *mondtrom*, enz.

Trom, vries., opperd. *tromme*, neders. *trumme*, zweed. *trumma*, eng. *drumm*, is zijne beteekenis aan zijnen klank verschuldigd.

TROMMEL, v., meerv. *trommelen* en *trommels*. Evenveel, als het voorgaande *trom*: *op het hooren van de trommel in 't geweer*. *Voor 't roeren van de trommel des ronckenden soldaets*. VOND. *Looft hem met de trommel ende fluyte*. BIJBELV. Voorts ook eene holligheid in het oor, welke met een dun vlies overtrok-

ken is: *de trommel van het oor.* Eene dikke bus van evenveel welke gedaante: *haal wat beschuit uit de trommel!* Een cilinder van een uurwerk, waarom de ketting loopt, waardoor hetzelve bewogen wordt: *de trommel van mijn zakuurwerk. Hazen met de trommel willen vangen* is, iets onmogelijks aanvangen. *Bij zijn woord blijven, als een haas bij de trommel* is, ligtelijk daarvan afwijken. Van hier *trommelen*, enz. Zamenstell. *trommelbuik*, *trommeldans*, *trommelklank*, *trommelschroef*, *trommelslag*, *trommelslager*, *trommelspel*, *trommelstok*, *trommelstokboom*, *trommelvel*, *trommelvisch*, *trommelvlies*, *trommelzucht*, enz. *Kindertrommel*, *koffijtrommel*, enz.

Trommel, hoogd. *Trommel*, *trummel*, komt van *trom.*

TROMMELBUIK, m., meerv. *trommelbuiken.* Een buik, die door de zoogenoemde trommelzucht als een trommel opgespannen is: *welk een ellendige trommelbuik!*

TROMMELEN, o. w., *ik trommelde*, *heb getrommeld.* Op de trommel slaan. Eveneens op iets anders slaan, als men gemeenlijk op eene trommel doet: *op de tafel trommelen.* Ook wel eens bedrijvend: *men heeft mij doof getrommeld.* Van hier *getrommel.* Zamenstell. *optrommelen*, enz.

Trommelen, hoogd. *trommeln* en *trummeln*, komt van *trommel.*

TROMMELSCHROEF, v., meerv. *trommelschroeven.* Eigenlijk, de schroef van eene trommel; maar voorts ook zeker slag van kinkhorens: *welk eene fraaije trommelschroef!*

TROMMELSLAG, m., meerv. *trommelslagen.* Een slag op de trommel: *op den eersten trommelslag gereed zijn. Bij trommelslag afkondigen.*

TROMMELSLAGER, m., meerv. *trommelslagers.* Ook *tromslager.* Eigenlijk een tamboer: *hij dient als trommelslager.* Voorts eene soort van ombervisschen, onder den naam van *gebaarde* bekend, in het eng. *drummerfisch.*

TROMMELSTOK, m., meerv. *trommelstokken.* Een stok, waarmede men op de trommel slaat. Zamenstell. *trommelstokboom*, zeker slag van kassia, anders *pijpkassia* genoemd.

TROMMELVISCH, m., meerv. *trommelvisschen.* Een visch van het geslacht der stekelbuiken: *de Italianen geven aan den molensteenvisch, om deszelfs gedaante, den naam van trommelvisch.*

TROMMELVLIES, o., meerv. *trommelvliezen.* Het vlies, dat even als een trommelvel over de trommel van het oor gespannen is: *bij dat geschreeuw dreigden mijne trommelvliezen te scheuren.*

TROMMELZUCHT, zie *trommelbuik.*

TROMMEN, o. w., *ik tromde, heb getromd.* Op eene trommel slaan. Van hier *getrom, trommer,* enz. Zamenstell. *uittrommen,* enz. Van *trom.*

TROMP, v., meerv. *trompen.* Een werktuig, om eenen sterken, maar doffen, sidderenden klank te verwekken, zoo als een jagers horen, en eene bazuin: *hij hoort de trommels zege slaan, trompet en trömp triomfe kraeijen.* VOND., die het mannelijk maakt in: *sal ik dees nieuwe maar met mijnen tromp doen klincken.* Voorts al, wat aan zulk een werktuig gelijkt, zoo als de snuit van eenen olifant: *het dier sloeg hem de tromp om het lijf;* en het vooreinde van een schietgeweer: *iemand de tromp van het geweer op de borst zetten. Hij zelf biedt den geenen, die de wacht hadden, de tromp.* HOOFT. Bij KIL. ook een kinderspeeltuig, anders *mondtrom* genoemd. Van hier *trompen,* enz.

Tromp, fr. *trompe,* ital. *tromba,* sp. *trompa,* eng. *trump,* bret. *trumpil,* zweed. *trumma,* oudd. *trumbe, trumbu, triumbo, drumbo,* heeft zijne beteekenis aan zijnen klank te danken.

TROMPEN, o. w., *ik trompte, heb getrompt.* Op eene tromp blazen: van hier *trompenaar,* trompblazer, trompetter: *van trompenaars, pijpers, vedelaars ende spelers.* V. HASS. *aanteek. op* KIL. Zamenstell. *aftrompen.* Dit woord komt van *tromp.*

TROMPET, v., meerv. *trompetten.* Een bastaardwoord, even als het eng. *trumpet,* neders. *trumpette,* opperd. *trummet,* ijsl. *trameta,* hoogd. *Trompete,* van het fr. *trompette,* ital. *trombetta,* of sp. *trompeta,* ontleend. Een bekend muzijkinstrument: *op 't klinken der trompet.* D. DECK. *Thans liet de Graaf met de trompet afblaazen.* HOOFT. *En Tritons schulp was bij trompet en trom te heesch, te schor.* VOND. Een bijzonder

der register van een orgel: *de trompet uithalen. De trompet steken* is het voorgemelde muzijkinstrument in de hoogte, en wijders in den mond steken, om daarop te blazen; ook voor trompetten: *of men de trompet stack.* VOND. Van hier *trompetten*, *trompetter*. Zamenstell. *trompetblazer*, KIL., — *trompetbloem*, *trompetboom*, *trompetgras*, *trompetmaker*, *trompetsteker*, KIL., — *trompettengeschal*, *trompettenklank*, *trompetvogel*, enz. *Krijgstrompet*, *loftrompet*, *scheltrompet*, *schuiftrompet*, *triomftrompet*, *zeetrompet*.

TROMPETBLOEM, v., meerv. *trompetbloemen*. Dus noemt men een plantgewas, dat anders den naam van *gele Sarracenia* voert: *de trompetbloem heet dus naar hare lange overeinde staande buisachtige bladeren.*

TROMPETBOOM, m., meerv. *trompetboomen*. Een boom, wiens takken aan trompetten gelijken: *de trompetboom voert anders den naam van Cecropia.*

TROMPETGRAS, o. Zeker slag van gras, met eene pijpachtige steng.

TROMPETTEN, b. en o. w., *ik trompettede*, *heb getrompet*. Van *tromp*, *trompet*. Onz., op eene trompet blazen: *mij dunkt*, *ik hoor den vijand trompetten*. Bedr., door middel van eene trompet verkondigen: *iemands lof trompetten.* Van hier *getrompet*, *trompetter*. Zamenstell. *aftrompetten*, *omtrompetten*, *uittrompetten*, enz.

Trompetten, eng. *trumpet*, hoogd. *trompeten*, *trommeten*, ital. *trombettare*, fr. *trompetter*.

TROMPETTER, m., meerv. *trompetters*. Al wie zijn werk van trompetten maakt: *de vijand zond eenen trompetter, om de stad op te eischen.* Van hier *trompetterschap*. Zamenstell. *hoftrompetter*, *scheepstrompetter*, *stadstrompetter*, *veldtrompetter*, enz.

Trompetter, hoogd. *Trompéter*, opperd. *trumeter*, eng. *trumpeter*, fr. *trompette*, ital. *trombetta*, komt van *trompet*.

TROMPETVOGEL, m., meerv. *trompetvogelen* en *trompetvogels*. Zeker slag van rhinocerosvogelen: *de trompetvogels van Kaap verd geven soortgelijk een geluid, als dat van eene trompet.*

TRONIE, v., meerv. *tronien*. Het gelaat, aangezigt: *eene al-*

alledaagsche tronie. En zwenckend hare tronje. VOND. *Dat Angoulesme de tronije met eenen snuitdoek afdweilde.* HOOFT. *Schoon eene onbeschaamde tronie haere verwe niet eens verschiet.* VOND.

Tronie, middeleeuw. lat. *tronia*, fr. *trogne*.

TRONK, m., meerv. *tronken*. Een afgeknotte boomstam: *uit eenen tronk gesneden*. D. DECK. *Daer sal een rijsken voortkomen nit den afgehouwenen tronck Isai.* BIJBELV. Zamenstell. *boomtronk*. Dit woord is verwant aan *stronk*, en komt, even als het eng. *trunc*, fr. *tronc*, ital., sp. *tronco*, van het lat. *truncus*.

TROON, m., meerv. *troonen*. Een bastaardwoord, even als het hoogd. *Thron*, eng. *throne*, fr. *trone*, ital. *trono*, lat. *thronus*, ontleend van het gr. θρονος. Eens Keizers, of Konings praalzetel: *door mijn hand op Sions troon verheven*. L. D. S. P. *Denkt gij door Karels val te stijgen op den troon?* D. DECK. *Toegang tot haren troon.* VOND. *Den troon beklimmen* is, aanvangen met heerschen. *Van den troon bonzen*, van de heerschappij berooven. Van hier *troonen*, in *onttroonen*. Zamenstell. *troonmonarch*; doch deze zamenstelling wordt met regt afgekeurd; want zoo zoude men evenzeer *kroonmonarch*, *scheptermonarch*, enz. kunnen bezigen — *troonsopvolger*, enz. — *Keizerstroon*, *Koningstroon*, enz.

TROONEN, o. en b. w., *ik troonde*, *heb getroond*. Onzijd., bij de Dichters gebruikelijk, voor op den troon zitten, heerschen: *die op de wolken troont*. Bedr., lokken, verlokken: *zij heeft hem derwaarts getroond*. Zamenstell. *aftroonen*, *onttroonen*, enz.

TROOST, m. De daad van troosten, vertroosting: *troost ontvangen*, *zoeken*, — *troost geven*. *Ziende kleenen troost tegemoete.* HOOFT. *Rust, noch troost, noch uitkomst zien.* L. D. S. P. *Hoop is lijdens troost. D'onfaalbare zekerheit van dien troost.* VOLLENH. De bewerker, of grondslag, van vertroosting: *gij zijt mijn troost in dit lijden*. *Mijn beste troost is het behoud van eer en goeden naam*. *Dat is een slechte troost voor mij*, dat schenkt mij weinig vertroosting. Van hier *troostelijk*, *troosteloos*. Zamenstell. *troostelwijn*, bij CAMPH.: *schenkt wijven den troostelwijn*, — *troostgrond*, *troostrijk*, enz. *Levenstroost*, *lijdenstroost*,

troost, *oogentroost*, *zieletroost*, enz. Van *troost*.

TROOSTBAAR, bijv. n., *troostbaarder*, *troostbaarst*. Die getroost kan worden, en zich troosten laat. Bijkans niet gebruikelijk, dan in de zamenstell. *ontroostbaar*. Van *troosten*.

TROOSTELBIER, o. Bier, dat op een doodmaal, of bij de uitvaart van eenen doode, geschonken wordt: *en anders geen troostelbier toedrinken — die moghen weder komen des avendes toe troostelbier*. v. HASS. Zie *troost*, bij *troostelwijn*.

TROOSTELIJK, bijv. n. en bijw., *troostelijker*, *troostelijkst*. Troost verwekkende: *spreek een troostelijk woord*. Als bijw., al troostende: *hij sprak mij troostelijk toe*. Zamenstell. *ontroostelijk*. Van *troost*.

TROOSTELOOS, bijv. n. en bijw., *troosteloozer*, *troosteloost*. Zonder troost, van troost beroofd: *eene troostelooze weduwe*. *Nimmer verkeerde ik in troosteloozer toestand*. Van hier *troosteloosheid*. Van *troost*.

TROOSTEN, b. w., *ik troostte*, *heb getroost*. Door bemoedigende redenen, of daden, opbeuren: *laat mij uw gunst eens troosten in mijn treuren*. L. D. S. P. *Men troost ons post aan post*, *op 't gelt van Genua*. VOND. In lijden met gelatenheid bezielen: *troost u met uwe onschuld*. *Maar hij weigerde hem te laten troosten*. BIJBELV. Door bemoediging aanporren, prikkelen. Deze beteekenis heeft het woord bij KIL. en bij v. HASS. in: *hadden dat gemeen volc van Zallant getroost tot ongehoorsaemheit*; alsmede in de zamenst. *aantroosten*, dat in Vriesl. evenveel als *aanprikkelen* beteekent: *troost het paard wat aan!* Van hier *getroost*, *troost*, *trooster*, *troosting*, *troostster*. Zamenstell. *troostbrief*, *troostrede*, *troostschrift*, *troostwoord*, enz. *Aantroosten*, *getroosten*: *zich iets getroosten*, zich iets onaangenaams laten welgevallen, zich daarbij troosten, moedig opbeuren: *ik ben den dood getroost*. L. W. v. MERK., — *vertroosten*, enz.

Troosten, neders., hoogd. *trösten*, zweed. *trösta*, vries. *treestje*, OTTFRID. *drosten*, KERO *trostun*, is eigenlijk bemoedigen.

TROOSTER, m., meerv. *troosters*. Al wie troost: *de tranen der verdruckten*, *ende der genen*, *die geenen troos-*

trooster en hadden. BIJBELV. Voorts wordt dit woord in den STATENBIJBEL in plaats van voorspraak, advocaat, gr. παρακλητος, gebezigd, in: *wanneer de trooster sal gekomen zijn*, en in: *soo en sal de trooster tot u niet komen.* Zamenstell. *ziekentrooster.* Van *troosten.*

TROP, zie *troep.*

TROS, m., meerv. *trossen.* Een bos, of bundel van onderling vereenigde dingen: *een groote tros druiven. Caesar stichtte eenen tros van wapenen*, tot een zegeteeken. HOOFT. Soms ook een pijlkoker: *mijn pijlen hangen ree gescherpt in mijnen tros.* VOND. Als benaming van scheepstouwwerk: *spint lijnen, trossen, kabels.* J. DE MARR. Krijgspakkaadje, en de daarbij voegende personen: *zich bij den tros ophouden.* Ook wel eens een van die personen, of eenig ander slecht mensch: *geen tros was oit zoo slim.* VOND. Van hier *trossen*, enz. Zamenstell. *trosboef, troshiacint, troshoere*, KIL., *trosjongen, troskers, trosknecht, trosnarcis, trospaard, troswagen, troswijf*, KIL., enz. *Druiventros, legertros, veldtros*, enz.

Tros, KIL. *trosse, torsch*, hoogd. *Trosz*, zweed. *tross*, eng. *truss*, fr. *trousse*, ijsl. *truts*, is van eenen noordschen oorsprong.

TROSSEN, b. w., *ik troste, heb getrost.* Bij KIL. oppakken, in eenen eigenlijken zin, in de krijgsdienst gebruikelijk, van het pakken van hooi en stroo op de paarden; ook in den oneigenlijken zin van *trossen den misdaedighen.* KIL. Dit woord luidt in het fr. *trousser*, eng. *truss*, en is verwant aan *drossen*, zijne biezen pakken: *met iemand gaan drossen. Hij ging aanstonds drossen;* en aan *torschen;* zie dit woord.

TROTS, m. Trotschheid, hoogmoed: *of wilt gij dwaze meer den priesterlijken trots dan uw geweten schroomen?* D. DECK. *Uw ijzren staf, die al hun trots verplet.* L. D. S. P. Een hooge trap van zelfsvertrouwen, en vast besluit, om aan alle tegenkanting het hoofd te bieden: *ik wil met edlen trots den weg der deugd betreden. Uit dartlen trots.* VOND. De daad van trotsering. Deze beteekenis heeft het woord in: *trots den besten, — trots Febus over dag*, POOT; en in: *ten trots*, dat evenveel is, als *met trotsering*, in spijt: *ten trots van 't leed, dat mij mijn' haaters brouwden.*

L.

L. D. S. P. *Uit marmersteen de nijt ten trots gehouwen.* VOND. Van hier *trotsig.* Zamenstell. *heldentrots.* Dit woord komt van *trotsen.*

TROTSCH, bijv. n. en bijw., *trotscher, trotscht.* Hoovaardig, laatdunkend: *een trotsch mensch. Hoe vermetel, hoe trotsch zij zijn.* L. D. S. P. Als bijw., hoovaardiglijk: *en trots braveert met uwe waerde.* VOND. *Op dat hij zich niet trotsch verhef.* L. D. S. P. In eenen goeden zin, vol van een grootmoedig zelfsvertrouwen: *uw trots geslacht verwacht rechtschape loten uit zijnen stam.* VOND. *Hoe 't sparen trots van moet de saag klinkt voor den boeg.* ANTONID. *Minder trots en moedig prijkt.* BILDERD. Fig., grootsch: *ik zie dien berg den trotschen top verheffen. Hoe trotsch praalt gindsche torenspits!* Van hier *trotschelijk, trotschheid, trotschaard, trotschgewelfd,* VOND., *trotschhart, trotschhartig,* enz. Van *trotsen.*

TROTSCHELIJK, bijw. Bij KIL. *trotsighlick.* Verwaandelijk: *zeer trotschelijk sprak hij mij aan.* Van *trotsch.*

TROTSCHHEID, v. Hoogmoed, verwaandheid: *de trotschheid ziet hem de oogen uit. Snorkt de trotsheid dier verleijers.* L. D. S. P. Van *trotsch.* HOOFT bezigt *trotszucht* voor *trotschheid.*

TROTSEN, b. en o. w., *ik trotste, heb getrotst.* Bedr., tergen, uittarten: *de wraak des hemels trotsen. Hij trotst alle gevaren. Ik trots zijn gheweldt.* HOOFT. Onz., zich hoogmoediglijk verheffen: *waarop trotst hij toch zoo zeer? Griekenlant, dat op zijn Argo trotst.* VOND. Van hier *trots, trotsch,* enz. *trotseren,* enz.

Trotsen, tratsen, oul. *trotten,* NOTK., hoogd. *trotzen,* opperd. *tratzen, trutzen,* zweed. *trotsa,* ijsl. *tratzast.*

TROTSEREN, b. w., *ik trotseerde, heb getrotseerd.* Bijkans evenveel, als *trotsen,* braveren: *durft gij mij nog trotseren?* Van hier *trotseerder, trotsering.* Van *trotsen.*

TROTSIG, bijv. n. en bijw. *trotsiger, trotsigst.* Bij KIL. trotsch, hoogmoedig, en genegen, om anderen te trotseren: *ghij trotsich, en vol pracht, segt, wie sal ons bederven.* VLAERD. REDENR. Van hier *trotsiglijk,* trotschelijk. Van *trots.*

TROUW, bijv. n. en bijw., *trouwer, trouwst.* Anders ge-

getrouw. Naauw aan iets verbonden. Bijzonderlijk, nopens eene afbeelding, of een afschrift, van iets: *het is eene trouwe beeldtenis. Is in die kopij het oorspronkelijke wel trouw gevolgd?* Nopens een berigt, enz.: *welk eene trouwe bekentenis. Een trouw verhaal. Gij moet trouwer opbiechten.* Nopens eenen persoon, die aan eenen anderen verbonden is: *hij bleef mij steeds even trouw. Zij is háren man niet trouw. Trouwe bedienden. Zij heeft mij trouw en eerlijk gediend. Suchten, die mijn leven quellen, en heete traantjes trouw versellen.* TESSELSCHADE. *De Heer zal als uw trouwe wacht.* L. D. S. P. *Trouste Zoon van 't fier gemijtert Rome.* VOND. *Hij bleef steeds trouw op zijnen post. Ik vind in hem eenen trouwen vriend.* Hier en elders komt bij het denkbeeld van eene naauwe en ongekreukte verbindtenis aan iemand, of iets, dat van zorg voor des anders belangen, liefde jegens hem, enz. *Een trouw dier* is, een dier, dat zijnen meester niet verlaat; en, overdragtelijk, iets, dat men niet verliest, maar telkens weder vindt, als men het al eens vermist. *Eene trouwe daad* is, eene deugdzame. *Trouwe stof* is, deugdelijke. *Trouw oppassen* is, onafgebroken, en zorgvuldig. *Trouw innemen* is, zonder verzuim. *Trouw waarschuwen* is, met getrouwe behartiging van iemands belang. Van hier *getrouw*, enz. *trouwelijk*, *trouwheid*, *trouwig*, enz. Zamenstell. *trouwhartig*, enz. *Ontrouw*, enz.

Trouw, neders. *trou*, angels. *treowa*, *truve*, *truwa*, eng. *true*, hoogd. *treu*, deen. *tro*, zweed. *tro* en *trygg*, ijsl. *tryggur* en *trur*, ULPHIL. *triggwa*, OTTFRID. *drud*, komt van *trouwen.*

TROUW, v. Naauwe verbindtenis aan iemand, of iets. Bijzonderlijk van eene afbeelding, een afschrift, enz.: *er is in die schilderij veel trouw*, veel waarheid, veel gelijkends. Van echtgenooten aan elkanderen: *de trouw is voltrokken. Met een gerimpelt vel zocht in de trou te treden.* D. DECK. *Gemartelt door den rou elendig quijnen om die dodelijke trou.* ROTGANS. *De trouw breken* is, den echt vernietigen. *Op trouw geven* is, op voorwaarde van eene echtverbindtenis. Voorts wordt aan beminden, vrienden, enz., die elkanderen eene ongekreukte genegenheid bewijzen, *trouw* toegeschreven:

ik verlaat mij steeds op uwe trouw. De trouw van eenen Pylades. Alsmede aan onderdanen en bedienden, die zich steeds van hunne verpligtingen kwijten: *de trouw van Hollands volk. Ik reken op de trouw van mijnen kamerdienaar.* Hier is *trouw* het tegenoverstaande van verraad en diefachtig bedrog; en het staat tegen alle oneerlijkheid, schending van beloften, valschheid, enz., over in: *zich aan d'onkreukbre trouw verbindt.* L. D. S. P. *Tot quijting van uw trou.* VOND. *Dat het vertrouwen de trouwe queekte.* HOOFT. *Er is geene trouw meer onder de menschen. Ter goeder trouwe handelen. Iets op trouw verkoopen. Alle trouw verzaken. Trouw houden. Zijne trouw te pande stellen*, enz. Bij persoonsverbeelding is *trouw* een wezen uit de trouw gevormd: *blanke Trouw! waar ziet gij henen?* BILDERDIJK. Van hier *trouweloos*, enz. Zamenstell. *trouwbed*, *trouwbelofte*, *trouwdag*, *trouwdicht*, *trouwgewaad*, *trouwkamer*, *trouwpenning*, *trouwring*, *trouwschat*, *trouwstuk*, *trouwverbond*, *trouwverbreker*, *trouwverbreking*, enz. *Huwelijkstrouw*, *mannetrouw*, *ondertrouw*, enz.

Trouw, neders. *troue*, zweed. *tro*, hoogd. *Treue*, angels. *treova*, NOTK. *triwa*, WILLER. *truiwa*, is verwant aan het oude *trud*, waarheid, eng. *truth*, en komt van *trouwen*.

TROUWANT, m., meerv. *trouwanten.* Bij KIL. evenveel als *trawant*, en voorts ook hetzelfde als het fr., eng. *truand*, ital. *trutanno*, sp. *truhan*, een vagebond: *gasthuis boeven, truwanten, nette boeven, rabauten.* v. HASS.

TROUWBAAR, bijv. n., huwbaar: *is zij reeds trouwbaar?* Van hier *trouwbaarheid.* Van *trouwen.*

TROUWBELOFTE, v., meerv. *trouwbeloften.* Belofte van in het huwelijk te treden: *zij heeft eene schriftelijke trouwbelofte van hem.*

TROUWELIJK, bijw., opregtelijk: *gij hebt niet trouwelijk met mij gehandeld.* Met ongekreukte genegenheid en zorgvuldigheid: *zij heeft mij trouwelijk bijgestaan.* Eerlijk: *hij dient mij steeds even trouwelijk.* Zamenst. *ontrouwelijk.* Van het bijv. n. *trouw.*

TROUWELOOS, bijv. n. en bijw., *trouweloozer*, *trouweloost.* Zonder trouw: *welk een trouweloos mensch, man,*

man, *onderdaan*, *krijgsknecht*, enz. *Een trouweloos gedrag. Gij hebt mij trouweloos bedrogen.* Van hier *trouwelooheid*, *trouwelooslijk.* Dit woord luidt in het hoogd. *treulos*, in den ZWABENSPIEG. *triuweloz.*

TROUWEN, b. en o. w., *ik trouwde*, *heb* en *ben getrouwd.* Bedr., naauw aan elkanderen verbinden, zoo als man en vrouw door middel van het huwelijk: *zijt gij voor het geregt getrouwd? Morgen zullen wij ons laten trouwen. Eene maagd*, *eene weduwe*, *trouwen.* VOND. heeft *eenen last trouwen*, voor eene lastige vrouw trouwen. Ook zegt men *iemands hand trouwen.* Figuurlijk: *trouw de snaren aen de rijmen.* VOND. Onz., in den echt verbonden worden: *ik wensch met haar te trouwen. Zij zijn zamen getrouwd. Uit rechte min te trouwen.* VOND. *Op trouwen staan* is, welhaast getrouwd zullen zijn, of worden. Voorts ook allerlei verbindtenis aangaan, buiten het huwelijk, — betrouwen, vertrouwen, op iemands trouw rekenen, hem iets toevertrouwen: *die een dienst getruwet worde.* v. HASS. — HOOFT en VOND. hebben *iemands partij* — *iemands zijde trouwen*, voor zich geheel daaraan overgeven. Van hier *getrouw*, *trouw*, z. en bijv. n. *trouwbaar*, *trouwens.* Zamenstell. *aantrouwen*, *betrouwen*, *hertrouwen*, *mistrouwen*, *ondertrouwen*, *ongetrouwd*, *onttrouwen*, *uittrouwen*, *vertrouwen*, *wantrouwen*, enz.

Trouwen, hoogd. *trauen*, neders. *trouen*, angels. *treowian*, eng. *trow* en *trust*, ijsl. *trua*, zweed. *tro*, NOTK. *thruwen*, ULPHIL. *thravahn.*

TROUWENS, voegw., eigenlijk de tweede naamval van *het trouwen.* In het gebruik, genoegzaam evenveel, als *ter goeder trouwe*, *in der waarheid: trouwens*, *ik verlang niets meer.*

TROUWIG, bijv. n., dat oulings voor *trouw*, *getrouw*, in gebruik moet zijn geweest, blijkens het daarvan afgeleide *trouwigheid*, getrouwheid: *de trouwigheid van dat beest is verwonderlijk;* en het zamengestelde *wantrouwigheid.* Van het z. n. *trouw*, en voorts van *trouwen.*

TRUFFEL, zie *troffel.*

TRUGGELEN, zie *troggelen.*

TRUKKEN, zie *trokken*.

TRUNT, *truntel*, o., meerv. *trunten*, *truntels*. Iets kleins van geringe waarde: *het zullen trunten zijn*. WESTERB. *Truntel* is thans alleen in gebruik: *gij moet uwe truntels van lapjes oprapen. Het is een truntelje van een kindje.*

TRUNTEL, zie *trunt*.

TRUWEEL, o., meerv. *truweelen*. Bij KIL. ook *trouweel*. Een bastaardwoord, even als *troffel*, *troeffel* en *truffel*, ontleend van het fr. *truelle*, eng. *trowel*. Een bekend metselaars werktuig: *ick sie zijn hand geslagen aan 't truweel*. WESTERB.

TUBEROOS, v., meerv. *tuberozen*. Een bastaardwoord, even als het hoogd., eng. *tuberose*, en fr. *tubereuse*, van het ital. *tuberoso* ontleend. Een bloemgewas van Oostindischen oorsprong: *de tuberoos bloeit laat in den herfst*. Zamenstell. *tuberoosbol*.

TUCHT, v. Opleiding, en min of meer scherpe drang, tot een pligtelijk gedrag: *is hij alle tucht reeds ontwassen? Mijn soon, hoort de tucht uwes vaders, ende en verlaet de leere uwer moeder niet*. BIJBELV. *Houd uw volk beter in tucht. Vergaert d'ontzaggchelijke tucht, verstroiden onder een gehucht*. VOND. De uitwerking van zulk eene tucht, inzonderheid met betrekking tot de eerbaarheid. In dezen zin bezigde men *Zucht* oulings in het hoogd.; en gebruikt men het nog hedendaags, zoo op zich zelf, als in vereeniging met *eer*; alwaarom onze spreekw. *in alle eer en deugd* eene verbastering schijnt van *in alle eer en tucht*; vooral daar *tucht* de gezegde beteekenis in de zamenstell.: *ontucht* oefent. Voorts is *tucht* ook nog bestraffing, kastijding: *kerkelijke tucht. Zijn strenge tucht viel dag en nacht mij zwaar*. L. D. S. P. Van hier *tuchteling*, *tuchteloos*, *tuchtig*, *tuchtigen*, enz. Zamenstell. *tuchthuis*, *tuchtleer*, *tuchtmeester*, *tuchtroede*, enz. *Kindertucht*, *kloostertucht*, *krijgstucht*, *legertucht*, *ontucht*, enz.

Tucht, hoogd. *Zucht*, ZWABENSPIEG. *zuicht*, OTTFRID. *zuht*, komt van een veronderd *tugen*, of *tuigen*, neders. *tugen*, hoogd. *ziehen*, opkweeken, opvoeden, tot een goed gedrag opleiden en dringen.

TUCHTELING, m. en v., meerv. *tuchtelingen*. Een man,

man, of eene vrouw, die om slecht gedrag in een tuchthuis, of verbeterhuis, geplaatst is: *kan dit tot verbetering van dien of die tuchteling dienen?* In het hoogd. *Zuchtling*. Van *tucht*.

TUCHTELOOS, bijv. n. en bijw., *tuchteloozer, tuchteloost*. Zonder tucht: *het is eene tuchtelooze opvoeding. Hij groeit geheel tuchteloos op*. Van hier *tuchteloosheid*, hoogd. *Zuchtlosigkeit*.

TUCHTHUIS, o., meerv. *tuchthuizen*. Een werkhuis voor tuchtelingen: *zij werd naar het tuchthuis verwezen*. Zamenstell. *tuchthuisboef, tuchthuismeester*, enz.

TUCHTIG, bijv. n. en bijw., *tuchtiger, tuchtigst*. Bij KIL. zedig, eerbaar, en kuisch; het tegenovergestelde van *ontuchtig*. In het hoogd. *zuchtig*. Van *tucht*.

TUCHTIGEN, b. w., *ik tuchtigde, heb getuchtigd*. Bestraffen, kastijden: *tuchtight uwen soon, als er noch hope is; maer en verheft uwe ziele niet om hem te dooden*. BIJBELV. *Beproeft wel eens d'oprechten en tuchtigt hen*. L. D. S. P. Van hier *tuchtiging*. Van *tucht*.

TUCHTMEESTER, m., meerv. *tuchtmeesters*. Oulings vrij algemeen gebruikelijk voor zulken bezoldigden opvoeder van iemands kinderen, als men hedendaags met den naam van *gouverneur* bestempelt: *soo en zijn wij niet meer onder den tuchtmeester*. BIJBELV. Voorts bedient men zich van dit woord tot vertaling van het lat. *censor*, dat eenen aanzienlijken ambtenaar aanduidt, die op de zeden van het Romeinsche volk acht geeft. Van hier *tuchtmeesterschap*. Zamenstell. *tuchtmeestersambt*.

TUFSTEEN, zie *dufsteen*.

TUI, v., meerv. *tuijen*. Een der touwen, waarmede men schepen vertuit; en voorts ook de daad van *tuijen*, schepen of andere dingen vast leggen en houden. Van hier, dat *op de tui houden* zoo veel is, als ophouden: *om de ziel zoo lang op der tuij te houden*. HOOFT, bij wien *op ter tui gehouden* opgehouden beteekent. Dit *tui* luidt in het eng. *tie*, en is misschien verwant aan *touw*. Van hetzelve komt *tuijen*, en van hier wederom *tuijer*, bij KIL. evenveel welke band, bijzonderlijk zoodanig een, als waaraan het vee in de weide vastgelegd

 wordt,

wordt, en eene lange reeks van onderling verbondene dingen. Zamenstell. *tuianker: en het tuianker uit te brengen.* HAWK. *Vertuijen*, enz.

TUIG, o., meerv. *tuigen.* Dit woord komt van *tuigen*, trekken, verwant aan *teugen*, *tiegen*, *tijgen*, *togen.* Het is, eigenlijk, de vereeniging van riemen en koorden, waarmede een paard, of ander dier, toegerust wordt, om iets voort te trekken: *hang het paard zijn tuig om. De tuigen waren even fraai, als al het overige. Het harde osseleere tuig.* VOND. Voorts evenveel welke andere toestel, om iets te verrigten, of te vervaardigen: *mijn tuig is ongeschikt tot dat werk.* Bijzonderlijk, geschut, en al wat daarbij behoort: *van Lokren die bezorght het tuigh des blixemspels.* VOND. En daar eene verzameling van lang gebruikt gereedschap, dikwijls veel onbruikbaars bevat, heeft *tuig* voorts ook de beteekenis van slecht goed, prullen: *het is maar tuig van goed. Wat doet gij met al dat tuig?* Overdragtelijk is *tuig van volk*, slecht gespuis. Intusschen komt van *tuig*, toestel, toerusting, *tuigen*, toerusten, en van hier wederom *getuig*, dat evenveel als *tuig* beteekent: *'t gouden ghetuijch hebben sij de peerden omme ghewonden*, B. HOUWAERT. *Eurijalus nam 't getuich met goude doppen.* WESTERB. Bij KIL. heeft het ook de beteekenis van opschik, versiersel. Inzonderheid werd het oul. voor zilveren en gouden versierselen gebezigd: *de Meijsjes van de vecht hadden heur tuijchje te wongderlijck eschuurt.* BREDER. Nog draagt een zilveren of gouden ketting met een schaar en naaldenkoker, den naam van *tuig* of *tuigje: hij heeft voor zijn Meisje een zilveren tuig gekocht.* Zamenst. *tuighuis*, *tuighuismeester*, *tuigkamer*, *tuigmeester*, *tuigwagen*, enz. *Barbierstuig*, *blaastuig*, *foltertuig*, *kemeltuig*, *keukentuig*, *krijgstuig*, *legertuig*, *marteltuig*, *narrètuig*, *oorlogstuig*, *ossentuig*, *paardentuig*, *rijtuig*, *schiettuig*, *schrijftuig*, *scheepstuig*, *snaartuig*, *speeltuig*, *stormtuig*, *takeltuig*, *timmertuig*, *vaartuig*, *veldtuig*, *voertuig*, *werktuig*, enz.

TUIG, o. Bij KIL. *tuijgh*, *tuijch*, *tugh.* Even als het neders. *tüg*, zweed. *tijg*, hoogd. *Zeug*, de stof, waaruit iets vervaardigd wordt; en, bij HALMA, het ge-

za-

zamenlijke vee van eenen landman. Dit *tuig* komt van *tuigen*, voor zoo veel het oulings, even als het hoogd. *zeugen* en *ziehen*, van de beteekenis van trekken, tot die van te voorschijn brengen, verwekken en aankweeken, moet zijn overgegaan, waaruit vervolgens die van opvoeden sproot, uit welke die van *tucht* voortgekomen is. Zie dit laatste woord.

TUIGE, m. en v., meerv. *tuigen*. Anders *getuige*, dat thans alleen gebruikelijk is. Al wie van eene zaak tuigt, of getuigt: *wanneer me de tuygen sal examineren*. v. HASS. Al wat strekt om eenige zaak te doen blijken: *en die van Nassaus roem sal eeuwig tuige zijn*. VOND. Een getuigenis: *du en salste niet valsche tuge gheven*. v. HASS. *aanteek*. op KIL.

Tuige, neders. *tüge*, ULPHIL. *tuggo*, ZWABENSPIEG. *geziug*, hoogd. *Zeuge*, komt van *tuigen*.

TUIGEN, b. w., *ik tuigde*, *heb getuigd*. Eene zaak door zijn getuigenis bekend maken, of bevestigen: *wel tuigen storting van veel bloets*. VOND. *Dat Teroane tuigh*. OUDAEN. Ook onz., van iets getuigen: *men van hem tuigt*. VOND. Van hier *tuige*. Zamenstell. *betuigen*, *getuigen*, en de daarvan afgeleide woorden.

Tuigen, neders. *tügen*, zweed. *tijga*, hoogd. *zeugen*, beteekent eigenlijk zeggen, verkondigen.

TUIGEN, b. w., *ik tuigde*, *heb getuigd*. Van tuig voorzien, toerusten: *het schip wordt reeds getuigd*. *Tuig de paarden*. Van hier *getuig*, en *tuiging*. Zamenstell. *optuigen*, *onttuigen*. Deze beteekenis heeft dit woord van *tuig*, dat intusschen van een verouderd *tuigen*, trekken, afstamt. Zie *tuig*.

TUIGHUIS, o., meerv. *tuighuizen*. Een huis, waar men allerlei krijgstuig bewaart: *men haalt het geschut uit het tuighuis*. Zamenstell. *tuighuismeester*.

TUIGKAMER, v., meerv. *tuigkamers*. Een vertrek, dat tot bewaring van krijgstuig, of jagttuig, dient. Hoogd. *Zeugkammer*.

TUIGMEESTER, m., meerv. *tuigmeesters*. Al wie het opzigt over het krijgstuig houdt. Van hier *tuigmeesterschap*. Zamenstell. *veldtuigmeester*, *veldtuigmeesterschap*.

TUIL, m., meerv. *tuilen*. Verkleinw. *tuiltje*. Eigenlijk jok-

jokkernij; van hier *zijnen tuil tuilen*, en *op den tuil houden*. *Bij tuiltjes* wordt in Vriesland nog gebezigd, voor: uit jokkernij. Ook schijnt de spreekwijs *zijnen tuil tuilen* voor te komen in de beteekenis van met een dwaas en losbandig leven voortgaan: *de sluikzaameningen, liet men ze haaren tuil tuilen, scheenen geschaapen eenigh groot onheil uit te broeden.* HOOFT. Voorts is *tuijlken* bij KIL. zekere bloem, een ruiker, en een pluimpje, of ander versiersel van den hoed. Ook wordt *tuil* voor krans gebezigd, bij GREENWOOD en anderen. Het werkwoord *tuilen* is bij KIL. losbandig leven, en voorts ook ligtzinnig en besluiteloos voortleven: *laat hem maar tuilen.* HALMA. *Wat zou men dus lang tuilen*, in besluiteloosheid voortgaan. HOOFT. Het woord *tuiltje*, voor een bosje bloemen, een ruikertje, brengt men liefst tot *tuijen*, binden, vast binden.

TUIL, z. n., bij KIL. akkerbouw, teelt. Van *tuilen*, *teulen*, of *telen*, welk alles bij KIL. in den zin van landbouwen voorkomt, even als *teulen* in: *als braecklant nieu geteult voor naest aenstaende mert.* HUIGENS. Vergel. V. HASS. op *tuijl.*

TUILEN, zie *tuil.*

TUIMELAAR, m., meerv. *tuimelaars*, en *tuimelaren.* Al wie, of wat, tuimelt; zoo als zekere duif, die zulks onder het vliegen doet: *mijn fraaiste tuimelaar is weggevlogen.* Zekere dolfijn, die onder het zwemmen tuimelt: *men onderscheidt de Dolfijnen in bruinvisschen, tuimelaars, en botskoppen.* Zeker oorlogstuig, waarmede men oudtijds zware steenen wierp: *men gaf aan de zoogenoemde blijden ook den naam van tuimelaars.* Zeker slag van masteleinbrood: *ik verkies den tuimelaar boven het wittebrood*, in Gouda, en daar omstreeks gebruikelijk. Een jongen, die gaarne tuimelt: *ik ken geenen vluggeren tuimelaar.* Bij KIL. is *tuimeler* ook iemand, die zich om den broode in het tuimelen oefent. Van *tuimelen.*

TUIMELEN, o. w., *ik tuimelde*, *heb getuimeld.* Het onderste boven rollen, omwentelen: *zie dien dolfijn eens tuimelen. Hij tuimelt over dwars op handen en voeten. Over het hoofd tuimelen.* Afrollen: *hij tuimelde van al de trappen. Iemand het hoofd van den romp doen tuimelen.* Overdragtelijk, bankbreukig wor-

worden: *hij kan het niet houden, hij moet tuimelen.* Staat en rang verliezen: *gij zult hem welhaast zien tuimelen. Een staatsbestuur tuimelt,* als daarin eenige omwenteling voorvalt. *De golven tuimelen,* als zij gestadig voortbuitelen en rollen. Van hier *getuimel, tuimelaar, tuimeling.* Zamenstell. *tuimelgeest, tuimelvischje, tuimelzucht,* enz. *Aftuimelen, omtuimelen, voorttuimelen, wegtuimelen,* enz.

Tuimelen, neders. *tümeln,* eng. *tumble,* zweed. *tumla,* vries. *toemeije,* hoogd. *taumeln, tummeln,* is verwant aan het fr. *tomber,* ital. *tomare, tomolare, tombolare,* vallen.

TUIMELGEEST, zie *tuimelzucht.*

TUIMELING, v., meerv. *tuimelingen.* De daad van tuimelen, getuimel: *der golven tuimeling.* VOND. Overdragtelijk, eene omwenteling in een staatsbestuur: *ik voorzie wederom eene geweldige tuimeling.* Van *tuimelen.*

TUIMELVISCHJE, o., meerv. *tuimelvischjes.* Zeker slag van karpers. Anders *nesteling: men vangt omstreeks Alphen, in oogstmaand, veel tuimelvischjes.*

TUIMELZUCHT, v. Anders *tuimelgeest.* Een verlangen naar omwenteling in het staatsbestuur: *wordt gij ook door tuimelzucht gedreven?*

TUIN, m., meerv. *tuinen.* In het hoogd. *Zaun,* opperd. *tune,* neders. *tuun.* Eigenlijk, eene heining, omtuining: *sinen tuijn neder te werpen, als 't noot van brande wair.* V. HASS. Of het rijs, waaruit zulk eene omtuining oulings gevlochten werd: *zullen oock de Poortschrijvers nije toelaten eenigh tuijn ofte holt in de Stadt te drogen.* V. HASS. Het is dus eigenlijk niet de hof, maar de heining, die den hof afsluit. Een tuin, zegt de de Heer VAN LELIJV., is altijd laag en nooit boven drie, of vier voeten hoog. Daarvan *de hollandsche tuin,* die op de duiten verbeeld was. Het beteekent voorts eene plek gronds, welke door eene heining omgeven is, om tot aankweeking van vruchtboomen, moes, enz. te dienen: *in den tuin wandelen. Nu mijmertze in den tuin.* VOND. *Om eenen tuin te maken.* D. DECK. *De kap,* of *den mantel, om,* of *op den tuin hangen,* zegt men van eenen monnik, die zijn klooster, en het kloosterleven, verlaat. Men verbeeldt zich daarbij, dat hij

over de omtuining van het klooster geklommen, zijne kap, of zijn' mantel daaraan hangt: *al nemen de Nonnekens duer 't vleesch ocsuyn* (gelegenheid), *dat se haer wielen* (*velamina*) *hangen op den tuyn.* A. BIJNS. *Iemand om den tuin leiden*, in plaats van hem daarover te doen, of te laten, klimmen, hem misleiden. *Iemand voor een' havik op ten tuin aanzien*, beteekent bij HOOFT, iemand voor een' bespieder houden. Van hier *tuinen*, hetwelk in de Betuwe teenen vlechten beteekent, doch anders gemeenlijk genomen wordt, voor eenen tuin bearbeiden, of bewandelen, — *tuinier*, *tuinieren.* Zamenstell. *tuinalsem*, *tuinarbeid*, *tuinarbeider*, *tuinbank*, *tuinbloem*, *tuinboon*, *tuineppe*, *tuinerwt*, *tuinhaag*, *tuinhoed*, *tuinhuis*, *tuinkamer*, *tuinkers*, *tuinklaauw*, *tuinkoninkje*, *tuinkrakol*, *tuinlaan*, *tuinladder*, *tuinlisch*, *tuinlieden*, *tuinman*, *tuinmispel*, *tuinmunte*, *tuinranonkel*, *tuinschaar*, *tuinscharlei*, *tuinscheerling*, *tuinschoen*, *tuinschop*, *tuinslang*, *tuinspin*, *tuinstaak*, *tuinstoel*, *tuinstok*, *tuinvrucht*, *tuinwerk*, dat is, rijswerk aan kribben in rivieren, enz. *Bloemtuin*, *houttuin*, *knoltuin*, *kooltuin*, *kweektuin*, *moestuin*, *pleiziertuin*, *speeltuin*, *timmertuin*, enz.

TUINALSEM, m. Alsem, die in tuinen gekweekt wordt, in tegenoverstelling van die in het wild groeit: *de tuinalsem doet minder nut*, *dan de andere.*

TUINBOON, v., meerv. *tuinboonen.* Dezen naam geeft men op sommige plaatsen aan de roomsche boon.

TUINEN, o. w., *ik tuinde*, *heb getuind.* Eenen tuin bewerken; ook in eenen tuin wandelen: *ik ben een liefhebber van tuinen. Wij hebben eens getuind.* Zamenstell. *omtuinen*, enz.

TUINEPPE, v., lat. *apium.* Een bijzonder slag van eppe: *behalve de gemeene en de wilde eppe*, *heeft men watereppe*, *bergeppe*, *en tuineppe*, *of peterselie.*

TUINIER, m., meerv. *tuinieren*, en *tuiniers.* Anders *tuinder* en *tuinman.* Van *tuin.* Al wie eenen, of meer tuinen, alleen of met hulp van dienstbaar volk, bewerkt, zoo voor eigene rekening, als in soldij van anderen: *het is een tuinier van bedrijf.* Van hier *tuinieren.* Zamenstell. *tuiniershuis*, *tuiniersjongen*, *tuiniers-*

nierskneçht, *tuiniersloon*, *tuiniersvrouw*, *tuinierswoning*, enz.

TUINIEREN, o. w., *ik tuinierde*, *heb getuinierd.* Het bedrijf van eenen tuinier oefenen: *hij heeft zich op het tuinieren toegelegd.* Van *tuinier.*

TUINKERS, v., meerv. *tuinkersen.* Eene kers, die in eenen tuin geteeld is, in tegenoverstelling van eene, die uit eenen afzonderlijken kersenboomgaard voortkomt.

TUINKERS, v. Zeker slag van kers. Anders *sterkers: de tuinkers komt reeds boven.*

TUINKRAKOL, v., meerv. *tuinkrakollen.* Een bijzonder slag van huisjesslekken: *men onderscheidt de huisjesslekken*, of *krakollen*, *in water- moeras- en land- of tuin-krakollen.*

TUINLISCH, o. Eene der velerhande soorten van lisch, of blaauwe lelie: *het tuinlisch groeit in Duitschland ook in het wild.*

TUINMISPEL, m., meerv. *tuinmispelen*, en *tuinmispels.* Dat slag van mispelen, dat in de tuinen wordt aangekweekt: *men vindt driederlei tuinmispels*, *groote zoete*, *groote zure*, *en spiegelmispels.*

TUINMUNTE, v. Zeker slag van munte: *de tuinmunte voert ook den naam van gladde akkermunt.*

TUINSCHARLEI, v. Een plantgewas, dat eene der vier verschillende soorten van scharlei uitmaakt: *de tuinscharlei groeit in Spanje en Portugal natuurlijk.*

TUINSCHEERLING, v. Een bijzonder slag van scheerling, dat door dezen naam van de *groote scheerling*, en *waterscheerling*, onderscheiden wordt: *de tuinscheerling groeit hier en daar langs de wegen*, *en sluipt van daar wel eens in de tuinen in.*

TUINSLANG, v., meerv. *tuinslangen.* Een bijzonder slag onder de zoogenoemde serpenten: *de tuinslang hoort in Amerika te huis.*

TUINWERK, zie *tuin.*

TUISCHEN, b. w., *ik tuischte*, *heb getuischt.* Waar tegen waar verruilen: *ik wil niet met hem tuischen. Paarden tuischen.* Voorts bij KIL. ook spelen, dobbelen. Van hier *tuischer*, *tuischerij*, *tuisching.* Zamenstell. *paardentuischer*, enz.

Tuischen, neders. *tuschen*, *tuusken*, hoogd. *tauschen*, schijnt verwant aan het hoogd. *tauschen*, bedriegen.

TUIT,

TUIT, v., meerv. *tuiten.* Evenveel als *toot*, eene uitstekende punt van menigerlei aard; zoo als die van eene kan: *de tuit is van die kan gebroken;* die van een ouderwetsch hoofdhulsel: *eene muts met tuiten;* bij Kil. ook die van eene borst, anders *tet;* en de borst zelve. Voorts ook de kan zelve, waarvan *tuit* anders de punt aanduidt. Deze beteekenis heeft het woord in: *met kannen, potten, tuiten, glasen.* v. Hass. Alsmede eene puntige haarvlecht: *zij droogt en net de groene tuit.* Vond. Bij Kil., ook een horen, anders *toot*, en de velg van een rad. Oul. beteekende *tuit* ook eene ligte vrouw: *van 't ghewaet van lichte Tuyten.* Gesch. Van hier *tuiten*, enz. Zamenstell. *tuitband*, de band van eene haarvlecht, *tuitkan*, *tuitmuil*, Kil., *tuitpot*, *tuitschoen*, *tuituil.* Kil. enz. *Haartuit*, *ijdeltuit*, of *ijltuit*, *schoentuit*, enz.

TUITBAND, zie *tuit.*

TUITEN, o. w., *ik tuitte, heb getuit.* Toeten: *wie ruyt, en tuyt, hier zo als de ontstelde?* R. Viss. Zie voorts *toeten.* Van hier *getuit*, *tuiter*, *tuiting.* Zamenstell. *tuithoren*, enz., *loftuiten*, *glorietuiten: 'k en kon niet glorijtuiten.* J. de Deck. enz.

TUK, m., meerv. *tukken.* Bij Kil. aanraking, en stoot; bijzonderlijk zulk een stoot met den kop, als de rammen plegen te geven; waarvan *tukkenbollen*, met den kop stooten. In het hedendaagsch gebruik is *tuk*, ras: *die hond is van eenen goeden tuk.* Ook van menschen, aard, inborst, geslacht: *niet veraert van zijnen tuk.* Vond.

TUK, bijv. n., *tukker, tukst.* Geslepen, afgerigt: *tuk op roof. De noot maekt d'onbeslepe tuk.* Vond. In Vriesland *toek*, verwant aan het hoogd. *Tuck*, een listige trek.

TUKKENBOLLEN, zie *tuk.*

TUL, hetzelfde als *pul;* inzonderheid in de beteekenis van eene kan met eene lange pijp, waaruit men kinderen laat drinken. Van hier *tullen*, voor drinken, en *tullebroer*, een dronkaard. Westerb. heeft *tullewijf.* Ook zegt men: *hij is een regte tul*, een zuiper.

TULBAND, m., meerv. *tulbanden.* Eene turksche hoofdwrong: *op den tulbant.* Vond. — Eng. *turbant*, bij Kil. ook *turbant*, fr., hoogd. *turban*, ital. *turbante*, en

en *torpante*, perz. *dijlbent*, waaruit dit woord ontleend is. Voorts bezigt men het ook wegens zeker gebak, dat de gestalte van eene turksche hoofdwrong heeft.

TULLEN, zie *tul*.

TULP, v., meerv. *tulpen*. Eene welbekende bloem: *men onderscheidt de tulpen in drie hoofdsoorten. De rijp, de nevel, en de mist, verstikt de tulp.* VOND. Zamenstell. *tulpbol*, *tulpboom*, *tulpenbed*, *tulpblad*, *tulphandel*, *tulpkweeker*, *tulpsteel*, enz.

Tulp, hoogd. *Tulpe*, en *Tulipane*, KIL. *tulipa*, eng. *tulip*, fr. *tulipe*, ital. *tulipa* en *tulipano*, heeft dezen naam aan de overeenkomst der gestalte van haren bloem met eenen tulband te danken.

TULPBOOM, *tulpenboom*, m., meerv. *tulpboomen*. Een boom, wiens bloemen aan tulpen gelijken: *de bloem dragende tulpboom wordt in Noordamerika gevonden.*

TULPHANDEL, m. Evenveel welke handel in tulpen. Inzonderheid die windhandel, welke in 1637 van staatswege vernietigd werd: *hoe velen werden er niet door den tulphandel verarmd?*

TURELUUR, m. Enkel gebruikelijk in de spreekw.: *uit zijnen tureluur zijn, geraken*, uit zijne luim zijn, enz. J. VOS zegt ergens: *ik zweer bij mijn tureluur, dat ik hem nog zal hebben.* Van hier heeft men, in de gemeenzame verkeering, het bijvoegelijke *tureluursch* gevormd: *het is om tureluursch* (gek of dol) *te worden.* Van het fr. *turelure*.

TUREN, o. w., *ik tuurde*, *heb getuurd*. Met inspanning van het gezigt kijken, gluren: *hij tuurt onophoudelijk door zijn kijkglaasje.*

TURF, m., meerv. *turven*. Eigenlijk eene zode, welke beteekenis *turf* in het eng., *torf* in het zweed., en *tijwarch* in wallis, oefent. Voorts eene brandbare zode, welke men boven van de heidevelden spit, en verbrandt; en eene brandbare veenkluit, uit zekere vette veenaarde gevormd, die, op verscheidene plaatsen, uit den lagen grond opgebaggerd, vastgetrapt, tot vierkante brokken gestoken, gedroogd en tot brandstof gebezigd wordt: *een vuur van turven maken. Verbodt van eenigen turf te steeken.* HOOFT. *Turf graven*, *turf baggeren*, *turf maken*, *turf trappen*, *turf stapelen*, *turf vlet-*

vletten, *turf meten*, *turf tonnen*, enz. *In het veer ziet men op een turfje niet*, beteekent, daar men overvloed van iets heeft, is men op zoodanig iets niet karig. *Hij weet eenen turf in drieën te kloven*, hij is hoogzuinig. Van *turf* komt *turven*. Zamenstell. *turf-akker*, *turfasch*, *turfbak*, *turfbank*, *turfboer*, *turf-damp*, *turfdrager*, *turfeiker*, *turfgraver*, *turfhok*, *turfkelder*, *turfkluit*, *turfkoker*, *turfkool*, *turf-kooper*, *turfland*, *turfmaakster*, *turfmaker*, *turf-mand*, *turfmarkt*, *turfmeetster*, *turfmeter*, *turfmolm*, *turfpraam*, *turfschip*, *turfschipper*, *turfschouw*, *turfschuit*, *turfschuur*, *turfspitter*, *turfsteker*, *turf-ton*, *turftonder*, *turftonster*, *turfveen*, *turfverkoo-per*, *turfverkoopster*, *turfvulster*, *turfvuur*, *turfwa-gen*, *turfzolder*, enz. *Baggerturf*, *steekturf*, *win-terturf*, *zomerturf*, enz.

Turf, Kil., hoogd., neders., zweed., ijsl. *torf*, oudd. *torft*, *zurufft*, *zurf*, *zurb*, *zurbe*, *turben*, middeleeuw. lat. *turba*, ital. *torba*, fr. *tourbe*, angels. *tyrb*, *tyrf*, *turfe*, eng. *turf*, komt misschien van het ijsl. *torfa*, graven, en vervolgens ook de gegravene turf branden.

TURK, m., meerv. *turken*. Eigenlijk, de volksnaam van eene mohammedaansche natie: *de Turken bemagtigden het Westen van Azie*, *Egypte*, *en vervolgens ook Konstantinopel*. Evenveel welke Mohammedaan: *Joden en Turken hebben veel met elkanderen gemeens*. *Iemand plagen als een turk*, hem geweldig plagen. *De groote Turk*, de Keizer van Konstantinopel, ook *de groote heer*. *De Turk* is het Turksche volk: *den Turck zijn vleugels korten*. Vond. Het vr. van *turk* is *turkin*. Voorts, komt van *turk* het werkw. *turken*, *turkije*, *turkoois*, *turksch*. Zamenstell. *turkenland*, enz. Adelung leidt dit woord af van het aloude *tor*, een berg, als of het eigenlijk een bergbewoner aanduidde.

TURKEN, b. w., *ik turkte*, *heb geturkt*. Plagen als een turk: *hoe kunt gij dat kind zoo turken?*

TURKIJE, o. Turkenland: *voor uwen arm bezwijckt Turckije*, *dat op de zee u laegen leit*. Vond.

TURKIN, zie *turk*.

TURKOOIS, m. en o., meerv. *turkooizen*. Mannelijk, een edel gesteente van eene blaauwe kleur: *die vlammen-de robijnen*, *dat gout*, *en dien turkois*. Vond. *De*

vier-

vierde rijge van een turkois, ende een Sardonix, ende een Jaspis. Bijbelv. Onzijdig, de erts; ook eene hoeveelheid van dit slag van edelgesteenten, waaruit iets gemaakt wordt: *men vreest dat blaeu turkois.* Vond. *Het schittert van smaragd en turkoois.*

Turkoois, Kil. *turckoys*, Vond. *turkois*, hoogd. *Turkisz*, eng., fr. *turquoise*, sp. *turquesa*, ital. *turchesa*, en *turchina*, komt van *turk*, omdat men den echten turkoois oulings uit Turkije kreeg.

TURKSCH, bijv. n., al wat tot de Turken behoort, of betrekkelijk is: *de Turksche maen durf zich beloven, de zon der kruisvlagge uit te doven.* Vond. *De Turksche keizer, het Turksche rijk, Turksche boonen, Turksche erwten, Turksch fluweel, Turksch garen, Turksche honden, Turksche paarden, Turksche tapijten, Turksche weit*, enz. Van *turk*.

TURVEN, o. w., *ik turfde, heb geturfd.* Turf opdoen. Spreekw.: *hij heeft al wel geturfd*, hij heeft zijne schaapjes al op het drooge. Zamenstell. *turftijd*, enz. Van *turf*.

TUSSCHEN, voorzetsel van tijd en plaats, dat eene beweging naar, of een verblijf in, de middelruimte, welke twee dingen van elkanderen scheidt, aanduidt. *Daer en is maer als een schrede tusschen mij ende tusschen de doot.* Bijbelv. *De ribben van een rif, die tusschen beide laten een ruimen buik.* Vond. *Het gebeurde tusschen Paschen en Pinksteren. Tusschen mijn veertigste en vijftigste jaar kwam mij dat alles over. Er viel tusschen beide iets voor.* Hier is *tusschen beide*, in de tijdruimte, waardoor twee voorgemelde tijdstippen vaneen gescheiden worden; of, onbepaaldelijk, tusschen de gebeurtenissen, waarvan gesproken wordt. Dezelfde uitdrukking heeft elders de bijzondere beteekenis van middelmatig: *heeft hij u wel behandeld? zoo wat tusschen beide.* Voorts is *tusschen beide spreken*, zich als bemiddelaar gedragen. *Tusschen beide komen*, zich derwijze in eenige zaak mengen, dat men daaraan eene andere plooi geve, of den loop daarvan zelfs geheel stuite: *als er maar niets tusschen beide komt. Tusschen twee strijdende partijen vliegen. Iets tusschen duim en vinger nemen.* Ook voegt men *door*, *henen*, *in*, *uit*, en *weg*, bij tusschen: *ik*

ik ging er tusschen door. Baan u een pad daar tusschen henen. Wij drongen er tusschen in. Het sprong er tusschen uit. Hoe kom ik hier tusschen weg? Dit voorzetsel behoort tot die gene, die oulings den tweeden naamval bij zich hadden, en, zegt men nog hedendaags *tusschen deks*, *tusschen dijks*, en *tusschen tijds*; zie deze woorden, en nederd. spraakk., D. I, § 373. Voorts is *tusschen u en mij*, en *tusschen ons*, buiten kennis van anderen: *het blijft tusschen u en mij. Tusschen ons gesproken. Tusschen geel en groen* is, zoo naar het gele, als naar het groene, trekkende. *Tusschen licht en donker*, in de avond- of morgen-schemering. *Tusschen mal en dwaas*, in de gemeenzame verkeering, min of meer ontsteld van hersenen: *hij is niet gek, maar zoo wat tusschen mal en dwaas. Tusschen de bedrijven* is, eigenlijk, tusschen de bijzondere afdeelingen van een tooneelspel, maar voorts ook tusschen evenveel welke andere dingen: *het eerste geregt werd afgenomen, en wij dronken eens tusschen de bedrijven. Tusschen twee*, of *meer*, *dingen kiezen* is, zijne keus op een daarvan vestigen. *Tusschen twee vuren geraken* is, figuurlijk, van weerskanten benaauwd, en aangevallen, worden. *Tusschen twee stoelen in de asch gaan zitten* is, figuurlijk, door eene besluitelooze verwaarloozing van het goede, dat zich van weerskanten aanbiedt, in ongelegenheid gebragt worden. Eindelijk komen van *tusschen* de voegwoorden *intusschen*, en *ondertusschen*, en eene reeks van andere zamenstellingen met zelfstandige naamwoorden; gelijk ook eenige met werkwoorden.

Tusschen, vries. *tusken*, neders. *tüschen*, *twusken*, oudd. *zuschin*, hoogd. *zwischen*, Notk. *zewisken*, Tatian. *zuisgene*, Willer. *zuischon*, zwab. dicht. *entzwischent*, komt ongetwijfeld van *twee*, hoogd. *zwei*; zoo als te meer daaruit blijkt, dat het in het angels. *betweonan*, *betwijnan*, en in het eng. *between* luidt. Het is dus eigenlijk in het midden van twee dingen.

TUSSCHENARTIKEL, o., meerv. *tusschenartikelen*, en *tusschenartikels*. Een artikel, dat tusschen andere artikelen wordt ingevuld: *hij vermeerderde de voorgeslagene vredesartikelen met een en ander tusschenartikel.*

TUSSCHENBEDENKING, v., meerv. *tusschenbedenkingen.* Eene bedenking, welke tusschen andere bedenkingen opkomt: *zijn geschrijf is met allerlei tusschenbedenkingen opgevuld.*

TUSSCHENBEDRIJF, o., meerv. *tusschenbedrijven.* Een bedrijf, dat tusschen andere bedrijven plaats grijpt: *welk een aangenaam tusschenbedrijf!*

TUSSCHENBEIDENHEID, v., meerv. *tusschenbeidenheden.* Bij KIL. de ruimte tusschen twee opgenoemde dingen: *digt bij de rivier stond het kasteel, en de tusschenbeidenheid leverde een fraai grasperk op.*

TUSSCHENBEURT, v., meerv. *tusschenbeurten.* Eene beurt, welke tusschen andere beurten invalt: *krijg ik geen tusschenbeurtje?*

TUSSCHENBOD, o. Een bod, dat tusschen de aanbiedingen van iemand anders gedaan wordt: *uw tusschenbod heeft mij veel nadeels gedaan.*

TUSSCHENDAK, o., meerv. *tusschendaken.* Een dak over een open vak tusschen twee gebouwen: *waarom laat gij er geen tusschendak maken?*

TUSSCHENDANS, m., meerv. *tusschendansen.* Een dans tusschen twee tooneelspelen: *hoe behaagt u die tusschendans?*

TUSSCHENDIJK, m., meerv. *tusschendijken.* Een dijk tusschen twee of meer andere dijken: *die dijken worden door een' korten tusschendijk vereenigd.* Van hier *tusschendijks.* Zie *tusschen.*

TUSSCHENDOEN, b. w., onregelm., *ik deed tusschen, heb tusschengedaan.* Ergens iets tusschen steken, tusschen brengen.

TUSSCHENEILAND, o., meerv. *tusscheneilanden.* Een eiland, hetwelk ergens tusschen ligt: *toen de Franschen den linker oever verlieten, hielden zij niet slechts den regter, maar ook de tusscheneilanden, bezet.*

TUSSCHENENGTE, v., meerv. *tusschenengten.* Eene engte, welke ergens tusschen ligt: *de vijand werd in de tusschenengte van de wederzijsche rotshoogten geweldig beschoten.*

TUSSCHENERF, o., meerv. *tusschenerven.* Een erf tusschen twee woningen, enz.: *het tusschenerf hoort aan mijnen buurman toe.*

TUSSCHENGANG, m., meerv. *tusschengangen.* Een

gang tusschen andere gangen: *ik ontmoette haar in den tusschengang.*

TUSSCHENGEBIED, o. Een gebied, hetwelk gedurende zekeren tusschentijd gevoerd wordt: *na des Konings dood werd het tusschengebied, tot aan de mondigheid van den Kroonprins, aan hem opgedragen.*

TUSSCHENGESCHRIJF, zie *tusschenschrift.*

TUSSCHENGESNAP, zie *tusschensnap.*

TUSSCHENGESPEEL, o. Verschilt merkelijk van *tusschenspel;* zie dit woord; en beteekent muzijk, welke ergens tusschen gespeeld wordt: *dat tusschengespeel begint mij reeds te vervelen.*

TUSSCHENGETAL, o., meerv. *tusschengetallen.* Een getal, dat midden tusschen twee andere getallen staat: *welk is het tusschengetal tusschen zeven en dertien?* Anders *tusschental.*

TUSSCHENGEWEST, o., meerv. *tusschengewesten.* Een gewest, waardoor andere gewesten van elkanderen afgescheiden worden: *beiden zochten het tusschengewest aan hun rijk te hechten.*

TUSSCHENGEZANG, o., meerv. *tusschengezangen.* Een gezang, dat ergens tusschen aangeheven wordt: *men zong een kort tusschengezang.*

TUSSCHENGOOIJEN, b. w., *ik gooide tusschen, heb tusschengegooid.* Al gooijende ergens tusschen brengen. *Ergens puin* enz. *tusschengooijen.*

TUSSCHENGRACHT, v., meerv. *tusschengrachten.* Eene gracht, welke ergens tusschen ligt: *men stuitte voor de tusschengracht.*

TUSSCHENGROEIJEN, o. w., *ik groeide tusschen, ben tusschengegroeid. Er groeit hier veel onkruid tusschen.*

TUSSCHENHANDEL, m. Al wat tusschen eenigen anderen handel gehandeld wordt: *die tusschenhandel had bijkans alles omver geworpen.*

TUSSCHENHISTORIE, v., meerv. *tusschenhistorien,* en *tusschenhistories.* Een geschiedverhaal, dat tusschen andere geschiedverhalen staat: *met voorbijgaan van de gansche tusschenhistorie.* Eene reeks van gebeurtenissen, die tusschen andere gebeurtenissen voorvielen: *de tusschenhistorie bereidde alles voor de vernietiging van het rijk, dat door hem werd opgerigt.* Een tusschen

schen beide plaats grijpend geval: *dat was eene leelijke tusschenhistorie.*

TUSSCHENJAAR, o., meerv. *tusschenjaren.* Een jaar, dat tusschen andere jaren invalt: *na verloop van drie tusschenjaren van kommer en verdriet.*

TUSSCHENKANS, v., meerv. *tusschenkansen.* Eene kans tusschen twee andere kansen: *is er dan geene tusschenkans?*

TUSSCHENKLANK, m., meerv. *tusschenklanken.* Een middelklank tusschen twee andere klanken: *dat is te hoog; dat is te laag; dit is de regte tusschenklank.*

TUSSCHENKLEUR, v., meerv. *tusschenkleuren.* Eene kleur, die midden tusschen twee andere kleuren gerangschikt worden kan: *groen is de tusschenkleur tusschen blaauw en geel.*

TUSSCHENKOMEN, zie *tusschenkomst.*

TUSSCHENKOMST, v. Invalling in den loop van iets, dat daardoor gestuit, of anders gewijzigd wordt: *de tusschenkomst van de koorts vertraagde mijnen arbeid.* Tusschen beide komende hulp: *door de tusschenkomst van een' vriend werd het nog geschikt.* Van *tusschenkomen.*

TUSSCHENKONING, m., meerv. *tusschenkoningen.* Een Koning, die tusschen de Koningen van twee bijzondere geslachten heerscht: *hoe lang regeerde die tusschenkoning?*

TUSSCHENKRING, m., meerv. *tusschenkringen.* Een kring tusschen twee andere kringen: *onze planeet beschrijft eenen tusschenkring tusschen dien van Mars en Venus.*

TUSSCHENLAAG, v., meerv. *tusschenlagen.* Eene laag, die ergens tusschen ligt: *men vond, eer men van het veen aan het zand kwam, eene tusschenlaag van schelpen.*

TUSSCHENLAAN, v., meerv. *tusschenlanen.* Eene laan, die ergens tusschen ligt: *door een klein tusschenlaantje, kwamen wij van de eene laan in de andere.*

TUSSCHENLAND, o., meerv. *tusschenlanden.* Een land ergens tusschen liggende.

TUSSCHENLEGGEN, b. w., *ik legde, leide, tusschen, heb tusschengelegd, tusschengeleid. Om het*

het schrift niet te vlakken, moet gij er vloeipapier tusschenleggen.

TUSSCHENLID, o., meerv. *tusschenleden.* Een lid, dat tusschen andere leden geplaatst is: *de beide uiterste leden van den bamboes waren geknakt, het tusschenlid was alleen vrij gebleven.*

TUSSCHENLIGGEN, o. w., *ik lag tusschen, heb tusschengelegen. — Tusschenliggende landerijen.*

TUSSCHENLOOPEN, o. w., *ik liep tusschen, heb* en *ben tusschengeloopen. Toen zij elkander begonnen te dreigen, liep ik er tusschen.*

TUSSCHENLUCHT, v. De lucht, welke men ergens tusschen vindt: *de dampkringen van onze en andere planeten worden door de tusschenlucht vaneen gescheiden.*

TUSSCHENMEER, o., meerv. *tusschenmeren.* Een meer dat ergens tusschen ligt: *wij voeren over het kleine tusschenmeertje van de eene stad naar de andere.*

TUSSCHENMUUR, m., meerv. *tusschenmuren.* Een muur ergens tusschen: *de dunte van den tusschenmuur maakte, dat ik alles hooren kon.*

TUSSCHENOORD, o., meerv. *tusschenoorden.* Een oord, hetwelk ergens tusschen ligt: *men zag uit het eene lusthuis, over een fraai tusschenoord, op het andere.*

TUSSCHENPAD, o., meerv. *tusschenpaden.* Een pad ergens tusschen: *is er geen tusschenpad tusschen die beide wegen?*

TUSSCHENPARTIJ, v., meerv. *tusschenpartijen.* Eene partij tusschen andere partijen: *de zoogenoemde halve Arianen vormden eene tusschenpartij tusschen de Arianen en de Athanasianen. Er werden tusschen de ondertrouw en de bruiloft eenige tusschenpartijen aangelegd.*

TUSSCHENPLAATS, v., meerv. *tusschenplaatsen.* Eene plaats ergens tusschen: *ik zou er zoo veel tusschenplaats niet laten.*

TUSSCHENPLAN, o., meerv. *tusschenplannen* en *tusschenplans.* Een plan, dat als het ware den middelweg tusschen twee andere plannen houdt: *hij ontwierp een tusschenplan.*

TUSSCHENPLANEET, v., meerv. *tusschenplaneten.*

Eene

Eene planeet tusschen andere planeten: *Ceres en Pallas schijnen brokken van eene gewezene tusschenplaneet tusschen onze aarde en Mars.*

TUSSCHENPOOS, v., meerv. *tusschenpoozen.* Eene wijl tijds, welke tusschen iets verloopt: *er ontstond eene tusschenpoos van stilzwijgen. Bij tusschenpoozen*, tusschen beide invallende tijdvakken: *bij tusschenpoozen zweeg zij stil;* of derwijze dat er bij herhaling eenige tijd tusschen beide verloopt: *drink het op eenmaal uit, in plaats van bij tusschenpoozen.*

TUSSCHENPOOZEN, o. w., *ik poosde tusschen, heb tusschengepoosd.* Tusschen beide wachten: *wij moeten niet lang tusschenpoozen.* Van eene koorts, niet aanhoudend voortgaan, maar bij tusschenpoozen afgebroken worden: *de koorts schijnt tusschen te poozen. Zij heeft eene tusschenpoozende koorts.* Van hier *tusschenpoozing*, de daad van tusschenpoozen, het tusschenpoozen van de koorts: *in de tusschenpoozingen moet er trouw ingenomen worden.*

TUSSCHENPOOZING, zie *tusschenpoozen.*

TUSSCHENPREEK, v., meerv. *tusschenpreken.* Eene preek, welke tusschen andere preken gedaan wordt: *zijne lijdenspreken werden door eene tusschenpreek afgebroken.*

TUSSCHENPSALM, m., meerv. *tusschenpsalmen.* Een psalm, welke ergens tusschen gezongen wordt: *men zong meer dan eenen tusschenpsalm.*

TUSSCHENRAK, o., meerv. *tusschenrakken.* Een rak tusschen andere vaarwaters: *wij moeten het tusschenrak laveren.*

TUSSCHENRANG, m., meerv. *tusschenrangen.* Een rang tusschen andere rangen: *die Kolonel is eerst soldaat geweest en heeft vervolgens alle tusschenrangen doorgeloopen.*

TUSSCHENRAS, o., meerv. *tusschenrassen.* Een ras, dat tusschen andere rassen in gerangschikt wordt: *behooren de Oerangoetangs tot menschdieren, of maken zij een tusschenras tusschen hen en de mensch gelijkende dieren uit?*

TUSSCHENREDE, v., meerv. *tusschenreden.* Eene rede, welke ergens tusschen gehouden wordt: *op die tusschenrede*

 rede

rede volgde wederom een diep stilzwijgen. Een gezegde, hetwelk midden in eenen volzin tusschen twee haakjes wordt ingelascht: *eene tusschenrede voert in het Grieksch den naam van parenthesis.*

TUSSCHENREEKS, v., meerv. *tusschenreeksen.* Eene reeks van ergens tusschen geplaatste dingen: *na eene lange tusschenreeks van andere Koningen regeerde er wederom een Jeroboam over Samaria.* Anders *tusschenrij.*

TUSSCHENREGERING, v., meerv. *tusschenregeringen.* Eene regering, welke tusschen het gewone bestuur invalt: *er moet te Samaria meer dan eene tusschenregering, of anders meer dan een tijdvak van regeringloosheid, hebben plaats gegrepen.* In denzelfden zin bezigt men *tusschenrijk.*

TUSSCHENRIJ, zie *tusschenreeks.*

TUSSCHENRIJK, zie *tusschenregering.*

TUSSCHENRIJM, o., meerv. *tusschenrijmen.* Eene mindere of meerdere hoeveelheid van dichtregelen, welke tusschen eenig onrijm ingevlochten is: *dat tusschenrijmpje is niet onaardig.*

TUSSCHENRUIM, zie *tusschenruimte.*

TUSSCHENRUIMTE, v., meerv. *tusschenruimten.* Eene ruimte ergens tusschen: *in de ledige tusschenruimte.* Anders ook *tusschenruim, tusschenwijdte, tusschenvak*, en bij Kil. *tusschenscheed.*

TUSSCHENSCHEED, zie *tusschenruimte.*

TUSSCHENSCHOT, o., meerv. *tusschenschotten.* Een beschot ergens tusschen: *waarom maakt gij daar geen tusschenschot?*

TUSSCHENSCHRIFT, o. Evenveel als *tusschengeschrijf.* Al waar ergens tusschen geschreven wordt: *dat tusschenschrift is van eene andere hand.*

TUSSCHENSLOOT, v., meerv. *tusschenslooten.* Eene sloot ergens tusschen: *de tusschensloot was te wijd.*

TUSSCHENSLUIS, v., meerv. *tusschensluizen.* Eene sluis tusschen andere sluizen: *er was tusschen de binnen- en buitensluis nog eene tusschensluis.*

TUSSCHENSNAP, m. Evenveel, als *tusschengesnap*, en *het tusschensnappen;* zie dit laatste woord; maar voorts ook nog al, wat ergens tusschen gesnapt wordt: *als ik spreek, verzoek ik geenen tusschensnap.*

TUS-

TUSSCHENSNAPPEN, o. w., *ik snapte tusschen, heb tusschengesnapt.* Tusschen iemands reden in snappen: *gij moet niet altijd tusschensnappen.* Ook als z. n., o., *het tusschensnappen;* zonder meerv. Het snappen ergens tusschen in: *dat tusschensnappen begint mij krachtig te vervelen.*

TUSSCHENSPEL, o., meerv. *tusschenspelen.* Geenszins, zoo als *tusschengespeel*, bijzonderlijk muzijk, welke ergens tusschen gespeeld wordt, maar allerlei spel tusschen andere spelen: *het tusschenspel van heden is de bruiloft van Kloris en Roosje. De Kinderen verzonnen een lief tusschenspel.*

TUSSCHENSPELEN, o. w., *ik speelde tusschen, heb tusschengespeeld;* doch meest in de onbepaalde wijze gebruikelijk, en als z. n., o., *het tusschenspelen.* Het spelen van muzijk, of iets anders, ergens tusschen: *na het tusschenspelen van eene solo.* Van hier *tusschengespeel*, enz.

TUSSCHENSPRAAK, v. Al wat ergens tusschen gesproken wordt: *welk eene lange tusschenspraak!* Voorts, even als *het tusschenspreken*, en *tusschenspreking*, het spreken van eenen bemiddelaar tusschen twistende partijen: *door zijne tusschenspraak werden zij onderling verzoend.* Ook wordt het gebezigd voor iemand, die tusschen twistende partijen spreekt, om ze te bevredigen: *die tusschenspraak weet alles te bemiddelen.*

TUSSCHENSPREKEN, o. w., *ik sprak tusschen, heb tusschengesproken.* Tusschen eenige reden spreken: *ga maar voort; ik zal niet meer tusschenspreken.* Zie verder *tusschenspraak.*

TUSSCHENSPREKING, zie *tusschenspraak.*

TUSSCHENSTAND, m., meerv. *tusschenstanden.* Het staan van iets ergens tusschen: *de tusschenstand van dat huis beneemt mij het gezigt op dien toren.* De lengte der tusschenruimte tusschen twee dingen: *hoe groot is de tusschenstand tusschen beide?*

TUSSCHENSTEKEN, b. w., *ik stak tusschen, heb tusschengestoken.* Tusschen iets steken. Van hier *tusschensteking.*

TUSSCHENSTELLEN, b. w., *ik stelde tusschen, heb tusschengesteld.* Tusschen iets stellen. Van hier het volgende:

TUSSCHENSTELLING, v., meerv. *tusschenstellingen.* Het stellen van iets ergens tusschen: *hij weerde den steek van mij af door tusschenstelling van zich zelven.* Iets, dat tusschen andere stellingen gesteld wordt: *zijne duchtige stellingen zijn met allerlei losse tusschenstellingen doormengd.* Eene legerplaats tusschen twee andere legerplaatsen: *hij begaf zich uit zijne jongste legerplaats niet naar de vorige, maar nam eene tusschenstelling.*

TUSSCHENSTOPPING, v. Het stoppen van iets ergens tusschen: *beveilig die breekbare waren door eene zorgvuldige tusschenstopping van hooi.*

TUSSCHENSTRAAT, v., meerv. *tusschenstraten.* Eene straat ergens tusschen: *de tusschenstraat viel mij lang.*

TUSSCHENSTREEK, v., meerv. *tusschenstreken.* Eene landstreek, die ergens tusschen ligt: *de gansche tusschenstreek is onbebouwd.*

TUSSCHENSTREEP, v., meerv. *tusschenstrepen.* Eene streep ergens tusschen: *wat beduiden toch al die tusschenstreepjes?*

TUSSCHENSTRIJD, m. Eene strijd tusschen twee partijen: *er ontstond een geweldige tusschenstrijd tusschen hen.*

TUSSCHENSTROOIJEN, b. w., *ik strooide tusschen, heb tusschengestrooid.* Tusschen iets strooijen: *ik heb er wat wortelzaad tusschengetrooid.*

TUSSCHENSTROOMEN, o. w., *ik stroomde tusschen, heb tusschengestroomd. Twee strooken lands, waar de rivier tusschenstroomde.*

TUSSCHENTAL, zie *tusschengetal.*

TUSSCHENTAND, m., meerv. *tusschentanden.* Een tand, welke tusschen andere tanden opkomt: *de wederzijdsche tanden worden door dien tusschentand uit hunne plaats gedrongen.*

TUSSCHENTIJD, m., meerv. *tusschentijden.* Een tijdvak tusschen andere tijdvakken: *in den tusschentijd tusschen Paschen en Pinksteren.*

TUSSCHENTOON, m., meerv. *tusschentoonen.* Een toon tusschen andere toonen: *hij stelt het te hoog, of te laag in, en weet den regten tusschentoon niet te vatten.*

TUSSCHENUUR, o., meerv. *tusschenuren.* Een uur tus-

tusschen andere uren: *dan heb ik juist een tusschenuurtje ledig.*

TUSSCHENVAK, o., meerv. *tusschenvakken.* Een vak ergens tusschen, eene tusschenruimte: *het tusschenvak is te groot.*

TUSSCHENVLAAG, v., meerv. *tusschenvlagen.* Eene vlaag ergens tusschen: *die schoone dagen werden door eene geduchte tusschenvlaag ontluisterd.* Overdragtelijk: *zij krijgt wederom eene tusschenvlaag van dolheid. Bij tusschenvlagen* is, bij tusschenpoozende aanvallen.

TUSSCHENVLIETEN, o. w., *ik vloot tusschen, ben tusschengevloten.* Tusschen iets vlieten.

TUSSCHENVOEGSEL, o., meerv. *tusschenvoegselen, tusschenvoegsels.* Al wat ergens tusschengevoegd wordt: *het gedicht is door tusschenvoegselen verlamd.*

TUSSCHENVRAAG, v., meerv. *tusschenvragen.* Eene vraag ergens tusschen: *ik deed hun, die mij ondervroegen, eene tusschenvraag.*

TUSSCHENWAL, m., meerv. *tusschenwallen.* Een wal ergens tusschen: *geweldig bestormde men den tusschenwal tusschen de ontredderde bolwerken.*

TUSSCHENWAND, m., meerv. *tusschenwanden.* Bij Kil. ook *tusschenweegh.* Een wand, waardoor het eene van het andere afgescheiden wordt: *hare klaagstem drong mij door den tusschenwand in de ooren.*

TUSSCHENWEEK, v., meerv. *tusschenweken.* Eene week tusschen andere weken: *ik ga in de tusschenweek een reisje doen.*

TUSSCHENWERK, o., meerv. *tusschenwerken.* Werk tusschen ander werk: *het is maar tusschenwerk.*

TUSSCHENWERPEN, zie *tusschenwerping.*

TUSSCHENWERPING, v. Het werpen van iets ergens tusschen: *door tusschenwerping van allerlei hindernissen.* Van *tusschenwerpen.*

TUSSCHENWERPSEL, o., meerv. *tusschenwerpsels.* Een der zoogenoemde taaldeelen. Zie nederd. spraakk. D. I, § 381.

TUSSCHENWIJDTE, zie *tusschenruimte.*

TUSSCHENWOLK, v., meerv. *tussschenwolken.* Eene

wolk ergens tusschen: *er schieten bliksemstralen uit de tusschenwolk.*

TUSSCHENWOORD, o., meerv. *tusschenwoorden.* Een woord, dat tusschen andere woorden geuit wordt: *een enkel tusschenwoordje bedierf alles*

TUSSCHENZAAIJEN, b. w., *ik zaaide tusschen*, *heb tusschengezaaid.* Tusschen iets zaaijen: *ik zal er salade tusschenzaaijen.* Van hier *tusschenzaaijing.*

TUSSCHENZANG, m., meerv. *tusschenzangen.* Een zang ergens tusschen: *in den tusschenzang.*

TUSSCHENZEE, v., meerv. *tusschenzeeën.* Eene zee, waardoor gewesten of plaatsen vaneen gescheiden worden: *over de tusschenzee van Enkhuizen naar Stavoren varen.*

TUSSCHENZETTEN, zie *tusschenzetting.*

TUSSCHENZETTING, v. Het zetten van iets ergens tusschen: *door tusschenzetting van eenen stoel.* Van *tusschenzetten.*

TWAALF, een telwoord, dat tusschen elf en dertien staat. Het wordt op zich zelf gebruikt, of bij z. n. gevoegd. In dit geval verbuigt men het niet, het zij er een lidwoord voor geplaatst worde, het zij niet: *twaalf stammen. Ik gaf hem twaalf guldens. Een der twaalf kruisgezanten.* Ja het blijft veelal onverbogen, al verzwijgt men het z. n., zoo als in: *onder de twaalf. De klok sloeg twaalf.* Echter zegt men ook: *een der twaalven*, als wanneer het woord gerekend wordt op zich zelf te staan, even als in: *na twaalven. Bij twaalven. Wij waren met ons twaalven.* Van hier *twaalfde.* Zamenstell. *twaalfderhande*, *twaalfderlei*, *twaalfjarig*, dat twaalf jaren telt, of oud is, *twaalftal*, een getal van twaalf. Zie verder *elf.*

Twaalf, Kil. *tweelf*, *twelf*, vries. *toolf*, hoogd. *zwölf*, Kero *zuellfin*, Ottfrid. *zuelif*, Ulphil. *twalif*, neders. *twelf*, eng. *twelve*, is zamengesteld uit *twee*, vries. *twa*, en het oude *lijven*, overblijven, en beteekent eigenlijk *twee over*, of *boven tien.*

TWAALFDE, bijv. n., van het boven staande telwoord *twaalf: op den twaalfden dag der maand*, en met weglating van het z. n.: *op den twaalfden.* Oulings schreef men ook *twaalfste: in het twaelfste jaer Jorams.*

rams. Bijbelv. . Dit woord luidt in het vries. *toolfde*, hoogd. *zwölfte*, eng. *twelfth*, Kero *zuuelifto* Kil. *tweelfste*.

TWAALFDOORNIG, bijv. n. Dezen bijnaam geeft men aan zeker slag van krabben: *het is eene twaalfdoornige krab*, *of cancer dodecos*.

TWAALFJARIG, zie *twaalf*.

TWAALFTAL, zie *twaalf*.

TWEE, het hoofdgetal, hetwelk tusschen een en drie staat. Het wordt op zich zelf gebezigd, of bij een z. n. gevoegd. In dit geval blijft het onverbogen, zoowel zonder, als met, een lidwoord voor zich: *twee zusters*. *De twee gezanten*. *Ik beef voor die twee moordenaars*. Evenmin verbuigt men het doorgaans, als het z. n. weggelaten wordt; zoo als in: *ik beef voor die twee*. *Heeft de klok reeds twee geslagen?* Echter zegt men ook: *het is reeds over tweeën*. *Zij waren met hun tweeën*. *Snijd het in tweeën*. In deze spreekwijzen wordt het woord gerekend op zich zelf te staan. En in: *ik heb al de tweeën*, van het kaartspel: *hij wierp drie tweeën*, met de dobbelsteenen, wordt *twee* als een vrouwelijk z. n. gebezigd. *Twee en twee* is evenveel, als *bij tweeën*: *zij gingen twee en twee*. Van hier *tweede*, *tweeling*, enz. Zamenstell. *tweebak*, *tweebastig*, *tweeblad*, *tweebijl*, Kil. — *tweedagig*, *tweederhande*, *tweederlei*, *tweedraadsch*, *tweedragt*, enz. — *tweedubbel*, *tweeduizendste*, *tweegevecht*, *tweehoek*, Kil. *tweehoofdig*, *tweehoornig*, *tweejarig*, *tweeklank*, *tweekleurig*, *tweeklinker*, Kil. — *tweeledig*, — *tweelijvig*, Halma, — *tweemaal*, *tweemaandig*, *tweeman*, *tweeoogig*, *tweepeukelig*, *tweeschillig*, *tweeslachtig*, *tweesnarig*, *tweesnedig*, Kil. — *tweesnijdend*, *tweesnijdig*, Kil. — *tweespalt*, enz. — *tweespletig*, *tweespraak*, *tweesprong*, *tweestaartig*, *tweestemmig*, *tweestippig*, *tweestrijd*, *tweesyllabig*, *tweetal*, *tweetandig*, *tweetongig*, *tweeverwig*, *tweevingerig*, *tweevlakkig*, *tweevleugelig*, *tweevoetig*, *tweevorkig*, *tweevormig*, *tweevoudig*, enz. — *tweeweg*, *tweewerf*, *tweezang*, *tweezijdig*, enz. — *tweezinnig*, *tweezins*, enz.

Twee, oul. *twei*, Kil. ook *tweij*, *twij*, en *twie*, vries. *twa*, Ulphil. *twa*, *twai*, *two*, eng. *two*, angels.

gels. *tû*, *twa*, *twegen*, zweed. *två*, krimsch. *tua*, slavon. *dwa*, *dwie*, *dwoie*, perz. *dou*, indost. *du*, *dujum*, gr. δυω, lat. *duo*, ital. *duo*, fr. *deux*, ierl. *do*, opperd. *zuo*, *zuen*, *zuei*, hoogd. *zwey*. Van hier het verouderde *tweinen*, thans *twijnen*, draden verdubbelen. Zoo ook *twijfelen*, hetwelk zoo veel zegt, als tusschen beide hangen.

TWEEBLAD, o. Een plantgewas, waarvan men negentien soorten telt: *siberisch tweeblad*, enz.

TWEEBORELING, zie *tweeling*.

TWEEDE, bijv. n., van het telwoord *twee*: *den tweeden dag*; en, met weglating van het z. n., *den tweeden*. Oulings schreef men ook: *tweeste*: *tweeste derdendeel tot proffijte van den Officier*. V. HASS. Dit woord luidt in het vries. *twade*, hoogd. *zweyte*.

TWEEDRAGT, v. Evenveel, als *tweespalt*. Oneenigheid: *eenen roof te haalen uit den brandt der tweedragt*. HOOFT. *Wie zal de tweedracht temmen*. VOND. Van hier *tweedragtig*, enz.

TWEEDRAGTIG, bijv. n. en bijw. *tweedragtiger*, *tweedragtigst*. Van *tweedragt*. Tot tweedragt genegen, of daaraan overgegeven: *zij leven onder elkanderen zeer tweedragtig*. *Om den mensche tweedrachtigh te maken tegen sijnen vader*. BIJBELV. Van hier *tweedragtigheid*, *tweedragtiglijk*.

TWEEKLANK, m., meerv. *tweeklanken*. Bij KIL. ook *tweeklinker*. De gemengde klank van twee klinkletters.

TWEEKLINKER, zie *tweeklank*.

TWEELEDIG, bijv. n. en bijw. Dat twee leden, of twee zijden heeft; meest overdr.: *een tweeledig bewijs*. Van hier *tweeledigheid*, *tweeledigl ijk*.

TWEELING, m. en v., meerv. *tweelingen*. Bij KIL. ook *tweeboreling*. Een kind, dat te gelijk met een ander kind van eene en dezelfde moeder gedragen en geboren is: *siet, soo waren tweelingen in haren buijck*. BIJBELV. *Is dat meisje geene tweeling?* Een der twaalf sterrenbeelden van den dierenriem: *de zon treedt in de tweelingen*. Intusschen noemt men dit sterrenbeeld ook wel eens *den tweeling*: *van waer ze 't na den Tweeling wendt*. D. DECK. Zamenstell. *tweelingzonnen*, in den dichterlijken stijl, voor oogen, die glinsteren: *o tweeling-*

lingzonnen, die gezeten in 't voorhooft van mijne afgodin. MOON.

TWEEMAN, m., meerv. *tweemannen.* De bekleeder van zeker ambt bij de Romeinen, dat door twee personen waargenomen werd: *het halsgerigt stond te Rome onder het opzigt der tweemannen. De plaats der Consuls van Rome werd in de andere steden van Italie eenigermate door derzelver tweemannen vervuld.* De bekleeder van evenveel welke magt, die onder twee personen berust: *na dat Lepidus door Augustus verbannen was, beheerschten deze en Antonius de Romeinsche wereld, als tweemannen.* Van hier *tweemannig, tweemanschap.*

TWEEOOGIG, zie *tweevleugelig.*

TWEEPEUKELIG, zie *tweevlakkig.*

TWEERN, zie *twijn.*

TWEERNEN, zie *twijnen.*

TWEESLACHTIG, bijv. n. Deels van het mannelijk, deels van het vrouwelijk, geslacht: *zijn er wezenlijk tweeslachtige menschen?* Deels op het land, en deels in het water, levende: *vele kraakbeenige dieren zijn tweeslachtig, maar vele ook niet.*

TWEESNEDIG, zie *tweesnijdend.*

TWEESNIJDEND, bijv. n. Aan weerskanten snijdend, van eene dubbele snede voorzien: *uijt sijnen mont gingh een tweesnijdende scherp sweert.* BIJBELV. Bij KIL. ook *tweesnedig*, en *tweesnijdig.*

TWEESNIJDIG, zie *tweesnijdend.*

TWEESPALT, v. Hetzelfde als tweedragt. Oneenigheid. Van hier *tweespaltig*, tot tweespalt geneigd: *het tweespaltigh vaaderlandt.* HOOFT. Dit woord wordt bij KIL. niet gevonden. Zie *spalt* en *spalten.*

TWEESPRAAK, v., meerv. *tweespraken.* In tegenoverstelling van *alleenspraak*, eene zamenspraak tusschen twee personen: *die tweespraak duurt wat al te lang.*

TWEESPRONG, m., meerv. *tweesprongen.* De plaats, waar een weg zich in tweeën scheidt: *hij woont aan den tweesprong.*

TWEESTEMMIG, bijv. n. Uit twee stemmen bestaande: *een tweestemmig gezang.* In het hoogd. is *zweijstimmig* ook in twee gevoelens verdeeld, van tweederlei begrip.

TWEESTRIJD, m. Een strijd tusschen twee personen, tweegevecht: *hij daagde hem tot een' tweestrijd uit.* Ook zoo veel als tweespalt. Eindelijk, een strijd met zich zelven: *ik vond hem in eenen tweestrijd.*

TWEETONGIG, bijv. n. en bijw. Als het ware twee tongen hebbende, met welker eene men zoo, en met welker andere men wederom gansch anders, spreekt, bedrieglijk, valsch: *moeten eerbaar zijn, niet tweetongigh.* BIJBELV. Van hier *tweetongigheid.*

TWEEVLAKKIG, bijv. n. Met twee vlakken geteekend. Dezen bijnaam geeft men aan eene soort van St. Jans vliegen, gelijk als men eene andere soort daarvan wederom door den bijnaam van *tweepeukelig* onderscheidt. Voorts dragen bijzondere soorten van krekels, lipvisschen, mestkevertjes, spinnekoppen en sprinkhanen, ook den naam van *tweevlakkig*, en geeft men dien van *tweevlakkige hoogrug* aan een bijzonder slag van zalmen.

TWEEVLEUGELIG, bijv. n. De onderscheidende bijnaam van insekten, die, in plaats van vier, slechts twee, vleugels hebben. Bijzonderlijk noemt men zeker slag van haft *tweevleugelig*, gelijk als men een ander slag van dezelfde insekten met den onderscheidenden naam van *tweeoogig haft* bestempelt.

TWEEVOUDIG, bijv. n. en bijw. Dubbel, hetzelfde tweemaal genomen: *het zal u tweevoudig vergolden worden.*

Hoogd. *zwiefältig*, neders. *twevoldig*, bij KERO *zuuifalda*, OTTFRID. *zuuifalta.*

TWEEZINS, bijw., van *twee* en *zin.* In tweederlei zin, op tweederlei wijze: *hij drukt zich tweezins uit. Men kan het tweezins opvatten.*

TWENTE, o. Een Overijsselsch gewest: *het uitgebreide Twente.* Intusschen schreef HOOFT: *in de Twente.* Van hier *twentenaar*, *twentsch.*

TWIJDEN, zie *twisten.*

TWIJFEL, m. De daad van twijfelen, of de gesteldheid van iemand, die ergens aan twijfelt: *het lijdt geenen den minsten twijfel. Ik sta in twijfel, of ik gaan zal. Hij houdtze in twijffel met zijn treken.* VOND. *Zonder eenighen twijfel.* HOOFT. *Buiten allen twijfel. Buiten twijfel*, en *zonder twijfel*, worden, even als

als *ongetwijfeld*, voor gewisselijk gebezigd. Van hier *twijfelachtig*, *twijfelig*, KIL. — *twijfelmoedig*, *twijfelvol*, *twijfelzinnig*, enz.

Twijfel, KIL. *twijffel*, *tweijffel*, hoogd. *zweifel*, OTTFRID. *zuivul*, KERO *zuifal*, neders. *twivel*, zweed. *tuifvel*, komt van *twijfelen*.

TWIJFELAAR, zie *twijfelen*.

TWIJFELACHTIG, bijv. n. en bijw. *twijfelachtiger*, *twijfelachtigst*. Aan twijfel onderhevig: *het schijnt mij nog twijfelachtig*. Op eene twijfelende wijze: *hij sprak er steeds twijfelachtig van*. Van hier *twijfelachtigheid*.

TWIJFELBAAR, bijv. n. en bijw., *twijfelbaarder*, *twijfelbaarst*. Dat betwijfeld worden kan: *het is thans niet meer twijfelbaar*. Van hier *twijfelbaarheid*. Zamenstell. *ontwijfelbaar*, *ontwijfelbaarheid*.

TWIJFELEN, o. w., *ik twijfelde*, *heb getwijfeld*. De waarheid, wezenlijkheid, duchtigheid, van iets, niet voor uitgemaakt houden: *ik twijfel*, *of het zoo wel is*. *Die twijfelt*, *of 't geval van hemel*, *aerde en zee*, *een baiert brouwen zal*. VOND. *Twijfelt gij daaraan nog?* hinkt gij daaromtrent nog op twee gedachten. Van hier *twijfel*, *twijfelaar*, al wie twijfelt, bijzonderlijk al wie zulks in godgeleerdheid, of wijsgeerte, doet. Ook noemt men elders boter, welke nog iets van den hooismaak heeft, en geene zuivere grasboter is, *twijfelaar*. Zoo ook leer, dat van een nog niet volwassen rund is: *zuigers en twijfelaars*. — *Twijfelbaar*, *twijfeling*. Zamenstell. *twijfelzucht*, enz. *Betwijfelen*, *ongetwijfeld*, *vertwijfelen*, enz.

Twijfelen, zweed. *twifla*, hoogd. *zweifeln*, schijnt verwant aan *weifelen*, en komt intusschen eveneens van *twee*, als het angels. *tweogan*, *twigan*, dat oulings eveneens twijfelen beteekende, en als het lat. *dubitare*, gr. διάζειν, van *duo*, δύω, afstamt. *Twijfelen* is eigenlijk tusschen beide hangen.

TWIJFELING, v., meerv. *twijfelingen*. De daad van twijfelen: *door geen waan of twijfling meer belet*. L. D. S. P. *Er is geen grond tot twijfeling*. Reeds bij KERO *zuifalunga*. Van *twijfelen*.

TWIJFELMOEDIG, bijv. n. en bijw., *twijfelmoediger*, *twijfelmoedigst*. Door twijfeling in het gemoed geslingerd,

gerd, en verontrust: *zij ontsetteden haer alle, ende wierden twijffelmoedig.* BIJBELV. Van hier *twijfelmoedigheid, twijfelmoediglijk.*

TWIJFELVOL, bijv. n., *twijfelvoller, twijfelvolst.* Vol van twijfelingen: *hoe wordt mijne twijfelvolle ziel geslingerd!*

TWIJFELZUCHT, v. Zucht tot twijfelen: *welk eene dwaze twijfelzucht!* Van hier *twijfelzuchtig*, tot twijfelen geneigd.

TWIJFELZUCHTIG, zie *twijfelzucht.*

TWIJG, v., meerv. *twijgen.* Eene loot, eene telg, van eenen boom, of eene struik: *hij teelt er twijgen. Mith waeter, ende mith weide, mith koerne, ende mith twijghe.* V. HASS. Van hier het onverbuigb. bijv. n. *twijgen*, dat van twijg is: *een twijgen mandje.*

Twijg, neders. *twieg*, angels., eng. *twig*, hoogd. *Zweig*, OTTFRID. *zuig*, *zuih*, komt, volgens ADELUNG, van *zweij*, twee, omdat de stam, of tak, zich daar, waar de twijg uitspruit, als in tweeën scheidt.

TWIJN, *tweern*, m. Gedubbeld garen: *wat geeft gij voor dien twijn?* Van hier *twijnen*, enz. Zamenstell. *twijndraad*, *twijngaren*, KIL. Van *twee.*

TWIJNEN, *tweernen*, b. w., *ik twijnde, heb getwijnd.* In het eng. *twine*, en *twist.* Bij KIL. ook *twisten.* Garen dubbelen: *waar is dat garen getwijnd?* Van hier *twijnder, twijnderij, twijnster.* Zamenstell. *twijnmolen*, enz. — *Garentwijnder, garentwijnderij, onttwijnen*, of *onttweernen*, enz. Van *twijn.*

TWINTIG, een telwoord tot de hoofdgetallen behoorende, en *tweemal tien* aanduidende. Het wordt, even als andere telwoorden, of op zich zelf, of bij een z. n., gebruikt. In dit geval wordt het niet verbogen: *ik ontving van hem twintig guldens. De twintig krijgsknechten.* Evenmin verbuigt men het doorgaans, als het z. n. weggelaten wordt, zoo als in: *het is een van de twintig* (voorgemelde dingen). Echter zegt men ook: *zij waren met hun twintigen; bij twintigen;* en: *hoe vele twintigen gaan er in tachtig?* in welk laatste geval dit woord, even als in: *de eerste twintig*, als een vrouwelijk z. n. voor een twintigtal wordt gebruikt. Van hier *twintiger*, *twintigste.* Zamenstell. *twintigjarig*, dat twintig jaren oud is, of duurt, — *twintigmaal*, *twintigtal*, *twintigwerf*, enz.

Twin-

Twintig, Kil. ook *tweyntigh*, angels. *twentig*, eng. *twenty*, Salische Wetten *thuotoc*, Ulphil. *twaintigi*, Ottfrid. *zueinzug*, Kero *zueinzic*, opperd. *zwainzig*, hoogd. *zwanzig*, komt van *twee* en *tig*, dat hier, volgens ten Kate, eene voltrokkene telbeurt aanduidt, maar, volgens Adelung, evenveel is, als tien, of een tiental, en dus tweemaal tien.

TWINTIGER, m., meerv. *twintigers*. Een medelid van eene vergadering van twintig personen: *hij gaat haast af, als twintiger*. Iemand, die twintig jaren oud is: *voor eenen twintiger is hij vrij zwaarlijvig*. Wijn, die in 1820, of ook die voor twintig jaren, reeds geperst is: *welke heerlijke twintiger!* Een oorlogschip van twintig stukken: *de twintiger klampte ons aan boord.*

TWINTIGJARIG, zie *twintig*.

TWINTIGSTE, bijv. n., van *twintig: op den twintigsten dag*. Ook met weglating van het z. n.: *op den twintigsten*. Dit woord luidt bij Kero *zueinzicosti*, hoogd. *zwanzigste*, eng. *twentieth*.

TWIST, m., meerv. *twisten*. Geschil, oneenigheid: *hij leeft in onrecht, haat en twist*. L. D. S. P. *Door den twist in 't geloove*. Hooft. *d' Opgehitste twist aan 't gloeien*. Vond. *Dien twist en stookt gij niet*. Huigens. *De stormen van den twist*. D. Deck. Van hier *twistachtig*, *twisten*, enz., *twistig*. Zamenstell. *twistappel*, *twistbeslechter*, *twistgierig*, *twistmaker*, *twistscheider*, *twistscheiding*, *twistschrift*, *twiststoker*, *twistverwekker*, *twistverwekking*, *twistvol*, *twistvuur*, *twistziek*, *twistzoeker*, *twistzucht*, *twistzuchtig*, enz. *Huistwist*, *redetwist*, *woordentwist*, *zintwist*, enz. Dit woord is volgens Kil. evenveel als *tweest*, en komt van *twee*, of *twij*, dat oulings voor *twist* gebezigd werd.

TWISTACHTIG, bijv. n. en bijw., *twistachtiger*, *twistachtigst*. Evenveel, als *twistgierig*, *twistziek*, *twistzuchtig*, tot twisten geneigd: *het is een twistachtig volk*. *Waarom gedraagt gij u zoo twistachtig?* Of evenveel als *twistvol*, met twist doormengd, van eenen twistenden aard, twistig: *een twistachtig gesprek*. Van hier *twistachtigheid*.

TWISTEN, o. w., *ik twistte*, *heb getwist*. Oneenig zijn, krakeelen, en vijandig handelen: *waarover twist gij toch? De herders van Gerar twisteden met Isaacs herders*. BIJBELV. *Durft gij bestaan te twisten met mijn kracht*. L. D. S. P. Van hier *getwist*, *twister*, *twisting*. Zamenstell. *twistrede*, enz. *Betwisten*, *redetwisten*, *zintwisten*, enz. Van *twist*.

TWISTER, m., meerv. *twisters*. Al wie met iemand twist, met hem krakeelt, of hem vijandiglijk behandelt: *twist met mijn twisters, hemelheer!* L. D. S. P. Van *twisten*.

TWISTGIERIG, zie *twistachtig*.

TWISTIG, bijv. n. en bijw., *twistiger*, *twistigst*. Van *twist*. Van eenen twistenden aard, met twist doormengd: *tot twistige tesamensprekingen*. BIJBELV.

TWISTING, v. De daad van twisten: *doet geen dingh door twistinge, ofte ijdele eere*. BIJBELVERT. Van *twisten*.

TWISTREDE, v. meerv. *twistreden*, of *twistredenen*. Eene rede, of een gesprek, waarin over iets getwist wordt. Bijzonderlijk zoodanig een, als waarin men aan de hooge scholen eene geopperde stelling oefeningshalve bestrijdt en verdedigt. Van hier *twistredenen*, *twistredenaar*, enz.

TWISTSCHRIFT, o., meerv. *twistschriften*. Een geschrift, waarin ergens over getwist wordt: *het regende twistschriften*.

TWISTVOL, zie *twistachtig*.

TWISTVUUR, o., meerv. *twistvuren*. Evenveel als *twist*, waarvan men bij deze uitdrukking, even als bij die van *twist stoken*, enz., in zijne verbeelding een vuur vormt: *het twistvuur is aan 't blaken*.

TWISTZIEK, zie *twistachtig*.

TWISTZUCHT, v. Geneigdheid tot twist: *wie zal de twistzucht van den aarbodem verbannen?* Van hier *twistzuchtig*. Zie *twistachtig*.

U.

U.

U is de negentiende letter van het nederd. ABE, en de vijfde der klinkletters. Zij heeft onder de klinkers den allerlaagsten en dofsten toon. Zie mijne nederd. spraakkunst, D. I, § 8. Evenwel wordt zij dikwijls met de E verwisseld. Zie SIEGENBEEKS *Verhandeling over de nederduitsche spelling*, bladz. 172. en volg. En nopens hare verwisseling met de L, zie L. Voorts is in de *Acta litteraria societatis Trajectinae*, *Tom. III. pag.* 378. en volg. aangetoond, dat zij van de Grieksche Υ afkomstig is, en deze wederom van de Phoenicische *Vav* afstamt, en oorspronkelijk denzelfden klank had, dien de Phoeniciers aan hunne *Vav* gaven, welke zij als eene klinkletter bezigden. — Een klank, dien de Grieken naderhand door hunne ΟΥ aanduidden, maar die bij de Latijnen aan de U eigen bleef; waarom hun *Musa* de plaats van het gr. μουσα bekleedt; en dien zij zelfs aan hunne U, wanneer dezelve onmiddellijk voor eene klinkletter stond, moeten hebben gegeven; aangezien de Grieken hunnen *Varro* Ὀυάῤῥων noemden. Want, ofschoon de Latijnen dien naam eigenlijk VARRO schreven, echter was de V aan deszelfs hoofd bij hen niets anders, dan de U. Maar eindelijk begonnen zij die letter, in het aangevoerde en soortgelijke gevallen, als eenen medeklinker te bezigen, en werd hunne V het onderscheidend schrijfmerk van dit gebruik van die letter, terwijl zij aan haar, wanneer zij den ouden klank behield, de figuur van U gaven. In navolging hiervan onderscheiden wij onze U ook wel degelijk van de V, en bezigen wij haar als eene klinkletter; schoon wij den klank, dien zij bij de Latijnen had, niet door haar, maar door den tweeklank OE, aanduiden. Oulings bezigde men de U ook dikwerf voor de V, en wel wanneer de V tusschen twee klinkers komt, b. v.: *seuen* (zeven), *gheleuert* (geleverd), *voerscreuen* (voorschreven) enz.: en omgekeerd de V voor

 de

de U, als OVD voor *oud*, — *ovde vrouwenhvis* voor *oudevrouwenhuis*, enz.

U wordt voor den derden en vierden naamval van *gij* gebezigd; zoo in het meerv., als in het enkelv.: *ik zeg het u. Zij misleidt u.* Intusschen plaatst men dikwijls achter dit *u* in het meerv. het woord *lieden*, even als men zulks ook achter *gij* doet; maar *u* en *gij* zijn zelve juist meervoudig; en dat men ze in het enkelv. in plaats van *du* en *dij* bezigt, zoo als M. Stok. reeds in: *Heer Ghisebrecht, hier inne sel ik u sinte Gheerden minne geven, eer wi henen riden*, en elders, dit is eene navolging van de handelwijze der Franschen, met hun *vous*.

UCHTEND, *ochtend*, m., meerv. *uchtenden*. Bij K. v. Mand. *nuchten*: zie *nuchten*. Bij de Vlaerd. redenr. *nuchtent*, in de zamenstell. *het nuchtent-vroegh-gebedt*. Hedendaags ook *ochtend*. De vroege morgen: *Van den uchtent tot den avont*. Hooft. *Die d'uchtend met gejuich zien daagen*. L. D. S. P. Van hier het bijw. *'s uchtends*, bij Hooft *'s uchtents*; bij Kil. *nuchtens*. Zamenstell. *uchtendmelck*, Vond. — *uchtendstond*, bij Kil. *nuchtenstond*, *nuchterstond*, en *uchtenstond*, — *uchtenduur*, enz.

UCHTENDSTOND, *ochtendstond*, m., meerv. *uchtendstonden*. De vroegste morgenstond: *op dien vroegen uchtendstond*. Overdragtelijk, de eerste aanvang van het aanwezen van iets: *op 's aardrijks uchtendstond*.

UI, *uije*, m., meerv. *uijen*. Een bekend slag van look: *hij beet in den raauwen ui. Ik eet gaarne gekookte uijen. Een uitje bij de salade.* Zamenstell. *uijenbed*, *uijenplant*, *uijensalade*, *uijensaus*, *uijensoep*, *uijenzaad*, enz. Dit woord schijnt eene verkorting van *ajuin*, Kil. ook *oijuijn*, fr. *oignon*, eng. *onion*, welks oorsprong men in het lat. *unio* te zoeken heeft, dat eene lookplant aanduidt, welke geene zijdbolletjes van zich geeft, zoo als de lookplanten anders veelal doen.

UIJER, m., meerv. *uijers*. De melkvaten van zogende dieren: *met den vollen uier*. Hooft. *Die uit den uier vloeit*. Rotgans. *'t Gras verquickt het vee en spant den uier*. Vond. *'t Gezwollen uier wort met volgeslagen hant gemolken*. Moon; bij wien *uier* hier

onz.,

onz., maar elders mannelijk, is. Zamenstell. *uijerpok*, *uijerzweer*, enz. *Geitenuijer*, *koeijenuijer*, enz.

Uijer, Kil. *uder*, *uijder*, *huijder*, *wder*, *wr*, *ore*, hoogd. *Euter*, opperd. *eiter*, eng. *udder*, angels. *uder*, finl. *utare*, gr. οὖθαρ, komt overeen met het lat. *uber*, en ons *jadder*. Zie *jadder*. K. van Mander bezigt *ulder: ontswellen den ulder van een schaap*.

UIL, m., meerv. *uilen*. Een bijzonder slag van roofvogelen, dat bij den nacht vliegt, en het daglicht schuwt: *een vervallen kasteel vol uilen en vledermuizen. Uilen, die hun nesten maken*. D. Deck. *Op dat in dootsche plaets den uil min schuw mogt zijn*. Vond., die hier *den uil* in plaats van *de uil* schrijft, om de ineensmelting van dit laatste voor te komen. Overdragtelijk is een *uil*, *uilskop*, of *uilskuiken*, een domoor, een onhandelbaar, en nietsbeduidend mensch: *het is een regte uil. Welk een uilskop is dat! Loop, uilskuiken! Daar Pallas plagt te staan, is thans haar uil geschilderd*, beteekent: er is in de wetenschappen eene groote verbastering. Spreekw.: *elk waant, dat zijn uil een valk is*, elk is met het zijne vooringenomen. *Eenen uil vangen* is, in de scheepvaart, overstaag vallen. *Een uiltje vangen*, een middagslaapje nemen. Eindelijk is een *uiltje* een nachtvlinder. Zamenstell. *uilenbord*, zeker kinderspel, — *uilenvlugt*, *uilskop*, *uilskuiken*, enz. *Boomuil*, *horenuil*, *katuil*, *kerkuil*, *krasuil*, *nachtuil*, *ooruil*, *steenuil*, enz.

Uil, Kil. *wl*, eng. *owl*, hoogd. *Eule*, komt van het lat. *ulula*, dat van het geluid der uilen ontleend is.

UILENVLUGT, v. De tijd, wanneer de uilen beginnen te vliegen, de schemeravond: *wat doet gij in de uilenvlugt buiten?*

UILSKOP, zie *uil*.

UILSKUIKEN, zie *uil*.

UIT, een voorzetsel, dat voor eene plaats gesteld wordt, buiten wier omtrek iets zich bevindt: *uit de stad zijn. Alles is uit den pot*. Dus is ook: *uit den weg*, buiten den kortsten weg, ergens naar toe. *Uit het oog* is, eigenlijk, buiten den omtrek van het oog: *het is reeds uit uw oog*; maar voorts ook, oneigenlijk, buiten het be-

bereik van het gezigt: *hij is nooit uit mijn oog. Uit het oog, uit het hart* beteekent, naar mate men iemand weinig ziet, draagt men hem ook weinig genegenheid toe. *Uit het gebruik zijn* is evenveel, als ongebruikelijk zijn. *Uit de mode* beteekent genoegzaam hetzelfde. *Er biggelde een vloed van tranen uit hare oogen.* En oneigenlijk: *ga uit mijn oog. Vertrek uit mijn gezigt. Het was mij reeds uit de gedachten, uit het geheugen*, namelijk, *gegaan.* Wederom eigenlijker: *iemand uit Frankrijk, ijzer uit Zweden, wijn uit de stad, een Engel uit den hemel*, namelijk *gekomen. Ergens uit spruiten* is, eigenlijk, daaruit opluiken: *er spruit reeds gras uit den grond.* Oneigenlijk, op evenveel welke wijze daaruit voortkomen: *de moeyte en spruyt niet uyt der aerde.* Bijbelv. *Uit een adelijk geslacht voortspruiten. Mijn wieg uit Diederik gesprooten.* Oudaen. *Ergens uit groeijen* is, door eenen natuurlijken wasdom daaruit te voorschijn gebragt worden: *en groeide uit haar as.* Huijgens. Of te groot voor een kleed worden: *ik ben reeds uit dien jas gegroeid. Ergens uit broeijen*, is door broeijing daaruit verwekt worden, en, oneigenlijk, daaruit ontstaan: *wie weet, wat daaruit nog eens broeijen zal?* Ook plaatst men *uit* voor het beginsel van eenige daad of zaak: *uit liefde, uit afkeer, uit sleur en gewoonte, uit gierigheid*, enz. *De rechtveerdigheyt, die uyt den geloove is.* Bijbelv. *Moeder maakt uit gunst haer voorspraek elk gemeen.* Vond. *Uit zich zelven* is, uit eigene beweging: *ik kom hier uit mij zelven. Uit last van iemand* is, in opvolging van deszelfs bevel. Of voor de stof van evenveel welke dingen: *uit niets wordt niets. De dingen, die men siet, niet geworden zijn uit dingen, die gesien worden.* Bijbelv. *Uit goud vervaardigd*, in plaats waarvan men intusschen veelal zegt *van goud.* Vóor de deelen, waaruit iets zamengesteld is: *de mensch bestaat uit ziel en ligchaam.* Voor al, wat de kennis van eenig ding bevordert: *ik weet het uit ondervinding. Men bemerkte het uit haar gelaat. Gij kunt uit zijnen toon wel hooren, dat hij onschuldig is. Hij las het uit den brief.*

brief. Spreekw.: *uit den klaauw kent men den leeuw*, uit eenen onderscheidenden trek kan men soms iemands bestaan, of kunde, opmaken. Voor een ding, aan welks omvang men iets onttrekt: *iets uit den schotel nemen. Drinkt uit den beker. Wij vingen een vischje uit den vijver. Ik heb mijnen arm uit het lid gewrikt. Gerekt uit al zijn leden.* ANTONID. *Dat ik mijn man heb uit het fort doen dragen.* WESTERB. *Hij beurt verschrikkelijck het hooft op uit de baren.* VOND. Overdragtelijk: *uit het Fransch in het Hollandsch overgezet.* Voor een ding, binnen welks omvang eene beweging, of een bedrijf, plaats grijpt, of aanvangt: *uit het venster springen, kijken, roepen*, enz. *Getrouwe God! zie neder uit den hoogen.* L. D. S. P. *Men heeft mij uit Parijs geschreven. De opregtheid zelve spreekt uit zijnen mond. Uit twee monden spreken*, tweetongig zijn. *Voor iemand uit den weg gaan*, eigenlijk en oneigenlijk, voor hem wijken. *Zich uit den adem loopen*, zoo hard loopen, dat men ademloos wordt. Overigens is *uit alle magt*, met alle vermogen, met inspanning van krachten. *Uit der mate*, of zamengevoegd, *uitermate*, ongemeen. *Uit zijn schik*, misnoegd: *ik ben gansch uit mijn schik. Iets uit zijn hoofd, uit zijne gedachten, uit zijnen zin, zetten*, zijne wenschen daaromtrent betoomen. *Uit 's harten grond*, van ganscher harte. *Uit de keel schreeuwen*, hard schreeuwen. *Uit zijne oogen kijken*, naauwkeurig toezien. *Uit de school klappen*, oneigenlijk, iets verklappen, dat in een gezelschap voorviel. *Uit het spel spreken, maar geene poppen noemen*, even oneigenlijk, iets met verzwijging van de daders verhalen. *Een vischje uit het water*, is een waterbaarsje, enz. Eindelijk plaatst men dit voorzetsel meermalen achteraan: *de gezondheid blinkt hem de oogen uit. De brandewijn stonk haar de keel uit. Hij gaat het huis uit, het land uit, de deur uit. Eeuw uit, eeuw in. Jaar uit, jaar in*, enz. En men voegt *uit* ook wel eens zamen met *van*, zoo als in: *Neptuin weer stak 't hooft van uit de holle baren.* VOND. — *Uit* komt ook voor, in eene reeks van zamenstellingen met werkwoorden, deelwoorden, bijv. en z. naamwoorden; zoo als

als *uitademen*, enz., waarover nader op hunne eigene plaats. De trappen van vergrooting zijn *uiter*; thans in onbruik, maar nog overig in *uiteren*, *uiterlijk*, en in de zamenstellingen *uiterbuurt*, *uiterdijk*, *uitermate*, *uitermeersche schans*, *uiterwaard*, enz.; en *uiterste*. Voorts komt van *uit* ook nog *uiten*; behalve al de volgende en andere zamenstellingen.

Uit, Kil. *wt*, vries. *uut*, neders, angels. *ut*, eng. *out*, goth. *uta*, *ut*, *us*, zwits. *uss*, hoogd. *aus*, schijnt verwant aan het perz. *ez*, lat. *ex*, gr. ἐξ en ἐκ.

UITADEMEN, b. en o. w., *ik ademde uit*, *heb uitgeademd*. Onz., het tegenoverstaande van *inademen*, adem van zich geven: *onder het in- en uit-ademen*. Bedr., met den adem van zich geven: *moest gij hier uwen laatsten snik uitademen!* Van hier *uitademing*.

UITBAGGEREN, b. w., *ik baggerde uit*, *heb uitgebaggerd*. Al baggerende ontledigen: *bagger de vaart uit*.

UITBALIEN, b. w., *ik baliede uit*, *heb uitgebalied*. Met eene balie uitscheppen: *het water wordt er uitgebalied*. Door middel van balien ontledigen: *balie den regenbak slechts uit*.

UITBANNEN, b. w., *ik bande uit heb uitgebannen*. In ballingschap verzenden: *hij is voor tien jaren uitgebannen*. Van hier *uitbanning*.

UITBARNEN, zie *uitbranden*.

UITBARSTEN, *uitbersten*, o. w., *ik borst uit*, *ben uitgeborsten*. Eigenlijk, uit eenen barst voortkomen: *het barst uit den zak*. *D'Inquisitie barst*, *terwijle dit gebeurt*, *met kracht ten afgront uit*. Vond. Voorts wordt *uitbarsten* gebezigd wegens eenen wind, die zich plotselings verheft: *barst met vreesselijk geluid op de groote watren uit*. L. D. S. P.

Hoe berst met schor geluit,

De zwangre donderwolk in vier en hagel uit! Poot.

Nog overdragtelijker wordt eene vlaag van toorn, een oproer, enz. gezegd *uit te barsten*. En eindelijk zegt men ook, dat iemand *uitbarst*, als hij aan hevige aandoeningen den ruimen teugel viert: *in tranen uitbarsten*. *En berst in 't end in tooren op deze woorden uit*. Vond. Van hier *uitbarsting*.

UIT-

UITBAZUINEN, b. w., *ik bazuinde uit, heb uitgebazuind.* Met bazuingeschal aankondigen: *het feest werd uitgebazuind.* Overdragtelijk, op eene luidruchtige wijze bekend maken: *steeds hoort men hem zijnen eigenen lof uitbazuinen.*

UITBEELDEN. b. w., *ik beeldde uit, heb uitgebeeld.* Genoegzaam evenveel, als *afbeelden: wie is daar uitgebeeld? En beelt u zelven uit.* VOND. Van hier *uitbeelding, uitbeeldsel.*

UITBERNEN, zie *uitbranden.*

UITBERSTEN, zie *uitbarsten.*

UITBETTEN, b. w., *ik bettede uit, heb uitgebet.* Al bettende zuiveren: *gij moet de wonde uitbetten.* Al bettende wegnemen: *bet al den etter uit!*

UITBIECHTEN, b. en o. w., *ik biechtte uit, heb uitgebiecht.* Zijn hart door biechten geheel ontlasten, al wat noodig is, opbiechten; bedr.: *alles uitbiechten.* Onz.: *nu heb ik uitgebiecht.*

UITBIEDEN, veroud. b. w., *ik bood uit, heb uitgeboden.* Van *bieden*, in denzelfden zin, dien het in *gebieden* oefent. Bij KIL. uitdagen, uiteischen, opeischen: *wanneer wij — die schutters uijtbieden.* v. HASS.

UITBIJTEN, b. en o. w., *ik beet uit, heb* en *ben uitgebeten.* Bedr., al bijtende van zijnen stand verwijderen: *ik heb mij eenen tand uitgebeten.* Fig.: *dat dient, om het wilde vleesch uit te bijten.* Onz., met *zijn*; door het bijbrengen van scherp, of bijtend vocht, van kleur veranderen: *ik heb azijn op mijn' jas gestort, en vrees, dat hij geheel uit zal bijten.* Van hier *uitbijter*, ook voor iemand, die elk kwalijk bejegent, ontleend van een dier, dat anderen, al bijtende, uit het hok, of uit het nest jaagt: *hij is een regte uitbijter.*

UITBIKKEN, b. w., *ik bikte uit, heb uitgebikt.* Al bikkende uitholen: *bik den steen uit. Eenen muur uitbikken* is, den kalk uit deszelfs voegen bikken.

UITBLAZEN, b. en o. w., *ik blies uit, heb uitgeblazen.* Bedr., al blazende van zich geven: *den laatsten adem uitblazen.* Al blazende ontledigen: *eijeren uitblazen.* Al blazende aankondigen: *de hooge feestdag werd van de tinne des tempels uitgeblazen.* Door geblaas uitblusschen: *de kaars uitblazen.* Figuurlijk: *zijn levenslicht is te vroeg uitgeblazen.* Onz., zegt

men van verhitte menschen, paarden, enz., wanneer zij adem scheppen, dat zij *uitblazen*, en van eenen trompetter, van de blaasbalgen van een orgel, enz., wanneer zij ophouden met blazen, dat zij *uitgeblazen hebben.* Van hier *uitblazing.*

UITBLEEKEN, b. en o. w., *ik bleekte uit, heb uitgebleekt.* Bedr., door bleeken uitdrijven: *die vlek moet er uitgebleekt worden.* Onz., door bleeken gezuiverd worden: *nu heeft het linnen eens ter dege kunnen uitbleeken.*

UITBLIJVEN, o. w., *ik bleef uit, ben uitgebleven.* Buiten's huis vertoeven: *is dat uitblijven? Zij bleef wel een uur uit.* Weggelaten worden: *hier zijn verscheidene woorden uitgebleven.* Van hier *uitblijver, uitblijving*, enz.

UITBLIKSEMEN, b. en o. w., *ik bliksemde uit, heb uitgebliksemd.* Als eenen bliksem uitwerpen: *den Vatikaanschen vloek uitbliksemen.* Onzijd., ophouden met bliksemen: *het heeft uitgebliksemd.*

UITBLINKEN, o. w., *ik blonk uit, heb uitgeblonken.* Evenveel als *uitglinsteren.* Met eenen onderscheidenden glans blinken: *de diamant blonk boven alle edele gesteenten uit.* Figuurlijk, uitmunten: *hare schoonheid blinkt boven alles uit. Hij heeft in dapperheid boven anderen uitgeblonken.*

UITBLOEDEN, o. w., *ik bloedde uit, heb uitgebloed.* Alle bloed verliezen, daarvan geheel ontledigd worden: *laat het dier uitbloeden. Toen de ader genoegzaam uitgebloed had, werd zij gesloten.*

UITBLOEIJEN, o. w., *ik bloeide uit, heb uitgebloeid.* Allen mogelijken bloesem van zich geven, ten einde bloeijen: *de boom heeft uitgebloeid.*

UITBLUSSCHEN, b. w., *ik bluschte uit, heb uitgebluscht.* Uitdooven: *en 't vijer niet uitgebluscht en wort.* BIJBELV. Figuurlijk: *alle geest wordt in hem uitgebluscht. Den moed uitblusschen*, moedeloos maken. *Het vuur der begeerlijkheid uitblusschen. Iemands leven uitblusschen.* Van hier *uitblussching.* Zamenstell. *onuitblusschelijk.*

UITBOENEN, b. w., *ik boende uit, heb uitgeboend.* Al boenende ontledigen en zuiveren: *boen het vertrek ter dege uit!* Voorts overdragtelijk: *iemand ter kamer uit-*

uitboenen. Ziet daar, hoe ik alom de snoode luiaerdij uit uwe staten boene. J. DE DECK.

UITBOETSEREN, b. w., *ik boetseerde uit, heb uitgeboetseerd.* Door boetsering afbeelden: *men heeft hem fraai uitgeboetseerd.* Van hier *uitboetsering.* Men schreef oul. ook *uitbootsering*, van *uitbootsen.*

UITBOEZEMEN, b. w., *ik boezemde uit, heb uitgeboezemd.* Uit den boezem voortbrengen: *zucht op zucht uitboezemen.* Overdragtelijk, van innige gewaarwordingen der ziele, aan den dag leggen, uiten: *hij boezemde zijne smart in deze woorden uit.* Van hier *uitboezeming.*

UITBOOTSEN, b. w., *ik bootste uit, heb uitgebootst.* Door nabootsing aanduiden, afmalen: *'t beeld van een' braaven Prins afbeelden en uitbootsen de zwier van een goed vernuft.* OUD. Van hier *uitbootsing*

UITBOOMEN, b. w., *ik boomde uit, heb uitgeboomd.* Al boomende uitwaarts brengen: *het schip moet uitgeboomd worden.*

UITBOREN, b. w., *ik boorde uit, heb uitgeboord.* Al borende uitholen: *de naaf is niet genoeg uitgeboord. Het geschut wordt uitgeboord.*

UITBORGEN, b. w., *ik borgde uit, heb uitgeborgd.* Op goed vertrouwen geven: *gij borgt al te veel uit.* Door te veel op goed vertrouwen te ontvangen iemand benadeelen: *gij zoudt mij wel geheel uitborgen.*

UITBORRELEN, b. en o. w., gelijkvl., *ik borrelde uit, heb* en *ben uitgeborreld.* Bedr., in den gemeenzamen spreektrant, voor sterken drank gebruiken: *gij moet uw glaasje uitborrelen.* Zie *borrelen.* Onz., al borrelende te voorschijn komen: *het borrelde er geweldig uit.* Voorheen bezigde men ook *uitbortelen.*

UITBORSTELEN, b. w., *ik borstelde uit, heb uitgeborsteld.* Met eenen borstel uitvegen: *eenen rok uitborstelen. Ik heb hem den mantel uitgeborsteld* is, figuurlijk, ik heb hem braaf gehekeld.

UITBORTELEN, zie *uitborrelen.*

UITBOTTEN, o. w., *ik bottede uit, heb uitgebot.* Knoppen van zich geven: *dat boompje begint reeds uit te botten.* Overdragtelijk, puisten voortbrengen: *ik zag de pokjes reeds uitbotten.* Van hier *uitbotting.*

UITBOUWEN, b. w., *ik bouwde uit, heb uitgebouwd.*

Zij-

Zijnen bouw naar buiten uitstrekken: *ik ben van voornemen, om mijn huis nog verder uit te bouwen. Dees stadt heeft zoo te water uitgebouwt.* VOND. *Een land uitbouwen* is, hetzelve, door het te veel te bebouwen, uitputten, al het vruchtbare daarvan wegnemen. Voorts is *uitbouwen* ook wel eens, onzijdiglijk, zoo lang bouwen, dat men niet meer kan: *hij is er geheel uitgebouwd.*

UITBRAAK, v., meerv. *uitbraken.* De daad van uitbreken: *vruchteloos hoopte hij zich door uitbraak te bevrijden.* Hetgeen ergens uitgebroken wordt: *de uitbraak kan op nieuw gebruikt worden.*

UITBRAAKSEL, zie *uitbraken.*

UITBRADEN, b. w., *ik braadde* (oul. *bried*) *uit, heb uitgebraden.* Door braden uitdroogen: *het vleesch is te veel uitgebraden.* Van waterdeelen ontheffen: *braad de boter uit.* Figuurlijk is: *de boter uitbraden*, zijne gasten treffelijk onthalen.

UITBRAKEN, b. w., *ik braakte uit, heb uitgebraakt.* Al brakende uitwerpen: *hij braakt alles uit, wat hij gegeten heeft. Het is, om het hart uit het lijf te braken*, beteekent, het is zeer walgelijk. *Zijne gal uitbraken* is, eigenlijk, zich van eenen overloop van gal ontdoen; oneigenlijk, de opwellingen van zijne gramschap uiten: *nu docht ik, dat hij eens sijn gal had uitgebraakt.* PAFFENROD. Van hier *uitbraaksel*, hetgeen uitgebraakt wordt, — *uitbraking.*

UITBRANDEN, b. en o. w., *ik brandde uit, heb uitgebrand.* Anders *uitbarnen*, en bij KIL. *uitbernen.* Bedr., door vuur uitholen: *de wilden varen veelal in uitgebrande boomen.* Door vuur zuiveren: *pijpen uitbranden, passementen uitbranden*, enz. Oneigenlijk is *uitgebrand zijn*, door geneesmiddelen gezuiverd zijn, en zegt men ook van eene krankheid, dat zij uitgebrand wordt: *zoo wort die zeepest uitgebrant.* VOND. Onz., is *uitbranden*, door vuur uitgehoold worden: *de boom brandt uit.* Ten einde branden: *het vuur heeft uitgebrand.* Van hier *uitbranding.*

UITBREIDEN, b. en o. w., *ik breidde uit, heb uitgebreid.* Bedr., iets dat zamengeplooid was verbreeden, door het vaneen te doen: *de vogel breidt zijne vleugelen uit. Zij ontving hem met uitgebreide armen.*

Zich

Zich uitbreiden is, eenen grooteren omvang, meer breedte, verkrijgen: *de boom breidt zich uit. Hij breidde zich verbazend uit in 't rond.* L. D. S. P. Overdragtelijk, talrijk worden: *dat geslacht heeft zich grootelijks uitgebreid.* Aan velen medegedeeld worden: *de krankheid breidt zich uit. Dat gerucht heeft zich spoedig uitgebreid.* Dichterlijk: *er breidt zich eene schoone valei voor onze voeten uit.* Voorts is *uitbreiden* grooter maken: *de boom breidt zijne takken uit. Hij breidt zijne heerschappij dagelijks uit. Ik wensch mijne kennis uit te breiden.* Door breedvoerige omschrijving ontwikkelen: *ik gaf hem alles kortelijk op, om het voor mij uit te breiden. Eene daad uitbreiden* is, daarvan grooten ophef maken. *Iemands lof uitbreiden*, denzelven alomme verkondigen. Onz., is *uitbreiden*, onder het breiden wel strekken: *die wol zal wel uitbreiden.* Van hier *uitbreider*; *uitbreiding.*

UITBREEN, b. en o. w., *ik brak uit, heb* en *ben uitgebroken.* Bedr., al brekende wegnemen: *iemand eenen tand uitbreken.* Al brekende ontledigen: *een huis, een vertrek, uitbreken. Tijd uitbreken* is, aan den drang der bezigheden ontrukken: *kunt gij niet een uurtje uitbreken?* Onz., te voorschijn dringen: *de vlam breekt reeds aan alle kanten uit. Het dootzweet breekt hem uit.* Vond. *Breek als bloessem uit in lentemaent.* Vond. *De knoppen breken aan de boomen uit. 't Nieuwe koesterlicht de telgen uit dee breecken.* Vond. Oulings ook zich uitbreiden: *gij sult uijtbreken ter rechter ende ter slincker hant.* Bijbelv. Voorts uit eene gevangenis breken: *er is een dief uitgebroken.* Nopens *de bommel breekt uit*, zie *bommel. De schelmerij, het verraad, breekt uit*, wordt bekend, komt aan den dag. Van hier *uitbraak*, enz.

UITBRENGEN, b. w., *ik bragt uit, heb uitgebragt.* Buiten den omtrek van iets brengen: *heeft Israël uijt het midden van hen uijtgebracht.* Bijbelv. Te voorschijn brengen: *bracht hij Jesum uijt.* Bijbelv. Uiten: *zijn gevoelen uitbrengen.* Aan den dag brengen, ontdekken: *gij brengt ook alles uit.* Van hier *uitbrenger*, *uitbrenging*, *uitbrengster.*

UITBROEDEN, *uitbroeijen*, b. w., *ik broedde, broeide uit, heb uitgebroed, uitgebroeid.* Eijeren derwijze verwarmen, en koesteren, als de vogels doen, om daaruit jongen te verwekken: *in Egypte broedt men hoendereijeren in eenen oven uit.* Tuinvruchten op eene door kunst verwarmde plaats aankweeken: *wat zoekt gij in die trekkas uit te broeden?* Met heet water reinigen: *dat vaatwerk moet uitgebroeid worden.* Want hiervoor gebruikt men enkel *uitbroeijen*, hoogd. *ausbrühen.* Van hier *uitbroeding, uitbroedsel, uitbroeijing*, enz.

UITBROEIJEN, zie *uitbroeden.*

UITBROMMEN, b. w., *ik bromde uit, heb uitgebromd.* Al brommende, of snoevende, verkondigen: *hij gaat nog al voort, met zijnen eigenen lof uit te brommen.* Van hier *uitbrommer, uitbromming*, enz.

UITBRULLEN, b. en o. w., *ik brulde uit, heb uitgebruld.* Eene gewaarwording al brullende uiten: *hij brulde het uit.* Onz., ten einde brullen: *toen hij uitgebruld had.*

UITBUIDELEN, zie *uitbuilen.*

UITBUIGEN, b. w., *ik boog uit, heb uitgebogen.* Buitenwaarts buigen: *kunt gij het niet wat uitbuigen?*

UITBUIJEN, o. w., *ik buide uit, heb uitgebuid.* Ten einde buijen: *thans heeft het uitgebuid.*

UITBUILEN, b. w., *ik builde uit, heb uitgebuild.* Bij KIL. en HALMA ook *uitbuidelen.* Van zemelen zuiveren: *gij moet het meel wat zuiverder uitbuilen.*

UITBULDEREN, b. en o. w., *ik bulderde uit, heb uitgebulderd.* Bedr., al bulderende aankondigen: *het geschut buldert de overwinning uit.* Op eenen bulderenden toon uiten: *wat buldert hij thans weer uit? Kortom, wat eenigzins zijn zake stijven mag, zal hij uitbulderen*, enz. J. DE DECK. Onz., ten einde bulderen: *laat hem eens uitbulderen!*

UITBUNDIG, bijv. n. en bijw., *uitbundiger, uitbundigst.* Eigenlijk, even als het hoogd. *ausbundig*, in zijne soort uitnemend, van het angels. *beond, zijnde*, van *beon, zijn*, en van *aus, uit*, als een *adverbium qualitatis*, zoo veel als *extra* beteekenende, niet ten aanzien van plaats, maar van voortreffelijkheid. Maar

bij

bij HALMA overdadig; in welken zin men in Vriesland *onbandig* bezigt. Van hier *uitbundigheid*, *uitbundiglijk*.

UITCIJFEREN, b. w., *ik cijferde uit*, *heb uitgecijferd*. Door cijfering navorschen: *ik zal het eens gaan uitcijferen*. Overdragtelijk, kunstig overleggen, en regelen: *wie heeft dat zoo fraai uitgecijferd?*

UITDAGEN, b. w., *ik daagde uit*, *heb uitgedaagd*. Oproepen, om ten bepaalden dage te voorschijn te komen, of *te dage te komen*, zoo als men oulings zeide, blijkens: *Joncheer Jan van Hollant soude tegens Hertoge Jan van Brabant te daghe comen*. v. HASS. aanteek. op KIL. — Tegen eenen bepaalden dag te voorschijn roepen, om te kampen: *ik laat mij niet langer uitdagen*. Van hier *uitdager*, *uitdaging*. Zamenstell. *uitdaagbrief*, enz.

UITDAMPEN, o. w., *ik dampte uit*, *heb* en *ben uitgedampt*. Met *zijn*, als damp vervliegen: *de vochtigheid is reeds uitgedampt*. Met *hebben*, ten einde dampen: *de kolen hebben uitgedampt*. Van hier *uitdamping*.

UITDEELEN, b. w., *ik deelde uit*, *heb uitgedeeld*. Hoogd. *austheilen*, KIL. *wtdeylen*. Deelswijze aan anderen toeschikken: *het avondmaal uitdeelen*. Bijzonderlijk van iets, dat ten geschenke gegeven wordt: *er werd brood en geld uitgedeeld*. Van hier *uitdeeler*, *uitdeeling*, enz.

UITDELGEN, b. w., *ik delgde uit*, *heb uitgedelgd*. Evenveel als *uitwisschen*: *laetse uijtgedelgt worden uijt 't boeck des levens*. BIJBELV. *Delg 't misdrijf uit, dat mij met schrik vervult*. L. D. S. P. Of als *uitroeijen*: *dat boos geslacht werd uitgedelgd*. Van hier *uitdelger*, *uitdelging*.

UITDENKEN, b. w., *ik dacht uit*, *heb uitgedacht*. Al denkende uitvinden, verzinnen: *dat is vernuftig uitgedacht*. Van hier *uitdenking*.

UITDIENEN, b. en o. w., *ik diende uit*, *heb uitgediend*. Bedr., ten einde dienen: *ik heb mijne leerjaren uitgediend*. Onz., zoo lang dienen, als noodig is, of tot dat men verstooten, of wezenlijk nutteloos worde: *wtghediend krieghsman*. KIL. *Heeft hij nog niet uitgedient? Men heeft aan dat hof welhaast uit-*

uitgediend. Mijn rok zal binnen kort uitgediend hebben.

UITDIEPEN, b. w., *ik diepte uit, heb uitgediept.* Door ontlediging dieper maken: *de grachten moeten uitgediept worden.* Van hier *uitdieping.*

UITDIJEN, o. w., *ik dijde uit, ben uitgedijd.* Evenveel als *dijen* en *dijgen*, zwellen: *dat vleesch dijt in den pot uit.* Strekken: *zulk brood dijt onder het mes uit.* Van hier *uitdijing.*

UITDIJGEN, *ik deeg uit, ben uitgedegen.* Zie *uitdijen.*

UITDOEN, b. w., *ik deed uit, heb uitgedaan.* Bij Kil. evenveel als *ontdoen, ontkleeden.* Voorts afleggen: *doe uwe kleederen uit.* Uitwisschen: *ik heb een schrapje uitgedaan.* Doorschrappen: *als gij het slechts in uw boek uitdoet.* Uitblusschen: *het licht uitdoen. Dat doet niet uit* geeft te kennen, dat de reden, welke men ter goedmakinge zijner zake bijbrengt, van geene kracht is.

UITDOMPEN, b. w., *ik dompte uit, heb uitgedompt.* Uitdoen, blusschen: *de kaars uitdompen.*

UITDONDEREN, onpersoonl. w., *het donderde uit, het heeft uitgedonderd.* Ten einde donderen: *het zal haast uitgedonderd hebben.* Ook zegt men, in den lagen spreektrant, bedrijv., *iemand de deur uitdonderen*, voor met geweld uitgooijen.

UITDOOVEN, b. en o. w., *ik doofde uit, heb* en *ben uitgedoofd.* Ganschelijk dooven, zoo in eenen bedr. als in eenen onz. zin: *doof die kolen uit! Dat vuur schijnt uit te dooven.* Ook oneigenlijk: *lust en ijver uitdooven. Het is, als of de liefde bij hem uitdoofde. Zijn jeugdig vuur is uitgedoofd.* Van hier *uitdooving.*

UITDOPPEN, b. w., *ik dopte uit, heb uitgedopt.* Uit den dop halen: *de boonen laten zich niet gemakkelijk uitdoppen.*

UITDORSCHEN, b. w., *ik dorschte uit, heb uitgedorscht.* Al dorschende uit de aren, of doppen, te voorschijn brengen: *de erwten laten zich gemakkelijker uitdorschen, dan uitpellen.* Aren, of doppen, met het stroo daaraan, dorschen, om het zaad, enz. daaruit te krijgen: *is dit hoopje genoeg uitgedorscht?*

UIT-

UITDOSSEN, b. w., *ik doste uit*, *heb uitgedost.* Met kleeding uitrusten: *hij was heerlijk uitgedost.* Van hier *uitdossing.*

UITDOUWEN, *uitduwen*, b. w., *ik douwde uit*, *heb uitgedouwd.* Al douwende buitenwaarts brengen: *wederom heeft dat beest het lijf uitgedouwd.*

UITDRAAIJEN, b. en o. w., *ik draaide uit*, *heb en ben uitgedraaid.* Bedr., al draaijende ergens buiten brengen: *gij moet de schroef geheel uitdraaijen.* Overdragt.: *hoe behendig weet hij 'er zich uit te draaijen!* Onzijd., met *zijn*: *dat zal op niets uitdraaijen*, daarvan zal niets worden. Van hier *uitdraaijing*, enz.

UITDRAGEN, b. w., *ik droeg uit*, *heb uitgedragen.* Naar buiten dragen: *het lijk wordt reeds uitgedragen. De schiltwacht draegt dien vetten buit op hare bee voor boeken uit.* VOND. Bij KIL. ook uitbrengen, verklappen, even als het hoogd. *austragen.* Van hier *uitdrager*, iemand die allerhande gebruikt huisraad, kleederen enz. koopt en verkoopt, — *uitdragerij*, *uitdraging*, *uitdraagster.*

UITDRAGER, zie *uitdragen.*

UITDRAVEN, o. w., *ik draafde uit*, *heb* en *ben uitgedraafd.* Met het hulpw. *zijn*, op een dravend paard naar buiten rijden: *waarheen is hij wederom uitgedraafd?* Met het hulpw. *hebben*, zoo lang draven, dat het onnoodig, of onmogelijk wordt: *dat paard heeft uitgedraafd.* Overdragtelijk, op eenen buitensporigen toon ergens over uitweiden: *wat heeft hij over die zaak wederom uitgedraafd!*

UITDRENKEN, b. w., *ik drenkte uit*, *heb uitgedrenkt.* HOOFT bezigt dit woord, in de beteekenis van uitbluschen: *dat al uw natsgewelt niet uit zoud kunnen drenken de vlam, die 't harte smelt;* doch het is reeds verouderd.

UITDRIJVEN, b. w., *ik dreef uit*, *heb uitgedreven.* Buitenwaarts drijven: *wormen*, *het zweet*, enz. *uidrijven. Dan drijft men uit, dan haelt men in.* VOND. *Drijft dese dienstmaegt ende haren sone uijt.* BIJBELV. Door drijfwerk afbeelden: *wat is 'er op dat zilverwerk uitgedreven?* Oulings ook dringen: *ende gheven an den rechter, dat men die schepenen wt-*

 dri-

driven, om vonnes te wten. v. HASS. Van hier *uitdrijver*, *uitdrijving*, enz.

UITDRINGEN, b. en o. w., *ik drong uit, heb uitgedrongen.* Bedr., naar buiten dringen: *hij drong den vijand ook uit zijne laatste verschansing. Om u bedroeft te sien en tranen uyt te dringen.* F. v. DORP. *Iemand uit zijne plaats dringen;* ook overdragtel., iemand van zijne waardigheid, of zijn ambt door geweld of list, enz. ontrooven.

UITDRINKEN, b. w., *ik dronk uit, heb uitgedronken.* Al drinkende ontledigen: *drink den beker schoon uit. Hebt gij alles reeds uitgedronken?*

UITDROOGEN, b. en o. w., *ik droogde uit, heb* en *ben uitgedroogd.* Bedr., door uittrekking van sappen droogen: *wat is het houtwerk door de zon uitgedroogd!* Door uitwissching droogen: *droog den schotel ter dege uit!* Onz., door uitdamping droog worden: *laat de planken nog wat uitdroogen.* Voorts vindt men bij KIL. *wtdrooghende van sieckte*, en *wtdrooghende sieckte*, teringachtige uitdorring. Ook zegt men van iemand, wiens nering verloopt, dat hij *uitdroogt.*

UITDRUIPEN, o. w., *ik droop uit, ben uitgedropen.* Ergens druipende uitvallen: *het water droop er uit.* Overdragt.: *hij druipt uit zijne kleeren*, hij is zeer mager geworden. Anders *uitdruppen*, *uitdroppen*, hoogd. *austropfen.*

UITDRUKKELIJK, bijv. n. en bijw., *uitdrukkelijker*, *uitdrukkelijkst.* In duidelijke, en alles naauwkeurig bepalende, woorden vervat: *ik gaf hem het uitdrukkelijke bevel;* of duidelijk en naauwkeurig: *hij bediende zich van de uitdrukkelijkste woorden. Ik heb het u immers uitdrukkelijk aanbevolen.* Opzettelijk: *het is u uitdrukkelijk daartoe gegeven.* Van hier *uitdrukkelijkheid.* Zamenstell. *onuitdrukkelijk.* Dit woord is van *uitdrukken* afkomstig.

UITDRUKKEN, b. w., *ik drukte uit, heb uitgedrukt.* Al drukkende ergens uitbrengen; al drukkende ontledigen: *eenen citroen uidrukken.* Afbeelden: *hij is naar het leven uitgedrukt.* Te kennen geven: *die levende uitdrukt al, wat hij beseft.* VOND. *Hoe zal ik uitdrukken, wat ik al gevoel!* Naar behooren drukken: *die letter is niet uitgedrukt.* Het deelw., *uitgedrukt* wordt

wordt vaak als bijv. n., met *uitdrukkelijk* verwisseld: *ik gaf het hem in uitgedrukte woorden te kennen.* Van hier *uitdrukkelijk*, *uitdrukking*, *uitdruksel.* Zamenstell. *onuitgedrukt.*

UITDRUKKING, v., meerv. *uitdrukkingen.* De daad van uitdrukken: *door uitdrukking van alle sap uit den citroen. De uitdrukking van den citroen.* Afbeelding: *welk eene sprekende uitdrukking van hem!* Levendige voorstelling van gewaarwordingen: *een gelaat vol van uitdrukking. Er is veel uitdrukking in dat tafereel.* Uiting van denkbeelden: *door eene duidelijke uitdrukking van zijn gevoelen.* Het woord, waarmede men een denkbeeld uit: *welk eene uitdrukking bezigt gij daar wederom!* Van *uitdrukken.*

UITDRUKSEL, o., meerv. *uitdrukselen.* Al wat ergens uitgedrukt wordt: *het is het uitdruksel van onrijpe druiven.* Van *uitdrukken.*

UITDUIDEN, b. w., *ik duidde uit, heb uitgeduid.* Door aanwijzing van bijzondere kenmerken bekend maken: *ik weet hem niet naauwkeurig uit te duiden.* Voorts is *zijne gedachten uitduiden*, dezelve juist en wel ontwikkeld voordragen. Van hier *uitduiding.*

UITDUNNEN, b. w., *ik dunde uit, heb uitgedund.* Het gezaaide door uithaling van een deel daarvan dunnen: *die rapen moeten uitgedund worden.* Van hier *uitdunning*, *uitdunsel*, hetgeen bij de uitdunning van iets daar tusschen uitgehaald wordt.

UITDUNSEL, zie *uitdunnen.*

UITDUREN, o. w., *ik duurde uit, heb uitgeduurd.* Ten einde duren: *het zal onzen tijd wel uitduren.*

UITDUWEN, zie *uitdouwen.*

UITDWEILEN, b. w., *ik dweilde uit, heb uitgedweild.* Al dweilende van binnen zuiveren: *de Kamer is nog niet uitgedweild.* In plaats van dit woord bezigt men ook wel *uitfeilen.*

UITEGGEN, b. w., *ik egde uit, heb uitgeëgd.* Met de egge uit den grond halen: *boomwortelen, rapen, stoppelen, enz. uiteggen.*

UITEINDE, o., meerv. *uiteinden.* Het uiterste einde van een ding: *vat het aan de uiteinden.* De afloop van iets: *dat spel had een droevig uiteinde.* Iemands dood: *hij is nader aan zijn uiteinde dan hij weet.*

UITEISCHEN, b. w., *ik eischte uit*, *heb uitgeëischt.* Ten strijde tegen zich nopen: *ik heb hem vruchteloos uitgeëischt.* Van hier *uiteischer*, *uiteisching.*

UITEN, b. w., *ik uitte*, *heb geuit.* Van denkbeelden, gewaarwordingen, enz. gesproken, voortbrengen: *hoe uit ik best*, *wat ik gevoel? wten het vonnisse.* KIL. *Die waerheit was doe beseten*, *en eer mense ute*, *seldi weten*, *quam de grave selve daer.* M. STOK. Voorts is *zich uiten*, zijne denkbeelden, gewaarwordingen, enz. aan anderen mededeelen: *hij uitte zich niet*, *maar zweeg stil.*

Uiten, zweed. *yttra*, eng. *utter*, neders. *utern*, hoogd. *aussern.* Komt van *uit.*

UITEREN, b. w., *ik uiterde*, *heb geuiterd.* Van buiten overnaaijen, dat van binnen genaaid is. Dit woord komt van *uiter*, den vergelijkenden trap van *uit*, van waar voorts *uiterlijk*, en *uiterste.* Zie *uit.*

UITERLIJK, bijv. n. en bijw., *uiterlijker*, *uiterlijkst.* Al wat men buiten aan een ding vindt: *zijn uiterlijk voorkomen is goed.* In de gemeenzame verkeering ook verafgelegen: *ik weet er geene uiterlijker woning*, *dan de zijne. Het uiterlijkste huis is het onze. Het uiterlijke* wordt als z. n. gebruikt voor het uitwendig voorkomen: *gij oordeelt te veel naar het uiterlijke. Dat huis heeft een fraai uiterlijk.* Naar het uitwendige, uitwendiglijk: *hij heeft zich uiterlijk wel gedragen.* Naar de uiterste, de ruimste, of de naauwste, berekening: *ik kan het uiterlijk nog daarvoor geven. Hij komt morgen*, *of*, *uiterlijk*, *overmorgen.* Van hier *uiterlijkheid.* Dit woord komt van *uiter.* Zie *uiteren* en *uit.*

UITERMATE, zie *uit.*

UITERSTE, bijv. n. Eigenlijk de overtreffende trap van *uit*, zie *uit.* Het afgelegenste: *het uiterste huis. De uiterste grenzen des lands.* Het laatste: *het uiterste levensuur. Hij maakt zijn' uitersten wil.* Het grootste, of zwaarste: *de uiterste nood*, *de uiterste straf. Nooit met meer gevaers van 't uiterste bederf.* VOND. *Uit den triomphwagen in de uiterste armoede schoppende.* HOOFT. *Het uiterste* is, als z. n., het levenseinde: *zijn uiterste was verschrikkelijk. Zij ligt op het uiterste. Het uiterste wagen* is, het hagchelijkste on-

ondernemen en doorstaan. Voorts is *het uiterste* het afgelegenste: *in het uijterste van Numidie.* VOND. *Van het uijterste der aarden tot het uijterste des hemels.* BIJBELV. *Ten uiterste* wordt gebezigd voor ten sterkste: *ik ben u ten uiterste verpligt.*

UITETEN, b. w., *ik at uit, heb uitgegeten.* Al etende ontledigen: *eet den schotel vrij uit!* Al etende uithollen, of doorboren: *wat hebben de muizen dat brood uitgegeten! De mot heeft mijnen mantel uitgegeten.* Al etende verarmen, of langs andere wegen uitmergelen: *zij eten hem geheel uit.* Van hier *uiteter*, *uiteting.*

UITETTEREN, o. w., *ik etterde uit, heb uitgeëtterd.* Door ettering gezuiverd worden: *de wonde moet nog meer uitetteren.*

UITFEILEN, zie *uitdweilen.*

UITFLUITEN, b. w., *ik floot uit, heb uitgefloten.* Al fluitende verguizen: *het stuk werd uitgefloten. Men floot hem van alle kanten uit.* Van hier *uitfluiter*, *uitfluiting.*

UITGAAF, v., meerv. *uitgaven.* Van *uitgeven.* Anders *uitgave*, of *uitgift.* De daad van uitgeven: *door de uitgaaf van zoo veel gelds. Er wordt eene tweede uitgaaf gevorderd.* Hetgeen uitgegeven wordt: *mijne uitgaven zijn groot. Uitgaven met inkomsten vergelijken.* De druk van eenig werk: *de eerste uitgaaf van dat boek is uitverkocht.*

UITGAAN, o. w., *ik ging uit, ben uitgegaan.* Van huis gaan: *mijn heer is uitgegaan. Ik ga heden niet meer uit.* Naar buiten gaan: *gingen sij uijt na den Olijfberg.* BIJBELV. Buiten's lands vervoerd worden: *er gaat veel boter uit. Uitgaande goederen* zijn zulke, die, in den gezegden zin, uitgaan. *Uitgaande regten* zijn belastingen op zulke goederen. *Kerk, school, schouwburg*, enz. *gaan uit*, wanneer de daarin zijnde menschen daaruit gaan. Bekend gemaakt worden: *datter een gebodt uijtgingh van den Keijzer Augusto.* BIJBELV. Uitgebluscht worden: *de kaars, het vuur, gaat uit.* Uitgewischt worden: *er is hier eene letter uitgegaan.* Ten einde loopen: *de maand gaat met eenen zondag uit. In Vriesland gaan vele toenamen uit op eene A. Hier gaet wt die eerste*

 por-

portie van der Bijbelen. v. HASS. *Uitgaan als een eindje kaars* is, na veel beweging van lieverlede in slaap vallen, of ophouden met iets, dat men begonnen had. *Op iets uitgaan* is, zich ter behaling daarvan op weg begeven: *op buit uitgaan.* Van hier *uitgang.*

UITGAANDE, zie *uitgaan.*

UITGALMEN, b. w., *ik galmde uit, heb uitgegalmd.* Al galmende uiten: *alomme galmde men zijnen lof uit.*

UITGANG, m., meerv. *uitgangen.* Van *uitgaan.* De daad van uitgaan, in eene eigenlijke beteekenis, anders *het uitgaan: bij dien uitgang heb ik veel verzuimd. En zien den uitgang van dit volk*, van Israël uit Egypte. VOND. De plaats, waardoor iemand, of iets, uitgaat: *hoe vele uitgangen zijn er aan uw huis? Verschaf het water eenen uitgang. Laet den uitgang van den Rijn ook gevoelen uwen zegen.* VOND. De afloop van een ding: *uitgang des spels.* KIL. De slotletters van een woord: *die naam heeft eenen harden uitgang.* Het einde van een tijdvak: *tegen den uitgang des zomers.* Het levenseinde van een mensch: *na de jammerlijke nederlaeg en wtgang van Willem van Arkel.* v. HASS.

UITGAVE, zie *uitgaaf.*

UITGEBREID, bijv. n., *uitgebreider, uitgebreidst.* Eigenlijk een deelw. van *uitbreiden.* Wijd van omvang, zoo eigenlijk, als oneigenlijk: *welk eene uitgebreide heerschappij! De uitgebrieidste ontwerpen en uitzigten.* Van hier *uitgebreidheid.*

UITGEDEGEN, deelw. van *uitdijgen.*

UITGEDIEND, zie *uitdienen.*

UITGEDRUKT, zie *uitdrukken.*

UITGEKOREN, deelw. van *uitkieren*, thans *uitkiezen.* Uitverkoren, boven anderen verkoren: *O eeuwige uitgekoren!* VOND.

UITGELATEN, bijv. n. en bijw.: *uitgelatener, uitgelatenst.* Een deelw. van *uitlaten.* Eigenlijk uit den stal gelaten. In het gebruik, eveneens gesteld, als het jonge vee, wanneer men het uit den stal laat, dartel, en teugelloos in alles: *uitgelaten van blijdschap. Hij gedroeg zich zeer uitgelaten. Met de uitgelatenste woede. De moort is uitgelaten.* VOND. In het hoogd. *ausgelassen.* Van hier *uitgelatenheid.*

UITGELEEFD, bijv. n. Eigenlijk, een deelw. van *uitleven.* Al wie uitgeleefd heeft: *een uitgeleefd oud man.*

UITGELEERD, bijv. n. Eigenlijk, een deelw. van *uitleeren.* Al wie uitgeleerd heeft: *hij is daarin reeds uitgeleerd. Zijn maer is uitgeleert wanneer ze vrijt.* VOND.

UITGELEGD, *uitgeleid*, zie *uitleggen.*

UITGELEIDE, o. De daad van uitleiden: *wij deden hem uitgeleide. Onder een veilig uitgeleide.* De gezamenlijke personen, door welke iemand naar buiten wordt geleid: *met een talrijk en welgewapend uitgeleide*, of slechts *geleide*, dat hier gebruikelijker is.

UITGELEZEN, bijv. n., *uitgelezener*, *uitgelezenst.* Eigenlijk een deelw. van *uitlezen.* Voortreffelijk: *het is een uitgelezen werk. De uitgelezenste muzijk.* Van hier *uitgelezenheid.*

UITGELOOPEN, bijv. n. Eigenlijk een deelw. van *uitloopen.* Bij KIL. evenveel als *weggeloopen*, *verloopen: wtgheloopen munck.*

UITGEMAAKT, bijv. n. en bijw. Eigenlijk een deelw. van *uitmaken.* Beslist, ontwijfelbaar: *de zaak schijnt mij nog niet uitgemaakt. Het is uitgemaakt zeker.*

UITGEMERGD, zie *uitmergelen.*

UITGEMERGELD, zie *uitmergelen.*

UITGENOMEN, een deelw. van *uitnemen*, dat men, even als *behalve*, en *uitgezonderd*, als voorzetsel en bijwoord gebruikt, en dat alsdan ook evenveel beteekent. Als bijw.: *ik kom vast, uitgenomen, als het regent.* Als voorzetsel: *zij waren er reeds, uitgenomen mijn broeder. Ik gaf het een ieder, uitgenomen hem. Zij groette het gansche gezelschap uitgenomen mij.* Oul. werd het ook voor uitnemend gebezigd: *grootmoedighe Princes van uijtghenomen zinnen.* HOOFT.

UITGESTEN, zie *uitgisten.*

UITGESTREKT, bijv. n., *uitgestrekter*, *uitgestrektst.* Eigenlijk een deelw. van *uitstrekken.* Uitwaarts gestrekt, zoo eigenlijk, als oneigenlijk: *met eenen uijtgestrekten arm.* BIJBELV. *Hem zoekt met uitgestrekt verlangen.* L. D. S. P. Ver reikende, van eene uitgebreide strekking, van eenen wijden omvang: *het uitgestrekte gebied. Men gaf hem nog uitgestrekter last.* Van hier *uitgestrektheid.* Zamenstell. *wijduitgestrekt.*

UITGESTUDEERD, bijv. n. Eigenlijk een deelw. van *uitstuderen*. Al wie uitgestudeerd heeft: *hij is in de regten uitgestudeerd*. Voorts zegt men wegens iemand, die alle mogelijk overleg vruchteloos aangewend heeft, dat hij *uitgestudeerd* is.

UITGETOGEN, zie *uittiegen*.

UITGEVEN, b. w., *ik gaf uit*, *heb uitgegeven*. In andere handen brengen: *ik heb al mijn klein geld uitgegeven*. In druk uitgeven, en zoo onder zijne evenmenschen verspreiden: *geeft gij dat werk haast uit? Wanneer worden de brieven aan de post uitgegeven? Men geeft het parool uit. Raadselen uitgeven. Iets ergens voor uitgeven* is, het daarvoor slijten: *zij gaf eenen duit voor eene cent uit*. Pogingen aanwenden, om het daarvoor te doen doorgaan: *hij geeft zich voor eenen geneesheer uit*. Van hier *uitgaaf*, *uitgeefster*, *uitgever* van boeken, geld, enz., *uitgift*.

UITGEVER, zie *uitgeven*.

UITGEZEGD, *uitgezeid*, een deelw. van *uitzeggen*, dat men even als *uitgenomen*, *uitgezonderd*, als voorz. en bijw. gebruikt: *of immers uitgeseyt het allerminste deel*. H. DE GR. Zie verder *uitgezonderd*.

UITGEZOCHT, bijv. n., *uitgezochter*, *uitgezochtst*. Eigenlijk, een deelw. van *uitzoeken*. Uitnemendheidshalve uit andere dingen gekozen: *met uitgezochte bewoordingen. Eene tafel vol van de uitgezochtste lekkernijen.*

UITGEZONDERD, een deelw. van *uitzonderen*, dat men even als *behalve*, *uitgenomen*, enz. als voorzetsel en bijwoord gebruikt. Zie *uitgenomen*, en *uitzonderen*.

UITGIETEN, b. w., *ik goot uit*, *heb uitgegoten*. Al gietende ergens uitbrengen: *giet het water uit*, *dat in den emmer is*. Al gietende ontledigen: *waarom giet gij dien emmer niet uit?* Door ingieting van iets vloeibaars uitblusschen: *wilt gij het vuur met olie uitgieten?* Figuurlijk wordt God gezegd zijnen toorn *uit te gieten*, over menschen, die hij daarmede vervolgt: *mijne grimmigheijt te sullen uitgieten over hen*. BIJBELV., en dan verbeeldt men zich zijne gramschap als in eenen beker begrepen, zoo als dezelve meermalen voorgesteld wordt. Van hier *uitgieting*.

UITGIFT, zie *uitgaaf*.

UITGIJPEN, zie *uitgorden.*

UITGILLEN, b. w., *ik gilde uit, heb uitgegild.* Eene gewaarwording al gillende uiten: *zij gilde haren schrik uit.* In Vriesl. *uitgoelje.*

UITGINNIKEN, zie *uitgrinniken.*

UITGISTEN, *uitgesten*, o. w., *ik gistte uit, heb uitgegist.* Ten einde gisten: *dat bier heeft nog niet uitgegist.* Ook overdragtelijk: *de volkswoede heeft eindelijk gansch en al uitgegist.*

UITGLIJDEN, o. w., *ik gleed uit, ben uitgegleden.* Van zijne plaats glijden: *mijn voet gleed uit. Als gij het daar nederzet zal het uitglijden.* Anders ook *uitglippen, uitglissen*, neders. *utglippen, utglisken, utglitschen, utgliden*, hoogd. *ausgleiten.* Van hier *uitglijding*, anders *uitglipping.*

UITGLINSTEREN, zie *uitblinken.*

UITGLIPPEN, zie *uitglijden.*

UITGLISSEN, zie *uitglijden.*

UITGOOIJEN, b. w., *ik gooide uit, heb uitgegooid.* Gooijende uitwerpen: *iemand de deur uitgooijen.*

UITGORDEN, b. w., *ik gordde uit, heb uitgegord.* Anders ook *uitgijpen.* Ingegorde zeilen, of andere dingen, losser maken: *het zeil uitgorden.*

UITGRAVEN, b. w., *ik groef uit, heb uitgegraven.* Al gravende ontledigen: *de oogen werden hem uitgegraven.* Door graven te voorschijn brengen: *uit de mijnen uitgegraven;* anders: *ten mijnen uitgegraven.* VOND.

UITGRIJPEN, b. w., *ik greep uit, heb uitgegrepen.* Grijpende uitnemen: *ik heb er twee uitgegrepen.*

UITGRINNIKEN, *uitginniken*, b. w., *ik grinnikte uit, heb uitgegrinnikt.* Door grinniken bespotten: *wien grinnikt gij uit?*

UITGROEIJEN, o. w., *ik groeide uit, ben* en *heb uitgegroeid.* Al groeijende uitzetten: *die boom is wel uitgegroeid. Ik ben er uitgegroeid*, uit mijnen rok enz., die, uit hoofde mijner sterke groeijing, te klein geworden is. Ten einde groeijen: *heeft dat meisje nog niet uitgegroeid?*

UITGROEVEN, b. w., *ik groefde uit, heb uitgegroefd.* Iets derwijze uitholen, dat men groeven daarin make: *de pilaren moeten van boven tot beneden uitgegroefd worden.*

UITGULPEN, b. w., *ik gulpte uit, heb uitgegulpt.* Met gulpen drinkende, of gietende, ontledigen: *hij gulpt de kan uit.*

UITHAKEN, b. w., *ik haakte uit, heb uitgehaakt.* Door uitligting van eenen haak, of haken, uit derzelver oogen, los maken; of door verplaatsing van eenen, of meer haken in andere oogen, losser maken: *hij haakte zijnen degenband uit. Haak hem wat uit!*

UITHAKKEN, b. w., *ik hakte uit, heb uitgehakt.* Door hakken wegnemen: *eenen boom uithakken.* Door hakken uitholen, inkepen, enz.: *hak het nog wat uit.* Van hier *uithakking*, *uithaksel.*

UITHALEN, b. w., *ik haalde uit, heb uitgehaald.* Rekken: *kunt gij het niet wat uithalen?* Van een gesprek over eenig onderwerp: *hij haalt het uit, als kokinje.* Voordeel aanbrengen: *het haalt niet uit.* Ledig maken: *haal uwe pijp uit. Het huis uithalen*, of enkel *uithalen*, is een bekend vrouwelijk bedrijf. Voorts beteekent *iemand uithalen* ook nog, hem van huis halen: *is de Doctor al wederom uitgehaald? Een rijtuig uithalen*, of enkel *uithalen*, is, met een rijtuig voor een ander uit het spoor wijken. *Een werk wel uithalen* is het wel bearbeiden, en voltooijen. *Een schip uithalen*, van de werf, uit het dok, op stroom halen. Eindelijk is *uithalen* braaf opdisschen: *wat haalt gij uit!* Van hier *uithaler, uithaling.*

UITHALER, m., meerv. *uithalers.* Al wie uithaalt. In het gebruik, een overvlieger, die in eenige kunst of wetenschap uitmunt; ook een pijpenvroeter: *geef mij uwen uithaler eens.* In de gemeenzame verkeering, iets dat uithaalt, of voordeel aanbrengt: *ik meende om u te zenden, en gij komt van zelf; dat is een uithaler.* Zamenstell. *pijpuithaler.*

UITHALLEN, b. w., *ik halde uit, heb uitgehald.* Stukswijze aan den man brengen, zoo als de slager zijn vleesch in de hal doet: *ik ben voornemens, om het uit te hallen.* Van hier *uithaller.*

UITHAM, m., meerv. *uithammen.* Het tegenoverstaande van *inham.* Een uitloopende hoek van eene zeekust: *op eenen uitham van strant.* HOOFT. *Die beide inhammen vormen eenen stompen uitham.*

UITHANGBORD, *zie uithangen.*

UITHANGEN, b. en o. w., *ik hing uit, heb uitgehangen.* Bedr., ergens buiten hangen: *alom werden lantarens uitgehangen. Hij hing een fraai geschilderd bord uit. Den vrome uithangen* is, zich het valsche voorkomen van eenen vrome geven. Onz., voor een huis ten toon hangen: *voor dat huis heeft de Prins van Oranje uitgehangen.* Zamenstell. *uithangbord*, een bord, dat voor een huis uithangt; en, overdragtelijk het uiterlijk voorkomen van iemand: *zijn uithangbord is slecht.*

UITHARDEN, b. w., *ik hardde uit, heb uitgehard.* Verduren: *ik kan het niet meer uitharden.*

UITHEBBEN, b. w., *ik had uit, heb uitgehad.* Van huis verwijderd hebben: *zij wil haren man nooit uithebben.* Geledigd hebben: *hebt gij uw glas nog niet uit?* Uitgebluscht hebben: *wilt gij die kaars niet uithebben?* Voleindigd hebben: *ik zal mijn schrift eerder uithebben, dan hij. Bij iemand uithebben* is, geenen ingang meer bij hem vinden: *hij heeft bij haar uit.* Gedaan hebben: *hier had hij uit.* Hooft.

UITHEEMSCH, bijv. n. Vreemd, uitlandsch: *de pracht der trotse muuren, uitheemsche wandelaars als voor het voorhooft slaat.* Vond. Zonderling: *wat ziet hij er uitheemsch uit!* In dezen zin gebruikt men ook wel eens den vergrootingstrap *uitheemscher.* Van hier *uitheemschheid.* Van *uit* en *heem*, of *heim.* Zie *heem.*

UITHEFFEN, b. w., *ik hief uit, heb uitgeheven.* Evenveel als *uitbeuren: men kan 't niet uitheffen, 't moet uitgehijst worden.* Halma.

UITHELPEN, b. w., *ik holp uit, heb uitgeholpen.* Uit nood en ongelegenheid helpen: *ik zal hem uithelpen.* Van hier *uithelper.*

UITHIJSCHEN, b. w., *ik heesch uit, heb uitgeheschen.* Ook *ik hijschte uit, heb uitgehijscht.* Al hijschende uitbrengen: *de paarden werden uit het ruim uitgeheschen.* Van hier *uithijsching.*

UITHISSEN, *uithessen*, b. w., *ik histe uit, heb uitgehist.* Evenveel als *uitkissen*, zulk een sissend geluid maken, als anders door *kissen* uitgedrukt wordt. Door zulk een geluid uitdrijven: *dat men dit gedrocht moet uijthessen en versmijten.* Vlaerd. redenr. Reeds verouderd.

UITHOEK, m., meerv. *uithoeken.* Een uitloopende hoek; *Enkhuizen ligt op eenen uithoek van Amstelland.* Een afgelegen hoek: *gij woont daar in eenen uithoek.*

UITHOESTEN, b. w., *ik hoestte uit, heb uitgehoest.* Al hoestende voortbrengen: *hij heeft bloed uitgehoest.* In de gemeenzame verkeering zegt men: *iemand uithoesten*, voor, hem niet achten, niet tellen: *hij bedreigde mij, maar ik hoestte hem wat uit.*

UITHOEF, o. Uitloop, de plaats, waar men zich doorgaans ophoudt: *en zijne huisvrouw, weetende waar zijn uithof was, zond om hem naar de kaatsbaan,* HOOFT. Verouderd.

UITHOLEN, b. w., *ik hoolde uit, heb uitgehoold.* Door ontlediging van binnen hol maken: *vele rotsen werden oulings door kunst uitgehoold, om tot woningen te dienen.* Van hier *uitholing.* Dit woord luidt in het hoogd. *aushöhlen*, angels, *aholan.*

UITHOLLEN, o. w., *ik holde uit, heb uitgehold.* Ten einde hollen: *de paarden hadden uitgehold.* Figuurlijk ook van een mensch: *hij zal welhaast uitgehold hebben*, zijne buitensporigheden zullen welhaast ten einde loopen.

UITHONGEREN, b. en o. w., *ik hongerde uit, heb uitgehongerd.* Bedr., door honger kwellen, en tot het uiterste brengen: *de stad wordt uitgehongerd.* Onz., door honger tot het uiterste gebragt worden: *moet het beest dan uithongeren?* Van hier *uithongering.*

UITHOOREN, b. w., *ik hoorde uit, heb uitgehoord.* Ten einde hooren: *ik heb de gansche preek uitgehoord. Hoor mij dan toch uit.* Iemand loosselijk aanhooren, terwijl hij iets geheims te kennen geeft: *hij hoorde haar uit.*

UITHOREN, *uithoorn*, m., meerv. *uithorens.* Een puntig uitloopende beek van een landschap; en, bijzonderlijk, de eigennaam van eenen zoodanigen hoek van het gewezene sticht van Utrecht, bij Thamen gelegen: *Thamen aan den Uithoren. Wij voeren door Ouderkerk en den Uithoren.* Zie *horn.*

UITHOUDEN, b. w., *ik hield uit, heb uitgehouden.* Vaneen houden: *de spriet dient, om het zeil uit te houden.* Volhouden: *ik kan het niet langer uithouden. Houd het nog eenige weinige dagen bij hem uit.*

UITHOUWEN, b. w., *ik hieuw uit*, *heb uitgehouwen.* Door houwen wegnemen: *wort uijtgehouwen ende in 't vijer geworpen.* BIJBELV. Van overtollige takken ontlasten: *die boom moet nog wat uitgehouwen worden.* Door houwen uitholen: *houw dien steen nog wat uit.* Door houwen vormen: *die spreuk moet in marmer uitgehouwen worden.* Door houwen afbeelden: *er werden daarop allerlei dieren uitgehouwen.*

UITHOZEN, b. w., *ik hoosde uit*, *heb uitgehoosd.* Al hozende ontledigen: *de boot moet eerst uitgehoosd worden.* Al hozende uitscheppen: *hoos het water uit!*

UITHUILEN, b. en o. w., *ik huilde uit*, *heb uitgehuild.* Bedr., eene gewaarwording door gehuil te kennen geven: *zij huilde het uit.* Onz., ten einde huilen: *heeft zij haast uitgehuild?*

UITHUIZIG, bijv. n. en bijw., *uithuiziger*, *uithuizigst.* Al wie gaarne buiten's huis is: *hij heeft een zeer uithuizig wijf.* Van hier *uithuizigheid.*

UITHUWEN, b. w., *ik huwde uit*, *heb uitgehuwd.* Ook wel eens *uithuwelijken.* Ten huwelijk geven: *hij heeft zijne dochters zeer wel uitgehuwd.* Van hier *uithuwing.*

UITJAGEN, b. en o. w., *ik joeg uit*, *heb* en *ben uitgejaagd.* Bedr., naar buiten drijven: *jaagt gij uw vee reeds uit? Jaagt u, voor dagh, ten bedde uit.* VOND. Onz., met *zijn*; hard naar buiten rijden: *hij was de poort reeds uitgejaagd.*

UITJAMMEREN, b. w., *ik jammerde uit*, *heb uitgejammerd.* Eene gewaarwording al jammerende uiten: *zij weet het niet genoeg uit te jammeren. Jammert hij, in 't barnen der gebeen, met heete tranen uit.* VOND.

UITJANKEN, b. w., *ik jankte uit*, *heb uitgejankt.* Iets jankende uiten: *de hond jankt het uit.*

UITJOELEN, o. w., *ik joelde uit*, *heb uitgejoeld.* Ten einde joelen: *toen zij uitgejoeld hadden, vielen zij welhaast in slaap.*

UITJONGEN, o. w., *ik jongde uit*, *heb uitgejongd.* Ten einde jongen: *de kat heeft immers reeds uitgejongd?*

UITJOUWEN, b. w., *ik jouwde uit*, *heb uitgejouwd.* Beschimpen: *men jouwt hem uit.*

UITKAARDEN, b. w., *ik kaardde uit, heb uitgekaard.* Met de kaard zuiveren: *die wol moet ter dege uitgekaard worden.*

UITKAATSEN, b. w., *ik kaatste uit, heb uitgekaatst.* Eenen kaatsbal uitslaan: *hij kaatst den bal uit, ik sla hem terug.* Van hier *uitkaatser, uitkaatsing.*

UITKAAUWEN, b. w., *ik kaauwde uit, heb uitgekaauwd.* Al kaauwende fijn malen: *zij kaauwt de spijs voor hare kinderen uit.* Van hier *uitkaauwsel.*

UITKABBELEN, b. w., *ik kabbelde uit, heb uitgekabbeld.* Al kabbelende uitholen: *de rivier heeft hare oevers geweldig uitgekabbeld.* Van hier, *uitkabbeling.*

UITKAKELEN, b. w., *ik kakelde uit, heb uitgekakeld.* Al kakelende uiten: *de hen kakelt het uit. Alles wordt door u uitgekakeld.*

UITKAKKEN, b. w., *ik kakte uit, heb uitgekakt.* Buikontlasting uitwerpen: *zij heeft wormen uitgekakt.* In den gemeenen spreektrant, vertellen, aan den dag brengen: *alles uitkakken.*

UITKALLEN, b. w., *ik kalde uit, heb uitgekald.* Al kallende uiten: *wie heeft dat toch uitgekald?*

UITKALVEN, o. w., *ik kalfde uit, heb uitgekalfd.* Ten einde kalven: *die koe heeft vast reeds uitgekalfd.*

UITKAMMEN, b. w., *ik kamde uit, heb uitgekamd.* Al kammende ontwarren en zuiveren: *kam uw haar nog wat beter uit!* Van hier *uitkammer, uitkamming.*

UITKANKEREN, o. w., *ik kankerde uit, ben uitgekankerd.* Door kanker uitgehoold worden: *die boom is hier en daar vrij wat uitgekankerd.* Van hier *uitkankering.*

UITKANT, m., meerv. *uitkanten.* Bij KIL. de buitenkant van een land, daar het aan een ander grenst: *broecken, walgrachten, ofte uijtkanten.* V. HASS. aanteeken. op KIL.

UITKAPPEN, b. w., *ik kapte uit, heb uitgekapt.* Door kappen wegnemen: *kap dien boom uit.* Van overtollige takken ontledigen: *de kroon van dien boom moet nog wat uitgekapt worden.* Door kappen uitholen: *een uitgekapte balk.*

UITKAVELEN, b. w., *ik kavelde uit, heb uitgekaveld.* In kavels, of bij kavelingen, aan den man brengen: *wordt*

wordt dat land op eens verkocht, of wordt het uitgekaveld?

UITKEEREN, b. w., *ik keerde uit, heb uitgekeerd.* Uitvegen, hoogd. *auskehren.* Of buiten houden: *het water liet zich niet langer uitkeeren.* Nopens een deel van iets, dat men ontvangt, hetzelve afgeven: *er moet vrij wat van die erfenis uitgekeerd worden.* Van hier *uitkeering.*

UITKEPEN, b. w., *ik keepte uit, heb uitgekeept.* Genoegzaam evenveel als *uitkerven.* Iets derwijze uitholen, dat men kepen daarin make: *waarom heeft men dat hout zoo uitgekeept?*

UITKERMEN, b. w., *ik kermde uit, heb uitgekermd.* Al kermende uiten: *zij kermt hare smart uit.*

UITKERVEN, zie *uitkepen.*

UITKIDSEN, b. w., *ik kidsde uit, heb uitgekidsd.* Al kidsende, of spuwende, uitwerpen: *waarom den wijn derwijze uitgekidsd?* Klanknabootsend.

UITKIEMEN, o. w., *ik kiemde uit, ben* en *heb uitgekiemd.* Al kiemende uitzetten: *het zaad zal welhaast uitkiemen. Het is reeds genoegzaam uitgekiemd.* Ten einde kiemen: *als het uitgekiemd heeft.* Van hier *uitkieming.*

UITKIEZEN, b. w., *ik koos uit, heb uitgekozen.* Door verkiezing uitkippen: *gij moogt er de beste uitkiezen. Ten rijxtroon van den hemel uitgekozen.* VOND.

UITKIJK, m., meerv. *uitkijken.* De daad van uitkijken: *gij hebt hier eenen fraaijen uitkijk. Op den uitkijk staan*, staan uit te kijken. Eene plaats, van waar men uitkijkt: *die toren diende hun tot eenen uitkijk.* In de gemeenzame verkeering ook iemands gelaat: *hij heeft eenen leelijken uitkijk. Zijn uitkijk stond mij niet aan.*

UITKIJKEN, o. w., *ik keek uit, heb uitgekeken.* Zich tot beschouwing van afgelegene dingen rigten: *men kijkt reeds naar ons uit. De berghgoon kijcken uit.* VOND. Ergens uit te voorschijn komen, uitsteken: *er kijkt een klein vlaggetje boven uit den toren.* Ook wel eens bedr.: *zijne oogen uitkijken*, waarvoor men anders zegt: *zijne oogen uit het hoofd kijken*, heel strak kijken. *De kat uit den boom kijken.* Zie *boom.* Van hier *uitkijk*, *uitkijker.*

UITKIPPEN, b. w., *ik kipte uit, heb uitgekipt.* Iets ergens uit grijpen, kiezen: *hij kipte haar uit, om met hem te dansen.* Een kuiken uit den dop kippen: *dat kuiken heb ik zelf uitgekipt, na dat de hen het verlaten had.* Van hier *uitkipping.*

UITKISSEN, zie *uithissen.*

UITKLAAUWEN, b. w., *ik klaauwde uit, heb uitgeklaauwd.* Door middel van eenen tuinklaauw ontledigen, zuiveren: *klaauw dat pad uit.*

UITKLADDEN, b. w., *ik kladdede uit, heb uitgeklad.* Door bekladding onleesbaar, ja onzigtbaar, maken: *wie heeft mijn geschrijf dus uitgeklad?*

UITKLAGEN, b. w., *ik klaagde uit, heb uitgeklaagd.* Al klagende uiten: *ik heb alles uitgeklaagd. Zijn hart uitklagen* is, deszelfs gevoelens al klagende aan den dag leggen: *nu heb ik mijn hart eens regt uitgeklaagd.*

UITKLAPPEN, b. w., *ik klapte uit, heb uitgeklapt.* Opklappen, verklappen: *zij heeft alles reeds uitgeklapt.* Klappende uitblusschen: *de deur klapte het licht uit.*

UITKLAREN, b. w., *ik klaarde uit, heb uitgeklaard.* Tot de uitreis klaren, van de noodige papieren voorzien: *het schip is reeds uitgeklaard. Het was voor Lissabon uitgeklaard, maar zeilde naar Londen.* Van hier *uitklaring.*

UITKLAUTEREN, zie *uitklaveren.*

UITKLAVEREN, o. w., *ik klaverde uit, ben uitgeklaverd.* Even als *uitklauteren*, al klauterende uitklimmen: *hij kan er niet uitklaveren.* Intusschen is *uitklauteren* gebruikelijker.

UITKLEEDEN, b. w., *ik kleedde uit, heb uitgekleed.* Van kleederen ontdoen, ontkleeden: *kleed het kind uit. Zij kleedt zich uit.* Overdragtelijk, van alles berooven: *door valsche spelers, struikroovers, knevelaars, of andere schrapers, uitgekleed worden.* Van hier *uitkleeder, uitkleeding*, enz.

UITKLENZEN, b. w., *ik klensde uit, heb uitgeklensd.* Anders *uitkleinzen.* Al klenzende zuiveren: *het moet ter dege uitgeklensd worden.*

UITKLEPPEN, b. en o. w., *ik klepte uit, heb uitgeklept.* Bedr., al kleppende aankondigen: *welk een uur heeft*

heeft de nachtwacht uitgeklept? Onz., ten einde kleppen: *heeft die ooijevaar nog niet uitgeklept?*

UITKLIMMEN, o. w., *ik klom uit, ben uitgeklommen.* Ergens al klimmende uit geraken: *gij moogt wel in — maar niet uitklimmen.*

UITKLINKEN, b. w., *ik klonk uit, heb uitgeklonken.* Al klinkende aankondigen, omklinken: *wat wordt er uitgeklonken?* Van hier *uitklinker.*

UITKLOKKEN, b. w., *ik klokte uit, heb uitgeklokt.* Al klokkende uitdrinken: *hij klokte het glas op eenmaal uit.*

UITKLOPPEN, b. w., *ik klopte uit, heb uitgeklopt.* Al kloppende van stof zuiveren: *vloerkleeden uitkloppen.* Al kloppende uitbuigen: *klop het wat meer uit.* Al kloppende verbreeden: *het goud laat zich verbazend uitkloppen.* Kloppende verdrijven: *al het stof uitkloppen.* Van hier *uitklopper*, van tapijten, enz.

UITKLOVEN, o. w., *ik kloofde uit, heb uitgekloofd.* Onder het kloven als het ware uitdijen: *dat hout zal wel uitkloven.*

UITKNAAUWEN, b. w., *ik knaauwde uit, heb uitgeknaauwd.* Al knaauwende uitholen: *de rotten hebben het uitgeknaauwd.* Al knaauwende van sappen ontdoen: *de beenderen worden door hem uitgeknaauwd.*

UITKNABBELEN, b. w., *ik knabbelde uit, heb uitgeknabbeld.* Door knabbelen uitholen: *het brood is door de muizen uitgeknabbeld.*

UITKNAGEN, b. w., *ik knaagde uit, heb uitgeknaagd.* Door knagen uitholen: *het houtwerk is door ongedierte uitgeknaagd. De kanker knaagt het al meer en meer uit.* Van binnen verteren: *hij wordt door zijne wroegingen uitgeknaagd.*

UITKNAPPEN, o. w., *ik knapte uit, ben uitgeknapt.* Al knappende uitvallen: *er knapt een stuk uit.*

UITKNEDEN, b. w., *ik kneedde uit, heb uitgekneed.* Knedende uiteen zetten: *het deeg moet meer uitgekneed worden.* Van hier *uitkneding.*

UITKNEPPELEN, zie *uitknuppelen.*

UITKNIJPEN, b. w., *ik kneep uit, heb uitgeknepen.* Sterk uitknijpen, knijpende ontledigen: *eenen citroen uitknijpen.* Al knijpende verbreeden: *de bakker knijpt zijne bollen uit.* Door knijpen uitholen: *wie heeft dat*

brood weer uitgeknepen? Ook zegt men, onzijd.: *hij is stil uitgeknepen*, voor: hij heeft zich stil weggepakt.

UITKNIPPEN, b. w., *ik knipte uit, heb uitgeknipt.* Al knippende afbeelden: *wat hebt gij weer uitgeknipt?* Al knippende uitsnijden: *dat moet meer uitgeknipt worden.* Van hier *uitknipper, uitknipping*, — *uitknipsel*, van papier, linnen, enz.

UITKNUPPELEN, b. w., *ik knuppelde uit, heb uitgeknuppeld.* Anders ook *uitkneppelen.* Al knuppelende uitdrijven: *ik ben benieuwd, wie er de kat zal uitknuppelen.*

UITKOETEREN, b. w., *ik koeterde uit, heb uitgekoeterd.* Al koeterende uiten: *dat lieve kind koetert alles reeds uit.*

UITKOKEN, b. en o. w., *ik kookte uit, heb* en *ben uitgekookt.* Bedr., al kokende uitbrengen: *gij kookt er alle kracht uit.* Al kokende van kracht ontblooten: *kook het vleesch zoo sterk niet uit!* Al kokende zuiveren: *het linnen dient wel uitgekookt te worden.* Onz., met *zijn*, al kokende van kracht beroofd worden: *het zal te veel uitkoken.* Van hier *uitkoking.*

UITKOLVEN, b. en o. w., *ik kolfde uit, heb uitgekolfd.* Bedr., ten einde kolven: *laten wij deze partij uitkolven.* Onz., eerst kolven: *wie moet uitkolven?*

UITKOMEN, o. w., *ik kwam uit, ben uitgekomen.* Te voorschijn komen: *ik denk den ganschen dag niet uit te komen. Wanneer zullen de kuikens uitkomen*, uitgekipt worden? *De erwten beginnen reeds uit te komen. Er is een werk van hem uitgekomen.* Overdragtelijk, bekend worden: *als hij het weet, komt het vast uit. Het moet uitkomen, al zou het door de vogelen uitgebragt worden.* Zijnen uitgang hebben: *mijn huis komt voor aan de straat en ter zijde in een steegje uit.* Afloopen: *hoe zal dat uitkomen?* Wel berekend zijn: *die rekening komt niet uit.* Rondschieten: *ik weet daar mede niet uit te komen. Ik kan er niet uitkomen*, er niet uit geraken, of er niet wijs uit worden. *Het zal er op uitkomen*, er op neer komen. Van hier *uitkomst.*

UITKOMST, v., meerv. *uitkomsten.* Van *uitkomen.* De daad van uitkomen. De afloop van een ding: *het zal*

zal bij de uitkomst blijken. Vertrouwt op hem, en d'uitkomst zal niet faalen. L. D. S. P. *Door de uitkomst bekent maken.* HOOFT, die elders: *van den uitkomst profeteeren* schreef, om de ineensmelting van twee klinkers voor te komen. Voorts is *uitkomst* ontworsteling aan tegenhoudende belemmeringen: *bij zijne uitkomst uit den kerker.* En overdragtelijk, redding uit ongelegenheden: *ik weet geene uitkomst voor u. Daar Krakou geene uitkomst zagh.* VOND.

UITKOOP, m., meerv. *uitkoopen.* Van *uitkoopen.* Vrijkooping: *hij is door uitkoop van die zaak afgeraakt.*

UITKOOPEN, b. w., *ik kocht uit, heb uitgekocht.* Door koop ergens uit redden: *hij is van de dienst uitgekocht.* Voorts is *iemand uitkoopen*, ook wel eens hem alles afkoopen. *Den tijd uitkoopen* is, in den STATENBIJBEL, tijd zoeken te winnen: *ick weet vastelick, dat gijlieden den tijt uijtkoopt;* maar uit eene verkeerde opvatting van: *niet als onwijse, maar als wijse, den tijt uitkoopende, dewijle de dagen boos zijn*, heeft *den tijd uitkoopen*, onder ons, den zin gekregen van de gelegenheid zorgvuldig waarnemen, daarop prijs stellen. Van hier *uitkoop.*

UITKOTEREN, b. w., *ik koterde uit, heb uitgekoterd.* Al koterende zuiveren: *de tanden uitkoteren.*

UITKRAAIJEN, b. en o. w., *ik kraaide uit, heb uitgekraaid.* Bedr., kraaijende aankondigen: *de wakkere haan kraait den morgen uit. Zijnen eigenen lof uitkraaijen* is, eenen zegevierenden haan daarin navolgen, zijnen eigen lof uitbazuinen. Onz., ten einde kraaijen: *de haan heeft uitgekraaid.*

UITKRAAUWEN, b. w., *ik kraauwde uit, heb uitgekraauwd.* Anders *uitkrabben*, en *uitkrabbelen.* Al kraauwende uitrukken: *ik vrees, dat de kat het kind de oogen uitkraauwen zal.*

UITKRABBELEN, b. w., *ik krabbelde uit, heb uitgekrabbeld.* Voortd. w. van *uitkrabben.* Genoegzaam evenveel als *uitkraauwen;* zie *uitkraauwen;* en door gekrabbel onleesbaar maken: *ik heb mijn geschrijf weer uitgekrabbeld.* Slordiglijk ten einde schrijven, of teekenen: *hebt gij al wederom een schrift uitgekrabbeld?*

UITKRABBEN, zie *uitkraauwen* en *uitkrabbelen.*

UITKRAMEN, b. w., *ik kraamde uit, heb uitgekraamd.* Op eene kraam of anderzins ten toon spreiden: *het kind kraamt al zijn speelgoed uit.* Fig., *ik weet niet, wat hij al uitkraamde, om zich bij mij in te dringen.*

UITKRASSEN, b. w., *ik kraste uit, heb uitgekrast.* Bij HALMA, al krassende uitbeelden, uitetsen, uitgraveren. Door krassen uitdoen, onzigtbaar maken: *ik kraste het graveersel weder uit.*

UITKRIJGEN, b. w., *ik kreeg uit, heb uitgekregen.* Iets ergens uit brengen: *ik kan hem niet uitkrijgen,* uit het huis. Uitdoen: *ik zal trachten het er uit te krijgen.* Uitvorschen: *gij moogt hem ondervragen; maar gij zult er niets uitkrijgen.*

UITKRIJTEN, b. w., *ik kreet uit, heb uitgekreten.* Als met eenen kreet ten toon stellen: *zij krijt hem uit voor al, wat leelijk is.* Met eenen kreet verkondigen: *waarom die zaak overal uitgekreten? Zijne oogen uitkrijten,* bij KIL. geweldig krijten; *zij zal hare oogen niet uitkrijten.*

UITKRUIPEN, o. w., *ik kroop uit, ben uitgekropen.* Ergens al kruipende uit geraken: *ik vrees, dat de paling er uitkruipen zal.*

UITKUIJEREN, o. w., *ik kuijerde uit, ben* en *heb uitgekuijerd.* Met *zijn,* naar buiten kuijeren: *wij waren zamen uitgekuijerd.* Met *hebben,* ten einde kuijeren: *als gij uitgekuijerd hebt.*

UITKUNNEN, o. w., onregelm. *ik kan uit, gij kunt uit, hij kan uit — ik konde,* of *kon uit, ik heb uitgekonnen.* In staat zijn, en gelegenheid hebben, om uit te gaan: *heden kan ik niet uit, maar morgen zal ik beter uitkunnen.*

UITKWIJLEN, b. w. *ik kwijlde uit, heb uitgekwijld.* Al kwijlende uitwerpen: *gij kwijlt uwe beste vochten uit.*

UITKWINKELEREN, b. w., *ik kwinkeleerde uit, heb uitgekwinkeleerd.* Al kwinkelerende uiten: *het vogeltje kwinkeleert zijne blijdschap uit.*

UITLAAT, zie *uitlaten.*

UITLADEN, b. w., *ik laadde uit, heb uitgeladen.* Verschilt van *lossen,* en beduidt, een geladen voertuig, of schip, voor dat het op reis gaat, van het geladene ont-

ontledigen: *de pakwagen wordt wederom uitgeladen;* of het geladene daaruit nemen: *moet al dat goed wederom uitgeladen worden?*

UITLAGCHEN, b. en o. w., *ik lachte uit, heb uitgelagchen.* Bedr., door lagchen bespotten: *hij wordt overal uitgelagchen.* Onz., ten einde lagchen: *als gij uitgelagchen hebt.* Van hier *uitlagcher, uitlagching.*

UITLANDER, m., meerv. *uitlanders.* Een vreemdeling, een buitenlandsch mensch: *men hoort aan zijne spraak, dat hij een uitlander is.*

UITLANDIG, bijv. n. en bijw. Buiten's lands: *hij is lang uitlandig geweest.* Van hier *uitlandigheid*, verkeering, verblijf, buiten's lands: *gedurende mijne uitlandigheid.*

UITLANDSCH, bijv. n. en bijw. Tot eene of meer andere landen betrekkelijk, of daarvan herkomstig: *uitlandsche goederen. Uitlandtsche Romeinen, beyde Joden ende Jodengenooten.* Bijbelv.

UITLANGEN, b. w., *ik langde uit, heb uitgelangd.* Iets, onder toereiking daarvan, uit zijne handen laten gaan: *hij weigert het uit te langen.* Van hier *uitlanging.*

UITLAPPEN, b. w., *ik lapte uit, heb uitgelapt.* Oneigenlijk al babbelende aan den dag brengen, *zij was op het punt, om alles uit te lappen.*

UITLATEN, b. w., *ik liet uit, heb uitgelaten.* Laten uitgaan: *wie heeft de kinderen uitgelaten?* Door opening van de deur in het uitgaan behulpzaam zijn: *uw knecht zal mij wel uitlaten.* Uiten: *zijne gedachten niet uitlaten. Zich uitlaten* is, zijne gewaarwordingen, denkbeelden, enz. aan anderen mededeelen: *hij liet zich onvoorzigtig uit.* Voorts is *uitlaten* van het lijf laten, niet aantrekken: *ik zal mijnen borstrok uitlaten.* Weglaten, overslaan: *hier zijn eenige letters uitgelaten.* Van hier het bijv. n. en bijw. *uitgelaten;* zie dit woord, hier boven; *uitlating* en *uitlaet* bij Kil., het uitstek van een gebouw.

Uitlaten, luidt in het hoogd. *auslassen;* bij Notk. en Ottfrid. *uzlazen, uzlazzen, uzliazzen*, vries. *uutlitte.*

UITLEENEN, b. w., *ik leende uit, heb uitgeleend.* Te leen uitgeven: *ik leende het aan hem uit.*

UITLEEREN, b. en o., *ik leerde uit, heb uitgeleerd.* Bedr., iets ten einde leeren: *hebt gij dat boek al wederom uitgeleerd?* Onz.: *hij heeft reeds uitgeleerd.* Van hier het bijv. n. *uitgeleerd*, zie hier boven.

UITLEG, m. Van *uitleggen*. Genoegzaam hetzelfde als *uitlegging*. De daad van uitleggen, verklaring: *hij deed mij er eenen goeden uitleg van.* Verbreeding: *de stad is door den jongsten uitleg veel vergroot.*

UITLEGGEN, b. w., *ik legde, (leide) uit, heb uitgelegd (uitgeleid).* Uiteen leggen: *zijne kramerij wijd en breed uitleggen.* Ontwikkelen, ophelderen, verklaren: *een raadsel uitleggen.* Overzetten, vertolken: *het en zij dan, dat hij het uijtlegge.* Bijbelv. Door verbreeding vergrooten: *de stad wordt bij herhaling uitgelegd. Ik moet mijne kleederen laten uitleggen.* Buitenwaarts leggen: *d' oude vesten uitgeleit.* Vond. Van hier *uitleg*, *uitlegbaar* en *uitleggelijk;* van waar *onuitlegbaar* en *onuitleggelijk; uitlegger*, *uitlegging*, enz. Zamenstell. *uitlegkunde*, de kennis van, of kundigheid in het uitleggen of verklaren, — *uitlegkundig*, enz.

UITLEGGER, m., meerv. *uitleggers.* Van *uitleggen.* Al wie eene stad vergroot: *Servius Tullius was een der voornaamste uitleggers van Rome.* Al wie iets verklaart: *de gezamenlijke uitleggers van den Bijbel.* Al wie iets vertolkt: *zijnse alle uitleggers?* Bijbelv. Van hier *uitlegster.* Zamenstell. *bijbeluitlegger*, *raadseluitlegger*, *schriftuitlegger*, *taaluitlegger*, enz.

UITLEGGER, m., meerv. *uitleggers.* Eigenlijk *uitligger;* gelijk als men *legger* voor *ligger* gebruikt. Van *uitleggen*, voor *uitliggen.* Een wachtschip, dat op eenen buitenpost ligt: *hij dient op den uitlegger. Die van Noorthollant herriepen den uitlegger.* Hooft.

UITLEGGING, zie *uitleg.*

UITLEGKUNDE, zie *uitleggen.*

UITLEIDEN, b. w., *ik leidde uit, heb uitgeleid.* Naar buiten leiden: *leijdden hem uijt, om hem te kruijcigen.* Bijbelv. Van hier *uitleiding*, enz.

UITLEKKEN, *uitleken*, o. w., *ik lekte uit, ben uitgelekt.* Al lekkende uitvloeijen: *genoegzaam al het water is er uitgelekt.* Overdragtelijk, ondanks alle po-

pogingen, om het geheim te houden, min of meer ruchtbaar worden: *hoe stil men het ook houden moge, het zal vroeg of laat uitlekken.* Van hier *uitlekking.*

UITLELLEN, b. w., *ik lelde uit, heb uitgeleld.* In de gemeenzame verkeering, al lellende uiten: *zij lelt alles uit, wat zij weet.*

UITLEPPEN, b. w., *ik lepte uit, heb uitgelept.* Anders ook *uitlepperen.* Al leppende ontledigen: *hij heeft het gansche glas uitgelept.* Al leppende opdrinken: *hebt gij al den drank reeds uitgelept?*

UITLEPPEREN, zie *uitleppen.*

UITLESSCHEN, b. w., *ik leschte uit, heb uitgelescht.* Met water blusschen: *met weinig moeite heb ik alles uitgelescht.* Van hier *uitleschbaar*, en *uitlesschelijk;* van waar *onuitleschbaar*, en *onuitlesschelijk;* — *uitlessching.*

UITLEVEN, o. w., *ik leefde uit, heb uitgeleefd.* Een tijdperk ten einde leven, met eenen vierden naamval: *ik twijfel, of hij dit jaar wel uitleven zal.* Ten einde leven: *hij heeft uitgeleefd.* Van hier het bijv. n. *uitgeleefd*, zie dit woord.

UITLEVEREN, b. w., *ik leverde uit, heb uitgeleverd.* Iets in de magt van iemand, wiens aanspraak daarop de naaste is, leveren: *een verkocht ding, een afgelost pand*, enz. *uitleveren. Men leverde den gevangene aan zijnen wettigen regter uit.* Opleveren: *het levert niet veel uit.* Van hier *uitlevering.*

UITLEZEN, b. w., *ik las uit, heb uitgelezen.* Al lezende schiften en scheiden: *erwten, vruchten*, enz. *uitlezen.* Uitkiezen, uitpikken: *met uitgeleezen korenairen.* L. D. S. P. *Ik heb hem voor u ten bruidegom uitgelezen. Als een puikbloem uitgelezen.* Vond. Van hier het bijv. n. *uitgelezen*, zie hier boven.

UITLEZEN, b. w., *ik las uit, heb uitgelezen.* Iets doorlezen: *hebt gij dat dikke boek reeds uitgelezen?*

UITLICHTEN, b. w., *ik lichtte uit, heb uitgelicht.* Met licht uitleiden: *laat uw knecht mij eens uitlichten.*

UITLIGGEN, o. w., *ik lag uit, heb uitgelegen.* Uitgestrekt liggen: *de deken ligt aan het voeteneinde niet uit.*

UITLIGTEN, b. w., *ik ligtte uit, heb uitgeligt.* Gezwind

zwind uitnemen: *gij moet de deur uitligten. Hij werd midden uit den hoop uitgeligt.*

UITLIKKEN, b. w., *ik likte uit, heb uitgelikt.* Al likkende ontledigen: *de hond likt den pot uit.* Oplikken: *wie heeft al die stroop uitgelikt?*

UITLISPEN, b. w., *ik lispte uit, heb uitgelispt.* Anders ook *uitlispelen.* Al lispende uiten: *ik kon hem naauwelijks verstaan, zoo krom lispte hij alles uit.*

UITLOKKEN, b. w., *ik lokte uit, heb uitgelokt.* Door verlokking in beweging brengen: *ik vind mij daartoe nog weinig uitgelokt.* Van hier *uitlokkelijk, uitlokking*, enz.

UITLOODSEN, b. w., *ik loodste uit, heb uitgeloodst.* Een schip, door eenen loods, uit de haven, of ergens heen laten brengen: *het schip buiten de derde ton gebragt en uitgelootst.* ZORGDRAG.

UITLOOGEN, b. w., *ik loogde uit, heb uitgeloogd.* Van binnen met behulp van loog zuiveren: *hebt gij de ketels nog niet uitgeloogd?*

UITLOOP, m., meerv. *uitloopen.* Van *uitloopen.* De daad van uitloopen: *mijn paard struikelde in den tweeden uitloop van het wedrennen.* De plaats, waardoor iets uitloopt: *het water moet meer uitloop hebben.* De plaats, waarop iets uitloopt: *deze rivier heeft haren uitloop in eene andere.* Hetgeen uitloopt: *de boomen zijn vol van uitloopen.*

UITLOOPEN, o. w., *ik liep uit, heb* en *ben uitgeloopen.* Met *hebben*, ten einde loopen: *ik heb uitgeloopen.* Met *zijn*, van huis loopen: *is hij al weer uitgeloopen?* Uit een vat vloeijen: *al de wijn is uitgeloopen.* Door uitvloeijing van vocht, uitloop van zand enz. ontledigd worden: *dat vat zal geheel uitloopen. Het bovenstuk van den zandlooper is reeds uitgeloopen.* In zee steken: *wanneer zal de vloot uitloopen?* Uitbotten, spruiten schieten: *de boomen beginnen uit te loopen.* Puisten voortbrengen: *de mond loopt uit.* KIL. Van hier *uitloop, uitlooper, uitlooping, uitloopsel, uitloopster*, enz.

UITLOSSEN, b. w., *ik loste uit, heb uitgelost.* Al lossende ontledigen: *het schip wordt uitgelost.* Lossende uithalen: *alle koopmansgoederen zijn reeds uitgelost.* Van hier *uitlossing.*

UITLOTEN, b. w., *ik lootte uit, heb uitgeloot.* Door het lot afzonderen: *is uwe obligatie ook uitgeloot?* Van hier *uitloting.*

UITLOVEN, b. w., *ik loofde uit, heb uitgeloofd.* Openlijk aan een ieder loven: *er werd eene groote belooning uitgeloofd.* Van hier *uitloving.* Zamenstell. *prijsuitloving.*

UITLUCHTEN, b. w., *ik luchtte uit, heb uitgelucht.* Eigenlijk, door middel van doorstraling van lucht zuiveren: *een huis uitluchten.* Oneigenlijk, wakker uitschelden: *wat hebben zij elkanderen uitgelucht!*

UITLUIDEN, b. w, *ik luidde uit, heb uitgeluid.* Ook wel eens *uitluijen.* Door klokgelui eindigen: *de kermis wordt uitgeluid.* Met klokluiding uitbannen: *men luidt hem uit.* Uitschelden: *zij heeft hem wakker uitgeluid.*

UITMAKEN, b. w, *ik maakte uit, heb uitgemaakt.* Daarstellen: *wij konden gezamenlijk geene vier en twintig guldens uitmaken. Het maakt eene groote som uit. De goederen, welke de lading van dat schip uitmaken. Dat zal niet veel uitmaken. Het maakt het schoonste oogenblik van mijn leven uit.* Bij Kil., en Halma ook opmaken: *iemand tot eenen aanslag uitmaken.* Halma. Schelden: *hij heeft haar voor eene hoer uitgemaakt.* Beslissen: *het is nog niet uitgemaakt, of hij schuldig is.* Van hier het bijv. n. en bijw. *uitgemaakt.* Zie hier boven.

UITMALEN, b. w., *ik maalde uit, heb uitgemalen.* Droog malen: *de plas wordt uitgemalen.* Iets al malende ergens uitvoeren: *het overstroomingswater moet uitgemalen worden.* Van hier *uitmaling.*

UITMELKEN, b. w., *ik molk uit, heb uitgemolken.* Al melkende ontledigen: *die koe is geheel uitgemolken. Gij moet het jadder beter uitmelken.* Voorts is *iemand uitmelken*, hem van lieverlede verarmen. Ook een geheim uit iemand trekken: *hij wilde eerst niets daarvan zeggen, maar eindelijk heb ik hem toch uitgemolken.* Van hier *uitmelker, uitmelking.*

UITMERGELEN, b. w., *ik mergelde uit, heb uitgemergeld.* Voortdurend werkw. van *uitmergen.* Eigenlijk van merg ontblooten. In het gebruik, uitputten: *het*

 land

land uitmergelen. Van krachten berooven: *de wellust heeft hem uitgemergeld.* Verarmen: *zijne kinderen hebben hem uitgemergeld* Van hier het bijv. n. *uitgemergeld*, krachteloos: *welk een uitgemergeld mensch! uitmergeling.* De Heer LUBLINK maakt hier eenige onderscheiding, en neemt *uitgemergeld* alleen voor: van mergel (*marga*) ontbloot, en past het dus op eenen akker toe. Menschen en dieren, die verdroogd en verzwakt zijn, zegt hij, kan men *uitgemergd*, van merg (*medulla*) ontbloot noemen, maar niet *uitgemergeld.* Wanneer evenwel *uitmergelen* ook het voortdur. w. van *uitmergen* is, dan kunnen menschen en dieren zeer wel *uitgemergeld* heeten.

UITMERGEN, b. w., *ik mergde uit, heb uitgemergd.* Van merg ontblooten: *wie heeft lust om de mergpijp uit te mergen?* Van hier *uitmergelen*, enz.

UITMETEN, b. w., *ik mat uit, heb uitgemeten.* Bij de maat uitdeelen: *er wordt wederom koren uitgemeten. Bij de kleine maat uitmeten*, in het klein verkoopen. Voorts ook met ophef en uitweiding vermelden: *iets breed uitmeten. Wat Cezars zwaert vermoght in zang uitmeeten.* VOND. Van hier *uitmeting.*

UITMOETEN, o. w., *ik moest uit, heb uitgemoeten.* Verpligt zijn, om uit te gaan: *ik zal welhaast wederom uitmoeten.*

UITMOGEN, o. w. onregelm., *ik mag uit, gij moogt uit, hij mag uit. Wij mogen uit. Ik mogt uit, heb uitgemogt.* Verlof en vrijheid hebben tot uitgaan: *als ik mijn werk af heb, zal ik wel uitmogen.*

UITMOMPELEN, b. w., *ik mompelde uit, heb uitgemompeld.* Al mompelende uiten, *wat mompelt gij wederom uit?* Van hier *uitmompeling.*

UITMONSTEREN, b. w., *ik monsterde uit, heb uitgemonsterd.* Eigenlijk bij eene monstering afzonderen: *alle slechte paarden werden uitgemonsterd. Hij monstert zijn verminkten uit.* VOND. Voorts ook bij evenveel welk overzigt van dingen daaruit afzonderen: *die schoenen heb ik uitgemonsterd.* Van hier *uitmonstering.*

UITMUNTEN, o. w., *ik muntte uit, heb uitgemunt.* Uitsteken, uitblinken: *hij munt onder allen uit. Ik heb*

heb volleert mijn huwlix lesse, en munt door zeven kinders uit. VOND. *Hij heeft op 't heerlijkst uitgemunt.* L. D. S. P. Van hier *uitmuntend, uitmunting.*

UITMUNTEND, bijv. n. en bijw., *uimuntender, uitmuntendst.* Eigenlijk een deelw. van *uitmunten.* Als bijv. n., in voortreffelijkheid boven andere dingen verheven: *het is een uitmuntend Jongeling.* Als bijw. zeer wel: *hij voldeed ons uitmuntend. Uitmuntender heeft niemand zich nog beijverd.* Van hier *uitmuntendheid.*

UITNEMEN, b. w., *ik nam uit, heb uitgenomen.* Van zijne plaats nemen: *het ingewand van een dier uitnemen.* Uitmunten: *onder alles nemen zijne lofsangen uijt.* v. HASS. Uitzonderen: *ik wil niemand uitgenomen hebben.* Nopens de beide deelw. van dit werkw. zie *uitgenomen* en *uitnemend.* Voorts komt van hier *uitnemer, uitneming.*

UITNEMEND, bijv. n. en bijw., *uitnemender, uitnemendst.* Eigenlijk een deelw. van *uitnemen.* In het gebruik, voortreffelijk: *hij gedraagt zich uitnemend. Wij sullen uwe uitnemende liefde vermelden.* BIJBELV. *Uitnemender wijn heb ik nooit geproefd.* Van hier *uitnemendheid.*

UITNEUREN, *uitneurien*, o. en b. w., *ik neurde uit, heb uitgeneurd.* Ten einde neuren; onz.: *heeft zij nog niet uitgeneurd?* Bedr.: *hij zal zijn deuntje eerst uitneurien.*

UITNIEZEN, o. w., *ik niesde uit, heb uitgeniesd.* Ten einde niezen: *hebt gij nog niet uitgeniesd?*

UITNIJPEN, b. w., *ik neep uit, heb uitgenepen.* Genoegzaam hetzelfde, als *uitknijpen.* Al nijpende uitnemen: *zijn vleesch werd met gloeijende tangen uitgenepen.* Al nijpende ontledigen: *eenen citroen, eene spons uitnijpen.* Figuurlijk, uitdrinken: *en nijpt den wijnkelk uit tot onder op den grond.* VOND. Van hier *uitnijping.*

UITNOODEN, b. w., *ik noodde uit, heb uitgenood.* Noodigen, om uit te gaan, te gast noodigen, uitlokken: *wij werden dagelijks uitgenood. Men noodde mij ten sterkste uit, om daaraan deel te nemen.* Van hier het voortdurende *uitnoodigen*, dat genoegzaam even-

evenveel beteekent, *uitnoodiger*, *uitnoodiging*, *uitnooding*.

UITNOODIGEN, zie *uitnooden*.

UITPAKKEN, b. w., *ik pakte uit*, *heb uitgepakt*. Derwijze ontpakken, dat alles uiteen gelegd worde: *de kramers beginnen hunne waren reeds uit te pakken*. Van hier *uitpakker*, *uitpakking*, *uitpakster*.

UITPALMEN, b. w., *ik palmde uit*, *heb uitgepalmd*. Het tegenoverstaande van *inpalmen*. Allengskens door zijne handpalmen laten uitschieten: *gij moet de lijn nog wat uitpalmen*. Van hier *uitpalming*.

UITPELLEN, b. w., *ik pelde uit*, *heb uitgepeld*. Al pellende ontledigen: *erwten*, *boonen*, enz. *uitpellen*. Van hier *uitpelling*.

UITPERSEN, b. w., *ik perste uit*, *heb uitgeperst*. Door persen ergens uitbrengen: *olie uitpersen*. Al persende van sappen ontledigen: *citroenen*, *olijven uitpersen*. Overdragtelijk, iemand iets afdwingen, afdringen: *die bekentenis werd hem uitgeperst*. Van hier *uitpersing*.

UITPEUZELEN: b. w., *ik peuzelde uit*, *heb uitgepeuzeld*. Al peuzelende ledigen: *ik heb het gansche schoteltje uitgepeuzeld*.

UITPIKKEN, b. w., *ik pikte uit*, *heb uitgepikt*. Al pikkende wegnemen: *die sullen de raven der beke uijtpicken*. Bijbelv. Door pikken uit den dop doen komen: *de hen pikt hare jongen uit*; en met eene *b* in plaats van de *p*: *daer sal de wilde meerle nestelen*, *ende leggen*, *ende hare jongen uijtbicken*. Bijbelv. Uitkippen, uitkiezen: *die beide werden juist uitgekipt*.

UITPISSEN, b. w., *ik piste uit*, *heb uitgepist*. Uit zijne waterblaas lozen: *hij heeft verscheidene steentjes uitgepist*. Of iets door ontlasting van zijne waterblaas uitdooven: *het vuur uitpissen*.

UITPLEITEN, o. w., *ik pleitte uit*, *heb uitgepleit*. Ten einde pleiten: *hij zal haast uitgepleit hebben*.

UITPLOEGEN, b. w., *ik ploegde uit*, *heb uitgeploegd*. Door ploegen uit den grond halen, of anderzins verdelgen: *dat onkruid moet uitgeploegd worden*.

UITPLUIZEN, b. w., *ik ploos uit*, *heb uitgeplozen*. Al pluizende wegnemen: *eenen vogel de veren uitpluizen*. Al pluizende ontleden: *hebt gij al dat touw reeds uit-*

uitgeplozen? Eene zaak uitpluizen is, overdragtelijk, dezelve naauwkeurig ontleden: *hij pluist alle kleinigheden uit.*

UITPLUKKEN, b. w., *ik plukte uit, heb uitgeplukt.* Door plukken wegnemen: *gij plukt de groente met het onkruid uit. Ende plucktese het hayr uyt.* BIJBELV. Al plukkende ontleden: *pluk dat linnen eens voor mij uit.* Van hier *uitplukking.*

UITPLUNDEREN, b. w., *ik plunderde uit, heb uitgeplunderd.* Door plundering ganschelijk berooven: *men plunderde hen volkomen uit. Laetse ons te samen uytplunderen.* BIJBELV. Van hier *uitplundering.*

UITPOEPEN, b. w., *ik poepte uit, heb uitgepoept.* Al poepende lozen, in de gemeene volkstaal: *het kind poepte verscheiden wurmen uit.*

UITPOKEN, b. w., *ik pookte uit, heb uitgepookt.* Al pokende van overtolligheden ontlasten: *de asch wat uitpoken.* Een vuur door poken uitdooven: *pook het vuur niet uit!*

UITPOMPEN, b. w., *ik pompte uit, heb uitgepompt.* Water al pompende ergens uithalen: *het water wordt door eene stoommachine gestadig uitgepompt.* Van hier *uitpomping.*

UITPOOIJEN, b. w., *ik pooide uit, heb uitgepooid.* Al pooijende ledigen: *wij pooiden zamen een paar flesschen uit.*

UITPRATEN, o. w., *ik praatte uit, heb uitgepraat.* Ten einde praten: *hebt gij haast uitgepraat?*

UITPUILEN, o. w., *ik puilde uit, heb uitgepuild.* Buitenwaarts zwellen, of uitsteken: *hare oogen puijlen uijt van vet.* BIJBELV. Van hier *uitpuiling.*

UITPUTTEN, b. w., *ik puttede uit, heb uitgeput.* Al puttende ledigen: *de waterbak zal welhaast uitgeput zijn.* Door putten wegnemen: *wie heeft al het water uitgeput?* Overdragtelijk is *uitputtsn*, van vermogen ontblooten: *gij put al uwe akkers te veel uit. Het land wordt door belasting op belasting uitgeput.* Of wegnemen, doen verdwijnen: *hare krachten zijn geheel uitgeput.* Van hier *uitputtelijk, uitputting.* Zamenstell. *onuitputtelijk*, enz.

UITRABBELEN, b. w., *ik rabbelde uit, heb uitgerabbeld.* Op eenen rabbelenden toon uiten: *gij rabbelt het uit.*

uit. In Vriesland ook evenveel op welke wijze verklappen: *heeft zij weer iets uitgerabbeld, dat zij zwijgen moest?*

UITRAFELEN, b. en o. w., *ik rafelde uit, heb* en *ben uitgerafeld.* Bedr., geheel, of gedeeltelijk, tot rafeling maken: *dat linnen moet aan de kanten uitgerafeld worden.* Onz., in rafeling overgaan: *het zal uitrafelen.* Van hier *uitrafeling.*

UITRAGEN, b. w., *ik raagde uit, heb uitgeraagd.* Van binnen ragen: *dat vertrek is nog niet uitgeraagd.*

UITRAKEN, o. w., *ik raakte uit, ben uitgeraakt.* Eindigen: *wanneer raakt het spel uit?* Geledigd worden: *zoo wij niet drukker drinken, raakt de flesch niet uit.*

UITRAMMELEN, b. w., *ik rammelde uit, heb uitgerammeld.* Op eenen rammelenden toon uiten. *Uitgerammeld van den honger* is, in de volkstaal, uitgehongerd.

UITRASPEN, b. w., *ik raspte uit, heb uitgeraspt.* Al raspende uitholen: *rasp de kaas toch zoo geweldig niet uit.*

UITRAZEN, o. w., *ik raasde uit, heb uitgeraasd.* Ten einde razen: *toen zij uitgeraasd had, viel zij van zich zelve van vermoeijing.*

UITREDDEN, b. w., *ik reddede uit, heb uitgered.* Van ongelegenheid bevrijden: *wie zal ons uit dezen jammerpoel van verwarring uitredden? Tot u hebben sij geroepen, ende zijn uijtgereddet.* Bijbelv. Van hier *uitredding.*

UITREEDEN, b. w., *ik reedde uit, heb uitgereed.* Toerusten: *door wie is dat schip uitgereed?* Van hier *uitreeder: en voor des uitreeders stad of plaats ten anker gekomen.* Zorgdr.

UITREGENEN, onpers. w., *het regende uit, het heeft uitgeregend.* Ten einde regenen: *als het eens uitgeregend heeft.*

UITREGTEN, b. w., *ik regtte uit, heb uitgeregt.* Bewerkstelligen, te wege brengen, verrigten: *gij hebt niet veel uitgeregt.* Bij Kil. ook regtuit steken; ook bedriegen, even als bij Hooft:

Gelijk wij Meiskens, die eenvoudig zijn en slecht,
't En zij wij stoppen 't oor, vaak worden uitgerecht.

UIT-

UITREIKEN, b. w., *ik reikte uit*, *heb uitgereikt.* Uitstrekken: *so reyckte hij sijne hant uijt, ende greep hem.* Bijbelv. Voorts ook door toereiking aan den man brengen: *er werden allerlei verkwikkingen aan de armen uitgereikt.* Van hier *uitreiker*, *uitreiking*, *uitreikster.*

UITREIS, v. meerv. *uitreizen.* Eene reis, die van huis af gerigt is: *wij hadden op de uitreis allerlei tegenspoed.*

UITREIZEN, o. w., *ik reisde uit*, *ben uitgereid.* Ergens van daan reizen: *also reysden de kinderen Israëls uijt van Rameses nae succoth.* Bijbelv. Bijzonderlijk, van huis af reizen: *wij waren naauwelijks uitgereisd, toen ik terug ontboden werd.* Van hier *uitreis.*

UITREKENEN, b. w., *ik rekende uit*, *heb uitgerekend.* Al rekenende navorschen: *reken het eens voor mij uit.* Van hier *uitrekening.*

UITREKKEN, b. en o. w., *ik rekte uit*, *heb uitgerekt.* Bedr., al rekkende verlengen: *vruchteloos rekte men hem op de pijnbank uit. Sij recktense uijt tot een overtrecksel voor den altaer.* Bijbelv. *Zich uitrekken* is, zijne ledematen al wringende vaneen rekken. Overdragtelijk, uitbreiden: *hij heeft dat werk al te veel uitgerekt.* Lang doen aanhouden: *wat wordt dat proces uitgerekt! Ware woorden ten hals uitrekken.* Hooft. Onz., door rekking langer worden: *dat touw rekt al meer en meer uit.* Van hier *uitrekking.*

UITRENNEN, *uitrunnen*, o. w., *ik rende uit*, *ben uitgerend.* Snellijk uitrijden: *ik zag hem uitrennen.*

UITRIJDEN, o. en b. w., *ik reed uit*, *ben* en *heb uitgereden.* Onz., op den rug van eenig dier, of op een voertuig, van huis gevoerd worden: *is hij al weer uitgereden?* Op schaatsen van huis snellen: *toen wij uitreden, viel mijn broeder door het ijs.* Bedr., op een voertuig van huis brengen: *de landman begint zijne mest reeds uit te rijden.*

UITRIJTEN, b. w., *ik reet uit*, *heb uitgereten.* Uitscheuren, uitrukken: *uitghereten tanden.* Vaderb. Van hier *uitrijting.*

UITRIJZEN, o. w., *ik rees uit*, *ben uitgerezen.* Oprijzende zich ergens uit begeven; *men moet zorgen, dat*

dat de zieke in het bed blijve en er niet uitrijze. Al rijzende uitdijen: *het brood begint mooi uit te rijzen.*

UITRITTEN, o. w., *ik rittede uit*, *ben* en *heb uitgerit.* Van huis ritten: *ik versta niet, dat gij weer zoo uitrit.* Ten einde ritten: *zult gij haast eens uitgerit hebben?*

UITRODEN, b. w., *ik roodde uit*, *heb uitgerood.* Uitrukken, uittrekken, van plantgewassen gesproken. Overdragtelijk, evenveel welk ding, verdelgen: *zoo d'oud memorien zijn waer, zijn die weer uijtgerooden.* V. HASS. Hedendaags bezigt men *uitrooijen*, of *uitroeijen*; *dat onkruid moet met wortel en tak uitgeroeid worden. Ach, dat ik niet word uitgeroeid.* L. D. S. P. *De Godtloose sullen van de aerde uytgeroeyt worden.* BIJBELV. Van hier *uitroding*, *uitrooijing*, *uitroeijing.*

Uitroden, *uitrooijen*, *uitroeijen*, neders. *ausroden*, en *ausraden*, opperd. *ausreuten*, hoogd. *ausrotten*, zweed. *utrota*, eng. *root out*, komt van *rot*, wortel, eng. *root*, lat. *radix*, en beteekent dus eigenlijk ontwortelen.

UITROEIJEN, zie *uitroden.*

UITROEIJEN, b. en o. w., *ik roeide uit*, *heb* en *ben uitgeroeid.* Bedr., door middel van riemen buitenwaarts voeren: *de effenheid van het water verlokte ons, om ons daarop eens te laten uitroeijen.* Onz., zich zelven al roeijende naar buiten voeren: *wij besloten, om eens uit te roeijen.*

UITROEP, m. Eene verheffing van stem tot het algemeen, om iets aan te kondigen, op te veilen, enz.: *aanstonds werd dat heugelijke nieuws bij uitroep verbreid. Koopen in den wtroep.* KIL.

UITROEPEN, b. w., *ik riep uit*, *heb uitgeroepen.* Met geroep uiten: *ô hemel! riep hij uit. Dat Israel nu uitroep overal.* L. D. S. P. Bij uitroep aankondigen: *de vrede werd uitgeroepen. Iemand als Koning uitroepen*, bij uitroep aankondigen, dat hij Koning geworden is. Van hier *uitroep*, *uitroeper*, *uitroeping*, en de zamenstell. *uitroepingsteeken*, *uitroepteeken.*

UITROLLEN, b. en o. w., *ik rolde uit*, *heb* en *ben uitgerold.* Bedr., vaneen rollen: *een stuk linnen uitrollen.* Onz., met *zijn*, al rollende ergens uit geraken: *houd*

houd de mand regt; de appelen zouden er uitrollen. Met *hebben*, ten einde rollen: *nog heeft die bal niet uitgerold.*

UITRONDEN, b. w., *ik rondde uit, heb uitgerond.* Iets derwijze uitholen, dat het van binnen rond worde: *gij moet het beter uitronden.*

UITRONKEN, o. w., *ik ronkte uit, heb uitgeronkt.* Ten einde ronken: *uitgeronkt hebbende, ontwaakt hij met hoofdpijn.*

UITROOIJEN, zie *uitroden.*

UITROOKEN, b. w., *ik rookte uit, heb uitgerookt.* Al rookende van kwade dampen zuiveren: *dit vertrek mag wel eens uitgerookt worden.* Eene pijp ten einde rooken: *hebt gij uwe pijp reeds uitgerookt?* Uitmaken, uitluchten: *uit deze eenvouwige bepalinge kan de verstandige oordeelen, of tooneelkunst zoo strafwaerdig zij, als vernuftelozen, onder schijn van hun bezwaert geweten t' ontlasten, haer uitroocken.* VOND.

UITRUIJEN, o. w., *ik ruide uit, heb uitgeruid.* Ten einde ruijen: *de hoenders schijnen haast uitgeruid te hebben. De haren van die kat ruijen uit.*

UITRUKKEN, b. en o. w., *ik rukte uit, heb uitgerukt.* Bedr., met eenen ruk uit zijne plaats brengen: *rukt de palissaden uit.* VOND. Overdragtelijk, uitroeijen, verdelgen: *de trouwloose sullender van uytgerukt werden.* BIJBELV. Onz., van een leger, zijne standplaats tot eene gezwinde onderneming verlaten: *ijlings rukt de vijand uit.*

UITRUNNEN, zie *uitrennen.*

UITRUSTEN, o. w., *ik rustte uit, heb uitgerust.* Zich door rust van vermoeijing herstellen: *hier wil ik een weinig uitrusten.* Ten einde rusten: *zie zoo, nu heb ik uitgerust.*

UITRUSTEN, b. w., *ik rustte uit, heb uitgerust.* Van het noodige tot den uittogt voorzien: *gij rust mij uit, als of ik naar Oostindie moest. Een schip uitrusten.* Oul. zeide men ook *oprusten: galeijen oprusten.* Z. HEIJNS. Oneigenlijk: *de mensch is met de uitnemendste vermogens uitgerust*, begaafd. Van hier *uitrusting.*

UITRUSTING, v., meerv. *uitrustingen.* De daad van

uitrusten: *'s lands kas werd door de uitrusting dier vloot ganschelijk uitgeput.* Al wat tot uitrusting van iets, of iemand, strekt: *mijne uitrusting werd een buit van den roofzieken vijand.*

UITSCHAMPEN, o. w., *ik schampte uit, ben uitgeschampt.* Al schampende ergens uit glippen, springen, enz.: *de bijl schampte uit, en hieuw mij in den voet.* Van hier *uitschamping.*

UITSCHATEREN, o. w., *ik schaterde uit, heb uitgeschaterd.* Luidkeels schateren: *zij begon uit te schateren. Van lagchen uitschateren.*

UITSCHAVEN, b. w., *ik schaafde uit, heb uitgeschaafd.* Al schavende uitholen: *die goot moet meer uitgeschaafd worden.* Al schavende wegnemen: *wilt gij mij die vlek eens uitschaven?* Van hier *uitschaving.*

UITSCHEIDEN, b. en o. w., *ik scheidde uit, heb en ben uitgescheiden.* Bedr, afzonderen: *ghij sult de Leviten uijt het midden der kinderen Israels uijtscheiden.* Bijbelv. Als onz. is het tegenwoordig meest in gebruik, voor aflaten, ophouden: *het is tijd, om uit te scheiden.*

UITSCHELDEN, b. w., *ik schold uit, heb uitgescholden.* Schelden, uitmaken, uitkrijten: *zij schold hem uit voor al, wat leelijk is. Hoor die vischteven malkanderen eens uitschelden.* Halma.

UITSCHENKEN, b. w., *ik schonk uit, heb uitgeschonken.* Schenkende ledigen: *schenk de flesch maar uit.* Schenkende aan den man brengen, verschenken: *ik schonk al mijn bier onder hen uit.*

UITSCHEPPEN, b. w. *ik schepte uit, heb uitgeschept.* Al scheppende ledigen: *de goot moet uitgeschept worden.* Al scheppende wegnemen: *schep vrij alles uit, wat in den pot is.* Van hier *uitschepping.*

UITSCHEUREN, b. en o. w., *ik scheurde uit, heb en ben uitgescheurd.* Bedr., al scheurende uitrukken: *bewaar uw boek wel, gij moet de bladen er niet uitscheuren.* Onz., met uitrafeling scheuren: *het linnen houdt geenen steek, maar scheurt gestadig uit.*

UITSCHIETEN, b. en o. w., *ik schoot uit, heb en ben uitgeschoten.* Bedr., al schietende wegnemen: *men*

men heeft hem een oog uitgeschoten. Iemands glazen uitschieten. Schielijk uittrekken: *uitschieten den rock.* KIL. Uitschiften: *de zestehalven uit de schellingen uitschieten. Geen eten uitschieten* is, alles lusten. *Geld uitschieten* is, hetzelve voor rekening van anderen, of ter bestrijding van kosten, waarin ook anderen deelen moeten, uitgeven. *Eenen bal uitschieten* is, hem uitwerpen. Uit doen spruiten: *dat de aerde uijtschiete grasscheutkens.* BIJBELV. Onz., uitspruiten: *het gewas begint uit te schieten.* Uitglippen: *mijn voet schoot uit. Mijne treden waren bijkans uijtgeschoten.* BIJBELV. Buitenwaarts uitsteken: *die hoek schiet al te ver uit.* Van hier *uitschieting, uitschot.*

UITSCHIJNEN, o. w., *ik scheen uit, heb uitgeschenen.* Uitblinken, uitmunten: *zij schijnt als eene flonkerster onder de maagden uit. Dat door de zijden heen, de schoonheit van het lijf uitschijnen kan en blincken.* VOND. Ten einde schijnen: *het licht heeft uitgeschenen.* Overdragtel.: *zijn licht heeft uitgeschenen,* hij is gestorven, — *dat licht heeft uitgeschenen,* die groote man is overleden. Van hier *uitschijnsel,* een straal, een licht, hetwelk ergens uit schijnt.

UITSCHIJNSEL, zie *uitschijnen.*

UITSCHILDEREN, b. w., *ik schilderde uit, heb uitgeschilderd.* Door schildering afbeelden: *hij laat zich uitschilderen.* Overdragtelijk is, *iemand leelijk uitschilderen,* veel kwaads van hem spreken. Van hier *uitschildering.*

UITSCHILFEREN, b. en o. w., *ik schilferde uit, heb uitgeschilferd.* Bedr., door schilfering meer en meer uitholen: *waarom schilfert gij dien pot zoo uit?* Onz., door schilfering uitgehoold worden: *zoo haast ijzeren geschut van binnen uitschilfert, wordt het gevaarlijk.*

UITSCHITTEREN, o. w., *ik schittterde uit, heb uitgeschitterd.* Uitblinken, uitschijnen, uitmunten: *hij schittert uit in dapperheid.* Van hier *uitschittering.*

UITSCHOKKEN, b. en o. w., *ik schokte uit, heb en ben uitgeschokt.* Bedr., door eenen schok uitligten

ten, uitwerpen: *het paard schokte mij uit den zadel.* Onzijd., door eenen schok uitgeligt, uitgeworpen worden: *waerdoor hy, uitgeschokt, ter aerde komt te rollen.* VOND.

UITSCHOMMELEN, zie *uitschoppen.*

UITSCHOPPEN, b. en o. w., *ik schopte uit, heb uitgeschopt.* Bedr., al schoppende uitdrijven: *ik heb haar uit mijn huis uitgeschopt.* Met schoppen uitscheppen: *gij moet al de sneeuw uit dien gang laten uitschoppen.* Onz., ten einde schoppen, schommelen: *als gij uitgeschopt hebt, is het mijne beurt.*

UITSCHOT, o., meerv. *uitschotten.* De daad van uitschieten, ten behoeve van anderen uitgeven: *ik kan tegen dat uitschot niet.* Hetgeen uitgeschoten wordt: *zie daar uw uitschot terug.* Hetgeen als min deugdelijk uitgezonderd wordt: *het is maar uitschot. Uitschot van volk* is doorgaans slecht gepeupel; maar *uitschot* is ook wel eens manschap, die uit het midden der natie gekozen wordt, om haar te verdedigen, landmilitie: *de uitschot is opontboden*, HALMA; bij wien het in dezen zin mannelijk is; even als in: *dit is nu de oorsake van den uytschot, die de Koningh Salomo dede opkomen.* BIJBELV. Daarentegen is het onz. in: *het uytschot was dertigh duysent man.* BIJBELV.

Uitschot, neders. *utschott*, zweed. *utskott*, hoogd. *Ausschusz*, komt van *uitschieten.*

UITSCHRABBEN, b. w., *ik schrabde uit, heb uitgeschrabd.* Genoegzaam evenveel als *uitschrapen* en *uitschrappen.* Al schrabbende wegnemen: *waarom hebt gij dat woord uitgeschrabd?* Al schrabbende ledigen, of zuiveren: *zij schrabt den pot uit.* Van hier *uitschrabbing*, *uitschrabsel.*

UITSCHRAPEN, zie *uitschrabben.*

UITSCHRAPPEN, zie *uitschrabben.*

UITSCHREEUWEN, b. en o. w., *ik schreeuwde uit, heb uitgeschreeuwd.* Bedr., eene gewaarwording al schreeuwende aan den dag leggen: *zij schreeuwde het uit, zoo zeer deed het haar.* Iets al schreeuwende uiten: *de laatste woorden werden door hem luidkeels uitgeschreeuwd.* Onz., luidkeels schreeuwen: *ick sal uytschreeuwen, als eene, die baert.* BIJBELV.

UITSCHREIJEN, b. en. o. w., *ik schreide uit, heb uit-*

uitgeschreid. Bedr., door schreijen als verliezen: *zijne oogen uitschreijen.* Onz., ten einde schreijen: *toen zij eindelijk uitgeschreid had.* Oul. werd het ook gebezigd voor uitmaken, beschuldigen: *den Koning als een goetgonner van de ketters uitschreijende.* REIJD.

UITSCHRIJVEN, b. w., *ik schreef uit, heb uitgeschreven.* Naschrijven, afschrijven: *dat versje werd door een ieder uitgeschreven. Iemand uitschrijven* is, letterdieverij jegens hem plegen. Voorts is *iets uitschrijven*, het door rondgezondene brieven overal bekend maken, aankondigen, aanbevelen, enz.: *er werd een landdag uitgeschreven. Belastingen, heervaarten,* enz. *uitschrijven.* Van hier *uitschrift*, bij KIL. voor afschrift, *uitschrijver*, *uitschrijving.*

UITSCHROBBEN, b. w., *ik schrobde uit, heb uitgeschrobd.* Al schrobbende reinigen; *de keuken uitschrobben.*

UITSCHUDDEN, b. w., *ik schuddede uit, heb uitgeschud.* Al schuddende ledigen: *zijne beurs uitschudden. Hij sij alsoo uytgeschuddet ende ledich.* BIJBELV. *Mantels, dekens,* enz. *uitschudden*, dezelve al schuddende, van stof, enz. zuiveren. *Zijnen krop uitschudden* is, figuurlijk, zich van opgekropte droefheid, of andere gewaarwordingen, ontlasten: *zij schud in 't end haer krop aldus uit.* VOND. *De kleederen uitschudden* is, bij KIL. dezelve schielijk uittrekken. *Iemand uitschudden*, hem van kleederen, enz., berooven, hem plunderen. Van hier *uitschudding.*

UITSCHUIJEREN, b. w., *ik schuijerde uit, heb uitgeschuijerd.* Met eenen schuijer reinigen: *schuijer mij dien rok eens uit.*

UITSCHUIVEN, b. en o. w., *ik schoof uit, heb uitgeschoven.* Bedr., buitenwaarts schuiven: *de lade uitschuiven. Daerna schovense de hantboomen verder uijt.* BIJBELV. *Het lijf uitschuiven*, zegt men van eene koe, welker baarmoeder onder het kalven uitgaat. Onz., in het damspel, eene schijf verschuiven: of eerst schuiven: *als ik uitgeschoven heb, komt de beurt aan u.* Van hier *uitschuiving.*

UITSCHULD, v., meerv. *uitschulden.* Uitstaande schuld: *er staan nog vele uitschulden in zijn boek open. Zijne uitschulden inmanen.*

UITSCHUREN, b. w., *ik schuurde uit, heb uitgeschuurd.* Door schuren uitdoen: *ik heb er die vlakken uitgeschuurd.* Schurende reinigen: *de potten moeten uitgeschuurd worden. Dit hol deed hij in 't ronde uitschuren.* HOOFT.

UITSCHUTTEN, b. w., *ik schuttede uit, heb uitgeschut.* Bij KIL. door een afschutsel uitweren. Voorts uit eene sluis uitlaten: *men weigerde, om ons aanstonds uit de sluis uit te schutten.*

UITSLAAN, b. en o. w., *ik sloeg uit, heb* en *ben uitgeslagen.* Bedr., al slaande uitdrijven: *iemand eenen tand uitslaan.* Iets, door het heen en weder te slaan, van vocht, stof, enz. ontdoen: *dekens uitslaan. Nat linnen, salade, enz. uitslaan.* Uitdorschen: *sij sloech uit, dat sij op gelesen hadde,* BIJBELV. Uiteen plooijen: *eene plaat, of landkaart, in een boek uitslaan. Sla de tafel aan beide kanten uit.* Uitbreiden: *hij sal sijne wortelen uijtslaen, als de Libanon.* BIJBELV. Al slaande verbreeden: *het goud laat zich verbazend uitslaan.* Al slaande van zich drijven: *den bal uitslaan.* Verkoopen: *wijn uitslaan.* Uiten: *en slaat dees schimptaal uit.* L. D. S. P. *Onnutten klap uitslaan.* KIL. Onz., zich buitenwaarts in dezen of genen uitslag vertoonen: *de koorts slaat hem aan den mond uit. De Vorst begint aan de wanden uit te slaan.* Met zulken uitslag bezet zijn: *Wat slaan de gevels der huizen uit! Het vleesch begint uit te slaan.* Ten einde slaan: *laat de klok eerst uitslaan.* In het spelen den eersten slag aan eenen bal geven: *ik heb al te hard uitgeslagen.* Van hier *uitslag.*

UITSLABBEN, b. w., *ik slabde uit, heb uitgeslabd.* Al slabbende ledigen: *de hond heeft zijnen bak reeds uitgeslabd.*

UITSLAG, m. De daad van uitslaan; de aflevering van verkochte goederen: *verlof tot den uitslag van zes ankers wijn.* Bij KIL. HALMA, en nog dagelijks, doorslag van eene balans, en daaruit voortvloeijend overwigt: *gij moet mij een' goeden uitslag geven.* De afloop van eene zaak: *ik vrees voor eenen kwaden uitslag.* Schimmel, vurigheid, enz.: *veeg den uitslag van de kaas. Haar gansche aangezigt was*

vol uitslag. Zamenstell. *uitslagbiljet*, *uitslagbriefje*, enz.

UITSLAPEN, b. en o. w., *ik sliep uit*, *heb* en *ben uitgeslapen.* Bedr., door slaap verdrijven: *zijnen roes uitslapen. Die hoofdpijn zult gij wel uitslapen.* Onz., met *hebben* en *zijn*, ten einde slapen: *als ik uitgeslapen heb. Zij is nog niet uitgeslapen.*

UITSLIBBEREN, o. w., *ik slibberde uit*, *ben uitgeslibberd.* Uitglijden: *mijn voet slibberde uit.*

UITSLIJPEN, b. w., *ik sleep uit*, *heb uitgeslepen.* Al slijpende wegnemen: *de roest ergens uitslijpen.* Al slijpende uitholen: *dat mes is in het midden te veel uitgeslepen.*

UITSLIJTEN, b. en o. w., *ik sleet uit*, *heb* en *ben uitgesleten.* Bedr., al slijtende aan den man brengen, in het klein verkoopen: *hij slijt het voor mij uit.* Onz., al slijtende verdwijnen: *uw rouw moet met den tijd uitslijten. Het schrift is geheel uitgesleten.* Van hier *uitslijter*, *uitslijting.*

UITSLOOPEN, b. w., *ik sloopte uit*, *heb uitgesloopt.* Al sloopende ontledigen: *het huis wordt van binnen uitgesloopt, om tot een pakhuis te dienen.*

UITSLOOVEN, wederk. w., *ik sloofde mij uit*, *heb mij uitgesloofd.* Zich vermoeijen, afslooven: *wat hebt gij u daar weer uitgesloofd!* Van hier *uitslooving.*

UITSLORPEN, b. w., *ik slorpte uit*, *heb uitgeslorpt.* Anders *uitslurpen.* Al slorpende uitdrinken: *zij slorpte het geheele kommetje uit.*

UITSLUIPEN, o. w., *ik sloop uit*, *ben uitgeslopen.* Al sluipende uitgaan: *is hij wederom uitgeslopen?*

UITSLUITEN, b. w., *ik sloot uit*, *heb uitgesloten.* Weren: *hij wordt van die erfenis uitgesloten. Om niet uit dien vriendenkring uitgesloten te worden.* Uitzonderen: *gij sluit vrij wat uit. Niemand uitgesloten. Uitsluitender wijze* is, met uitzondering, of wering, van alle anderen: *dat voorregt is hem uitsluitender wijze geschonken.* Van hier *uitsluiting*, *uitsluitsel.*

UITSLUITING, v. De daad van uitsluiten, uitzondering, wering: *zijne uitsluiting van die erfenis. Met uitsluiting van alle anderen. Bij uitsluiting* wordt bij-

woordelijk voor *uitsluitender wijze* gebruikt: *hij geniet dat voorregt bij uitsluiting.*

UITSLUITSEL, o. Uiting van gevoelen, beslissende uitspraak: *ik kan geen uitsluitsel van hem krijgen. Hij geeft nooit eenig uitsluitsel.*

UITSLURPEN, zie *uitslorpen.*

UITSMEDEN, b. w., *ik smeedde uit, heb uitgesmeed.* Door smeden verbreeden: *gij moet het nog wat uitsmeden.*

UITSMELTEN, b. en o. w., *ik smolt uit, heb uitgesmolten.* Bedr., door smelten ontledigen: *vet van vleesch, enz. uitsmelten.* Onz., uitgesmolten worden: *laat het nog wat uitsmelten.* Onder het smelten uitdeijen, of veel opleveren: *dat vet zal wel uitsmelten.* Van hier *uitsmelting.*

UITSMIJTEN, b., w., *ik smeet uit, heb uitgesmeten.* Al smijtende wegnemen: *iemands glazen uitsmijten. Vorst uit den troon gesmeten.* KRUL.

UITSMOKEN, b. w., *ik smookte uit, heb uitgesmookt.* Ten einde smoken: *hij heeft zijn pijpje nog niet uitgesmookt.*

UITSNAPPEN, b. w., *ik snapte uit, heb uitgesnapt.* Al snappende uiten: *zij snapt alles uit.*

UITSNEDE, zie *uitsnijden.*

UITSNEEUWEN, onpers. w., *het sneeuwde uit, het heeft uitgesneeuwd.* Ten einde sneeuwen: *heeft het nog niet uitgesneeuwd?*

UITSNELLEN, o. w., *ik snelde uit, ben uitgesneld.* Naar buiten snellen: *het gekerm deed een ieder uitsnellen, om hulp aan te brengen.*

UITSNIJDEN, b. en o. w., *ik sneed uit, heb en ben uitgeneden.* Bedr., door snijden wegnemen: *de tong werd hem uitgesneden. Men sneed haar de kanker uit.* Al snijdende uitholen: *gij snijdt de kaas te veel uit. De rug van dien rok moet uitgesneden worden.* Al snijdende afbeelden: *het is in koper uitgesneden. Zij weet alles van papier uit te snijden.* Al snijdende aan den man brengen, laken, linnen, enz. bij de el verkoopen: *hij snijdt zijne waren niet uit. Wtsnijden, verkoopen met de snede, wtslijten.* KIL. — Onz., onder het mes uitdijen, wel strekken: *wat snijdt dat brood weinig uit!* Voorts bezigt men dit

dit woord met *zijn* hedendaags in den zin van vertrekken, eene vergadering verlaten, geen lid meer daarvan blijven: *ik sneed ongemerkt uit. Hij is bij de verandering der regering uitgesneden.* Van hier *uitsnijding*, *uitsnede*, dat bij KIL. evenveel beteekent, en bijzonderlijk voor verkooping in het klein plagt gebruikt te worden, en *uitsnijder*, een verkooper in het klein.

UITSNOEIJEN, b. w., *ik snoeide uit, heb uitgesnoeid.* Door snoeijen van hout ontledigen, en verdunnen: *snoei dien boom nog wat uit.* Van hier *uitsnoeijing.*

UITSNORKEN, o. w., *ik snorkte uit, heb uitgesnorkt.* Ten einde snorken: *hebt gij haast uitgsnorkt?*

UITSNUITEN, b. w., *ik snoot uit, heb uitgesnoten.* Door snuiten ontledigen: *snuit uwen neus ter dege uit.* Door snuiten uitblusschen: *de kaars uitsnuiten.*

UITSNUIVEN, b. en o. w., *ik snoof uit, heb uitgesnoven.* Bedr., naar buiten snuiven: *vol vuurs een' blaauwen damp van smook ten neuze uitsnuiven.* J. DE MARR. Al snuivende ledigen: *zij snoof de gansche doos uit.* Onz., uitblazen: *wij lieten de paarden een weinig uitsnuiven. Ergens op uitsnuiven*, zegt men in de dagelijksche verkeering, voor: naarstig naar iets trachten, zich met vlijt op iets toeleggen, iets met drift bejagen.

UITSOPPEN, b. w., *ik sopte uit, heb uitgesopt.* Al soppende ledigen: *eene pan uitsoppen.*

UITSPANEN, b. w., *ik spaande uit, heb uitgespaand.* Al spanende ledigen, wegnemen: *de boter, het botervat, uitspanen.*

UITSPANNEN, b. en o. w., *ik spande uit, heb uitgespannen.* Bedr., vaneen spannen: *het vel was uitgespannen. Hier spant hij al zijn kracht en netten uit.* VOND. *Doe nam Rizpa, de dochter van Aja, eenen sack, en spande dien voor haer uyt op eenen rotzsteen.* BIJBELV. Uit het gareel spannen: *de paarden uitspannen.* Figuurlijk, is, *zich uitspannen*, zich zelven eenige verademing schenken: *ik dien mij een weinig uit te spannen.* Onz., paarden in eene herberg uit het gareel laten spannen: *verkiest gij ook uit te spannen?* Van hier *uitspanning*, *uitspansel.*

UITSPANNING, v., meerv. *uitspanningen.* De daad van uitspannen: *onder de uitspanning van het net.* Fig.,

verademing: *de wandeling is mijne eenige uitspanning.* Voorts ook eene herberg, waar men paarden uitspant: *waar is hier de beste uitspanning?* In het hoogd. *Ausspann.*

UITSPANSEL, o., meerv. *uitspanselen*, of *uitspansels.* Eigenlijk, al wat uitgespannen wordt. In het gebruik, de hemel, in navolging van de Hebreeuwen, die dezen naam aan den hemel gaven, omdat zij hem als een gewelf, dat over den aardbodem heen gespannen stond, beschouwden: *blincken als de glantz des uijtspansels.* BIJBELV.

UITSPAREN, b. w., *ik spaarde uit, heb uitgespaard.* Door besparing verkrijgen: *ik wensch iets voor den ouden dag uit te sparen.* Van hier *uitsparing.*

UITSPATTEN, o. w., *ik spattede uit, ben* en *heb uitgespat.* Al spattende uitspringen: *het bloed spat er uit.* Zich buitensporiglijk gedragen: *hij spat gestadig uit. Wie breidelt dees genegenheit, dat zij niet uit en spat?* VOND. Van hier *uitspatting.*

UITSPELEN, b. en o. w., *ik speelde uit, heb uitgespeeld.* Bedr., al spelende nederwerpen: *welke kaart zal ik uitspelen?* Iets ten einde spelen: *hij moet zijne rol uitspelen, zoo als hij best kan. Als wij dit spel uitgespeeld hebben.* Verrigten: *wat hebt gij wederom uitgespeeld?* Onz., eene kaart nederwerpen, ook eerst spelen: *gij moet uitspelen.* Ten einde spelen: *de klok heeft nog niet uitgespeeld. Als de kinderen uitgespeeld hebben, gaan zij naar bed.*

UITSPELLEN, b. w., *ik spelde uit, heb uitgespeld.* Ten einde spellen: *zij heeft dat geheele boek reeds uitgespeld.*

UITSPEUREN, b. w., *ik speurde uit, heb uitgespeurd.* Nasporen: *laet ons mannen voor ons aengesichte henen senden, die ons het lant uijtspeuren.* BIJBELV.

UITSPINNEN, o. w., *ik spon uit, heb uitgesponnen.* Onder het spinnen uitdijen: *die wol spint niet veel uit.*

UITSPITTEN, b. w., *ik spittede uit, heb uitgespit.* Door spitten uitholen: *die groef moet meer uitgespit worden.*

UITSPOELEN, b. en o. w., *ik spoelde uit, heb* en *ben uitgespoeld.* Bedr., al spoelende uitholen: *aan dien kant spoelt het water den oever al meer en meer uit.*

uit. Al spoelende zuiveren: *spoel uwen mond ter dege uit. Glazen, vaten*, enz. *uitspoelen.* Onz., met *zijn*, door bespoeling uitgehoold worden: *wat is dat land uitgespoeld!* Van hier *uitspoeling*, *uitspoelsel*, enz.

UITSPOKEN, b. en o. w., *ik spookte uit, heb uitgespookt.* Bedr., uitvoeren, in eenen kwaden zin: *wat hebt gij toch uitgespookt?* Onz., ten einde spoken: *wanneer zult gij eens uitgespookt hebben?*

UITSPORIG, bijv. n. en bijw., *uitsporiger, uitsporigst.* Buitensporig: *hij is in al zijn doen uitsporig. Waarom gedraagt gij u zoo uitsporig?* Van hier *uitsporigheid*, *uitsporiglijk.*

UITSPOUWEN, zie *uitspuwen.*

UITSPRAAK, v. meerv. *uitspraken.* De daad van uitspreken: *zij werden tot de uitspraak van het woord schibboleth verpligt.* De bijzondere wijze, waarop men zijne gezegden uitspreekt: *zijne uitspraak is gebrekkig.* De uiting van een beslissend oordeel, of vonnis: *uitspraak doen.* Het uitgesproken vonnis zelf: *welk eene genadige uitspraak! Op deze billijcke uitspraeck.* VOND. In het hoogd. *Ausspruch;* en in de beide eerst gemelde beteekenissen *Aussprache.*

UITSPREIDEN, b. w., *ik spreidde uit, heb uitgespreid.* Vaneen spreiden: *waarom spreidt gij het tafellaken niet geheel uit? Sij sullen daerover een decksel van dassevellen uijtspreijden.* BIJBELV. *Beschaduwt van haere uitgespreide vlogels.* VOND. *Zich uitspreiden*, wordt op menigerlei wijze gebruikt: *wat spreidt die boom zich uit! De Saracenen hebben zich in Afrika, Azie, en Europa, wijd en zijd uitgespreid. Waarop de zegegalm zich uitspreide overal.* VOND. Van hier *uitspreiding.*

UITSPREKELIJK, zie *uitspreken.*

UITSPREKEN, b. en o. w., *ik sprak uit, heb uitgesproken.* Bedr., al sprekende uiten: *wanneer wordt het vonnis over hem uitgesproken? Hare droefheid is niet om uit te spreken*, laat zich in geene woorden uiten. *Dan sult ghij den segen uijtspreken op den berg Gerizum.* BIJBELV. Onz., ten einde spreken: *laat mij toch uitspreken!* Van hier *uitspraak*, *uitsprekelijk*, dat uitge-

gesproken kan worden; ook *onuitsprekelijk*, enz.

UITSPRINGEN, o. w., *ik sprong uit*, *ben* en *heb uitgesprongen*. Zich al springende ergens uit bewegen: *hij is er uitgesprongen*, uit het venster, enz. Uitschieten: *het slot wil niet uitspringen*. Uitsteken: *die hoek springt al te ver uit*. Met *hebben* ten einde springen: *nu zal zij haast uitgesprongen hebben*. Van hier *uitspringing*, *uitsprong*, enz.

UITSPRITSEN, b. w., *ik spritste uit*, *heb uitgespritst*. Al spritsende van zich geven: *laat de fontein het water nu eens uitspritsen*.

UITSPRUITEN, o. w., *ik sproot uit*, *ben uitgesproten*. Al spruitende te voorschijn komen: *het gezaaide begint uit te spruiten*. *Ende de bladeren uitspruiten*. Bijbelv. Spruiten voortbrengen: *de boomen spruiten reeds uit*. Van hier *uitspruiting*, *uitspruitsel*.

UITSPUGEN, b. w., *ik spoog uit*, *heb uitgespogen*. Al spugende uitwerpen: *zijne beste sappen uitspugen*. Uitbraken; *hij heeft al*, *wat hij nuttigde*, *weer uitgespogen*. *Zijne inwoners uitspugen*, zegt men van een land, dat hun, als het ware, herberg weigert: *gelijck alst het volck*, *dat voor u was*, *uijtgespogen heeft*. Bijbelv. Van een mensch, is *zijne gal uitspugen*, evenveel als *dezelve uitbraken*, fig. zich scherp uiten. Anders ook *uitspouwen*, *uitspuwen*: *men zach er duizent roode draeken hun vier uitspouwen*. Vond. Van hier *uitspuwsel*.

UITSPUIJEN, bedr. w., *ik spuide uit*, *heb uitgespuid*. Al spuijende van zand, enz. ontledigen: *als het buitenkanaal verzand is*, *wordt het uitgespuid*. Van hier *uitspuijing*.

UITSPUITEN, b. w., *ik spoot uit*, *heb uitgespoten*. Al spuitende uitwerpen: *welk eenen dikken straal van water spuit die pijp uit!*

UITSPUWEN, zie *uitspugen*.

UITSTAAN, b. en o. w., *ik stond uit*, *heb uitgestaan*. Bedr., doorstaan, verduren: *ik kan die pijn niet uitstaan*. *Stont de stormbuij uit van bommen*, *vier en loot*. Vond. Onz., buitenwaarts staan: *die steen staat al te verre uit*. Halma. Voordeelshalve uitgezet zijn: *er staat daar veel geld van hem uit*. *Uit-*

Uitstaande schulden, zijn schulden, die men in te vorderen heeft. *Iets met iemand uitstaande hebben* is, iets met hem te vereffenen hebben.

UITSTALLEN, b. w., *ik stalde uit, heb uitgestald.* Op een stalletje uitspreiden, om te verkoopen: *de kramers beginnen hunne waren reeds uit te stallen.* Van hier *uitstalling.*

UITSTAMELEN, b. w., *ik stamelde uit, heb uitgestameld.* Al stamelende uiten: *het kind begint zijne verlangens reeds uit te stamelen.* Van hier *uitstameling.*

UITSTAP, m., meerv. *uitstappen.* Verkleinw. *uitstapje.* Van *uitstappen.* Een stap buiten den eigenlijken weg: *wacht u van alle uitstappen en buitensprongen. Wij veroorloofden ons een klein uitstapje*, een klein togtje ter zijde van den weg, en, overdragtelijk, ook een klein uitweidingje bij monde, of geschrifte.

UITSTAPPEN, o. w., *ik stapte uit, ben uitgestapt.* Al stappende ergens uit geraken: *onder het uitstappen verstuikte ik mijnen voet.* Van hier *uitstap.*

UITSTEEKSEL, zie *uitstek.*

UITSTEK, o., meerv. *uitstekken.* Van *uitsteken.* De daad van uitsteken, uitmunten; welke beteekenis het in *bij uitstek* voert: *het voldoet mij bij uitstek.* Een uitsteeksel. Iets, dat ergens buiten uit steekt: *over de ijzere lening van 't kleene uitstek.* HOOFT.

UITSTEKEN, b. en o. w., *ik stak uit, heb uitgestoken.* Bedr., al stekende wegnemen: *turf uitsteken. Ooghen met ghiften uitsteken*, is, bij KIL., door geschenken als het ware verblinden. Anders is *iemand de oogen uitsteken*, even figuurlijk, hem eenen schitterenden pronk vertoonen, waardoor hij als verblind worden moet. Voorts beteekent *uitsteken*, van zich af steken: *den arm uitsteken. Vooruit gespoeit met uitgesteeke kin en aengezichten.* VOND. *Doe stack hij syne hant uyt.* BIJBELV. Ergens uit te voorschijn doen komen: *sij steken de lippen uyt.* BIJBELV. *De tong uitsteken. Eene vlag uitsteken.* Al stekende afbeelden, graveren: *dat merk is wel uitgestoken.* Uitzonderen: *dattie Hertoghe an hem trac, ende ghene dinc vut en stac.* M. STOK. *Uijtgestecken alle beeden*

den gonsten. v. HASS. Onz., ergens buiten uit komen: *die hoek moet zoo ver niet uitsteken. Ende sijne beenderen, die niet gesien en wierden, uitsteken.* BIJBELV. Uitmunten: *hij stak onder zijne medeleerlingen uit. Die uitsteekt door zoo brave proeven.* VOND. De hand met eenig geld daarin uitsteken, om iets door het raden van even of oneven te beslissen: *laten wij er om uitsteken.* Van hier *uitsteeksel, uitstek, uitstekend.*

UITSTEKEND, bijv. n. en bijw., *uitstekender, uitstekendst.* Eigenlijk een deelw. van *uitsteken.* Al wat uitsteekt, uitmunt: *welk een uitstekend verstand! De uitstekendste schoonheid der gansche stad.* Als bijw., bij uitstek: *die wijn is uitstekend lekker. Zij zong uitstekend schoon.* Van hier *uitstekendheid: bij uitstekendheid,* op eene uitstekende wijze. POOT bezigt het in eenen kwaden zin: *uitstekend van onverstand.*

UITSTEL, o. Van *uitstellen.* De daad van uitstellen, verschuiving: *en de liefste om uitstel bidt.* VOND. *Die sal haer sonder uijtstel eenen bruijtschat geven.* BIJBELV. *Wilm en ick verdienen 't uitstel wel van eenen oogenblick.* HUIGENS. *Dewijl de geltnood geenen uitstel leedt.* HOOFT, bij wien dit woord hier te onregt mannelijk is. *Uitstel is geen afstel,* als men eene zaak lang uitstelt, laat men haar daarom toch niet varen; spreekw. Zamenstell. *uitsteldagen, uitsteltijd.*

UITSTELLEN, b. w., *ik stelde uit, heb uitgesteld.* Bij KIL., even als het hoogd. *ausstellen*, uiteen stellen, uitstallen. Voorts verschuiven: *hij heeft de betaling tot morgen uitgesteld. 't Nieuw Stadthuis en zijnen uitgestelden bouw.* VOND. *Om mijns naems wille, sal ick mijnen toorn langer uijtstellen.* BIJBELV. Van hier *uitstel, uitstelling.*

UITSTERVEN, o. w., *ik stierf uit, ben uitgestorven.* Geheel wegsterven: *dat geslacht is uitgestorven.* Door wegsterving van menschen ontledigd worden: *het is hier zoo stil, als of het huis uitgestorven ware.* Van hier *uitsterving.*

UITSTOOTEN, b. w., *ik stiet uit, heb uitgestooten.* Al stootende wegnemen, of uitdrijven: *een glas uitstooten. Men stiet hem eenen tand uit.* Overdragtelijk: *hij werd uit de synagoge uitgestooten. Ick salse al-*

allencxkens van u aengesichte uitstooten. BIJBELV. *Onnutten klap uitstooten.* Van hier *uitstooting.*

UITSTORTEN, b. w., *ik stortte uit, heb uitgestort.* Al stortende ergens uit werpen: *koren op den zolder uitstorten! De wijn wort uitgestort.* BIJBELV. *En plengt en stort wat wijns uit op den grond.* VOND. Figuurlijk: *hij stort zijn gansche hart voor mij uit. Het hart der burgren uitgestort, schoot niet aen wil, maar kracht te kort.* VOND. *'k Had mijn gebeden uitgestort.* L. D. S. P. *Ick sal uitstorten van mijnen geest op alle vleesch.* BIJBELV. *Zijn wezen uitstorten*, bezigt VOND., in de beteekenis van voorttelen: *geen Engel heeft de maght zijn wezen uit te storten.* Van hier *uitstorting.*

UITSTRALEN, o. w., *ik straalde uit, heb en ben uitgestraald.* Al stralende ergens uit voortkomen: *veranderen in vier, dat, krachtig van vermogen, hem uitstraelt uit gebaer,* enz. VOND. Van hier *uitstraling.*

UITSTREKKEN, b. w., *ik strekte uit, heb uitgestrekt.* Van zich af strekken: *hij strekte zijne armen naar mij uit. Soo strecke Uza sijne hant uijt.* BIJBELV. Vaneen strekken: *voor 't bedde daar de zoon de frissche leen hadde uitgestrekt.* VOND. Ook overdragtelijk: *de palen van zijn rijk al verder uitstrekken. Zich uitstrekken*, eigenlijk, zijne leden vaneen strekken: *en aen zijn eigen haert zich uitstrek' naar zijn lust.* VOND. Overdragtelijk: *zoo ver strekt mijne magt zich niet uit. Zich ergens naar uitstrekken*, het trachten te verkrijgen. Van hier *uitstrekking.* Voorts wordt het deelw. *uitgestrekt*, als bijv. n. gebruikt.

UITSTRIJKEN, b. w., *ik streek uit, heb en ben uitgestreken.* Al strijkende glad en effen maken: *is mijn das nog niet uitgestreken? Een uitgestreken gelaat*, een effen, waaruit alle plooijen opzettelijk als weggestreken zijn. Uitluchten, ten toon stellen: *hoe gij den haet hebt uitgestreken.* VOND. *Zij streek dien bedrieger lustig uit.* HALMA. Van hier *uitstrijker: uitstrijker van zijn' heer.* VOND. — *Uitstrijking.*

UITSTROOIJEN, b. w., *ik strooide uit, heb uitgestrooid.* Al strooijende verspreiden: *roof, ende buyt, ende goederen, sal hij onder haer uitstrojen.* BIJBELV. *Men*

Men heeft wederom paskwillen uitgestrooid. Wie weet, hoe veel geld er uitgestrooid is? Overdragtelijk: *wie heeft dat gerucht uitgestrooid?* Van hier *uitstrooijer*, *uitstrooijing*, *uitstrooisel.*

UITSTROOMEN, o. w., *ik stroomde uit*, *heb* en *ben uitgestroomd.* Al stroomende uitvloeijen: *het bloed stroomde hem uit neus en mond.* Van hier *uitstrooming.*

UITSTROOPEN, b. w., *ik stroopte uit*, *heb uitgestroopt.* Al stroopende uitkleeden: *op dat ickse niet naeckt uijt en stroope.* BIJBELV. Al stroopende ontledigen: *het land is geheel uitgestroopt.*

UITSTUDEREN, o. w., *ik studeerde uit*, *heb uitgestudeerd.* Ten einde studeren: *het is jammer, dat men hem niet kan laten uitstuderen.* Het deelw. *uitgestudeerd*, wordt als een bijv. n. gebruikt.

UITSTUREN, b. w., *ik stuurde uit*, *heb uitgestuurd.* Naar buiten sturen: *ik stuurde het schip tot dat einde uit. Zij werd om eene boodschap uitgestuurd.*

UITSULLEN, o. w., *ik sulde uit*, *ben* en *heb uitgesuld.* Uitglijden: *mijne voeten begonnen uit te sullen.*

UITTAPPEN, b. w., *ik tapte uit*, *heb uitgetapt.* Al tappende ledigen: *tap het vat maar uit.* Al tappende ergens uit wegnemen: *wie heeft al de koffij uitgetapt?*

UITTARTEN, b. w., *ik tartte uit*, *heb uitgetart.* Op eene tartende wijze uitdagen, trotseren: *tart Gods wraak niet langer uit! Met briessen 't spaensch genet uittart.* VOND. Van hier *uittarting.*

UITTEEKENEN, b. w., *ik teekende uit*, *heb uitgeteekend.* Al teekenende afbeelden: *hij reist rond, om landgezigten uit te teekenen.* Van hier *uitteekening.*

UITTEEZEN, b. w., *ik teesde uit*, *heb uitgeteesd.* Uitpluizen: *wat teest gij uit?*

UITTELLEN, b. w., *ik telde uit*, *heb uitgeteld.* Al tellende uitgeven is, *hoe veel gelds hebt gij reeds uitgeteld?* Van hier *uitteller*, *uittelling*, *uittelster.*

UITTEREN, b. en o. w., *ik teerde uit*, *heb* en *ben uitgeteerd.* Bedr., al terende doen verkwijnen: *de droefheid teert haar uit. Want hij sal alle de Goden der aerde doen uijtteeren.* BIJBELV. *Eene uitterende ziekte.* Onz., door tering uitgemergeld worden: *ik vrees, dat hij nog eens uitteren zal.* Van hier *uittering.*

UIT-

UITTIEGEN, b. en o. w., *ik toog uit*, *heb* en *ben uitgetogen*. Bedr., uittrekken: *hij toog zijn zwaard uit. Had zij daetlijck uitgetoogen haer zichtbaerlijck gestalt.* VOND. Uithalen, uitzuigen: *tooch den soeten honich uit.* Z. NACHTEG. Onz., uitreizen, zich op weg begeven: *wij togen uit, om den vijand te bespieden. Die uijtgetogen was, om de wijse van Babel te dooden.* BIJBELV. Van hier *uittogt.*

UITTILLEN, b. w., *ik tilde uit*, *heb uitgetild.* Door opligten uitnemen: *kunt gij dat pak er uittillen?*

UITTIMMEREN, b. w., *ik timmerde uit*, *heb uitgetimmerd.* Door timmering uitbreiden: *de stad wordt al weer uitgetimmerd.*

UITTOETEN, b. w., *ik toette uit*, *heb uitgetoet.* Anders *uittuiten.* Door geblaas op eene toet, of tuit, verkondigen, en overdragtelijk zeer ruchtbaar maken: *waarom dat zoo luid uitgetoet? Daer zij haeren lof voor den volcke uyttuyt.* WESTERB.

UITTOGT, m., meerv. *uittogten.* Van *uittiegen.* De daad van uittrekken: *bij Israels uittogt uit Egypte.* Bij KIL. ook een vijandige uitval, of stroop; en een kort begrip, een uittreksel.

UITTOOVEREN, b. w., *ik tooverde uit*, *heb uitgetooverd.* Al tooverende uitbrengen: *hoe mag hij dien ring uit al die doosjes uitgetooverd hebben?*

UITTORNEN, b. w., *ik tornde uit*, *heb uitgetornd.* Anders ook *uittarnen.* Al tornende uitnemen: *alle voering moet uit de mouw uitgetornd worden.* Van hier *uittorning.*

UITTORSCHEN, b. w., *ik torschte uit*, *heb uitgetorscht.* Al torschende uitdragen: *Anchises werd door Eneas uit het brandende Troje uitgetorscht.* Van hier *uittorsching.*

UITTRAPPEN, b. w., *ik trapte uit*, *heb uitgetrapt.* Al trappende van zijne plaats brengen: *men trapte de deur uit.* Al trappende uitblusschen: *toen de kool uit zijne pijp viel, trapte ik die uit.* Al trappende ergens uit brengen: *wat hindert mij, dat ik u uit mijn huis uittrap?*

UITTREDEN, b. en o. w., *ik trad uit*, *heb* en *ben uitgetreden.* Bedr., al tredende uitblusschen: *als er*

vuur op den grond valt, moet gij het aanstonds uittreden. Al tredende uitwisschen: *het opschrift der grafzerk was hier en daar reeds uitgetreden.* Al tredende ergens uit persen: *de treder en treedt geenen wijn uijt in de wijnbacken.* BIJBELV. Onz., zich al tredende ergens uit bewegen: *naauwelijks was ik uitgetreden. Het wort nacht, in denwelken al het gedierte des wouts uijttreet.* BIJBELV. Van hier *uittreding.*

UITTREKKEN, b. en o. w., *ik trok uit, heb* en *ben uitgetrokken.* Bedr., al trekkende van zijne plaats brengen: *hij liet zich eenen tand uittrekken. Trek dat onkruid uit. 't Welck verdorret, eer men het uijttreckt.* BIJBELV. Al trekkende uitdoen, afleggen: *den rok, de laarzen enz. uittrekken. So trok de man sijne schoe uijt, ende gafse sijnen naesten.* BIJBELV. *Zich uittrekken* is, zich ontkleeden: *treckt u uijt ende ontbloot u.* BIJBELV. Vebrts is *uittrekken,* ook den voornamen inhoud uit een geschrift trekken, een uittreksel daarvan maken: *ik wil dat werk eens uittrekken.* De kracht ergens uithalen: *gij moet die kruiden door middel van brandewijn uittrekken.* Onz., zijne kracht van zich geven: *laat die kruiden nog wat uittrekken.* Zich ergens van daan begeven: *morgen zal hij uittrekken. Toen Lot uit Sodom uittrok.* Zich tot krijgsverrigtingen op weg begeven: *de burgerij moet uittrekken. Daerom sal hij uijttrecken met groote grimmigheijt.* BIJBELV. Van hier *uitrekking, uittreksel.*

UITTROMMELEN, b. w., *ik trommelde uit, heb uitgetrommeld.* Al trommelende ruchtbaar maken: *er wordt wederom iets uitgetrommeld.* Van hier *uittrommeling.*

UITTROMPETTEN, b. w., *ik trompettede uit, heb uitgetrompet.* Onder trompettengeschal aankondigen: *men liet den vrede alomme uittrompetten.* Overdragtelijk, met een luid gewag bekend maken: *hij begon zijnen eigenen lof uit te trompetten.*

UITTROUWEN, b. w., *ik trouwde uit, heb uitgetrouwd.* Ten huwelijk geven: *hij heeft zijne kinderen zeer voordeelig uitgetrouwd. Aan wien zal hij haar uittrouwen?*

UITTUILEN, b. en o. w., *ik tuilde uit*, *heb uitgetuild.* Ten einde tuilen; zoo bedr. als onz.: *laat hem zijnen tuil uittuilen. Hij heeft nog niet uitgetuild.*

UITTUITEN, zie *uittoeten.*

UITVAAGSEL, o., meerv. *uitvaagselen* en *uitvaagsels.* Van *uitvagen.* Al wat ergens als onnut uitgevaagd wordt: *waarom werpt gij het uitvaagsel vlak voor de deur?* Overdragtelijk, een nietswaardig en verwerpelijk ding, of wezen: *het zijn uitvaagsels der zamenleving. Ghij hebt ons tot een uijtvaegsel ende wechwerpsel gestelt.* BIJBELV.

UITVAART, v., meerv. *uitvaarten.* Eigenlijk de daad van uitvaren: *allerlei tegenspoed vertraagde onze uitvaart.* Inzonderheid bezigt men dit woord wegens lijken, die uit het sterfhuis *uitvaren*, dat is, uitgevoerd worden, en beteekent het de wegvoering van een lijk ter begrafenis: *de vorst had eene prachtige uitvaart. Hij hielt de uitvaart zijns vaders.* HOOFT. *Zijne broeders quamen zijne uitvaert bekleeden.* VOND.

UITVAGEN, zie *uitvegen.*

UITVAL, z. n., meerv. *uitvallen.* Van *uitvallen.* De daad van uitvallen. Bijzonderlijk, een uitrukken van belegerden tegen hunne belegeraars: *men deed eenen hevigen uitval op de aangelegde werken.* In een tweegevecht, eene hevige poging, om zijne partij te wonden: *met moeite weerde hij dien uitval af.* En overdragtelijk, eene hevige losbarsting van toornige uitdrukkingen: *door zulke uitvallen stelt gij u zelven ten toon.*

UITVALLEN, o. w., *ik viel uit*, *ben* of *heb uitgevallen.* Al vallende van zijne plaats geraken: *wat valt uw haar uit! Het haar zal u uitvallen!* gij zult iets anders en ergers ondervinden! spreekw. Ook overdragtelijk: *gedenckt dan, waervan ghij uijtgevallen zijt.* BIJBELV. Voorts ook heviglijk uit eene belegerde plaats tegen den vijand aanrukken: *de belegerden vielen gestadig uit.* In een tweegevecht heviglijk op zijne partij aandringen: *woedend uitvallende, liep hij zich des anders degen in het lijf.* In toornige uitdrukkingen losbarsten: *bitter viel hij op haar uit.* Eindelijk, zoo of zoo uitkomen, of gebeuren: *het valt gansch anders uit, dan ik dacht.* Van hier *uitval*, *uitvalling.*

UITVAREN, o. w., *ik voer uit*, *ben* of *heb uitgevaren.*

Al varende uitreizen: *met welk schip voer hij uit?* Zich ijlings ergens uit begeven: *de Duijvel is uijt uwe dochter uijtgevaren.* BIJBELV. Met geweld losbarsten: *doe voer een wint uijt van den Heere.* BIJBELV. In toornige uitdrukkingen losbarsten: *zij begon vreesselijk tegen hem uit te varen. Hij is tegen hen uijtgevaren.* BIJBELV. Ten einde varen: *dat scheepje zal haast uitgevaren hebben.* Bij KIL. ook weggevoerd worden, zoo als een lijk ter begrafenis. Van hier *uitvaart.*

UITVECHTEN, b. en o. w., *ik vocht uit, heb uitgevochten.* Bedr., door lang en geweldig oorlogen verzwakken, te onderbrengen: *Ilium door tienjarigen oorlog uitgevochten.* OUD. Onz., ten einde vechten: *laat die haantjes uitvechten!*

UITVEGEN, b. w., *ik veegde uit, heb uitgeveegd.* Anders ook *uitvagen.* Al vegende reinigen: *de kamer uitvegen. Iets met eenen doek uitvegen. Ick salse met den besem des verderfs uijtvagen.* BIJBELV. Overdragtelijk: *een glas uitvegen*, het schoon uitdrinken. *Iemand den mantel uitvegen*, hem de les oplezen, hem bestraffen. Van hier *uitveging, uitveegsel*, of *uitvaagsel.*

UITVEILEN, b. w., *ik veilde uit, heb uitgeveild.* Iets veilen, om het aan den man te brengen: *hoe ik het ook uitveil, ik vind geene koopers.* Van hier *uitveiling.*

UITVERKOCHT, bijv. n., eigenlijk een deelw. van *uitverkoopen.* Door verkoopen van koopwaren ontbloot: *die winkel is uitverkocht. Ik zal haast uitverkocht zijn.*

UITVERKOOPEN, b. en o. w., onregelm., *ik verkocht uit, heb uitverkocht.* Zoo bedr. als onz., ten einde verkoopen: *hij verkoopt zijnen winkel uit. Ik verkoop uit*, om uit te scheiden met verkoopen. Voorts komt van hier *uitverkooper*, uitslijter, bij KIL. Zie verder *uitverkocht.*

UITVERKOREN, bijv. n., eigenlijk een deelw. van *uitverkieren*, dat oulings in plaats van *uitverkiezen*, in gebruik moet zijn geweest, en welks verled. tijd nog in gebruik is; blijkens: *ghij Jeschurum, dien ick uijtverkoren hebbe.* BIJBELV. *Weet, dat mij God heeft uitverko-*

koren. L. D. S. P. Uitgekozen, uitgelezen: *sal sijne uijtverkorene bij een vergaderen.* Bijbelv. *Mijn uitverkoren helt, wat isser meenig spits op uwe borst gevelt!* Vond.

UITVERZOEKEN, b. w., *ik verzocht uit, heb uitverzocht.* Verzoeken om uit te gaan: *ik ben wederom uitverzocht.*

UITVIJLEN, b. w., *ik vijlde uit, heb uitgevijld.* Door vijlen uitholen: *het moet meer uitgevijld worden.* Door vijlen wegnemen: *vruchteloos zocht hij den roest uit te vijlen.* Van hier *uitvijling.*

UITVINDEN, b. w., *ik vond uit, heb uitgevonden.* Iets, dat nog niet bestaat, door eene toevallige of opzettelijke inspanning van gedachten, verzinnen: *wie heeft de drukkunst uitgevonden? Voor dat het buskruid uitgevonden wierd.* Iets, dat reeds bestaat, het eerste ontwaar worden, heet daarentegen hetzelve *ontdekken.* Intusschen wordt *uitvinden*, in den Statenbijbel ook gebezigd, wegens reeds bestaande dingen, die men door navorsching ontwaar wordt: *dat de mensche niet en kan uijtvinden het werck, dat onder de sonne geschiet.* Bijbelv.; of wegens dingen, die men door middel van inspanning van gedachten vindt: *de Prediker socht aangename woorden uijt te vinden.* Bijbelv. Van hier *uitvinder*, *uitvinding*, *uitvindsel*, ontdekking, verdichtsel, — *uitvindster*, enz.

UITVINDSEL, zie *uitvinden.*

UITVISSCHEN, b. w., *ik vischte uit, heb uitgevischt.* Al visschende ontledigen: *men heeft mijnen vijver uitgevischt.* Overdragtelijk, listelijk navorschen: *zij zocht het behendiglijk uit te visschen.* Van hier *uitvisscher*, *uitvissching.*

UITVLEKKEN, b. w., *ik vlekte uit, heb uitgevlekt.* Door middel van eene of meer vlekken onzigtbaar maken: *er zijn eenige lettteren uitgevlekt.*

UITVLIEDEN, o. w., *ik vlood uit, ben uitgevloden.* Zich al vliedende ergens uit begeven: *men zag den vijand aan alle kanten uit zijne legerplaats uitvlieden.*

UITVLIEGEN, o. w., *ik vloog uit, ben en heb uitgevlogen.* Naar buiten vliegen: *hij liet zijne duiven uitvliegen. Daer heb ik eerst om koningh uitgevlogen.*

gen.

gen. VOND. Oneigenlijk, zich vlugtig ergens uit bewegen, van levenlooze dingen: *de vlam vloog aan alle kanten uit.* Van menschen: *is die wilde knaap al weer uitgevlogen?* Van hier *uitvlieger*, *uitvlugt*, enz.

UITVLIETEN, o. w., *ik vloot uit*, *ben uitgevloten.* Al vlietende ergens uit komen: *hij deed water uit de rots uitvlieten.* Zich al vlietende uitbreiden: *men liet het water over de rijstlanden uitvlieten. Dese wateren vlieten uijt nae het voorste Galileen.* BIJBELV. Van hier *uitvlieting.*

UITVLOED, m., meerv. *uitvloeden.* Van *uitvloeden*, dat bij KIL. de plaats van *uitvloeijen* bekleedt. Bij KIL. en HALMA de daad van uitvloeijen, uitvloeijing, in het hoogd. *Ausflusz.*

UITVLOEIJEN, o. w., *ik vloeide uit*, *ben uitgevloeid.* Al vloeijende ergens uit komen: *zoo dat er hem bloed uit neus en mond uitvloeide.* Zich al vloeijende uitbreiden: *de smeltende ijsklomp vloeide aan alle kanten uit.* Van hier *uitvloed*, *uitvloeijing*, *uitvloeisel.*

UITVLOEISEL, o., meerv. *uitvloeiselen* en *uitvloeisels.* Van *uitvloeijen.* Eigenlijk, al wat ergens uitvloeit: *het uitvloeisel van een lek wijnvat.* In den verhevenen stijl, al wat ergens uit voortkomt: *het is een uitvloeisel der Goddelijke goedheid.*

UITVLUGT, v., meerv. *uitvlugten.* Van *uitvliegen.* Eigenlijk, de daad van uitvliegen: *Noachs duive kwam van hare tweede uitvlugt met een olijfblad terug.* Voorts ontkoming: *er is geene uitvlugt meer voor hem mogelijk.* De plaats, waardoor men ontkomt: *draag zorg om alle uitvlugten te stuiten.* De plaats waarhenen men zich vermaakshalve begeeft: *daar is mijne eenige uitvlugt.* Eene ongegronde verontschuldiging: *hij zoekt allerlei uitvlugten.* Van hier *uitvlugten*, bij KIL. evenveel als *uitvlieden.*

UITVLUGTEN, zie *uitvlugt.*

UITVOER, m. Van *uitvoeren.* De daad van uitvoeren: *er ligt eene zware belasting op den uitvoer van de wol. D'Algemeene staten deden allen uitvoer van spijze verbieden.* HOOFT. Volgens HALMA ook de tol van goederen, die men uitvoert, de uitgaande regten.

UIT-

UITVOEREN, b. w., *ik voerde uit, heb uitgevoerd.* Buitenwaarts voeren: *er wordt veel rundvee uitgevoerd. Ick salse uitvoeren van de volcken.* BIJBELV. Ten einde voeren, of brengen, volbrengen: *wat kan hij uitvoeren? 't Valt lichter aan te raden dan uit te voeren.* VOND. *Het recht der nootdruftigen sal uijtvoeren.* BIJBELV. Van hier *uitvoer, uitvoerder, uitvoerig, uitvoering, uitvoerlijk, uitvoerster.*

UITVOERIG, bijv. n. en bijw., *uitvoeriger, uitvoerigst.* Van *uitvoeren.* Volledig, breedvoerig, wijdloopig, omslagtig: *het werd uitvoerig beantwoord. De uitvoerigste verhandeling.* Van hier *uitvoerigheid, uitvoeriglijk.*

UITVOERLIJK, bijv. n. en bijw., *uitvoerlijker, uitvoerlijkst.* Van *uitvoeren.* Dat uitgevoerd worden kan: *dat ontwerp is uitvoerlijker, dan het uwe.* Van hier *uitvoerlijkheid.* Zamenstell. *onuitvoerlijk.*

UITVORSCHEN, b. w., *ik vorschte uit, heb uitgevorscht.* Van *vorschen*, hetwelk bij KIL. niet gevonden wordt. Door navorsching ontwaar worden, ergens uit krijgen: *ik heb die zaak niet kunnen uitvorschen. Het allerverborgenste vorscht hij uit.* G. BRANDT. Van hier *uitvorsching.*

UITVRAGEN, b. w., *ik vroeg uit, heb uitgevraagd.* Door vragen tot ontdekking en opbiechting van alles bewegen: *ik merkte, dat hij mij wilde uitvragen.* Tot uitgaan verzoeken: *ik ben heden avond wederom uitgevraagd.* Van hier *uitvraagster, uitvrager, uitvraging.*

UITVRETEN, b. w., *ik vrat uit, heb uitgevreten.* Al vretende ledigen: *heeft de hond zijnen bak al uitgevreten?* Al vretende ergens uit wegnemen: *zij vreten de kruim van het brood uit.* Al vretende uitholen: *de muizen vraten de kaas gestadig uit.* Ook overdragtelijk: *wat heeft de roest dat ijzer uitgevreten!* Van hier *uitvreting.*

UITWAAIJEN, b. en o. w., *ik waaide, of woei uit, heb uitgewaaid.* Bedr., al waaijende uitblusschen: *de wind woei het licht uit.* Al waaijende van zijne plaats brengen: *die glazen zijn door den jongsten storm uitgewaaid.* Onz., door gewaai uitgebluscht worden: *de kaars zal uitwaaijen.* Onpersoonlijk, ten einde

waaijen: *als het eens uitgewaaid heeft, zullen wij schoon weder krijgen.* Van hier *uitwaaijing.*

UITWAARTS, bijw. van plaats. Naar buiten: *die tand is te veel uitwaarts geweken. Gelijck een vallende scheure uijtwaerts gebogen in eenen hoogen muer.* BIJBELV.

Uitwaerts, hoogd. *auswärts*, eng. *outward*, angels. *utweard*, is zamengesteld uit het oude z. n. *waart* en *uit.*

UITWACHT, v., meerv. *uitwachten.* Bij KIL. en HALMA, een buitenpost: *zij liggen op eene uitwacht.*

UITWAKEN, o. w., *ik waakte uit, heb* en *ben uitgewaakt.* Al wakende doorbrengen: *ik wil dezen nacht nog uitwaken.* Ten einde waken: *nog eene wacht, dan heb ik uitgewaakt.* Door waken zich afmatten: *ik ben uitgewaakt.*

UITWANDELEN, b. en o. w., *ik wandelde uit, heb* en *ben uitgewandeld.* Onzijd., ten einde wandelen: *nu heb ik eens regt uitgewandeld.* Van huis wandelen: *wandelt gij niet eens uit?* Bedr., door wandelen verdrijven: *ik had pijn in mijne beenen, maar heb er die uitgewandeld.*

UITWANNEN, b. w., *ik wande uit, heb uitgewand.* Al wannende zuiveren: *dat koren is niet naar behooren uitgewand.*

UITWAS, o., meerv. *uitwassen.* Verkleinw. *uitwasje.* Van *uitwassen.* Al wat tegen den gewonen gang der natuur ergens uitwast: *welk een leelijk uitwas aan zijnen neus!*

UITWASEMEN, o. w., *ik wasemde uit, heb uitgewasemd.* Wasem van zich geven: *sommige ligchamen wasemen ligter uit, dan andere. Ik begin reeds uit te wasemen.* Ergens al wasemende uitkomen: *er wasemen kwade dampen uit.* Ook wel eens bedr., als wasem opgeven: *zulke bloemen wasemen geene gezonde lucht uit.* Van hier *uitwaseming.*

UITWASSCHEN, b. w., *ik wiesch uit, heb uitgewasschen.* Al wasschende ergens uit brengen: *zij moet die vlek schoon uitwasschen.* Al wasschende van vuil ontdoen: *wasch de vaten ter dege uit. Waarom hebt gij mijn linnen niet beter uitgewasschen?* Van hier *uitwassching.*

UITWASSEN, o. w., *ik wies uit, ben uitgewassen.* Al wassende te voorschijn komen: *uw haar zal wel weer uitwassen. Tot op de ÿsop, die aen den wandt uÿtwast.* BIJBELV. *Ergens uitwassen,* uitgroeijen: *zijn ten ruggebeen taeie uitgewasse pennen.* VOND. *Als waer een tweede Mars ten zadel uitgewassen.* VOND. Het deelw. *uitgewassen,* wordt ook als een bijv. n. gebruikt: *een uitgewassen Jongeling. Die jonge dochter is nog niet volkomen uitgewassen.* Van hier *uitwas, uitwassing,* in het hoogd. *Auswachsung.*

UITWATEREN, b. en o. w., *ik waterde uit, heb uitgewaterd.* Bedr., al waterende lozen, uitwerpen: *hij heeft verscheidene steentjes uitgewaterd.* Onz., zijn water lozen: *die stroom watert onmiddellijk in zee uit.* Ten einde wateren: *laat het kind uitwateren.* Van hier *uitwatering,* waterlozing.

UITWEEKEN, b. en o. w., *ik weekte uit, heb* en *ben uitgeweekt.* Bedr., door weeken, van zout, enz. ontlasten: *gij moet dien haring in karnemelk uitweeken.* Al weekende doen uitdijen: *week het gedroogde ooft wat uit, eer gij het toebereidt.* Onz., al weekende van zout, enz. ontlast worden: *laat het gezouten vleesch nog wat uitweeken.* Uitdijen: *wat is die stokvisch uitgeweekt!* Van hier *uitweeking.*

UITWEENEN, b. en o. w., *ik weende uit, heb uitgeweend.* Bedr., ten einde weenen: *zij zal haren rouw welhaast uitgeweend hebben. Zijne oogen uitweenen,* is, zeer sterk weenen. Onz.: *toen zij uitgeweend had.*

UITWEG, m., meerv. *uitwegen.* Eigenlijk, een weg, langs welken men ergens uit geraken kan: *ik zie nergens eenigen uitweg.* Figuurlijk, een middel, om zich uit evenveel welke verlegenheid te redden: *hij zoekt allerlei uitwegen.*

UITWEGEN, b. w., *ik woog uit, heb uitgewogen.* Al wegende aan den man brengen: *hoe veel vleesch hebt gij heden uitgewogen? Waarom weegt gijlieden gelt uijt voor 't gene, dat geen broot en is?* BIJBELV. Van hier *uitweging.*

UITWEIDEN, o. w., *ik weidde uit, heb uitgeweid.* Eigenlijk, van weidend vee gesproken, zijn voedsel wijd

en zijd zoeken; doch als zoodanig is het buiten gebruik. Met zijn gesprek wijd en zijd rondzwerven; wijdloopig behandelen: *ik wil daarover niet verder uitweiden.* Van hier *uitweiding.*

UITWENDIG, bijv. n. en bijw., *uitwendiger*, *uitwendigst.* Het tegenoverstaande van *inwendig*, uiterlijk: *zijne uitwendige gedaante wijst het niet uit. Maer hoewel onse uijtwendige mensche verdorven wort.* BIJBELV. *Inwendig bevalt het mij beter, dan uitwendig.* Bij KIL. ook pronk- en praalziek; en, als bijw., van buiten, uit het geheugen; even als het hoogd. *auswendig.* Van hier *uitwendigheid*, *uitwendiglijk.*

UITWERKEN, b. en o. w., *ik werkte uit*, *heb uitgewerkt.* Bedr., door werkzaamheid daarstellen: *hoe veel goeds heeft hij niet reeds uitgewerkt!* Evenveel hoe óok veroorzaken: *het is te hopen, dat de vrede tusschen Rusland en de Porte veel goeds zal uitwerken.* Door middel van eene uitvoerige en naauwkeurige bewerking voltooijen: *op dat tafereel is meer dan een beeld slecht uitgewerkt. Hij ontwierp het plan, en ik heb het uitgewerkt.* Onz., ten einde werken: *de drank moet eerst uitgewerkt hebben.* Van hier *uitwerker*, *uitwerking*, *uitwerksel.*

UITWERKSEL, zie *uitwerken.*

UITWERPEN, b. w., *ik wierp uit*, *heb uitgeworpen.* Al werpende ergens uitbrengen: *het anker*, *het dieplood*, *de netten uitwerpen. Lichteden sij het schip, ende wierpen het coren uijt in de zee.* BIJBELV. Al werpende van zijne plaats brengen: *iemand een oog*, *eenen tand*, *uitwerpen.* Al brakende, of uit buik en ingewanden, lozen: *bloed en slijm uitwerpen. In de heijmelickheijt wort uijtgeworpen.* BIJBELV. Uitdrijven, uitbannen: *duivelen uitwerpen. Werpt de dienstmaeght uijt ende haren sone.* BIJBELV. *Hij werd uit de synagoge uitgeworpen.* Uitschieten: *die rancken voortbragt, ende scheuten uijtwierp.* BIJBELV. Bij KIL. ook ontmannen, even als het hoogd. *auswerfen.* Van hier *uitwerpeling*, KIL., *uitwerping*, *uitwerpsel*, ook afgang, — *uitworp.*

UITWERPSEL, zie *uitwerpen.*

UITWIEDEN, b. w., *ik wiedde uit*, *heb uitgewied.* Door wieden wegnemen: *onkruid uitwieden.* Al wieden-

dende zuiveren: *hebt gij de salade reeds uitgewied?*

UITWIJKEN, o. w., *ik week uit, ben uitgeweken.* Buitenwaarts wijken: *ick en sal noch ter rechter noch ter slincker hant uijtwijcken.* Bijbelv. *De muur wijkt geweldig uit.* Uitglippen: *mijn voet week uit.* Figuurlijk, worden iemands voeten, en wordt hij zelf, gezegd *uit te wijken*, als hij het regte spoor verlaat. Eindelijk is *uitwijken*, in vrijwillige ballingschap gaan: *zij weken naar Frankrijk uit.* Van hier *uitwijkeling, uitwijking.*

UITWIJZEN, b. w., *ik wees uit, heb uitgewezen.* Op eene beslissende wijze aantoonen: *de tijd zal het uitwijzen. Eene zaak uitwijzen*, dezelve beslissen. *Een vonnis uitwijzen*, hetzelve vellen. Van hier *uitwijzing.*

UITWINDEN, b. w., *ik wond uit, heb uitgewonden.* Met eene winde uithalen: *eene gebrokene as uit eenen molen uitwinden.* Al windende uithalen: *hij wond den ganschen lintworm uit.* Vaneen winden: *windt het lint eens uit!*

UITWINNEN, b. w., *ik won uit, heb uitgewonnen.* Als eene winst verkrijgen: *wat wint gij daarmede uit? Tijd uitwinnen.* Als eene winst daarstellen: *dat zal niets uitwinnen. Het wint mij vrij wat uit, dat ik dit pad kieze.*

UITWISSCHEN, b. w., *ik wischte uit, heb uitgewischt.* Al wisschende zuiveren: *is de pot nog niet uitgewischt?* Figuurlijk: *ick sal Jerusalem uitwisschen, gelijck als men eene schotel uitwischt.* Bijbelv. Al wisschende wegnemen: *al het vuil is uit den schotel uitgewischt. Hij heeft al, wat er op de lei stond, uitgewischt.* Figuurlijk: *word onze schuld genadig uitgewischt.* L. D. S. P. *De tijd zal haren rouw wel uitwisschen.* Van hier *uitwissching.*

UITWISSELEN, b. w., *ik wisselde uit, heb uitgewisseld.* Bij wisseling overgeven: *het eene moet tegen het andere uitgewisseld worden. Krijgsgevangenen uitwisselen.* Van hier *uitwisseling.*

UITWOEDEN, o. w., *ik woedde uit, heb uitgewoed.* Ten einde woeden: *de pest heeft nog niet ganschelijk uitgewoed.*

UITWOEKEREN, b. w., *ik woekerde uit, heb uitgewoekerd.* Door woekeren uitwinnen: *ik zoek eenigen tijd uit te woe-*

woekeren. Al woekerende uitputten, uitzuigen: *hij woekert zijne evenmenschen uit.*

UITWONEN, b. en o. w., *ik woonde uit*, *heb uitgewoond.* Bedr., ten einde wonen, een huis derwijze bewonen, dat alles daarin beschadigd of daaruit weggebroken worde: *wat hebben zij dat huis uitgewoond!* Onz., ergens buiten wonen: *om uijt het lichaem uijt te woonen.* Bijbelv.

UITWORP, m., meerv. *uitworpen.* Hoogd. *Auswurf.* De daad van uitwerpen: *deden sij des volgenden daeghs eenen uijtworp.* Bijbelv.

UITWORTELEN, b. w., *ik wortelde uit*, *heb uitgeworteld.* Met wortel en al uitrukken: *mijne spruijten moeten uijtgewortelt worden.* Bijbelv. Fig.: *hij sal u uijtwortelen uijt den lande der levendigen.* Bijbelv.

UITWRIJVEN, b. w., *ik wreef uit*, *heb uitgewreven.* Door wrijven reinigen: *wrijf mijne kousen uit.* Al wrijvende wegnemen: *al het slijk moet uit den overrok uitgewreven worden.*

UITWRINGEN, b. w., *ik wrong uit*, *heb uitgewrongen.* Al wringende van vocht ontlasten: *wring het linnen ter dege uit.*

UITWROETEN, b. w., *ik wroette uit*, *heb uitgewroet.* Al wroetende van zijne plaats brengen: *het swijn uijt den woude heeft hem uijtgewroet.* Bijbelv.

UITZAGEN, b. w., *ik zaagde uit*, *heb uitgezaagd.* Al zagende uitholen: *zaag dien balk nog wat uit.* Door zagen wegnemen: *ik liet er een stuk uitzagen.* Men zegt van een schip, dat in het ijs vast gevroren ligt, dat het *uitgezaagd* wordt, wanneer het ijs rondom hetzelve open gezaagd wordt.

UITZAKKEN, o. w., *ik zakte uit*, *ben uitgezakt.* Buitenwaarts zakken: *ziet gij niet*, *hoe die muur uitzakt.* Van hier *uitzakking.*

UITZEEMEN, b. w., *ik zeemde uit*, *heb uitgezeemd.* Met eenen zeemen lap van binnen zuiveren: *de glaasjes moeten beter uitgezeemd worden.* Van hier *uitzeeming.*

UITZEGGEN, b. w., *ik zeide uit*, *heb uitgezeid*, of *uitgezegd.* Ten einde zeggen: *gij laat mij het niet uitzeggen.* Uitspreken: *ick segge mijne gedichten uijt.* Bijbelv. Voorheen ook ontzeggen, weigeren: *en zo hij haer uitzeide*, *zijn' mont te zetten aen het aengeboden ooft.* Schim. Bij Kil. ook bannen: *die ge-*

gebannen ende vuijtgeseijt worde. v. Hass. *Dat zij hem ter stad uitzeidde.* Hooft. Voorts oulings, even als het neders. *utseggen*, uitzonderen: *arghelist hier uitgesecht.* v. Hass. In denzelfden zin zegt men nog: *al de kinderen waren er, uitgezeid de twee jongste*, d. i. uitgezonderd, behalve.

UITZEILEN, o. w., *ik zeilde uit, heb* en *ben uitgezeild.* Met *zijn*, van huis zeilen: *de vloot is reeds uitgezeild.* Met *hebben*, ten einde zeilen: *wij zullen haast uitgezeild hebben, en aan het touwtje moeten gaan.* Voorts ook met een' vierden naamval: *ik weet niet, of wij dat rak nog wel eens uitzeilen zullen. Gij zeilt hun havens in en uit.* Vond.

UITZENDEN, b. w., *ik zond uit, heb uitgezonden.* Naar buiten, van zich af, zenden: *zend iemand uit om hulp! Alsdan sal hij sijne Engelen uitsenden.* Bijbelv. Van hier *uitzending.*

UITZET, m., meerv. *uitzetten.* Een voorraad van kleederen, enz., dien men iemand medegeeft, als men hem aan zich zelven overlaat: *zij kreeg bij haar huwelijk eenen kostelijken uitzet.* Figuurlijk, een barsch antwoord, eene onvriendelijke bejegening: *als hij weerkomt, zal ik hem eenen uitzet geven.* Ook geeft Kil. aan *wtset* en *wtsettigheyd*, van *wtsettigh*, melaatsch, de beteekenis van melaatschheid, hoogd. *Aussatz.* Van *uitzetten.* Sommigen zijn van oordeel, dat de melaatschheid oul. bij ons *uitzet* genoemd werd, en den naam van *Aussatz* bij de Duitschers nog draagt, omdat de melaatschheid zich als een korst op de huid zet. Martinius meent, dat de naam daarvan ontstaan is, dat de menschen, met deze kwaal besmet, buiten den staat der zamenlevinge met anderen gesteld werden.

UITZETTEN, b. en o. w., *ik zettede uit, heb uitgezet.* Bedr., uit een schip zetten: *gij moet het aan die herberg uitzetten.* Van menschen gesproken, uit een schip laten gaan: *wilt gij mij op halfweg uitzetten?* Uit evenveel welk ander ding zetten: *ik had al, wat zij noodig hebben kon, voor haar uitgezet. Maak niet, dat men u uit het huis uitzette.* Uiteen zetten: *iedereen begint zijne waren uit te zetten.* Uitbreiden: *hij zet zijne landpalen al meer en meer uit. Schildwachten, posten*, enz. *uitzetten* is, dezelve tot zijne be-

beveiliging op eenigen afstand van zich plaatsen. *Geld uitzetten*, hetzelve aan anderen op renten geven. *Wt-setten den sone* is, bij KIL., hem aan zich zelven overgeven, en daarbij van eenen uitzet voorzien. Onz., is *uitzetten*, uitdijen: *het deeg begint uit te zetten.* Van een mensch gesproken, zwaarlijvig worden: *zij begint uit te zetten.* Uitbuigen, uitwijken: *de muur zet vreesselijk uit.* Van hier *uitzet*, *uitzetting*, *uitzetsel.*

UITZIEDEN, b. w., *ik zood uit*, *heb uitgezoden.* Al ziedende van kracht, enz. ontledigen: *ziedt gij het vleesch nog al meer uit?*

UITZIEKEN, o. w., *ik ziekte uit*, *ben* en *heb uitgeziekt.* Met *zijn*, door ziekte gezuiverd worden: *gij zijt waarlijk wel uitgeziekt.* Met *hebben*, lang genoeg met ziekte worstelen: *heeft dat huishouden nog niet uitgeziekt?*

UITZIEN, b. en o. w., *ik zag uit*, *heb uitgezien.* Bedr., uitkippen: *hebt gij reeds iets voor u uitgezien? Siet mij doch eenen man uijt*, *die wel spelen kan.* BIJBELV. *Zijne oogen uitzien*, of *zijne oogen uit het hoofd zien*, is, met sterke inspanning zien. Onz., naar buiten zien: *dat Michal Sauls dochter de venster uijtsach.* BIJBELV. Reikhalzen: *de vader zagh om troost uit aller wegen.* VOND. *Sij sagen uijt*, *maar daer en was geen Verlosser.* BIJBELV. Zulk of zulk een voorkomen hebben: *ziet hij er nog zoo ongunstig uit?* Zoo of zoo geschapen zijn: *het ziet er slecht met hem uit.* Bemorst zijn: *wel, kind! wat ziet gij er weer uit!* Van hier *uitzigt.*

UITZIFTEN, b. w., *ik ziftte uit*, *heb uitgezift.* Al ziftende zuiveren: *is het meel reeds uitgezift?* Al ziftende van iets afscheiden: *hoe veel meelbloem hebt gij uit dien zak uitgezift? Zift al de zeemelen zorgvuldig uit.* Figuurlijk, is *uitziften*, naauwkeurig beoordeelen: *gij moet alles zoo fijn niet uitziften.* Van hier *uitzifter*, *uitzifting*, *uitziftsel.*

UITZIGT, o., meerv. *uitzigten.* Van *uitzien.* De daad van uitzien: *iemand alle uitzigt beletten. Onder het uitzigt over eene schoone valei.* De opening, waardoor men uitziet: *daer waren drie rijgen van uijtsichten.* BIJBELV. De plaats, waarover men uitziet: *welk een heerlijk uitzigt hebt gij daar voor uw huis!* Figuurlijk, hetgeen men met de oogen van den geest als voor

voor zich ziet, hetgeen men hoopt en verwacht: *verheug u niet te zeer over uw streelend uitzigt!* De daad van uitzien met de oogen des geestes: *een verrukkend uitzigt in de eeuwigheid.*

UITZIJGEN, b. en o. w., *ik zeeg uit, heb* en *ben uitgezegen.* Bedr., iets van vocht ontledigen, door hetzelve er uit te doen zijgen: *die gij de mugge uijtzijget, ende den kemel doorswelget.* Bijbelv. Onz., al zijgende ergens uit geraken: *al het vocht is er reeds uitgezegen.*

UITZIJPELEN, zie *uitzijpen.*

UITZIJPEN, o. w., *ik zijpte uit, ben uitgezijpt.* Even als het voortdurend w. *uitzijpelen*, al zijpelende ergens uit vloeijen: *de wijn zijpt rondom uit het vat uit.* Van hier *uitzijping*, uitlekking.

UITZINGEN, b. w., *ik zong uit, heb uitgezongen.* Iets ten einde zingen: *zing het gansche lied uit!* Spreekw.: *hij moet zijn lied uitzingen, het ga hoe het ga*, hij houdt niet op, voor dat hij zijn voornemen volvoerd, en zijn bedrijf afgewerkt heeft.

UITZINNIG, bijv. n. en bijw., *uitzinniger*, *uitzinnigst.* Zinneloos, ontzind: *welk een uitzinnig mensch! Hij heeft den Duijvel, ende is uijtsinnich.* Bijbelv. Van zaken, niet met verstand en wijsheid overeenkomende: *wie hoorde ooit uitzinniger taal?* Als bijw., onverstandiglijk: *hoe handelt gij zoo uitzinnig!* Van hier *uitzinnigheid*, *uitzinniglijk.*

UITZOEKEN, b. w., onregelm., *ik zocht uit, heb uitgezocht.* Al zoekende uitkiezen: *hij zoekt de beste kersen uit. Tot dat ghij redenen uijtgesocht haddet.* Bijbelv. Van hier *uitzoeking*, en het deelw. *uitgezocht*, dat als bijv. n. gebruikt wordt.

UITZONDEREN, b. w., *ik zonderde uit, heb uitgezonderd.* Uitnemen, afzonderen: *ik zonder niemand uit.* Van hier *uitzondering*, *uitzonderlijk.* Voorts wordt het deelw. *uitgezonderd*, als voorz. en bijw. gebruikt.

UITZUIGEN, b. w., *ik zoog uit, heb uitgezogen.* Al zuigende ergens uit brengen: *vergif uit eene wonde uitzuigen.* Al zuigende ledigen: *het kind zoog de borst schoon uit.* Overdragtelijk, langzamerhand, en zonder openbaar geweld, berooven: *dat land wordt onbarmhartig uitgezogen.* Van hier *uitzuiger*, *uitzuiging.*

UIT-

UITZUINIGEN, b. w., *ik zuinigde uit, heb uitgezuinigd.* Door bezuiniging verkrijgen: *hij heeft een mooi sommetje uitgezuinigd.* Van hier *uitzuiniging.*

UITZUIPEN, b. w., *ik zoop uit, heb uitgezopen.* Al zuipende opzwelgen, in den gemeenen spreektrant: *waarom hebt gij al den wijn uitgezopen?* Al zuipende ledigen: *hij zoop de gansche kan uit.* Overdragtelijk, is *iemand uitzuipen*, hem door zuipen en zwelgen verarmen. Van hier *uitzuiper*, een verkwister van eens anders goed: *het is een uitzuiper van weduwen en weezen.*

UITZWAVELEN, b. w., *ik zwavelde uit, heb uitgezwaveld.* Door zwaveling van binnen zuiveren: *zwavel het vaatwerk terdege uit.* Van hier *uitzwaveling.*

UITZWEEPEN, b. w., *ik zweepte uit, heb uitgezweept.* Met eene zweep uitdrijven: *ik liet hem de deur uitzweepen.*

UITZWEETEN, b. en o. w., *ik zweette uit, heb uitgezweet.* Bedr., al zweetende lozen: *ik kan het niet uitzweeten.* Al zweetende verdrijven: *de koorts uitzweeten.* Onz., al zweetende gezuiverd worden: *zweet maar eens uit.* Ten einde zweeten: *ik heb nog niet uitgezweet.* Van hier *uitzweeting.*

UITZWELLEN, o. w., *ik zwol uit, ben uitgezwollen.* Al zwellende eenen grooteren omvang krijgen: *de stokvisch begint uit te zwellen.* Al zwellende van zijne plaats geraken: *zijn oog is bijna uitgezwollen.*

UITZWEMMEN, o. w., *ik zwom uit, ben* en *heb uitgezwommen.* Met *zijn*, al zwemmende ergens uit geraken: *alle visch is, bij de overstrooming, uit den vijver uitgezwommen.* Met *hebben*, ten einde zwemmen: *hebben zij nog niet uitgezwommen?*

UITZWEREN, o. w., *ik zwoer uit, ben* en *heb uitgezworen.* Met *zijn*, al zwerende ergens uit geraken: *het vuil is uit de wonde uitgezworen. Zijne beide oogen zwoeren hem uit.* Door eene verzwering van zijne plaats gedreven worden: *er is mij een tand uitgezworen.* Al zwerende gezuiverd worden: *de wonde moet meer uitzweren.* Met *hebben*, ten einde zweren: *de wonde heeft nog niet uitgezworen.* Het kan ook tot *zweren*, eenen eed doen, gebragt worden; en dan is *uitzweren* het doen van den eed ten einde brengen: *laat hem uitzweren.*

UIT-

UITZWETSEN, b. en o. w., *ik zwetste uit*, *heb uitgezwetst*. Bedr., al zwetsende uiten: *ik weet niet*, *wat hij al niet uitzwetste*. Onz., ten einde zwetsen: *toen hij eindelijk uitgezwetst had.*

UNJER, *unger*, zie *eunjer.*

UNIVERSITEIT, v. meerv. *universiteiten*. Van het middeleeuw. lat. *universitas*. Eene hoogeschool, waarop onderwijs in allerlei wetenschappen gegeven wordt: *de school van Altorf werd in 1578 tot eene Akademie, en in 1622 tot eene Universiteit, verheven.*

UNSTER, m., meerv. *unsters*. Bij Kil. ook *unser*, *unssel*, *enssel*, *kwipwaghe*. Eene waag, of een werktuig, waaraan men het een en ander zonder evenaar weegt: *hebt gij geenen unster?*

UTRECHT, o. De eigen naam van eene bekende stad: *het Aartsbisschoppelijke Utrecht*. Voorheen ook wel eens het landschap, welks hoofdstad Utrecht was: *de afgevaardigden van Utrecht*. Van hier *utrechtenaar*, *utrechtsch*. In dit woord is *trecht*, even als *drecht*, in *Mijdrecht*, en *tricht*, in *Maastricht*, een veer, in het lat. *trajectum*. Zie ook *dordrecht*, en *drecht*.

UTRECHTENAAR, m., meerv. *utrechtenaars* en *utrechtenaren*. Al wie te Utrecht woont, of van die stad afkomstig is: *de utrechtenaars wapenden zich om strijd. De Pauselijke stoel werd door eenen utrechtenaar beklommen*. Ook wel eens een bewoner van het landschap, welks hoofdstad Utrecht is: *de utrechtenaren werden door hunnen Bisschop aangevoerd.*

UTRECHTSCH, bijv. n. In de gemeene volkstaal *uitersch*. Al wat tot Utrecht, of het omliggende land, behoort: *hij woont op Utrechtschen bodem. Het is de Utrechtsche tongval. Zij heeft eenen Utrechtschen man. Op zijn Utrechtsch gekleed* is, naar de Utrechtsche manier.

UUR, o., meerv. *uren*. Verkleinw. *uurtje*. Een vierentwintigste gedeelte van een etmaal: *er verliepen meer dan twee uren. Het laatste uur van zijn leven*; soms ook meer onbepaald, een kort tijdvak, of een tijdstip: *kinderkens, 't is de laetste ure!* Bijbelv. *Van die geluckige uur*. Vond. *Hij kwam ter goeder ure. Goede ure, om iemanden aen te spreken.* Kil.; in welk alles *uur* vrouwelijk is, even als oulings

doorgaans; blijkens: *dat nu de ure was geboren van zijn sterven.* JONKTIJS. *Het was voor ulieden een gheluckige ure.* B. HOUWAERT. *Tot de uur.* HUIGENS. *Van d'ure zijner eige geboorte.* HOOFT. *Als hij d'uure zag genaken.* DE DECK. Voorts is *een uur gaans*, *rijdens*, *varens*, *wandelens*, enz., een vak, dat men in een uur ten einde kan gaan, rijden, varen, wandelen, enz. Eindelijk geeft KIL. aan *uur* de beteekenis van tijdsgelegenheid, om iemand te naderen, in: *de uren van eenen mensch kennen.* Zamenstell. *uurglas*, *uurklok.* KIL. *uurlooper*, zandlooper, *uurwerk*, *uurwerkmaker*, *uurwijzer*, enz. *Avonduur*, *middaguur*, *morgenuur*, *speeluur*, *uchtenduur*, *wateruurwerk*, enz.

Uur, *ure*, vries. *oere*, eng. *hour*, wallis. *awr*, zweed. *ur*, hoogd. *Uhr*, fr. *heure*, ital., sp., lat. *hora*, gr. ὥρα.

UW, een bezittelijk voornaamwoord, aanduidende, dat iets aan personen toebehoort, tot welke men spreekt. Want eigenlijk is dit woord tot meer dan eenen zoodanigen persoon betrekkelijk, en behoorde men nopens de bezittingen van eenen enkelen persoon, tot welken men spreekt, het voornaamwoord *dijn* te bezigen. Doch, gelijk als men in plaats van *du* en *dij*, *gij* en *u* bezigt, zoo bedient men zich heden ten dage, in plaats van *dijn*, ook steeds van *uw*, of *jouw*, zoo als men dit woord in den gemeenzamen spreektrant dikwerf hoort. Men verbuigt het niet, wanneer men het voor een onz. naamwoord plaatst: *het is uw goed.* Ook niet als men het zonder lidwoord daarachter voegt: *dat goed is uw.* Maar met een lidwoord zegt men: *dat goed is het uwe*, even als men voor vrouwelijke naamw. in het enkelv., en allerlei naamw. in het meerv. steeds *uwe* gebruikt. Wanneer het in het meerv. als zelfst. voorkomt, luidt het steeds *uwen.* *De mijnen* (b. v. mijne huisgenooten) *varen wel; hoe hebben het thans de uwen?* Doch zoodra het op voorafgaande zelfstandige naamwoorden slaat, wordt het weder als bijvoegelijk verbogen: *bemoei u met geene vreemde handeren, maar zie slechts naar de uwe!* Voorts heeft het welluidendheidshalve eene *t* achter zich, in: *tot uwent*, *uwentnawe*, *uwentwege.*